

2017 KONU ANLATIMLI
MESLEKİ BİLGİLER
SEVİYE TESPİT SINAVI
(MBSTS)
SORU BANKASI

Bu Kitap Diyanet-Sen Akademisi Bilim Kurulu tarafından hazırlanmıştır.
(Bu eserin her türlü yayın hakkı Diyanet-Sen'e aittir. Kaynak göstermek kaydı ile de olsa alıntı yapılamaz.)

MESLEKİ BİLGİLER SEVİYE TESPİT SINAVI
(MBSTS)
SORU BANKASI
KONU ANLATIMLI

Diyanet-Sen Adına Sahibi
Mehmet BAYRAKTUTAR
Genel Başkan

Yayına Kurulu
Osman AYDIN
Hacıbey ÖZKAN
Mehmet Ali OMURCA
Cebrail YAKIŞIR
Mehmet YAMAN
Hacı Bayram GÜR

Genel Yayın Koordinatörü
Recep EKMEKÇİ

Yayına Hazırlayan
Revasiye KARAASLAN AYTEN

ISBN: 978-605-83719-1-0

Baskı Tarihi: 20 Ocak 2017

Yayın İdare Merkezi
Rüzgarlı Sokak No:15
Ulus-Ankara
Tel: 0312 230 46 86
Faks: 0312 232 13 99
Büro Cell: 0533 657 70 21 - 22
www.diyamet-sen.org.tr

Grafik-Tasarım
Hangar Marka İletişim Reklam Hizmetleri Yayıncılık Ltd. Şti.
Konur 2 Sk. No.57/4 Kızılay-Ankara
Tel: 0312 425 07 34
www.hangarreklam.com

Baskı
Epa-Mat
Basım Yayın Promosyon San. Tic. Ltd. Şti.
İvedik O.S.B. Ağaç İşleri San. 1357 Sok. No: 41
Yenimahalle-Ankara
Tel: 0312 394 48 63 - 64

2017 KONU ANLATIMLI

MESLEKİ BİLGİLER
SEVİYE TESPİT SINAVI
(MBSTS)

SORU BANKASI

MEMUR-SEN KONFEDERASYONU

DİYANET-SEN

TÜRKİYE DİYANET VE VAKIF GÖREVLİLERİ SENDİKASI

www.diyamet-sen.org.tr

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	7
BÖLÜM 1- KUR'AN BİLGİSİ	9
BÖLÜM 2- TEFSİR.....	51
BÖLÜM 3- AKAİD VE KELAM.....	117
BÖLÜM 4- FIKIH VE İLMİHAL	185
BÖLÜM 5- HADİS.....	329
BÖLÜM 6- SİYER VE İSLAM TARİHİ.....	377
BÖLÜM 7- DİNLER VE MEZHEPLER TARİHİ	449
BÖLÜM 8- DENEME SINAVI	523
BÖLÜM 9- YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	567

ÖNSÖZ

Bildiğiniz gibi Diyanet İşleri Başkanlığı ile ilgili mevzuat uyarınca, cami görevlilerinin görev yeri değişikliği, başkanlık personelinden başka unvanlarda görev yapmakta iken Kur'an kursu öğreticisi, imam-hatip ve müezzin-kayyım unvanlarına müktesebi olanlar için naklen, müktesebi olmayanlar için ilk defa naklen atamaları, kariyer unvanları basamaklarında yükselmeler ve yurtdışı ile hac ve umre hizmetlerinde din görevlisi görevlendirmeleri için Başkanlıkça yapılacak sınavlara katılmak isteyen Başkanlık personeline yönelik Mesleki Bilgiler Seviye Tespit Sınavı (MBSTS) yapılmaktadır.

Üyelerimizin ÖSYM tarafından yapılan bu sınavda başarılı olabilmeleri için daha önce Mesleki Bilgiler Seviye Tespit Sınavı (MBSTS) Soru Bankası kitabı yayınlanıp sizlere ulaştırılmıştı. Bu kez siz değerli üyelerimizin MBSTS sınavına yardımcı olmak amacıyla elinizdeki konu anlatımlı bu kitap hazırlanmıştır. Bu çalışmayla sizlere süreci olabildiği kadar kolaylaştırıp, hedefe ulaşmanızı amaçladık.

Elinizdeki kitap, Kur'an Bilgisi, Tefsir, Akaid ve Kelam, Fıkıh ve İlmihal, Hadis, Siyer ve İslam Tarihi ile Dinler ve Mezhepler tarihi alanlarında konu anlatımla olarak hazırlanmıştır. Bu tür sınav kitaplarının en önemli özelliği sınava dönük bilgi ve bilginin sunuluş şeklidir. Bu kapsamda konu başlarında o konu ile ilgili genel bir çerçeveye sahip olacaksınız. İçerik sunumunda o konu ile ilgili kilit bilgilere yer verilmiş yeri geldiğinde şema ve grafikler kullanılmış ve bu bilgiler "Bilgi Notu", "Odaklan", "Unutma", "Karıştırma" gibi kısımlarla desteklenmiştir. Böylece sizlerin konuyu anlamlı ve kalıcı öğrenmeniz hedeflenmiştir.

MBSTS'deki alanları iyi kavramış olmanız önemlidir. Ancak sınav ÖSYM sınav mantığına göre yapılmaktadır. Dolayısıyla sınavda sadece bilgi değil, bilgiyi kullanabilme, yorum yapabilme, sonuca varabilme, okuduğunu anlayabilme gibi üst düzey bilişsel becerilere yönelik sorular sorulmaktadır. Bu tür sorulara yönelik becerilerinizi artırabilmek için ÖSYM soru tarzına uygun olarak her ünitenin sonunda bir "Ünite Testi" konulmuştur. Yine her konunun sonunda da en az iki tane "Konu Testi" hazırlanmıştır. Böylece hem konu anlatımında öğrendiğiniz bilgilerin sorular yoluyla nasıl sorulabileceğini kavramanız hem de konuyu pekiştirmeniz hedeflenmiştir. Kitabın sonuna ise MBSTS sınavındaki soru alanlarına uygun olarak üç tane "Deneme Testi" eklenmiştir.

MBSTS'ye hazırlık sürecinde panik yapılabilmektedir. MBSTS'de başarının en önemli koşulu stresi makul seviyelerde tutmak ve planlı olmaktır. Çok çalışmaktan ziyade anlamlı öğrenme ve planlı olmak esas amaç olmalıdır. Kitap bu hassasiyetler doğrultusunda hazırlanmıştır. Başka bir ifadeyle kitapta imtihanda sorumlu olunan alanlarla ilgili ayrıntı bilgiler yerine temel mantığı kavrayabileceğiniz kritik öğrenmeler öncellenmiştir. Bunun için kitapta sınav formatına uyum sağlayabileceğiniz içerik ve sunum tekniği benimsenmiştir. Bu da sizlerde güven oluşturacak ve en büyük engel olan aşırı stresi ortadan kaldıracaktır.

MBSTS sınavına girecek tüm üyelerimize sınavda başarılar diliyor, sizleri Yüce Allah'a emanet ediyoruz.

Allah yar ve yardımcınız olsun.

BÖLÜM 1 KUR'AN BİLGİSİ

(KUR'AN TARİHİ, TECVİD, KUR'AN-I ANLAMA VE MEAL BİLGİSİ)

ÜNİTE 1: KUR'AN TARİHİ

1. Kur'an-ı Kerim ile İlgili Temel Kavramlar

- Ayet	- Cem'u'l-Kur'ân
- Cüz	- Hatim
- Hizb	- Kıraat İlmi
- Lahn	- Meâl
- Muavvizeteyn	- Mufassal
- Muhkem	- Mukabele
- Müteşâbih	- Sebeb-i Nüzûl
- Secâvend	- Sûre
- Vahiy	

2. Kur'an'ı Doğru ve Güzel Okumanın Önemi

ÜNİTE 2: TECVİD

1. Tecvid İlmi

2. Harfler ve Okunuş Biçimleri

3. Med (Uzatma) Harfleri

- Medd-i Tabîf	- Medd-i Muttasıl
- Medd-i Munfasıl	- Medd-i Lâzım
- Medd-i Ârız	- Medd-i Lîn

4. Sakin Nun ve Tenvin'e Dair Hükümler

- İhfa
- İzhar
- İklab

5. İdğam

- İdğam-ı Meal-Ğunne	- İdğam-ı Bila-Ğunne
- İdğam-ı Misleyn	- İdğam-ı Mütectaniseyn
- İdğam-ı Mütectaribeyn	- İdğam-ı Şemsiyye

6. Sakim Mim'e Ait Hükümler

7. Ra Harfine Ait Hükümler

8. Kalkale

9. Zamir'in Okunuşu

10. Sekte

11. Altında Küçük Yazı Bulunan Kelimelerin Okunuşu

12. Birkaç İstisnai Durum

ÜNİTE 1: KUR'AN TARİHİ

Hız Muhammed 35 yaşından sonra günlerini genellikle ibadet ve tefekkür ile geçiriyordu. Bunun için de kendisine Mekke'nin kuzeydoğusunda bulunan Kâbe'ye yaklaşık 5 km. uzaklıktaki Nur Dağı Hira mağarasını seçmişti. 40 yaşına geldiğinde, yani 610 yılının Ramazan ayının 27. gecesinde Alak Sûresi'nin ilk 5 ayetinin kendisine vahyolunmasıyla birlikte peygamber olarak görevlendirildi. Böylelikle Kur'an tarihi de başlamış oldu.

Kur'an-ı Kerim'in en geniş tariflerinden biri “*Yüce Allah tarafından (Hakka, 69/43) vahiy yolu ile (Yûnus, 10/12) Arapça olarak (Yûsuf, 12/2) peyder pey (Furkân, 25/32) Peygamberimiz Hz. Muhammed (a.s.)'a indirilen (Şûarâ, 26/192-195), nesilden nesile bize kadar tevatiiren gelen, mushaflarda yazılı, Fatıha sûresi ile başlayıp Nas sûresi ile sona eren, okunması ile ibadet edilen ve sevap kazanılan, 323.015 harf, 77.439 kelime, 6.236 âyet ve 114 sûreden oluşan muciz bir kelimadır.*” şeklindedir.

1. KUR'AN-I KERİM İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Kur'an-ı Kerim'in daha iyi anlamlandırılması için bir takım kavramların bilinmesi zorunludur. Bunlar;

▶ AYET

Ayet kelimesinin sözlük anlamı “*açık alâmet, işâret, emâre, iz ve nişâne*”dir. Terim olarak ise, Kur'an-ı Kerim'in sûrelerini oluşturan kısa veya uzun vahiy ifadelerinden her birine “âyet” denir. Bir başka deyişle, sonu ve başı belirli, uzun veya kısa, bir harf, birkaç kelime veya cümleden oluşan Allah'a ait sözlere **âyet** denir. Farklı sayımlar olmakla birlikte Kur'an'daki âyet sayısı 6000'den fazladır. Kur'an-ı Kerim'in en uzun âyeti Bakara Sûresi'nin 282. âyetidir. Bu âyet tam bir sayfadır. Kur'an'ın en kısa âyetleri ise bir kelimedenden oluşan âyetleridir (Yasin gibi). Sûreler içerisinde âyetlerin sıralamasını Cebrail tarafından Hz. Muhammed'e bildirmiştir. Bu sebeple âyetlerin sûrelerdeki sıralanışı **tevkîfidir**. Anlamlarının anlaşılabilmesi açısından Kur'an âyetleri muhkem ve müteşâbih olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bununla birlikte, sağlam ve güzel olma açısından bütün âyetler, muhkem ve müteşâbihdir.

Cebrail tarafından Hz. Muhammed'e bildirilen ilk âyetler Alâk Sûresi'nin ilk beş âyetidir. Bununla birlikte son inen âyetin hangisi olduğu hakkında ihtilaf vardır. Bakara Sûresi'nin 278 ve 281. âyetleri, Nisâ Sûresi'nin 176. âyeti, Tevbe Sûresi'nin 128-129. âyetleri, Nâs Sûresi'nin 1-3. âyetleri ve Mâide Sûresi'nin 3. âyetleri son inen âyet olarak gösterilmektedir.

**BİLGİ
NOTU !**

- Anlamlı en kısa âyet Rahman Sûresi 64. Ayeti olan bir kelime ve “yemyeşil” anlamındaki “müdhâmmetân” ayetidir.
- Fâtiha sûresinin başındaki besmele dâhil, Kur’ân-ı Kerim’de 6236 âyet bulunmaktadır.
- Ayetlerin bir kısmı Mekke’de bir kısmı da Medine’de nazil olmuştur. Mekke’de inen ayetlere Mekki, Medine’de nazil olan ayetlere Medeni ayetler denilmiştir.

Ayetleri birbirinden ayırmak ve ayetlerin nerede başlayıp nerede bittiğini tespit etmek için üzerlerinde ayet numaralarının yazılı olduğu ve **durak** adı verilen işaretler kullanılır.

► CEM’U’L-KUR’ÂN

Kur’ân’ın toplanıp Mushaf (kitap) hâline getirilmesine denir. Cebrail tarafından Hz. Peygambere bildirilen ayetler Hz. Peygamber tarafından ümmete iletiliyordu. Müslümanlar duydukları ayetleri o an ellerinde olan ve üzerine yazı yazmaya elverişli ince ve yassı taşlara, kaburga kemiklerine, derilere, kâğıtlara ve hurma dallarına yazıyor ve koruma altına alıyorlardı. Kur’an tedricî bir biçimde nazil olduğu için Hz. Muhammed’in sağlığında, mushaf haline getirilmemişti. Hz. Peygamber’in vefatının ardından İslam toplumunun başına geçen Hz. Ebû Bekir döneminde gerçekleşen birçok savaşta sahabe vefat etmişti. Özellikle Yemâme savaşında birçok hafızın şehit olması Kur’an’ın korunması meselesini gündeme getirdi ve Kur’an-ı Kerim’e karşı son derece hassas olan sahabeyi çözüm arayışlarına itti. Sonuç itibariyle Hz. Ömer’in teklifi ile Zeyd b. Sabit başkanlığında kurulan bir komisyon tarafından Kur’an Mushaf haline getirildi.

Hz. Osman döneminde İslam coğrafyasının genişlemesi, farklı kıraatlerin ortaya çıkması ve bu farkların ihtilaflara sebep vermesi üzerine Hz. Ebû Bekir döneminde oluşturulan mushaftan hareketle yine Zeyd ibn Sabit’in başkanlığında Abdullah b. Zübeyr, Sâid b. As ve Abdurrahman b. Hâris’den oluşan bir komisyon tarafından çoğaltılan nüshalar, Mekke, Medine, Kufe, Basra, Bahreyn, Şam ve Yemen’e gönderilmiştir.

► CÜZ

Sözlük anlamı “parça, pay, hisse ve bölüm”dür. Kavram olarak ise, Kur’ân’ın otuz bölünmüş parçalarından her birine **cüz** denir. Her yirmi sayfa bir cüz olarak isimlendirilmiş ve Kur’ân 30 cüz’e ayrılmıştır. Kur’an’ın cüzlere ayrılmasındaki maksat, okuma ve ezberlenmesini kolaylaştırmaktır.

► HATİM

Kur’ân-ı Kerim’i baştan sona kadar yüzünden veya ezbere okuyup bitirmeye **hatim** denir.

► HİZB

Kur’ân’ın bölümlere ayrılmasına **hizb** demektir. Sahabe Kur’an’dan günlük okuyabilecekleri kadarını sûrelerin uzunluklarına göre ayırmışlardı.

Bu ayırma işlemine **tahzîb**, ayrılan her bölüme de **hizb** denilmiştir. Bu bölümlemeye göre;

- İlk bölüm: Bakara, Al-i İmran ve Nisa Sûreleri
- İkinci bölüm: Mâide, En'âm, A'râf, Enfâl ve Tevbe Sûreleri
- Üçüncü bölüm: Yunus, Hûd, Yusuf, Ra'd, İbrahim, Hicr ve Nahl Sûreleri
- Dördüncü bölüm: İsrâ, Kehf, Meryem, Tâhâ, Enbiya, Hac, Müminûn, Nûr ve Furkan Sûreleri
- Beşinci bölüm: Şuarâ, Neml, Kasas, Ankebût, Rum, Lokman, Secde, Ahzâb, Sebe, Fâtır ve Yâsîn Sûreleri
- Altıncı bölüm: Sâffât, Sâd, Zümer, Mü'min, Fussilet, Şûrâ, Zuhruf, Duhan, Câsiye, Ahkâf, Muhammed, Fetih ve Hucûrât Sûreleri

► İBTİDA

Bir Kur'an terimi olarak ibtida, Kur'an okumaya başlamaya veya vakıf yaptıktan sonra devam etmeye denir. İbtida'da önemli olan husus, harekeye ve anlama uygun yapılmasıdır. İbtida, ayetleri anlamayı ve manası üzerinde düşünmeyi kolaylaştırır.

► KIRAAT İLMİ

Kur'an kelimelerinin eda keyfiyetlerini ve ihtilaflarını bilmeye **kıraat ilmi** denir. Kıraat ilmi doğrudan Kur'an ile alakalı olduğundan dinî ilimlerin en muteberlerindedir. Bu ilmi bilmek ve öğretmek müslümanlar üzerine farz-ı kifayedir.

Kur'ân-ı Kerim'i tecvîd kurallarına ve tekniğine uygun olarak okumaya **kıraat** denir. Kur'ân-ı Kerim, üç mertebe üzere okunur: Bunlar; tahkîk, tedvir ve hadr'dır.

1. Tahkîk: Her bir harfin hakkını verip, medd-i munfasılları dört elif miktarı çekecek şekilde gayet ağır bir ahenk ile okumaya, harekeleri birbirinden ayırmaya, şeddeleri tam yapıp ğunnelerin hakkını vermeye denir. Kur'an-ı Kerim'in en yavaş okunuş şekli tahkîkdir. Bu okuyuş biçimine **tertil** de denir.

2. Tedvîr: Tahkîk ile hadr arası okuyuşa **tedvîr** denir. Bu okuyuş biçiminde medd-i munfasıllar iki veya üç elif miktarı uzatılır

3. Hadr: Kur'ân'ın en hızlı okunuş biçimine **hadr** usulü denir. Hadr ile okunurken medd-i tabii, medd-i munfasıl, medd-i ârız ve medd-i lînler birer elif, medd-i muttasıl ve medd-i lazımlar, 2-3 elif miktarı uzatılır.

**BİLGİ
NOTU !**
Kıraat İmamları

Hız, Muhammed ve sahabeden gelen rivayetlere dayanarak Kur'an-ı Kerim'deki farklı okuyuş biçimlerinin incelenmesine kıraat ilmi denir. Bu ilimle iştiğal edenlere de kıraat alimi denir. Mütevatir kabul edilen on kıraat imamı şunlardır;

- Nâfi	- Hamza
- İbn Kesir	- Kisâî
- Ebu Amr	- Ebu Ca'fer
- İbn Amir	- Yakub
- Asım	- Halefû'l-Aşîr'dir.

► LAHN

Kur'an'ı hatalı olarak okumaya **lahn** adı verilir. Kur'an'ın harflerini ve kelimelerini yanlış veya hatalı okumaya **lahn** denir. Okuyucunun yaptığı bu hataya **zelletü'l-kârî** de denir. Lahn-ı celi ve lahn-ı hafî olmak üzere ikiye ayrılır. Anlamı bozacak şekilde kelimeleri yanlış okumaya **lahn-i celi** denir. Kur'an'ı anlamı bozmayacak şekilde okumaya **lahn-i hafî** denir. Örnek olarak çekilmeyecek harfi çekmek gibi.

► MEÂL

Kur'an ayetlerini Arapçadan bir başka dile aktarmaya meâl denir.

► MUAVVİZETEYN

İki koruyucu anlamına gelir. Bunlar Felak ve Nâs sûreleridir. Bu iki sûre İhlas Sûresi'nin ilavesiyle **muavvizât** (koruyucular) adını alır.

Mufassal: Kur'an'ın sonundaki kısa sûrelere **mufassal sûreler** denir. Bu sûreler Hucurat Sûresi'nden başlarlar ve üç kısma ayrılırlar. Bunlar;

1. Tıval-ı Mufassal: Hucûrât Sûresi ile Burûc Sûresi arasındaki 36 sûreye denir.

2. Evsat-ı Mufassal: Buruc Sûresi'nden Leyl Sûresine kadar olan 7 sûreye denir.

3. Kısar-ı Mufassal: Leyl Sûresi'nden Nâs Sûresi'ne kadar olan 22 sûreye denir.

► MUHKEM

Farklı veya değişik bir ihtimal taşımayan, manası açık olan ayetlere denir.

► MUKABELE

Bir başkasının okuduğu Kur'an-ı Kerim'i takip ederek hatim indirilmesine denir.

► MÜTEŞÂBİH

Manası ilk bakışta kolaylıkla anlaşılmayan, farklı şekilde anlamlandırılabilen ve bu anlamlardan birini tercih edebilmek için haricî bir delil veya bilgiye ihtiyaç duyulan, akılla kavranamayan lafız ve ayetlere denir. Müteşâbih ayetlere örnek olarak şaban ayında değil de ramazan ayında oruç tutulması gibi lafızlar ve ayetlere verilebilir.

► SEBEB-İ NÜZÛL

Kur'an ayetlerinin hangi sebep üzerine nazil olduklarının belirlenmesine Sebeb-i nüzûl denir. Her ayet için bir nüzul sebebi yoktur. Nüzul sebeplerini öğrenmenin en güvenilir yolu sahih hadislerdir. Bir ayetin hangi gerekçe ile nazil olduğunu bilmek, ayeti anlamlandırmak, Kur'an'ı anlamak ve kavramak için son derece önemlidir.

► SECÂVEND

Tilâvet sırasında mâna açısından vakfetmenin gerekli veya yanlış olduğu yerlerin tesbiti için kullanılan işaretlere **secâvend** denir.

► SÛRE

Baş ve sonu belli olan, farklı sayıda âyetlerin bir araya gelmesinden müteşekkil Kur'ân bölümlerine **sûre** denir. Sûrelerin bu günkü sıralaması hakkında;

- Hz. Peygamber tarafından yapılmıştır
- Sahabenin içtihadı ile yapılmıştır
- Kısmen Hz. Muhammed, kısmen de sahabenin içtihadı ile yapılmıştır

şeklinde üç farklı görüş bulunmaktadır.

BİLGİ NOTU !

- Kur'an'ı Kerim'de 114 sûre bulunmaktadır
- Tevbe Sûresi dışındaki bütün sûrelerin başında besmele vardır.
- Bakara Sûresi en uzun sûredir. 286 ayettir.
- Kevser Sûresi en kısa sûredir. 3 ayettir.
- Kur'an'ın ilk sûresi Fâtiha; son sûresi Nâs Sûresi'dir.
- Hicretten önce nazil olan sûrelere **Mekkî Sûreler**, hicretten sonra nazil olan sûrelere **Medenî Sûreler** denir.

Kur'an sûreleri uzunluk veya kısalığına göre bir takım sınıflandırılmalara tabi tutulmuştur. Uzun sûrelere **tıval** denir. Yaklaşık yüz ayetten oluşan sûrelere **miûn** denir. Ayetleri yüzden aşağı olan sûrelere **mesânî** adı verilir. Kur'an'ın sonundaki sûrelere **mufassal** denir. Namazlarda genellikle okunan kısa sûrelere **zammı sûreler** denir.

► TİLÂVET SECDESİ

Kur'an'ın bazı ayetlerinin okunması veya duyulması halinde yapılması gereken secdeye **tilâvet secdesi** denir. Bu secdenin yapılması vaciptir. Kur'ân-ı Kerim'deki secde ayetlerinden birinin okunması halinde secde etmenin lüzumu hususunda görüş birliği vardır.

Kur'ân'da on dört yerde secde ayeti geçmektedir. Bunlar;

- A'râf Sûresi'nin 206. ayeti

- Ra'd Sûresi'nin 15. ayeti
- Nahl Sûresi'nin 49. ayeti
- İsrâ Sûresi'nin 109. ayeti
- Meryem Sûresi'nin 58. ayeti
- Hac Sûresi'nin 18. ayeti
- Sâd Sûresi'nin 24. ayeti
- Furkan Sûresi'nin 60. ayeti
- Naml Sûresi'nin 25. ayeti
- Secde Sûresi'nin 15. ayeti
- Fussilet Sûresi'nin 37. ayeti
- Necm Sûresi'nin 62. ayeti
- İnşikâk Sûresi'nin 21. ayeti
- ve
- Alak Sûresi'nin 19. ayetidir.

BİLGİ NOTU !

Tilavet secdesi için İftitah tekbiri alınmaz. Tilavet secdesinin sebepleri: Tilavet secdesinin sebepleri üç tanedir: (a) Secde ayetinin okunması. (b) Secde ayetini başkasından işitmek. (c) İmama uyma.

► VAHİY

Vahiy kelimesinin sözlük anlamı “*hızlı bir şekilde ve gizlice söylemek, işaret etmek, ilham etmek*”tir. Terim olarak ise “Allah’ın bir emri, bir hükmü veya bilgiyi peygambere gizli olarak bildirmesi” demektir.

Vahiy türleri nasslardan hareketle şu şekilde sıralanmıştır:

1. Sâdık rüya: Allah’ın doğrudan veya melek aracılığıyla rüyada peygamberlere ve sâlih insanlara bildirdiği vahiydir.

2. Allah’ın perde arkasından peygamberlere hitap yoluyla indirdiği vahiy: Bu tür vahiyler kalp ile değil kulakla algılanır. Mi’rac sırasında vahyedilen ayetler bu şekilde vahyedilmiştir.

3. Allah’ın peygamberlerin kalbine ilka ettiği vahiy. Kudsî hadisler bu tür vahye örnek olabilir.

4. Cebrâil’in aslî sûretinde Peygamber’e görünerek tebliğ ettiği vahiy: ilk vahiy buna örnek verilebilir.

5. Cebrâil'in kendisi görünmeden Hz. Muhammed'e tebliğ ettiği vahiy: Bu tür vahiy Hz. Muhammed'e çan sesine veya arı vızıltısına benzer sesler şeklinde gelmiştir

6. Cebrâil'in insan sûretine girerek tebliğ ettiği vahiy: bir seferinde Cebrâil sahabeden Dihye b. Halife el-Kelbî'nin sûretine bürünmüş ve bu şekilde ona vahiy tebliğ etmiştir.

BİLGİ NOTU !

Kur'an-ı Kerim'de ilk defa harekenin ve noktalama işaretlerinin kim tarafından kullanıldığı tam olarak belli değildir. Bununla birlikte Ebu'l-Esved ed-Düelî'nin harekeyi, Nasr b. Asım ve Yahya b. Yamer'in noktayı koyduğu görüşü genel kabul gören görüştür.

► VAKIF (DURAK) İŞARETLERİ

Ayet sonlarında ve kelimelerin üzerlerinde bulunan küçük harflere **vakıf işaretleri** denir.

Kur'an-ı Kerim okunurken nerede durulacağını bilmesi için vakıf işaretleri son derece önemlidir. Vakıf işaretleriyle alakalı olarak ilk çalışmalar Muhammed b. Tayfur es-Secâvendî tarafından yapılmıştır. O, vakıf yerlerinin belirlenmesi için ج ز ط ص م harflerini kullanmıştır. İlerleyen zamanlarda bir takım harflerin ilavesiyle birlikte vakıf işaretleri son halini almıştır. Kur'an'da kullanılan bu durak işaretlerine Muhammed b. Tayfur es-Secâvendî'ye atfen **secâvendler** denilmektedir. Bunlar;

1. Lâzım Vakıf (م): Durmak gerekir. Durulmadığında anlam bozulabilir.
2. Mutlak Vakıf (ط): Durmakta bir sorun yoktur. Anlam bakımından birbirinden bağımsız olan yerlerde bulunur.
3. Caiz Vakıf (ج): Durulabilir veya geçilebilir. Durmak daha uygundur.
4. Mücevvez Vakıf (ز): Durulabilir veya geçilebilir. Geçmek daha uygundur.
5. Murahhas Vakıf (ص): Nefes yetmezse durulabilir. Geçmek daha uygundur.
6. Lâ Vakfı (لا): Anlam yönünden birbirine bağlı olan yerlerde bulunur. Durmak uygun değildir. Durulduğunda geriden başlanarak devam edilir. Eğer la (لا) işareti ayet sonunda ise geriden alıp devam etmeye gerek yoktur.
7. Kıf (قف): Durulabilir veya geçilebilir. Durmak daha uygundur.
8. Sılî (صلى): Durulabilir veya geçilebilir. Geçmek daha uygundur.
9. Ayn (ع): Ayet sonlarında bulunur. Bir konunun bittiğini ve yeni bir konunun başladığını ifade eder. Namazda okurken ayn işaretinin olduğu yerde rükûa gitmek daha uygundur. Aşır olarak tercih edilen bölümlerde ayn duraklarını dikkate almak konu bütünlüğü açısından uygun olur.

10. Kef (ك): Kendisinden önceki durak işaretiyle aynı hükmü taşır.

11. Muâneka Vakfı: Birbirine yakın yerlerde iki ayrı yere konulan üçer noktadan ibarettir. Bu işaretlerin bulunduğu yerlerden yalnız birinde durulabilir.

2. KUR'AN'I DOĞRU VE GÜZEL OKUMANIN ÖNEMİ

Yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim, Allah tarafından Hz. Muhammed'e insanları uyarması, iyiliği emretmesi ve kötülükten alı koyması için gönderilen son ilahî kitaptır. İslam dini son din olması hasebiyle tüm çağlara ve bütün insanlığa hitap eden evrensel bir dindir. 610 yılının Ramazan ayının Kadir gecesinde Alak Sûresi'nin nazil olmasıyla 23 yıllık peygamberlik süreci başlamıştır.

Nazil olan Kur'an ayetleri en az bir vahiy kâtibi tarafından yazıya geçirilmiştir. Kur'an-ı Kerim'in tarihine baktığımızda kitap halinde değil bazen bir ayet, bazen bir sûre olarak nazil olduğunu görmekteyiz. Bazı ayetler, belli bir olay üzerine nazil olmuşlardır. Hz. Muhammed, gelen vahiyleri hemen ezberlemiş ve vahiy kâtiplerine yazdırmıştır. Ayetler yazıya geçirilirken elde bulunan bütün imkânlar kullanılmıştır. Bazen bir kâğıt parçası, bazen ceylan derisi, bazen de ince beyaz taş gibi üzerine yazı yazmaya elverişli bütün materyaller Kur'an ayetlerini kaydetmek için kullanılmıştır.

Müslümanlar Kur'an-ı Kerim'in doğru ve güzel okunmasına son derece önem vermişlerdir. Bu hususta özel eserler kaleme alınmıştır. Kur'an'ı doğru ve güzel okumada en önemli husus onu oluşturan harflerin doğru telaffuz edilebilmesidir. Harflerin mahreçlerinin düzgün telaffuzu kelimelerin doğru telaffuzunu sağlamaktadır. Bu da ayetlerin doğru okunmasını ve de Kur'an'ın doğru anlaşılmasını sağlamaktadır.

ÜNİTE -1- TEST

1. Kur'an ilimleriyle iştil eden âlimler Kur'an sûreleri uzunluk veya kısalığına göre bir takım sınıflandırılmalarına tabi tutmuşlardır ve ayetleri yüzden aşağı olan sûrelere özel bir isim vermişlerdir.

Bahsedilen tanıma uyan sûreler hangi isimle anılmaktadırlar?

- A) Tıval
B) Mufassal
C) Miûn
D) Mesânî
E) Zammı
2. Kur'an'ın bazı ayetlerinin okunması veya duyulması halinde yapılması gereken secdeye tilâvet secdesi denir. Bu secdenin yapılması vaciptir.

Buna göre Kur'an-ı Kerim'deki secde ayeti sayısı kaçtır?

- A) 10
B) 12
C) 14
D) 16
E) 18
3. Kur'an-ı Kerim sûrelerinin başında besmele vardır. Bununla birlikte bir rivayete göre bir başka sûrenin devamı gibi düşünüldüğü bir sûrenin başında besmele yoktur.

Bahsi geçen sûre hangisidir?

- A) Berae
B) Nahl
C) İbrahim
D) Nisa
E) Meryem

4. Kur'an ayetlerinin hangi sebep üzerine nazil olduklarını inceleyen ilim dalı hangisidir?

- A) Sebeb-i nüzul
B) Sebeb-i vurud
C) Sebeb-i med
D) Sebeb-i İnzal
E) Sebeb-i telif

5. Kur'an-ı Kerimle alakalı olarak verilen bilgilerden hangisi doğru **değildir**?

- A) Kur'an vahiy yoluyla nazil olmuştur.
B) Kur'an muciz bir kelimadır.
C) Kur'an günümüze tevatüren gelmiştir.
D) Kur'andaki tilâvet secdesi sayısı 21'dür.
E) Kur'an okunarak ibadet edilir.

6. Kur'an ayetleriyle alakalı olarak;

- I. Ayetlerin sûrelerdeki sıralanışı tevkîfidir,
II. Anlamlarının anlaşılabilmesi açısından Kur'an ayetleri muhkem ve müteşâbih olmak üzere ikiye ayrılmıştır,
III. Kerim'in en uzun ayeti Al-i İmran Sûresi'nde geçmektedir.

Bu bilgilerinden hangisi doğrudur?

- A) Yalnız I
B) I ve II
C) I ve III
D) II ve III
E) I-II-III

7. Kur'an-ı Kerim Hz. Ebû Bekir'in hilafeti döneminde Hz. Ömer'in teklifi ile Zeyd b. Sabit başkanlığında kurulan bir komisyon tarafından mushaf haline getirilmiştir.

Bununla alakalı olarak;

- I. Kur'an'ın insan kelamıyla karışmasından korkulmuştur
- II. Sahabe'nin savaşlarda şehit olması bu kararda etkili olmuştur.
- III. Kur'an tedricî bir biçimde nazil olduğu için Hz. Muhammed'in sağlığında, mushaf haline getirilmemişti.

İfadelerinden hangisi söylenebilir?

- A) Yalnız I
- B) I ve II
- C) I ve III
- D) II ve III
- E) I-II-III

8. Kıraat ilimleriyle alakalı olarak verilen bilgilerden hangisi **yanlıştır**?

- A) Tahkîk okuyuşunda harekeleri birbirinden ayırmaya, şeddeleri tam yapıp ğunnelerin hakkını verilir.
- B) Tahkîk ile hadr arası okuyuşa tedvîr denir.
- C) Kur'ân'ın en hızlı okunuş biçimine hadr usulü denir.
- D) Kur'ân-ı Kerim'i tecvîd kurallarına ve tekniğine uygun olarak okumaya kıraat denir.
- E) Hadr okuyuşunun bir diğer ismi tertildir.

9. Lahn kavramıyla alakalı olarak;

- I. Kur'an'ın harflerini ve kelimelerini yanlış veya hatalı okumaya denir.
- II. Okuyucunun yaptığı bu hataya zelletü'l-ravi denir.
- III. Anlamı bozmayacak şekilde yapılan hataya lahn-i hafî denir

İfadelerinden hangisi doğrudur?

- A) Yalnız I
- B) I ve II
- C) I ve III
- D) II ve III
- E) I-II-III

10. Muavvizeteyn sûreleri hangi şıkta doğru olarak verilmiştir?

- A) Felak ve Nas Sûreleri
- B) Kevser ve İhlâs Sûreleri
- C) Fil ve Kureyş Sûreleri
- D) Yasin ve Mülk Sûreleri
- E) Asr ve İhlâs Sûreleri

11. Başı ve sonu belli olan, farklı sayıda âyetlerin bir araya gelmesinden müteşekkil Kur'ân bölümlerine sûre denilmektedir.

Aşağıda Kur'an sûreleriyle alakalı olarak verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) En uzun sûre Bakara Sûresi'dir.
- B) Tevbe Sûresi dışındaki bütün sûrelerin başında besmele vardır.
- C) Sûrelerin bu günkü sıralamasının kim tarafından yapıldığına dair ihtilaf yoktur.
- D) En kısa sûre Kevser Sûresi'dir.
- E) Hicretten sonra nazil olan sûrelere Medenî Sûreler denir.

12. Kur'an ayetleri Hz. Muhammed'e farklı yollarla vahyedilmiştir.

Aşağıdakilerden hangisi bu yöntemlerden birisi değildir?

- A) Cebrâil'in insan sûretine girerek tebliği
- B) Cebrâil'in aslî sûretinde Peygamber'e görünerek tebliği
- C) Davul sesine benzer bir sestem sonra
- D) Sadık rüya şeklinde
- E) Allah'ın peygamberlerin kalbine ilka ettiği vahiy

13. Kur'an-ı Kerim'deki harekeleme işaretleri ilk defa uygulayan kimdir?

- A) Zeyd b. Sabit
- B) Ebu'l-Esved ed-Düeli
- C) Enes b. Malik
- D) Abdullah b. Ömer
- E) Abdullah b. Abbas

ÜNİTE 2: TECVİD

1. TECVİD İLMİ

Kur'an-ı Kerim'in kural ve kaidelerine uygun bir şekilde okunması tecvid kurallarının Kur'an-ı Kerim'e uygulanmasıyla mümkündür. Sözlükte bir şeyi güzel yapmak, hoş kılmak, iyi ve güzel söylemek anlamına gelen tecvid, terim olarak ise harflerin çıkış yerlerine ve sıfatlarına uymak sûretiyle Kur'an-ı Kerim'i doğru ve hatasız bir şekilde okuma alışkanlığı kazandıran ilim anlamındadır. Kısacası Kur'an-ı Kerim'i güzel bir şekilde okumak demektir. Kur'an-ı Kerim'de de Allah, "...Kur'an'ı ağır ağır, tane tane (tertil üzere) oku!" buyurarak Kur'an-ı Kerim'in tecvid kurallarına, usul ve adabına uygun okuması gerektiğini vurgulamıştır.

2. HARFLER VE OKUNUŞ BİÇİMLERİ

Kur'an-ı Kerim Arap alfabesinde bulunan 28 harfle kaleme alınmıştır. Her harfin bir şekli olduğu gibi bir de çıkış noktası vardır. Bunlar dil, dudak, geniz, boğaz ile ağız içidir. Harfler ince ve kalın okunmalarına göre tasnif edilmektedir.

Kalın okunan harfler yedi tanedir. Bunlar;

ق غ ط ظ ض ص خ

harfleridir.

İnce okunan harfler yirmi tanedir. Bunlar;

ی ل ا ه و ن م ل ک ف ع ش س ز ذ ح ج ث ت ب ا

harfleridir.

BİLGİ NOTU !

Lamelif (لا), aslında ayrı bir harf değildir. Lam (ل) ve elif (ا) harflerinin bir araya gelmesiyle oluşmuştur.

Bunun dışında bir de (ر) ve Allah (الله) lafzının okunuşu vardır. Bunlar buldukları konuma veya aldığı harekeye göre ince veya kalın okunabilen harflerdir. Ayrıca ث ذ ظ harfleri peltek okunurlar.

Kur'an harflerinin çıkış yerleri boğaz, dil ve dudak olmak üzere üç ana bölgeededir.

- Boğaz harfleri ا ح خ ع غ ه

- Dil harfleri ت ث ج د ذ ر ز س ش ص ض ط ظ ف ق ک ل ن ی

- Dudak harfleri ب م و

dır.

▶ 3. MED-(UZATMA) HARFLERİ

Kur'an okurken uzatmayı gerektiren harfler vardır. Med harfleri denen bu harfler vav (و), ya (ي) ve elif (ا) dir. Bu harflerden eğer;

- (و) harfî harekesiz, kendinden önce gelen harfin harekesi ötre olursa harf uzatılarak okunur.

- (ي) harfî harekesiz, kendinden önce gelen harfin harekesi esre olursa harf uzatılarak okunur.

- (ا) harfî harekesiz, kendinden önce gelen harfin harekesi üstün olursa harf uzatılarak okunur.

Med harfleri, kendisinden sonra geldiği harfin doğal bir şekilde uzatılmasını sağlar. Buradaki uzatma miktarına “bir elif miktarı” denir.

▶ Medd-i Tabî

Med harfinden sonra sebab-i med olmazsa medd-i tabî olur. Medd-i tabînin uzatma ölçüsü, bir elif miktarıdır. Örnek olarak;

دَامَ

verilebilir. Bu örnekte;

- Elif (ا) med harfidir.

- Eliften sonra med sebebi, yani hemze veya sükûn yoktur.

- Bu durumda, medd-i tabî meydana gelir.

Örnekler;

شَاكِرٌ عَالِمٌ فِيهِ دِينَ اَعُوذُ يَقُولُ

▶ MEDD-İ MUTTASIL

Bitişik med anlamına gelir. Herhangi bir med harfinden sonra sebab-i medden hemze gelir ve hemze ile med harfî aynı kelimedede bulunursa bu tecvid kuralına **medd-i muttasıl** denir. Medd-i muttasıldaki ittifak edilen uzatma miktarı iki elif miktarıdır. Asım kıraatine göre ise dört elif miktarı uzatılır. Medd-i muttasılın uzatılması vaciptir.

Örnekler;

مَائِدَةٌ دَائِمٌ جَاءَ

▶ MEDD-İ MUNFASIL

Ayrı med demektir. Med harfinden sonra sebab-i medden hemze gelir ve uzatan harf farklı kelimedede bulunursa **medd-i munfasıl** olur. Medd-i munfasıl dört elif miktarı uzatılır. Medd-i munfasılın uzatılması caizdir.

Örnekler;

رَبَّنَا اِنَّكَ يَا اَيُّهَا

▶ MEDD-İ LÂZİM

Uzatma harfî olan med harfinden sonra sebab-i medden lâzımî sükûn gelirse medd-i lâzım olur. Sükûn-u lâzım, hem durulduğunda hem geçildiğinde var olan sükundur.

Medd-i lâzımın dört elif miktarı uzatılmasında bütün kıraat imamlarınca ittifak vardır. Medd-i Lazım dört çeşittir:

Medd-i Lâzım Kelime-i Musakkale

Sükûn-u Lâzım kelime de şedde halinde bulunursa olur. Örnek olarak;

الْحَاقَّةُ

Medd-i Lâzım Kelime-i Muhaffefe

Sükûn-u Lâzım kelime de cezm halinde bulunursa olur. Örnek olarak;

الْآنَ

Medd-i Lâzım Harf-i Musakkale

Sükûn-u Lazımın harfin okunuşunda şedde halinde bulunması halinde olur. Örnek olarak sûre başlarındaki الم ve المص verilebilir.

Medd-i Lazım Harf-i Muhaffefe

Sükûn-u Lazımın harfde cezm halinde bulunması halinde olur. Sûre başlarında bulunan ve sonu cezmle okunan harflerde olur. Misal olarak يس verilebilir.

► MEDD-İ ÂRIZ

Bu medde sükûn sonradan oluşan yani ârızî bir sükûndur. Ârızî sükun durulduğu zaman cezim ile, geçildiği zaman hareke ile okunan kelimenin sükunudur. Med harfinden sonra ârızî (geçici) sükûn gelirse medd-i ârız olur. Medd-i ârız dört elif miktarı uzatılır. Medd-i ârızın uzatılması caizdir.

Örnek;

سَلَامٌ-----سَلَامٌ

عَلِيمٌ-----عَلِيمٌ

► MEDD-İ LÎN

Lîn harfinden sonra sükûn gelirse **medd-i lîn** olur. Harf-i lîn, (و) veya (ى) harfi sakin, kendilerinden önce gelen harfin harekesi de üstün olursa gerçekleşir.

Örnek olarak;

لَيْلٌ حَوْفٌ عَلِيَّةٌ أَلِيَّةٌ

► 4. SAKİN, NUN VE TENVİN'E DAİR HÜKÜMLER

Cezimli nun (ن) harfine sakin nun denir. Sözlükte “nunlamak” anlamına gelen tenvin ise, iki üstün, iki esre ve iki ötre anlamına gelir. Tenvindeki cezimli nun sadece okuma sırasında söylenir, yazıda görülmez.

Sakin nun harfi ve tenvin, kendisinden sonra gelen harflere göre ihfa, izhar, iklab ve idgam kurallarını oluşturur

► İHFA

İhfa kelimesi sözlükte gizlemek demektir. Tecvid kuralı olarak ise tenvin veya sakin nundan sonra, nun sesinin asıl mahrecinin gizlenerek okunmasına **ihfa** denir. Tenvin veya sakin nundan sonra;

ك ق ف ط ظ ض ص ش س ز ذ د ج ث ت

Harflerinden birisinin gelmesi durumunda ihfa gerçekleşir. Örnek olarak;

يُنْفِقُونَ عِنْدَهُ عِبَادًا شُكُورًا

İhfa sırasında;

- Dil damağa veya üst ön dişlere yapışmaz, doğal hâlinde serbest kalır.
- Tenvin veya sakin nun ğunneli okunur.
- Ğunneli okuyuş bir elif miktarı tutulur.

► İZHAR

Sözlükte açığa çıkarmak anlamına gelir. Tecvid kavramı olarak, tenvin veya sakin nundan sonra ا ح خ ع غ ه harflerinden birisinin gelmesi durumunda sakin nun veya tenvinin ayrı ve açık okunmasına izhar denir. İzhar'lı okuyuşta;

- Nun sesi asıl mahrecinden çıkarılır, ğunne yapılmaz.
- Nun sesi tutulmadan hemen bir sonraki harfe geçilir.

Örnek olarak;

يُنْهَى مِنْ خَيْرٍ مِنْهُ

► İKLAB

İklab sözlükte **çevirmek**, **dönüştürmek** gibi anlamlara gelir. Tecvid kuralı olarak tenvin veya sakin nundan sonra be (ب) harfi geldiğinde, nun (ن) sesinin mim (م) sesine dönüştürülerek okunmasına denir. Tenvin veya sakin nun harfinden dönüşen mim harfi, be (ب) harfinin yanında ğunne ile ve gizlenerek okunur. İklab bir buçuk elif miktarı tutularak okunur. Bu esnada genizden ses getirilir. Örnek olarak;

سَمِيعٌ بَصِيرٌ

► 5. İDĞAM

Sözlükte bir şeyi diğerine katmak demektir. İdğam, yan yana gelen iki harften birincisini ikincisine girdirmek demektir. Bunun yapılabilmesi için birinci harfin cezimli, ikinci harfin harekeli olması gerekir. Eğer birinci harf ikinci harfin sesi ile okunursa buna **tam idğam** denir ve şeddeli okunur. Eğer birinci harfin sesi tamamen kaybolmayıp kendi sesini de çıkarıyorsa buna **nakıs idğam** denir. Altı çeşit idğam vardır. Bunlardan ikisi tenvin ve sakin nunla, üçü diğer harflerle ilgilidir. Biri de elif lam (ل) takısından sonra meydana gelir.

► İDĞAM-I MEAL-ĞUNNE

Tenvin veya sakin nundan sonra (و ي م ن) harflerinden biri gelirse **idğam-ı meal-ğunne** olur. Bu tecvid kuralında tenvin veya cezimli nun, sonraki harfe katılarak okunur. Bu çeşit idğamda genizden ses getirilir. Örnek olarak;

فَضْلًا مِنَ اللَّهِ مَنْ يَعْمَلْ

Bununla birlikte eğer (و) veya (ی) harflerinden birisi cezimli nun ile aynı kelimedeyi yer alırsa bu durumda cezimli nun izhar ile okunur. Örnek olarak;

دُنْيَا صِنْوَانٌ

► İDĞAM-I BİLA-ĞUNNE

Sakin nun veya tenvidinden sonra (ل) ve (ر) harflerinden birisi gelirse tenvin veya cezimli nun o harfe katılarak okunur. Bu tecvid kuralına **idğam-ı bila-ğunne** denir. Bu kuralda genizden ses getirilmez. Örnek olarak;

مِنْ رَبِّهِمْ خَيْرٌ لَكُمْ

► İDĞAM-I MİSLEYN

Aynı iki harfin peş peşe geldiği durumlarda birinci harf ikinci harfe katılarak şeddeli şekilde okunur. Bu tecvid kuralına **idğam-ı misleyn** denir. Eğer idğam-ı misleyn mim (م) ve nun (ن) harfleriyle yapılırsa idğam-ı misleyn meal-ğunne olur ve bir buçuk elif miktarı tutularak ğunneli okunur.

Örnek olarak;

فَاضْرِبْ بِهِ مِنْ نَارٍ ifadesi مِّنْ نَّارٍ olarak okunur.

► İDĞAM-I MÜTECANİSEYN

Mütecaniseyn kelimesinin sözlük anlamı “benzer veya aynı türden iki şey” demektir. Tecvid terimi olarak mahreçleri yani çıkış yerleri aynı, sıfatları farklı olan harflerin birbirine katılarak okunmasına **idğam-ı mütecaniseyn** denir. İdğam-ı mütecaniseyn 3 harf grubunda gerçekleşir. Bunlar;

1. (ط د ت) birinci grup harflerdir.

Bu harf grubundan (د ت) harfleri peş peşe geldiğinde ilk harf ikinci harfe katılır ve ikinci harfin sesiyle şeddeli okunur. Örnek olarak;

عُدْنُمْ kelimesi idğam-ı mütecaniseyn kuralı gereği عُدْنُمْ şeklinde idğamli bir biçimde okunur.

Eğer (د ت) harflerinden birisini müteakiben (ط) harfi gelirse yukarıda olduğu gibi ilk harf ikinci harfe katılır ve ikinci harfin sesiyle şeddeli okunur. Örnek olarak;

وَدَّتْ طَائِفَةٌ ifadesi وَدَّتْ طَائِفَةٌ şeklinde okunur.

2. (ظ ذ ث) ikinci grup harflerdir.

Yukarıdaki harfler peş peşe olarak biri cezimli, diğeri de harekeli olarak gelirse ilk harf ikinciye idğam edilir ve şeddeli okunur. Örnek olarak;

يَأْتِي ذَلِكَ ibaresi يَأْتِي ذَلِكَ şeklinde okunur.

3. (م ب) üçüncü grup harflerdir.

Bu harflerle yapılan idğam, Kur'an-ı Kerim'de sadece bir yerde geçer. Hûd Sûresi'nin 42. ayetinde geçen اِرْكَبْ مَعَنَا ifadesi, bu kural muvacehesince اِرْكَمَعَنَا şeklinde ب harfi م harfine idğam edilip, mim harfi şeddeli okunur.

► İDĞAM-I MÜTEKARİBEYN

Mütekaribeyn kelimesinin sözlük anlamı “birbirine yakın iki şey”dir. Mahreçleri veya sıfatları yakın olan harflerin birbirine katılarak okunmasına **idğam-ı mütekaribeyn** denir. Bu harfler iki gruba ayrılır:

1. (ل ر) birinci grup harflerdir.

Bu harflerin birbirine katılması için (ل) harfinin cezimli olarak önce, (ر) harfinin de harekeli olarak sonra gelmesi gerekir. Bu durumda sakin olan birinci harf, harekeli olan ikinci harfe katılarak şeddeli okunur. Örnek olarak;

بَلْ رَفَعَهُ اللهُ بَلْ رَفَعَهُ اللهُ şeklinde okunur, اِبْرَاهِيمَ اِبْرَاهِيمَ şeklinde okunur.

2. (ق ك) ikinci grup harflerdir.

Eğer (ق) harfi cezimli olur, kendisinden sonra gelen (ك) harfi harekeli olursa (ق) harfi (ك) harfine katılarak şeddeli şekilde okunur. Bu tecvid kuralı Kur'an-ı Kerim'de tek bir yerde uygulanır. Mürselat Sûresi'nin 20. ayet-i kerimesinde geçen نَخْلُكُمْ kelimesine idğam-ı mütekaribeyn kuralı uygulandığında kelime مُكَلِّدٌ şeklinde okunur.

► İDĞAM-I ŞEMSIYYE

Arapça gramerinde isimlerin başına gelen ve onları marife (belirli) yapan elif lam (أل) takısına “**Lâm-ı tarif**” denir. Lâm-ı tariften sonra şemsî harflerden biri gelirse, lam harfi kendisinden sonraki harfe katılır ve şeddeli bir şekilde okunur. Bu tecvid kuralına **idğam-ı şemsiyye** adı verilir. Kur'an alfabesindeki harflerden on dört tanesi şemsidir. Bunlar;

ت ث د ذ ر ز س ش ص ض ط ظ ن

Harfleridir. Bu kural örnek olarak;

بِالَّذِينَ وَالَّذِينَ وَالشَّمْسِ وَالرَّسُولِ

verilebilir.

► İZHAR-I KAMERİYYE

Elif lam takısından sonra kameri harfler olarak isimlendirilen;

ا ب ج ح خ ع غ ف ق ك م و ه ي

Harflerinden birisi gelirse elif lam takısı kendinden sonraki harfe katılmadan açık bir şekilde okunur. Bu kurala **izhar-ı kameriyye** denir. Örnek olarak;

أَقُولُ وَالْبَيْتِ الْيَوْمَ

► 6. SAKİN, MİM, (م) E, AİT HÜKÜMLER

Eğer mim (م) harfi cezimli ise buna **sakin mim** adı verilir. Sakin mimin nasıl okunacağına dair üç farklı tecvit kuralı vardır. Bunlar;

1. Sakin mimden sonra harekeli bir mim harfinin gelmesi.

Bu durumda **idğam-ı misleyn meal-ğunne** olur. Örnek olarak;

وَهُمْ مُؤْمِنُونَ verilebilir. Böyle bir durumda;

- İki mim harfi birbirine katılarak şeddelenir.

- Şeddeli mim harfi ğunneli okunur.

Yani ibare وَهُمُ الْمُؤْمِنُونَ şeklinde okunur.

2. Sakin mimden sonra (ب) harfinin gelmesi

Bu durumda mim harfi ihfa ile okunur. Bu kurala **dudak ihfası (ihfa-i şefevî)** denir.

Örnek olarak;

تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ

verilebilir.

3. Sakin mimden sonra (م) ve (ب)'nin dışındaki harflerden biri gelirse (م) harfi izhar ile okunur. bu duruma **mimin izharı (izhar-ı şefevî)** denir.

Örnek olarak;

أَلَمْ تَرَ لَمْ يَلِدْ

verilebilir.

7. RA (ر) HARFİNE AİT HÜKÜMLER

Ra (ر) harfi incelik veya kalınlık bakımından her zaman aynı şekilde okunmaz. Ra (ر) harfinin ince veya kalın okunuşu harekeli veya cezimli olmasına ve de kendinden önce veya sonra gelen harfe göre değişir. Ayrıca Ra (ر) harfinin hem ince hem de kalın okunduğu durumlarda mevcuttur.

RA (ر) HARFİNİN CEZİM İLE OKUNUŞU

Ra (ر) harfi cezimli olduğunda ondan önce gelen harekeye göre ince veya kalın okunur.

Kendinden önceki harfin harekesi üstün olursa (ر) harfi kalın okunur.	Kendinden önceki harfi harekesi ötre olursa (ر) harfi kalın okunur.	Kendinden önceki harfin harekesi esre olursa (ر) harfi ince okunur.
سَرْمَدٌ وَأَخْرَجَ	أَنْصُرُ فَأَنْصُرُنَا	وَاسْتَعْفِرُهُ فَنَذَرَ

Hem ra (ر) harfi hem de ondan önceki harf cezimli olursa daha önceki harfin harekesine göre ince veya kalın okunur.

Daha önceki harfin harekesi üstün olursa kalın okunur.	Daha önceki harfin harekesi ötre olursa kalın okunur.	Daha önceki harfin harekesi esre olursa ince okunur.
وَالْعَصْرِ وَالصَّبْرِ	شُكْرُ أُمُورٍ	حَبِيبٌ حَجْرٌ

Ra (ر) harfinin ince veya kalın okunduğu özel durumlar ise;

- Ra (ر) harfi sakin, kendinden önceki harf esreli olduğu halde kendinden sonra gelen harf kalın okunan harflerden biri (خ ص ض ط غ ق) olur ve de harekesi üstün veya ötre olursa **kalın** okunur. Örnek olarak;

مِرْصَادًا قِرْطَاسٍ فِرْقَةٍ

verilebilir.

- Ra (ر) harfi cezimli, kendinden önceki harfin harekesi esre, ra (ر)dan sonra gelen harf de esreli bir kalın harf ise, Ra (ر) hem ince hem de kalın okunabilir. Örnek olarak;

فِرْقِي

verilebilir.

- Ra (ر) harfi cezimli, kendinden önceki harfin harekesi de ârizî (sonradan oluşan) bir esre ise Ra (ر) harfi **kalın** okunur. Örnek olarak;

لِمَنِ ارْتَضَىٰ أَمْ ارْتَابُوا إِرْجِي

verilebilir.

- Ra (ر) sakin kendinden önce lin harflerinden (ى) varsa ra (ر) harfi ince okunur. Örnek olarak;

خَيْرٌ طَيْرٌ سَيْرٌ

verilebilir.

- Ra (ر) harfi sakin ra (ر)'dan önce (ص) veya (ط) harflerinden birisi cezimli olarak gelir ve de bunlardan önceki harfin harekesi de esre olursa ra (ر) harfi hem kalın hem de ince okunur. Örnek olarak;

عَيْنَ الْقَطْرِ مِنْ مِصْرٍ

verilebilir.

- Taha Sûresi'nin 77. ayet-i kerimesindeki (أَنْ أَسْرَ) ifadesi, Hud Sûresi'nin 11. ayetindeki ve Duhan Sûresi'nin 23. ayetindeki (فَأَسْرَ) ifadesi ve Fecr Sûresi'ndeki (يَسْرَ) ifadesindeki ra (ر) harfi durulduğunda ince veya kalın okunur.

- Ra (ر) harfinin harekesi şeddeli üstün veya ötre olursa **kalın**, esre olursa ince okunur. Örnek olarak;

مَرَّ يَمْرٌ حُرٌّ

verilebilir.

8. KALKALE

Kalkale kelimesi sözlükte sarsmak anlamına gelir. Tecvid kuralı olarak ise kuvvetli ses duyulacak şekilde harflerin çıkış yerinin sarsılmasıdır. (ق ط ب ج د) harflerinden birisi cezimli olursa kalkale ile okunur. Örnek olarak;

أَقْبَلْ سُبْحَانَكَ لَمْ يَلِدْ أَطَهَّرْ مَدْ

verilebilir.

9. ZAMİRİN OKUNUŞU

Burada konu edinilen zamir, kelimelerin sonunda gelen hu (ه) harfidir. Zamir iki şekilde okunur:

- Eğer zamirden önceki harf harekeli olursa zamir **uzatılarak** okunur. Örnek olarak;

فَعَلَهُ مِنْهُ يَدَهُ إِنَّهُ

verilebilir.

- Eğer zamirden önceki harf cezimli ise, zamir **uzatılmaz**. Örnek olarak;

نَزِدُهُ يَعْلَمُهُ عَنْهُ فَادْعُوهُ

verilebilir.

10. SEKTE

Sekte kelimesinin sözlük anlamı “*susmak, konuşmayı ve okumayı kesmek*”tir. Tecvid kuralı olarak sekte, Kur’an okurken bir süre sesi kesip nefes almadan okumaya devam etmektir. Burada sesin kesilme süresi nefes olarak duracak süreden daha kısa olmalıdır. İmam Asım kiraatına göre Kur’an-ı Kerim’de dört yerde sekte yapılır. Bunlar;

- Kehf Sûresi’nin ilk ayetinde geçen (عَوْجًا) kelimesi
- Yasin Sûresi’nin 52. ayetinde geçen (مَرْقَدِنَا) kelimesi
- Kıyame Sûresi’nin 27. ayetinde geçen (مَنْ) kelimesi
- Mutaffifin Sûresi’nin 14. ayetinde geçen (بَلْ) kelimesidir.

BİLGİ NOTU !

Bu dört yerin dışında bir de ha-i sekt denilen bazı kelimeler vardır. Asım’a göre Bahara Sûresi’nde geçen (لَمْ يَتَسَنَّهْ) kelimesi, En’am Sûresi’nde geçen (وَاقْتَدِهْ) kelimesi, Hakka Sûresi’nde geçen (جِسَابِيَّةٌ مَالِيَّةٌ سُلْطَانِيَّةٌ كِتَابِيَّةٌ) kelimeleri ve de Karia Sûresi’nde geçen (مَاهِيَّةٌ) kelimesi ha-i sekt’tir.

▶ 11. ALTINDA KÜÇÜK YAZI BULUNAN KELİMELERİN OKUNUŞU

- Bir kelimenin altında (س) veya (يقرابالسين) varsa, (ص) harfi (س) harfinin mahreciyle okunur.

- Bir kelimenin altında (مد) yazılıysa, o harf uzatılarak okunur.

- Bir kelimenin altında (قصر) yazılıysa, o harf uzatılmadan okunur.

- Bir kelimenin altında (قطع) yazılıysa, oradaki hemze mutlaka ayrı okunur.

- Bir kelimenin altında (سكته) yazılıysa, okuma sırasında sekte yapılır.

- Bir kelimenin altında (اشمام) yazılıysa, cezimden sonra ötre yapıyormuş gibi dudaklar ileri uzatılır. Kur'an-ı Kerim'de sadece Yusuf Sûresi'nin 11. ayetinde geçen (لَأْتَمَنَّأ) kelimesinde bu kural uygulanır.

- Bir kelimenin altında (امالة) yazılıysa, üstün hareke esre harekeye meylederek okunur. Asım Kıraatinin Hafs rivayetine göre Kur'an-ı Kerim'de sadece Hud Sûresi'nin 41. ayetinde geçen (مجرها) kelimesinde bu kural uygulanır.

- Bir kelimenin altında (تسهيل) yazılıysa, peş peşe gelen iki hemzeden ikincisi hemze ile elif arası bir sesle okunur. Bu kural Kur'an-ı Kerim'de sadece Fussilet Sûresi'nde geçen (ءَ اَعْجَمِي) ibaresinde uygulanır.

▶ 12. BİRKAÇ İSTİSNAİ DURUM

Kur'an-ı Kerim'de geçen yedi kelimenin okunuşu sonlarında bulunan elif (ل) harfinden dolayı geçiş veya duruşa göre değişir. Eğer bu kelimelerde durulursa bir elif miktarı **uzatılırlar**. Eğer bu kelimelerde geçilirse **uzatılmazlar**. Bunlar;

- Zamir olan (أنا) kelimesi

- Kehf Sûresi'nin 38. ayetinde geçen (لَكِنَّا) kelimesi

- Ahzab Sûresi'nin 10. ayetinde geçen (الظُّنُونَا) kelimesi

- Ahzab Sûresi'nin 66. ayetinde geçen (الرَّسُولَا) kelimesi

- Ahzab Sûresi'nin 67. ayetinde geçen (السِّيَلَا) kelimesi

- İnsan Sûresi'nin 4. ayetinde geçen (سَلَا سَلَا) kelimesi

- İnsan Sûresi'nin 15. ayetinde geçen (قَوَارِيرَا) kelimesi

ÜNİTE-2 TEST

1. Tecvid ilmiyle alakalı olarak verilen;

- I. Sözlükte bir şeyi güzel yapmak, hoş kılmak, iyi ve güzel söylemek anlamına gelir.
- II. Terim olarak, harflerin çıkış yerlerine ve sıfatlarına uymak sûretiyle Kur'an-ı Kerim'i doğru ve hatasız bir şekilde okuma alışkanlığı kazandıran ilimdir.
- III. Kur'an-ı Kerim'de de Allah, "...Kur'an'ı ağır ağır, tane tane (tertil üzere) oku!" buyurarak Kur'an-ı Kerim'in tecvid kurallarına, usul ve adabına uygun okuması gerektiğini vurgulamıştır.

İfadelerinden hangisi doğrudur?

- A) Yalnız I
- B) I ve II
- C) I ve III
- D) II ve III
- E) I-II-III

2. Mehmet öğretmen tecvid kuralının kaidelerini açıkladıktan sonra "Bu kuralın örneği رَبَّنَا أَنْك ibaresidir" demiştir?

Mehmet öğretmenin verdiği örnekten geçen tecvid kuralı hangisidir?

- A) Medd-i Tabî
- B) Medd-i Muttasıl
- C) Medd-i Munfasıl
- D) Medd-i Lâzım
- E) Medd-i Ârız

3. Medd-i Lâzım'ın çeşitlerini anlatan Murat öğretmen "Sûre başlarında bulunan ve sonu cezmle okunan harflerde olur. Misal olarak يس verilebilir" demiştir.

Murat öğretmenin anlattığı Medd-i Lâzım çeşidi hangisidir?

- A) Medd-i Lazım Kelime-i Musakkale
- B) Medd-i Lazım Kelime-i Muhaffefe
- C) Medd-i Lazım Harf-i Musakkale
- D) Medd-i Lazım Harf-i Muhaffefe
- E) Medd-i Lazım Kelime-i Musafaha

4. Ders esnasında tecvid kurallarını anlatan öğretmen, "Bu tecvid kuralında;

- Dil damağa veya üst ön dişlere yapışmaz, doğal hâlinde serbest kalır.
- Tenvin veya sakin nun ğunneli okunur.
- Ğunneli okuyuş bir elif miktarı tutulur.

demiştir.

Öğretmenin bahsettiği tecvid kuralı hangisidir?

- A) İhfa
- B) İzhar
- C) İklab
- D) İdgam
- E) Kalkale

5. Anlattığı tecvid kuralıyla alakalı olarak;

- Tenvin veya sakin nundan sonra ء غ خ ع ا harflerinden birisinin gelirse gerçekleşir.

- Ğunne yapılmaz.

- Örnek olarak يَنْهَىٰ مِنْ خَيْرٍ ve يَنْهَىٰ

Verilebilir diyen bir öğretmen hangi kuralı anlatmaktadır?

- A) İhfa
- B) İzhar
- C) İklab
- D) İdgam
- E) Kalkale

6. İdgam-ı Mütecaniseyn'de harfler;

I. (ر ل)

II. (ط د ت)

III. (ظ ذ ث)

Olmak üzere üçe ayrılır.

İfadelerinden hangisi doğrudur?

- A) Yalnız I
- B) I ve II
- C) I ve III
- D) II ve III
- E) I-II-III

7. Kur'an-ı Kerim'de sadece Mürselat Sûresi'nin 20. ayet-i kerimesinde geçen نَحْنُكُم kelimesine uygulanan tecvid kuralı hangisidir?

- A) İdgam-ı Şemsiyye
- B) İdgam-ı Meal-Ğunne
- C) İdgam-ı Mütekaribeyn
- D) İdgam-ı Bila-Ğunne
- E) İdgam-ı Mütecaniseyn

8. Hem ra (ر) harfi hem de ondan önceki harf cezimli olursa;

I. Daha önceki harfin harekesi üstün olursa **kalin** okunur.

II. Daha önceki harfin harekesi ötre olursa **kalin** okunur.

III. Daha önceki harfin harekesi esre olursa **ince** okunur.

İfadelerinden hangisi doğrudur?

- A) Yalnız I
- B) I ve II
- C) I ve III
- D) II ve III
- E) I-II-III

9. Yunus Emre Mescidi imam hatibi Nurullah Hoca, Yasin Sûresi'nin 52. ayetinde geçen (مَرْقَدِنَا) kelimesi okurken bir süre sesi kestikten sonra nefes almadan okumaya devam etmiştir?

Nurullah Hoca'nın uyguladığı tecvid kuralı hangisidir?

- A) İklab
- B) İzhar
- C) Kalkale
- D) Sekte
- E) İhfa

10. Aşağıdaki sûrelerden hangisinde İmam Asım kıraatına göre sekte **yapılmaz?**

- A) Kehf Sûresi
- B) Yasin Sûresi
- C) Kıyame Sûresi
- D) Mutaffifin Sûresi
- E) Mürselat Sûresi

11. Zamir'in okunuşuyla alakalı olarak;

- I. Eğer zamirden önceki harf üstün olursa zamir uzatılarak okunur.
- II. Eğer zamirden önceki harf ötre olursa zamir uzatılmaz.
- III. Eğer zamirden önceki harf cezimli ise, zamir uzatılmaz.

İfadelerinden hangileri doğrudur?

- A) Yalnız I B) I ve II
C) I ve III D) II ve III
E) I-II-III

12. مِنْ مِصْرٍ وَعَيْنَ الْقَطْرِ ibarelerinde olduğu gibi ra (ر) harfi sakın ra (ر)'dan önce (ص) veya (ط) harflerinden birisi cezimli olarak gelir ve de bunlardan önceki harfin harekesi de esre olursa ra (ر) harfi;

- I. Kalın okunur.
- II. İnce okunur.
- III. Hem kalın hem de ince okunur.

İfadelerinden hangisi doğrudur?

- A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) Yalnız III
D) I ve II
E) I ve III

13. يَنْفِقُونَ عَنْهُ عِبَادًا كُورًا ibarelerinin örnek olarak verildiği tecvid kuralı hangisidir?

- A) İhfa B) İzhar
C) İklab D) İdgam
E) Kalkale

14. İdgamla alakalı olarak;

- I. Sözlükte bir şeyi diğerine katmak demektir.
- II. Eğer birinci harf ikinci harfin sesi ile okunursa buna tam idgam denir ve şeddeli okunur.
- III. Eğer birinci harfin sesi tamamen kaybolmayıp kendi sesini de çıkarıyorsa buna nakıs idgam denir.

İfadelerinden hangileri doğrudur?

- A) Yalnız I
B) I ve II
C) I ve III
D) II ve III
E) I-II-III

15. "Kuvvetli ses duyulacak şekilde harflerin çıkış yerinin sarsılması" anlamına gelen tecvid kuralı hangisidir?

- A) İzhar
B) İhfa
C) Kalkale
D) Sekte
E) İklab

KONU TESTİ - 1

1. Aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A) Kur'an-ı Kerim Arap alfabesinde bulunan 28 harfle kaleme alınmıştır.
- B) Arap harflerinin çıkış yerleri boğaz, dudak ile ağız içidir.
- C) Arap alfabesinde harfler ince ve kalın okunmalarına göre tasnif edilmektedir.
- D) Lamelif (ﻻ), aslında ayrı bir harf değildir. Lam (ﻻ) ve elif (ﻻ) harflerinin bir araya gelmesiyle oluşmuştur.
- E) (ﻻ) ve (ﻻ) lafzı buldukları kona veya aldığı harekeye göre ince veya kalın okunabilen harflerdir.

2. Ayşe öğretmen tecvid dersini anlatırken konuyu;

- Herhangi bir med harfinden sonra sebab-i medden hemze gelir ve hemze ile med harfi aynı kelime de bulunursa olur.
- Asım kıraatine göre ise dört elif miktarı uzatılır.
- Uzatılması vaciptir.

şeklinde anlatmıştır.

Ayşe öğretmenin teorik olarak **anlattığı tecvid kuralı hangisidir**?

- A) Medd-i Tabî
- B) Medd-i Muttasıl
- C) Medd-i Munfasıl
- D) Medd-i Lâzım
- E) Medd-i Ârız

3. Kur'an-ı Kerim'de okuyucunun işini kolaylaştırmak için bir takım işaretler kullanılmaktadır. Bunlardan birisi de ayetleri birbirinden ayırmak ve ayetlerin nerede başlayıp nerede bittiğini tespit etmek için üzerlerinde ayet numaralarının yazılı olduğu işaretlerdir.

tanımı verilen işaret hangisidir?

- A) Hizb B) Cüz
- C) Hadr D) Lahn
- E) Durak

4. Medd-i Lâzım'la alakalı olarak;

- I. Med harfinden sonra harf-i medden lâzımî sükûn gelirse medd-i lâzım olur.
- II. Medd-i lâzımın dört elif miktarı uzatılmasında bütün kıraat imamlarınca ittifak vardır.
- III. Medd-i Lazım dört çeşittir.

İfadelerinden hangisi doğrudur?

- A) Yalnız I B) I ve II
- C) I ve III D) II ve III
- E) I-II-III

5. Medd-i Ârız'la alakalı olarak;

- I. Ârızî sükun durulduğu zaman cezim ile, geçildiği zaman hareke ile okunan kelimenin sükunudur.
- II. Medd-i ârız dört elif miktarı uzatılır.
- III. Medd-i ârızın uzatılması vaciptir.

İfadelerinden hangisi doğrudur?

- A) Yalnız II B) I ve II
- C) I ve III D) II ve III
- E) I-II-III

6. Hasan öğretmen tecvid kurallarını anlattıktan sonra kuralın daha iyi anlaşılması için “خَوْفٌ عَلَيْهَا إِلَيْهَا” örneklerini vermiştir.

Hasan öğretmenin verdiği örnekler hangi tecvid kuralına aittir?

- A) Medd-i Ârız
B) Medd-i Lazım
C) Medd-i Lîn
D) Medd-i Muttasıl
E) Meddi- Munfasıl

7. Sakin nun ve tenvine dair;
I. Kendilerinden sonra gelen harflere göre ihfa, izhar, iklab ve idgam kurallarını oluştururlar.
II. Cezimli nun (ن) harfine sakin nun denir.
III. Tenvindeki cezimli nun sadece okuma sırasında söylenir, yazıda görülmez.

İfadelerinden hangileri doğrudur?

- A) Yalnız I
B) I ve II
C) I ve III
D) II ve III
E) I-II-III

8. Kur'an-ı Kerim okunurken anlamı bozmayacak şekilde yanlış okumaya ne ad verilir?

- A) Lahn-i celî
B) Lahn-i hafî
C) Zelletü'l-kârî
D) Mufassal
E) Müteşâbih

9. İzhar'lı okuyuşla alakalı olarak;
I. Nun sesi asıl mahrecinden çıkarılır
II. Ğunne yapılıır.
III. Nun sesi tutulmadan hemen bir sonraki harfe geçilir.

İfadelerinden hangisi doğrudur?

- A) Yalnız I
B) I ve II
C) I ve III
D) II ve III
E) I-II-III

10. I. Tenvin veya sakin nundan sonra be (ب) harfi geldiğinde, nun (ن) sesi mim (م) sesine dönüştürülür.
II. Bir buçuk elif miktarı tutularak okunur.
III. بِصِيرٌ سَمِيعٌ örnek olarak verilebilir.

Verilen bilgiler hangi tecvid kuralı ile ilgilidir?

- A) İhfa
B) İzhar
C) İklab
D) İdgam
E) Kalkale

11. Anlattığı tecvid kuralı için;

- I. Tenvin veya sakin nundan sonra (و ن م ي) harflerinden biri gelirse olur.
II. Bu tecvid kuralında tenvin veya cezimli nun, sonraki harfe katılarak okunur.
III. Bu çeşit idğamda genizden ses getirilir.

Diyen bir öğretmen hangi kuralı anlatmıştır?

- A) İdğam-ı Mütecaniseyn
B) İdğam-ı Mütekaribeyn
C) İdğam-ı Meal-Ğunne
D) İdğam-ı Bila-Ğunne
E) İdğam-ı Misleyn

12. Kur'ân-ı Kerim'in sonundaki kısa sûrelere mufassal sûreler denir. Bu sûrelerle alakalı olarak;

- I. Mufassal Sûreler Rahman Sûresi'nden başlarlar.
- II. Buruc Sûresi'nden Leyl Sûresine kadar olan 7 sûreye Evsat-ı Mufassal denir.
- III. Leyl Sûresi'nden Nâs Sûresine kadar olan 22 sûreye Kısar-ı Mufassal denir.

İfadelerinden hangisi doğrudur?

- A) Yalnız I
- B) I ve II
- C) I ve III
- D) II ve III
- E) I-II-III

13. Tenvin veya sakin nundan sonra (ي م ن و) harflerinden biri gelirse idğam-ı meal-ğunne olur. Bu tecvid kuralında tenvin veya cezimli nun, sonraki harfe katılarak okunur ve genizden ses getirilir. Bununla birlikte eğer (و) veya (ى) harflerinden birisi cezimli nun ile aynı kelimedede yer alırsa bu durumda cezimli nun izhar ile okunur.

Aşağıdakilerden hangisinde böyle bir durum söz konusudur?

- A) مَنْ يُعْمَلُ
- B) فَضْلًا مِنَ اللَّهِ
- C) صِنْوَانٌ
- D) يَرَهُ خَيْرًا
- E) نَعْمَرُهُ وَمَنْ

14. Mahreçleri aynı, sıfatları farklı olan harflerin birbirine katılarak okunmasına denir.

Boş bırakılan yere hangisinin gelmesi uygundur?

- A) İdğam-ı Mütecaniseyn
- B) İdğam-ı Mütekaribeyn
- C) İdğam-ı Şemsiyye
- D) İdğam-ı Misleyn Meal-Ğunne
- E) İdğam-ı Misleyn Bila-Ğunne

15. Dersinde “فُلٌ رَبِّي” ibaresi فُرِّيْ شekliinde, بَلْ رَفَعَهُ اللهُ shekliinde okunur.” diyen bir öğretmen hangi tecvid kuralından bahsetmektedir?

- A) İdğam-ı Şemsiyye
- B) İdğam-ı Meal-Ğunne
- C) İdğam-ı Bila-Ğunne
- D) İdğam-ı Mütecaniseyn
- E) İdğam-ı Mütekaribeyn

16. Sakin mim (م) 'e dair;

- I. Sakin mimden sonra harekeli bir mim harfinin gelmesi durumunda idğam-ı misleyn meal-ğunne olur.
- II. Sakin mimden sonra (ب) harfinin gelmesi halinde dudak ihfası (ihfa-i şefevî) olur.
- III. Sakin mimden sonra (م) ve (ب) 'nin dışındaki harflerden biri gelirse (م) harfi izhar ile okunur.

İfadelerinden hangileri doğrudur?

- A) Yalnız I
- B) I ve II
- C) I ve III
- D) II ve III
- E) I-II-III

17. Ra (ر) harfi cezimli olduğunda ondan önce gelen harekeye göre ince veya kalın okunur. Buna göre;

- I. Kendinden önceki harfi harekesi ötre olursa (ر) harfi kalın okunur.
- II. Kendinden önceki harfin harekesi esre olursa (ر) harfi ince okunur.
- III. Kendinden önceki harfin harekesi üstün olursa (ر) harfi ince okunur.

İfadelerinden hangisi doğrudur?

- A) Yalnız I B) I ve II
C) I ve III D) II ve III
E) I-II-III

18. *فِرْقَانًا قِرْطَاسًا فِرْقَانًا* kelimelerinde Ra (ر) harfinin okunuşuyla alakalı olarak;

- I. İnce okunur.
- I. Kalın okunur.
- II. Hem ince hem kalın okunur.

İfadelerinden hangisi doğrudur?

- A) Yalnız I B) Yalnız II
C) Yalnız III D) I ve II
E) I ve III

19. Kur'an-ı Kerim okunurken nerede durulacağını bilmesi için vakıf işaretleri son derece önemlidir. Bununla birlikte bu işaretlerin hepsinin farklı anlamları vardır. Bununla alakalı olarak;

- I. Lâzım Vakıf (م): Durmak gerekir. Durulmadığında anlam bozulabilir.
- II. Caiz Vakıf (ج): Durulabilir veya geçilebilir. Durmak daha uygundur.

III. Murahhas Vakıf (ص): Nefes yetmezse durulabilir. Geçmek daha uygundur.

IV. Kıf (ف): Durulabilir veya geçilebilir. Durmak daha uygundur.

V. Ayn (ع): Ayet sonlarında bulunur. Bir konunun bittiğini ve yeni bir konunun başladığını ifade eder. Namazda okurken ayn işaretinin olduğu yerde rükûa gitmek daha uygundur. Aşır olarak tercih edilen bölümlerde ayn duraklarını dikkate almak konu bütünlüğü açısından uygun olur.

İfadelerinden hangileri doğrudur?

- A) I-II-IV-V B) I-III-IV-V
C) II-III-V D) III-IV-V
E) I-II-III-IV-V

20. Kur'an-ı Kerim'in doğru ve güzel okunmasıyla alakalı olarak hangisi söylenemez?

- A) Kur'an-ı Kerim, iyiliği emretmesi ve kötülükten alı koyması için gönderilen son ilahî kitaptır.
- B) Nazil olan Kur'an ayetleri en az bir vahiy kâtibi tarafından yazıya geçirilmiştir.
- C) Kur'an-ı Kerim'in tarihine baktığımızda bazen bir ayet, bazen bir sûre olarak nazil olduğunu görmekteyiz.
- D) Bazı ayetler, belli bir olay üzerine nazil olmuşlardır.
- E) Ayetler yazıya geçirilirken sadece kâğıt kullanılmıştır.

KONU TESTİ - 2

1. هُوَ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ (Zümer, 39/4)

Bu ayette aşağıdaki tecvîd kurallarından hangisi yoktur?

- A) İklâb
B) Lafzatullâh (kalın okunur)
C) Hükümü'r-râ
D) İzhâr-ı kameriyye
E) İdgâm-ı misleyn bilâğunne

2. الْم (۱) تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ (۲) هُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِينَ

(Lokmân, 31/1-3)

Bu ayette aşağıdaki tecvîd kurallarından hangisi yoktur?

- A) Medd-i lâzım harf-i müsakkale
B) Medd-i lâzım kelime-i müsakkale
C) Medd-i lâzım harf-i muhaffefe
D) Medd-i ârız
E) İdgâm-ı bilâğunne

3. كَهَيْئَةِ النَّعْتِ (Meryem, 19/1)

Bu ayette aşağıdaki tecvîd kurallarından hangisi yoktur?

- A) Medd-i lâzım harf-i muhaffefe
B) Medd-i lîn
C) Medd-i lâzım harf-i müsakkale
D) Medd-i tabîî
E) İhfâ

4. وَإِذْ نَجَّيْنَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ... (Bakara,2/49)

Bu ayette aşağıdaki tecvîd kurallarından hangisi yoktur?

- A) İzhâr
B) İdgâm-ı misleyn bilâğunne
C) İdgâm-ı misleyn maalğunne
D) Dudak ihfâsı
E) Medd-i muttasıl

5. I. الرَّ
II. صَ
III. طَه

Bunlardan hangisinde medd-i lâzım harf-i muhaffefe vardır?

- A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) Yalnız III
D) I ve II
E) I, II ve III

6. “Mushafta birinci, nüzûl sıralamasında 5. sûredir. Hz. Muhammed’in peygamberliğinin ilk yıllarında Mekke’de nâzil olduğu hususunda ittifak vardır. Kaynaklarda nüzûl sebebiyle ilgili özel bir olay yoktur. Kur’an’ın hem bir mukaddimesi hem de özeti gibidir.”

Aşağıdakilerden hangisi bazı özellikleri verilen sûredir?

- A) Fâtiha
B) Bakara
C) İhlas
D) Felak
E) Nas

7. Mushaftaki sıralamada 6., iniş sırasına göre 55. sûredir. Hicr sûresinden sonra, Sâffât sûresinden önce Mekke'de nâzil olmuştur. Tamamına yakınının Mekke'de indiği hususunda ittifak vardır. Abdullah b. Ömer'e ulaşan bir rivayete göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "... sûresi bana toplu olarak indi. 70.000 melek tesbih ve hamd sözleriyle bu sûrenin inişine eşlik etti." (Taberânî, el-Mu'cemü's-sağîr, I, 145)

Aşağıdakilerden hangisi bazı özellikleri verilen sûredir?

- A) Enfâl
- B) En'âm
- C) Ahzâb
- D) Beyyine
- E) Hümeze

8. Aşağıdaki sûrelerin hangisinde **tilâvet secdesi yoktur?**

- A) Nahl
- B) Furkân
- C) Nisâ
- D) Neml
- E) Secde

9. Aşağıdakilerden hangisi **Medine'de ilk nâzil olan ayetleri içeren sûredir?**

- A) Nisâ
- B) Mâide
- C) Âl-i İmrân
- D) Bakara
- E) A'râf

10. Medine'de son nâzil olduğu kabul edilen sûredir. "Öyle bir günden sakinin ki, o gün hepiniz Allah'a döndürülüp götürüleceksiniz. Sonra herkese kazandığı amellerin karşılığı verilecek ve onlara asla haksızlık yapılmayacaktır." ayetini içerir.

Aşağıdakilerden hangisi hakkında bilgi verilen sûredir?

- A) Fetih
- B) Nasr
- C) Tahrîm
- D) A'râf
- E) Bakara

11. Aşağıdakilerden hangisi **Medine döneminde bir bütün olarak son nâzil olan sûredir?**

- A) Nasr
- B) Haşr
- C) Tevbe
- D) En'âm
- E) Enfâl

12. **Namaz kılmak için abdestin farz olduğunu belirten** "Ey iman edenler! Namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi ve -başlarınıza mesh edip- her iki topuğa kadar da ayaklarınızı yıkayın..." mealindeki ayet hangi sûrede yer almaktadır?

- A) Nahl
- B) Mâide
- C) Hacc
- D) Müzzemmil
- E) Müddessir

13. Aşağıda sûreler ve içerikleri ile ilgili verilen bilgilerden hangisi **yanlıştır**?

- A) Nûr sûresinde ifk hadisesinden bahsedilmiştir.
- B) Enfâl sûresinde savaş ganimetlerinden bahsedilmiştir.
- C) Nasr sûresinde müşriklerin ahiretteki ahvâlinden bahsedilmiştir.
- D) Nahl sûresinde bal arısından bahsedilmiştir.
- E) Mü'minûn sûresinde ideal müminin özellikleri anlatılmıştır.

14. Aşağıdaki sûrelerden hangisi *es-Seb'u't-Tivâl* den biri **değildir**?

- A) Nisa
- B) Mâide
- C) En'âm
- D) Tevbe
- E) Enfâl

15. Kur'an ve Sünnet'in açık hükümlerine aykırı olarak kişilerin heva, heves ve çıkarlarına göre yapılan tefsirlere ne ad verilir?

- A) İslamî tefsir
- B) Kelâmî tefsir
- C) İctimâî tefsir
- D) Fıkhî tefsir
- E) İlhâdî tefsir

16. Aşağıdakilerden hangisi "bir başkasının Kur'an-ı Kerim'i okuyuşunu takip etmek ve bu suretle hatim indirme" anlamında kullanılan kıraat terimidir?

- A) Mukâbele
- B) Arz
- C) Semâ
- D) Aşır
- E) Tahkîk

17. Aşağıdaki sûrelerden hangisi besmele ile **başlamaz**?

- A) Hacc
- B) Berâe
- C) Necm
- D) Murselât
- E) Teğâbun

18. Aşağıdaki sûrelerin hangisinde besmele **iki kere** geçmektedir?

- A) Necm
- B) Şuarâ
- C) Neml
- D) Ra'd
- E) Enbiyâ

19. Aşağıdaki sûrelerin hangisinde ahkâm ayetleri **bulunmaz**?

- A) Bakara
- B) Mâide
- C) Nisâ
- D) İhlâs
- E) Enfâl

20. Aşağıdakilerden hangisi “Kalbu'l-Kur'an – Kur'an'ın Kalbi” diye de adlandırılan sûredir?

- A) Fâtiha
- B) İhlâs
- C) Mülk
- D) Nebe'
- E) Yâ Sîn

21. Aşağıdakilerden hangisi “Gâfir” sûresinin diğer ismidir?

- A) Mü'min
- B) Tevbe
- C) Âdiyât
- D) Alak
- E) Mü'minûn

22. Sûreler uzunluklarına göre dört şekilde tasnif edilir.

Aşağıdaki adlandırmalardan hangisi bunlardan biri değildir?

- A) Tivâl
- B) Hizb
- C) Miûn
- D) Mesânî
- E) Mufassal

23. Aşağıdakilerden hangisinde “Zehrâveyn” diye tabir edilen sureler doğru olarak verilmiştir?

- A) Bakara, Âl-i İmrân, Nisâ
- B) Felak, Nâs
- C) Bakara, Âl-i İmrân
- D) Âl-i İmrân, Nisâ
- E) Bakara, Nisâ

24. Aşağıdakilerden hangisinde “sığındıran, koruyan” anlamlarına gelen *Muavvizât* diye tabir edilen sureler doğru olarak verilmiştir?

- A) Bakara, Âl-i İmrân
- B) Felak, Nâs
- C) Âyetü'l-kürsî, Felak, Nâs
- D) İhlâs, Felak, Nâs
- E) Âyetü'l-kürsî, İhlâs, Felak, Nâs

25. Fâtiha sûresiyle ilgili olarak aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Mekke devrinin ilk yıllarında tamamı bir defada inmiştir.
- B) Sûrenin bir diğer ismi *es-seb'u'l-mesânîdir*.
- C) Sûre bir bakıma Kur'an-ı Kerîm'in önsözü niteliğindedir.
- D) Sûre yedi ayetten oluşmaktadır.
- E) Sûrenin fâsılası (ب'م) harfleridir.

KONU TESTİ - 3

1. وَالشَّمْسُ وَضُحَاهَا (Şems, 91/1)

Aşağıdakilerden hangisi bu ayetin mealidir?

- A) Güneşe ve onun aydınlığına andolsun
- B) Aya ve onun aydınlığına andolsun
- C) Güneşe ve onun sıcaklığına andolsun
- D) Aya ve onun parlaklığına andolsun
- E) Güneşe ve onun kızılılığına andolsun

2. وَجُودٌ يَوْمَئِذٍ نَاعِمَةٌ (Gâşiye, 88/8)

Bu ayette altı çizili olan kelime ne anlama gelmektedir?

- A) Zillete bürünmüşlerdir.
- B) Nimet içinde mutludurlar.
- C) Dehşete kapılmışlardır.
- D) Kızgındırlar.
- E) Sevimlidirler.

3. إِنَّ اللَّهَ لَا يَخْفَىٰ عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ (Âl-i İmrân, 3/5)

Bu ayette altı çizili olan ibare ne anlama gelmektedir?

- A) Allah her şeyi bilir.
- B) Allah bazı şeyleri gizler.
- C) Allah'a hiçbir şey gizli kalmaz.
- D) Allah ona (peygamberine) bazı şeyleri gizlemez.
- E) Yerin göğün bilgisi Allah'a aittir.

4. مَا تَرَىٰ فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِن تَفَاوُتٍ (Mülk, 67/3)

Bu ayette altı çizili olan kelime ne anlama gelmektedir?

- A) Yanlışlık
- B) Düzen
- C) Sabır
- D) Uyumsuzluk
- E) Emek

5. إِنَّ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ (Mülk, 67/11)

Bu ayette altı çizili olan ibare ne anlama gelmektedir?

- A) Bilmedikleri halde Rablerinden korkanlar
- B) Duymadıkları halde Rablerinden korkanlar
- C) Tanımadıkları halde Rablerinden korkanlar
- D) Tanışmadıkları halde Rablerinden korkanlar
- E) Görmedikleri halde Rablerinden korkanlar

6. أَمَّنْ هَذَا الَّذِي يَزُوقُكُمْ إِنْ أَمْسَكَ رِزْقَهُ بَلْ لَجُوا فِي عُتُوٍّ وَنُفُورٍ (Mülk, 67/21)

Bu ayette altı çizili olan ibare ne anlama gelmektedir?

- A) Azgınlık ve nefretle
- B) Kızgınlık ve gururla
- C) Tembellik ve nefretle
- D) Azgınlık ve gururla
- E) Tembellik ve gururla

7. **وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا** (Nebe', 78:11)

Bu ayette altı çizili olan kelime ne anlama gelmektedir?

- A) Dinlenme zamanı
- B) Geçimi temin zamanı
- C) Gezme zamanı
- D) Eğlenme zamanı
- E) Okuma zamanı

8. **أَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا** (Nebe', 78/14)

Bu ayette altı çizili olan ibare ne anlama gelmektedir?

- A) Tertemiz su
- B) Tertemiz yağmur
- C) Şarıl şarıl yağmur/su
- D) Bulanık su
- E) Bulanık yağmur

9. **إِلَّا حَمِيمًا وَغَسَّاقًا** (Nebe', 78/25)

Bu ayette altı çizili olan ibare ne anlama gelmektedir?

- A) Çamur ve irin
- B) Kaynar su ve çamur
- C) Kan ve irin
- D) Kaynar su ve irin
- E) Kaynar su ve kan

10. **الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ**

(Kureyş, 106/4)

Bu ayette altı çizili olan ibare ne anlama gelmektedir?

- A) Sizi besleyip açlığınızı gideren
- B) Onların karınlarını doyuran
- C) Sizin karınlarınızı doyuran
- D) Onları sıkıntıdan kurtaran
- E) Onları besleyip açlıklarını gideren

11. **الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ**

(Mâûn, 107/5)

Bu ayette altı çizili olan kelime ne anlama gelmektedir?

- A) Ciddiye almayanlardır.
- B) Alay edenlerdir.
- C) Oynayanlardır.
- D) Özen gösterenlerdir.
- E) Dosdoğru kılanlardır.

12. **وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا**

(Nasr, 110/2)

Bu ayette altı çizili olan kelime ne anlama gelmektedir?

- A) Tek tek
- B) Bölük bölük
- C) Sıra sıra
- D) Ülke ülke
- E) Topyekün

13. فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍ

(Tebbet, 111/5)

Aşağıdakilerden hangisi bu ayetin mealidir?

- A) Belinde bükülmüş hurma liflerinden bir ip olduğu halde
- B) Sirtında bükülmüş hurma liflerinden bir ip olduğu halde
- C) Boynunda bükülmüş hurma liflerinden bir ip olduğu halde
- D) Boynunda hurma liflerinden bir tasma olduğu halde
- E) Belinde hurma liflerinden bir kuşak olduğu halde

14. وَمِن شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ

(Felak, 113/3)

Bu ayet ne anlama gelmektedir?

- A) Aydınlandığında gündüzün kötülüğünden
- B) Düğümlere üfleyenlerin kötülüğünden
- C) Haset ettiği zaman hasetçinin kötülüğünden
- D) Karanlığı çöktüğü zaman gecenin kötülüğünden
- E) Vesvese veren sinsi vesvesecinin kötülüğünden

15. يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ

(Kâria, 101/4)

Bu ayette altı çizili olan ibare ne anlama gelmektedir?

- A) Küçük kuşlar gibi
- B) Yenmiş ekin gibi
- C) Renkli yünler gibi
- D) Serilmiş yataklar gibi
- E) Küçük kelebekler gibi

16. رَمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالِدِمْ وَالْحُمُ الْخَنْزِيرُ
وَمَا أَهْلٌ لِّغَيْرِ اللَّهِ بِهِ وَالْمَنْخَنِقَةُ وَالْمَوْفُودَةُ
وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيبَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ إِلَّا مَا
ذَكَّيْنُمْ (Mâide, 5/3)

Bu ayette altı çizili kelimelerin anlamları içerisinde aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Yırtıcı hayvan
- B) Ölmüş hayvan
- C) Kan
- D) Boğulmuş
- E) Darbe sonucu ölmüş

17. خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُّبِينٌ
(Nahl, 16/4)

Bu ayette altı çizili olan kelime ne anlama gelmektedir?

- A) Dost
- B) Düşman
- C) Akraba
- D) Yakın
- E) Arkadaş

18. وَالْأَرْضَ وَضَعَهَا لِلْأَنْعَامِ

(Rahmân, 55/10)

Aşağıdakilerden hangisi bu ayetin mealidir?

- A) Allah yeri hayvanlar için var etti.
- B) Allah yeri insanlar için var etti.
- C) Allah yeri yaratıklar için var etti.
- D) Allah yeri vahşi hayvanlar için var etti.
- E) Allah yeri müminler için var etti.

19. ذَوْنُكَ بِمِيزَانٍ نَّاسْتَدْلِيَانِ

(Âdiyât, 100/6)

Bu ayette altı çizili olan kelime ne anlama gelmektedir?

- A) Saygılı
- B) İtaatkâr
- C) Boyun eğen
- D) Nankör
- E) Başkaldıran

20. فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ نَاقَةَ اللَّهِ وَسُقْيِيهَا

(Şems, 91/13)

Bu ayette altı çizili olan ibare ne anlama gelmektedir?

- A) Allah'ın koçu
- B) Allah'ın ipi
- C) Allah'ın boyası
- D) Allah'ın yolu
- E) Allah'ın devesi

21. وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ

(Yûsuf, 12/20)

Bu ayette altı çizili olan ibare ne anlama gelmektedir?

- A) Ucuz bir fiyata
- B) Birkaç dirheme
- C) Yüksek bir fiyata
- D) Birkaç kuruşa
- E) Normal bir fiyata

22. وَأَتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ سَكِينًا

(Yûsuf, 12/31)

Bu ayette altı çizili olan kelime ne anlama gelmektedir?

- A) Çatal
- B) Bıçak
- C) Makas
- D) Kılıç
- E) Satır

23. وَأَذَقْنَا لِرَبِّكَ لَلْمَلَكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ

(Hicr, 15/28)

Bu ayette altı çizili olan kelime ne anlama gelmektedir?

- A) Toprak
- B) Kum
- C) Çamur
- D) Kerpiç
- E) Meni

24.

لِنُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَنُعَزِّرُوهُ وَنُقْضِرُوهُ
وَنُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا (Fetih, 48/9)

Bu ayette altı çizili olan ibare ne anlama gelmektedir?

- A) Gece gündüz
- B) Her gün
- C) Her gece
- D) Sabah akşam
- E) İkinci yatsı

25. وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ

(Fetih, 48/9)

Aşağıdakilerden hangisi bu ayetin mealidir?

- A) Irzlarını koruyanlardır.
- B) Namazlarına devam edenlerdir.
- C) Faydalı işlerden uzak duranlardır.
- D) Tembellik ve arsızlıktan uzak duranlardır.
- E) Faydasız işlerden/boş sözlerden uzak duranlardır.

KAVRAMATİK

Ârız: Sonradan olma, sonradan ortaya çıkma, geçici olan.

Asım Kıraatı: Kûfe'de kıraat imamı olarak meşhur olan İmam Asım'ın okuyuş tarzı.

Asır: Bir dinî tören sırasında veya cemaatle namaz kılınıp dua edildikten sonra okunan Kur'an ayetleri.

Ayet: Kur'an surelerini oluşturan kısımlardan her biri.

Belagat: İyi konuşma, sözle inandırma yeteneği. Sözü herkesin kolay kolay söyleyemeyeceği şekilde söyleme.

Cezim: Harekesiz harfî gösteren işaret.

Cüz: Kur'an'ın bölünmüş olduğu otuz parçadan her biri, Kur'an'ın yirmi sayfası.

Edâ: Kur'ân-ı Kerîm'in tecvid kaidelerine göre okunması.

Esmâ-i Hüsnâ: Allah'ın en güzel, en şerefli isimleri.

Fem-i Muhsin: Kur'an'ı doğru ve güzel okuyan mâhir (usta) okuyucu.

Fesahat: Sözlükte açık, net, anlaşılır anlamına gelir. Terim olarak sözün kusur, eksiklik ve noksanlıktan uzak olması.

Fevatihu's-Süver: Kur'an-ı Kerim'de yer alan surelerin başlangıçları.

Fonetik: Ses bilgisi, sese dayanan, sesle ilgili.

Gunne: Genizden gelen ses.

Hadr: Kur'ân-ı Kerîm'in tecvid kaidelerine uygun olarak okunduğu üç tarzdan hızlı olanı.

Hafız: Kur'an'ı bütünüyle ezbere bilen kimse.

Hafî: Gizli, saklı.

Hâkânî, Mûsâ b. Ubeydullah: Tecvide dair ilk defa eser yazan âlim, edip ve şair.

Hakiki Anlam: Gerçek anlam; sözün anlamının dışında mecazi olarak kullanılmaması; niteliği değişmemiş, aslına uygun olan anlam.

Hâşiye: Bir yazı sayfasının altına, metnin herhangi bir noktasıyla ilgili olarak yazılan açıklama, dipnot.

Hatim: Kur'an'ın tamamını okuma.

Hezreme: Kur'ân-ı Kerîm'in tecvid kaidelerinin göz ardı edilip harfleri birbirine katılarak çok süratli okunması.

Hülâsa: Özet.

Istılah: Terim; özel anlamda kullanılan söz.

İbtida: Başlamak, bir işe girişmek.

İcma: Toplama; İslam bilginlerinin bir konuda fikir birliği etmeleri.

İdgam: Bir şeyi diğerine katmak.

İnfâ: Sâkin nûn veya tenvini şeddeleme yapmadan, ancak gunne sesini de koruyarak izharla idgam arası bir sesle okuma.

İhtilas: Harekeyi zayıf sesle ve hızlıca okumak.

İklâb: bâ (ب) harfinin önünde bulunan sâkin nûn veya tenvinin idgam yapılmaksızın “mîm”e dönüşmesi.

İmâle: Eğmek, bükmek, meylettirmek. Tecvitte, üstün harekeyi esreye veya elif harfini ya harfine meylederek söylemek.

İnsicam: Düzgünlük, tutarlık, bağdaşım.

İrab: Açıklamak, güzelleştirmek anlamına gelir. Terim olarak ise gramer tahlili.

İşmam: Ötre harekeye işaret etmek için dudakları öne doğru büzerek toplamak.

İştikak: Aralarında mana ilişkisi bulunan iki kelimedenden birinin diğerinden alınması ve türetilmesi.

İzhar: iki harfin arasını ayırma.

Kalkale: Sükûn halindeki ط، د، ج، ب harflerinin kuvvetli bir ses işitilecek şekilde mahreclerinin sarsılarak okunmasını ifade eden tecvid terimi.

Kasr: Harfleri uzatmadan kısa okumak. Med harfine ziyade etmeksizin, tabii meddi hali üzere bırakma.

Kıraat ilmi: Kur'an kelimelerinin farklı okunuşlarını inceleyen bilim dalı.

Kıraat: Okuma. Kur'an'ı belli kural ve işaretlere göre okuma.

Kinaye: kendisinden maksud olan mana, az kullanılmasından dolayı kapalı olan ve gerçek manası ancak bir karine ile anlaşılan lafız.

Kurra: Kur'an-ı Kerim'i sahih rivayetlere göre okuyan uzman okuyucu. Okuyucu anlamına gelen kari kelimesinin çoğuludur. Kıraat-i seb'a ve kıraat-i aşere okuyan kişiler için kullanılan bir kelimedir. Kur'an'ı kurallarına göre okuyan Kur'an bilginleri.

Lâzım: Lüzumlu olan, gerekli, gereken.

Lâzımî: Kalıcı, devamlı olan.

Lîn: Yumuşak olmak.

Mahreç: Çıkış yeri, harflerin çıkış yerleri.

Mecaz: Herhangi bir lafzın konulduğu mananın dışında bir başka anlamda kullanılması.

Med: Harfin sesinin harekesi yönünde uzatılmasını ifade eden tecvid terimi.

Meknun: Gizli, saklı.

Mev'iza: Öğüt, nasihat, dinleyenlerin kalplerini yumuşatacak şekilde sevap ve azaba dair söylenen söz.

Muğlâk: Anlamı kapalı olan ve kolay anlaşılmayan söz.

Mukabele: Toplu yerlerde yüksek sesle hatim okunurken Kur'an okumasını bilenlerin gözleriyle Kur'an'ı takip etmesi, bilmeyenlerin dinlemesi.

Mushaf: Kur'an-ı Kerim'in iki kapak arasına alınmış hâline verilen ad.

Muttasıl: Bitişik, ayrı olmayan.

Mübhematu'l-Kur'ân: İnsan, melek ve cin gibi varlıkların yahutta bir topluluk ve kabilenin, Kur'ân'da açıkça değil de ism-i işaretler, ism-i mevsuller, zamirler, cins isimleri, belirsiz zaman zarfları, belirsiz mekân isimleri ve belirsiz miktar bildiren kelimeler ile zikredilmesi.

Müşahede: Görme, gözlemleme, anlama. Kalbde tevhide yani tek olan Allah'a inanmaya götüren alamet; Onunla beraber bir ikincisin olmadığını her an hissetme.

Müşkilu'l-Kur'ân: Kur'ân'ın bazı ayetleri arasında ihtilaf ve tezat gibi görünen hususlar.

Nahiv: Sözlükte yön, yol ve kasıt anlamına gelen nahiv (sentaks) kelimelerin cümle içindeki durumu, cümlenin kuruluşu ve kelime sonlarının cümle içindeki durumunu inceleyen ilim.

Revm: Kur'ân-ı Kerim tilâvetinde kelime sonlarında icra edilen vakıf türlerinden biri.

Salavat: Hz. Muhammed (s.a.v.)'e saygı bildirmek için okunan dua.

Sarf: Biçim bilgisi, morfoloji. Kelimenin, istenilen manaya göre biçim değiştirmesini inceleyen ilim.

Sekte: Kur'an tilâvet ederken iki kelime veya harf arasında nefes alıp vermeden çok kısa bir süre duraklama.

Sûre: Kur'an'ı oluşturan 114 bölümünden her biri.

Sükûn: Bir harfin harekesizlik hali.

Şaz Kıraat: Mütevatir kıraatin şartlarından birini veya tümünü taşımayan kıraat.

Şerh: Bir kitabın metnini kelime kelime açıklayıp îzâh etmek.

Tedvîr: Kur'an-ı Kerim'in tilâvet usullerinden orta süratte okumayı ifade eden tecvid terimi.

Tertîl: Kur'ân-ı Kerîm'in tilâvet usullerinden en ağır biçimde okumayı ifade eden tecvid terimi.

Tevatür: Bir haberin ağızdan ağıza yayılması, yaygın olan. Yalan söylemesi mümkün olmayan bir topluluk tarafından rivayet edilen.

Tilâvet: Kur'ân-ı Kerîm'in tecvid ve tertîl üzere okunması anlamında terim.

Ulumu'l-Kur'ân: Kur'ân İlimleri. Kur'ân'ın inişini, tertibini, toplanmasını, yazılmasını, okunmasını, tefsirini, icâzını, nâsîhini, mensuhunu konu edinen ve hakkındaki şüphelerin giderilmesi açısından Kur'ân'la ilgili olan ilimler.

Vakf: Durmak, durdurmak.

Vasıl: Birleştirmek, yan yana getirmek, ulaştırmak, bağlamak.

Veciz: Kısa ve etkili söz.

KUR'AN BİLGİSİ

(KUR'AN TARİHİ, TECVİD, KUR'AN-I ANLAMA VE MEAL BİLGİSİ)

CEVAP ANAHTARI

ÜNİTE 1- TEST

1. D	2. C	3. A
4. A	5. D	6. B
7. E	8. E	9. C
10. A	11. C	12. C
13. B		

ÜNİTE -2 TEST

1. E	2. C	3. D
4. A	5. B	6. D
7. C	8. E	9. D
10. E	11. C	12. C
13. A	14. E	15. C

KONU-1 TEST

1. B	2. B	3. E
4. D	5. B	6. C
7. E	8. B	9. C
10. C	11. C	12. D
13. C	14. A	15. E
16. E	17. B	18. B
19. E	20. E	

KONU-2 TEST

1. A2. B	3.C	
4. D	5. D	6. A
7. B	8. C	9. D
10. E	11. A	12. B
13. C	14. D	15. E
16. A	17. B	18. C
19. D	20. E	21. A
22. B	23. C	24. D
25. E		

KONU-3 TEST

1. A	2. B	3. C
4. D	5. E	6. A
7. B	8. C	9. D
10. E	11. A	12. B
13. C	14. D	15. E
16. A	17. B	18. C
19. D	20. E	21. A
22. B	23. C	24. D
25. E		

BÖLÜM 2 TEFSİR

ÜNİTE 1: KUR'AN TARİHİ

1. Vahiy ve Geliş Şekilleri
2. Vahiy ve İlham Arındaki Farklar
3. Kur'an'ın Yazıya Geçiriliş Tarihi
4. Kur'an'ın Mushaf Haline Getirilişi
5. Kur'an'ın Noktalanması ve Harekelenmesi
6. Kur'an'ı Anlama ve Meal Bilgisi

ÜNİTE 2: ULUMU'L-KUR'AN/KUR'AN İLİMLERİ

1. Esbâbu'n-Nüzûl
2. Nâsîh Mensûh
3. Muhkem Müteşâbih
4. Garîbu'l-Kur'an
5. Uslubu'l-Kur'an
6. İ'câzu'l-Kur'an
7. Aksâmu'l-Kur'an
8. Kısasu'l-Kur'an
9. Emsâlu'l-Kur'an
10. Müşkilü'l-Kur'an
11. el-Hurufu Mukatta
12. Vücûh ve Nezâir
13. Siyak Sîbak
14. Fedâilu'l-Kur'an
15. Mübhemâtü'l-Kur'an

ÜNİTE 3: TEFSİR USULÜ VE TARİHİ

1. Tefsir İlminin Doğuşu ve Tedvini (Erken Dönem Tefsir Faaliyetleri)
 - Hz. Peygamber Dönemi Tefsiri
 - Sahabe Dönemi Tefsiri
 - Tabiûn Dönemi Tefsiri
2. Tefsir Çeşitleri
 - Rivayet Ağırlıklı Tefsirler
 - Dirayet Ağırlıklı Tefsirler
3. Tefsir Ekolleri
 - Klasik Tefsir Ekolleri
 - İşâri Tefsir Ekolü
 - Çağdaş Tefsir Ekolleri
 - Konulu Tefsir Ekolü
 - Bilimsel Tefsir Ekolü
 - Mezhebi Tefsir Ekolleri
 - Fıkhi Tefsir Ekolü
 - İctimâî/İslâhî Tefsir Ekolü

ÜNİTE 1: KUR'AN TARİHİ

Kur'an-ı Kerim Arap Yarımadası'nın Hicaz Bölgesinde Mekke şehrinde miladi 610 yılında Hz. Muhammed'e vahyolunmuştur. Kur'an kronolojik olarak Tevrat, Zebur ve İncil'den sonra gelmiştir. Bu açıdan Kur'an kuşatıcı-kapsayıcı bir niteliktedir. Nitekim Kur'an da bunlardan bahseder. Vahyin geldiği coğrafya da insanların yaşamlarını devam ettirme şeklinde farklılıklar bulunmaktaydı. Bir kısmı göçebe (bedevi) bir kısmı da yerleşik (hadari) bir hayat sürmekteydi. Ekonomik olarak tanımlamak gerekirse; göçebe olanlar hayvancılık ile yerleşik hayat sürenler ticaret ve tarımla uğraşıyorlardı. Çöl ikliminin hâkim olduğu bu coğrafya da aileler ve akrabalar arasında sıkı bir bağ bulunmaktaydı. Kabilecilik anlayışı yaygındı ve merkezi bir yönetim yoktu. Bunun etkisiyle sınır anlaşmazlıkları ve kan davası yüzünden sık sık savaşlardı. Arapları bu savaş ortamından uzaklaştıran haram ayları vardı bu aylar; Zilkâde, Muharrem, Zilhicce ve Receb aylarıydı, Bu aylarda savaşmazlardı eğer aksi olursa buna 'fıcar' denilirdi. Düzenlenen panayırlar gelir kaynaklarından biriydi ve kültürel etkilerinden dolayı bu panayırlar önemliydi. Bu panayırların en ünlüleri; Ukaz, Mecenne ve Zü'l-Mecaz idi. Panayırlarda şiir yarışmaları düzenlenir en beğenilen yedi şiir Kâbe'nin duvarına asılırdı. Asılan bu şiirlere "muallaka-i seb'a denilirdi. Sosyal sınıflar ise hürler ve kölelerden oluşuyordu. Araplar şiire, belâgata, hitabete ve nesep (soy bilgisine) çok önem verirdi.

Vahiy'den önce Arap Toplumunda farklı inançlar mevcuttu. Putperestlik yaygın olmakla birlikte, Yahudi, Hristiyan, Mecusi, Sabii ve Hanifler vardı. Hanif inancını benimseyen kişiler, Hz. İbrahim'in tebliğ ettiği dini geleneği sürdürüyorlardı. Putperest inancına göre putlar, Allah'ın hoşnutluğunu kazanmanın aracısıdır. Kur'an bu şekilde inananları müşrik olarak adlandırmıştır.

Arapların ahlakı ve özgürlüğü dışlayan yaşam şekillerinden dolayı Kur'an'ın indiği bu döneme Cahiliyye Dönemi denilmektedir. Bu zaman ve zemin ortamında gelen vahiy, o dönemden tamamen bağımsız ele almak mümkün değildir. Nitekim ileride ki konularda da ele alındığı gibi Kur'an ilimlerinden biri de sebab-i nüzul'dür. Bu ilim vahyin indirilme sebebi ile ilgilenmektedir. Vahyin nüzulu döneminde gerçekleşmiş olan olaylar, sorular, sorunlar, istekler vb. Kur'an'da yankı bulmuştur. Vahyin nüzul ortamıyla bir bağlantısının olduğunu da aklımızdan çıkartmamız gerekmektedir.

Odaklan !..

- *Panayırlar; Ukaz, Mecenne, Zülmecaz
- *Haram aylar; Zilkade, Zilhicce, Muharrem, Recep

1. VAHİY VE GELİŞ ŞEKİLLERİ

Vahiy kelimesi sözlükte, bildirmek, seslenmek, gizli konuşmak, fısıldamak, telkin etmek, ilham etmek gibi anlamlara gelmektedir. Terim anlamı ise; Allah'ın mesajlarını peygamberleri vasıtasıyla alışılmışın dışında gizli bir şekilde bildirmesidir.

Vahyin geliş şekilleri ile ilgili aşağıda verilen ayet bilgi vermektedir.

“Allah bir insanla ancak vahiy yoluyla veya perde arkasından konuşur yahut bir elçi gönderip izniyle ona dilediğini vahyeder.” (Şûrâ, 51)

Bu ayete göre vahiy üç şekilde indirilmiştir.

1. Allah’ın mesajları peygamberin kalbine doğrudan yerleştirmesi
2. Peygambere bir perde arkasından bildirmesi
3. Cebrail aracılığıyla göndermesi

Hz. Peygamber’e vahyin geliş şekilleri:

1. *Hz. Peygamber’in gördüğü sâdık rüyalar.* Ancak sâdık rüya ile hiçbir ayet ve surenin inmediği kabul edilmektedir. Sâdık rüya ile vahyin, Kur’an vahyi değil, ilahi vahye bir hazırlık aşaması ya da vahyin yakın bir tarihte inmeye başlayacağını işaret eden olarak kabul edilmektedir.

2. *Cebrail’in görünerek vahiy getirmesi.* Hz. Peygamber’in Cebrail’i üç kez gördüğü rivayet edilmektedir.

3. *Cebrail’in görünmeden çingirak sesine benzer bir ses ile vahiy getirmesi.* Hz. Peygamber’e gelen vahiylerin en ağır şekli çingirak sesi idi. Bu şekil tehdit ifade eden ayetlere mahsustur.

4. *Hz. Peygamber uyanık olduğu halde meleğin görünmeden vahiy onun kalbine yerleştirmesi.*

5. *Cebrail’in insan suretine girerek vahiy getirmesi.*

- Vasıtalı Vahiy

- Elçi aracılığı ile

- Asli sûretindeki melek ile

- İnsan suretinde gelen elçi ile (Dihle el-Kelbi)

- Ses aracılığı ile

- Çingirak sesi ile

- Uyku halindeyken

- Vasıtasız Vahiy

- Sadık rüyalar

- İlham

- Perde arkasından konuşma

2. VAHİY İLE İLHAM ARASINDAKİ FARKLAR

Vahiy ve ilham arasındaki farklar şunlardır:

1. İlham hem peygambere hem de insanlara gelebilir, ama vahiy sadece peygamberlere gelir.

2. Vahiy kesin ve bağlayıcıdır, ilham ise sadece gelen kişiyle ilgilidir, bağlayıcılığı söz konusu değildir.

3. Vahiy sadece ilahi kaynaklıdır yani Allah'tan gelir. Ama ilhamın kaynağı farklı şeyler olabilir.

4. İlham devam etmesine rağmen, vahiy son bulmuştur.

BİLGİ NOTU !

İlk vahiy kâtipleri:

- *Mekke'de Abdullah b. Sa'd b. Ebi Sarh
- *Medine'de Übeyy b. Ka'b'dır.
- *Zeyd b. Sabit vahiy kâtiplerine başkanlık etmiştir.

3. KUR'AN-I KERİM'İN YAZIYA GEÇİRİLİŞ TARİHİ

Hiz. Peygamber ümmi idi yani okuma yazma bilmiyordu. Bazı ayetler ve Peygamberimizin sözleri okuma yazma bilmediğine işaret etmektedir. Ancak kendisi okuma yazma bilmemesine rağmen, eğitim ve öğretime özen gösteriyordu. Hem öğrenmeyi teşvik etmiş, hem de bu konu için sahabeden bazıları görevlendirmişti. (Ubade b. Samit erkekler için, Hafsa kadınlar için görevlendirilmiştir.) Hatta Bedir Savaşı'nda esirleri on çocuğa okuma yazma öğretmenleri karşılığında serbest bırakmıştır. Hiz. Peygamber, Kur'an'ın sadece ezberlenmesiyle yetinmemiş, yazdırmıştır. Kur'an hem yazılarak hem ezberlenerek korunmaya çalışılmıştır. Kur'an hafızlarının savaşlarda öldürülmesi (Biri Maune ve Rec'i Olayları) Kur'an'ın kaybolacağı unutulacağı korkusu yazıya geçirilme faaliyetlerine hız kazandırmıştır. Ancak resmi olarak bir cilt haline getirilmemiştir.

Hiz. Peygamber zamanında, Kur'an bazı malzemelerin üzerine yazılmıştır. Bu malzemeler;

1. Bez parçaları
2. Hurma ağacının yaprakları ve kabukları (Asib)
3. Deri
4. Çanak- çömlek
5. Deve kemikleri
6. İnce beyaz taşlar (lihaf)
7. Tahta lavhalar
8. Parşömen

KUR'AN'IN MUSHAF HALİNE GETİRİŞİ-Toplanması (Cem)=Çoğaltılması (İstinsah)

KUR'AN'IN CEM'İ

Kur'an'ın Hiz. Peygamber döneminde cilt haline halinde toplanmamasının sebepleri şunlardır:

1. Hiz. Peygamber hayatta olduğu için vahiy devam ediyordu. Bazı ayetlerin neshe-dilme ihtimali vardı.

2. Ayet ve sureler iniş sırasına göre sıralanmıyordu. Yani bir ayet daha önce inen bir sureye ilave edilebiliyordu.

3. Vahyin tamamlanması ile Hz. Peygamber'in vefatı arasındaki zaman yetersizdi.

4. Kur'an'ın bir cilt halinde toplanmasının en önemli sebebi Yemâme savaşında hafızların şehid edilmesidir.

Hz. Ömer Kur'an'ı bir cilt haline getirme fikrini Hz. Ebu Bekir'e açarak onu ikna etmiştir.

Kur'an'ı bir araya toplamak için Zeyd b. Sabit'in başkanlığında bir heyet kurulmuştur.

Neden Zeyd b. Sabit?

*Vahiy kâtipliği yaptı.

*Zeki ve güvenilirli.

*Kuran'ı ezberleyen ve en güzel okuyanlardandı.

*Kıraati, Hz. Peygamber'in son arzda Cebrail'e sunduğu kıraat idi.

Kur'an'ı toplama faaliyeti Hz. Peygamber'in vefatından altı ay sonra başlamış, yaklaşık bir yıl sürmüştür. İlk nüshaya Abdullah b. Mes'ud'un önerisiyle "Mushaf" adı verilmiştir.

Mushaf'ın bazı özellikleri şunlardır:

- İlmi tespit ile toplanmıştır.
- Tilaveti mensuh olmayan ayetler alınmıştır.
- Doğruluğu hem icma'ı hem de tevatürle sabittir.

Titizlikle hazırlanan bu Mushaf Hz. Ebu Bekir'e teslim edilmiştir. Onun vefatından sonra Hz. Ömer'e onun da vefatından sonra kızı Hz. Hafsa'ya verilmiştir.

► KUR'AN'IN İSTİNSAHI

Hz. Osman Devrinde İslam Devleti sınırları genişlemiş, İslam daha geniş ve farklı coğrafyalara yayılmaya başlamıştı. Sahabe de genişleyen topraklara dağıldı. Her şehrin halkı da orada bulunan sahabinin okuyuşuna göre okumaya başlamıştı. Yeni Müslüman olanlarda diğer kıraatleri bilmediklerinden tek kıraat kendilerinininki sanıyor, diğerlerini duyduklarında kabul etmiyor, anlaşmazlıklar çıkıyordu. Kumandan Huzeyfe b. Yeman, bu durumu görmüş ve halife Hz. Osman'a müracaat etmiş, ümmetin arasında ihtilaf çıkmaması için bir önemle alınması gerektiğini söyledi. Hz. Osman, Zeyd b. Sabit, Abdullah b. Zübeyr, Said b. el-As ve Abdurrahman b. Haris' in içinde bulunduğu bir heyet oluşturdu ve Mushaf'ı geri iade etmek koşuluyla Hz. Aişe'den istedi. Hz. Osman Kur'an'ı çoğaltacak olan heyete bazı prensipler çerçevesinde çalışmalarını emretti. Bu prensipler şunlardır;

1. Eğer ihtilaf çıkarsa tercih edilecek olan lehçe Kureyş lehçesidir.
2. İlk Mushaf esas alınacaktır.
3. Çoğaltılacak nüshalara peygamberin son arzada Cebrail'e okumuş olduğu harf alınacak, diğer harfler alınmayacaktır.

4. Tilaveti neshedilmiş ayetler yazılmayacaktır.
5. İstinsah edilerek çeşitli beldelere gönderilecektir.
6. Sureler elimizde olduğu gibi tertip edilecektir.
7. Özel not ve kayıtlar bu Mushaflara yazılmayacaktır.

Odaklan !..

Kur'an'ın Hz. Ebu Bekir döneminde toplanmasının ve Hz. Osman döneminde çoğaltılmasının sebepleri birbirinden farklıdır. Kur'an'ın toplanmasında ki amaç yok olmasını önlemek iken çoğaltılmasındaki amaç ihtilafı ortadan kaldırılarak Müslümanlar arasında birliği sağlamaktır.

Çoğaltılan nüshalar, Mekke, Medine, Kufe, Basra, Bahreyn, Şam ve Yemen'e gönderilmiştir.

5. KUR'AN'IN HAREKELENMESİ VE NOKTALANMASI

Hz. Osman döneminde çoğaltılan nüshalar harekesiz ve noktasız yazılmıştı. Ancak Arap olmayan kişilerin İslam dinine girmesi ve Arapçaya hâkim olmamaları sebebiyle yanlış okumalar başlamıştı. Dolayısıyla iki kapak arasına alınması, çoğaltılması gibi harekelenmesi ve noktalanması da ihtiyaçtan gündeme gelmiş, Arap olmayanlar için daha kolay ve sağlıklı okuyabilmeleri adına bir takım düzenlemelere gitmek gereği belirmişti.

Basra Valisi Ziyad b. Sümeyye Ebu'l-Esved ed-Düeli'ye Kur'an'ı harekelendirmesi için teklif götürdü. İlk başta Düeli bu teklifi reddetmiş ardından Tevbe suresini yanlış okuyan bir adamı duyduktan sonra, bu yanlış okumaların Kur'an'ın manasını bozduğu gerekçesiyle valinin teklifini kabul etmiş ve validen kâtip istedi. Vali kâtipleri göndermiş, Ebu'l-Esved ed-Düeli'nin talimatıyla kendisi okuyor, okurken de kâtipler noktaları koyuyordu. Sayfa bitince Ebu'l-Esved ed-Düeli kontrol ediyor ardından diğer sayfaya devam ediyorlardı. Mushaf yazısındaki renkten farklı bir mürekkeple fetha hareke için harfin üstüne, esre hareke için harfin altına, örte hareke için harfin önüne bir nokta koyuyorlardı. Harekeleme işinden sonra yazış şekilleri birbirine benzeyen harfleri ayırt etmek için noktalar konuldu. Bu noktala işinin de Irak Valisi Haccac b. Yusuf'un emriyle Nasr b. Asım başka bir rivayete göre de Yahya b. Ma'mer yaptı. Bu serüvenin son ve günümüzdeki şeklini veren şahıs Halil b. Ahmed'dir. Bildiğimiz hemz, teşdid, sıla, revm ve işmam gibi diğer noktalama işaretlerini eklemesiyle son şeklini aldı.

6. KUR'AN'I ANLAMA VE MEAL

Günümüzde İslam dini oldukça geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. İslam'ın ilk teşekkül yıllarındaki çeşitlilik ve farklılık giderek artmış ve yelpaze genişlemiştir. Arap olmayan birçoklarının İslam dinine girmesiyle birlikte Kur'an'ı Arapçasından okumanın yanı sıra içeriğini ve muhtevasını anlama merakı ihtiyacı doğmuş ve farklı dillere

tercüme edilmiştir. Evrensel olan İslam dininin kitabının çeşitli dillere çevrilmesinin zaruri olduğunu savunanlar olmuştur. Yanlış anlaşılmalara önüne geçmek için Meal ve tefsirin ne olduğunu bilinmesi gerekmektedir.

Meal kelimesi kavram olarak; bir sözün manasını tam olarak değil de biraz noksanlarıyla ifade etmek demektir. Kur'an hem lafız hem mana yönüyle İlahi kelimeler olduğundan, eksiksiz olarak başka bir dile çevirmek imkânsızdır. Bu imkânsızlıklardan dolayı çeviriye tercüme değil, meal kavramı kullanılmaktadır. Çünkü meal kavramı söylediğimiz gibi eksik ve noksan tercüme demektir.

Tefsir kelimesi kavram olarak; ayetlerin Arap dili ve edebiyatı yönüyle tahlil edip kastedilen anlamı bulmaktır.

► MEAL İLE TEFSİR ARASINDAKİ FARK:

Tefsir, bir ayetin belirli usul ve ölçütlere göre ne anlama geldiğini açıklamak iken, meal ise Kur'an ayetlerini başka bir dile en yakın anlamı ile aktarmaktır.

Tefsir bir ayetin bütün unsurlarına göre geniş bir açıklama sunarken, meal kelimenin anlam karşılığını vermeye çalışır. Bu bakımdan meal yüzeysel olup pek çok unsuru göz ardı etmektedir.

Tefsir ile Meal arasındaki benzerlikler ise şunlardır.

- İkisi de müellifin, müfessirin Kur'an'ı anlama ve yorumlama derecesine, bilgi ve becerisine bağlıdır.

- Bu yüzden okunan metnin direk Allah kelamı değil, meal yazarının Allah kelamından anladığı şey olduğu unutulmamalıdır.

► TEFSİR İLE TE'VİL ARASINDAKİ FARK:

Te'vil kelimesi, sözlükte; döndürmek, herhangi bir şeyi varacağı yere vardırarak, aslına çevirmek anlamlarında gelmektedir. Terim anlamı ise; ayetlerdeki olası anlamlardan birini, ayetin bağlamı ve Kur'an bütünlüğü dikkate alınarak tercih etmek anlamında kullanılır.

Tefsir te'vil kavramları arasında bazı anlam farklılıkları mevcuttur. Bunlar şunlardır:

1. Tefsir, Peygamberden ve sahabeden geldiği için kesinlik ifade etmez.

2. Kaynakları itibariyle tefsir tevkîfi beyanlara, te'vil bireysel yorumlamaya dayalıdır.

3. Tefsir ayetlerin sözlerinde/lafızlarında, te'vil manalarında görülür.

4. Tefsirde tek bir anlam te'vil de ise yoruma dayalı olduğu için birden çok mana olabilir.

5. Tefsir zahiri manalarını te'vil ise anlamlarını ortaya çıkartma çabasıdır.

6. Te'vil ilahi kitaplarda, tefsir ise bunların dışında da kullanılmaktadır.

ÜNİTE -1- TEST

1. Vahiy ve ilham birbirine karıştırılan iki kavramdır. Hatta bazıları vahiy ve İlhamın aynı olduğunu iddia etmiştir. Hâlbuki iki kavram arasında belirgin farklar bulunmaktadır.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi vahiy ile ilham arasındaki farklardan değildir?

- A) Vahyin kaynağı bellidir, ama ilhamın kaynağı belli değildir.
 B) Vahiy vasıtalıdır, ilham vasıtasız tecelli eder.
 C) İlham devam etmesine rağmen vahiy son bulmuştur.
 D) Vahiy umumi ve külli iken, ilham hususi ve cüzidir.
 E) İlham bağlayıcıdır, vahiy ise her zaman bağlayıcı değildir.

2. I. Çıngırak sesi
 II. Perde arkasından
 III. Cebrail aracılığıyla
 IV. Sadık rüya
 V. Rüzgâr
 VI. Metin

Bunlardan hangileri vahyin geliş şekillerinden değildir?

- A) I ve III B) II ve V
 C) III ve V D) V ve VI
 E) I ve VI

3. I. Çoğunluğu okuma yazma bilmeyen Arapların Kur'an'ı anlama ve uygulamasını kolaylaştırmak
 II. İnanmayanların iç yüzlerini ortaya çıkartmak
 III. Ortaya çıkan problemlere hemen çözüm getirmek
 IV. Başkaları tarafından önceden tertip edilip yazıldığı şüphesini bertaraf etmek
 V. Kur'an'ın Mushaflaşmasını kolaylaştırmak

Bunlardan hangileri Hz. Peygamber'e vahyin parça parça indirilmesinin hikmetleri içerisinde yer almaz?

- A) Sadece V B) I ve II
 C) I ve III D) III ve V
 E) IV ve V

4. Hz. Peygamber yaşarken vahiy kâtipliği yapmıştır.

Güvenilir ve zekidir.

Onun kıraati, Hz. Peygamber'in son arzda Cebrail'e sunduğu son kıraattir.

Kur'an hâfızıdır ve sahabenin içinde en güzel okuyanlardandır.

Kur'an'ın cem edilmesi için oluşturulan komisyonun başkanıdır.

Bazı özellikleri verilen sahabî aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Malik b. Enes
 B) Enes b. Malik
 C) Zeyd b. Sabit
 D) Hz. Osman
 E) Musab b. Umeyr

5. Kur'an'ı Kerim'i cem etmede komisyon başkanı Zeyd b. Sabit olmuştur.

Aşağıdakilerden hangisi Zeyd b. Sabit'in komisyon başkanı olmasının sebeplerinden değildir?

- A) İlk Müslümanlardan olması
- B) Kuran'ın tamamını ezbere bilip en güzel şekilde okuyanlardan olması
- C) Uzun süre vahiy kâtipliği yapması
- D) Zeyd'in kıraatinin son arzda Peygamberin Cebrail'e sunduğu kıraat olması
- E) Peygamber zamanında Kur'an'ın tamamını toplamış olması

6. I. İlmi tespit ile toplanmıştır.
II. Tilaveti mensuh olmayan ayetler alınmıştır.
III. Doğruluğu hem icma' hem de tevatürle sabittir.
IV. Hz. Ebu Bekir'e teslim edilmiştir.

Bunlardan hangileri Hz. Peygamber'in vefatından altı ay sonra cem edilen Mushafın özellikleri içerisinde yer alır?

- A) I ve II
- B) II ve III
- C) III ve IV
- D) I, III ve IV
- E) I, II, III ve IV

7. Kur'an'ı Kerim yaklaşık 23 senede ayet ayet sure sure peyderpey indirilmiştir.

Kur'an'ı Kerim'in bu şekilde nuzülü için kullanılan kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Tenzimu'l-Kur'an
- B) İnzalü'l-Kur'an
- C) Garibu'l-Kur'an
- D) Mu'cizu'l-Beyan
- E) İşaratü'l-I'caz

8. Hz. Peygamber'in okuma yazma bilmiyor oluşunu ifade etmek için kullanılan kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kesbi
- B) Nazari
- C) Hadari
- D) Vehbi
- E) Umumi

9. I. Nuzül sırasına göre
II. İçeriğindeki konulara göre
III. Sure içinde yer alan kıssaya göre
IV. uredeki kelime gruplarına göre
V. Hz. Peygamber ve ashab tarafından düzenlenişine göre

Kur'an'daki sure sıralaması bunlardan hangilerine göre yapılmıştır?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız V
- C) I ve III
- D) III ve IV
- E) IV ve V

10. Kur'an'ın Mushaflaşma süreci ile ilgili olarak aşağıda bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Hz. Ebu Bekir döneminde olmuştur.
- B) Kadisiye Savaşı'nda hafızların şehit olması dolayısıyla bu karar verilmiştir.
- C) Cem teklifi Hz. Ömer'den gelmiştir.
- D) Cem esnasında şahitler vardır.
- E) Toplanan nüshaya Abdullah b. Mes'ud'un teklifiyle Mushaf ismi verilmiştir.

11. Kur'an ayetlerini Arap dili ve edebiyatı açısından tahlile tabii tutup kasdedilen manayı tespit etmektir.

Tanımlanan kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Te'vil
- B) Tercüme
- C) Te'vil
- D) Tefsir
- E) Müfessir

12. Kur'an'ı Kerim'in tam manasıyla tercümesi yapılamadığı için başka dillere çevrilmesine meal adı verilmiştir.

Aşağıdakilerden hangisi Kur'an'ın hakkıyla tercümesinin yapılamama sebepleri arasında yer almaz?

- A) Tercüme ile Kur'an'ın icaz'ı ortadan kalkar.
- B) Kıraat vecihleri dolayısıyla orta koyduğu nüktelere imkân vermez.
- C) Çeşitli şekillerde irab edilmesiyle ortaya çıkan incelikler kaybolur.
- D) Tercüme ile Kur'an anlaşılma hale gelir.
- E) Müteşabih ayetlerin tercümesini yapmak güçtür.

13. I. Tefsir, Peygamberden ve sahabe-den geldiği için kesindir. Te'vil ise kesinlik ifade etmez.

II. Kaynakları itibariyle tefsir tev-kifi beyanlara, te'vil bireysel yorumlamaya dayalıdır.

III. Tefsir ayetlerin sözlerinde/la-fızlarında, te'vil manalarında görülür.

IV. Tefsirde tek bir anlam te'vil de ise yoruma dayalı olduğu için birden çok mana olabilir.

Bunlardan hangileri tefsir ile te'vil arasındaki farklardandır?

- A) Yalnız I
- B) I ve II
- C) II ve IV
- D) I, III ve IV
- E) I, II, III ve IV

14. Tefsirde öznellik değişik sebeplerle nassların farklı anlaşılmasıdır. Tefsirde öznellik iki sebepten olur.

*Kur'an'ın farklı yorumlara açık olması

*Müfessirlerin anlayış, bilgi, donanım, yaşadıkları dönem vb. farklılıkları

Buna göre aşağıdakilerden hangisi müfessirden kaynaklanan öznellik içerisinde değerlendirilir?

- A) Kur'an'daki gaybi konuların tecrübe edilememesi
- B) Kur'an'ın farklı kıraatlerle okunması
- C) Kur'an'da bulunan müteşabih ayetler
- D) Kur'an'ın bütün insanlığı muhatap alması
- E) Kur'an tefsirine akli ve nakli yaklaşımların farklılığı

15. I. Bez parçaları
II. Hurma ağacının yaprakları ve kabukları
III. Çanak Çömlek
IV. Tahta Levhalar
V. Parşömen
VI. Lihaf

Bunlardan hangileri ilk dönem Kur'an'ın yazılmasında kullanılan malzemelerdir?

- A) I ve III
B) II, III ve VI
C) III, IV, VI
D) I, II, IV ve VI
E) I, II, III, IV, V ve VI

ÜNİTE 2: ULUMU'L-KUR'AN/KUR'AN İLİMLERİ

▶ 1. ESBÂB-I NÜZÛL

Esbâb-ı Nüzûl kavramı “Nüzûl Sebepleri” anlamına gelir. Kur'an-ı Kerim'in iniş sebeplerini inceleyen ilimdir. Hz. Peygamber'in peygamberlik döneminde meydana gelen ve Kur'an'ın bir ayet ya da bir surenin inmesine neden olan durumları ifade etmek için kullanılır. Kavram Kur'an ayetlerini iniş sebepleri etrafında ele alınacak olursa iki kısma ayırmak mümkündür.

İlk kısım ayetler belirli özel bir sebebe bağlı olup, bir hükmü belirtmek amacıyla nazil olan ayetlerdir. Bu ayetlerin sayısı 500 ile 600 arasında olduğu belirtilmektedir. Diğer kısım ayetler ise özel ve belirli bir sebebe bağlı olmadan inen ayetlerdir. Geçmiş peygamberlerin hayatları ile ahirete dair haberlerden bahseden ayetlerin iniş sebebi belirli bir olaya bağlı değildir. Ayetlerin büyük kısmı bir sebebe bağlı olmayıp genellikle insanların ihtiyacı olan konularda bilgilendirmek, insanları yönlendirmek, uyarmak maksadıyla nazil olmuştur.

Esbâb-ı Nüzûl ilmi ilk kısma giren ayetlerin nazil olma sebeplerini konu edinen bir ilim dalıdır. Bu tanımlamalara göre bir ayetin ya da surenin inmesine sebep olarak şunlar söylenebilir:

- Hz. Peygamber'e sorulan sorular üzerine bir ayet ya da surenin nazil olması. (Maide, 101)
- Yaşanan bazı özel durumlar üzerine indirilmiş olması. (Ahzap, 53)
- Herhangi bir olayın meydana gelmiş olması. (Nisa, 43)

▶ ESBÂB-I NÜZÛL ÇEŞİTLERİ

Esbâb-ı Nüzûl'un en çok bilinen çeşitleri şunlardır;

1. Bir meselenin dini hükmünü beyan etmek için nazil olan ayetler. (Bakara, 278)
2. Hz. Peygamber'e sorulan sorulara cevap niteliğinde inen ayetler. (Araf, 187)
3. Toplumda kaosa sebep olan bir olay hakkında nazil olan ayetler. (Nur, 11)

▶ ESBÂB-I NÜZUL BİLMENİN FAYDALARI

1. Mekke döneminde nazil olan ayetlerin içeriğinde tevhit ve iman konuları ağırlıkta iken Medine döneminde nazil olan ayetler daha çok aile, ticaret, savaş vb. konulardan bahsetmektedir. Bu durum vahyin, dönemin sosyo-kültürel yapısını dikkate alarak süreç içerisinde indirilmiş olduğunu göstermektedir. Bu ilişkileri tespit ederken nüzûl sebepleri bilindiğinde çeşitli konularla ilgili hükümler içeren ayetlerin mahiyetini kavramak kolaylaşır.

2. Bazı ayetlerin zahir anlamı açık bir şekilde anlaşılabilir. Ancak ayet ile kastedilen asıl mana nüzûl sebebi bilindiğinde netlik kazanır. Söz konusu ayet ya da surenin inmesine sebep olan olay bilindiği takdirde ayetten kastedilen mana da açıklık kazanacaktır.

2. NÂSİH-MENSÜH

Sözlük anlamı olarak nesh, “ilga etmek, ortadan kaldırmak, bir şeyi bir yerden başka bir yere aktarmak” anlamlarına gelir. Kelime anlamlarındaki ortak mana yer değiştirmedir. Terim anlamı ise, bir şer’i hükmün yerine başka bir şer’i hükmün gelmesi ve önceki hükmün ortadan kalkmasıdır. Hükmü kaldırılmış olan ayete mensûh, hükmü ortadan kaldıran ayete ise nâsîh denir.

Genel itibariyle dört çeşit nesihden söz edilmektedir. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz;

1. Kur’an’ın Kur’an ile neshi: Bu nesih türü icma ile sabittir.
2. Kur’an’ın sünneti neshi: İmam Şafii caiz görmüştür.
3. Sünnetin sünneti neshi: Bu konuda ihtilaf yoktur ve bu şekilde nesh örneğini Hz. Peygamber’in hayatında çokça görmek mümkündür.
4. Sünnetin Kur’an’ı neshi: Bu konuda ihtilaflar mevcuttur. İmam Malik, İmam Ebu Hanife bu tür neshi caiz görürken, İmam Şafii ve İmam Ahmet caiz görmemektedir.

⦿ NESHİN VARLIĞI KABUL EDENLER İLE ETMEYENLERİN DELİLLERİ

Nesih konusunda ulema farklı düşüncelere sahiptir.

Kur’an’da neshin bulunduğunu kabul edenlerin delilleri şunlardır;

1. Kur’an’da yer alan ve neshin olduğuna işaret eden üç farklı ayet. Bu ayetler şunlardır; (Bakara, 106), (Nahl, 101), (Ra’d, 39)
2. Neshin olduğuna dair âlimlerin icmâ’sının bulunması.
3. Sahabeden neshin olduğuna dair rivayetlerin bulunması.
4. Aklen neshin mümkün olması.

Kur’an’da neshin olmadığını savunanların delilleri şunlardır;

1. Kur’an’da neshin varlığına işaret eden bir ayet bulunmamaktadır. Neshin varlığını kabul edenlerin ileri sürdüğü ayetler, neshin varlığına delil olamaz. Çünkü ayetlerde bahsedilen şey önceki dinlerin neshidir.
2. Neshin varlığına dair ittifak bulunmamaktadır. Hatta neshin ne anlama geldiği konusunda dahi âlimler arasında görüş ayrılığı bulunmaktadır.
3. Neshin bulunduğuna dair iddiaları olanların ayet sayılarında düştüğü ihtilaf dahi neshin olmadığını göstermektedir.

⦿ KUR’AN’DA NESHİN VARLIĞINI KABUL EDENLERE GÖRE NESHİN ÇEŞİTLERİ

1. Hükmü neshedilmiş, metni kalıcı ayetler: Bakara, 115 ayeti, yine Bakara, 114 ayeti ile neshedilmiştir.
2. Hükmü kalıcı, metni neshedilmiş ayetler: Recm ayetinin böyle olduğu nakledilmiştir.

3. Hem hükmü hem de metni neshedilmiş ayetler: Bu duruma örnek emzirmeye dair hükmün hem metni hem hükmü neshedilmiştir.

▶ 3. MUHKEM VE MÜTEŞÂBİH

Muhkem sözlükte, hüküm vermek, hükmetmek anlamlarına gelir. Müteşâbih ise, birbirine benzemek anlamındadır. Terim anlamları ise muhkem, delaleti açık, başka bir konuyla karışmayacak şekilde net olan ve tek anlamı olan ayetlere denir. Müteşâbih ise, birden fazla manası bulunan ve bu manalardan birini tercih ederken bir delile ihtiyacı olan ayetlerdir. Türkçedeki ‘şüphe’ kelimesi de bu kökten gelmektedir.

Genel olarak âlimler müteşâbih ayetleri iki kısımda ele almışlardır. Bunlar şu şekildedir;

1. Manası açık ve tek olan yani muhkem ayetlerle karşılaştırıldığında manası bilinenler.
2. Manasını bilmeye imkân bulunmayanlar.

Âlimlerin bu tasnifiyle birlikte özellikle kelimeler ve tefsir âlimlerinin de müteşâbihi lafzî ve manevî olarak iki kısma ayırdıkları görülmektedir. Bu tasnifi ele aldığımızda şu tablo karşımıza çıkmaktadır.

Odaklan !..

- A. Mutlak Müteşâbihler: Kesin manalarını yalnızca Yüce Allah'ın bildiği müteşâbihlerdir. (Kıyamet, Ruh, Sûr)
- B. İzafi Müteşâbihler: Kastedilen mananın anlaşılmasında bir delile ihtiyaç duyan müteşâbihler.
 - a. Lafzi Müteşâbihler: Manasındaki müştereklikten dolayı müteşâbih olmuştur.
 - b. Manevi Müteşâbihler: Ayetin manasının açık olmaması ve birden fazla manaya işaret etmesi durumundaki müteşâbihler.

▶ KUR'AN'DA MÜTEŞÂBİH AYETLERİN BULUNMASININ SEBEPLERİ

1. Kur'an'daki tüm ayetlerin muhkem olduğunu düşündüğümüz takdirde, sadece tek bir görüş ortaya çıkmış olacaktır.
2. Bu ayetler ile zihinler sürekli işlemeye, düşünmeye teşvik edilmiştir.
3. Te'vil'e ihtiyaç ortaya çıkmıştır.
4. Allah'ın ilminin yüceliğini gösterir.
5. Müteşâbih ayetler sayesinde insanlar çalışmalarının, uğraşlarının sonucunu son nokta olarak görmeyecek ve bunu mutlak doğru olarak dayatmayacaktır.

4. GÂRİBU'L-KUR'AN

Kur'an lafızlarının çoğu kolay anlaşılır olmasıyla birlikte bazı lafızların manaları kapalı ve anlaşılması zordur.

Gârib kelimesi sözlükte “tek olan, bilinmeyen ve kapalı olan” gibi anlamlara gelir. Terim anlamı ise, farklı dil ya da lehçelerden alınması sebebiyle manası uzmanlarına başvurulmadan anlaşılmayan kapalı sözlerdir.

Kur'an'ın nazil olduğu dönemde Araplar çok sayıda kabileden, Arap dili ise çok sayıda lehçeden oluşmakta idi. Kur'an'ı Kerim Kureyş lehçesiyle nazil olmakla birlikte diğer lehçelerden de kelimeler içermektedir. Ayrıca bazı kelimelerin az kullanılmasından ya da kullanılmamasından dolayı, yaygın manası bilinmemektedir. İşte Kur'an'da gârib kelimelerin bulunması, diğer lehçelerden kelimelerin bulunması ve Kureyş lehçesine ait olup az kullanılması ya da kullanılmaması sebebiyle unutulmuş bazı kelimelerin yer almasından kaynaklanmaktadır.

Kur'an'ın nazil olduğu dönemde sahabe bilmediği, kendi lehçelerine yabancı olan bir kelimeyle karşılaştıkları zaman manasını Hz. Peygamber'e soruyorlardı. Hz. Peygamber de gârib kelimelerin anlamlarını sahabeye öğretiyordu. Gârip kelimeleri öğrettiği gibi bu kelimelerin araştırılmasını da istemişti. Sahabe gârib kelimeler hakkında bir problem yaşayınca Arap şiirlerine ve Arap dilini muhafaza eden bedevilere müracaat ediyordu. Gârib kelimelerin öğrenilmesi ilk dönem bu şekilde idi.

Gâribu'l-Kur'an esas itibariyle filolojik bir faaliyet olarak Kur'an'ın anlaşılmasını kolaylaştırmak için yapılan çalışmaların ilkidir. İslam topraklarının genişlemesiyle birlikte Arap olmayan insanların Müslüman olması bilinmeyen gârib kelimelerin hacmini genişletmişti. Bu ilim yeni Müslüman olanların Kur'an'ı anlayabilmeleri ihtiyacından doğmuştur. Zamanla Kur'an'daki tüm kelimeleri içeren Kur'an sözlüklerine dönüşmüştür.

BİLGİ NOTU !

Rağıp el-İsfahani: el-Müfredat fi Gâribu'l-Kur'an

5. MÜBHEMÂTÜ'L-KUR'AN

Müphem kelimesi sözlükte, “kapalı olan, anlaşılması zor, neyi kastettiği bilinmeyen söz” demektir. Terim anlamı ise, varlıkların, şahısların topluluk ya da kabilenin açıkça değil de ism-i mevsuller, zamirler, cins isim, sıfat gibi unsurlarla zikredilmesidir.

Müphem kelimelerin Kur'an'da yer almasının bazı sebepleri vardır. Bu sebeplerden bazıları şunlardır;

1. İfade zenginliğinin sağlanması.

2. Güzel sıfatından dolayı şahsın övülmesi. “Doğruyu getirene ve onu tasdik edene gelince, işte muttakiler onlardır.” Sözü edilenler Hz. Peygamber ve Hz. Ebu Bekir'dir. (Zümer, 33)

3. Hoşa gitmeyen bir vasıfla şahsın yerilmesi. “...Asıl soyu kesik olan sana buğzeden kişidir..” Sözü edilen kişi As b. Vâil’dir. (Kevser, 3)

4. Müphem olan lafzın meşhur olmasından dolayı kolayca anlaşılması. “Ey Adem sen ve eşin cennete yerleşin...” (Bakara, 259) Burada kastedilen Havva annemiz olduğu herkes tarafından anlaşılmaktadır.

5. Kişiyi rencide etmemek için adının zikredilmemesi.

6. Mesajın huhusi değil, umumi olduğunu göstermek.

7. Müphemün giderilmesinin bir faydası olmaması. Müphem olan kavramın belirtilmesinde ayetin maksadı açısından bir yarar bulunmamaktadır.

Kur’an’daki müphem lafızların anlamını tespit etmede ilk akla gelen kaynak Kur’an’ı Kerim’dir. Müphem lafızla ilgili öncelikle Kur’an’a, ardından sünnete, ardından sahabe ve tabiunun rivayetlerine bakılır. Bununla birlikte sebep-i nüzullerin tarih ve diğer ilimlerin verileriyle de kapalılık giderilebilmektedir.

**BİLGİ
NOTU!**

İbn Cema’a: et- Tibyan fi Mübhemâtü’l-Kur’an

6. EMSÂLÜ’L-KUR’AN

Kur’an Arapça olduğu için Arap dilinin dilbilim özelliklerini kullanmıştır. Bununla ilgili de bazı ilimler ortaya çıkmıştır. Emsâlü’l-Kur’an’da bunlardan biridir. Mesele çoğulu da emsal olan kelimenin sözlük anlamı “benzer, benzemek”tir. Terim anlamı olarak ise, halk arasında kabul görüp yayılmış, kalıplaşmış anonim özlü sözlerdir. En temel özellikleri, kalıplaşmış olmaları, formunun değişmez ve anonim olmasıdır. Meselleri en çok kullanan milletlerden birisi de Araplardır. Arap edebiyatında mesellerle ilgili önemli bir literatür oluşmuştur. Kur’an’da da birçok mesel vardır. Ancak Kur’an da geçen mesel kavramı ile Arap edebiyatındaki farklıdır. Kur’an’da mesel kelimesi “misal, örnek, özellik” anlamlarında kullanılmaktadır. Yani anlaşılması zor olan bir kavramı somutlaştırarak, betimleyerek açıklama biçimidir. Buna temsili anlatım da denilmektedir. İtikadi, ameli ve ahlaki konularda yapılan temsili anlatımın amaçları bulunmaktadır. Bu amaçlardan bazıları soyut olan bir kavramın anlaşılmasını kolaylaştırmak için somutlaştırma, örnekler sunma, özendirme, övme olarak sayabiliriz.

Şüphesiz Kur’an’ı Kerim insanlar için bir hidayet rehberidir. İnsanları doğru yola yönlendirirken, bilgilendirirken insanların anlayabilecekleri bir üslup kullanmıştır. Bunun içinde mesellere yer vermiştir. Meseller yoluyla öğrenme kolaylaşır, konular daha rahat anlaşılır. Anlatıma çeşitlilik katar ve tekdüzelikten kurtarır. Temsili anlatım mananın zihinde canlanmasını sağlar. Kur’an’da mesellere yer verilmesi, Kur’an’ın insana hitap ederken onun tüm yönlerini ele aldığını göstermektedir.

► KUR’AN-I KERİM’DEKİ MESELLER

1. Sarih Mesel: Mesel lafzı kullanılmış ve teşbih yoluyla yapılmış mesellerdir.
2. Gizli Mesel: Mesel lafzı kullanılmadan kinaye yoluyla anlatılan mesellerdir. Bu tür meseller lafızları itibariyle değil, anlamları itibariyle meseldir.
3. Mürsel Mesel: Arap dilindeki atasözlerine benzetilmiştir.

7. ÜSLUBU'L-KUR'AN

Üslup kavramının sözlük anlamı, “yol, yön, tarz, tavır” anlamlarına gelmektedir. Terim anlamı ise, Kur'an'ın, mesajlarını, öğretilerini, hükümlerini, öğütlerini, kıssalarını vb. anlatırken, lafızları tercih ederken kendine mahsus tarzını ve anlatım yöntemini ifade etmektedir. Kur'an'ın kendine has bir üslubu vardır ve bu üslup daha önce karşılaşılmamış, alışılmamışın dışındadır. Özellikle muhatap aldığı toplumun sosyo-kültürel statüsünün farklılığına rağmen, herkesi kuşatıcı olması, hem akli hem duyguları doyurması, Arapların önem verdiği ses harmonisi, ahengi, ritmi gibi özellikleri öne çıkmaktadır.

Kur'an'ı Kerim, söz sanatlarını kullanmanın revaçta olduğu, edebiyatın, belagatin zirveye ulaştığı bir ortamda nazil olmuştur. Böyle bir ortamda nazil olan ayetlerin, Arap kültüründe olan yazılı ve sözlü anlatım üsluplarından farklılığı dikkat çekmiştir. Bazı surelerin başlarındaki huruf-ı mukatta'a, anlatımda kullandığı soru-cevap yöntemi, yeminler, kıssalar, cennet-cehennem tasvirleri, gayb haberleri gibi birçok kendine özgü özellik üslubunu belirlemiştir. O dönemde Arap diline hâkim olan müşriklerin ileri gelenleri Kur'an'dan birkaç ayet dinlediklerinde etkileyeceğini takdir etmişlerdir. Kur'an'ın üslubu Arap edebiyatçılarını hayrete düşürmüştür.

Kur'an'ın gönüllere hitap etmesi, sözlerini yerli yerinde kullanması, insanın psikik ve psikolojik yapısından bahsetmesi ve tanıması, ayet sonlarındaki ses uyumu, öncelikle bireyi, aileyi ve toplumu kalkındıracak ahlaki ilkeleri, insanların öğüt ve ders almaları için kullandığı kıssaları, soyutu somutlaştırarak tasvir etmesi, hitapları, ikna sistemi, yeminleri, mantık kurgusu ve delilleri gibi pek çok unsur Kur'an'ın üslubunun özelliklerindedir. Onun üslubu insan ürünü olan eserlere benzememektedir. Taha Huseyn'in ifadesiyle “Kur'an ne şiir, ne nesirdir, O sadece Kur'an'dır”.

8. İ' CÂZU'L-KUR'AN

İ'câz kelimesi sözlük anlamı olarak, âciz bırakmak demektir. Bu doğrultuda bir şeyin benzerini yapmaktan muhatabını âciz bırakan, olağanüstü duruma ise mucize denmektedir. Hz. Peygamber'in en büyük mucizesi Kur'an'dır. Çünkü Hz. Muhammed ümmi idi yani okuma yazma bilmiyordu. Böyle bir kimsenin böylesine bir metni kendiliğinden ortaya çıkartması aklen mümkün değildir. Bu durum Hz. Peygamber'in Yüce Allah'tan vahiy almasından başka bir sebep ile açıklanamaz. Bir diğer mucize yönü ise, Kur'an, okuma yazma ve vahyi kayda geçirme imkânlarının sınırlı olduğu bir dönemde ve coğrafya da inmiştir. Buna rağmen önceki kitaplar gibi tahrife maruz kalmamış, asli hüviyetini korumuştur. Önceki peygamberlerin mucizeleri ele alındığında hastaları iyileştirme, asa mucizesi vb. mucizelerin özellikleri daha çok görsel ve yerel idi; Hz. Peygamber'in mucizesi ise akli ve ebedidir. Kur'an'ın mucizesi hem Hz. Peygamber döneminde hem de sonraki zamanlarda hala etkisi göstermektedir. Mekki bir surenin (Hicr, 19) ifadesiyle de Kur'an'ın bu i'câzi kıyamete kadar Yüce Allah tarafından korunacaktır. Ancak Kur'an'ın mucizesini kabul etmeyenlerde bulunmaktadır. Kur'an'ı Kerim'de bu kişilere karşı meydan okumuştur. Vahyin nazil olduğu dönem de Arapların en belirgin özelliklerinden biri olan belâgat ve fesâhatta zirvede olmalarına rağmen Kur'an'a meydan okumaktan aciz kalmışlardır.

Vahiy döneminde Araplar şiir yarışmaları düzenliyor ve en beğenilen yedi şiiri Kabe'nin duvarına asıyorlardı. (Mu'allakât-ı seb'a) Şiirde, edebiyatta ileri seviyede olmalarına rağmen Kur'an'ın i'câzı onları şaşırtmıştı ve Hz. Peygamber'i büyü yapmakla sihir yapma deli olmakla suçlamışlardı. Kur'an'ı Kerim de müşriklere, inkârcılara açık meydan okumuştur. Nitekim (İsra, 88), (Hud, 13), (Bakara, 23) ayetlerinde sadece müşriklere değil tüm insanlara hatta cinlere Kur'an'ın bir benzerini hatta bir surenin hatta bir ayetin benzerini getirmeleri konusunda açıkça meydan okumuştur.

► KUR'AN'IN İ'CÂZ YÖNLERİ

Kur'an'ın icazını sadece dil özelliklerine bağlamak yetersiz kalacaktır. Çünkü Kur'an'ın icazı dil özelliklerini de kapsayacak daha birçok alanda kendini hissettirmiştir. Kur'an'ın mucizevi yönlerini başlıklar halinde şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Kur'an'ın Dil ve Nazım Yönü: Kur'an'ın kendine has anlatım tarzı vardır. Lafız ve anlamlarının duruluğu, akıcılığı, tutarlılığı ses düzenindeki ahengi, ifade tarzının çeşitliliği, konuların birbiriyle girift mantıksal örgülerle betimleyerek anlatılması, aynı anda farklı seviyelere hitap etmesi, yirmi üç yılda peyderpey nazil olmasına rağmen ayet ve sureler arasındaki bağlamsal düzeni gibi pek çok çarpıcı ve etkileyici özellikleri, lügavi icâzı karşısında beşer olan tüm unsurlar aciz kalmıştır.

2. İlmi İ'câz Yönü: Kur'an'ı bize gönderen Yüce Allah tüm kâinatın sahibidir ve yarattığı her şeyi en iyi bilendir. Allah Kur'an'da yarattığı varlıklara dikkat çekmiş insanların zihinlerini dış dünyayı gözlemlemeye teşvik etmiştir. Mesela arzın yuvarlak oluşu, güneşin belirli bir yörüngede dönüyor olması, atmosfer tabakasının bulunması, göğün katmanları, yükseklik arttıkça oksijenin azalması, gece ve gündüzün birbirini takip etmesi, uzayın genişlemesi, güneşin hem ısı hem ışık kaynağı olması gibi modern bilimin keşfettiği konulara işaret etmekte ve dikkat çekmektedir. Kâinat ile ilgili icâzıyla birlikte Kur'an insanın yaratılış aşamalarından bahsetmesi insanla ilgili olan hemen her konuda verdiği bilgiler de Kur'an'ın icâzına örnektir ve insanı derin bir tefekküre yöneltir.

3. Gaybi İ'câz Yönü: Kur'an insanların bilmesinin mümkün olmadığı konular hakkında bilgi vermektedir. Öğüt alınıp ders çıkarmaları için geçmiş peygamberler ve ümmetleri hakkındaki bilgileri barındırır, geçmiş kavimler ve başarılarına gelenlerden bahseder. Bununla birlikte gelecekte haber vermiştir nitekim Mekke'nin fethedileceği, Bizanslılar ile İranlıların savacağı gibi haberler önceden nazil olmuş ve zamanı geldiğinde aynen gerçekleşmiştir.

4. İnsan ve Medeniyet İnşası Yönü: Kur'an'ı Kerim insanları sadece dünyaya ya da sadece ahiret hayatına yöneltmez, ikisi arasında denge kurmaya çalışır. Bu dengeyi kurarken de dünya ve ahiret hayatında mutluluğa götürececek ilkeler esaslar belirtmektedir. Hem beden hem de ruh açısından doyurucu ve insana rehber bir kitaptır. İnsanın tüm yönlerini ele almıştır, insana yabancı değildir. Yüce Allah yarattıklarının en iyi tanıyan ve bilendir kendi kitabında da insanın her yönüne işaret etmiştir. Bu yönüyle insana inanç esaslarını, ibadetleri ve ahlaki emir yasakları dünya ahiret mutluluğu için göstermiştir. Bu ilke ve esasları hiç bir insanın kendiliğinden belirlemesi mümkün değildir. Dolayısıyla bu açıdan da Kur'an mucizedir.

9. AKSÂMÜ'L-KUR'AN

Kasem kelimesi sözlükte yemin, ahd gibi anlamlara gelmektedir. Çoğulu ise ak-sâm'dır. Terim anlamı ise kişinin sözünü Allah'ın adını zikrederek kuvvetlendirmesidir. Arap toplumunda kasemler yaygın olarak kullanılırdı. Sözü pekiştirmek için atalara, putlara, tanrılara saygın unsurlara yapılırdı. Kur'an'ı Kerim Arapların bu uygulamasını kullanmıştır ancak yemin edilecek nesneyi sınırlandırarak Allah haricinde başka bir şeyin üzerine yemin etmeyi yasaklamıştır. Kur'an'da on yedi surenin başında yemin bulunmaktadır. Ayrıca sure içlerinde de pek çok yemin mevcuttur. Bu yeminlerden bazılarından Yüce Allah kendisine, fiillerine ve yarattıklarına yemin etmiştir. Peygamberlere, Kur'an'a, meleklerle, kıyamet gününe ve bazı varlıklara yemin etmiştir. Yemin ederek hem kendi büyüklüğünü ortaya koymakta hem de yarattıklarının önemine dikkat çekmektedir.

► KUR'AN'DA KASEMİN YER ALMASININ SEBEPLERİ

Kasem sözü pekiştirmek, güvenilirliği arttırmak için kullanılırken Yüce Allah'ın böyle bir şeye ihtiyacı olmadığı aşikârdır. Ancak Kur'an'da yeminlerin olduğu da açıktır. O halde yeminlerin başka bazı sebepleri vardır. Bu sebepleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Vahiyden önce Arap toplumunun sosyal yaşamlarında yeminin rolü çok aktifti. Hem bireysel hem toplumsal yeminlere büyük önem verirlerdi. Kutsal gördükleri değerlerin ve önemli güç kaynağı olan nesnelere üzerine yemin ederlerdi. Arap toplumunda gelenek haline gelen bir uygulamayı Kur'an'da görmezden gelmemiş, Arapların alışkın oldukları ve kullandıkları bir üslupla onlara hitap etmiştir.

2. Kur'an'da kasemin kullanılmasının bir başka sebebi ise sağlamlaştırma te'kid amaçlıdır. Kur'an yaptığı yeminlerle daha önceki peygamberler te'kid ve teyid edilmiştir.

3. Üzerine yemin edilen şeyin kıymetine mahiyetine önemine dikkat çekmek de bir başka sebeptir.

10. HURÛF-İ MUKATTA'A

Kur'an'da bazı surelerin başında bir ya da birkaç harfin birleşmesinden oluşan kesik harfler bulunmaktadır. Buna hurûf-u'l-mukatta'a denir. Bu harfler yirmi yedisi Mekki ikisi Medeni (Bakara, Ali İmran) surelerin başında bulunmaktadır. Bu harfler bazen tek olabildikleri gibi (Sad, Kâf, Nûn) iki harfli (Ta-Sin, Ya-sin, Ha-mim, Ta-ha), üç harfli (Elif-Lam-Mim, Elif-Lam-Ra, Ta-Sin-Mim), dört harfli (Elif-Lam-Mim-Sad, Elif-Lam-Mim-Sad), ve beş harfli (Kaf-Ha-Ya-Ayn-Sad) olabilmektedir. Bu harfler okunurken hece harfleri gibi okunmaktadırlar. Tam bir ayet olup olmadıkları konusu ise ihtilafıdır.

İslam âlimlerinin bu harflerin yorumu konusunda genel olarak iki grupta toplandığı söylenebilir. Bir gruba göre hurûf-ı mukatta'a bilgisi ve yorumu yalnız Yüce Allah'a aittir ve bu ayetler müteşâbih ayetlerdendir, bu ayetler üzerinde yorum yapmak mümkün değildir. Şia ve Selef imamların kanaati bu yöndedir. Diğer grup ise bu harflerin manaları olduğunu ve manaların araştırılmasında bir sakınca olmadığını savunmaktadır.

Bu harfler ile ilgi bazı âlimler ise vahyin nazil olduğu dönemde Arapların bu harflerin ne anlama geldiğini bildikleri savunur. Çünkü Hz. Peygamber'in açığını arayan müşrikler manası bilinmeyen harfler dolayısıyla Hz. Peygamberi eleştirirlerdi, açıklamasını yapmaktadırlar. Nitekim Kur'an'da ki bazı ayetler de vurgulanan her şeyi açıklayıcı olması özelliği ile bu harflerin bilinmemesinin bağdaşmayacağını savunmuşlardır. Hurûf-ı mukatta'anın tefsir edilmesinin gerekliliğini konusunda ittifak eden âlimler, bu harflerin anlamları konusunda farklı görüşler beyan etmişlerdir. Bu konuda ortaya konan görüşleri şu şekilde toplamak mümkündür:

1. Hurûf-ı Mukatta'a ile hece harflerinin kastedildiğini savunanlar. Bu görüşü savunanların kesik harflere yükledikleri anlamlarda birbirinden farklıdır. Bu anlamları da şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Kesik harfler buldukları surelerin isimleridir.
- Kur'an'ın isimleridir.
- Bu harfler iki sureyi birbirinden ayırır.
- Bu harfler dikkat çekmek için nazil olmuştur.
- Bu harfler ebced hesabıyla bazı olayların tarihine işaret ederler.

f. Kur'an'ı Kerim'de üzüme, incire yemin edildiği gibi bu harflere de yemin edilmiştir. Çünkü harfler dillerin yapı taşıdır.

2. Bu kesik harfler belli kelimelerin kodu anahtarı ya da kısaltmasıdır, görüşünü savunanlar. Bu görüşü savunanları da iki kısma ayırmak mümkündür.

- Bu harfler ilahi sıfatların kısaltmasıdır.
- Bu harflerin bazıları Allah'ın bazıları da başka varlıkların kısaltmasıdır.

Hurûf-ı Mukatta'aya yönelik tasavvufi anlamların yüklendiği de görülmektedir. Bu harflerin başında bulunduğu surenin içeriğini gizlediğini ve bu gizliği ancak peygamberlerin ve velilerin anlayabileceği ileri sürülmektedir.

Sonuç olarak ileri sürülen görüşlerin ortak yanı subjektif olmaları ve geçerliliği doğruluğu test edilemeyen görüşler olmasıdır.

11. MÜŞKİLÜ'L-KUR'AN

Müşkil sözlükte, karışık olmak anlamına gelmektedir. Terim anlamı ise, bilgi azlığı nedeniyle Kur'an'ın bazı ayetleri arasında tezatlık olduğu fikrine karşı doyurucu cevaplar hazırlayan ilim dalıdır. Bu ilmin doğuşunu hazırlayan sebepler olarak, Kur'an'ı muhaliflere karşı savunmak ve bilgi azlığı nedeniyle tezat gibi görünen durumları açıklığa kavuşturma ihtiyacını sayabiliriz.

Kur'an'da tezatlık, çelişki, ihtilaf bulunmamaktadır. Bu ilmin konusuna giren ihtilaf direk Kur'an'ın ihtilafı değil; Kur'an lafızlarında görülen ve açıklama yoluyla giderilebilen ihtilaflardır. Çünkü Kur'an Allah kelamıdır. Nitekim Yüce Allah Kur'an da ihtilaf ve çelişki bulunmamasını, ilahi kaynaklı olmasının delili olarak vurgulamıştır.

▶ AYETLER ARASINDA ÇELİŞKİ OLDUĞU FİKRİNİN DOĞMASINA YOL AÇAN SEBEPLER

1. Bir hükmün farklı biçimlerde anlatılması. Hz. Âdem'in yaratılışında farklı ifadeler kullanılmaktadır. Topraktan, çamurdan, balçıktan gibi ifadeler geçmektedir. Ancak bu ayetlerde Hz. Âdem'in yaratılış safhalarından bahsedilmektedir. Böyle bir açıklama ihtilafı ortadan kaldıracaktır.

2. Hakikat ve mecaz ayrımının farkedilmemesi. Bazı ayetlerde mecazlı anlatılan şeyi hakikat gibi düşünecek olursak çelişkiye düşmüş oluruz.

3. Konu farklılığı. Çelişkili sanılan ayetler incelendiğinde farklı konulardan bahsedildiği görülebilir.

▶ İHTİLAFI GİDERME YOLLARI/KURALLARI

1. Hüküm konusunda Medeni olan sureler tercih edilir.

2. İki ayetten birinin zahir manası müstakil bir hükme işaret ediyorsa, diğer ayet ise sadece lafız yönünden işaret ediyorsa, müstakil hüküm ifade eden ayet tercih edilir.

3. İki ayetten her ikisi de zahirde bir hükme işaret ettikleri halde biri umum diğeri tahsis olarak hükme işaret ediyorsa, tahsis ayet tercih edilir.

▶ 12. VÜCUH VE NEZÂİR

Her dilde eş anlamlı kelimeler vardır, birbirleri yerine kullanılabilirler ancak bu kelimelerin arasında normal bir denklik olmayabilir. Her durumda birbirlerinin yerlerine kullanılmaları mümkün değildir. Bu kelimeler tek tek ele alındığında anlamları birbiri ile aynı olsalar bile cümle içinde diğer kelimelerle yan yana geldiklerinde farklı anlamlar kazanabilirler. Hatta bazı kelimeler Kur'an semantiği içinde yeni bir anlam kazanmışlardır. Tefsir ilminde eş anlamlı çok anlamlı kelimelere "Vücu" ve "Nezâir" adı verilmektedir. Başka bir ifade ile birden çok anlamı olan kelimelere vücu denilir. Birden fazla kelime tek bir şey ifade ediyorsa buna da nezair adı verilmektedir. Mesela el-Hüda kelimesinin on yedi manasının olduğu görülür. Tağut, rahmet, ruh, kaza gibi pek çok kelime çeşitli anlamlara gelmektedir. Kur'an'ın İ'câzı konusunu işlerken ele aldığımız Kur'an'ın lügavi açıdan mucize oluşunda Vücu'u'l-Kur'an da sayılabilir. Nitekim Arapça da çok fazla eşsesli ve eşanlamlı kelimelerin kullanıldığı bir dildir. Vücu'ları bilmek Kur'an'ı anlayabilmek için oldukça önemlidir. Vücu'ları bilmeyen bir insan, manayı karıştırabilir, hatta bazı ayetlerde çekirdek kavramlarının anlamlarını cümledeki bağlamları dışında ele alıp helali haram, haramı helal edebilir.

▶ 13. KISASU'L-KUR'AN

Kur'an-ı Kerim'de geçen tarihi olaylardan bahseden ilim dalına denilir. Kur'an'da kisa kelimesi geçmemektedir. Onun yerine aynı kökten türeyen kasas kelimesi geçmektedir. Kasas kelimesi sözlük anlamı olarak iz sürmek, peşinden gitmek anlamlarına gelmektedir.

Kur'an'da üç türlü kıssa bulunmaktadır. Bu kıssaları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Geçmiş peygamberler, getirdikleri mesajlar, bu mesaja karşı muhataplarının gösterdikleri tepkiler anlatılır.(Hz. Musa- İsrailoğulları örneği) Kıssaların çoğunluğu bu şekildedir.

2. Peygamber olmayan, geçmişte yaşamış bazı topluluklar ya da şahıslar hakkında anlatılan kıssalardır. (Ebrehe ve ordusu)

3. Hz. Muhammed döneminde gerçekleşmiş bazı olaylarla ilgilidir. (Uhud, Bedir)

► KUR'AN'DAKİ KISSALARIN HEDEFLERİ

1. Tevhid, nübüvvet, ahiret inancı gibi itikadi konuları tarihten örnekler vererek sağlamlaştırmaktır.

2. Önceki peygamberler ve ümmetlerinden örnekler vererek Hz. Peygamber'i ve sahabeyi teselli etmektir.

3. Müslümanları geçmiş peygamberlerin ahlaki nitelikleriyle yetiştirmektir. (Hz. Yusuf'un iffeti, Hz. Eyyub'un sabrı vb.)

4. Muhataplarını düşünmeye, ders almaya teşvik etmektir.

5. Kıssalardan hareketle genel prensiplere, ilkelere ulaşmaktır.

► KUR'AN KISSALARININ DİKKAT ÇEKEN ÖZELLİKLERİ

1. Bu kıssalarda her insan kendini ilgilendiren bir yön bulabilir.

2. İnsanların tefekkür etmeleri, geçmiş kavimlerin tecrübelerinden ibret almaları beklenmektedir.

3. Önceki milletlerin akıbetleri hakkında fikir sahibi olmaları tavsiye edilmektedir.

4. Tarihi olaylar anlatılırken dini-ahlaki maksat ön plandadır. Tarihi akış içerisinde detaylı bilgilendirme amaçlanmamıştır.

5. Kişiler, kıssanın içinde masal gibi dalıp gitmeye bırakılmaz, dini yönlendirmeler serpiştirilir.

6. Kıssalar tekrar edilmiştir. Aynı kıssa Kur'an'da farklı açılardan anlatılmıştır. İnsanların çeşitliliği, algılama ve anlama derecelerindeki farklılıklara hitap etmiştir.

Odaklan !..

Kur'an'da geçen Kıssalar:

Hz. Âdem ile melekler ve şeytan / Hz. Âdem ile Hz. Havva / Hz. Âdem ile iki oğlu / Hz. Yusuf'un hayatı / Hz. Nuh, Hz. Hud, Hz. Salih, Hz. Şuayb, Hz. Eyyub peygamberlerin tevhit mücadelesi / Hz. Lokman'ın oğluna yaptığı tavsiye / Hz. İbrahim ve oğulları / Hz. Musa, Firavun ve İsrailoğulları / Hz. Davud ve Hz. Süleyman Kıssası / Hz. İsa'nın doğumu / Zülkarneyn, Ashab-ı Kehf, Ashab-ı uhud, Ashabı fil / Hicret, Bedir, Uhud, Mekke'nin fethi, Huneyn gazvesi/ İfk Hadisesi.

▶ 14. SİYAK VE SİBAK

Siyak-sibak ilmi Kur'an'ın doğru bir şekilde anlaşılmasına yardımcı olan en önemli ilimlerindendir. Siyak kelimesi kökü itibarıyla, göndermek, salmak gibi manalara gelmektedir. Terim anlamı ise, sözün gelişi, ifade tarzı, anlatım biçimi, sevk edilişi anlamlarına gelmektedir. Türkçe de bağlam ve ortam kelimeleri siyak terimi manasında kullanılmaktadır. Başka bir ifade ile siyak-sibak, bir lafzın önünde ve arkasındaki unsurlarla sergilediği ilişkiler bütünüdür. Siyak önündeki sibak ise sonrası demektir.

▶ SİYAK ÇEŞİTLERİ

1. Ayet içinde siyak: Bu münasebet sadece Kur'an için değil, tüm metinler için geçerlidir. Ulaşılmaması gereken yargı ayetin içindeki bir cümlede değil, cümlenin bütünlüğünde ortaya çıkmaktadır.

2. Ayetler arasındaki siyak: Sadece bir ayet ele alındığında anlamda kapalılık görülebilir ve neyi kastettiği anlaşılabilir. Aynı ayet siyakiyle birlikte ele alındığında mana belirginleşmektedir.

3. Konular arası siyak: Kur'an'da yer alan her unsur anlamlı ilişki içindedir. Siyak açısından incelendiğinde bir önceki ayet ile bir sonraki ayetin bahsettiği konular benzerlik göstermekte, ortak noktaları bulunmaktadır. Mesela cihad ile hac ibadetinden bahseden ayetler arka arkaya gelmiş, komşu konu olmuşlar ve aralarında siyak ilişkisi oluşturmuşlardır. (Hac ibadetinde ve savaşta insanlar can-maldan imtihan edilirler.)

4. Sure içinde siyak: Surelerin her biri çeşitli temel mesajlara sahiptir. Surelerin içinde yer alan meseleler surenin ana konusuna katkı sağlamaktadır.

Bakara, 274 Siyak ← Bakara, 275 → Bakara, 276 Sibak

▶ 15. FEDÂİLÜ'L-KUR'AN

Fedâilü'l-Kur'an ifadesi Kur'an'ın faziletleri anlamına gelmektedir. Kur'an'ın üstünlükleri hakkındaki bilgiler için kullanılmaktadır. Kur'an'ı Kerim'i öğrenen, okuyan, hükümlerine göre yaşayanların mükâfâtı ve bazı surelerin faziletleri hakkında bilgileri ifade etmek için literatürde genellikle "Fezailü'l-Kur'an", "Sevabu'l-Kur'an" kavramları kullanılmıştır. Kur'an'ı Kerim'in üstünlükleri ve faziletleri hakkındaki bilgiler Kur'an'da bahsedilmektedir. O, en doğru yola iletir, hidayet rehberidir.

Kur'an'ı Kerim'in fazileti konusunda âlimler, esasen ayetlerin arasında kıymet farklılığı bulunmamakla beraber okuyanın ihtiyaçları, şartları gibi sebeplerle ayetler arasında fazilet farklılıklarının bulunabileceğini ifade etmişlerdir. Bu açıdan "ümümü'l-Kur'an" ve "es-seb'u'mesani" olarak adlandırılan Fatiha suresiyle, Yasin, İhlas sureleri birde "es-seb'u'tıvai" denilen Fatiha'dan sonra gelen yedi uzun surenin değişik yönlerden faziletine işaret edilmiştir. Aynı şekilde Ayetu'l-kürsi diye anılan Bakara suresinin 255. Ayeti ve çoğu dua mahiyetinde olan ayetlerin faziletleri hakkında rivayetler bulunmaktadır. Bu rivayetlerin içerisinde sahih olanlarla birlikte zayıf hatta uydurma olanlarının da bulunduğu tespit edilmiştir.

En'âm, 155, Yunus, 109, İsrâ, 9 ayetler Kur'an'ın faziletine vurgu yapmaktadır.

ÜNİTE -2- TEST

1. I. Ayet içi siyak
II. Konular arası siyak
III. Kutsal kitaplar arası siyak
IV. Sure içi siyak

Bunlardan hangileri siyak çeşitlerinden değildir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız III
- C) I ve II
- D) I ve III
- E) III ve IV

2. Esbâb-ı Nüzul kavramı “Nüzul Sebepleri” anlamına gelmektedir. Kur’an-ı Kerim’in iniş sebeplerini inceleyen ilimdir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi nüzul sebeplerini bilmenin faydalarından değildir?

- A) Kur’an’daki emir ve yasakların hikmetleri daha iyi kavranılmış olur.
- B) Ayetlerin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olduğu gibi aynı zamanda müşkil anlamların giderilmesine de katkı sağlar.
- C) Ayetlerin muhtevasını hazmetmek kolaylaştırır.
- D) Kur’an’ın icazını açıklayan ilimlerin anlaşılmasını kolaylaştırır.
- E) Kur’an’ın kronolojik okunmasını sağlar.

3. Sözlükte, “kapalı olan, anlaşılması zor, neyi kastettiği bilinmeyen söz” demektir. Terim anlamı ise, varlıkların, şahısların topluluk ya da kabilenin açıkça değil de ism-i mevsuller, zamirler, cins isim, sıfat gibi unsurlarla zikredilmesidir.

Tanımlanan Kur’an ilmi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Nezair
- B) Garibu’l-Kur’an
- C) Müşkilü’l-Kur’an
- D) Nasih
- E) Mübhemâtü’l-Kur’an

4. I. Hz. Musa, Firavun ve İsrailoğulları
II. Hz. Davud ve Süleyman Kıssası
III. Hz. İsa’nın doğumu
IV. Biri Maune Olayı

Bunlardan hangileri Kur’an kıssaları içinde yer almaz?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız III
- C) Yalnız IV
- D) I ve III
- E) III ve IV

5. Kur’an’ın, mesajlarını, öğretilerini, hükümlerini, öğütlerini, kıssalarını vb. anlatırken, lafızları tercih ederken kendine mahsus tarzını ve anlatım yöntemini ifade etmektedir.

Tanımlanan Kur’an ilmi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Garibu’l-Kur’an
- B) Müşkilü’l-Kur’an
- C) Esbabu’n-Nüzul
- D) Uslubu’l-Kur’an
- E) Emsalü’l-Kur’an

6. I. Kur'an'ın Kur'an ile neshi
II. Kur'an'ın sünneti neshi
III. Sünnetin sünneti neshi
IV. İcma'nın Kur'an'ı neshi

Bunlardan hangileri nesh çeşitlerindendir?

- A) Yalnız II
B) I ve II
C) I, II ve III
D) I, III ve IV
E) II, III ve IV

7. Müşkilü'l-Kur'an, Kur'an'da daha çok bilgi azlığı nedeniyle uyanan çelişki fikrini giderip doyurucu cevaplar sunan ilim dalıdır.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi Kur'an'daki çelişki fikrini ortadan kaldıran kurallar arasında yer almaz?

- A) Hüküm konusunda medeni olanlar tercih edilir.
B) İki hükümden biri Medinelilerin durumunu diğeri Mekkelilerin durumunu anlatıyorsa Medinelilerin durumu tercih edilir.
C) Umum ve tahsis hükme işaret eden ayetlerden tahsis içeren tercih edilir.
D) Biri zahir manası hükme, öteki ise lafzı manası hükme işaret ediyorsa müstakil hükmü ifade eden tercih edilir.
E) Ayetlerden biri zahir diğeri batın ifade ediyorsa batın ifade eden ayet tercih edilir.

8. Kur'an'ın i'câzı konusunda Mutezili âlimler Kur'an'ın benzerinin rahatlıkla ortaya konabileceğini ancak Allah'ın sonsuz gücü ile bunu engellediğini ifade etmektedirler.

Bahsedilen Kur'an'ın İcâzı ile ilgili olan teori aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Siyak
B) İ'caz
C) Sarfe
D) İbda'
E) Akıl

9. "Sizin en hayırlınız Kur'an'ı öğrenen ve öğretenidir."

Bu hadis Kur'an ilimlerinden hangisi hakkında bilgi vermektedir?

- A) Garibu'l-Kur'an
B) Müşkilü'l-Kur'an
C) Esbabu'n-Nüzul
D) Uslubu'l-Kur'an
E) Fedailü'l-Kur'an

10. Bakara suresi 180. ayette geçen "Ölüm gelince anne, baba ve akrabaya vasiyet farzdır." ifadesi Hz. Peygamber'in "Varise vasiyet yoktur." Sözü ile nesh edilmiştir.

Bu aşağıdaki nesh çeşitlerinden hangisine örnek oluşturur?

- A) Sünnetin ayet ile neshi
B) Ayetin sünnet ile neshi
C) Ayetin ayet ile neshi
D) Ayetin icma ile neshi
E) Sünnetin sünnet ile neshi

11. Hz. Peygamber önceleri kabir ziyaretlerini yasaklamıştır. Belli bir zaman sonra ise bu yasağı kaldırmış, kabir ziyaretlerine izin vermiştir.

Hz. Peygamber'in bu uygulaması hangi nesh türünü örnek oluşturur?

- A) Sünnetin ayet ile neshi
B) Ayetin icma ile neshi
C) Sünnetin sünnet ile neshi
D) Ayetin ayet ile neshi
E) Ayetin sünnet ile neshi
12. Nesh, sözlükte gidermek, yok etmek, değiştirmek, nakletmek gibi anlamlara gelmektedir. Terim anlamı ise bir nassın hükmünün daha sonra gelen bir nass ile kaldırılmasıdır.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi nesh ilminde eski hükmü kaldıran ayete verilen isimdir?

- A) Nezair
B) Nesh
C) Nasih
D) Mensuh
E) Vucuh
13. Kendisiyle neyin kastedildiği anlaşılabilir derecede açık olan ve herhangi bir ihtilafa yol açmayan tek bir manayı ifade eden ayet ve lafızlara denir.

Tanımlanan kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Muhkem
B) Müteşâbih
C) Mücmel
D) Müşkil
E) İ'caz

14. “Şayet adaleti gözetemeyeceğinizden endişe ederseniz o zaman bir tane ile yetinin.” (Nisa, 3)

“Ne kadar istesenez de eşler arasında adalet göstermeye gücünüz yetmez.” (Nisa, 129)

Bu iki ayette olduğu gibi çelişki fikrini uyandıran durumları inceleyerek açıklayan Kur'an ilmi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Garibu'l-Kur'an
B) Müşkilü'l-Kur'an
C) Esbabu'n-Nüzul
D) Uslubu'l-Kur'an
E) Fedailü'l-Kur'an

15. Kur'an'ı Kerim'de bir kelimenin farklı ayetlerde aynı manaya gelmesi aşağıdaki kavramlardan hangisi ile ifade edilmektedir?

- A) Sarf
B) Nezair
C) Vucuh
D) Müşkil
E) Eş sesli

ÜNİTE 3: TEFSİR USULÜ VE TARİHİ

1. ERKEN DÖNEM TEFSİR FAALİYETLERİ

► HZ. PEYGAMBER DÖNEMİNDE TEFSİR

Bütün peygamberlerin ilk muhatapları içinde yaşadıkları toplum olmuştur. Bunun doğal sonucu olarak vahiy o toplumun diliyle gelmiştir. Muhataba mesajı anlayabilmesi için kendi diliyle konuşmak gerekmektedir. Nitekim Yüce Allah her topluma kendi içlerinden kendi dillerini bilen elçiler göndermiştir. İletişimde esas olan karşı tarafın mesajı anlamasıdır. Yüce Allah'ın gönderdiği elçiler de mesajı muhataplara iletmek için sözlü iletişim içine girmiştir. Allah insanlara hitap ederken anlaşılmayı dilemiş ve vahiy ilk muhatapları tarafından anlaşılmuştur.

Kur'an'ın anlaşılır bir kitap olması Kur'an'ın kendi beyanı ile desteklenmesiyle birlikte açıklama yapma ihtiyacının olduğu bazı durumlar kaçınılmaz idi. Bazı ayetlerin Hz. Peygamber tarafından tebliğ edilmesi yeterli iken bazı durumlarda da sadece dili bilmek yeterli olmayabilirdi. Hz. Peygamber tebliğ görevinin yanında anlaşılmayan ya da müphem (kapalı) olan konulara açıklık getiriyordu. Örneğin Kur'an'da bazı ibadetler farz kılınmış ancak bu ibadetlerin nasıl yapılacağı şartları vb. gibi detayları Kur'an'da yer almamıştır. Bu gibi durumlarda Hz. Peygamber'in beyan görevi gündeme gelmiş ve soru işaretlerini gidermiştir.

Hz. Peygamber'in Kur'an'ı açıklaması ile ilgili beyanları sistemli programlı bir tefsir faaliyeti niteliğinde değildir. Hz. Peygamber'in yaptığı açıklamalar anlaşılmayan noktalarda ihtiyaç doğrultusundadır. Hz. Peygamber'in izahları birtakım vesilelerle gündeme gelmiştir. Örneğin muhtelif şahısların soru sormaları üzerine açıklamalarda bulunması, sözlerinin sonunda bir ayet okuyarak açıklaması, karşılaşılan bazı olay ve durumlar dolayısıyla bir ayet okuması ve durumu ayet ile ilişkilendirmesi gibi vesilelerle izahlarda bulunmuştur.

Hz. Peygamber bu görevi yerine getirirken de bazı usullere göre hareket ediyordu. Bunları şu başlıklar altında toplayabiliriz:

<p>Mutlakın Takyidi Kur'an sünnet ile şarta bağlanmıştır. "Artık Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun." (Müzzemmil, 20) "Fatıhasız namaz olmaz." hadisi ile namazda farz olan kıraatın Fatiha olduğu açıklanmıştır.</p>	<p>Müşkilin Tavzihi Kur'an'ı Kerim'de ihtilafı ve çelişkili görünen konularda Hz. Peygamber'in muhatapları aydınlatması yani birbirine zıt gibi görünen konuları açıklaması ayetler arasındaki çelişki zannını ortadan kaldırmıştır.</p>
<p>Mücmelin Tebyini Mücmel kendisinden ne kastedildiği anlaşılmayan kapalı olan ayet demektir. Mücmeli Yüce Allah ve Hz. Peygamber açıklamıştır. Hz. Peygamber'in ahkâm, gayb, yaratılış gibi ayetlerde yaptığı açıklamalardır.</p>	<p>Mübhem'in Tafsilini Mübhem kavramı, bir varlığın, nesnenin ya da topluluğun Kur'an'da açıkça ifade edilmesi yerine ismi mevsuller, zamirler, sıfatlar vb. ile zikredilmesi anlamına gelmektedir. Anlam bakımından belirsizdir. "Namazlara özellikle orta namaza devam edin." (Bakara, 238) "Orta namaz ikindi namazıdır." sözü ile Hz. Peygamber mübhemliği ortadan kaldırmıştır.</p>

Hız. Peygamber'in Kur'an'ı açıklama faaliyetinin nitelikleri maddeler halinde şunlardır:

1. Kur'an'da yer alan bazı mübhem ve mücmel kavramları açıklığa kavuşturmuştur.
2. Umumi hükümleri tahsis etmiştir.
3. Ayetler arasında müşkil gibi görünen durumları gidermiş, çelişkiyi ortadan kaldırmıştır.
4. Gârib kelimelerin anlaşılmasını kolaylaştırmış ve açıklamıştır.
5. Soyut konuları somutlaştırarak, tasvir ederek anlaşılmasını kolaylaştırmıştır.

Hız. Peygamber'in Kur'an'a dair yaptığı açıklamalarının miktarı konusunda ihtilaf- lar söz konusudur. Bazı âlimler Hız. Peygamber'in Kur'an'ın tümünü açıkladığını ileri sürmekte, bazı âlimler ise Hız. Peygamber'in bu açıklamalarının Kur'an'ın sadece bir kısmı olduğunu iddia etmektedirler.

Hız. Peygamber'in tefsirinin beyan fonksiyonuyla birlikte teşri yani hüküm koyma yönü de bulunmaktadır. Hız. Peygamber Kur'an'ın boş bıraktığı alanlarda Allah'ın kendisine verdiği yetki ile hüküm koyabilmektedir. Bu bağlamda Yüce Allah mutlak Hız. Peygamber de mecâzi anlamda şâri olmaktadır. Örnek verecek olursak, nesep yoluyla haram olan şeyin süt emzirme yoluyla da haram olması, çoğu sarhoş eden şeyin azının da hükmünün haram olması, namazların vakitleri ve nasıl kılınacağı gibi hususlar Hız. Peygamber'in teşri yetkisiyle belirlenmiştir ve bağlayıcıdır.

► SAHÂBE DÖNEMİNDE TEFSİR

Kur'an'ı anlamada Hız. Peygamber'den sonra gelen nesil sahabe nesli idi. Saha- be Hız. Peygamber'in Kur'an'ı kendi şahsında yaşamasına ve tatbikatına şahit olmuştu. Ayrıca vahiy ortamında yaşadıkları için ayetin inişine sebep olan olaylara, ya bizzat işin içinde olarak ya da olaylara şahit olduklarından, ilgili olaylar ile ayetler arasında doğrudan irtibat kurma ve yorumlama imkânına sahiplerdi. Kur'an'ın nüzulüne şahit ol- muşlar, meydana gelen olayları müşahede etmişlerdi ve Hız. Peygamber'in yukarıda ele aldığımız bazı vesilelerle yaptığı açıklamaları dinleyerek nasları daha derinden anlama imkânına sahiplerdi. Bu yüzden Hız. Peygamber'in Kur'an'a yönelik açıklamalarından sonra ikinci sırayı sahabe beyanları almaktadır. Sahabe Arap olduğu için hem Arap di- line hâkim, dilin üslup ve inceliklerini hem de Arap örf ve adetlerini iyi biliyorlardı.

Sâhabenin Tefsir Metodu	Genel Özellikleri	Sahabenin Müracaat Ettiği Kaynaklar
<ul style="list-style-type: none"> Bir kısım sahabe Kur'an ayetlerini yorumlama da nasları yorumlamayı ilahi iradeye müdahale olarak düşünerek yorumlamadan uzak durmayı daha isabetli görmüşlerdir. Bir kısım sahabe de naklin bulunmadığı yerlerde içtihat yoluyla Kur'an'ı tefsir etme fikrini isabetli buluyorlardı. İlk olarak Kur'an'a, ardından sünnete başvuruyorlar, aradıklarını naslarda bulamazlarsa içtihat gündeme geliyordu. Dil tahlillerinden ve Arap şiirinden faydalanmışlardır. Ayetleri tahsis yoluyla açıkladıkları da olmuştur. 	<ul style="list-style-type: none"> Kur'an'ı baştan sona tefsir etmemişlerdir. Zira buna ihtiyaç duymamışlardır. Yaptıkları açıklamalar gârip, mücmel, mübhem muğlak lafızlar ile sınırlıdır. Aralarında ihtilafların çıktığı dönemler olmuştur ama bu ihtilaflar birbirine tezat değil çeşitliliktedir. Tefsir bu dönemde tedvin edilmemiştir. Hüküm istinbatında bulunmamışlardır. Genellikle ayetlerin nüzul sebeplerini açıklamışlardır. En önemli özellikleri de nüzul sebeplerine vâkıf olmalarıdır. 	<p>1. İlk kaynak Kur'an'ın kendisidir.</p> <p>2. Hz. Peygamber'in tefsiri</p> <p>3. Kendi İçtihatları (Dilin yapısını ve inceliklerini bilmeleri, Arap örf ve kültürüne, geleneğine hâkim olmaları, Yahudi ve Hıristiyan kültürlerini ve Arap şiirini bilmeleri yönünden avantajlıdır)</p>

Bütün sahabe tefsir ilminde aynı derecede değil idi. Sahabe arasında zekâ anlayış, bilgi donanım kültür farklılığı, Hz. Peygamber'in yanında bulunma imkânı, nüzul sebepleri, örf, adet, gelenek ve Arap şiirini bilip bilmeme gibi temel farklılıklar bulunmakta idi.

BİLGİ NOTU!

Tefsir İlminde Meşhur Olan Sahabiler:

Ubeyy b. Ka'b / Abdullah b. Abbas / Zeyd b. Sâbit / Abdullah b. Mes'ud / Ali b. Ebi Talib.

► TÂBİÜN DÖNEMİNDE TEFSİR

Dört halife ile başlayan fetih hareketlerinin ivmesi artmış, İslam Devleti'nin sınırları Arap Yarımadası'nın dışına çıkmıştır. Artık İslam dininin müntesipleri sadece Araplar değil, içine farklı dil ve kültür sahibi toplumlar da katılmıştır. Yeni Müslüman olan unsurlar için de başvurulacak ilk kaynak Kur'an olacaktır. Bu dönemde İslam yelpazesinin genişlemesiyle farklı unsurların Müslüman olmasıyla birlikte bu kültürel zenginliğe ve artan ihtiyaçlara paralel olarak tefsir faaliyetleri hız kazanmıştır.

Fetihlerin artmasıyla birlikte Arap Yarımadası'nın dışına çıkan sahabe gittikleri yeni coğrafyalarda İslam'ı tebliğ etmiş ve ilmi faaliyetlere başlamıştı. Sahabeden ilim alanların geneli ise Arap olmayan unsurlardı. Bu kişiler Kur'an'ı anlamaya çalışırken, tefsir ederken ilk olarak Kur'an'ın kendisini dayanak alıyorlar ardından Hz. Peygamber'den nakledilen tefsirlere ve sahabenin rivayetlerine bakıyorlardı. Ardından bu kaynaklarda bulunmayan bir konu için kendi reyleri gündeme geliyordu. Sahabe dönemi tefsirine nazaran tâbiûn döneminde rey ve içtihat metodunun yaygın biçimde kullanıldığı görülmektedir. Bazen hocaları olan sahabenin fikirlerinden ayrılp özgün fikirler de ortaya attıkları olmuştur. Her zaman olmasa da Kur'an'ı açıklamaya çalışırken Ehl-i Kitabın görüşlerine başvurdukları olmuştur. Dolayısıyla Tâbiûn döneminde iki türlü tefsir mevcuttur. İlki kaynaklardan faydalanarak ortaya koymuş oldukları kendi yorumları, diğeri de kendi bilgi donanım ve kabiliyetleri yoluyla kendi reyi ile ulaştığı oldukları tefsirdir.

Tâbiûn Tefsirinin Genel Özellikleri

Kur'an'ın bütün ayetleri tefsir edilmeye başlanmıştır.
Şiirle lafızları açıklama metodunu kullanılmıştır.
Tefsir ilminin tam olarak olmasa da tedvinine başlandığı görülmektedir.
İhtilaflar çoğalmaya başlamıştır.
Ehli Kitaba müracaat artmıştır.
Mezhebi görüş farklılıklarının ilk nüvelerini oluşturacak nitelikte münakaşalar başlamıştır.

Tâbiûn'un Müracaat Ettiği Kaynaklar

Kur'an'ı Kerim
Hz. Peygamber'in Sünneti
Sahabenin rivayetleri
Arap Şiiri
Yahudi ve Hristiyan Kültürleri
Kendi içtihatları

► TÂBİÛN DÖNEMİ TEFİR EKOLLERİ

İslam Devletinin temelleri Hz. Peygamber hayatta iken atılmış ve fetihler başlamıştır. Fetihler sahabe döneminde hız kazanmış ve devam etmiştir. İslam devletinin ve coğrafyasının genişlemesiyle birlikte sahabe tek bir merkezde kalmamış farklı alanlara dağılmıştır. Yeni fethedilen yerlerde hem İslam'ı öğretecek kişilere hem de yöneticilere,

valilere ihtiyaç vardı. Sahabeden bir kısmı vali bir kısmı kadı bir kısmı muallim olarak yeni beldelerde görevlendirilmişti bir kısmı da bu görevlerin benzerlerini yerine getiriyordu. Sahabe gittikleri coğrafyalarda İslam'ı tebliğ etme görevini hakkıyla yerine getiriyordu. Bu ilmi faaliyetler sonucunda ekoller oluştu. Bu ekollerin hocaları sahabe, öğrenciler ise tâbiilerdi. Yeni Müslüman olan unsurlar arasında ciddi ihtilaflar çıkmaya başlamış, iddia sahipleri kendi görüşünü savunmak için Kur'an'ı dayanak göstermeye çalışmış ve sonuç olarak yanlış ve yanlış te'viller ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyaçtan dolayı Kur'an'ın doğru ve makul bir te'viline ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyacı gidermek için sahabe Kur'an'ın tefsirine ağırlık vermeye ve nihayet üç ekol şekillenmeye başlamıştır. Bu ekoller aşağıdaki şemada gösterilmiştir.

Mekke Ekolü	Medine Ekolü	Irak Ekolü
İlk tefsir ekolü Mekke'de oluşmuştur. Kurucusu Abdullah b. Abbas'tır. Öğrencileri; Mücahit b. Cebir İkrime, Said b.Cübeyr	Kurucusu Ubeyy b. Kab'dır. Öğrencileri; Zeyd b.Eslem, Muhammed b. Ka'b el-Kurezi, Ebu'l-Aliye er-Riyahi	Kurucusu Abdullah b. Mesud'dur. Rey- içtihat ön plandadır. Öğrencileri; Alkame b. Kays, Ata b. Dinar, Ebi Necih,Kays b. Müslim

Sahabe dönemi tefsiri ile Tabiun dönemi tefsiri arasındaki farklar aşağıdaki şemada gösterilmiştir.

Sahabe Dönemi Tefsiri	Tabiün Dönemi Tefsiri
Tefsir manası kapalı olan ayetler ile sınırlı idi. İstinbat yoluyla hüküm çıkartılmamıştır. Şiirle iştişhad metodu kullanılmıştır. Ehl-i Kitaba müracaat fazla değildi.	Kur'an'ın bütünü tefsire konu olmuştur. İstinbat ve İstidlal yoluyla hükümler çıkarılmış, tarihi açıklamalarda bulunulmuştur. Şiirle iştişhad metodu kullanılmıştır. Ehl-i Kitaba müracaat artmıştı. İsrailiyat denilen bilgiler daha çok bu devirde Kur'an tefsirine girmiştir.

İsrâili rivayetlerin kaynağı olan kişiler Abdullah b. Selam, Kabu'l-Ahbar, Vehb b. Münebbih, Abdülmelik b. Abdliaziz b. Cüreye'dir.

2. TEFSİR ÇEŞİTLERİ

Kur'an'ı Kerim özü itibariyle kapsamlı bir kitaptır. Bu bakımdan muhatapları Kur'an'ı anlamaya çalışırken farklı yöntem ve metotlar kullanmışlardır. Kur'an'ın yapısı buna uygundur. İlk dönemden itibaren Kur'an'ı tefsir edenlerin ölçütleri, kaynakları, yoğunlaştıkları konular farklılık göstermektedir. Bu farklılık insan zihninin ve bilgi do-

nanımının farklılığından kaynaklanmaktadır. Bazı müfessirler hüküm ayetlerine yoğunlaşırken bazıları kıssalara, bazıları ise dil özelliklerine vb. alanlara ilgi duymuşlardır. Temel olarak müfessirlerin ilgi ve tercihleri ne olursa olsun esasen iki tür yöntemi kullanmışlardır. Bu yöntemler Dirayet ve Rivayet tefsirleridir. Rivayet tefsiri başlangıçta kullanılmakla birlikte zamanla gelişmeye uğramış ve dirayet tefsiri ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan rivayetleri sadece rivayet tefsirine özgü bir unsur olarak ele almamak gerekir. Rivayetler en temelde dirayet tefsirinin de kaynağı niteliğindedir.

► RİVAYET TEFSİRİ

Kur'an'ın Allah kelamı olması, onu tefsir ederken daha duyarlı olmayı gerektirmiştir. Tefsir ilminin ilk şekillenmeye başladığında müfessirler Kur'an'ı nakil olmadan kendi başlarına tefsir etmeyi hoş karşılamamıştır. Kur'an'da ki bazı ayetler delilsiz hüküm vermeyi yasaklamıştır. (İsra, 36; Yunus, 36) vb. ayetler de Kur'an'ın kendi keyfiyetine göre yorumlayanlar tehdit edilmiştir. Müfessirler bu ve benzeri ayet ve hadislerden Kur'an'ın nakilsiz, Kur'an'ın şahsi görüş ya da mezhebi doğrultusunda yorumlanmasının yasaklandığını ifade etmişlerdir. Bu yüzden ilk dönemlerde müfessirler Hz. Peygamber başta olmak üzere nakilleri esas almışlardır.

Rivayet sözlükte bir kaynağa dayanmak anlamına gelmektedir. Terim anlamı ise, Kur'an'ı Hz. Peygamber ve ondan sonra gelen selevin açıklamaları ile tefsir etmektir. Bu yüzden rivayet tefsirine Me'sur ya da Menkul Tefsir de denilmektedir. Rivayet Tefsiri, Kur'an'ı yine Kur'an ayetlerinin ışığında açıklanmaya çalışılması olarak da tanımlanabilir. Yani burada müfessir bir ayeti tefsir ederken, ayetin tefsirini yapan başka bir ayeti de nakletmektedir. Dikkat edilirse rivayet tefsirinde müfessir harici kaynaklardan ziyade Kur'an'dan Hz. Peygamber'den ve sonraki dönem rivayetlerinden faydalanmaktadır. Müfessirin bir ayeti kendi rey, zihin gücü ve bilgi düzeyiyle açıklamaya çalışması rivayet değil dirayet tefsiri olacaktır.

► RİVAYET TEFSİRİNİN GEÇİRDİĞİ AŞAMALAR

► RİVAYET DEVRİ TEDVİN DEVRİ

Rivayet Tefsirinin Geçirdiği Aşamalar	
Rivayet Devri	Tedvin Devri
<p>Rivayet Tefsirinin tarihsel gelişiminde ilk adım Hz. Peygamber'in Ashabın anlamadığı yerleri açıklamasıyla başlayan faaliyetlerdir.</p> <p>Hiz. Peygamber'den sonra da sahabe tefsir faaliyetlerine oluşan ihtiyaçlar doğrultusunda devam etmiş ve bu bilgi birikimini tabiün nesline, tabiün'da tebei tâbiün tabakasına aktarmıştır.</p> <p>Bu durum tefsirin tedvinine kadar bu şekilde devam etmiştir.</p>	<p>Bu aktarım faaliyetlerinin yazılı olarak kayıt altına alınması gündeme gelmiştir.</p> <p>Bazı tâbiün öğrencileri sahabelerden öğrendiklerini kayıt altına aldığı bilinmektedir. (Said b. Cübeyr Hocası İbn Abbas)</p> <p>Bugün elimizde mevcut olan en eski tefsir Mukâtil b. Süleyman (ö.200/815) 'a aittir.</p>

Rivayet tefsirinin özellikleri, zaafı ve metodu aşağıdaki şemada gösterilmiştir.

Rivayet Tefsirinin Özellikleri	Rivayet Tefsirinin Zaafı	Rivayet Tefsirinin Metodu
<p>Hiz. Peygamber, sahabe ve tabiünden rivayet edilen tefsirleri aktarırlar. Bu aktarma esnasında rivayetlerin tercih edilmesi, sıralamansı gibi hususlarda yine müfessirin fikirleri söz konusudur.</p> <p>Müfessirin şahsi tercih ve yorumlarını yansıması bakımından dirayet tefsiriyle ortak yanları vardır.</p> <p>Hiz. Peygamber'in ve ona kronolojik olarak en yakın iki neslin rivayetlerinin sonraki dönemlere aktarılmasını görevini üstlenmişlerdir.</p>	<p>Uydurma rivayetlerin varlığı.</p> <p>Tefsirde İsrailiyyâtın Etkisi.</p> <p>Senetlerin araştırılmadan doğruluğunu ispatlanmadan ezber yoluyla nakledilmesi.</p>	<p>Kur'an başta olmak üzere sahabe, tâbiün ve tebei tâbiîn rivayetleri dikkate alınmaktadır.</p> <p>Yapılan tefsire delil olarak alınan rivayetler senedleri ile birlikte verilir.</p> <p>İlgi ayette birden fazla görüş var ise iki görüşe de yer verilir, bu rivayetler zikredilir.</p> <p>Rivayetler arasında görüş ayrılığı varsa, bu görüşler arasındaki tercih müfessir tarafından belirtilir.</p> <p>Bazı durumlarda dil tahlillerine fikhi hükümlere yer verilir.</p> <p>Bir müfessir kendi görüşünü ifade ederken ismini muhakkak zikreder.</p>

► MEŞHUR RİVAYET TEFSİRLERİ

1. İbn Cerir et-Taberî (ö.310/922) "Câmiû'l-Beyân an Te'vili'l-Kur'an "
2. Ebu'l Leys es-Semerkindî (ö.383/993) "Bahru'l-Ulûm"
3. İbn Kesîr (ö.774/1372) "Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim"
4. Cemâlüddin el-Kâsımî (ö.1332/1914) "Mehasinü't-Te'vil"

► DİRAYET TEFSİRİ

İnsanın ihtiyaçları, merakları, ilgilendikleri şeyler her dönem de aynı değildir. Zaman ve zemin değiştiğinde insanın ihtiyaçlarında da değişimler dönüşmeler görülmesi çok tabii bir durumdur. Zamanın ilerlemesiyle konuşulan konular, merak edilen durumlar sahabe dönemine nazaran farklılık göstermektedir. İnsanın zamanın akışında Kur'an'da bulmaya çalışacağı çözüm ihtiyacı ve insandaki öğrenme duygusu dirayet tefsirinin doğuşunu bize açıklamaktadır. Rivayet tefsiri ile gelen sınırlı bilgiler, yeni meseleler için yeterli olmamaktadır. Yeni şeyler söyleme, yeni gelişen durumlara cevap bulma ihtiyacıyla birlikte dirayet tefsirinin ortaya çıktığını söylemek mümkündür.

Fetihler ile birlikte İslam dünyası genişlemiş, yeni sorunlar hiç duyulmamış problemler, felsefi akımlar, fikirler ortaya çıkmıştır. Böyle bir durumda tefsirin farklı bilgilere ve içtihadı vermesi, problemleri gidermesi gerekiyordu.

Kelime anlamı olarak dirayet, bir şey hakkında detaylı bilgiye sahip olmak anlamındadır. Terim anlamı ise, Kur'an'ı Kerim'i tefsir ederken sadece rivayetlerden değil, rivayetlerle birlikte ayetleri Arap dili, edebiyat, mantık, kıyas ve daha başka ilimlerden faydalanarak açıklamaya çalışan tefsire yöntemine denilmektedir. İlk dönemlerde Kur'an'ın tefsirinin dirayet yoluyla yapılması daha çok filolojik tahlilleri kapsamakta iken, İslam dünyasının coğrafya ve nüfus bakımından genişlemesiyle birlikte fihri ve itikadî sorunların ortaya çıkması tefsirde dirayet kullanımına hız kazandırdı.

Dirayet tefsirinin geçerliği hakkında âlimler arasında ihtilaflar bulunmaktadır. Ancak akletmeye, tefekkür etmeye önem gösteren İslam düşüncesinin dirayet tefsirini tamamen yasaklaması düşünülemez. Nitekim ilk dönemlerden beri Kur'an'da ve sünnete bulunmayan bir konuda sahabe kendi içtihatları ile çözüm getiriyordu. Bu şekilde olmasını da Hz. Peygamber teşvik etmiştir. Burada göz önünde bulundurulması gereken husus, dirayet tefsiri yapan müfessirinin yorumunun tamamen keyfi ve delilsiz kayıtsız biçimde ortaya koymaktan kaçınmasıdır.

Dirayet tefsirinin özellikleri yöntemi ve zaafı aşağıdaki şemada gösterilmiştir.

Dirayet Tefsirinin Özellikleri	Müfessirin Uygulayacağı Yöntem	Dirayet Tefsirindeki Bazı Zaafı
<p>Bir ayeti tefsir ederken müfessir sadece rivayetlere bağlı kalmaz. Aynı zamanda Arap dilinden, edebiyattan, mantık, kıyas vb. ilimlerinden yararlanır.</p> <p>Müfessirin mezhep taassubundan uzak durması gerekmektedir.</p> <p>Açıklamaların da karineye dayanması gerekir. Şahsi kanaatinden ve subjektiflikten kaçınması gerekmektedir.</p>	<p>Ayetlerin sıyaki, sibaki, nüzul sebepleri, gayesi göz önünde bulundurulmalıdır.</p> <p>Ayetlerdeki lafızların lügat, sarf, nahiv gibi bağlantıları dikkate alınmalıdır.</p>	<p>Müfessirin bazı konularda önyargısından kaynaklanan hatalar.</p> <p>Müfessirin açıklamaya çalıştığı kavram kendi başına ayetten bağımsız olarak doğru olabilir ama kavram ayet içinde aynı anlama gelmeyebilir.</p> <p>Salt Arapça bilgisi ile tefsir edilmesi. Ayet açıklanmaya çalışırken dil bakımından doğru ifade edilebilir fakat bazı durumlarda mana o olmayabilir.</p>

► MEŞHUR DİRAYET TEFSİRLERİ

1. Ebu Mansur el- Mâturidi (ö.333/944) “Te’vilatu’l- Kur’an”
2. Elmalılı Hamdi Yazır (ö.1942) “Hak Dini Kur’an Dili”
3. Fahrüddin er-Razi (ö.606/1209) “Mefatihü’l-Ğayb”

► 3. TEFSİR EKOLLERİ

Ekol kavramı bir alanda kendine özgü nitelik ve özellikleri bulunan yöntem ve akım anlamına gelmektedir. Tefsir ekolleri tabiri ise, tefsir ilminin içerisinde kendine özgü nitelik ve özelliklere sahip, kendi temsilcileri ve literatürü bulunan akımlara denilmektedir. Bu ekollerin oluşmasından birden fazla etken vardır. En büyük etki ekolün temsilcisi olan müfessirin başka ilimlerde de ihtisas sahibi olmasıdır. Bir başka etken ise fetihler ile birlikte genişleyen İslam coğrafyası içerisinde Arap olmayan unsurların Müslüman olmasıyla birlikte anlaşılmayan noktaların gündeme gelmesi, İslam toplumunda siyasi karışıklıkların baş göstermesi, itikad konularında ihtilafların çıkmasıdır. Hz. Peygamber ve ondan sonra gelen nesil olan sahabe döneminde toplum homojen bir yapıda olmakta ve ihtilaflar bulunmamaktadır. Hz. Osman döneminde siyasi olaylar çıkmaya başlamış ardından Hz. Ali döneminde de bu anlaşmazlıklar artmıştır. Hz. Peygamber’den sonra hilafet yetkisinin Hz. Ali’de olduğunu savunan Şia fırkası ile tahkim olayından sonra Hariciler ortaya çıkmıştır. Felsefi ve ilmi tercümelemler ile birlikte de bu tartışmalar çoğalmıştır. Bu oluşan fırkalar kendi mezhebi görüşlerinin doğruluğunu ispatlamak için Kur’an’ı temel almışlardır. Her grup kendi geleneğine göre tefsir yöntemi oluşturmuştur. Başta Ehl-i Sünnet olmak üzere Şia, Mutezile ve Hariciye ekolleri sistemleşmiş, diğerleri ise Kelami fırka düzeyinde kalmıştır.

► KLASİK TEFSİR EKOLLERİ

► HÂRİCİ TEFSİR EKOLÜ

Hâriciler siyasi ve itikadi bir mezheptir. Üçüncü halife Hz. Osman şehit edildikten sonra hilafet konusunda ihtilaflar çıkmıştır. Bir kısım Hz. Ali’nin halife olmasını isteyen bir kısım da Hz. Muaviye’nin halife olmasını istemiştir. Bu tartışmalar Sıffin Savaşı’na sebep olmuştur. Muaviye yenilmek üzere iken hile ile hakemliğe başvurulmasını önermiş, hakemler tayin edilmiştir. Bu olaya “tahkim olayı” denilmektedir. Tahkim olayında hakem teklifini kabul ettiği için Hz. Ali’den ayrılan bir fırka oluşmuştur. “Hüküm ancak Allah’ındır” sloganıyla Hz. Ali’yi hakem teklifini kabul ettiği için suçlamışlardır. Kufe’den ayrılarak “Hurara” adı verilen yere çekilmişlerdir. Hz. Ali hayatta iken Hâriciler ile mücadele etmiş onları hezimetle uğratmış fakat tamamen ortadan kaldıramamıştır. Nitekim Hz. Ali’nin şehit edilmesine sebep olan grup Hâricilerdir. Emeviler ve Abbâsiler döneminde de kendilerinden söz ettirmişlerdir. Zaman içerisinde kendi içlerinde oluşan görüş ayrılıklarından dolayı çeşitli kollara bölünmüşlerdir. Bu kollar: Ezarika, Sufriyye, İbaziyye, Acaride ve Sufriyye’dir. Günümüzde varlığını koruyan tek kolu ise İbaziyye fırkasıdır.

Hârici kavramı çıkmak, isyan etmek anlamlarına gelmektedir. Hârici sıfatı da görüş ayrılıkları için verilmiştir. Hâriciler, Kur’an’ın lafız düzeyine oldukça önem verirler

hatta tefsir ve teville ihtiyaç olmadığını ileri sürerler. Kur'an lafzının yüzeysel manasıyla hareket ederler, ayetlerin derin muhtevalarını kabul etmemekle birlikte hadis, sahâbe kavli, icmâi gibi unsurlara da itibar etmezler.

Hâricilerin genellikle bedevilerden olması, ilmi-fikri seviye yetersizlikleri, sürekli muhalefet içerisinde olmaları gibi sebeplerden literatür oluşturacak tefsir birikimi meydana getirememişlerdir. Doktrinleri kelmâî eserlerde kalmıştır. Günümüzde elimize ulaşan sadece, İbaziye koluna mensup olan Muhammed b. Yusuf Itfiyyîş'ın "Himyanü'z-Zad ila Dari'l-Mead adlı tefsiridir.

► MUTEZİLİ TEFSİR EKOLÜ

Mutezile, Emeviler döneminde Vasıl b. Ata'nın kurmuş olduğu ekoldür. Hasan Basri'nin ders halkasında olan Vasıl b. Ata büyük günah konusunda hocasından farklı düşünerek ders halkasından ayrılmıştır. Bu yüzden mutezile yani ayrılanlar ismi verilmiştir.

Mutezile tüm düşünce sistemini "usul-i hamse" diye adlandırdıkları beş ilke üzerine kurmuştur. Bu beş ilkeyi şu şekilde kategorize edebiliriz: Tevhit, adalet, va'd-va'id, el-menzile beyne'l-menzileteyn, emri bi'l-maruf ve nehyi ani'l-münker. Ehl-i Sünnet ile ayrıldıkları bazı görüşler bulunmaktadır, bu görüşlerin bazıları şunlardır: Kaderin tamamen reddi, insanın kendi fiillerini yaratabilmesi, tövbe etmeden ölenlerin edebi olarak cehennemde kalacakları gibi fikirlerdir.

Mutezile düşünülerin tefsirleri genellikle tevhit ve adalet prensipleri üzerine şekillenmiştir. Dayandığı en önemli unsur ise akıldır. Mutezili düşünürlere göre sağlam akıl ile nasslar çelişmez ancak çeliştiği durumlarda nasslar akla göre te'vil edilmelidir. Mutezile tefsir yöntemi açısından dilbilgisi, belâgat, kelimelerin anlamları, etimolojileri ve filolojik tahlilleri ön plandadır.

Mutezile bir kelimelik ekolü olmasından dolayı yoğunlaştıkları ayetler itikat ile ilgili olanlardır. Kur'an'ın itikat ile ilgili ayetlerini kendi doktrinlerine göre yorumlamakla suçlanmış ve eleştirilmişlerdir.

- Mutezili tefsirler içinde en önemli olanı Zemahşeri'nin Keşşaf'ıdır.

Unutma !..

Mutezili Tefsirler: Muhammed b. Bahr el-İsfehani "Camiu't-Te'vil

Zemahşeri, "el-Keşşaf"

Kadı Abdülcebâr "Tenzihu'l-Kur'an ani'l-Matâin ve Müteşâbihu'l-Kur'an

► Şİİ TEFSİR EKOLÜ

Şia kelime manası olarak taraftar, yandaş demektir. Terim anlamı ise Hz. Peygamber'in vefatından sonra hilafet yani imamet yetkisinin Hz. Ali ve onun Ehl-i Beytinin hakkı olduğunu ve halifelerin soyunun Hz. Ali'den gelmesi gerektiğini iddia eden gruba verilen isimdir. Şia grubu zaman içerisinde farklı alt kollara, düşüncelere ayrılmıştır. Tefsir bağlamında Şia'nın büyük kollarından sayılan İmamiyye Mezhebi dikkat çekmektedir. Şia'yı diğer mezheplerden ayıran en temel özellik, hilafet/imamet meselesidir.

İmamiyye, İsna aşeriyye ve Ca'feriyye gibi isimlerle de anılmaktadır. İmamiyye mezhebinin görüşüne göre Hz. Peygamber hayatta iken hilafetin Hz. Ali'ye geçeceğini

bildirmiştir. Hz. Ali'den sonra da hilafet yetkisi ancak onun soyundan olan kişilere aittir. İmamiyye mezhebinin temel görüşlerini şu başlıkları altında toplayabiliriz.

1. Takiyye: Şi'ileri kurtarmak için mehdi gelene kadar düşmanlardan korunmak adına kendilerini gizleyip görünmemeleri gerektiğine inanırlar.

2. İmamiyye mezhebine göre imamlar masumdur ve günahsızdır.

3. Mehdi Muntazar: On iki imamın ahir zamanda ortaya çıkıp, Şi'ileri kurtaracağına inanırlar.

4. Ricat: Mehdi geldikten sonra Hz. Muhammed Hz. Ali Hz. Hasan-Hüseyin ve tüm inananların yeniden dünyaya döneceklerine inanırlar

İmamiyye şiasının tefsir anlayışı bu belirttiğimiz hususlar etrafında şekillenmiştir. İmamiyye mezhebine göre en önemli husus imamettir ve vahiy kurumunun devamı niteliğindedir. Nübüvvet nasıl ilahi bir lütuf ise imamet de lütuftur. Bu anlayış etrafında Kur'an'ın gerçek tefsirinin yalnızca imamlar tarafından bilindiğini öne sürerler. İmamiyye şiasına göre Kur'an'ın bir zahiri bir de batını manası bulunmaktadır. İmamlar hem zahiri hem batını bilen kişilerdir. Aynı zamanda Kur'an'ın sahabe tarafından tahrif edildiğine inanırlar. Bu iddialarına binaen Kur'an'a ilavelerde bulunmuşlardır. Ehl-i Sünnet tarafından imamet görüşleri kabul edilmemiş, yaptıkları ilaveler ve teviller de batıl kabul edilmiştir.

Unutma !..

Şi'î Tefsirler: el-Kummi, "Tefsiru'l-Kummi"

Ebu Cafer et-Tusi, "et-Tıbyân fi Tefsiri'l-Kur'an"

Tabressi, "Mecmeu'l-Beyan fi Tefsiri'l-Kur'an"

Tabatabai, "el-Mizan fi Tefsiri'l-Kur'an"

► İŞ'ÂRİ TEFSİR EKOLÜ

İş'âri tefsir, keşf, ilham, mükâşefe, sezgi yoluyla elde edilen bilgi ile Kur'an ayetlerinin bir kısmını ya da tamamını yorumlama yönteminin ismidir. Bu ekole remzi, sufi tefsir de denmektedir. Bu tefsir türü tasavvuf faaliyetlerine bağlı olarak gelişim göstermiştir. Zühd dönemi olarak adlandırılan birinci dönemde tasavvufi tefsir örnekleri ahlaki ve ibadetleri kapsamaktadır. İkinci dönem de ise tasavvuf sistemleşip kurumsallaşmıştır. Bu dönemde mutasavvıflar tefsir eserleri ortaya çıkartmıştır. Örneğin Tüsteri, Kuşeyrî, Gazali gibi isimler öne çıkmıştır. Üçüncü dönemde ise tasavvufun teorik boyutu ile ilgilenilmiş, felsefesi ortaya konulmuştur. Bunun ilk temsilcisi Muhyiddin İbn Arabi'dir.

Tasavvuf ameli ve nazari olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Buna bağlı olarak iş'âri tefsirde sûfi/fezyi (iş'âri) tefsir ve nazari/felsefi (iş'âri) tefsir olarak iki yaklaşım bulunmaktadır.

İş'âri tefsirinin makbul sayılabilmesi için bazı şartlar bulunmalıdır. Bu şartları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Ayetteki zahir mananın dışında iddia edilen batın mananın, ayetin tek manası olduğu iddia edilmemelidir.
2. Batını mananın zahiri manaya ters düşmemesi gerekmektedir.
3. Yapılan tefsirin yanlışlığına açık bir delil bulunmamalıdır.
4. Dil kurallarına ters düşmemelidir.
5. Batını mananın doğruluğuna dair akli ya da nakli bir karine bulunmalıdır.
6. Yapılan tefsir Arap diline ve Kur'an nazmına uygun olması gerekmektedir.

Unutma !..

Sehl b. Abdillâh et-Tüsterî “Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim”
 Ebu'l-kasım el-Kuşeyrî “Letaifu'l-İşârât”
 Ebu Hamid el-Gazzâlî “Cevâhiru'l-Kur'an”
 Şihabuddîn Es-Sühreverdî “Nuğbetu'l-Beyân”

Vahdet-i Vücut etkisindeki mutasavvıfların tefsir eserlerinin en önemli örnekleri ise şunlardır: Muhyiddin İbnu'l-Arabî “Fususul-Hikem”, Sadruddin el-Konavî “Fatiha Tefsiri, Abdurrezzak el-Kaşânî “Te'vilât'ıdır.

► FIKHÎ TEFSİR EKOLÜ

Kur'an'da itikadi, ahlaki konularda ayetler olduğu gibi ibadetler ve hukuk ile ilgili de ayetler bulunmaktadır. Bu ayetlere “ahkâm ayetleri” denilmektedir. Bu ayetleri tefsir eden, ibadet, muamelat ve ukubat konularını merkeze alarak Kur'an'dan hükümler çıkartmaya çalışan ekoldür. Fakihler, Kur'an'ın ahkâm ayetlerini tefsir etme mantığıyla fikhî tefsir ekolünü geliştirmişlerdir. Kur'an'da ne kadar ahkâm ayeti olduğu konusu ihtilafıdır. Kimi âlimler 500, kimileri 800 ayet olduğunu belirtmiştir.

Fikhî tefsir akımının temsilcilerine bakıldığında bu şahısların fakih oldukları görülmektedir. Bu ekolde yazılan eserlerde genellikle iki yaklaşımdan söz edilebilir. İlki, fakih müfessirin kendi mezhebini ön plana çıkartmaksızın, objektif olarak ayetleri tüm mezheplere göre tefsir etmesidir. İkincisi ise müfessirin kendi mezhebini merkeze alarak ayetleri tefsir etmesidir. Bu eserler ahkâm ayetlerini Kur'an, Sünnet, icma ve kıyas delilleriyle ortaya koymaktadır.

Unutma !..

Mukatil b. Süleyman “Tefsiru Hamsumie Âye”
 İmam Şafî “Ahkamu'l-Kur'an”
 Ebu Bekir el-Cessas “Ahkamu'l-Kur'an”
 Ebu Bekir İbnu'l-Arabî “Ahkamu'l-Kur'an”

► ÇAĞDAŞ TEFSİR EKOLLERİ

► BİLİMSEL TEFSİR EKOLÜ

Kur'an'daki ayetler Kur'an'ın ifadesine göre iki çeşittir. İlki kavli (sözlü) ayetler, ikincisi kitabî(yazılı) ayetlerdir. Yazılı olan ayetler Kur'an'ı-Kerim'dir. Kevni ayetler ise Allah'ın yarattığı kâinat, insanlar, hayvanlar, gökyüzü vb. tüm yaratılanlardır. Kevni ayetler pozitif bilimin konusu olduğunda kevnî ayetler ile kesişmektedir. O halde bilimsel tefsiri şu şekilde tanımlayabiliriz: Bilimsel tefsir, Kur'an'daki evren ve canlılarla ilgili kevnî ayetlerin pozitif bilimlerin verileriyle yorumlanmasını amaçlayan ekoldür. Bu tefsir ekolünün ortaya çıkmasında teknolojinin ve pozitif bilimlerin gelişmesi, Kur'an'da kevnî ayetleri araştırıp, ibret almasını teşvik etmesi etkin rol oynamıştır. Nitekim Kur'an yaratılanlar üzerinde tefekkür edilmesini istemiştir. 19. Yüzyılda pozitif bilimin genişlemesiyle birlikte bu ekol sistemleşmiştir. Ancak 19. Yüzyıldan önce dirayet tefsirinin etkisinin görülmeye başlandığı zamanlar dönemin bilimsel verilerinden yararlanılarak Kur'an'ı tefsir eden müfessirler bulunmaktadır. Özellikle Abbasiler döneminde hız kazanan tercüme hareketleri sayesinde İslam düşüncesine felsefe, astronomi, tıp, kimya, matematik vb. ilimler girmiş ve bu bilgiler kevnî ayetlerin tefsirini de yansıtmıştır. Örneğin Gazali İhya ve Cevahiru'l-Kur'an aslı eserlerinde bu konulara detaylıca yer vermiştir. Son dönemlerde Kâtip Çelebi ve Erzurumlu İsmail Hakkı tarafından canlandırılmaya çalışılmıştır. Ancak 19. Yüzyıl ile Batı'da yaşanan pozitif bilimler ve teknolojideki canlanma, bilimsel tefsiri de etkilenmiştir. Yeniden bilim ve teknolojinin verileriyle kevnî ayetleri tefsir etme gündeme gelmiştir. Bu dönem için Ahmed el-İskendarani, Keşfu'l-Esrari'n-Nuraniyyeti'l-Kur'aniyye ismiyle bir eser yazmıştır. 20. Yüzyılda ise Mısırlı Tântavî, Cevher'i ile bilimsel tefsiri zirveye çıkarmıştır.

Bilimsel tefsir ekolüne karşı bazı eleştiriler yapılmıştır. Özellikle Şatibî ve Muhammed Hüseyin ez-Zehebi bilimsel tefsirin Kur'an'ın icâzına aykırı olduğunu savunmuşlardır. Bütün ilimlerin Kur'an'da yer almadığını ve ilk muhatapları tarafından anlaşıldığı şekilde onların bildiği şeylerin olabileceğini aksinin mümkün olmadığını ileri sürmüşlerdir.

Bilimi sadece dinden ibaret görmek nasıl yanlış ise dini de sadece bilimden ibaret görmek yanlıştır. Ayrıca din bilim karşıtlığı yapmakta o denli yanlış bir tutumdur. Bilimi tamamıyla pozitif tecrübeye, dini de sadece metafizik alana indirgemek, seküler bir bakış açıdır. O halde din ile bilimin birbiriyle buluştuğu kesiştiği alanların olduğunu yadsımamak gerekmektedir. Kur'an bir astronomi, matematik, fizik, tarih kitabı olarak gönderilmemiştir. Kur'an'ın bu bilgiler ışığında dikkat çekerek, referans göstererek ulaşmak istediği temel hedef hidayettir.

Unutma !..

Tântavî, “el-Cevahir fi Tefsiri'l-Kur'an”

Ahmed Muhtar Paşa, “Serairu'l-Kur'an”

Muhammed b. Ahmed el-İskendarani, “Keşfü'l-Ensari'n-Nuraniyyeti'l-Kur'aniyye”

► KONULU TEFSİR EKOLÜ

Tefsir literatüründe konulu tefsir, Kur'an'daki bir konuyu Kur'an'ın temel hedeflerine göre bütüncül olarak inceleyip ortaya koyma yöntemine denilmektedir. Bu tefsir ekolünün sistemleşmesi çağdaş zamanlara ait olmakla birlikte, belirli düzeylerde uygulanması ilk dönemlere kadar uzanmaktadır. Hz. Peygamber irşatlarında herhangi bir konuyu anlatırken konu ile ilgili ayetleri zikretmektedir. Müfessirlerin konulu tefsir çalışmaları yapmalarına neden olan bazı durumlar bulunmaktadır. Bir konu Kur'an'ın farklı yerlerinde dağınık bir şekilde geçmektedir. Konu ile ilgili bilgiler dağınık olduğu için bütüncül yaklaşma eğilimi ortaya çıkmıştır. Birde modern hayatta gündeme gelen sorunlara çözüm bulma arayışı müfessirleri konulu tefsir yapmaya yönlendiren sebepler arasındadır. Bu tefsir çalışmaları bazen toplumsal bir sorunu ele alarak, bu sorun etrafından yorumlarda bulunur. Bazen metodolojik bir sorunu ele alırken bazen de bir kavramı merkeze alıp yorumlar. Bu tefsirin meydana gelmesinin aşamaları ise şu şekildedir, öncelikle Kur'an'dan bir konu tercih edilir, bu konuya kapsayıcı bir başlık bulunur, konu ile ilgili ayetler tespit edilir. Bu ayetler Mekki-Medeni olmaları ve nüzul sıralarına göre ayrılır. Ayetlerin etimolojik, filolojik, semantik incelemeleri yapılır. Bunlarla birlikte konu ile ilgili sahabe, tâbiûn, tebei tabiîn sözleri ve konu ile ilgili yardımcı unsurlar göz önünde bulundurularak yorumlanır. Konulu tefsir yapılırken ayetlerin bağlamlarından koparılmaları, farklı anlamlara neden olabilir. Ayet, siyakından ve nüzul sırasından bağımsız değerlendirilmemesi gerekmektedir.

Unutma !..

Mustafa Müslim, "Mebâhis fi Tefsiri'l-Mevdû"

Muhammed Hicâzî, "et-Tefsiru'l-Mevdûiyye fi'l-Kur'ani'l-Kerim"

► İCTİMÂİ/ ISLÂHİ TEFSİR EKOLÜ

İctimâî tefsir ekolü toplumdaki sosyal, siyasal ve kültürel sorunlara çözüm üretmeyi ve hidayet rehberi olan Kur'an'a bütüncül bakış açısıyla bakmayı amaçlayan akımdır. Bu akımın en belirgin özelliği tefsirin, donukluktan, kuruluktan, duygunluktan kurtarılıp, dinamik halde toplumun sorunlarına çözüm üretebilir duruma gelmesi için çaba gösterilmesidir.

Yaşanılan modern çağda ortaya çıkan yeni problemlere Kur'an merkezli çözümler üretmeye çalışmaktadır. Vahiy-vakıa ilişkisi dinamik tutulmaktadır. Bu tefsir ekolünün mümessili Mısırlı Muhammed Abduh'tur. Abduh'u etkileyen isim ise Cemâluddin Afgâni'dir. Abduh, Ezher Üniversitesi'nde, Kur'an'ı anlamaya çalışırken, kelimelerin gramer detaylarına fazla girmeden, ebedi ve belağî boyutlarını da ihmal etmeden ayetlerin mahiyetlerine ağırlık vermiştir. Toplumun sosyal-ekonomik-siyasi sorunlarına çözümler üretmeye çalışmıştır. İcmâî tefsir ekolünün diğer temsilcileri olarak Reşit Rıza, Mustafa el-Merâğî ve Seyyid Kutup sayılabilir. Bu akım, aklın sadece teknoloji ve bilim ile özdeşleştirilmesine reaksiyon olarak ortaya çıkmıştır.

İctimâî Tefsirin Olumlu Yanları

- Taklidi reddedip, araştırma konusunda çaba gösterme.
- İlgisiz ve faydasız bilgilerden, israiliyattan uzak durulması.
- Vahiy-vakıa ilişkisinin gerçekleştirilmesi.

İctimâî Tefsirin Eleştirildiği Noktalar

- Sahih hadislerin inkârı.
- Ahad haberlere itibar etmeme.
- Ayetin zahiri manasına ters yorumlarda bulunma.

İctimai tefsirinin en önemli örneklerinden bazıları şunlardır: Reşid Rıza, “Tersiru’l-Menar”, Mustafa Merâğî, “Tefsiru’l-Merâğî” ve Seyyid Kutup, “Fi Zilali’l-Kur’an”.

ÜNİTE -3- TEST

1. Tefsir faaliyetlerini tevhit ve adalet prensiplerine dayandırır. Akla büyük önem verirler. Hatta sağlam akıl ile sahih nassın çelişmeyeceğini; akıl ile nassın arasında bir çelişki olursa nassın akla göre te'vil edilmesi gerektiğini düşünürler.

Bazı özellikleri verilen tefsir ekolü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Mu'tezile
B) Harici
C) Şîî
D) İmamiyye
E) Ehl-i Sünnet

2. Bu tefsir metodunda ayetler, Kur'an, Hz. Peygamberin hadisleri, sahabe ve tabiün sözleri ile tefsir edilmektedir. Başlangıçta hadis ilminin bir kolu olarak ortaya çıkmış sonra müstakil bir ilim olarak varlığını devam ettirmiştir.

Hakkında bilgi verilen tefsir metodu aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Dirayet
B) Mezhebi
C) Akli
D) Rivayet
E) İctimai

3. I. Batın mananın, lafzın zahir manasına aykırı olmaması
II. Başka bir yerde bu mananın doğruluğuna dair karinenin bulunması
III. Bu mananın aksine bir karine bulunmaması
IV. Zahir mananın, lafzın batın manasına aykırı olmaması

Bunlardan hangileri İşâri tefsirinin muteber sayılması için gereken şartlar içerisinde yer almaktadır?

- A) I ve II
B) I ve III
C) I, II ve III
D) II, III ve IV
E) I, III ve IV

4. "Kim Kur'an'ı kendi görüşüne göre tefsir ederse, cehennemdeki yerini hazırlasın."

Bu hadiste kastedilen kişiler aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kur'an'ı ıstılahi olarak te'vil etmeye çalışanlar
B) Kur'an'dan istibdal yoluyla hüküm çıkaranlar
C) Kur'an'ı Kerim'i modern bilimlere göre açıklamak isteyenler
D) Kur'an'ı konularına göre tasnif edenler
E) Kur'an'ı şahsi görüşü merkezinde yorumlayanlar

5. Tefsir ilmi içerisinde müstakil niteliklere ve özelliklere sahip; kendi içinde yöntem ve prensipleri bulunan; ayrıca belli temsilcileri ve literatürü bulunan akımlara denir.

Tanımlanan kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Tasavvufi ekoller
B) Kelam ekolleri
C) Kur'an ekolleri
D) Düşünce ekolleri
E) Tefsir ekolleri

6. Batını te'villere çok önem vermişlerdir. Kur'an'ın hem batını hem zahiri manasını ancak imamlar bilmektedir. Nübüvvet nasıl ilahi bir lütuf ise imamette ilahi bir lütuftur.

Bu tefsir anlayışını dile getiren tefsir ekolü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Mu'tezile
B) Harici
C) Şîî
D) İmamiyye
E) Ehl-i Sünnet

7. "Namazlara (özellikle) orta namaza devam edin..." ayetini Hz. Peygamber "Orta namaz ikindi namazıdır." şeklinde tefsir etmiştir.

Verilen tefsir çeşidi Hz. Peygamber'in hangi tefsirine örnek oluşturur?

- A) Mutlakın takyidi
B) Mübhem in tafsili
C) Umumi hükümleri tahsis
D) Mücmeli tafsil
E) Nesih

8. Kur'an ilimleri çerçevesinde Allah'ın ilmine ait olan fakat mananın ne olduğu tam olarak bilinmeyen, farklı vecihler taşıyan ve tek başına anlaşılmaya başka bir beyana ihtiyaç duyan ayetlere denir.

Tanımlanan kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Nasih
B) Mensuh
C) Müteşabih
D) Siyak
E) Muhkem

9. Kur'an ilimleri çerçevesinde manası ve delaleti açık olan ihtimal ve teşâbüh olmayan ayetlere denir.

Tanımlanan kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Müteşâbih
B) Muhkem
C) Mücmel
D) Mübhem
E) Nasih

10. "...Biz (Musa'ya): Değneğini taş vurduk. Vurunca hemen on iki göze fışkırdı..." ayetinde zikredilen mucizeyi sondaj ve pompanın icadı, "...Ona (Davud'a) demiri yumuşattık..."

Bu ayette ifade edilen manayı teknolojik gelişmelerin alameti olarak yorumlayan tefsir çeşidi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İlmi
B) Dirayet
C) Mezhebi
D) Konulu
E) İstılahi

11. İbadet, muamelat ve ukubât alanları ile ilgili ayetlerin izahlarıyla ilgilenen, söz konusu alanlara ait ayetlerden hükümler çıkartmaya çalışan tefsir çeşididir.

Bu tefsir çeşidi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İlmi
B) Dirayet
C) Mezhebi
D) Fıkhi
E) İstilahi
12. “Hırsızlık yapan erkek ve hırsızlık yapan kadının, yaptıklarına karşılık Allah’tan bir ceza olarak ellerini kesin. Allah hikmet sahibidir..” ayetini Hz. Peygamber elin bilekten kesileceğini bildirerek ayeti tefsir etmiştir.
- Bu örnek Hz. Peygamber’in yapmış olduğu hangi tefsir çeşidine örnek oluşturur?**
- A) Mübhemi açıklama
B) Mücmeli tafsil
C) Mutlakın takyidi
D) Neshe delalet etme
E) Umumi hükmü tahsis etme

13. Rey ve akli tefsir de denilmektedir. Terim olarak yalnızca rivayetlere bağlı kalmadan dil, mantık, edebiyat, kıyas vb. ilimlere dayanarak yapılan Kur’an tefsiridir.

Tanımlanan tefsir çeşidi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Dirayet
B) Rivayet
C) Nakli
D) Mezhebi
E) Fıkhi

14. İşâri tefsir, keşf, ilham, mükâşefe, sezgi yoluyla elde edilen bilgi ile Kur’an ayetlerinin bir kısmını ya da tamamını yorumlama yönteminin ismidir. Bu ekole remzi, sufî tefsir de denmektedir. Bu tefsir türü tasavvuf faaliyetlerine bağlı olarak gelişim göstermiştir.

Tanımlanan tefsir çeşidi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İlmi
B) İş’âri
C) Mezhebi
D) Fıkhi
E) İstilahi

15. I. Sahih hadislerin inkârı
II. Âhad haberlere itibar etmeme
III. Ayetin zahiri manasına ters yorumlarda bulunma
IV. Vahiy-vakıa ilişkisinin gerçekleştirilmesi

Bunlardan hangileri ictimâî tefsirin eleştirildiği konuların içerisinde yer almaktadır?

- A) I ve IV
B) IV ve III
C) I, II ve III
D) I, III ve IV
E) I, II ve IV

KONU TESTİ - 1

1. “Rûhu'l-Kuds kalbime şöyle üfle-di: Hiçbir nefis ecelini ve rızkını tüketmeden ölmeyecektir. O halde Allah'tan korkunuz ve rızkınızı ara-makta güzel bir yol tutunuz.”

Bu haber vahyin hangi türüne işa-ret etmektedir?

- A) Cebrâil'in görünmeden çingirak sesine benzer bir sesle vahiy ge-tirmesi
B) Hz. Peygamber uyanık iken me-leğin görünmeksizin onun kalbi-ne ilâhî vahyi ilkâ etmesi
C) Cebrâil'in insan suretine girerek vahiy getirmesi
D) Cebrâil'in aslî suretiyle görüne-rek vahiy getirmesi
E) Hz. Peygamber'in uyurken gör-düğü sâdik rüyalar

2. . I. Peygamberler kendilerine in-dirilen vahyin Allah katından olduğunu kesin olarak bilirler.
II. İlhamın kaynağı belli olmadığı için onu alanlar onun nereden geldiğini bilemezler.
III. Vahiy vasıtasız, ilham ise vası-talı olarak tecellî eder.
IV. Vahiy bağlayıcıdır, ilham ise bağlayıcı değildir.
V. Vahiy umumî ve küllî, ilham ise hususî ve cüzîdir.

Bunlardan hangileri vahiy ve il-ham arasındaki farklarla ilgili ola-rak doğru değildir?

- A) Yalnız I B) Yalnız III
C) I ve III D) II ve III
E) III ve V

3. Hz. Peygamber, ümmî olduğu için kendisine gelen vahiyleri oku-ma-yazma bilen pek çok sahâbiye yazdırmıştır. Örneğin sadece Medîne döneminde 65 kişi kendisine vahiy kâtipliği yapmıştır. Medîne'de ise ilk vahiy kâtipliği yapan kişi Übeyy b. Ka'b'tır. Ondan sonra Zeyd b. Sâbit vahiy kâtipliği yapmıştır.

Buna göre Mekke'de ilk vahiy kâtipliği yapan kimdir?

- A) Abdullah b. Sa'd b. Ebî Sarh
B) Huzeyfe İbnu'l-Yemân
C) Âmir b. Führeyr
D) Şurahbil b. Hasene
E) Muğîre b. Şu'be,

4. Resûlullah, kendisine indirilen âyet ve sûreleri, o devirde kullanılmakta olan yazı malzemelerine yazdırıyor-du.

Buna göre ince beyaz taşlara ne ad verilirdi?

- A) Asib
B) Lihaf
C) Rakk
D) Hads
E) Liyf

5. Hz. Peygamber yatağında iken nâzil olan vahiylerdir. Örneğin Mâide sûresinin 67. ayeti, Hz. Peygamber Ümmü Seleme'nin yanında iken indirilmiştir.

Bu tür vahiyelere ne ad verilir?

- A) Şitai
B) Sayfi
C) Leyli
D) Fıraşı
E) Seferi

6. - Uzun süre vahiy kâtipliği yapan bir kişi idi.
- Resûlullah hayatta iken Kur'an'ın tamamını toplamıştı.
- Kur'an'ın tamamını ezberleyen ve onu en güzel şekilde okuyan sahabîlerden biriydi.
- Kıraati, Hz. Peygamber'in son arzada Cebrâil'e sunduğu kıraat idi.
- Çok zeki bir kişiydi.
- Bütün Müslümanların güvenini kazanmış olan biriydi.

Bunlar aşağıdakilerden hangisine sebep oluşturur?

- A) Zeyd b. Sabit'in vahiy kâtibi olmasının
B) Zeyd b. Sabit'in vali olarak tayin edilmesinin
C) Zeyd b. Sabit'in Cem heyetinin başkanı olmasının
D) Zeyd b. Sabit'in Suffe'de Kur'an muallimi olmasının
E) Zeyd b. Sabit'in Hz. Peygamber'in övgüsünü kazanmış olmasının

7. - Eğer ihtilaf çıkarsa tercih edilecek olan lehçe Kureyş lehçesidir.
- Nüshalara Peygamberin son arzada Cebrail'e okumuş olduğu harf alınacak, diğer harfler alınmayacaktır.
- Tilaveti neshedilmiş ayetler yazılmayacaktır.
- Sureler elimizde olduğu gibi tertip edilecektir
- Özel not ve kayıtlar bu Mushaf-lara yazılmayacaktır.

Bunlar aşağıdakilerden hangisinin prensipleridir?

- A) Kur'an'ı cem etmenin
B) Kur'an'ı ezberlemenin
C) Kur'an'ı tefsir etmenin
D) Kur'an'ı te'vil etmenin
E) Kur'an'ı istinsah etmenin

8. Basra Valisi Ziyad b. Sümeyye ona Kur'an'ı harekelendirmesi için teklif götürdü. İlk başta o bu teklifi reddetmiş ardından Tevbe suresini yanlış okuyan bir adamı duyduktan sonra, bu yanlış okumaların Kur'an'ın manasını bozduğu gerekçesiyle valinin teklifini kabul etmiştir.

Bu kişi kimdir?

- A) Haccac b. Yusuf
B) Nasr b. Asım
C) Halil b. Ahmed
D) Ebu'l-Esved ed-Düeli
E) Yahya b. Ma'mer

9. Sûreler isimlerini, ilk kelimelerinden (lem yekün gibi), başlarındaki hurûf-ı mukatta'a'dan (Yâsîn gibi), kıssasını ihtiva ettikleri şahsiyetlerden (Nûh gibi) veya topluluklardan (Münâfikûn gibi) ya da konularının birinden almışlardır. Bazen bir sûrenin birden fazla ismi bulunmaktadır. Örneğin Fâtiha sûresinin, el-Vâfiye, el-Kâfiye, eş-Şâfiye ve es-Sebu'l-Mesânî gibi 20'den fazla ismi vardır. Bazen de birden fazla sûreye bir isim verilmiştir.

Buna göre Zehrevân ismi aşağıdaki surelerden hangisine verilmiştir?

- A) Bakara-Âl-i İmrân
- B) Felak-Nas
- C) Yasin-Mülk
- D) Nisa-Maide
- E) Yasin-Rahman

10. Kur'an'ı okuyuş şekilleri şunlardır: Tahkîk, tecvîd kurallarını yerine getirmede, okuyuş hassasiyetinin en son imkânını kullanarak okuma; tertîl, acele etmeden, dura dura, anlaya anlaya okuma; hadr, tecvid kâidelerine uymak suretiyle hızlı bir şekilde okumadır.

Buna göre tahkîk ile hadr arasındaki okuma tarzına ne ad verilir?

- A) Tertil
- B) Tedvîr
- C) Tahkim
- D) Rettil
- E) Fem-i Muhsin

11. Bu te'vîl tarzı tasavvuf erbâbının kalbine sezgi, keşf ve ilham yoluyla doğan bir bilgi türüdür. Bu da, onların tedebbür, teemmül, tefekkür ve tezekkür gibi kavramlarla ifade edilen bir manevî tecrübeyi içselleştirmelerinin bir sonucudur.

Hakkında bilgi verilen te'vil türüne ne denir?

- A) Beyânî
- B) Burhânî
- C) İrfânî
- D) Kesbî
- E) Vehbî

12. Onun konusu Kur'an, gayesi de Kur'an'ın içerdiği yüce manaları ve hakikatleri araştırıp ortaya çıkarmak ve insanın bu hakikatlere göre bir hayat sürmesini sağlamaktır.

Konusu ve amacı belirtilen ilim aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kelam
- B) Hadis
- C) Kıraat
- D) Tefsir
- E) Fıkıh

13. Kur'an'da muhkemlerin yanında müteşâbih, mutlak, müşkil ve mücmel ayetler yanında mecâz, kinâye, istiâre vb. gibi çeşitli sanatların yer alması; ayrıca kozmolojik nasslarda farklı bir üslubun kullanılmış olması, daha da önemlisi, ibâdet, hukuk ve muâmelatla ilgili nassların tafsilatına ihtiyaç duyulması gibi sebeplerden dolayı bu ilmi faaliyete ihtiyaç vardır.

Bu metin aşağıdaki sorulardan hangisine cevap oluşturmaktadır?

- A) Medreseler niçin açılmıştır?
- B) Hadislerin tercümesine niçin ihtiyaç vardır?
- C) Kur'an'ın tefsiri niçin gereklidir?
- D) Kur'an mealleri niçin lazımdır?
- E) Arap dilini öğrenmek niçin gereklidir?

14. "Hayır! Bilakis onların işlemekte oldukları (kötülükler) kalplerini paslandırmıştır" (Mutaffifin, 14) ayeti, Ebû Hureyre'nin naklettiği, "Kbir günah işledi mi onun kalbine siyah bir nokta konulur. O bunu tevbe ve istiğfar ile koparıp attığı zaman kalbi cilalandırılır. Ancak tekrar günah işlerse siyah noktalar artırılır. Nihayet onlar kalbini tamamen kuşatır. İşte bu Yüce Allah'ın Kur'an'da buyurduğu pastır." şeklindeki hadis ile açıklığa kavuşmuştur.

Bu, Sünnet'in Kur'an'ı açıklamaya yönelik hangi usulüne örnek oluşturur?

- A) Mücmelin tebyini
- B) Mübhem in tafsili
- C) Mutlak in takyidi
- D) Müşkil in tavyihi
- E) Müşkil in Takyidi

15. Yaklaşık bir buçuk asır süren bir dönemin ardından Hz. Peygamber'in hadislerini toplamak üzere değişik İslam beldelerini dolaşan bazı muhaddisler, hadislerle birlikte tefsir rivâyetlerini de toplayıp yazıya geçirmişler, böylece tefsire ait birikim ilk olarak hadis ilmiyle birlikte toplanmıştır. Bu döneme etbâu't-tâbiîn dönemi adı verilmektedir. Buraya kadar hadiscilerin gözetiminde meydana gelen tefsir faaliyeti, bundan sonra gerçek sahiplerinin eliyle istiklaline kavuşturulmuştur. Söz konusu merhale, filolojik bir mahiyet arzemiş olsa da Kur'an tefsirinin müstakil olarak yazıya geçirildiği en önemli bir merhaledir.

Hakkında bilgi verilen tefsir dönemi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sahabe
- B) Tabiun
- C) Nakil
- D) Tedvin
- E) Tasnif

16. "İman edip imanlarına zulüm karıştırmayanlar var ya, işte onlar korkudan emin olacaklardır, hidâyette olanlar da bunlardır" (En'am, 82) ayeti nazil olduğunda bu durum sahabeğe ağır gelmiş, "hangimiz haksızlık yapmaktan kurtulabiliriz ki" diye endişelerini belirtmişlerdir. Peygamberimiz onlara "siz Lokman'ın oğluna söylediği sözleri görmüyor musunuz?" diyerek "Hani Lokman oğluna nasihat ederken, evladım dedi, sakın Allah'a şirk koşma, çünkü şirk büyük bir zulümdür." (Lokman, 13) ayetini okumuştur.

Bu, aşağıdakilerden hangisine örnek oluşturur?

- A) Kur'an'ın sünnet ile tefsirine
- B) Kur'an'ın Kur'an ile tefsirine
- C) Kur'an'ın sahabe sözü ile tefsirine
- D) Kur'an'ın tabi in tefsirine
- E) Kur'an'ın bir müfessir tarafından tefsirine

17. “Onlara cennetlerde tertemiz eşler vardır.” (Bakara, 25) ayetinde geçen “tertemiz eşler” ifadesi hakkında İbn Abbâs ve İbn Mes’ûd şu açıklamayı yapmışlardır: “Tertemiz eşler, hayız görmezler, abdestsizlik ve cünüplük halleri olmaz, ayrıca kötü de kokmazlar”.

Bu, aşağıdakilerden hangisinin tefsirine örnek oluşturur?

- A) Hz. Peygamber
- B) Sahabe
- C) Tabiun
- D) Etbâu’t-tâbiîn
- E) Müfessir

18. Saïd b. Cübeyr, “Kendilerine Kitap’tan nasip verilenleri görmedin mi? Putlara ve bâtıla (tanrılara) iman ediyorlar, sonra da kâfirler için: “Bunlar, Allah’a iman edenlerden daha doğru yoldadır” diyorlar!” (Nisa, 51) ayetinde geçen “cibt” kelimesinin Habeşçe olduğunu ve “sihirbaz” manasına geldiğini, “tâgût” kelimesinin de “kâhin” demek olduğunu ifade eder.

Bu, aşağıdakilerden hangisinin tefsirine örnek oluşturur?

- A) Hz. Peygamber
- B) Sahabe
- C) Tabiun
- D) Etbâu’t-tâbiîn
- E) Müfessir

19. İbn Cerir et-Taberî’nin “Câmiû’l-Beyân an Te’vili’l-Kur’an” adlı tefsiri hangi türe örnektir?

- A) Rivayet
- B) Dirayet
- C) İlmi
- D) Felsefi
- E) Konulu

20. Ebu Mansur el- Mâturidi’nin “Te’vilatu’l- Kur’an” adlı tefsiri hangi türe örnektir?

- A) Rivayet
- B) Dirayet
- C) İlmi
- D) Konulu
- E) Mezhebi

21. “Yoluna gücü yetenlerin o evi haccetmesi, Allah’ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkâr ederse bilmelidir ki Allah bütün âlemlerden müstağnidir.” (Âl-i İmran, 97) ayetini Hâricîler, “haccı terk eden kişinin kâfir olacağı” şeklinde tefsir ederler.

Bu, aşağıdaki tefsir ekollerinden hangisine örnek oluşturur?

- A) İlmi
- B) Tasavvufi
- C) İctimai
- D) Mezhebi
- E) Konulu

22. - Bâtınî anlamın, zâhirî anlama ters düşmemesi
 - Bâtınî anlamın doğruluğunu teyid eden akli veya nakli bir delilin bulunması
 - Bâtınî manaya aykırı dini veya akli bir delilin bulunmaması
 - Zâhirî mana olmaksızın sadece bâtinî mananın kastedildiğinin iddia edilmemesi

Bunlar müfessirler tarafından oluşturulan aşağıdakilerden hangisinin şartlarıdır?

- A) İlmi tefsirin kabul görmesinin
 B) İş'ari tefsirin kabil görmesinin
 C) Mezhebi tefsirin yönteminin
 D) Dirayet tefsirinin yönteminin
 E) Dirayet tefsirin kaynaklarının
23. "Karada ve denizde fesad/bozgunculuk ortaya çıktı." (Rum, 41) Bunlar, ayetteki "kara" kelimesiyle insanın "bedenine", "deniz" kelimesiyle de onun "kalb ve ruhuna" işaret edildiğini ifade ederek ayeti, "insanların yapıp ettiklerinden dolayı insanın bedeni, kalb ve ruhu bozulmuştur." şeklinde de tefsir etmişlerdir.

Bu, aşağıdaki tefsir türlerinden hangisine örnek oluşturur?

- A) Dirayet
 B) Mezhebi
 C) İş'ari
 D) İlmi
 E) İctimai

24. Kur'an'ın bir hidâyet kitabı olduğu düşüncesinden hareketle mesajını doğrudan bütüncül olarak insanlara ulaştırmayı ve toplumdaki sosyal, siyasal ve kültürel sorunlara Kur'an'dan çözüm üretmeyi amaçlayan akıma verilen isimdir.

Tanımlanan tefsir ekolü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Mezhebi
 B) İlmi
 C) İctimai
 D) Konulu
 E) İş'ari

25. Bazen ayetler arasında, cehaletten ve bir meselenin farklı yönlerinin ifade edilmiş olduğunu fark edememekten kaynaklanan çelişki vehmi uyanabilmektedir. İşte bu ilim sayesinde ayetlerin gerçek anlamlarını izah ederek ortaya çıkan çelişki vehimleri ortadan kaldırılır.

Bu Kur'an ilmi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Müşkilü'l-Kur'an
 B) Mübhemâtü'l-Kur'an
 C) Garibü'l-Kur'an
 D) Aksâmü'l-Kur'an
 E) İ'rabü'l-Kur'an

KONU TESTİ - 2

1. Aşağıdaki ilimlerden hangisi Kur'an'da geçen bir kavramın anlamına ilişkin doğrudan bilgi sağlamaz?

- A) Siyer
- B) Nahiv
- C) Sarf
- D) İştikak
- E) Belagat

2. Hz. Peygamber (s) yatakta-uykulu halde iken inen ayetlere ne ad verilir?

- A) Nehârî-leylî
- B) Firâşî-nevmî
- C) Hadarî-seferî
- D) Arzî-semavî
- E) Sayfî-şitâî

3. Hz. Peygamber (s) yeryüzünde veya gökte yani mi'racda iken inen ayetlere ne ad verilir?

- A) Sayfî-şitâî
- B) Nehârî-leylî
- C) Arzî-semavî
- D) Firâşî-nevmî
- E) Hadarî-seferî

4. (I) Vücûh, bir kelimenin Kur'an'da farklı anlamlarda kullanılmasına denir.
- (II) Nezâir, Kur'an'daki farklı kelimelerin aynı anlamı ifade etmesine denir.
- (III) Cehennem, nâr, cahîm gibi kelimeler nezâire örnek olarak verilebilir.

Bu bilgilerden hangisi/hangileri doğrudur?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız III
- C) I ve II
- D) II ve III
- E) I, II ve III

5. Ayetlerin son kelimesine veya bu kelimenin son harfine, iki ayet arasında ayırdığı için Kur'an ilimlerinde ne ad verilir?

- A) Müşkil
- B) Müphem
- C) Vakf
- D) Mufassal
- E) Fâsıla

6. Kur'an-ı Kerîm ayetlerinin bir araya getirilmesi sonucunda oluşan, sınırları vahiy doğrultusunda Resûl-i Ekrem (s) tarafından belirlenen bölümlere ne ad verilir?

- A) Sûre
- B) Cüz
- C) Vahiy
- D) Hadis
- E) Rivayet

7. Nasslarda geçen bir lafzı bir delile dayanarak aslî manasından alıp taşıdığı muhtemel manalardan birine nakletmeye tefsir usûlünde ne ad verilir?

- A) Tercîh
- B) Te'vîl
- C) Tahkîm
- D) Tebyîn
- E) Tasrîh

8. Kur'an'da yirmi dokuz sûrenin başında yer alan ve isimleriyle telaffuz edilen harflere ne ad verilir?

- A) Hurûf-ı hecâ
- B) Hurûf-ı isti'lâ
- C) Hurûf-ı mukattaa
- D) Hurûf-ı izhâr
- E) Hurûf-ı ihfâ

9. (I) Kıraât İhtilafı
(II) Kelimenin manasında dilcilerin ihtilafı
(III) Hz. Peygamber (s) ve seleften gelen rivayetlerin ihtilafı

Bunlardan hangisi/hangileri Kur'an tefsirinde müfessirler arasındaki mevcut ihtilafın sebeplerindendir?

- A) Yalnız I
- B) I, II
- C) II, III
- D) I, III
- E) I, II ve III

10. Aşağıdakilerden hangisi sahabenin tefsir kaynaklarından biri değildir?

- A) Kur'an-ı Kerim
- B) Hz. Peygamber
- C) İctihad ve re'y
- D) Ehl-i kitap
- E) Tarih

11. Aşağıdakilerden hangisi sahabe tefsirinin özelliklerinden biri değildir?

- A) Tefsîr bu dönemde tedvin edilmiştir.
- B) Sahabîler tefsirde ehl-i kitaba müracaat etmişlerdir.
- C) Sahâbîler Kur'an'ı ayet ayet baştan sona tefsîr etmemişlerdir.
- D) Sahabe tefsiri genel olarak garip, muğlak, müphem, müşkil ve mücmel lafızlarla sınırlı idi.
- E) Sahabe tefsirini kıymetli kılan onların ayetlerin inişine sebep olan olaylara vakıf olmalarıdır.

12. Aşağıdakilerden hangisi tefsir ilminde şöhret kazanan sahabilerden değildir?

- A) Abdullah b. Mes'ûd
- B) Saîd b. Cubeyr
- C) Abdullah b. Abbâs
- D) Abdullah b. Zubeyr
- E) Ubeyy b. Ka'b

13. Aşağıdakilerden hangisi *Tercumâ-nu'l-Kur'ân ünvanı ile anılan müfessir sahabidir?*

- A) Ubeyy b. Ka'b
- B) Ali b. Ebî Tâlib
- C) Abdullah b. Abbâs
- D) Zeyd b. Sâbit
- E) Ömer b. el-Hattâb

14. Aşağıdakilerden hangisi tâbiûn dönemi tefsirinin özelliklerinden biri değildir?

- A) Tâbiiler döneminde Kur'an'ın bütünü tefsire konu olmuştur.
- B) Bu dönemde genel olarak bütün senetleri içeren me'sûr tefsirler telif edilmeye başlandı.
- C) Tâbiiler Kur'an'da geçen kıssalarla manası müphem olan ayetlerin tafsilatını öğrenebilmek için Ehl-i kitap âlimlerine sahabeden daha fazla müracaatta bulunmuşlardır.
- D) Mekke, Medine, Kûfe gibi çeşitli şehirlerde ilim medreseleri tâbiiler tarafından kuruldu.
- E) Ayetler etrafında mezhebî ihtilaflar artmaya başlamıştır.

15. Aşağıdakilerden hangisi tefsir ilminde şöhret kazanan tâbiilerden değildir?

- A) Mücâhid (ö. 103/721)
- B) İkrime (ö. 105/ 723)
- C) Ata b. Ebî Rabah (ö. 114/732)
- D) Tâvûs b. Keysan (ö. 106/724)
- E) Enes b. Mâlik (ö. 91/710)

- 16. (I) Irak Medresesi - Abdullah b. Mes'ûd
- (II) Mekke Medresesi - Abdullah b. Abbâs
- (III) Medine Medresesi - Abdullah b. Zübeyr

Bu verilen medrese - kurucusu eşleştirmelerinden hangisi yanlıştır?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve III
- E) II ve III

17. Tefsir ile ilgili aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Hicrî ikinci asırdan itibaren, hadis ilminden bağımsız olarak tefsirler yazılmaya başlanmıştır.
- B) Kur'an'ın ilk müfessiri Cebrâil'dir.
- C) Elimize ulaşan ilk tam tefsir Mukâtil b. Suleymân'a aittir.
- D) İlk tefsirlerden çoğu kaybolmuş ve bize kadar ulaşmamıştır.
- E) Şu anda en eski matbû tefsir Süfyan es-Sevrî'ye aittir.

18. Tefsirler temel olarak rivayet ve dirayet şeklinde ikiye ayrılır.

Buna göre aşağıdaki müfessirlerden hangisinin tefsiri, dirayet tefsiridir?

- A) Taberî
- B) İbn Ebî Hâtim
- C) Kâdî Beydâvî
- D) İbn Kesîr
- E) Bagavî

19. Aşağıdaki müfessirlerden hangisinin tefsiri, rivayet tefsiridir?

- A) Fahrüddîn er-Râzî
- B) Nesefî
- C) Ebu's-Suûd
- D) es-Sa'lebî
- E) Zemahşerî

20. Aşağıdakilerden hangisi rivayet tefsirinin özelliklerinden değildir?

- A) Rivayet tefsirinin bir diğer adı me'sûr tefsirdir.
- B) Rivayet tefsirinin bir diğer adı menkûl tefsirdir.
- C) Sahabenin Hz. Peygamber'den (s) nakilleri rivayet tefsirinin malzemesidir.
- D) Rivayet tefsiri içerisinde dirayet de olabilir.
- E) Rivayet tefsirlerinde nakledilen hadislerin senedlerine kesinlikle yer verilmez.

21. Aşağıdaki tefsirlerden hangisi amacı açısından diğerlerinden farklıdır?

- A) Ahkâmu'l-Kur'an
- B) Meâni'l-Kur'an
- C) Mecâzu'l-Kur'an
- D) Te'vîlu Müşkili'l-Kur'an
- E) İ'râbu'l-Kur'an

- 22. (I) Bu türden tefsirlerde müfessirler kendilerini savunmak için en kuvvetli delilin Kur'an'da olacağına inandıklarından, onu kendilerini savunacak şekilde tefsir ve te'vil etmişlerdir.
- (II) Bu tür, İslâm'ın birinci asrından itibaren gerek siyasî ve gerekse sosyal bir anlayışla zuhur etmeye başlamıştır.
- (III) Ebû Câfer et-Tûsî'nin *Tefsîru'r-İ-Tibyân*'ı bu türden bir tefsirdir.

Aşağıdakilerden hangisi hakkında bilgiler verilen tefsir türüdür?

- A) Tasavvufî
- B) Fırka/Mezhebî
- C) Lugavî
- D) Fıkhî
- E) Felsefî

- 23. (I) Kur'an'daki ibâdât ve muâmelâtla ilgili ayetler incelenir.
- (II) Mukâtil b. Suleymân'nın *Tefsîru Hamsi Mie Âyeti mine'l-Kur'ân* adlı eseri bu türden bir tefsirdir.

Aşağıdakilerden hangisi hakkında bilgiler verilen tefsir türüdür?

- A) İlhâdî
- B) Fırka/Mezhebî
- C) Fıkhî
- D) Lugavî
- E) Felsefî

24. Aşağıdakilerden hangisi Kur'an hakkındaki şüpheleri gidermeyi, ayetler arasında çelişki gibi görünen durumları açıklamayı amaçlayan tefsir çeşididir?

- A) Ahkâmu'l-Kur'an
- B) Meâni'l-Kur'an
- C) Mecâzu'l-Kur'an
- D) Müşkilu'l-Kur'an
- E) Garîbu'l-Kur'an

25. Tefsirde İsrâiliyâtla ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) İsrâiliyât, islama ilk defa sahabe devrinde girmeye başlamıştır.
- B) Sıhhati bilinip, Kur'an'a muvafık olan isrâilî haberler makbuldür.
- C) Müfessirlerin her türlü isrâilî habere karşı dikkatli yaklaşması, onları akıl ve nakil süzgecinden geçirmesi gerekir.
- D) Abdullah b. Selam isrâiliyâtta önde gelen sahabelerdendir.
- E) İsrâiliyât, tefsirde sadece Hristiyan kültüründen İslamiyet'e gelen haberler olarak tanımlanabilir.

26. "Allah'tan başkalarını dost edenlerin durumu, kendine bir ev edinen örümceğin durumu gibidir. Evlerin en dayanıksızı ise şüphesiz örümcek evidir. Keşke bilselerdi!" (Ankebût, 29/41)

Bu ayet aşağıdaki Kur'an ilimlerinden öncelikle hangisinin inceleme alanına girer?

- A) Emsâlu'l-Kur'an
- B) Müşkilu'l-Kur'an
- C) Müphemâtu'l-Kur'an
- D) İ'câzu'l-Kur'an
- E) Garîbu'l-Kur'an

27. (Toprağı) iyi ve elverişli beldenin bitkisi, Rabbinin izniyle bol ve bereketli çıkar. (Toprağı) kötü ve elverişsiz olandan ise, faydasız bitkiden başkası çıkmaz. Şükrecek bir toplum için biz ayetleri işte böyle değişik biçimlerde açıklıyoruz. (A'râf, 7/58)

Bu ayet aşağıdaki Kur'an ilimlerinden öncelikle hangisinin inceleme alanına girer?

- A) Garîbu'l-Kur'an
- B) Emsâlu'l-Kur'an
- C) İ'câzu'l-Kur'an
- D) Nahiv
- E) Sarf

28. "İnsanlardan öylesi de vardır ki, dünya hayatına ilişkin sözleri senin hoşuna gider." (Bakara, 2/204)

Bu ayette altı çizili yerde aşağıdaki Kur'an ilimlerinden hangisine örnek vardır?

- A) Beyân
- B) Bedî
- C) Müphemâtu'l-Kur'an
- D) Kıraât
- E) İştikâk

29. "Göğün ve yerin Rabbine andolsun ki o (size vadolunanlar), sizin konuşmanız gibi gerçektir." (Zâriyât, 51/23)

Bu ayette altı çizili yerde aşağıdaki Kur'an ilimlerinden hangisine örnek vardır?

- A) Esbâbu'n-Nuzûl
- B) Nâsih-Mensûh
- C) İ'câzu'l-Kur'an
- D) Aksâmu'l-Kur'an
- E) Garîbu'l-Kur'an

30. “Sana bîat edenler ancak Allah’a bîat etmiş olurlar. Allah’ın eli onların ellerinin üzerindedir. Verdiği sözden dönen kendi aleyhine dönmüş olur...” (Fetih,48/10)

Bu ayette altı çizili yerde aşağıdaki Kur’an ilimlerinden hangisine örnek vardır?

- A) Garîbu’l-Kur’an
- B) Emsâlu’l-Kur’an
- C) Esbâbu’n-Nuzûl
- D) İ’câzu’l-Kur’an
- E) Mecâzu’l-Kur’an

31. Aşağıdakilerden hangisi Kur’an ilimlerinden biri değildir?

- A) Cerh ve Ta’dîl
- B) Garîbu’l-Kur’an
- C) Emsâlu’l-Kur’an
- D) Nâsîh-Mensûh
- E) Hakikat-Mecâz

32. Aşağıdakilerden hangisi medenî surelerin tanımları ve özellikleri arasında yer almaz?

- A) Hicretten sonra inen sûreler medenîdir.
- B) Mukattaa harfleri ile başlayan sûreler medenîdir.
- C) Medîne’de inen sûreler medenîdir.
- D) Medînelilere hitap eden sûreler medenîdir.
- E) Cihâd ayetlerini içeren sûreler medenîdir.

33. Mekkî-Medenî ile ilgili aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Bir sûre tek başına/bütünüyle Mekkî ya da medenî olabilir.
- B) Mekkî sûrelerde Medenî ayetler bulunabilir.
- C) ﴿﴾ lafzının bulunduğu sureler medenîdir.
- D) Medenî sûrelerde Mekkî ayetler bulunabilir.
- E) İçinde secde bulunan her sûre Mekkîdir.

34. Aşağıdakilerden hangisi Hz. Osman döneminde Kur’an’ın çoğaltılması için kurulan heyete liderlik eden sahabidir?

- A) Abdullah b. Zübeyr
- B) Abdullah b. Abbâs
- C) Abdullâh b. Ömer
- D) Zeyd b. Sâbit
- E) Abdurrahman b. Avf

35. Aşağıdakilerden hangisi Hz. Ebû Bekr döneminde Kur’an’ın toplanarak iki kapak arasına alınması için kurulan heyete liderlik eden sahabidir?

- A) Abdullah b. Abbâs
- B) Abdullâh b. Ömer
- C) Alî b. Ebî Tâlib
- D) Ubeyy b. Ka’b
- E) Zeyd b. Sâbit

36. Hz. Osman derinde çoğaltılan Kur'an nüshaları, aşağıdaki şehirlerden hangisine gönderilmemiştir?

- A) Bağdat
- B) Medine
- C) Basra
- D) Şam
- E) Kûfe

37. Aşağıdakilerden hangisi Kur'an'ın yazıldığı malzemeden biri değildir?

- A) Develerin kürek ve kaburga kemikleri (azm)
- B) Yağlı (kuşe) kâğıt
- C) Tabaklanmış deri parçaları (edîm)
- D) Yaprak taşlar (lihaf)
- E) Hurma dallarının uygun yerleri (asib)

38. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı dönemi müfessirlerinden biridir?

- A) Seyyid Kutup
- B) Fahrüddîn Râzî
- C) İsmail Hakkı Bursevî
- D) Zemahşerî
- E) Beydâvî

39. Aşağıdaki müfessirlerden hangisinin tefsirdeki metodu diğerlerinden farklıdır?

- A) Fahrüddîn Râzî
- B) Beydâvî
- C) Zemahşerî
- D) İbn Ebî Hâtim
- E) Mâturûdî

40. (I) Mukâtil b. Suleymân

(II) Taberî

(III) Râzî

(IV) Mevdûdî

Bu müfessirlerin ölüm tarihleri düşünüldüğünde kronolojik sıralanışı (eskiden yeniye doğru) hangi seçenekte doğru olarak verilmiştir?

- A) IV, II, I, III
- B) I, II, IV, III
- C) II, I, IV, III
- D) IV, III, II, I
- E) I, II, III, IV

KAVRAMATİK

Ahkâmu'l-Kur'an: Kur'an hükümleri. Fıkhi hüküm içeren Kur'an ayetlerini tefsir eden eserlerin genel ismidir.

Aklî mecâz: Hakikî failine isnâdına mani bir karînenin bulunması şartıyla, bir alakadan dolayı bir eylemin gerçek failinden başkasına isnâd edilmesidir.

Aksâmu'l-Kur'an: Kasem yemin anlamına gelmektedir, çoğu ise akşamdır. Kur'an'da yer alan yeminleri inceleyen Kur'an ilmidir.

Âmm: Kapsamak, yaygın olmak, genel olmak gibi anlamlara gelip genel, umûm, kapsam gibi manalara gelir.

Ayet: Ayet kelimesi sözlükte, iz, açık işaret, burhân, emâre ibret, nişâne, şaşırtıcı iş ve mucize manasına gelmektedir. Allah'ın varlığına delâlet eden her şeye de ayet denilmiştir. Ayet kelimesinin çoğulu, ây veya âyât'tır. Terim olarak ayet, Kur'an'ın herhangi bir sûresinde, bir veya birkaç kelime ya da cümleden meydana gelen ve başından ve sonundan ayrılmış olan bölümlere denir.

Bilimsel tefsir: Kur'an'daki evren, insan ve canlılarla ilgili kevnî ayetlerin, pozitif bilimlerin verileriyle tefsîr edilmesini amaçlayan akım ve ekole verilen isimdir.

Cem': Kur'an'ı-Kerim'in ayetlerinin toplanması bir araya getirilmesine denilmektedir.

Dirayet tefsiri: Kur'an ayetlerini açıklamaya çalışırken sadece rivayetlere bağlı kalmayıp, dil, edebiyat, mantık, kıyas ve daha başka ilimlerden faydalanılarak yapılan tefsir faaliyetine denilmektedir.

Dirayet: Kelime olarak dirâyet, bir şeyin mahiyetini bilmek, kavramak, idrak etmek demektir. Dil uzmanları aynı manaya gelmek üzere dirâyet kelimesinin ilim demek olduğunu ifade ederler. Terim olarak ise dirâyet tefsîri, "yalnızca rivâyetlere bağlı kalmayıp dil, edebiyat, mantık, kıyas ve daha başka ilimlere dayanılarak yapılan Kur'an tefsîri" demektir. Buna rey ve aklî tefsîr de denir.

Ekol: Herhangi bir alanda aynı nitelik ve özellikleri bulunan yöntem ya da akıma denilmektedir.

el-Ahrufu's-Seb'a: Bir sıfat terkididir. Türkçe "yedi harf" demektir. Terkipteki "el-Ahruf", harf kelimesinin çoğuludur. Arapçada "harf" lügat itibarıyla bir şeyin ucu, kenarı, tarafı, sivri ve keskin tarafı, kıyı, yön, yar kenarı, hece harflerinden her biri, alamet, işaret anlamlarına geldiği gibi; vecih, üslup, kıraat ve lehçe anlamlarına da gelmektedir.

El-Ardî: Hz. Peygamber yeryüzünde iken nâzil olan vahiylerdir. Kur'an-ı Kerim'in hemen hepsi Resûlullah yeryüzünde iken indirilmiştir.

Elfâzu'l-Kur'an: Kur'an lafızları demektir. Bu kavram kendi içinde müstakil özellik taşıyan belli kurallara sahip lafız türlerini kapsamaktadır. Lafızlar yüklediği manaya göre temel anlam ya da yan anlam olarak nitelendirilmektedirler. Temel anlam hakiki gerçek anlam, yan anlam ise mecâzi, teşbihi, kinai anlamları ifade etmektedir.

El-Firâşî: Hz. Peygamber yatağında iken nâzil olan vahiylerdir. Meselâ Mâide sûresinin 67. ayeti, Hz. Peygamber Ümmü Seleme'nin yanında iken indirilmiştir.

- El-Leylî:** Geceleyin inen vahiylerdir. Meselâ Kasas sûresinin 56. âyeti, geceleyin; Tevbe sûresinin 118. âyeti, gecenin son üçte birinde inmiştir.
- Emsâlü'l-Kur'an:** Kur'an'da mesel kelimesi “misal, örnek, özellik” anlamlarında kullanılmaktadır. Meselin çoğulu ise emsaldır. Kur'an'daki meselleri inceleyen ilime de Emsâlü'l-Kur'an denilmektedir.
- En-Nehârî:** Gündüz nâzil olan vahiylerdir. Kur'an-ı Kerim'in ekserisi gündüz vahyedir.
- Esbâbü'n-Nüzul:** Hz. Peygamber'in döneminde meydana gelen Kur'an'ın bir ayet ya da sûresinin nazil olmasına sebep olan durumları ifade etmek için kullanılan bir ifadedir.
- Es-Sayfî:** Yaz mevsiminde nâzil olan vahiylerdir. Meselâ Nisâ sûresinin 176. âyeti, yazın Haccetu'l-Vedâ'da nâzil olmuştur.
- Es-Seferî:** Hz. Peygamber yolculukta veya savaşta bulunduğu sırada nâzil olan vahiylerdir. Meselâ Nisâ sûresinin 176. âyeti, Hz. Peygamber seyir halinde iken indirilmiştir.
- Es-Semâî:** Hz. Peygamber semâda iken inen vahiylerdir. Meselâ Bakara'nın 285. âyetinin Resûlullah Miraç'ta iken indirildiği rivâyet edilmektedir. Ancak bazı âlimler bunu kabul etmemektedirler.
- Eş-Şitâî:** Kış mevsiminde nâzil olan vahiylerdir. Meselâ Nûr sûresinin 11- 26. âyetleri soğuk bir günde nâzil olmuştur.
- Fedâilü'l-Kur'an:** Kur'an'ın faziletleri anlamına gelmektedir. Kur'an'ın üstünlükleri hakkındaki bilgiler için kullanılmaktadır.
- Fevatihu's-Süver:** Kur'an-ı Kerim'de yer alan surelerin başlangıçları anlamına gelmektedir.
- Fıkhî tefsir:** Fakihlerin ahkâmla ilgili âyetleri tefsîr yöntemidir. Ahkâm tefsîrleri, iki kısımdır: Başından sonuna kadar tefsîr yapıp ahkâm âyetlerine yoğunluk verenler ve sadece ahkâm âyetlerini tefsîr edenler.
- Gâribu'l-Kur'an:** Farklı lehçelerden olması ya da az kullanılması sebebiyle manası anlaşılmayan ancak uzmanlarına başvurunca anlaşılan kapalı lafızlardır. Bu lafızları inceleyen ilim dalına Gâribu'l-Kur'an denilmektedir.
- Hakikat:** “Hakka” kelimesinden türemiş olup sözlükte, “gerçek, öz, temel, asıl” gibi anlamlara gelmektedir. Terim olarak hakikat, bir kelimenin dilde konulduğu ilk ve temel anlamında kullanılmasıdır.
- Hâss:** Has olmak, özel olmak, tek olmak gibi manalara gelip terim olarak ilk vaz'da (icatta) tek bir manaya veya sınırlı sayıdaki fertlere delalet eden lafız şeklinde tanımlanmaktadır.
- Hermeneutik:** Hermeneutik kelimesinin kökeni, Yunan düşüncesine dayanır. Yunan mitolojisinde tanrıların mesajlarını insanlara Hermes iletir, iletildiği bu mesajlara kendi yorumunu da katardı. Bu sebeple yorumbilimi anlamındaki hermenötiğin, köken itibarıyla bu kelimeden geldiği kabul edilir. Temeli itibarıyla hermenötiğin “söyle-

mek”, “izah etmek” ve “tercüme etmek” anlamlarından oluşan üç manası vardır. İlk zamanlarda herhangi bir dini metni yorumlamak için üretilmiş olmasa da zamanla Hıristiyan ilahiyatında Kutsal Kitab’ın tefsirini yapmak için de hermenötik kavramı kullanılmış; Kutsal Kitab’ın yorumlanması sürecine teolojik hermenötik denmiştir.

Hurufu’l-mukatta: Kur’an’da bazı sûrelerin başında bazen bir, bazen de bir kaç harfin birleşmesinden meydana gelen rumuzlar bulunmaktadır. Bu harflere kesik harfler manasında “el-hurûfu’l-mukatta’a” adı verilmektedir.

Husûsî örfî hakikat: Kelimenin özel bir bilim ve sanat dalında kazanmış olduğu terim anlamında kullanımınıdır.

Husûsî örfî mecâz: Lafzın bu anlamın dışında kullanımınıdır. Meselâ “fiil”, luğavî hakikat olarak “eylem, iş” anlamlarına gelirken gramerde zamana bağlı olarak bir iş yapılmasını anlatan bir terim manasıyla husûsî örfî hakikat olmuştur. Bu son anlamın dışında kullanılması da husûsî örfî mecâzî olur.

İ’câzü’l-Kur’an: Sözlükte “acze düşürmek, aciz bırakmak” anlamındadır. Kur’an’ın i’câzı ise “onun, bütün insanları kendi benzerini getirmekten aciz bırakması” anlamına gelmektedir. Dolayısıyla hiçbir beşer onun bir benzerini getirebilme gücüne sahip değildir. Kur’an’ın eşsizliğini konu edinen bu ilime ise İ’cazu’l-Kur’an adı verilir.

İ’râbu’l-Kur’an: Kur’an’da ki ses, kelime dağılımı, cümle içi unsurları, cümle kuruluşu gibi gramer özelliklerini inceleyen ilim dalına denilmektedir.

İctimâî tefsir: Kur’an’ın bir hidâyet kitabı olduğu düşüncesinden hareketle mesajını doğrudan bütüncül olarak insanlara ulaştırmayı ve toplumdaki sosyal, siyasal ve kültürel sorunlara Kur’an’dan çözüm üretmeyi amaçlayan akıma verilen isimdir.

İsrâiliyyât: İsrailiye kelimesinin çoğuludur. Tefsir ve Hadis ilminde Yahudi ve Hıristiyan kültürüne ait haberlerdir.

İsti’âre: Sözlükte “birinden bir şeyi ödünç almak” anlamına gelir. Terim olarak isti’âre, benzerlik alakasından ve hakîkî anlamın kastedilmesine engel bir karîneden dolayı, kelimenin hakîkî anlamının dışında kullanılmasıdır. Yani bir kelimenin, başka bir kelimenin anlamını ödünç olarak kullanmasıdır. İsti’âre, bir mecâz-ı luğavî türüdür.

İstinsah: Bir araya getirilen mushafın çoğaltılması demektir.

İştikak: Sözlükte bir şeyin yarısını almak anlamına gelmektedir. İstilahı olarak aralarında mana ilişkisi bulunan iki kelimeden birinin diğerinden alınması ve türetilmesi demektir.

Kisâsu’l-Kur’an: Kur’an-ı Kerim’de geçen tarihi olaylardan bahseden ilim dalına denilir.

Kinâye: Gizlemek, örtmek anlamına gelir. Terim olarak bir sözü, hakîkî manası da kastedilebilecek şekilde, hakîkî anlamın dışında bir anlamda kullanmaya verilen isimdir.

Konulu tefsir: Arap tefsîr literatüründe “et-tefsîru’l-mevzû” olarak geçen “konulu tefsîr”, Kur’andaki bir konuyu, Kur’an’ın temel hedef ve ilkelerine uygun bir şekilde belli usûller çerçevesinde bütüncül olarak araştırıp ortaya koyma yöntemine verilen isimdir.

Kur'an: Kur'an, Hz. Muhammed'e vahiy ile indirilmiş, tevâtürle nakledilmiş, mushafalarda yazılmış, tilâvetiyle ibâdet edilen, bir sûresinin –dahi olsa- meydana getirilmesi için meydan okuyan, Fâtıha sûresiyle başlayıp Nâs sûresiyle sona eren, Allah'ın kelâmıdır.

Lafzî tercüme: Nazmında yani söz dizimi ve tertibinde aslına benzemesi gözetilen tercüme çeşididir. Bu şekildeki tercüme, tercüme edilecek metindeki her kelimenin birer birer ele alınıp, onların yerine geçebilecek diğer dildeki lafızların gözden geçirilerek yerine konulması şeklinde yapılan bir tercümedir.

Luğavî hakikat: Lafzın umûmî dilde konulduğu anlamda kullanılmasıdır.

Luğavî mecâz: Bir alaka vasıtasıyla ve hakikî anlama engel bir karinenin bulunmasıyla lafzın konulduğu mananın dışında bir anlamda kullanılmasıdır.

Meal: Eksik ya da hatalı tercüme anlamına gelmektedir. Bir sözün anlamını tam olarak değil de eksik ifade etmek demektir. Kur'an Allah kelâmı olduğu için onu eksiksiz ve tam olarak tercüme etmek mümkün değildir bu imkânsızlık dolayısıyla Kur'an tercümesi yerine Kur'an meali denilmektedir.

Mecâz: Sözlükte “bir şeyi aşmak, geçmek” anlamına gelen “câze” fiilinden türemiş olup terim olarak, kelimenin, hakikî anlamıyla arasındaki bir ilgiden ve hakikî anlamın kastedilmesine engel olan bir karînedan dolayı hakikat anlamı dışında başka bir manada kullanılmasıdır.

Mecâz-ı Mürsel: alakası benzerliğin dışında bir şey olan ve bir karînedan dolayı hakikî mananın dışında bir manada kullanılan luğavî mecâz çeşididir.

Mensuh: Hükmü kaldırılmış olan ayete denilmektedir.

Muhkem: Delaleti açık, manası başka bir konuyla karışmayacak derecede net olan ve tek manası bulunan ayetlere denir.

Muhkem: Manası açık, neye delalet ettiği belli olan ve başka bir konuyla karışmayacak kadar net olan tek manası bulunan ayetlere denilmektedir.

Mushaf: Hz. Peygamber'in vefatından altı ay sonra başlayan Kur'an'ı toplama faaliyeti, yaklaşık olarak bir yıl sürmüştür. Toplanan bu nüshaya Abdullah b. Mes'ûd'un teklifiyle Mushaf adı verilmiştir.

Mutlak: Herhangi bir lafzın anlam yönüyle kayıt altına alınmaması, bir başka kelime ya da niteleme ile belirginleştirilmemesi demektir.

Mübeyyen: Mücmel olan lafzın sözü söyleyen tarafından açıklanmış haline mübeyyen ya da mufassal denilmektedir.

Mübhematu'l-Kur'an: Mübhem, sözlükte “algılanması ve anlaşılması zor olan, ayırıcı bir özelliği olmayan şey, kendisiyle ne kastedildiği açık ve belirli olmayan söz” anlamına gelmektedir. Bir ulumu'l-Kur'an ilmi olarak, “insan, melek ve cin gibi varlıkların yahut bir topluluk ve kabilenin, Kur'an'da açıkça değil de ism-i işaretler, ism-i mevsuller, zamirler, cins isimleri, belirsiz zaman zarfları, belirsiz mekân isimleri ve belirsiz miktar bildiren kelimeler ile zikredilmesi” demektir. Kur'an'da ki bu mübhematı konu edinen ilme mübhematu'l-Kur'an adı verilir. Bu ilmin amacı yukarıdaki tanımda zikredilen mübhem hususları belirlemektir. Şahıs, grup, eşya, hayvan, coğrafi bölge adları, sayı ve miktar ile ilgili olan belirsizlikleri gidermeye çalışmaktadır.

Mücmel: Kendisinden ne kastedildiği anlaşılmayacak derecede kapalı olan âyet demektir. Bunların bir kısmı Yüce Allah, bir kısmı da Hz. Peygamber tarafından açıklanmıştır. Allah Resûlü'nün açıkladığı nasların başında ahkâm, gayb, yaratılış, kader, kıyâmet vb. konuları içeren ayetler gelmektedir.

Müfessir: Tefsir, beyan, keşf etmek bildirmek ve açıklamak anlamlarına gelmektedir. Kur'an-ı kerimin manasını anlayan, beyan eden, açıklayamaya çalışan kişiye de "müfessir" (açıklayan kişi) denir.

Müşebbeh: Teşbih sanatında benzeyen nesneyi, kişiyi ya da durumu karşılar.

Müşebbehün bih: Teşbih sanatında başka bir şeyin kendisine benzetilen nesne, kişi ya da durumdur.

Müşkilü'l-Kur'an: Müşkil, sözlükte "karışık ve birbirine zıt olan şey" demektir. Terim olarak, "Kur'an'ın bazı ayetleri arasında ihtilaf ve tezat gibi görünen hususlar" demektir. Kur'an ayetleri arasında ihtilaf ve tenakuz gibi görünen bu durumları inceleyen ilme müşkilü'l-Kur'an adı verilir.

Müşterek: Çok anlamlılık demektir. Arap dilinde bir lafzın birden fazla manaya gelmesine denilmektedir. Bu olguya da iştirak denilir.

Mütebâyin: Arap dili ve edebiyatında hem lafzı hem manası farklı olan kelimelere denilmektedir. Bu olguya da tebâyun yani farklı anlamlılık denilir.

Müterâdif: Arap dili ve edebiyatında lafızları farklı, anlamları ise aynı olan kelimelere denilmektedir. Bu olguya ise terâdüf yani eş anlamlılık denilmektedir.

Müterâkip: Yakın anlamlılık demektir. Arap dili ve edebiyatında lafızları farklı ancak anlam yönünden birbirine yakın olan kelimelere denilmektedir. Bu olguya ise tekârüb denilir.

Müteşâbih: Birçok manaya gelebilme ihtimali bulunan, bu manalardan birini tercih edebilmek için bir delile ihtiyaç duyulan ayetlerdir.

Mütezád: Zıt anlamlılık demektir. Arap dilinde zıt anlamlı olan iki kelimeye mütezât denilir. Bu olguya ise tezâd denilmektedir.

Nâsih: Hükmü ortadan kaldıran ayete denilmektedir.

Nezáir: Birden fazla kelime tek bir şey ifade ediyorsa buna da nezair adı verilmektedir.

Resmü'l-Mushaf: Mushafın yazısı anlamına gelmektedir. Kur'an'ın kelimelerinin ve harflerinin yazılışında Osman b. Affan'ın tercih ettiği yazı şekli olarak tanımlanabilir. Buna Resm-i Osmani de denilmektedir.

Rivayet: Rivâyet sözlükte, birini su kaynağına götürmek ve su içirmek gibi anlamlara gelir. Buna göre rivâyet, bir kaynağa gitmek, başka bir ifadeyle nakle dayanmak demektir. Terim olarak ise "Kur'an'ı Kur'an, Hz. Peygamber'in sünneti ve selefin açıklamaları ile tefsîr etmek" diye tanımlamak mümkündür. Rivâyet tefsîrine bu yüzden me'sûr veya naklî tefsîr de denilmektedir.

Sarîh: Kinâî anlamı doğrudan söylemeyi karşılamaktadır. Meselâ "eli açık" ifadesi, hakîkî anlamıyla bir kişinin "elinin açık olduğunu", kinâî olarak ise "cömertliğini" ifade etmektedir. Kinâî kullanım, "onun eli açıktır; yani cömerttir"; sarîh kullanım ise "o, cömerttir" şeklindedir.

Semantik: Anlam bilim anlamına gelmektedir. Bir dilin temelini oluşturan kelimeleri detaylı bir şekilde inceleyerek anlamlarını ortaya koymaya çalışmaktır.

Semantik: Kelimelerin anlamlarını tespit eden ve bu anlamlardaki değişimleri inceleyen bir ilim dalıdır.

Semiyotik/ Semiyoloji: Gösterge bilim anlamına gelmektedir. Canlı varlıkların kendi aralarında iletişim amacıyla kullandıkları her türlü işaret sistemini ele alan ve yorumlayan süreçtir.

Sibak: Sözüün gelişi, ifade tarzı, anlatım biçimi, sevk edilişi anlamlarına gelmektedir. Türkçe de bağlam ve ortam kelimeleri manasında kullanılmaktadır. Sibak lafzın sonrası anlamına gelmektedir.

Siyak: Lafzın öncesi manasına gelmektedir.

Sûre: Sûre sözlükte, yüksek rütbe, mevki, şeref, yüksek bina, sûr gibi manalara gelir. Çoğulu suver'dir. Terim olarak sûre, âyetlerden –en az üç âyetten meydana gelen, başı ve sonu bulunan müstakil Kur'an parçası demektir.

Şerî/dînî hakikat: Kelimenin din dilindeki terim anlamıyla kullanılmasıdır.

Şerî/dînî mecâz: Şerî hakîkî anlamın dışında başka bir anlamda kullanılmasıdır. Meselâ din dilinde “salât” kelimesinin, namazı karşılması, dînî hakikat; bu anlamın dışında luğavî hakîkat anlamında (dua) kullanımı ise dînî mecâz olur.

Te'vil: Kur'an ayetinin lafzı tahlilinden sonra orta çıkan manasını kuvvetli delillerle desteklemiş olmak şartıyla muhtemel manalarından en uygun olanı tercih etme faaliyetidir. Tevil de kaynak kesin olmayan delillerdir ve anlama kesin olarak ulaşılamaz.

Tedvin: Sözlü olan rivayetlerin yazıya geçirilmesine denilmektedir.

Tefsir: Kur'an ayetlerini kendi dili açısından tahlil edip kastedilen manayı tespit etmeye çalışma faaliyetidir. Tefsir de kaynak kesin delillerdir ve anlama kesin olarak ulaşılır.

Tefsîrî tercüme: Asıl dildeki kelimelerin tertibine ve nazmına bağlı kalmaksızın herhangi bir sözüün anlamını bazı şerh ve izahlarla başka bir dile nakletmekten ibarettir. Bu tercüme tarzında önemli olan, tercüme edilecek metindeki gaye ve maksatların güzel bir şekilde ifade edilebilmesidir.

Tercüme: Bir sözü, kelamı bir dilden başka bir dile çevirmek; bir sözü diğer dilde karşılamanın bir söz ile aynen ifade etmek demektir.

Teşbîh: Sözlükte “benzetmek” demektir. Terim olarak, belli bir maksat için aralarındaki ortak bir nitelikten dolayı bir şeyi başka bir şeye benzetmeye verilen isimdir.

Ulumu'l-Kur'ân: Kur'an İlimleri. Kur'ân'ın inişini, tertibini, toplanmasını, yazılmasını, okunmasını, tefsirini, icâzını, nâsîhîni, mensuhunu konu edinen ve hakkındaki şüphelerin giderilmesi açısından Kur'ân'la ilgili olan ilimlerdir.

Umûmî örfî hakikat: kelimenin luğavî hakîkatın dışında umûm olarak insanların dilinde kazandığı anlamda kullanılmasıdır.

Umûmî örfî mecâz: Lafzın, umûmî örfî hakikatın dışındaki bir anlamda kullanılmasıdır. Meselâ “merkep” lafzı, luğavî hakikat olarak “binek” manasına gelirken, umûmî örfî hakikatta “eşek” anlamında kullanılmakta; bunun dışında bir anlamda kullanılması ise umûmî örfî mecâz olmaktadır.

Üslubu’l-Kur’an: Kur’an, mesajlarını, öğretilerini, hükümlerini, öğütlerini, kıssalarını vb. anlatırken, lafızları tercih ederken kendine mahsus tarzı ve anlatım yöntemi vardır. Bu yöntemi inceleyen ilme Üslubu’l-Kur’an denilmektedir.

Vahiy: Vahy, v-h-y kelimesinin mastarı olup sözlükte, gizli ve süratli bir şekilde bildirmek, seslenmek, gizli konuşmak, fısıldamak, emretmek, telkin etmek, ilham etmek, işâret etmek, yazı yazmak, bir şeyi başkasına intikal ettirmek, elçi göndermek ve içgüdü gibi anlamlara gelmektedir. Vahyin terim olarak tanımı ise şöyledir: Yüce Allah’ın insanlara ulaştırılmasını istediği mesajlarını peygamberlerine, alışılmışın dışında gizli bir yolla süratli bir şekilde bildirmesidir.

Vech-i Şebeh: Benzetilen ile benzeyenin benzeme yönünü ifade eder. Buna **camî** de denilmektedir.

Vücut: Birden çok anlamı olan kelimelere vücut denilir.

TEFSİR CEVAP ANAHTARI

ÜNİTE 1- TEST

1. E	2. D	3. A
4. C	5. A	6. E
7. A	8. E	9. B
10. B	11. D	12. D
13. E	14. E	15. E

ÜNİTE -2- TEST

1. B	2. E	3. E
4. C	5. D	6. C
7. E	8. C	9. E
10. B	11. C	12. C
13. A	14. B	15. C

ÜNİTE -3- TEST

1. A	2. D	3. C
4. E	5. E	6. C
7. B	8. C	9. B
10. A	11. D	12. C
13. A	14. B	15. C

KONU -1 TEST

1. B	2. B	3. A
4. B	5. D	6. C
7. E	8. D	9. A
10. B	11. C	12. D
13. C	14. A	15. D
16. B	17. B	18. C
19. A	20. B	21. D
22. B	23. C	24. C
25. A		

KONU -2 TEST

1. A	2. B	3. C
4. E	5. E	6. A
7. B	8. C	9. E
10. E	11. A	12. B
13. C	14. D	15. E
16. C	17. B	18. C
19. D	20. E	21. A
22. B	23. C	24. D
25. E	26. A	27. B
28. C	29. D	30. E
31. A	32. B	33. C
34. D	35. E	36. A
37. B	38. C	39. D
40. E		

BÖLÜM 3 AKAİD VE KELAM

ÜNİTE 1: KLASİK KELAM İLMİ

A. KELAM

1. Tanımı, Konusu, Amacı
2. Yöntemi
3. İslam Bilimleri Arasındaki Yeri
4. Kelam ile Felsefe Arasındaki Benzerlikler ve Farklılıklar
5. Varlık Sorunu
6. Bilgi Sorunu

B. YORUMLAR

1. Yorum Farklılıkları
2. İtikadi Mezhepler
3. Fıkhî Yorumlar
4. Alevilik-Bektaşilik

C. İMAN, BİLGİ, AMEL

1. İman
2. Tasdik ve İnkâr
3. İman-Amel İlişkisi

ÜNİTE 2: İMAN ESASLARI VE GÜNÜMÜZDE KELAM İLMİ

A. ALLAH'IN VARLIĞI VE BİRLİĞİ

1. Varlık Delilleri
2. Allah'ın Sıfatları ve İsimleri

B. MELEKLER

1. Meleklerin Özellikleri
2. Meleklerin Görevleri
3. Cin ve Şeytan

C. NÜBÜVVET

1. Peygamber ve Vahiy Gönderilmesi
2. Peygamberlerin Nitelikleri
3. Mucize
4. Kitaplar
5. Hz. Muhammed'in Peygamberliği

D. AHİRET

1. Hayat
2. Ölüm
3. Ölümden Sonra Dirilme
4. Sorguya Çekilme
5. Cennet ve Cehennem
6. Ahirete İman

E. KADER

1. Kader ve Kaza
2. İnsanın Kaderi
3. Kaderle İlgili Kavramlar

F. GÜNÜMÜZDE KELAM İLMİ

1. Kelam İlmî
2. Günümüz Kelam Problemleri
3. Yeni Kelam İlmî

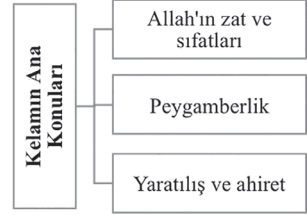
G. DİN VE VİCDAN

1. İslam ve Özgürlük
2. Din Seçme Özgürlüğü
3. Din İçinde Özgürlük
4. Laiklik

ÜNİTE 1: KLASİK KELAM İLMİ

A. KELAM

1. KELAM BİLİMİNİN TANIMI, KONUSU, AMAÇI

Kelam ilmi, Kuran ve sünnetten hareketle İslam dininin inanç ve davranışla ilgili normlarını tespit eder. Bunları, aklî yöntemlerle temellendirip destekler ve kat'î deliller kullanarak şüpheleri ortadan kaldırır.

Kelam ilminin ilgilendiği temel konulardan biri Allah'ın zat ve sıfatlarıdır. Bu bağlamda kelam; Kuran, insan ve tabiattan hareketle Allah'ın varlığı ve birliği, hiçbir yaratılmışı benzememesi, sıfat ve fiilleri, yaratan, gören, işiten ve bilen olması gibi meseleler üzerinde yoğunlaşır. Kelamın bir diğer konusu nübüvttir. Bu başlık altında nübüvvetin imkânı, vahiy, kutsal kitaplar, Hz. Muhammed'in peygamberliğinin ispatı gibi konuları ele alır. Ahiret inancı kapsamında ise ahiretin varlığı, gerçekliği ve aşamaları üzerinde durur.

► KELAM İLMİNİN TEMEL AMAÇLARI ŞUNLARDIR:

- Bireylerin taklide bağlı olarak değil aklını kullanıp araştırıp düşünerek iman etmelerini sağlamak ve böylece onların sağlam (tahkikî) bir iman derecesine ulaşmasını sağlamak,
- Doğru yolu arayanları aydınlatıp onlara yol göstermek; şüpheleri ve itirazları ortadan kaldırmak,
- Dünya ve ahiret mutluluğunun temini için sağlam bir inanç temeli oluşturmak,
- İslam'a yönelik itirazları aklî ve naklî delillerle çürütmek ve inanç esaslarına yönelik saldırılara karşı dini muhafaza etmek,
- İnanç esaslarının akılla çelişmediğini ortaya koymak,
- Hurafe ve bâtıl inançların neler olduğunu tespit edip, Müslümanları bu konuda bilinçlendirmektir.

► 2. KELAM BİLİMİNİN YÖNTEMİ

Kelam ilmi, ele aldığı konuları doğru anlaşılması için mantık kanunlarına uygun olarak aklî bir yöntemle izah eder. Vahiy, akıl ve duyu organlarından elde edilen bilgileri birlikte kullanır. Bunların birbiriyle çelişmediğini ortaya koyacak yöntemler geliştirir. Özellikle inançla ilgili konularda duyu organlarının verilerinden yararlanırken gaybî konularda vahyi esas alır. Kelam biliminin kullandığı bir diğer önemli metot, "tümevarım" yöntemidir. Bu akıl yürütme yönteminden hareketle yaratılmış varlıkların mükemmel oluşlarından yaratıcının varlığına ve mükemmelliğine ulaşılır. Başvurulan

akıl yürütme yöntemlerinden biri de görünenden görünmeyene, bilinenden bilinmeyene ulaşılan “temsil” yöntemidir. Kelam bilimi Kuran ayetlerinin yanı sıra tabiattan (kevnî ayetler) da deliller getirerek Allah’ın varlığını ve birliğini ispatlamaya çalışır.

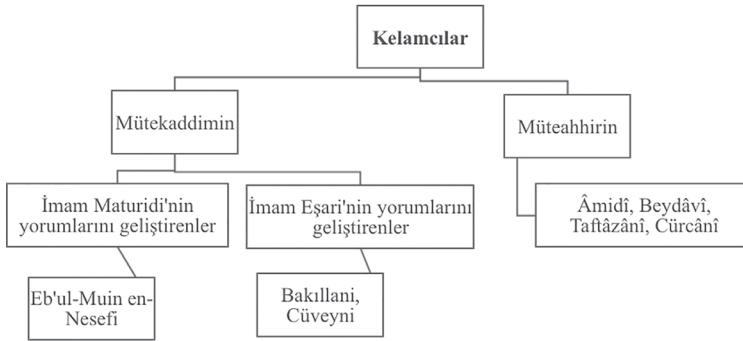
Odaklan !..

İmam-ı Azam Ebu Hanife (v. 150/767)’nin inançla ilgili konuları ele alan “Fıkh-ı Ekber” adlı risalesi, kelam biliminin doğmasını sağlayan önemli bir eserdir.

3. KELAM, BİLİMİNİN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

Hız. Muhammed zamanında inançla ilgili ortaya çıkan sorunlar bizzat Hız. Peygamber tarafından çözüme kavuşturulmuştur. Peygamberimizin vefatından sonra yeni bir süreç başlamış ve Müslümanlar arasında bazı konularda fikir ayrılıkları meydana gelmiştir. Yaşanan siyasi olaylar nedeniyle ortaya çıkan büyük günah işleyeninin durumu, iman amel ilişkisi, insan hürriyetinin sınırları gibi konularda farklı fikirler ortaya atılmıştır. Bu hususlara ilişkin Hasan el-Basrî ve İbrahim en-Nehâî gibi önde gelen tabiîn âlimleri çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Bu gelişme kelam biliminin doğuşunu etkileyen önemli nedenlerden biri olmuştur.

Kelam biliminin gelişmesi, siyasi ve mezhep farklılıklarının arttığı hicri ikinci asra tekabül eder. Müslümanların çoğunluğunu temsil eden Ehli Sünnet akımı, hicri üçüncü asırdan itibaren itikadi konuları akllî yöntemlerle savunmaya başlamıştır. Bu sürecin başlamasında İbn Küllab ve Haris el-Muhasibi’nin çalışmaları kilit rol oynamıştır. Hicri dördüncü asırda ise Ehli Sünnet düşüncesi Ebu’l-Hasan el-Eş’ari ve İmam Maturidi tarafından sistematik hale getirilmiştir. Hicri dördüncü asrı kelam bilimi açısından önemli kılan hususlardan biri Maturidi’nin “Kitab-ı Tevhid” adlı eserinin bu dönemde ortaya çıkması diğeri ise klasik dönem kelamcıları (mütেকaddimin) olarak adlandırılanların bu çağda yaşamış olmasıdır.

4. KELAM, BİLİMİNİN İSLAM, BİLİMLERİ ARASINDAKİ YERİ

Tefsir ilmi, inançla ilgili ayetlerin yorumlanmasında kelam ilminin geliştirdiği akllî delillerden yararlanmıştır. Kelam ilminin ele aldığı temel konulardan olan nübüvvetin ispatı ile ilgili verilerden hadis ilmi istifade etmiştir. Fıkhî hükümlerin akılla yorumlanıp

yorumlanamayacağı gibi meselelerde kelam ile fıkıh ilmi yakın temas halinde olmuştur. Kelam ilminin üzerinde durduğu konulardan biri inançla ilgili ortaya çıkan ekoller/mezheplerdir. Bu mesele aynı zamanda mezhepler tarihinin de ana konuları arasında yer alır.

5. KELAM İLE FELSEFE ARASINDAKİ BENZERLİKLER VE FARKLILIKLAR

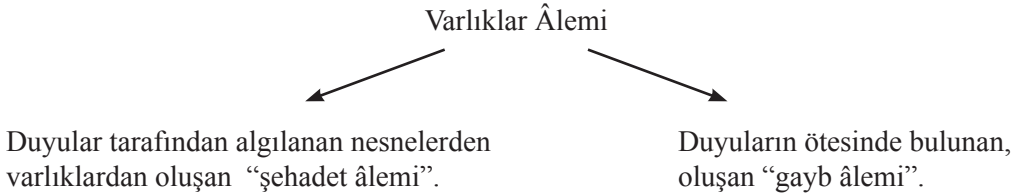
- Her ikisi de varlık, bilgi ve değerler alanıyla ilgilenirler.
- Her ikisi de gerçekleri ortaya çıkarırken aklî yöntemleri kullanırlar.
- Kelam, vahyi de bilgi kaynağı olarak kullanır.
- Kelam, İslam'ı ve inanç esaslarını savunma amacı güderken felsefe her şeyi sorgulama ve olaylara eleştirel gözle bakma eğilimindedir.
- Kelam İslam ilimlerine, felsefe ise daha çok sosyal ve beşeri ilimlere yöntem ve teknik olarak temel oluşturur.

Not Edelim !..

Gazali ve Fahreddin er-Razi, İslam tarihinde hem felsefe hem de kelam üzerine çalışan iki önemli âlimdir.

6. VARLIK-SORUNU

Allah-Âlem İlişkisi: Kelam ilmi, Kuran’da göklerin ve yerin yaratılışına ve evrendeki muhteşem düzene işaret eden ayetlerden hareketle Allah’ın varlığını ispatlamaya çalışır. Bu ilim dalına göre âlem sürekli var oluş içindedir. Varlığı sürekli ve zorunlu olan (vacibu’l vücûd) tek varlık, Allah’tır. Allah, âlemin mutlak sahibidir. Âlemi ilmiyle ve rahmetiyle kuşatan, sürekli yaratmaya devam eden ve düzene sokan O’dur. Âlem ise Allah’ın emrine boyun eğen ve onun varlığına işaret eden varlıktır.

Madde: Kelam ilminde varlıkların temelini oluşturan kısma “cevher”; renk, koku, yer kaplama gibi zamanla değişen özelliklerine ise “araz” denir. Buradan hareketle maddenin yaratılmış/başlangıcı ve sonlu olduğu sonucuna varılır. Pozitivizm ve materyalizm gibi akımlardan etkilenerek varoluşun maddeden meydana geldiğini savunan felsefecilere/görüşlere de karşı çıkılır.

Hayatın Kaynağı ile İlgili İleri Sürülen Görüşler

Maddeci Görüş	Madde, yeryüzündeki bütün hayatın ve canlılığın kaynağıdır
İlkçağ filozofları – Tabiatçı Filozoflar	Madde dışında hayatın temel ilkesi olabilecek ruh veya manevi unsur yoktur
Bazı Filozoflar (Aristo ve İbn-i Sina gibi)	İnsan canlılığının kaynağı, bedeni yöneten nefis/ruhtur.
Kur'an	Hayatın kaynağı Allah'tır.

İnsan: İnsan, Allah tarafından en güzel şekilde yaratılmıştır. Kendisine her türlü nimet, akıl, seçim hakkı vermiştir. Bu yüzden şükretmeli ve yaptıklarından sorumlu olduğunun ve hesaba çekileceğinin bilincinde olmalıdır. Bir olan yaratıcısını tanıma ve adaleli bir yaşam sürme yükümlülüğü vardır.

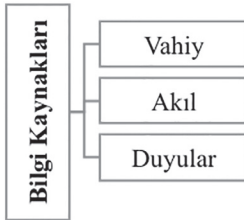

Ayet !..

“O ki, hanginizin daha güzel davranacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratmıştır. O, mutlak galiptir, çok bağışlayıcıdır.” (Mülk/29)

7. BİLGİ SORUNU

Kelamcılara göre bilgi, “bilgiye konu olan hem soyut hem de somut nesne ve varlıkları olduğu hal üzere bilmektir”. Vahiy, bilginin ana kaynağı olup, Allah'tan geldiği için kesin ve doğrudur. Bilgi konusunda Maturidi'nin başını çektiği kelamcılar, Allah ve eşya hakkında bilgi sahibi olunabileceğini ve eşyanın gerçekliğinin sabit olduğunu ileri sürmüşlerdir. Buna mukabil Sofistler, söz konusu meseleler hakkında elde edilen bilgilerin kesinlik arz etmediğini ve eşyanın gerçekliğinin göreceli olduğunu iddia etmişlerdir.

► BİLGİNİN KAYNAKLARI

Akıl: Kelam ilmine göre akıl temel olarak iki tür bilgi edinme yoluna kaynaklık eder. Birincisi “aksiyom/bedihi bilgi” denilen vahiy veya duyularla öğretilmesine gerek duyulmaksızın insanoğlunun kendi kendine elde ettiği bilgilerdir. İkincisi “aposteriori/akıl yürütme” denilen duyu organlarından gelen bilgilerden hareket ederek tümevarım veya tümdengelim yöntemlerini kullanmak suretiyle elde edilen yeni bilgilerdir.

Maturidilik:	Akıl, varlıkları ve onlarla ilgili bilgileri tasnif eder, sonuçlar çıkarıp kıyas yapar. Allah'ın varlığının bilinmesi gibi dini gerçeklere akılla ulaşılabilir. Diğer dini hükümler ise vahye bağlıdır.	İyi ve kötü akılla bilinebilir ancak belirlenemez. Akıl var olan değeri anlar.
Eşarilik:	İnsanın sorumlu tutulması akılla değil vahiyle emredilmiştir. Dolayısıyla vahyin yanında akıl ikinci plandadır.	İyi ve kötü akılla bilinemez. Bu konuda tek kaynak vahiydir.
Mutezile:	Allah'ın sıfatları ve ahiret hayatının mahiyeti akılla bilinebilir.	İyi ve kötü akılla bilinebilir ancak belirlenemez. Akıl var olan değeri anlar.

Vahiy:

- ✓ Doğruluğu kesin olan bilgi kaynağıdır.
- ✓ İnsanların akıllarıyla bilmelerinin mümkün olmadığı gaybî konularda bilgiler verir.
- ✓ İnsanın Allah ile nasıl bir ilişki kuracağını ve nasıl ibadet edeceğini açıklar.
- ✓ Geçmiş milletler ve peygamberler hakkında haber verir.

Odaklan !..

Kelamcılar açısından iman, aklın değil kalbin bir fiili ve tasdikidir. Çünkü iman etme/inanma, deney ötesi olana ve gayba bağlanma anlamı taşır. Bu yönüyle inanç, bilgidendir ve inanç kaynaklı bilgi sorgulanamaz.

B. YORUMLAR

1. YORUM FARKLILIKLARI

Hız. Muhammed hayatta iken Müslümanlar karşılaştıkları problemleri Kuran ve Hz. Muhammed'e danışarak çözüme kavuşturmışlardır. Fakat Hz. Peygamberin vefatından sonra vuku bulan dini ve siyasi sorunlar ve bunlarla ilgili yaşanan tartışmalar neticesinde farklı yorumlar ortaya çıkmıştır. İslam düşüncesinde yorum farklılıklarının ortaya çıkması beşeri, siyasi ve dini metin kaynaklı olmak üzere bir takım nedenlere bağlıdır. Bunlar arasında dikkat çekenleri şunlardır:

a. Her insanın düşünce ve yaşam biçiminin; tutum, huy, davranışının ötekinden farklı olması,

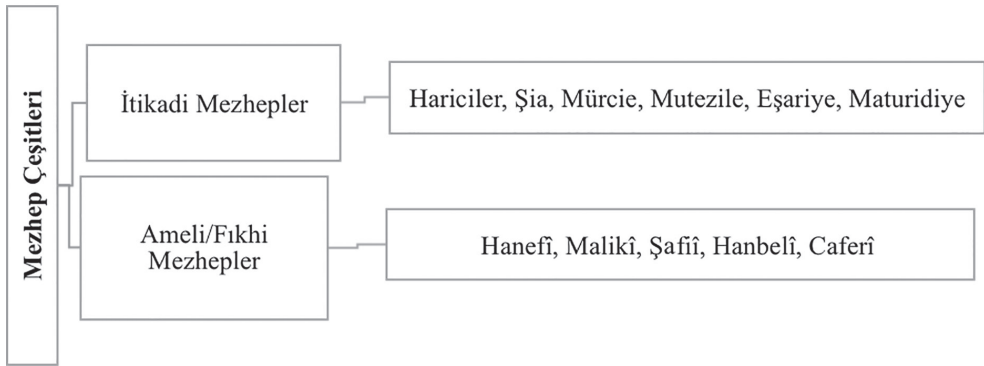
b. "Allah'ın eli", "Allah'ın yüzü", "Allah'ın arşa istiva etmesi" gibi müteşabihat (manası açık olmayıp kapalı olan ve anlam benzerliği) konuların farklı yorumlanması,

c. İslam'ın farklı din ve kültürler arasında yayılması sonucu yeni Müslüman olan kimselerin, eski kültürel dokularını ve yaşam şekillerini belirli ölçüde muhafaza etmiş olmaları,

d. Hz. Muhammed'in vefatı sonrasında dört halife döneminde ortaya çıkan halife seçimleri, Hz. Osman'ın idaresi sırasındaki cereyan eden hadiseler ve Hz. Ali döneminde yaşanan Cemel ve Sıffin olaylarıdır.

NOT EDELİM

Peygamberimizin vefatından sonra kimin halife olacağı ile ilgili tartışmalar yaşanmıştır. Bu hususta görüş belirten kesimlerin kendilerine göre ayet ve hadislerden delil getirme çabaları Şiiilik ve Sünniliği doğurmuştur. Öte taraftan Cemel ve Sıffin olayları Şiiilik ve Hariciliğin, bu olaylar sonrasında ölen ve öldürenlerin durumu ile ilgili tartışmalar Mürcie ve Mutezile'nin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir.

2. İTİKADİ MEZHEPLER

► HARİCİLİK:

İlk olarak 657–658 yılında Sıffin savaşında ortaya çıkan ve Hz. Ali'den ayrılan Hariciler, ne Ali'nin ne de Muaviye'nin tarafında yer almışlardır. Her iki kesimi de tekfir ederek yeni bir siyasî oluşum meydana getirmişlerdir. Hariciliğin temel görüşleri ve özellikleri şunlardır:

- Hariciler kendi görüşlerini benimsemeyen, Hz. Ali ve Hz. Osman'ı tekfir etmeyen ve lanetlemeyen Müslümanları küfürle suçlamışlar ve katletmişlerdir.
- Hariciler, devlete karşı çıkardıkları isyanlar ve kendilerinden olmayan Müslüman halka yönelik şiddet eylemleriyle tanınmışlardır.
- Halifelik için Kureyşli olma şartını kabul etmemişler, her Müslüman'ın hakkı olduğu konusunda ittifak etmişlerdir.
- Haricilerin tamamına yakını Nehrevân'da, Hz. Ali'nin ordusu tarafından öldürülmüş olsa da Emevîler döneminde Hârici isyanları devam etmiştir.
- Kurucu liderlerine nispetle, İbaziyye, Muhakkime el-Ula, Ezarika, Necedât ve Sa'lebiyye gibi alt kollara ayrılmışlardır.

f. Abdullah b. İbâd'ın kurucusu olduğu İbaziyye, diğer Haricîlerden farklı olarak, dinî hükümler konusunda daha esnek ve kendileri dışındaki Müslümanları dışlayıcılıktan daha uzak bir tavır geliştirmişlerdir. Devlet başkanı belirlemenin dinî bir görev olduğunu dile getirmişlerdir. Allah'ın sıfatlarının zatından ayrı olmadığına inanmışlardır.

Odaklan !..

“Mürcie”; büyük günah işleyenlerin durumlarını Allah'a bırakarak, onların cennetlik veya cehennemlik oldukları konusunda hiç bir fikir ortaya koymayan kişi ve toplulukların ortak adı olarak kullanılmıştır.

► MÜRCİE:

Mürcie, İslam'ın ilk dönemlerinde ortaya çıkan ve uzlaşmacı fikirleriyle dikkat çeken siyasi ve itikadi bir fırkadır. Mürciiler, Abdullah b. Ömer'in (60/680) hayatının sonlarına doğru ortaya çıkmaya başlamıştır. Onlar Müslümanların, Haşimiler ve Ümeyyeoğulları etrafında iki gruba bölünmelerini hoş karşılamamış ve her ikisine de eşit mesafede durmaya çalışmışlardır. Onların bu tutumları, zamanla itikadi bir tavra dönüşmüştür. Mürcie'nin temel görüş ve özellikleri şunlardır:

a. Mürcie, büyük günah işleyen de dâhil tüm Müslümanları iman dairesi içerisinde değerlendirmiştir.

b. Mürciiler daha çok fıkıhla meşgul olmuşlardır. İtikadi konulara fazla eğilmedikleri için itikadi tartışmalarda geri planda kalmışlardır.

c. Mürcie, Rey'de Neccârilik, Sicistan'da Kerrâmilik, Semerkant'ta daha sonraları Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat olarak tanımlanan Maturidilik olmak üzere üç ayrı fikir ekolünü ortaya çıkaran mezhep olmuştur.

► MU'TEZİLE:

İslam'ı savunma amacı ve çeviri faaliyetleri Müslümanları felsefi düşünceye sevk etmiştir. Bu gelişme, kelami-felsefi meselelerle tanınmış bir ekol olan Mu'tezile'nin teşekkülüne etki eden önemli faktörlerden biridir. İlk Mu'tezili fikirlerin öncü isimleri Vasil b. Atâ ve Amr b. Ubeyd'dir. Mu'tezile ekolünün teşekkülü ve sistemleşmesinde ise, Ebû'l-Hüzeyl Allaf, Nazzam, Bısr b. El-Mu'temir ve Cahız gibi bilginler önemli rol oynamıştır. Mu'tezilenin temel görüşleri ve özellikleri şunlardır:

a. Ahirete ve metafiziğe ait bazı konuları akıl ile izah etmeye çalıştığı için akla kaldıramayacağı bir yük yüklemiştir.

b. Yeryüzünde tevhidi savunan yegâne mezhebin kendisi olduğunu ileri sürmüştür.

c. “Adl” kavramını, Allah'ın iyi (hasen) fiilleri işlemesi, kötü (kabih) fiillerin meydana gelmesinde etkisinin bulunmaması olarak izah etmiştir.

d. Bir kimseye gelecekte bir faydanın ulaştırılacağı veya ondan bir zararın giderileceğini bildiren habere “va'd”, birisinin ileride zarar göreceğini veya bir faydadan mahrum bırakılacağını bildiren habere ise “vaîd” denmiştir. Dolayısıyla Allah'ın va'd ve vaîdinde durmaması veya verdiği haberin gerçekleşmemesi diye bir şeyin söz konusu olmadığını savunmuştur.

e. Büyük günah işleyen kişinin, küfür gerektiren bir inkârda bulunmadığı müddetçe kâfir olmadığını dile getirmiştir. Fakat böyle kimsenin işlediği günah sebebiyle imanda kalamayacağı için bu ikisi arasında bir yerde bulunduğunu ileri sürmüştür.

f. Her Müslümanın temel görevlerinden birisinin insanlara iyiliği emretmesi ve onları kötülüklerden sakındırması olduğunu bildirmiştir. Sapıklık içinde olanların hidayete ermesi ve İslam'a zarar vermek isteyenlerin önüne geçilmesi için bunun elzem olduğunu savunmuştur.

BİLGİ NOTU !

Mutezilî düşüncenin temellerini atan Vasıl b. Ata'dır. O, büyük günah işleyen ne mümin ne de kâfir olduğunu, ikisi arasında bir konumda olduğunu ileri sürmüştür.

► EHL-İ SÜNNET:

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat, Hz. Muhammed ve ashabının dini uygulamalarına uyan ve ondan ayrılmayan kimselerdir. Bu tabir, sözkonusu özelliklere haiz ilk dönem Müslümanların dini anlama, açıklama ve yaşama biçimini belirtmek için kullanılmıştır. Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat kavramı Haricî, Şîî, Mutezilî, Mürciî olmayan Müslüman grupları tanımlamak için hicrî üçüncü asırdan itibaren kullanılmıştır. Ehl-i Sünnet düşüncesinin temellerini atan şahsiyetlerin başında Hasan Basrî (v. 110/728) gelir. Hasan Basrî'den itibaren sistemleşmeye başlayan Ehl-i Sünnet akaidi, hicri 2. ve 3. yüzyıllarda bir taraftan İmam Mâlik (v. 179/795), İmam Şâfiî (v. 204/819) ve Ahmed b. Hanbel (v. 241/855) gibi Ehl-i Hadis âlimlerinin oluşturduğu kesimce; diğer taraftan da Ebu Hanîfe (v. 150/767) ve öğrencilerince temsil edilmiştir. İlk grup itikadi konularda nasslara sımsıkı bağlanmayı zaruri ve yeterli görmüşken ikinci gruptakiler nassları esas almakla birlikte itikadi meselelerin akıl ilkeleriyle desteklemesi gerektiğini savunmuştur. Ehl-i Sünnet, sonraki süreçte Maturidilik ve Eşarilik şeklinde iki ana ekole ayrılmıştır. Bu süreçten itibaren Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat kavramı belli toplumsal yapı veya yapılar karşılıklı olarak kullanılmıştır. Ehl-i Sünnet, günümüzde Müslümanların yaklaşık % 90'ını oluşturmaktadır.

► EŞ'ARİLİK:

Ebü'l-Hasan el-Eşarî'nin fikirleri etrafında oluşmuş kelâmî bir düşünce ekolüdür. Eşarilik, Bakıllânî, Cuveynî, Gazzalî, Fahreddin Razî, Cürcânî gibi âlimlerle güçlenmiştir. Eş'arilik, Irak, İran, Suriye, Mağrip, Mısır, Yemen, Nişabur, Belh, Herat, Isfahan, Merv, Basra ve Musul'da yayılmıştır. Eş'ariliğin temel görüşleri ve özellikleri şunlardır:

- Allah'ın zatıyla kaim olan ezeli sıfatları vardır ve onlar yaratılmış değildir.
- Kuran-ı Kerim Allah'ın kelimidir ve mahlûk değildir.
- Allah ahiret gününde müminler tarafından görülebilecektir.
- Allah'ın varlığını bilmek akıl ile değil, şeriat yoluyla vaciptir.

e. İnsanların bütün fiillerini yaratan, ecel ve rızıklarını takdir eden Allah'tır. İnsan ise bunu kesb eder.

- f. Allah, kullarını güç yetiremedikleri şeylerle mükellef kılabilir.
- g. İman, bilgi ve kalp ile tasdiktir. Ameller imanın asıl rüknü değildir.
- h. İyi ve kötü, güzel ile çirkin akılla değil vahiyle bilinebilir.
- i. Büyük günah işleyen günahkâr olur ama imandan çıkmaz. Tövbe etmeden ölürse, durumu Allah'a kalmıştır.
- j. İmamet nass ve tayin ile değil, ittifak ve seçimle olur. İmamlar masum değildir.

► MATURİDİLİK:

Mansur el-Maturidî'nin (v. 333/944) fikirleri etrafında oluşmuş kelami bir düşünce ekolüdür. Bu ekol, dini konularda ne hadis taraftarları gibi nakli öncelemiş ne de Mu'tezile gibi akla öncelik vermiştir. İki arasında orta bir yol tercih etmiştir. İmam Maturidî, İmam Azam Ebu Hanife'nin fikirlerini sistemleştirmiş ve daha sonra Ehl-i Sünnet adıyla meşhur olacak itikadi bir yapıya büründürmüştür. Maturidiyye'nin ekolleşmesi, Ebû'l-Muîn en-Neseî (v. 508/1111) ile olmuştur. Temel görüşleri ve özellikleri şunlardır:

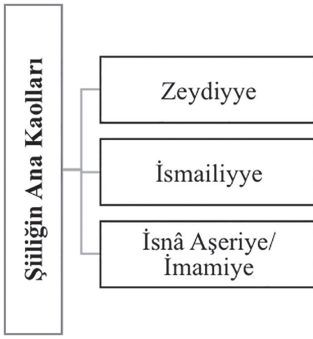
- a. Allah'ın zatî ve subutî bazı sıfatları vardır. Bu sıfatlar, Allah'ın kendisi de değildir, ondan başka bir şey de değildir.
- b. İnsanın akıl yoluyla Allah'ın varlığına ulaşması vaciptir.
- c. İmanın asıl unsuru kalp ile tasdik etmektir. Dilin ifadesi ise kalpteki imanın anlatılmasına ilişkin bir araçtır.
- d. Ameller imanın bir parçası değildir. Onları terk etmekle veya günah işlemekle iman azalmaz. Büyük günah işleyen imandan çıkmaz.
- e. Kur'an Allah'ın kelâmıdır. Kelâm, Allah'ın zâtı ile kâim olan ezeli bir sıfattır.
- f. İnsanın fiilleri, yaratma yönünden Allah'a, kesb (kazanma) yönünden insana aittir. İnsan bütün fiillerinden sorumludur.
- g. İnsan bir işi yapmaya azmettiği zaman, Allah bu fiilin gerçekleşmesi için kudret yaratır; insan da bu kudretle o fiili gerçekleştirir.
- h. Kabirde sorguya çekilme, azap veya nimet görme, ahad hadislerle sabittir. Buna işaret eden ayetler de vardır. Kabir hâllerini, dünya hayatı ve şartlarına benzetip inkâr etmek doğru bir tavır değildir.
- i. Allah'ın ahirette müminler tarafından görülebileceği, naklî ve aklî delillerle sabittir.

İmam Eş'ari'nin Eserleri; "el-İbane an usûli'd-diyâne, el-Lum'a fî'r-reddi alâ ehli'z-zeyğî ve'l-bid'a, Makâlâtü'l-İslamiyyîn'dir. Ebû Mansur Maturidî'nin günümüze ulaşan eserleri, "Kitâbü't-Tevhîd" ve "Te'vilâtü'l-Kur'an"dır.

► ŞİİLİK:

Şia, Arapça bir kelimedir. Sözlükte, “peşinden gitmek, taraftar olmak, ayrılmak, firkalaşmak” gibi anlamlara gelir. Şia tabiri ilk zamanlar daha çok Hz. Ali ve soyunun haklarını arayan, onlara yardım eden taraftarlar anlamında kullanılmıştır. Bir mezhep olarak Şia, Hz. Ali’yi, Hz. Muhammed’den sonra insanların en faziletlisi olarak kabul edip onun nass ve tayinle imam olduğuna, ondan sonra imametın kıyamete kadar Ali’nin soyunda devam edeceğine inanan toplulukların ortak adıdır. Şia’nın doğuşu, hicri birinci asrın sonları ikinci asrın başlarına tekabül eder. İmamet nazariyesinin oluşumu ve kelami bir sisteme kavuşması ise daha sonra gerçekleşmiştir. Şiilik içerisinde yaşanan görüş ayrılıkları neticesinde zaman içerisinde değişik kollar ortaya çıkmıştır.

Zeydiyye: Şia’nın bir kolu olan Zeydiyye, İmamiyye fırkasının dördüncü imamı Ali Zeynelabidin’in oğlu Zeyd’i imam kabul eder. Karizmatik liderci din anlayışının hâkim olduğu Zeydiyye, siyasi-itikadi nitelikli bir fırkadır. İmametın kendi hakları olduğuna inanan ve iktidarı ele geçirme politikası güden Zeydiler, Taberistan ve Yemen’de belli ölçüde hâkimiyet kurmuşlardır. Zaman içerisinde güçleri zayıflamış olsa da günümüzde bu ekol, Kuzey Yemen bölgesinde hâkim unsur olarak varlığını sürdürmektedir.

İsmailiyye: İmametın Cafer es-Sadık (148/765)’tan sonra onun en büyük oğlu İsmail ve soyundan gelenlerin hakkı olduğunu ileri sürerler. Bu ekol, Muhammed b. İsmail’den sonra gizli imamlar yoluyla davet faaliyetlerini sürdürmüştür. Özellikle İran, Horasan-Maveraünnehir, Yemen ve Kuzey Afrika gibi bölgelerde yoğunluk kazanmışlardır. İsmaililik içerisinde ilk ayrışma, Dürzilik hareketinin ortaya çıkmasıyla; ikincisi ise, Fatımî halifelerinden el-Mustansır’ın ölümü ile birlikte bu ekolün, Nizâriyye ve Müstaliyye şeklinde iki ana kola ayrılmasıyla yaşanmıştır.

İmamiyye: İmamiyye, Hz. Peygamberin vefatından sonra Hz. Ali ve sırasıyla onun iki oğlu ile torunlarını Allah’ın emri, Peygamber’in tayini ve vasiyeti ile meşru imam kabul eden ve böylece on iki imama inanmayı dinin asıl rükünlerinden biri olarak görenlerin mezhebidir. Bunlara, on iki imama inanma esas olduğundan “İsnâ aşeriyye” (on ikiciler) ve itikat, ibadet ve muamelatta İmam Cafer-i Sadık’ın görüşlerine dayandıklarından dolayı da “Caferiyye” denilir. Günümüzde Şiilik denildiği zaman özellikle bu ekol anlaşılır. İmamiyye’nin temel görüşleri ve özellikleri şunlardır:

- a. İmâmiyye'yi diğer mezheplerden ayıran en önemli husus İmâmettir.
 - b. Bu ekole göre yeryüzü masum bir imamdan yoksun olamaz.
 - c. Allah ve Resulü, insanlığı yönetme yetkisini Ehl-i Beyt mensubu on iki İmama nass ve tayinle vermiştir.
 - d. On ikinci imam Muhammed Mehdî ölmemiştir, kıyamet kopmadan önce gelerek dünyada zulme ve adaletsizliğe son verecektir.
 - e. İmamlar masumdur, ilahî bir ilme sahiptirler.
- İmamiye'ye göre dinin temel esasları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

12 İmam Kimdir?..

1. Ali b. Ebî Tâlib. 2. Hasan b. Ali. 3. Hüseyin b. Ali. 4. Ali b. Hüseyin Zeyne'l-Âbidîn.
5. Muhammed el-Bâkır b. Ali Zeyne'l-Âbidîn. 6. Cafer es-Sâdık b. Muhammed el-Bâkır.
7. Mûsâ el-Kâzım b. Cafer es-Sâdık. 8. Ali er-Rızâ b. Mûsâ el-Kâzım. 9. Muhammed Cevâd et-Takî b. Ali er-Rızâ. 10. Ali el-Hâdî en-Nakî b. Muhammed et-Takî. 11. Hasan el-Askerî b. Ali en-Nakî. 12. Muhammed el-Mehdî b. Hasan el-Askerî

1. FIKHÎ YORUMLAR

İslam düşüncesinde fikhî yorumlar hicri ikinci asrın başından itibaren ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu dönemde, ibadet ve muamelat alanında ortaya çıkan sorunlara çözüm bulmak amacıyla önemli fakihler yetişmiştir.

Hanefî Mezhebi: İmamı Azam Ebu Hanife'nin görüşlerine dayanır. Ebu Hanife nakil ile akıl, hadis ile re'y arasında dengeli bir yol tuttuğundan ve akıl yürütme yöntemini kullanarak aklın nüfuz alanını genişlettiğinden bu mezhebin taraftarlarına Re'y ekolu de denilmiştir.

Maliki Mezhebi: mezhebin kurucusu Malik bin Enes'tir. O, içtihat ve uygulamalarında Kuran, sünnet, sahabe ve tabiin sözlerine sırasıyla uymuş ve Medine halkının uygulamalarını daha çok dikkate almıştır. Malikilik; Tunus, Cezayir, Fas ve Sudan'da yaygındır.

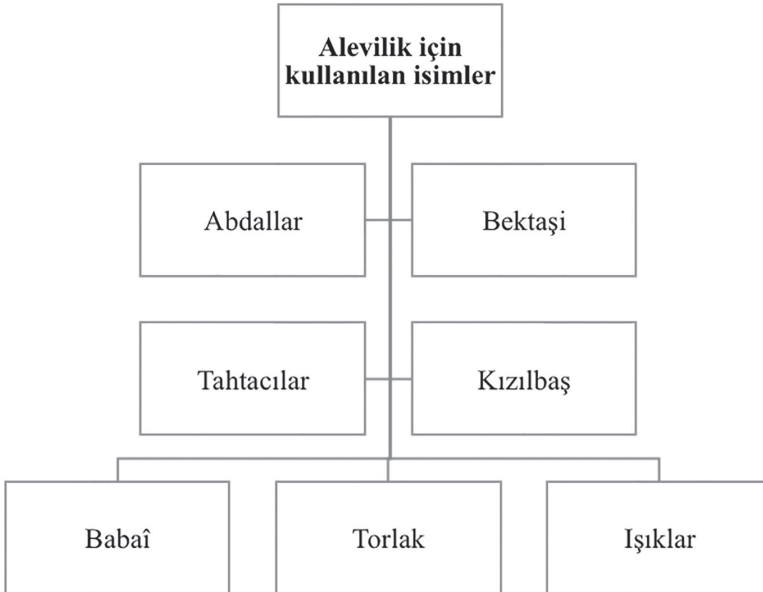
Şafîî Mezhebi: Muhammed b. İdris eş-Şafi'nin yorum ve görüşlerine dayanır. O, bulunduğu bölgenin şartlarını göz önüne alarak bazı fetvalarını yeniden gözden geçirmiştir. İmam Şafîî'nin Bağdat'ta bulunduğu esnadaki içtihatları eski görüşü, Mısırda bulunduğu esnadaki içtihatları da yeni görüşü şeklinde değerlendirilip ele alınmıştır.

Hanbeli Mezhebi: Ahmed b. Hanbel'in görüş ve yorumlarına dayanır. O, rivayetlere önem vermekle birlikte naslardan da hüküm çıkarmıştır. Bu mezhep, hakkında hüküm bulunmayan konularda icma ve sahabe sözüne müracaat eder. Hanbeli mezhebinde hadise dayalı bir fıkıh anlayışı merkezdedir.

Ca'feri Mezhebi: İsnâ aşeriyye ve İmamiyye olarak da bilinen bu mezhep, hem itikat hem de ibadet ve muamelatta İmam Cafer-i Sadık'ın görüşlerine dayanır. Dini konularda Kuran ve sünnetin yanı sıra masum kabul ettikleri on iki imamın sözlerini de delil olarak kullanırlar. Onların sözlerini hadis olarak değerlendirirler.

2. ALEVİLİK - BEKTAŞILIK

“Alevi”; Hz. Ali'yi öven ve seven, ona mensup ve bağlı demektir. Alevilik ise Hz. Muhammed'den sonra Hz. Ali'nin Allah ve Hz. Peygamber tarafından halifelige tayin edildiğine inananlar anlamına gelir. Bektaşilik ise Hacı Bektaş Veli'ye bağlı olan ve onun izinden gidenlerin oluşturduğu yolun adıdır. Dolayısıyla Alevilik-Bektaşilik düşüncesinin kurucusu Hacı Bektaş Veli'dir. Onun etkilendiği şahıs ise Hoca Ahmet Yesevi'dir. Moğol istilalarının da etkisiyle Hacı Bektaş Veli, Anadolu'dan Balkanlara uzanan tasavvuf yorumunun öncüsü olmuştur. Rum Abdallarının gayretiyle Hacı Bektaş Veli'nin öğretileri yayılmıştır. Alevilik ve Bektaşilik, göçebe yahut yarı göçebe toplulukların önceki inançlarını İslam'la bağdaştırmaları sonucu zuhur etmiş bir yapıdır. Bu yapı eski Türk inanç ve geleneklerinden, tasavvufi düşünceden, İsmaili etkiye bağlı olarak kısmen bâtnî anlayışlardan, Zerdüştilik, Hurûfîlik ve İsnâ aşeriyye'ye ait unsurlardan izler taşır. Yeniçeriliğin lağvedilmesi, Bektaşiliğin etki alanını zayıflatmıştır. Günümüzde Alevilik ve Bektaşilik dernekleşmiştir. Hacı Bektaş Veli; inanç, ibadet ve ahlaka ilişkin görüşlerini Makalat adlı eserinde “dört kapı kırk makam” ilkesi çerçevesinde izah etmiştir.

DÖRT KAPI KIRK MAKAM

Şeriat Kapısı	Tarikat Kapısı	Marifet Kapısı	Hakikat Kapısı
İman etmek	Tövbe etmek,	Edepli olma	Alçak gönüllü olmak
İlim öğrenmek	Mürit olmak	Bencilik ve kinden uzak durma	Kimseyi ayıplamamak
İbadet etmek,	Saç, sakal, giyim ve kuşama dikkat etmek	Perhizkarlık	İyiliği esirgememek
Haramdan uzak durmak	Nefisle mücadelede pişmek	Sabır ve kanaat	Bütün varlıkları sevmek, bir görmek
Nikâh kıymak	Hizmet etmek	Haya	Birliğe yönelmek ve yöneltmek
Çevreye zarar vermemek	Haksızlıktan korkmak	Cömertlik	Gerçeği gizlememek
Peygamberin emirlerine uymak	Ümitsizliğe düşmemek	İlim	Seyrüsülük
Şefkatli olmak	Hırka, zenbil, seccade, tespih taşıyıp ibret almak	Hoşgörü	Sır saklamak
Temiz olmak	Nasihat, kanaat ve muhabbet ehli olmak	Kendini bilme	Münacaat
İyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmak	Aşk ve şevk duymak, alçakgönüllü olmak	Marifet	Tanrı'ya kavuşmak

Alevilik-Bektaşilik geleneğinin temel görüşleri ve özellikleri şöyledir:

- Allah sevgisi kişinin kendisini bilmesine bağlıdır.
- Hakikat makamı, Allah sevgisine dayandığından tek amaç Allah'ın sevgisini kazanmaktır.
- “Hak-Muhammed-Ali” ifadesinde ikinci sırada Hz. Peygamber yer alır. Hz. Muhammed, peygamber olarak kabul edilir.
- Hem Hz. Peygambere hem de Ehl-i Beytine (ailesine, evine) salat ve selam getirilir. Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin soyundan gelenler de sevilir.
- Muharrem ayında on iki gün oruç tutulur, orucun bittiği son akşam cem ayini yapılır.

f. Hz. Ali ile başlayıp İmam Mehdi ile son bulan on iki İmam çok önemlidir. Bunlar masum olup dini konularda rehberdirler.

g. Kişinin birbiriyle yol arkadaşlığı ve kardeşliği kurması anlamına gelen “musa-hiplik” çok önemli bir ilkedir. Bu uygulama, hicretten sonra Hz. Muhammed’in Hz. Ali ile kardeş olduğunu ilan etmesi olayına dayanır.

h. Musahiplik geleneğine göre musahip olacaklar yaş, kültür düzeyi ve yaşadıkları muhit gibi konularda birbirine yakın olmalıdırlar. Bunlar birbirlerinden sorumludurlar ve her konuda birbirlerine danışıp güvenirlere.

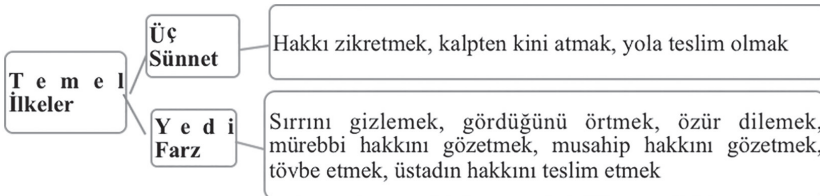
BİLGİ NOTU !

Alevi-Bektaşî kültüründe Hz. Muhammed, Hz. Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin isimleri beş parmakdan oluşan el ile sembolize edilir. Bunun işlendiği levhaya, “Ali Pençesi Levhası” denir. Yine bu kültürde “tevellâ” terimi söz konusu isimleri sevmeyi, onlardan şefaât ummayı; “teberra” terimi ise Yezid ve taraftarlarını sevmemeyi, onlardan uzak durmayı ifade eder.

► CEM TÖRENİ İLE İLGİLİ BAZI UYGULAMALAR:

- Dedeler ve babalar liderlik yapar.
- Ozanlar tarafından bağlama çalınır.
- Ehli Beyt, On iki İmam ve Kerbela ile ilgili mersiyeler, tevhit nefesleri ve dualar okunur.
- Semah dönülür, kurban kesilir, lokmalar dağıtılır.
- Darginlar barıştırılır, kardeşlik vurgusu yapılır.
- Cemi yönetene “dede”, onun olmadığı cemi idare edene “rehber” denir.
- Cemdeki düzeni sağlayana “gözcü”, alanı aydınlatan görevliye “çerağcı” adı verilir.
- Cem esnasında deyiş vs. söyleyerek semahı idare edene “zâkir”, suyu dağıtana “sakka”, kurban/yemek işlerine bakana “sofracı” denir.
- Semaha öncülük edene “pervane”, cemin başlayacağını haber verene “peyik”, cemin yapılacağı mekânı düzenleyene ise “iznikçi” adı verilir.

Üç Sünnet Yedi Farz:

▶ C. İMAN, BİLGİ, AMEL

▶ 1. İMAN

Sözlükte “onaylamak, doğrulamak, benimsemek, güven vermek, güvende olmak, gönülden kabullenmek” gibi anlamlara gelen İman terim olarak “kalbin tasdiki, dilin ikrarı, kalbin bilmesi” demektir. İmanın bilgiye, delile ve araştırmaya dayalı olarak gerçekleşmesine “tahkiki iman”; delillere dayanmaksızın çevrenin etkisi ve yönlendirmesiyle gerçekleşen imana da “taklidi iman” denir. Taklidi iman kabul edilir fakat bunun akli ve dini delillerle güçlendirip korumak gerekir. İnanılması gereken hususlara toptan inanmaya ise “icmalı iman” adı verilir. İman bir bilgiyi doğrulamaktır. Kalpteki bilginin imana dönüşebilmesi için teslimiyet gerekir. Teslimiyet göstermeyen bilgi sahibinin mümin olmasını beklenemez.

▶ 2. TASDİK VE İNKÂR

Tasdik ve İnkâr konusunda mezhepsel yorumlar	
Eş'ari /Maturidi	İman için kalp ile tasdik kâfidir. Kalben tasdik etmeksizin sadece dil ile inandığının söylenmesi kişiyi mümin yapmaya yetmez.
Mürchie ve Kerramiye	Dil ile tasdik iman için yeterlidir. Bu görüşe göre münafıkların da mümin sayılması gerekir. Fakat böyle bir yorum Kuran'a ters düşer.
Hariciler, Mu'tezile ve Zeydiye	İman; kalben tasdik etmek, dil ile ikrar etmek ve dinin temel rükünlerini yerine getirmektir.
Cemhiye	İman, tasdik olmaksızın Allah ve Resulünün bildiklerini kalbin bilmesidir yani marifettir. Tasdik için iradi bir gayret sonucu kalpte oluşurken, marifet, iradesiz ve çabaya gerek duyulmaksızın kalpte belirir.

Ehl-i Sünnet, şüpheye dayanarak ehl-i kıblenin tekfir edilemeyeceğini kabul etmiştir. Bir Müslümanın kendi iradesiyle dinden çıkmasına “irtad”, bu kimseye de “mürted” denir. Şiiiler ise imameti kabul etmeyenleri tekfir etmişlerdir. Küfür ile yakından ilişkili kavram şirkidir. Farkı, küfrün daha genel şirkin ise daha özel mana ihtiva etmesidir.

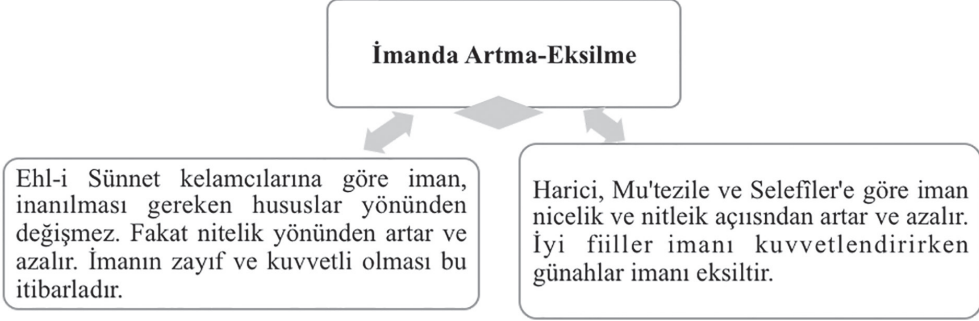
Unutma !..

Hanefi mezhebine göre iman, dil ile ikrar ve kalp ile tasdik olmak üzere iki rükünden oluşur. Bunlardan birinin eksik olduğunda iman gerçekleşmez.

▶ 3. İMAN-AMEL İLİŞKİSİ

İnanç sadece vicdanen bir şeyi kabullenme değildir. Nitekim Kuran'da iman ile salih amel pek çok kez birlikte zikredilmiştir. Amel, imanın sahlılığını ve samimiyetini gösterir. İnanç esaslarını gönülden benimsemiş, fakat emir ve yasakların gereğini

yapmayan kişi işlediği günahları helal görmedikçe günahkâr mümindir. Böyle kişilere “facir” veya “fasık” denmiştir. Büyük günah işleyen kişi ise, Haricilere göre kâfir, Mu'tezile ve Şia'ya göre iman ile küfür arasındadır. Selefiler'e göre imanı olduğu halde günah işleyen ve ameli terk eden kişi asi mümindir.

ÜNİTE -1- TEST

1. (I) Doğru yolu arayanları bilgilendirip onlara yol göstermek
 (II) İnanç esaslarına yönelik saldırılara karşı dini muhafaza etmek
 (III) Akılla çelişen inanç esaslarını tespit edip bunları izah etmek

Yukarıdakilerden hangileri Kelam biliminin amaçları arasında yer alır?

- A) Yalnız I
 B) I ve II
 C) I ve III
 D) II ve III
 E) I, II ve III

2. Aşağıdakilerden hangisi “din” kelimesinin anlamlarından biri değildir?

- A) Mükâfat
 B) Usul
 C) Ceza
 D) Cömertlik
 E) İtaat

3. **Kelam biliminin teşekkülünde önemli bir rol oynayan “Fıkh-ı Ekber” adlı eserin müellifi kimdir?**

- A) İmam Maturidi
 B) İmam Eş’ari
 C) İmam Şafii
 D) İmam Ebu Hanife
 E) Eb’ul-Muin en-Nesefi

4. (I) Kelam, İslam’ı ve inanç esaslarını savunma amacı güderken, felsefe her şeyi sorgulama ve olaylara eleştirel gözle bakma eğilimindedir.

(II) Vahiy veya duyularla öğretilmesine gerek duyulmaksızın insanın kendi kendine elde ettiği bilgilere “bedihi bilgi” denir.

(III) Vahiy, insanların akıllarıyla bilmelerinin mümkün olmadığı gaybî konularda bilgiler verir.

(IV) Kelam ile felsefenin ayrıldığı noktalardan biri, kelam ilminin felsefeden farklı olarak varlık, bilgi ve değer alanıyla ilgilenmesidir.

Bu ifadelerden hangileri doğrudur?

- A) I ve II
 B) II ve IV
 C) II, III ve IV
 D) I, II ve III
 E) I, II, III ve IV

5. “İyi ve kötü akılla bilinebilir ancak belirlenemez. Akıl var olan değeri anlar.”

Bu fikri savunan Kalam ekolleri hangileridir?

- A) Maturidilik-Mutezile
B) Maturidilik-Eşarilik
C) Eşarilik-Mürctie
D) Mu'tezile-Eşarilik
E) Maturidilik-Mürctie-Eşarilik

6. “O ki, hanginizin daha güzel davranacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratmıştır...” (Mülk/2)

Meali verilen ayette aşağıdakilerden hangisine dikkat çekilmektedir?

- A) İnsanın imtihan edildiğine
B) Allah'ın subutî sıfatlarına
C) İbadetlerin önemine
D) Ahiret hayatının gerekliliğine
E) Her şeyin Allah tarafından var edildiğine

7. İnsanın içinde yaratılış gereği bütün âlemi idare ve sevk eden yüce bir yaratıcı fikri bulunur. Nitekim insan yardıma ihtiyaç duyduğu zor anlarda hemen her şeyi bir kenara bırakıp yüce bir kudrete, Allah'a yönelir.

İnsanı inanmaya yönelten bu husus aşağıdaki kavramlardan hangisiyle ifade edilir?

- A) Vicdan
B) Mükellefiyet
C) İrade
D) Fıtrat
E) Sünnetullah

8. Tasdik ve inkâr konusunda bazı mezheplerin görüşleri şöyle verilmiştir:

- (I) Eşarilik ve Maturidilik: İman için kalp ile tasdik kâfidir. Kalben tasdik etmeksizin sadece dil ile inandığının söylenmesi kişiyi mümin yapmaya yetmez.
(II) Mürctie ve Kerramiye: Dil ile tasdik iman için yeterlidir.
(III) Hariciler, Mutezile: İman; kalben tasdik etmek, dil ile ikrar etmek ve dinin temel rükünlerini yerine getirmektir.

Bu eşleştirmelerden hangileri doğrudur?

- A) Yalnız II
B) I ve II
C) II ve III
D) Yalnız III
E) I, II ve III

9. (I) Allah, evreni varlığının bir işareti olarak nitelemektedir.
(II) Evrendeki her varlık, Allah'ın yarattığı ölçüye göre hareket eder.
(III) İnsan kendisine verilen nimetlere karşı Allah'a şükreder.

Bu ifadelerden hangileri Allah-âlem ilişkisiyle ilgilidir?

- A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) I-II
D) II-III
E) I-III

10. İnanç esaslarıyla ilgili meselelerde ayet ve hadislerde bildirilenleri aynen kabul eden, Allah'a cisimlere mahsus özellikler atfetmemekle beraber (tecsim) te'vil yoluna da gitmeyen ekol aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Şia
B) Mu'tezile
C) Selefiye
D) Kaderiyye
E) Eşarilik

ÜNİTE 2: İMAN ESASLARI VE GÜNÜMÜZDE KELAM İLMİ

A) ALLAH'IN VARLIĞI VE BİRLİĞİ

1. VARLIK DELİLLERİ

Tevhid inancı, İslam dininin özüdür. Allah, kendi varlığının ve birliğinin delillerini Kuran'da, insanın kendi nefsinde ve yarattığı tabiatta göstermiş ve bunlar üzerinde düşünülmesini istemiştir.

Odaklan !..

Kuran'da, Allah'ın evrende yarattığı her şeye ayet denmiştir. "Semalarda ve yeryüzünde nice âyet (delil) vardır. Ve onlar, ondan (o delilden) yüz çevirerek yanından geçerler. Onların çoğu, şirk koşmadan Allah'a inanmazlar." (Yusuf suresi, 105/6)

Hudûs Delili: "Hudûs", yok iken sonradan var olan şey(ler) demektir. Bunları var edene de "muhdîs" denir. Evren sonradan var olduğuna göre mantıkî olarak bunun bir muhdîsi olmalıdır. Hiçbir şeyin tesadüfî olarak meydana gelmediği Kuran'da şu şekilde bildirilir: "Acaba onlar herhangi bir yaratıcı olmadan mı yaratıldılar? Yoksa kendileri mi yaratıcıdırılar?" (Tur/35).

İmkân Delili: Yokluğu düşünülebilen veya var olmak için başka bir nedene ihtiyaç duyana "mümkün" denir. Âlem içindeki her şeyle beraber mümkün bir varlık olduğundan kendisini var eden bir yaratıcıya (vacip) ihtiyaç duyar. Ki bu da Vacibu'l-Vücûd (varlığı zorunlu olup yokluğu düşünülemeyen) olan Allah'tır.

Kemal Delili: Evrendeki her şey, bir yönüyle eksiktir. Allah dışında hiçbir şey mükemmel değildir. Yetkinlik ve kusursuzluğa dair nitelikler yalnızca Allah'a aittir. Kur'an'da onun yüce sıfatları söz konusu edilmiştir. Kemal derecesine sahip bir yaratıcıya ulaşma düşüncesi onun varlığının bir delidir.

Gaye ve Düzen Delili: Evren, birbiriyle uyumlu sebepler ve gayeler sistemidir. Bu mükemmel düzen tesadüfî değil, ancak yaratıcı ve düzenleyici bir iradenin eseri olabilir. Her bir şey bir gayeye göre hareket ettiğine göre bunu planlayan büyük bir sanatkâr olmalıdır ki bu da yüce Allah'tır.

Fıtrat Delili: Fıtrat, yaratılış demektir. Temiz bir fıtrata sahip insan için Allah'ın varlığı doğal bir hadisedir. İnsanın içinde yaratılış gereği bütün âlemi idare ve sevk eden yüce bir yaratıcı fikri bulunur. Nitekim insan yardımı ihtiyaç duyduğu zor anlarda hemen her şeyi bir kenara bırakıp yüce bir kudrete, Allah'a yönelir. Bu fitrî yöneliş, Allah'ın varlığının delillerindedir.

Tevhit;

- Bütün iyiliklerin ve güzelliklerin kaynağının bir olduğunu anlatır.
- İslam dininin özünü oluşturur.
- Bütün elçilerin üzerinde durduğu ortak öğretilerdir.
- İnsanın güven duygusunu geliştirir, onu emniyete çıkarır.
- İnsanı özgürleştirir, kötülüklerden uzaklaştırır, ebedi kurtuluşa ve sayısız nimetlere ulaştırır.

Temanu Delili: Temanu, birden fazla ilah olmayacağı anlamına gelir. “İlah”, kendisinden daha üstün hiçbir gücün olmadığı varlık demektir. Yani ilah, tek olan varlıktır. Bu husus kuranda şöyle bildirilir: “Allah evlat edinmemiştir; Onunla beraber hiçbir tanrı da yoktur. Aksi takdirde her tanrı kendi yarattığını sevk ve idare eder ve mutlaka onlardan biri diğerine galebe çalardı. Allah, onların (müşriklerin) yakıştırdıkları şeylerden münezzehtir”. (Müminun/91).

2. ALLAH'IN SIFATLARI VE İSİMLERİ

Allah, benzeri ve dengi olmadığından herhangi bir şekilde tasavvur edilemez. Ona ait hususi ve kusursuz sıfatlar başkalarına atfedilemez. Allah, peygamberler ve kitaplar aracılığıyla kendini tanıtmış, bir ve eşsiz olduğunu haber vermiştir.

Subûti Sıfatlar	
Hayat	Allah'ın hayat sâhibi olması demektir. O, diridir. Hayatı, mahlûkların hayatına benzemez. Zatına mahsus olan hayat, ezeli ve ebedidir.
İlim	Allah'ın her şeyi bilmesi, ilminin her şeyi kuşatması demektir. Allah, her şeyi bilir. Bilmesi mahlûkatın bilmesi gibi değildir.
Semi	Allah'ın her şeyi işitmesidir. Allah, vasıtasız işitir. İşitmesi, kulların işitmesine benzemez.
Basar	Allah'ın her şeyi görmesidir. Allah, aletsiz ve şartsız görür. Görmesi göz ile değildir.
İrade	Allah'ın dilemesi vardır. Dilediğini yaratır. Her şey Onun dilemesi ile var olur.
Kudret	Allah'ın, her şeye gücü yeter. Hiçbir şey Ona güç gelmez.
Kelam	Allah'ın harfe ve sese muhtaç olmadan konuşması demektir. Allah'ın söylemesi alet, harfler, sesler ve dil ile değildir.
Tekvin	Allah'ın yaratıcı olmasıdır. Ondan başka yaratıcı yoktur. Her şeyi O yaratır.

Zatî Sıfatlar	
Vücut:	Allah Teâlâ'nın var olduğunu ifade eder. Allah vardır. Varlığı ezeldir. Vâcib-ül Vücut'dür, yani varlığı lazımdır.
Kıdem	Allah Teâlâ'nın varlığının başlangıcı olmamasıdır. Allah'ın varlığının evveli yoktur.
Beka	Allah Teâlâ'nın varlığının sonu olmaması, daima var bulunmasıdır. Allah'ın varlığının sonu yoktur. O, hiç yok olmaz.
Vahdaniyet	Allah Teâlâ'nın bir olması demektir. Allah'ın zatında, sıfatlarında ve işlerinde ortağı, benzeri yoktur.
Muhalefet-ün lil-havadis:	Allah Teâlâ'nın sonradan vücut bulan varlıklara benzememesi demektir. Allah, zatında ve sıfatlarında hiçbir mahlûkun zât ve sıfatlarına benzemez.
Kıyam bi-nefsihi	Allah Teâlâ'nın, başka bir varlığa ve hiçbir mekâna muhtaç olmadan zatı ile kaim olması demektir. Allah, zatı ile kaimdir. Mekâna muhtaç değildir. Madde ve mekân yok iken O var idi. O, her türlü ihtiyaçtan münezzehtir.

Allah'ın isimleri ile kastedilen onun varlığı ve sıfatlarıdır. Mümin, Allah'ın isimlerini bilmeli ve içinde bulunduğu duruma göre onları vesile edip dua etmelidir. Allah'ın isimlerini zikretmek elbette önemlidir ama bundan da öte asıl olan manaları üzerinde düşünmek ve onları içselleştirmektir.

Unutma !..

“En güzel isimler (el-esmâü'l-hüsna) Allah'ındır. O halde O'na o güzel isimlerle dua edin”. (Araf/180)

Allah'ın en güzel isimleri için “Esmâü'l-Hüsna” tabiri kullanılır. Allah, lafzı bu isimlerin en kapsamlı olanıdır.

B) MELEKLER

1. MELEKLERİN ÖZELLİKLERİ

- Gözle görülmeyen, Allah'ın emirlerini yerine getiren güçlü ve hızlı varlıklardır.
- Allah'a karşı gelmezler ve günah işlemezler.
- Emroldukları işleri aksatmadan yerine getirirler.
- Ellere ve kanatlara sahiptirler.
- Yeme-içme, uyuma, yorulma, cinsellik gibi insani özellikleri yoktur.
- Gaybı bilemezler.
- İyilik özelliğine sahip olmaları meleklerde gevşekliğe ve kibre neden olmaz.
- Meleklerin iyilik sembolü olması, insanı motive eder. İnsan yaratılış amacına uygun yaşadığında meleklerden de üstün bir makama ulaşacağı ümidini taşıdığından meleklerin bu özelliği insanın iyiliklerini artırmasına vesile olur.
- Yazıcı melekler insanı gözettiğinden onlara inanan insan hayır işlemeye ve ölçülü hareket etmeye özen gösterir.

2. MELEKLERİN GÖREVLERİ

Cebrail: Temiz, latif, üstün bilgiye sahip anlamına gelir. “Rûh'ul-emin” (güvenilir ruh), “ruh'ul-kudüs” (kutsal ruh), “resûl” (elçi) gibi isimler de verilmiştir. Vahiy meleğidir. Allah'tan aldığı vahyi peygamberlere ulaştırır.

Azrail: Ölüm meleğidir. Allah'ın izni ile ecel anı gelmiş olanların ruhlarını cesetlerinden ayırır. Kura'nda ve sahih hadislerde adı geçmemektedir. Kuran'da “melekü'l-mevt” (ölüm meleği) şeklinde geçmektedir.

Mikail: Doğa olayları ve insanların rızıklarını sağlayan melektir. Kuranda Mikâl şeklinde geçer. “Kim Allah'a, meleklerine, peygamberlerine, Cibril'e ve Mikâl'e düşman olursa bilsin ki, Allah kâfirlerin düşmanıdır.” (Bakara/98).

İsrafil: Kıyamet kopacağı zaman, Allah'ın emriyle sur denilen ve bizce nasıl olduğu bilinmeyen şeye üflemek suretiyle, dünya yaşamının bittiğini ve kıyamet gününün başladığını bildirecek olan melektir. Kuranda “münâdî” (çağırıcı) şeklinde geçmektedir.

Kuran’da dört büyük meleğin dışında başka meleklerin adları da geçmektedir. Ayrıca insanları koruyan ‘hafaza’ (koruyucu) melekler, iyilik ve kötülüklerimizi yazan ‘kirâmen kâtibin’ (yazıcı) ve kabirde insanları sorgulayacak olan ‘münker-nekir’ (sorgu) melekleri, müminlerin kalbine doğruyu ve hakkı ilham eden, müminlere dua eden, ahirette onları selamla karşılayıp hizmet edecek olan ve bunların dışında çeşitli görevleri bulunan melekler vardır.

▶ 3. CİN VE ŞEYTAN

▶ CİNLERİN ÖZELLİKLERİ:

- Yalın ateşten ve insan türünden önce yaratılmışlardır.
- İradeleri vardır ve kulluk için yaratılmışlardır.
- Müslüman olanları cennette, kâfir olanları cehennemde kalacaklardır.
- Gaybi bilmezler.
- Kuranda bilgi çalmak için gökleri yokladıkları ve oradan ateş hüzmeleriyle kovuldukları bildirilir.

▶ ŞEYTAN:

Görünmeyen varlıklardandır. Şeytan ismi bir nitelemedir. Kuran’da mecazi anlamda insan ve cinlerden şer sahiplerini betimlemek için de kullanılmıştır. Şeytan özelliğini ilk alan cinlerin atası İblis’tir. İblis, önce ibadetiyle belli bir makama ermişken Hz. Âdem’in yaratılış olayından sonra isyan etmiş ve Allah’ın huzurundan kovulmuştur. Sonra da Hz. Âdem ile Hz. Havva’nın cennetten çıkarılmalarına sebep olmuş ve onları neslinden gelenleri doğru yoldan uzaklaştırmak için çetin bir mücadeleye girişmiştir. Güçlü bir irade, temiz bir ahlak ve kararlı bir duruşa sahip kimse karşısında şeytanın gücü biter. O yüzden şeytanın şerrinden Allah’a dua ederek, ona dayanarak ve doğru bir yaşantı benimseyerek korunmak gerekir.

▶ C) NÜBÜVET

Resul	Bir kimsenin sözünü başkasına ulaştırıp tebliğ edene resul/elçi denir. Elçilik görevine ise “risalet” adı verilir. “Andolsun ki resullerimizi (peygamberlerimizi) açık delillerle gönderdik. Ve onlar ile beraber kitabı ve mizanı indirdik”. (Hadid:25)
Nebi	Sözlükte haber getiren anlamına gelir. Terim olarak ise Allah’tan gelen vahyi insanlara haber veren, bildiren kişidir. Haber verme işine ise “nübüvvet” denir.
Peygamber	Haber veren/getiren anlamında Farsça bir kelimedir. Peygamberler aldıkları vahyi olduğu gibi insanlara duyurmakla vazifelidirler. Her peygamber kendi toplumun diliyle gönderilmiştir. İlk peygamber, ilk insan olan Hz. Adem, son peygamber Hz. Muhammed’dir. Öncekilere gönderilen vahiy zamanla bozulmuşken Hz. Muhammed’e gelen vahiy hiçbir değişikliğe uğramadan olduğu gibi korunmuştur.

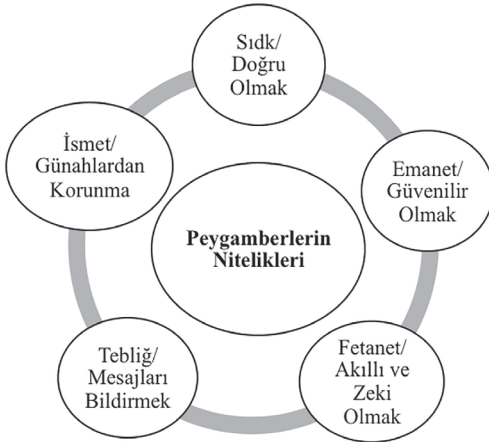
Ayet !..

“Andolsun ki Allah, müminlere kendilerinden, onlara kendi ayetlerini okuyan, onları arındıran ve onlara kitap ve hikmeti öğreten bir Peygamber göndermekle büyük bir lütufta bulunmuştur. Oysa onlar, daha önce apaçık bir sapıklık içindeydiler.” (Ali İmran/164)

1., ALLAH'IN PEYGAMBER VE VAHİY GÖNDERMESİ

- Allah, yarattığı kullarını sevdiğinden ve onlara karşı merhametli olduğundan peygamber göndermiştir.
- Allah'a nasıl ibadet edilmesi gerektiğini bildirmek, Allah'ı tanıtmak ve ölüm sonrasında neler olacağını haber vermek için peygamber gönderilmiştir.
- İnsanın sorumlu ve yükümlü tutulabilmesi için peygamber gönderilmiştir. Böylece insanın peygamber geldikten sonra herhangi bir bahane üretmesinin önüne geçilmiştir.
- Allah'ın insana yüklemiş olduğu sorumlulukların neler olduğunu ve nasıl yerine getirilmesi gerektiğini bildirmek için peygamber gönderilmiştir.
- Aile ve toplum hayatı; beşeri ve ticari ilişkiler gibi yaşamın her alanında insanlara örnek olması için peygamber insanlar arasından seçilip gönderilmiştir.

2., PEYGAMBERLERİN NİTELİKLERİ

SIDK (DOĞRU OLMAK):

Doğruluk bireyin söz ve davranışlarının birbiriyle uygun olmasıdır. Peygamberler yüklendikleri emanet gereği, ilahi buyrukları insanlara bildirirken doğru sözlü ve sadıktırlar. Asla yalan söylemezler. Peygamberler, Risâlet öncesi ve sonrasında hayatları boyunca daima doğru davranmış ve doğru konuşmuşlardır. Peygamberimize,

Peygamber olmadan önce herkesçe verilen “Sâdikul-Va’dil-Emin” ismi bu yüzdendir.

► EMANET (GÜVENİLİR OLMAK):

Peygamberlere verilen en önemli emanet, Allah’ın buyruklarının insanlara ulaştırılmasıdır. Onlar hem Risâlet ve nübüvvet görevlerinde hem de diğer bütün işlerinde güvenilir ve emin kişilerdir. Peygamberimize İslam öncesi “emin” isminin verilmesi, onun hayatının her anında güvenilir bir kimse olmasıyla ilgilidir.

► FETANET (AKILLI VE ZEKİ OLMAK):

Peygambere Allah’ın emirlerini uygulatmaları ve ikna edici olmaları için yüksek zekâ ve durumları kolayca çözme yeteneği verilmiştir. Bu sayede onlar vazifelerini hakkıyla yerine getirip ilahi buyrukları insanlara aktarmışlardır. Peygamber seçilen kişiye büyük bir sorumluluk yüklenir. Zekâlarının yüksek olması sorumluluklarının altından kalkabilmelerini sağlar.

► İSMET (GÜNAHLARDAN KORUNMA):

Peygamberler hayatları boyunca her türlü küfür, şirk ve büyük günahlardan uzak durmuşlardır. Hayatlarında bilerek hiçbir günah işlememişlerdir. İnsan olmaları hasebiyle “zelle” adı verilen küçük hatalar yaptıklarında bunları düzeltmeleri için Allah tarafından uyarılmışlardır.

► TEBLİĞ (ALLAH’TAN ALDIĞI MESAJLARI İNSANLARA BİLDİRMEK):

Peygamberler Allah’tan aldıkları emirleri hiç değişiklik yapmadan, söylendiği gibi insanlığa iletmışlerdir. Hiç bir buyruğu gizlememiş, eksik veya yanlış anlatmamışlardır. İnsanlara aktardıkları buyrukları kendileri de harfiyen yerine getirmişler ve onların da buna uymasını istemişlerdir.

► 3. MUCİZE

Sözlükte “aciz bırakan, karşı konulmaz, harikulade olay” anlamlarına gelen mucize, terim olarak “peygamberlik iddiasında bulunan kişinin doğruluğunu ispat ve inkârcıları aciz bırakmak için Allah’ın izniyle peygamberlerce ortaya konulan olağanüstü olay” anlamına gelir. Mucizenin bazı özellikleri şöyledir:

- Doğa kanunlarının çok üstünde ve onlara aykırıdır. Akıl ile izah edilemez.
- “Peygamber mucizesi” denmesi mecazi olup mucizenin asıl faili Allah’tır.
- Allah’ın izni ve yardımı olmadan hiçbir peygamber kendiliğinden mucize gösteremez.
- Vuku bulduğunda itiraza mahal vermeyecek tarzda kesin, açık ve etkileyicidir.
- İnkâr veya yalanlama olayından sonra gerçekleşir ve karşıdakileri aciz bırakır.

Odaklan !..

Peygamberimizin en büyük mucizesi Kuran-ı Kerim'dir.

Hadis !..

“Hiçbir peygamber yoktur ki onlara kendi zamanlarındaki insanların inandıkları bir mucize verilmiş olmasın. Bana mucize olarak verilen ise, ancak Allah’ın bana vahyettiğidir”. (Buhari)

► 4. KİTAPLAR

Kuran’da Allah’ın insanlara buyruklarını; vahiy yoluyla doğrudan, perde arkasından konuşarak veya elçi olarak gönderdiği melek aracılığıyla olmak üzere üç şekilde ilettiği bildirilir. İnsanlara ilahi kitap gönderilmesinin temel nedenleri ise onlara iyiyi ve güzeli öğretmek, Allah’ın emir ve yasaklarını bildirmek ve onları uyarmaktır.

Suhuf		Kitaplar	
Hız. Âdem	10 sahife	Hız. Musa	Tevrat
Hız. Şit	50 sahife	Hız. Davud	Zebur
Hız. İdris	30 sahife	Hız. İsa	İncil
Hız. İbrahim	10 sahife	Hız. Muhammed	Kur’an-ı Kerim

Allah’ın kullarına yol göstermek üzere peygamberlerine vahyettiği sözlere veya bunun yazıya geçirilmiş şekline “ilâhî/semavî kitaplar” denir.

► TEVRAT:

Tevrat, “kanun, şeriat ve öğreti” anlamlarına gelir. Hız. Mûsâ’ya indirilmiştir. Tevrat’a Ahd-i Atîk ve Ahd-i Kadîm de (Eski Ahit) denilir. Yahudiler “Tora” olarak isimlendirir. Tevrat/Tora; Yaradılış, Çıkış, Levililer, Sayılar ve Tesniye bölümlerinden oluşur. Tevrat’ın aslının Allah kelamı ve peygambere indirdiği kutsal bir kitap olduğuna inanmak her Müslümana farz olup, bunu inkâr etmek kişiyi küfre düşürür. Çünkü Kuran’da Tevrat’ın Allah’ın indirdiği kutsal kitaplardan biri olduğu açıklanmıştır: “Biz, içinde doğruya rehberlik ve nur olduğu halde Tevrat’ı indirdik...” (5/44).

Tevrat, Musa (as) aracılığıyla İsrâiloğulları’na gönderilmiştir. Ancak onlar tarihte yaşadıkları sürgün ve esirlik dönemlerinde Tevrat’ın Allah’tan gelen şeklini koruyamamışlardır. Tevrat’ın asıl nüshası kaybolunca, Yahudi din bilginleri tarafından sonradan kaleme alınan Tevrat nüshaları ortaya çıkmıştır. Bugün elde mevcut olan Tevrat tahrif edilmiş, bütünüyle ilâhî kitap olma özelliğini yitirmiştir.

► ZEBUR:

Kelime olarak “yazılı şey ve kitap” anlamına gelen Zebur, Hız. Davud’a indirilmiş olan ilâhî kitabın adıdır. Bu konuda Kuran’da şöyle buyrulur: “...Gerçekten biz, peygamberlerin kimini kiminden üstün kıldık. Davud’a da Zebur’u verdik” (17/55). Zebur, ilâhî kitapların en küçüğü olup, yeni dinî hükümler getirmemiştir. Bugün elde

mevcut olan Zebur nüshaları, lirik söyleyiş ve ilahilerden, Allah'a övgü ve hikmetli sözlerden ve birtakım nasihatlerden müteşekkildir. "Mezmurlar" adıyla Eski Ahid'de yer almaktadır.

► İNCİL:

İncil kelime olarak "müjde, talim ve öğretici" anlamına gelir. Hz. İsa aracılığıyla İsrâiloğulları'na indirilmiştir. Kuran'da şöyle buyrulur: "Kendinden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı olarak peygamberlerin izleri üzerinde, Meryem oğlu İsa'yı arkalarından gönderdik. Ve ona, içinde doğruya rehberlik ve nur bulunmak, önündeki Tevrat'ı tasdik etmek, sakınanlara bir hidayet ve öğüt olmak üzere İncil'i verdik." (5/46). İncil'e, Allah'tan Hz. İsa'ya indirildiği şekliyle inanmak imanın gereklerindedir. Fakat bugün İncil'in orijinal metni elde yoktur. İncil'in tahrif olmuş ve insanlar tarafından müdahaleye maruz kalmış şekli vardır. İncil'e "Ahd-i Cedîd" (Yeni Ahit) de denilir. Matta, Markos, Luka ve Yuhanna İncilleri öne çıkar. Bunlarda Hz. İsa'nın yaşantısı, davet esnasında karşılaştırdıkları güçlükler, sevgi ve dürüstlük gibi ahlaki ilkeler yer alır.

► KURAN'I KERİM:

Allah tarafından gönderilen ilâhî kitapların sonuncusu olan Kuran-ı Kerim, son peygamber Hz. Muhammed'e indirilmiştir. Sözlükte "toplamak, okumak, bir araya getirmek" anlamına gelen Kur'an, terim olarak şöyle tarif edilir: "Hz. Peygamber'e indirilen, mushaflarda yazılı, Peygamberimizden bize kadar tevatür yoluyla nakledilmiş, okunmasıyla ibadet edilen, insanlığın benzerini getirmekten âciz kaldığı ilâhî kelimdir". Kuran-ı Kerim'in temel özellikleri şunlardır:

- Kitap, Nur, Furkan, Zikir gibi isimlerle de anılır.
- Lafız ve mana itibarıyla mucizedir ve Allah'a aittir.
- Yüzlerce sahabe tarafından ezberlenmiş ve hafızalarda korunmuştur.
- Tevatür yoluyla (her devirde yalan üzerine birleşmelerini aklın imkânsız gördüğü bir topluluk tarafından nakledilip) günümüze kadar aslını koruyarak ulaşmıştır.
- Son ilahi kitaptır. İlahi vahyin son halkasıdır.
- Lafzının okunması dahi ibadet sayılır.
- İnsanı, eşyayı ve olayları izah edip hakikatlerini göstermek için insanlığa gelmiş bir kitaptır.

Mekke'de inen ayetler genelde insanları ibadet etmeye, dürüst davranmaya, adaletli ve yardımsever olmaya çağırılmaktadır. Medine döneminde inen ayetlerde ise bir toplum ve kültür inşa etme amacı vardır.

5. HZ. MUHAMMED'İN PEYGAMBERLİĞİ

İslamiyet, insanı insan yapan yüksek ahlaki ve evrensel değerleri insanlara kazandırmak için gelmiştir. İslam'ın esas hedefi, ahlaklı bireylerden oluşan ahlaklı toplumları oluşturmaktır. Bu dinin tebliğcisi Hz. Muhammed (s.a.v.), düşüncü, yaşayışı ve davranışlarıyla insanlık için örnekliliğini ortaya koymuştur. O, kendisinin güzel ahlakı tamamlamak üzere gönderildiğini bildirmiştir. Hz. Peygamberi doğru örnek alabilmek için onun temsil ettiği evrensel değerlerin bütününe anlamak ve günümüzün şartlarına da uyarlayarak hayatımıza katmak gerekir. Öte taraftan Hz. Muhammed'in son Peygamber oluşu (hâtemu'l-enbiyâ), Müslümanlara önemli sorumluluklar yüklemektedir. Her şeyden önce her Müslüman, Hz. Peygamberin "tebliğ" görevini üstlenmek durumundadır. Bunun için de İslam'ı vahye uygun olarak bilmesi ve anlaması gereklidir.

E) AHİRET

1. HAYAT

Kâinat hakkındaki malumatımız zerreden küreye her şeyin düzenlenmiş ve planlanmış olduğunu gösterir. Bu ise yaratılışın ve hayatın gereksiz değil bir amacı olduğuna işaret eder. Dünya hayatının gayesi ve insana hayat verilmesindeki amaç Kuran'da izah edilmiştir. Şöyle ki; "Ben cinleri ve insanları ancak beni tanıyıp kulluk etsinler diye yarattım." (Zariyat: 56); "O, amel (davranış ve eylem) bakımından hanginizin daha iyi (ve güzel) olacağını denemek için ölümü ve hayatı yarattı. O, üstün ve güçlü olandır, çok bağışlayandır." (Mülk:2). Dolayısıyla dünya hayatı geçici olduğundan asıl amaç ahiret hayatını kazanmak olmalıdır.

BİLGİ KUTUSU!

İmam Gazali'ye göre insanlar, hayatın ve yaratılış gayesinin amacını idrak düzeylerine bağlı olarak dünya hayatında şu dört gruba ayrılır:

- i. Hayatın geçici olduğunu unutarak dünyaya dalmış ve hayatı sadece zevk ve eğlenceden ibaret zannedenler,
- ii. Hatalarının farkında olan ve tövbe ile Allaha yönelmeye çalışanlar,
- iii. Allah'ı tanıyan ve ona aşkla bağlananlar,
Derece ve irfan yönünden en üst makama erişenler..

2. ÖLÜM

Hayatın doğal bir gerçeği olan ölüm, varlığı kimse tarafından reddedilemeyen bir olgudur. Bu hakikati Rabbimiz Kuranda "Her can ölümü tadacaktır..." (Enbiya:35) ifadesinde olduğu gibi pek çok yerde zikretmektedir. Çoğu kimse ya öldükten sonra ebediyen yok olacağı endişesi veya sahip olduğu şeyleri kaybetme kaygısından dolayı

ölümden korkmaktadır. Ahiret hayatı ise tüm bu endişeleri giderir. İnsanın ölüm hakikatini yok sayarak yaşaması mümkün olmadığına göre dünyada mutlu ve doğru hareket etmesi için ahiret hayatını kabul etmesi gerekir.

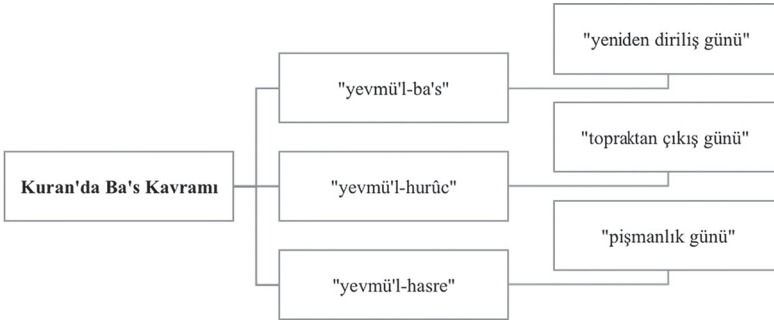
▶ 3. ÖLÜMDEN SONRA DİRİLME

Ba's terim olarak "Allah'ın ahiret hayatını başlatmak üzere kıyamet gününde ölüleri yeniden diriltmesi ve kabirlerinden çıkararak hayata döndürmesi" anlamına gelir. Ahiret hayatının mahiyeti ve ahiretteki durumlar, duyular ötesi ve gayba ait konular olduğu için, gözlem ve deneye dayanan pozitif bilimlerle ve akılla açıklanamaz. Bu konuda tek bilgi kaynağı vahiydir. Kuran, ahiret fikrini, insanın düşünce ve kalbine bazen apaçık delillerle, bazen de örnekler vermek suretiyle yerleştirmeyi amaçlamıştır.

İnsandaki adalet duygusu, ahirete inanmayı zorunlu kılar. Biz, yüce Allah'ın mutlak ve sonsuz adaletine, inanırız. Bilindiği gibi bu dünyada herkes işlediği suçun cezasını tam anlamıyla çekmemekte, birtakım haksızlıklar meydana gelmektedir. Ahirette ise durum böyle olmayacak, hiçbir şey gizli kalmayacak, hak yerini bulacak, Allah mutlak adaleti ile kötülere cezalandıracak, iyileri de mükâfatlandıracaktır. Şu ayet iyilerle kötülere bir tutmanın ilâhî adalete uymayacağını ortaya koymaktadır: "Yoksa kötülük işleyenler ölümlerinde ve sağlıklarında kendilerini, inanıp iyi ameller işleyen kimseler ile bir mi tutacağımızı sandılar? Ne kötü hüküm veriyorlar? Allah gökleri ve yeri yerli yerince yaratmıştır. Böylece herkes kazancına göre karşılık görür. Onlara haksızlık edilmez" (45/21-22). İnsandaki sorumluluk duygusu da ahirette inanmayı gerektirir. Yüce Allah insanı, iyi ile kötüyü, doğru ile yanlış, hayır ile şerri ayırt eden ve seçen bir varlık olarak yaratmış, bu seçiminden dolayı da sorumlu tutmuştur. İnsanın belli davranışlarından sorumlu olması bu sorumluluğunun karşılığını göreceği bir hayatı ve yurdu gerekli kılmaktadır. İnsandaki sonsuzluk ve ebedilik duygusu da ahiret hayatının olması gerektiğini gösterir.

Ahiret hayatına geçiş aşaması olan "kıyamet", sûra üflenmesiyle başlayacaktır. Kıyametin kopmasıyla evrendeki düzen bozulup hayat son bulacaktır. Bu hakikat Kuran'da pek çok yerde anlatılır. "Kıyamet vakti de gelecektir; bunda şüphe yoktur. Ve Allah kabirlerdeki kimseleri diriltip kaldıracaktır" (Hac,7).

Allah'ın insanları tekrar dirilterek topraktan, mezarlarından çıkarmasına ise Ba's denir. Bu aşama sûra ikinci kez üflemenin ardından başlayacaktır. Bütün canlıların yeniden diriltilerek mahşerde, hesap vermek üzere toplanmasına ise "haşr" denir. Bir diğer ifadeyle ikinci surdan sonra Allah'ın insanları hesaba çekmek üzere bir araya toplamasıdır. Çeşitli sıkıntılarla dolu olan haşr, müminler için kolay, kâfirlere için çok çetin geçecektir.

4. SORGUYA ÇEKİLME

Hesap, terim olarak, insanların hesaba çekilecekleri ahiret safhalarından birini ifade eder. Kuran-ı Kerim’de ahiretin vukuunu tasvir eden ayetler, ilgili hadislerin de yardımıyla bir sıralamaya tâbi tutulduğu takdirde “sual-kitap-mizan-hesap” tertibinin ortaya çıkabileceğini söylemek mümkündür. Buna göre önce peygamberler İlâhî tebliği ulaştırıp ulaştırmamaktan, bütün mükellefler de onu benimseyip benimsemekten sorguya çekilecek, ardından herkese kitabı (amel defteri) verilecek, kitapta kayıtlı iyilik ve kötülükler değerlendirilecek (mizan), böylece mükellefin hesabı görülmüş olacaktır. Bununla beraber, kıyametteki bu hesaplaşma işlemi uzun sürmeyecektir. Çünkü “Allah hesabı çok süratli olandır.” (Bakara, 202). “Gönlünüzde olanları açığa vursanız da gizleseniz de (fark etmez), Allah onunla sizi hesaba çeker, sorgudan sonra dilediğini affeder, dilediğine de azap eder. Allah her şeyde kadirdir.” (Bakara, 284).

Hesap ve sual esnasında, melekler tarafından tutulan amel defterleri yanında, insanın elleri, ayakları ve derilerinin de şahitlik edeceği Kuran’da bildirilmiştir. (Fussilet /19-21; Yasin / 65). Pişmanlık ve tövbe, o gün fayda vermeyecektir. Sorgu sırasında gizli kalan ne varsa açığa çıkacak ve herkesin birbiriyle hesaplaşması sağlanacaktır. Hiçbir hak veya haksızlık gözden kaçmayacaktır. Bunun için mizan adı verilen tartı makamı kurulacaktır.

Mizan, sembolik anlamda amelleri tartan bir terazi ve adalet manasına gelir. Allah, dinî açıdan sorumlu tuttuğu kimselerin cennetlik mi yoksa cehennemlik mi olduklarını belirlemek için ahirette teraziler kuracaktır. Burada sevap ve günahlar tartılacaktır. Bu tartıların mahiyetini tam olarak Allah’tan başkası bilemez. Mizanın gerçekliği ile ilgili Kur’an-ı Kerim’de ayetler vardır: örneğin; “Biz kıyamet günü için adalet terazileri kurarız. Artık kimseye hiçbir şekilde adaletsizlik edilmez. (Yapılan iş) bir hardal tanesi kadar dahi olsa onu (adalet terazisine) getiririz. Hesap gören olarak biz (herkese) yeteriz.”(Enbiyâ, 47).

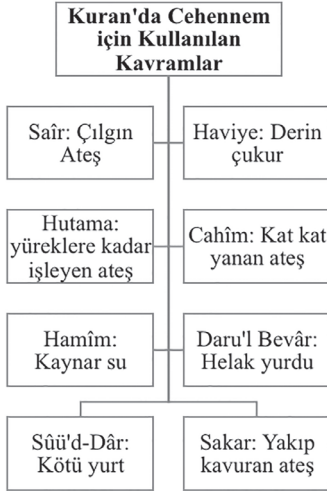
Unutma !..

Ahirette insanların nelerden sorguya çekilecekleri bir hadis-i şerifte ana hatlarıyla şöyle açıklanır: Ömrünü ne yolda tükettiğinden, ilmini ne yolda kullandığından ve onunla hangi amelleri yaptığından, malını nereden kazanıp nereye harcadığından ve cismini ne yolda yıprattığından.

5. CENNET VE CEHENNEM

Cennet; “örtmek, gizlemek” anlamına gelen “cenn” kökünden türemiş bir isimdir. Sözlük anlamı, “bitki ve ağaçlarıyla toprağı örten bahçe veya bostan” demektir. Kavram olarak ise cennet, dünya gözüyle görülmeyen, ahiretteki “sevap yurdu”nun özel adıdır. Peygamberlerin davetine uyarak iman edip, dünya ve ahirete ait işleri, kulluk vazifelerini elden geldiği kadar güzel bir şekilde yapan temiz ve muttaki kişiler için hazırlanmış bir huzur ve saadet yurdudur. Kısaca ahiretteki nimetler yurdunun adıdır. Kuran, bu kelimeyi “cennetün”, ya da “el-cennetü” şeklinde kullanmaktadır ki, bazen dünyadaki bahçeler, bazen de ahiret yurdundaki cennet kastedilir. Cennet kelimesinin çoğulu “cinân” veya “cennât”tır. Kuran’da “cennât” kelimesi çok sık kullanılmıştır. Cennet hayatının temel özellikleri şöyle sıralanabilir:

- Cennete sürekli barış ve huzur vardır. Kötülük, korku, noksanlık ve çirkinlik yoktur.
- Cennetteki nimetler ve imkânlar sınırsızdır ve insan hayalinin ötesindedir.
- Cennetteki hayat bedenen ve ruhen olacaktır.
- Cennet ehli Allah’ı görecek ve onunla konuşacaktır.
- Cennete Allaha inanan, onun rızasını kazanıp salih amel işleyenler girecektir. Orada ölüm yoktur.

Cehennem ise dünya hayatında iman etmeyenlerin sürekli olarak kalacağı, iman ettiği halde salih amel işlemeyen kimselerin günahları ölçüsünde cezalandırılacağı, pişmanlık ve azap yeridir. Cehennem ebedi olup cehennem ehli için ölüm yoktur. Cehennemdeki azap çok şiddetlidir. İnsan bunun mahiyetini gerçek anlamıyla kavrayamaz. Buradaki yaşam da hem bedenen hem ruhen olacaktır. Cehennem ehlinin özellikleri Kuran’da çeşitli ayetlerde izah edilir. Öne çıkanları şunlardır:

- a. Cehennemin kapıları üzerlerine kilitlenir ve üzerlerine ateş salınır.
- b. Yüz üstü cehenneme sürüklenirler.
- c. Boyunlarında bukağılar bulunur.
- d. Başlarında çok sert ve heybetli melekler bekler.
- e. Dünyada Allah'ı unuttukları için ahirette Allah tarafından unutulma, horlanıp aşağılanma, Allaha eş koştukları varlıkların kendilerini yalnız bırakmaları, el ayak ve derilerinin aleyhlerinde şahitlik etmesi, derin pişmanlık duymaları gibi psikolojik ceza da çekerler.

6. AHİRETE İMAN

Ahiret hayatının olması, insanın dünya hayatını anlamlı kılar. Dünya hayatının kendisi için bir sınav olduğunu bilen insan yeryüzündeki sorumluluğunu doğru algılar. Bu sorumluluk duygusuyla dünya hayatının bir imtihan yurdu olduğunu ve burada yapıp ettiği hiçbir şeyin karşılıksız kalmayacağı bilinci ile hareket eder. Dünya hayatının bu anlamını idrak eden ve ahirete inan kişi;

- ✓ Hayatın zorluklarına sabreder ve kanaatkâr olur.
- ✓ Dünyevi menfaatlerin geçici birer araç olduğunu asıl amacın ise yüce Allah'ın rızasını kazanmak olduğunu bilir.
- ✓ Haksızlıklar karşısında ümitsizliğe düşmez. Mutlak adalet ahirette gerçekleşeceğini bilir ve böylece teselli bulur.
- ✓ Ahiretin yeni bir başlangıç olduğunu bildiğinden inandığı değerler uğruna ölümü göze alacak kadar cesur ve güçlü olur.
- ✓ Hesaba çekileceğini bildiğinden kötülüklerden uzak durur ve böylece dünyada daha mutlu ve huzurlu olur.

F) KADER

1. KADER VE KAZA

Sözlükte, “bir şeyin ölçüsü, sınırı, miktarı ve değeri” gibi anlamlara gelen kader, terimi olarak “Allah'ın ezelden ebede kadar olmuş ve olacak şeylerin zaman, mekân ve özelliklerini bilip ezelde o şekilde takdir buyurmasıdır”. “Biz her şeyi bir ölçüye göre yaratmışızdır” (Kamer/49) ayetinde geçen kader kelimesi “her şeyi bir ölçü ve düzene göre tanzim etme “ manasındadır. Dolayısıyla Kuran'da kader kelimesi; ölçme, güç yetirme, takdir ederek tayin etme, ölçüp biçerek hüküm verme gibi anlamlarda kullanılmıştır.

Kaza kelimesi ise sözlükte “ hükmetmek, ödemek, kaza etmek, ihtiyacını tedarik etmek, emretmek gibi anlamlara gelir. Terim anlamı ise “Allah'ın ezelde takdir ettiği

şeylerin zamanı gelince bu takdire uygun olarak gerçekleşmesidir”. Kuran’da ise kaza kelimesi emir, karar, hüküm, yargı, beyan, yaratma ve ilan gibi anlamlarda kullanılmıştır.

Kelamcılar, kader kelimesinin yaratılıştaki ölçü ve uyuma işaret ettiği hususuna vurgu yaparlar. Evrenin yaratılışı bir kaderdir. Kader, Allah’ın bütün kâinatı içindekilerle beraber bir ölçü ve düzene göre yarattığını ve yaratılanlar arasında bir uyumu gözettiğini ifade eder. Allah’ın yaratma işi sürekli devam etmektedir. Hiçbir şey Allah’ın kendisi için takdir ettiği sınırları dışına çıkamaz.

Odaklan !..

“Sünnetullah”, Allah’ın kâinattaki uyumu tesis etmek için koyduğu yasalara denir. Bu, kader olarak da adlandırılır. İlahi yasalar; evrenin yaratılışı ve maddeler arası ilişkileri ifade eden “fiziksel yasalar”, insan ve diğer canlıların yaratılışını karşılayan “biyolojik yasalar” ve insan ve toplum arasındaki ilişkileri düzenleyen “toplumsal yasalar” olmak üzere üç ana kısımdan oluşur.

2. İNSANIN KADERİ

İnsanın sahip olduğu her şey, Allah tarafından yaratılan ve kendisine verilen imkânlardan oluşur. İnsanın, iyilik ve kötülük yapabilecek şekilde yaratılması, akıl ve irade gücünü kullanması gibi kendisine verilen kabiliyetler onun kaderini oluşturur. Akıllı, özgür ve sorumlu bir varlık olma gibi özellikleri insanın kaderini belirleyen başlıca hususlardır.

Akıl sahibi olması: İnsanı farklı kılan hususlardan biri akıl sahibi olmasıdır. Akıl, insanın tercihlerini belirleyen önemli bir araçtır. İnsan, Allah’ın kendisine verdiği akli kullanmakla mükelleftir. Bu şekilde o düşünür, plan yapar ve bunu gerçekleştirir. Akıllı insan iş ve eylemlerinde düşünerek hareket eder. Seçim yapma özgürlüğünden dolayı sorumluluk sahibi bir varlık olduğunun bilincine varır.

Özgür olması: Allah, insanı yeryüzünde iyi ve ahlaklı davranış ortaya koyması için özgür bırakılmıştır. Bunu gerçekleştirmesi için insanın kendisinin çaba sarf etmesi gerekir. Allah, insana özgürce hareket edebileceği geniş bir alan yaratmış ve onu özgürlüğü oranında da sorumlu tutmuştur. İnsan hür bir varlık olduğundan yaptıkları işlerde sorumluluktan kaçamaz. İnsanın kaderi, fiillerinde özgür olması ve istediğini yapabilmesidir. Allah insanı özgür bırakmakla birlikte doğru tercihlerde bulunabilmesi için kendisine yardımcı olacak ve yol gösterecek uyarıcılar ve kitaplar da göndermiştir. Yani insanı başıboş bırakmamıştır.

Sorumlu olması: İnsanı diğer varlıklardan ayıran bir diğer temel özelliği, kendinde potansiyel olarak var olan seçme ve tercih yapma kabiliyetini kullanabilmesidir. Bu yüzden insan, sorumluluğunun bilincinde olmalı, hesap vereceği düşüncesiyle hareket etmeli ve iyilik yapmaya gayret göstermelidir. İnsanın emek harcamadan kendini olayların akışına bırakması, başarı veya mutluluğun herhangi bir çaba sarf etmeksizin kendisine gelmesini beklemesi İslami bir davranış değildir. Sorumluluktan kaçtığından

ve gereken çabayı göstermediğinden olumlu sonuçlara ulaşamayabilir. İnsanın herhangi bir hususta Allah'ı suçlaması, onu haksızlıkla itham etmesi doğru ve ahlaklı bir tutum değildir.

3. KADERLE İLGİLİ KAVRAMLAR

Ecel ve Ömür: Ecel kelimesi, sözlükte; hayatın sonu, müddet ve süre gibi anlamlara gelmektedir. Bu kavram insanın ömrünün bittiğini, dünya hayatının sona erdiğini anlatır. Ömür ise insanın doğumundan ölümüne kadar geçen süreye verilen addır. Kur'an'da canlılarda olduğu gibi toplumların da bir ömrü olduğundan söz edilir. Ölüm, asla karşı çıkılmayacak bir gerçektir. Kur'an'da insana düşünüp tercihlerini yapabileceği kadar uzun bir ömür verildiği bildirilir.

Allah, her canlıya doğal bir yaşam süresi takdir ve tayin etmiştir. İnsan, normal şartlarda sağlıklı ve yeterli beslendiği ve çevre faktörlerinden olumsuz yönde etkilenmediği sürece ömür doğal seyrinde devam eder. Ancak bazı olumsuz sebepler neticesinde yaşam süresi değişebilir. Bu husus da yine Allah'ın koyduğu ilahi yasalar çerçevesinde vuku bulur. Kur'an'da geçen "... Bir canlıya ömür verilmesi de, onun ömründen azaltılması da mutlaka bir kitaptadır. Şüphesiz bunlar, Allah'a kolaydır." (Fatır/11) ayeti de buna işaret eder.

Rızık: Rızık sözlükte "nasip, pay, nimet ve bağış" gibi bütün canlıların faydalandıkları şeydir. Terim olarak "Allah'ın bütün canlılara lütfettiği nimetlerdir". Bu nimetler maddi olabileceği gibi manevi de olabilir. Allah, yeryüzünü insanın yaşayabileceği bir mekân olarak hazırlamış ve bütün nimetlerini onun hizmetine musahhar kılmıştır. Allah, bütün canlılara yetecek kadar nimet yaratmış ve bu nimetlerin paylaşılması noktasında ekonomik, sosyal ve ahlaki konularda öğütler vermiştir. Ayrıca Allah, servetin sadece zenginler arasında dolaşarak tekelleşmesini kınamış ve paylaşılması gerektiğini vurgulamıştır. Kur'an'da bazı insanların daha zengin olmasının bir imtihan sebebi olduğu ve zenginlikleri oranında sorumluluk taşıdıkları belirtilmiştir. Kaybetme korkusuyla nimetleri paylaşmamanın şeytanın bir oyunu olduğuna dikkat çekilerek infak edilmesi hâlinde daha çok verileceği vurgulanmıştır. Burada gizli ya da açık başkalarına yardım etmek, inanmanın bir gereği olarak teşvik edilmiştir. Kur'an'da, nimetleri paylaşmamak bir hak gaspı olarak nitelenir ve rızkın Allah'tan olduğunu inkâr etmekle bir tutulur. Bütün bu emir ve tavsiyeler, açlık ya da fakirliğin bir kader olmadığını gösterir. Şüphesiz rızkın yaratılması Allah'ın takdiridir. Ancak rızkın dağılımında insanların buldukları konumlara göre yerine getirmeleri gereken sorumlulukları vardır. Yeryüzündeki imkânlar, üzerinde yaşayan herkese yetecek kadardır ve bu imkânlardan faydalanmak herkesin hakkıdır.

Hadis-i Şerif !..

"Hiç kimse, elinin emeği ile kazandığını yemekten daha hayırlı bir kazanç yememiştir. İşte Allah'ın peygamberi Davut da elinin emeğini yedi." (Buhârî, Buyû, 15)

Afet: Yeryüzünde deprem, sel, erozyon ve orman yangınları gibi insanların karşılaştıkları pek çok doğal afet vardır. Kuran’da “Göğü Allah yükseltti ve mizanı (dengeyi) o koydu. Sakin dengeyi bozmayın.” buyrulmuştur. Bu dünyanın fiziki yasalarını koyan Allah’tır. Afetlerin önemli bir kısmı bizzat insanların kendi elleriyle yol açtıkları sorunlardan kaynaklanabileceği gibi pek çok konuda gerekli tedbirleri almamanın sonuçlarıyla da karşılaşabilmektedir. Dolayısıyla insanlar önce afetleri oluşturan sebepleri ortadan kaldırmaya çalışmalı ve bu afetlerle mücadele edip onlardan en az zararla kurtulmanın yollarını aramalıdır. Dolayısıyla gerekli tedbirleri alıp can ve mal kaybının önlenmesi mümkün iken vuku bulan herhangi bir afeti alın yazısı veya kader olarak karşılamak doğru bir tavır değildir.

Sağlık ve hastalık: İnsan için en önemli nimetlerden birisi sağlıklı olmaktır. İslam’da temizlik ve sağlığa uygunluk şartları oldukça ciddiye alınmıştır. Allah, kulunun temizliğine önem verdiğini indirdiği ayetlerde göstermiştir. Allah, her hastalığın çaresini yaratmıştır. İnsan, bu çareleri bulmak ve tedavi olmak zorundadır. Nitekim Allah’a ibadet edebilmek için dahi sağlıklı olmak gerekir. İnsan, hastalık vb. sıkıntılarda sabretmeli, tedavi olmalı ve iyileşmek için gayret etmelidir. Ancak buradaki sabır, içinde bulunduğu duruma katlanmak ya da bunu kader saymak değil aksine kurtulmak için mücadele etmek anlamındadır. Dua dahi kişinin sıkıntılı durumunu değiştirme isteği ve çabasıdır.

Başarı ve Başarısızlık: Kuran’da “Sonuç (gelecek), Allaha karşı sorumluluk bilincine sahip olanlarındır!” (A’raf/128) buyrulmuş başarı için sorumluluklarını yerine getirmenin gerektiği vurgulanmıştır. Bu anlamda başarı bir kader ya da yazgı sonucu çalışmadan kendiliğinden gerçekleşen bir şey değildir. Nitekim Kur’an’da, “İnsan ancak kendi çalışmasının karşılığını elde edebilir.” buyrulmuştur. Başarı gibi başarısızlık da tamamen insanın kendi kazancıdır.

İnsanın başarısız olması kendisi dışında çevre faktörlerinden de kaynaklanabilir. Ancak bu ilahî bir takdirin onu mecbur etmesi şeklinde olamaz. Başarılı olmak için kişinin gayret göstermesi ve özellikle ahlaki sorumluluklarını yerine getirmesi gerekir. Bu yüzden kişi çok çalışarak başarılı olmayı Allah’tan beklemeli ve başarılarını başkalarının mağduriyetine dayandırmamalıdır. Kişi, her şeyi kendisinin yaptığını iddia edecek kadar kibirli veya hiçbir şey yapmadan başarılı olmayı bekleyecek kadar tembel olmamalıdır. Kuran’a göre gerçek başarı ise sonuç itibarıyla ahiret hayatında mükâfatla karşılanmak ve Allah’ın razı olmasıdır.

Tevekkül: Tevekkül sözlükte “güvenmek, dayanmak ve işi başkasına havale etmek” demektir. Terim olarak, “kişinin gerçekleştirmek istediği işi konusunda elinden geleni

yaptıktan sonra Allah'a güvenip dayanması ve onun yardımını beklemesi" anlamına gelir. Dolayısıyla tevekkül kavramının iki önemli yönü vardır. Birincisi üzerine düşen bütün görevleri yerine getirmek, ikincisi de bunları yaptıktan sonra sonucun hayır olması için Allah'a dayanıp dua etmektir. Mümin, yaptığı ve yapacağı işlerde Allah'a güvenip dayanır. Bu güven onu kötü şeyler yapmaktan alıkoyduğu gibi zor anlarında da ona ümit aşılar. Hiçbir önlem almadan ve elinden geleni yapmadan kişinin Allah'a tevekkül etmesi İslam'ın sorumluluk anlayışı ile bağdaşmaz ve tutarlı bir tavır olarak da görülemez.

Hayır ve Şer: Hayır, sözlükte iyi ve faydalı iş demektir. Terim olarak; Allah'ın emrettiği, razı olduğu ve sevdiği davranışlar anlamına gelir. Şer ise, kötü ve fena iş demektir. Terim olarak ise Allah'ın yasakladığı ve hoşnut olmadığı, sonuçta yerilen ve cezayı hak eden davranışlar anlamına gelir.

BİLGİ NOTU !

“Hüsun ve Kubuh”: İnsan ait olup iyi ve kötü olarak sınıflandırılan fiillerdir. Bu fiillerinin sonuçları hayır ve şer olarak bir değer taşır. İnsan fiillerine bu değerleri takdir eden Allah'tır. İnsan aklı ise bunları kavrama ve bulma yeteneği ile donatılmıştır. Allah hayrı mükâfatlandırarak şerri ise cezalandıracaktır. Bu yüzden insanın hayır işlemesi ve şerden kaçınması gerekmektedir.

Hidayet ve Dalalet: Hidayet; “doğru yol”, hidayete ermek ise “doğru yolu bulmak” demektir. Terim olarak ise “küfür ve şirk gibi kötü yollardan kurtularak kişinin amacına ulaşması ve doğru yolu bulması” anlamındadır. Buna karşın dalâlet, “yanlış yol” demektir. Dalâlete düşmek ise “yoldan çıkmak, şaşırarak, kaybolmak veya sapkınlığa düşmek” anlamına gelir. Dalâlet terim olarak; “kişinin Allah'ın gösterdiği doğru yoldan saparak başka yollara girmesi ” anlamındadır.

Allah, insanlara peygamberler ve kitaplar göndererek onlara doğru ve yanlış yolları göstermiştir. İnsana kulak, göz, kalp, feraset, irade ve akıl vermiş, onu iyi ve kötüyü anlayacak kabiliyette yaratmıştır. Kuran'da “Gerçek şu ki, biz ona (insana) doğru yolu/ yöntemi gösterdik; şükredici ya da nankör (olması artık kendisine kalmıştır).” (İnsan/3) buyrulmuş ve insanın doğru tercih yapması gerektiği vurgulanmıştır. Kişinin kötü yolları seçerek dalaletle düşmesi, kendi tercihidir.

İnsan, özgürce doğru ya da yanlış yolları kendi seçer. Bunun sorumluluğunu da üstlenir. Kur'an, kişinin hidayetinin kendi lehine dalaletinin ise kendi aleyhine

olduğunu ısrarla vurgulayarak bu konuda bir zorlamanın fayda vermeyeceğini bildirir. Hatta kişinin kendisi istemedikçe Hz. Peygamberin talebi ya da sevgisinin dahi bir işe yaramayacağı belirtilmiştir. Hiç kimse yapmadığı veya mecbur kaldığı bir işten dolayı kınanamaz ve cezalandırılmaz. İnanmak ya da inanmamak, iyilik yapmak veya kötü davranmak insanın kendi elindedir. Allah, hak etmeyen kimseyi doğru yola iletmez.

▶ G) GÜNÜMÜZDEKİ DURUM

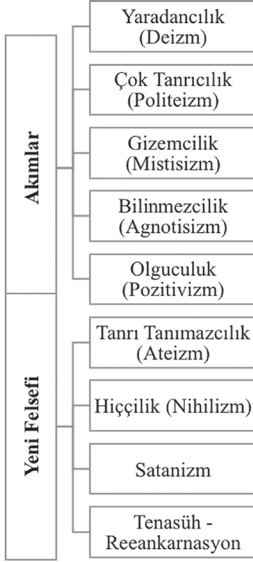
▶ 1. KELAM İLMİ

Klasik dönem kelami eserler, Allah'ın varlığını ve birliğini ispat etmek için hudus ve imkân gibi çeşitli delile yer verip izah etmiştir. Ancak bu tür ispat yöntemlerinin hepsi modern dönemde sosyal, kültürel, teknolojik ve ilmi sahada yaşanan gelişmelere bağlı olarak bugün için yeterli ve geçerli olmayabilir. Bu durum karşısında çağdaş kelam ilminin bazı hususlarda farklı yaklaşımlar sergilediği görülür. Günümüz kelam ilminin klasik döneme nazaran öne çıkan farklılıkları şunlardır:

- İslam'ın inanç ilkeleri etrafında oluşan klasik kelam kültürünü eleştirel bir yöntemle ele alır.
- Geçmişle bağımlı koparmadan yeni dinî düşüncenin oluşmasına katkı sağlar.
- İnanç alanında naklin yanında, yeni bilimsel verilerden hareketle akla önem vermenin önemini ortaya koyan akademik seviyedeki çalışmalar ile varlığını devam ettirmektedir
- Çağdaş akımların etkisiyle ortaya çıkan yeni kelami problemleri ele alıp inceleme konusu yapmaktadır.
- Ele aldığı konuları incelerken sosyal ve pozitif bilimlerin sonuçlarından elde edilen yorumları da göz önünde bulundurmaktadır.
- İnsanın hem zihnine hem de gönlüne hitap edecek, iman şuurunu ve dinî hayatını canlı tutacak yöntem/yöntemler geliştirme uğraşındadır.

▶ 2. GÜNÜMÜZ KELAM PROBLEMLERİ

Rönesans ve Reform hareketleri, tabii bilimler ve felsefenin yenilenen metotları nedeniyle Batı'da akla bağlı yeni felsefi akımlar doğmuştur. Aydınlanma hareketiyle birlikte Tanrı'nın yeryüzüne müdahalesinin söz konusu olmadığını ve Tanrı fikrinin ispat edilemeyeceğini öne süren bu tür akımlar; toplumlarda ahlaki değerleri çökmesine, inançsızlığın yayılmasına, toplumsal yapının çözülmesine yol açmıştır. Bu tür düşünceler zamanla Müslüman toplumlar arasında da yaygınlaşmıştır. Modern dönem Yeni İlm-i Kelam, bu akımların tutarsızlıklarını göstermeye ve dine yönelttikleri eleştirileri cevaplamaya çalışmaktadır. Bu nedenle Tanrı ve ahlaki inkâr eden akımlar, günümüz kelamının en önemli konuları arasındadır.

► YARADANCILIK (DEİZM):

Temel görüşleri ve özellikleri şunlardır:

- Tanrı'nın varlığını ve evrenin yaratıcısı olduğunu kabul etmekle birlikte Hristiyanlığı ve onun kutsal metinlerini reddeder.
- Tanrı'nın varlığını, vahyedilmiş herhangi bir dine bağlı olmaksızın kabul eder.
- Tanrı evreni yaratandır, ancak bunun dışında onun evrene müdahalesi söz konusu değildir.
- Allah'ın ilim ve irade gibi sıfatlarını, evrendeki hikmet ve inayetini, vahyi, nübüvveti, mucizeyi ve ahireti kabul etmez.
- Dinlerin değil, aklın deney öncesi yapısı ile varlığına ulaşım ispat ettiği Tanrı'ya inanır. Aklın kurtuluşu sağlayan ahlak ilkelerini koyabileceğini ileri sürer.
- Öncüleri Voltaire ve Rousseau gibi düşünürlerdir.

Bu fikre karşın İslam inancı; Allah, âlem ve insan arasındaki ilişkilerin canlılığına dikkat çeker. Çünkü Allah yaratıcı faaliyeti, ilmi, hikmeti ve lütfuyla âleme her an müdahale eden yüce varlıktır. "Göklerde ve yerde bulunan herkes, ondan ister. O, her an yaratma halindedir." Ayetiyle bu hususa dikkat çekilir. İslam inancında Allah-âlem-insan arasındaki ilişki, deizmin aksine sürekli yaratma, vahiy ve rahmetle Allah'tan âleme ve insana doğru inen; boyun eğme, dua ve ibadetle de âlemden ve insandan Allah'a yükselen dinamik ve canlı bir ilişkidir.

► ÇOK TANRICILIK (POLİTEİZM):

Temel görüşleri ve özellikleri şunlardır:

- Çok tanrıcılık (politeizm) kavramı, birden fazla tanrı inanışlarının ortak adı olarak kullanılır.

b. Çok tanrıcılık inancında Allah'ın varlığı inkâr edilmemekle birlikte, aracı olarak görülen ve çeşitli fonksiyonlar/güçler atfedilen farklı tanrıların da olduğuna inanılır.

c. Çok tanrıci inanışlar Babil ve Asurlular'da, Eski Yunan'da, Eski Mısır'da, Afrika dinlerinde ve Cahiliyye dönemi Arap toplumunda var olmuştur.

d. İslam'a göre şirk adı verilen politeizmin tersi tevhid inancıdır.

e. Kur'an yalnızca Allah'ın varlığını tasdik etmeyi değil aynı zamanda her şeyi yaratan, her şeye anlam ve hayat veren tek bir ilaha inanmayı emreder.

► GİZEMCİLİK (MİSTİSİZM):

Temel görüşleri ve özellikleri şunlardır:

a. Gizemcilik, insanın görünen nesnelere (zâhir) ardındaki görünmeyen birlik ve gerçekliğe (bâtın) ulaşma yönündeki ruhî tecrübesine ve bu tecrübeyi ifade eden düşünceye denir.

b. Mistik tecrübenin en belirgin yönü mistiklerin Tanrı ile vasıtasız temas kurdukları iddiasıdır.

c. Mistik ekoller, insanın normal sınırlarını aşarak ruhunda var olan üstün bir idrakte yücelebileceğine ve Tanrı ile bir olabileceğine inanırlar.

d. “Mutlak hakikat”, ilahî dinlere inanan mistikler tarafından canlı bir Tanrı ile ifade edilirken, beşeri dinlere inanan mistikler tarafından ise “nirvana”, “bir”, “iyi” gibi canlı olmayan varlıklarla betimlenir.

e. Gizemcilik, bilgi kaynağını keşif ve ilham olarak kabul etmesi nedeniyle gnostisizm (irfaniyye) olarak da bilinir. Zira gnostisizme göre Tanrıya ve eşyanın gerçek bilgisine sezgi gücü ve vecd ile ulaşılabilir.

Odaklan !..

İmam Maturidi, ilhamın bir bilgi kaynağı olmadığını ifade etmiştir. Ona göre ilham özel bir bilgi kaynağıdır. İnsanın bilgi kaynakları vahiy, akıl ve duyulardır.

► BİLİNEMEZCİLİK (AGNOSTİSİZM):

Temel görüşleri ve özellikleri şunlardır:

a. İnsan aklının, Tanrı ve evren hakkında mutlak gerçeği bilemeyeceğini iddia eden felsefi akımdır.

b. Bilinemezcilik ilk olarak Antik Yunan'da Protagoras'ın fikirleri çerçevesinde gelişmiştir. O, tanrının varlığı ve ne olduğu konusunda bilgi edinmenin insanın gücünü aştığını ileri sürmüştür.

c. Modern Batı'da agnostik terimini ilk defa 1869'da kullanan Huxley, tanrı hakkındaki bilginin insan aklının sınırları içinde gerçekleşmesinin mümkün olmadığını iddia etmiştir.

d. Agnostiklere göre tanrı bilenemeyeceği için “tanrı vardır” denilemez, “tanrı yoktur” da denilemez.

e. İslam tarihinde agnostisizm akımına bağlı olanlar, objektif bilginin imkânından şüphe eden sofistlerin bir kolu olan lâedriyyûn (bilinemezler)’dir.

f. Lâedriyyûn (bilinemezler), Mutezile ve Ehl-i Sünnet kelmacıları tarafından eleştirilmiştir. İmam Gazali, bu akıma ait görüşün Müslümanlar arasında yayılmasını önlemiştir.

BİLGİ NOTU !

Kelam ilminde agnostisizm, “lâedriyyûn” terimiyle ifade edilmiştir. Bilinemezlik öğretisinin olduğu yerde iman ve tasdikden söz edilemez. Çünkü İslam inancında bir kişinin iman etmesi için iman edeceği şey hakkında kesin bir bilgiye sahip olması gerekir. İman; şüphe, tereddüt ve kuşku kabul etmez.

► OLGUCULUK (POZİTİVİZM):

Temel görüşleri ve özellikleri şunlardır:

a Pozitivizmin öncülüğünü Fransız filozof Auguste Comte yapmıştır.

b. İnsan, ancak pozitif olayların ve görülebilen olguların tespitine dayanan deneysel bilgiyi elde edebilir.

c. Doğrudan doğruya deneyle sağlanamayan her bilgi hayal ürünü olarak teolojik ve metafiziktir.

d. Pozitivizme göre insanlar, evrendeki varlıkları önce canlı olarak tasavvur etmişler, ardından evrendeki olayları yöneten çeşitli tanrılara inanmışlardır. Daha sonra, çok tanrı yerine evreni tek başına yaratan, yöneten ve gerektiğinde yarattığı düzeni mucizelerle bozan tek bir tanrıya ulaşmışlardır.

e. Kur’an’a göre ise ilk insan olan Hz. Âdem aynı zamanda ilk peygamber olup tevhid öğretisini insanlığa duyurmuştur. Dinler tarihi alanında yapılan yeni araştırmalar da insanlık tarihinin başından beri tek tanrıcılığın var olduğunu, sonradan ortaya çıkmadığını göstermektedir.

Odaklan !..

Pozitivizmin temel iddiaları şunlardır:

- * İnsan sadece görülebilen olguların bilgisini elde edebilir.
- * Pozitif bilimlerin dışındaki din ve metafizik sahası geçersizdir.
- * İnanç insanlığın ilk dönemlerine ait bir olgudur.
- * İnanç ortadan kalkacak ve bireyler sadece pozitif bilimlere dayanacaktır.

► TANRI TANIMAZLIK (ATEİZM):

Temel görüşleri ve özellikleri şunlardır:

- Allah'a inanmayan ve onun varlığını deliller göstererek reddeden akımdır.
- Tanrı tanımazlık, tarihin farklı dönemlerinde bireysel de olsa varlığını sürdürmüş, Batı dünyasının bazı filozofları tarafından benimsenmiş ancak günümüzde düşünsel dayanaklarını yitirerek zayıflamıştır.
- Müslümanlar arasında ateizm kavramı, “kâfir”, “zındık” ve “ilhad” gibi terimlerle ifade edilmiştir.
- Kelamcılar hudus, imkân, gaye ve nizam gibi çeşitli delillerle filozoflar da ontolojik, ahlak ve dinî tecrübe delili gibi delillerle Allah'ın varlığını ispat etmişlerdir.

Ateizmin Çeşitleri	
Mutlak Ateizm	İnsanın doğuştan inançsız olduğunu savunan görüştür.
Teorik Ateizm	Allah'ı ispat eden delilleri eleştiren ve Allah'ın olmadığına dair ispatlayıcı kanıtlar ileri süren görüştür.
Pratik Ateizm	Gündelik yaşama Allah'ı sokmayan görüştür.
İdeolojik Ateizm	Politik düşüncelerin temeli yapılan ve ideolojik bir ilke olarak savunulan görüştür.
İlgisizlerin Ateizmi	Allah'ın varlığını ya da yokluğunu tartışmanın anlamsız/gereksiz olduğunu savunan görüştür.

► NİHİLİZM (HİÇÇİLİK):

Temel görüşleri ve özellikleri şunlardır:

- Nihilizm, mevcut olan değerlere, inançlara, siyasi düzene karşı çıkan ve varlığın hiçbir realitesinin bulunmadığını savunan felsefi bir görüştür.
- Nihilizmin temellerini atan Schopenhauer (ö.1860)'e göre, dünya bütünüyle kötüdür ve var olmaktansa var olmamak iyidir.
- Schopenhauer'in yolunu takip eden Nietzsche ise bütün ahlaki değerleri reddetmiştir. İnsanın, Tanrı'nın varlığını kabul etmekle özgürlüğünü gerçekleştiremeyeceğini, bunun için kendi özünü kendisinin oluşturmak zorunda olduğunu ileri sürmüştür.
- Nihilizm, evrendeki kötülöklere odaklanarak bunalımlı bir ruh hâliyle evreni tek yanlı okumaktadır.
- Müslüman kelamcılar Allah'ın olabilecek en iyi dünyayı yarattığını kabul etmişlerdir. İslam inancına göre evrenin kötülöklüklerden ibaret olduğu fikri; Allah'ın rahmeti, lütfu ve inayetiyle bağdaşmaz.

► SATANİZM:

Temel görüşleri ve özellikleri şunlardır:

- Satanizm Hristiyanlığın şeytan anlayışına, hayat, dünya ve ahlâk görüşüne karşıt olarak doğmuştur.
- Amerika’da ortaya çıkan modern satanizm ise özel olarak Hristiyanlığın, genel olarak da bütün dinlerin/dini değerlerin karşısında durup şeytanın ve onun temsil ettiği her şeyin yanında yer alır.
- Satanistler, genellikle bazı problemleri olan gençleri hedef kitle olarak görerek düşüncelerini onlara benimsetmeye çalışırlar.
- Satanistler ayinlerinde insan ve hayvanlara işkence, intihar ve cinayet gibi şiddet içeren fiilleri teşvik ederler.
- Satanizm bireysel açıdan ruhsal bozulmalara toplumsal açıdan ise ahlaki çöküntüye, toplumu bir arada tutan temel değerlere yabancılaşmaya, sosyal ve kültürel dokunun zedelenmesine yol açar.

► RUH GÖÇÜ (REENKARNASYON):

Temel görüşleri ve özellikleri şunlardır:

- “Tenasüh/ruh göçü/reenkarnasyon”, kelime olarak “bir şeyin diğerini takip etmesi, bir şeyin dolaşarak diğerinin yerini alması” anlamlarına gelir.
- Terim olarak “ölen insanların ruhunun bir hayvan ya da bir insan bedenine girmesi inancını” ifade eder.
- Tenasüh inancı pek çok farklı din ve medeniyette var olagelmıştır.
- Tenasüh, özellikle Hint alt kıtasında ortaya çıkan ve en eski metafizik disiplinlerden biri olan Hinduizm’in temel inançları arasında yer almış ve oradan diğer Hint dinlerine geçmiştir.
- Tenasüh inancına göre ölümsüz olan insan ruhu, insanın geçmişte yaptığı eylemlerine bağlı olarak (karma) başka bir bedende tekrar dünyaya gelecektir. Ruhun bedenden bedene dolaşması onu kemale erdirebilir.
- İnsan ruhu, hayvan veya insan bedenlerinde çok sayıda varoluşlar yaşadktan sonra saflaşır (temizlenirse) doğum-ölüm çarkından kurtulabilir ve ebedi kurtuluşa ulaşabilir.
- Tanrı inancının olduğu Hinduizm’de bu hale eren ruhun, Tanrı ile bir olacağı veya onun bulunduğu âleme gireceği (mokşa) kabul edilirken tanrı düşüncesinin açıkça ifade edilmediği Budizm’de ise dünyevi arzularından kurtulup söneceği ve ebedi huzura ereceği (nirvana) kabul edilir.

Odaklan !..

İslam dini ise ahiret inancına vurgu yapmıştır. İnsanın öldükten sonra ruhunun yeni bir bedene girmesi inancını reddetmiştir. Nitekim Kur’an’da dünya hayatını iyi amellerle geçirmemiş kimselerin ölüm geldiğinde bu dünyaya yeniden dönme isteklerinin boş bir arzu olduğu vurgulanmıştır.

3. YENİ KELAM İLMİ

Yeni ilm-i kelamın temel görüşleri ve dikkat çeken özellikleri şöyle sıralanabilir:

- Yeni ilm-i kelam, bütün şekilleriyle inançsızlığı (ateizm, agnostisizm, pozitivizm, nihilizm vb.) reddetmiş ve dine karşı yapılan her türlü tenkide cevap vermiştir.
- Geçmiş taklit değil, akıl yürütme ve sağlam bilgi üretmeye öncelik vermiştir.
- Belli gruplar için geçerli olan yaklaşımlar değil bütün ümmeti dikkate alan yorumlar geliştirmiştir.
- Geçmişten günümüze intikal etmiş bilgiler, Kuran ve sünnetin ilkeleri çerçevesinde yeniden ele alınmış, klasik kelam problemleri gözden geçirilip tartışmaya açılmıştır.
- Klasik dönem kelam eserleri temelde Allah'ın zatı ve sıfatları meselesine yoğunlaşmışken yeni dönem kelam ilmi eserleri çağa uygun metotlarla Allah'ın varlığını ispat üzerinde durmuştur.

Yeni dönem kelam ilminde akaidin temel konularını ilk ele alan eser, Abdullatif el-Harpûtî'nin "Tenkîhul-Kelam fi Akaid-i Ehl-i İslam" (Kelamî açıdan İslam İnanç Esasları) adlı çalışmasıdır. Bu dönemde inkârcı akımları reddeden ve Allah'ın varlığını ispatlamaya yönelik kaleme alınmış ilk eser ise Cemaleddin Afgânî'nin "er-Red 'ale'd-Dehriyyîn" (Tabiatçılığı Red) adlı çalışmasıdır.

Yeni Dönem Kelam İlmi Eserleri

Müellif/Kelam Âlimi	Eserinin Adı
Abdullatif el-Harpûtî	Tenkîhul-Kelam fi Akaid-i Ehl-i İslam
Şehbenderzâde Filibeli Ahmed Hilmi	Üss-i İslam/Yeni Akaid
Muhammed Abduh	Risâletü't-Tevhid
Muhammed İkbâl	The Reconstruction of Religious Thought in İslam (İslam'da Dinî Düşüncenin Yeniden Doğuşu)
İzmirli İsmail Hakkı	Yen-i İlmi Kelam
Cemaleddin Afgânî	er-Red 'ale'd-Dehriyyîn (Tabiatçılığı Red)
İsmail Fenni Ertuğrul	Maddiyûn Mezhebinin İzmihlâli (Materyalizmin Çöküşü)

► H) DİN VE VİCDAN

► 1. İSLAM VE ÖZGÜRLÜK

Özgürlüğün temeli farklı alternatifler arasında tercihte bulunmaya yani seçim yapmaya dayanır. Seçim yapabilmek için özgür bir iradenin, farklı seçeneklerin ve bilincin olması gerekir. Seçme işleminden sonra onu gerçekleştirme aşaması (eylem) gelir. İnsan hem seçmede hem de eylemde özgür olmalıdır. İslam dini insanın bireysel ve toplumsal alana ilişkin tüm hak ve özgürlüklerini tanımış ve koyduğu çeşitli ilkelerle bunları garanti altına almıştır.

İslam'da Hak ve Özgürlükler	
Siyasi Hak ve Özgürlükler	Seçme, seçilme ve yönetime katılma
Genel Hak ve Özgürlükler	İnanç ve ibadet, düşünce ve düşüncelerini açıklama, eğitim, iş, mülk ve mesken edinme, seyahat ve yaşam özgürlüğü

► 2. DİN SEÇME ÖZGÜRLÜĞÜ

İnanmak, gönüllülük esasına dayanır. O yüzden insanın bir dine inanması, o dinin ilke ve kurallarını kabul edip beğendiğini ve gönülden benimsediğini gösterir. Baskı ve zorlama sonucu gerçekleşen inanmanın, hakiki ve içten olması düşünülemez. Özgür iradeyle tercih edilmemiş ve gönülden benimsenmemiş bir inanç, ikiyüzlülük (nifak) anlamına gelir. Allah katında böyle bir inanç değeri görülmemiştir. Bireyler herhangi bir zorlamaya tabi tutulmadan istediği inancı seçmede özgür bırakılmıştır.

Hiç kimse baskı ve zorlamayla herhangi bir dini seçemez

"Dinde zorlama yoktur. Artık doğrulukla eğrilik birbirinden ayrılmıştır. O halde kim tâğutu reddedip Allah'a inanırsa, kopmayan sağlam kulpa yapışmıştır. Allah iştir ve bilir." (Bakara/256)

Allah kimseyi kendine inanmaya zorlamaz

"Eğer Rabbin dileyseydi, yeryüzünde kim varsa hepsi toptan iman ederlerdi. O halde insanları hep mü'min olsunlar diye sen mi zorlayacaksın?" (Yunus/99)

► 3. DİN İÇİNDE ÖZGÜRLÜK

İslam din seçmede bireyi serbest bıraktığı gibi din içinde de insana geniş bir özgürlük alanı tanımıştır. İctihad, insanın karşılaştığı yeni problemler karşısında vahyin ışığında aklını kullanarak çözümler üretmesi anlamına gelir. İctihadın İslam dininde

merkezi bir öneme sahip olması, İslam'ın, din içerisinde düşünce özgürlüğüne verdiği önemi gösterir. Bu husus, İslam'ın evrensel din olma özelliği ile doğrudan ilgilidir. Nitekim İslam, düşünce özgürlüğüne değer vermesiyle ictihad mekanizmasını daima canlı tutmuş ve her çağda yaşanabilir/uygulanabilir bir din olma özelliğini sürdürmüştür.

İslam'da özellikle insanı sağlık açısından beden ve ruhen olumsuz etkileyecek şeyler yasak kılınmıştır. Öte yandan İslam'a göre, haram oluşuna delil bulunmadığı sürece eşyada asıl olan onun mubah olmasıdır. "Size haram kıldığı şeyleri açıklamıştır" (En'am 119) ayeti bunu teyit eder. İslam'ın bu ilkesi de dinde helal alanının çok geniş olduğunu ve insana yaşantısında geniş bir özgürlük alanı tanıdığını göstermektedir.

4. LAİKLIK

Dilimize Fransızca'dan girmiş olan laiklik, terim olarak "din ile devlet işlerinin birbirinden ayrı şekilde yürütülmesidir". Laik kelimesi ise bir kişinin halktan olduğu yani ruhban sınıfına mensup olmadığı anlamına gelir. Laiklik, Avrupa'da Hıristiyan din adamlarının ve kilisenin uygulamalarına karşı tepkisel bir hareket olarak ortaya çıkmış ve Fransız ihtilaliyle doğmuş bir akımdır. Avrupa'da kilise ile siyasi iktidarlar arasında-ki çetin mücadele 15. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar sürmüştür.

Laikliğin temel ilkeleri şunlardır:

- I. Tüm vatandaşların vicdan, ibadet ve din hürriyeti güvence altına alınmalıdır.
- II. Yasama, yürütme ve yargı dinsel ilkelere göre düzenlenmemelidir.
- III. Dinî kurallar ve kuruluşlar yönetime karışmamalıdır.
- IV. Devlet kurumları dinin işlevlerini yerine getirmemelidir.
- V. Dinin vicdanlarda özgürce yaşanmasına karışılmamalıdır.
- VI. Farklı din mensuplarına ayrımcılık yapılmaksızın kanun önünde eşit işlem yapılmalıdır.
- VII. Din sosyal hayatı düzenleyici bir olgu olarak ön plana çıkarılmamalıdır.

Türkiye'de laiklik önemli bir kavramdır. Laikliğin ülkemizdeki durumu ile ilgili öne çıkan hususlar şunlardır:

- a. Laiklik Türkiye Cumhuriyeti devletinin ilk Anayasasında yer almamıştır.
- b. Sonraki yıllarda yönetimde alınan birçok kararda belirleyici bir ilke olmuştur.
- c. Laiklik ilkesi, Atatürk inkılaplarının temelini oluşturur.
- d. Laiklik ilkesi gereği, 1924 yılında halifelik kaldırılmıştır.
- e. 1928 yılında ise Anayasadaki “Devletin dini İslam dinidir.” maddesi kaldırılmıştır.
- f. 1937 yılında ise Türkiye Cumhuriyeti’nin laik bir devlet olduğu Anayasa’da yazılı olarak belirtilmiştir.

**BİLGİ
NOTU !**

Ortaçağ Avrupa’da kilise otoritesine içeriden ilk başkaldırımı gerçekleştiren Martin Luther (ö. 1546)’dir. O, Protestanlık mezhebinin de öncüsü olmuştur.

ÜNİTE -2- TEST

1. Aşağıdaki ayeti kerimelerden hangisi deist düşüncenin doğru olmadığını açıkça ortaya koymaktadır?

- A) “Onlar Allah’ı bırakıp kendilerine ne zarar ne de fayda verebilecek şeylere tapıyorlar.” (Yûnus/18)
- B) “Göklerde ve yerde bulunan herkes, ondan ister. O, her an yaratma halindedir.” (Rahmân/29)
- C) “O ki, hanginizin daha güzel davranacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratmıştır...” (Mülk/2)
- D) “Kesin olarak inananlar için yeryüzünde ayetler vardır.” (Zariyât/20)
- E) “Arkadan çekiştirmeyi, yüze karşı eğlenmeyi âdet edinen herkesin vay haline!” (Hümeze/1)

3. I. İnsanın yaratıcısına kulluk ederken bir rehber ihtiyacı duyması
- II. İnsanın kolayca hataya düşebilecek yapıda olması
- III. Allah’ın, kulluk göreviyle yarattığı insanı kurtuluşa erdirmeyi murad etmesi

Bunlardan hangileri Allah’ın Peygamber göndermesinin nedenlerindedir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız III
- C) I ve III
- D) II, III
- E) I, II, III

2. Aşağıdakilerden hangisi şeytan hakkında söylenemez?

- A) Şeytan insanın karşı koyamayacağı bir güçtür.
- B) Şeytan ateşten yaratılmıştır.
- C) İnsanı kötülüğü teşvik eden bir yapısı vardır.
- D) Şeytan özelliğini ilk alan cinlerin atası İblis’tir.
- E) Şeytan, melekler gibi hızlı hareket edebilme özelliğine sahiptir.

4. I. İnciller, Hz. İsa tarafından yazılmıştır.
- II. Yahudiliğin yazılı ve sözlü kutsal metni vardır.
- III. Şit, kendisine suhuf gönderilen peygamberlerdendir.

Bu ifadelerden hangileri doğrudur?

- A) Yalnız II
- B) I ve II
- C) II ve III
- D) I ve III
- E) I, II, III

5. I. Hesap
II. Haşr
III. Sekarat
IV. Tenasüh

**Bunlardan hangileri ahiret âlemi-
nin aşamalarından biri değildir?**

- A) Yalnız II
B) Yalnız III
C) Yalnız IV
D) I ve IV
E) III ve IV

6. Kur'an'da cehennem, ilahi buyruklara inanmayan, itaat etmeyen, alaya alan ve ahireti yalanlayan kimselerin cezalandırılacağı bir yurt olarak tarif edilmektedir. Cehennemin özelliğine ve yapısına bağlı olarak farklı nitelendirmeler kullanılmaktadır.

Aşağıdakilerden hangisi bu isimlendirmelerden biri değildir?

- A) Hutama
B) Levvame
C) Cahim
D) Sair
E) Haviye

7. I. Doğa kanunlarının çok üstünde ve onlara aykırıdır.
II. Akıl ile izah edilemez.
III. Peygamberler dışında da mucize gösteren şahsiyetler vardır.
IV. Allah'ın izni ve yardımı olmadan hiçbir peygamber kendiliğinden mucize gösteremez.

Mucize ile ilgili bu ifadelerden hangileri doğrudur?

- A) I ve II
B) I, II ve IV
C) I, II ve III
D) II, III ve IV
E) I, II, III ve IV

8. İnsanın akıl yoluyla Allah'ın varlığına ulaşmasının vacip olduğunu ileri süren ekoldür. Bu düşünce ekolüne göre imanın asıl unsuru kalp ile tasdik etmektir. Dilin ifadesi ise kalpteki imanın anlatılmasına ilişkin bir araçtır. Ameller imanın bir parçası değildir. Onları terk etmekle veya günah işlemekle iman azalmaz. Büyük günah işleyen imandan çıkmaz. Kabir hâllerini, dünya hayatı ve şartlarına benzetip inkâr etmek doğru bir tavır değildir. Allah'ın ahirette müminler tarafından görülebileceği, naklî ve aklî delillerle sabittir.

Parçada bazı inanç ve özellikleri verilen itikadi mezhep hangisidir?

- A) Eş'arilik
B) Mu'tezile
C) Kaderiyye
D) Maturidilik
E) Mürcie

9. İslam'a girdikten sonra tekrar İslam'dan çıkarak küfre geri dönme dini literatürde hangi terimle ifade edilir?
- A) İrtidat
B) Küfür
C) Nifak
D) Fasık
E) Münafık
10. Allah'ın emirlerini yerine getirmeyen veya yasaklarına uymayan günahkâr kimseler İslami gelenekte hangi isimle anılırlar?
- A) Münafık
B) Fasık
C) Mürted
D) Mürai
E) Müşrik

KONU TESTİ - 1

- I. Taassup
- II. Taklitçilik
- III. Kibir
- IV. Enaniyet

1. Hangileri kişiyi tekfire götüren sebepler arasında yer alır?

- A) I, III
- B) II, III, IV
- C) I, II, III
- D) I, III, IV
- E) I, II, III, IV

2. Aşağıdakilerden hangisi imametin nass ve tayinle olması gerektiğini savunan görüştür?

- A) Haricilik
- B) Şia
- C) Yezidilik
- D) Mu'tezile
- E) Mürcie

3. Büyük günah işleyenlerin durumlarını Allah'a bırakarak, onların cennetlik veya cehennemlik oldukları konusunda fikir belirtmemiştir. Büyük günah işleyen de dâhil tüm Müslümanları iman dairesi içerisinde değerlendirmiştir. Daha çok fıkıhla meşgul olmuş, itikadi konulara fazla girmemiştir.

Parçada özellikleri verilen düşünce ekolü hangisidir?

- A) Kaderiyye
- B) Mürcie
- C) İmamiyye
- D) Mu'tezile
- E) Haricilik

- 4. I. Cinler insanlardan sonra yaratılmıştır.
- II. Gaybı bilmezler.
- III. Şeytan cin taifesindedir.
- IV. Cinler insanlar gibi Allah'a kulluk etmekle sorumludur.

Bunlardan hangileri cinlerin özellikleri arasında yer almaz?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve II
- E) III ve IV

5. Peygamberlerin Allah'tan aldıkları emirleri hiç bir değişiklik yapmadan veya gizlemeden olduğu gibi insanlara aktarmalarını ifade eden kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Emanet
- B) Fetanet
- C) Sıdk
- D) Tebliğ
- E) İsmet

6. Kendini itikat, ibadet ve muamelatta İmam Cafer-i Sadık'ın görüşlerine dayandırır. Günümüzde Şiilik denildiği zaman özellikle bu ekol anlaşılır. Onu diğer mezheplerden ayıran en önemli husus imamettir. Bu ekole göre yeryüzü, masum bir imamdan yoksun olamaz. İmamlar masumdur, ilahî bir ilme sahiptirler.

Bazı özellikleri verilen Şia'ya bağlı ekol aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Zeydiyye
- B) İsnâ Şariyye
- C) İsmailiyye
- D) Nusayriyye
- E) Kaderiyye

7. I. Abdalar
II. Işıklar
III. Kızılbaş
IV. Bektaşî

Bunlardan hangileri Alevilik için kullanılan isimlendirmelerdendir?

- A) Yalnız I
B) I ve III
C) II ve III
D) I, III ve IV
E) I, II, III ve IV

8. “Evrendeki her şey, bir yönüyle eksiktir. Allah dışında hiçbir şey mükemmel değildir. Yetkinlik ve kuresuzluğa dair nitelikler yalnızca Allah’a aittir.”

Bu açıklamayı yapan kişi Allah’ın varlığını gösteren delillerden hangisi hakkında konuşmaktadır?

- A) İmkân B) Gaye
C) Kemal D) Hudûs
E) Temanu

9. • Sözlükte “kanun, şariat ve öğretî” gibi anlamlara gelir.
• Hz. Mûsâ’ya indirilmiştir.
• Ahd-i Atîk ve Ahd-i Kadîm denir.
• Yaratılış, Çıkış, Levililer, Sayılar ve Tesniye bölümlerinden oluşur.

Bazı özellikleri verilen kutsal metin hangisidir?

- A) Zebur B) Tevrat
C) İncil D) Talmud
E) Mezmur

10. Peygambere Allah’ın emirlerini uygulatmaları ve ikna edici olmaları için yüksek zekâ ve durumları kolayca çözme yeteneği verilmiştir. Bu sayede onlar vazifelerini hakkıyla yerine getirip ilahi buyrukları insanlara aktarmışlardır. Peygamber seçilen kişiye büyük bir sorumluluk yüklenir. Zekâlarının yüksek olması sorumluluklarının altından kalkabilmelerini sağlar”.

Parçada bahsedilen bilgiler Peygamberlerin hangi özelliğine vurgu yapmaktadır?

- A) Fetanet
B) İsmet
C) Sıdk
D) Tebliğ
E) Basiret

11. Eseriyye, Sıfatıyye, Ehl-i Hadis gibi isimlerle de anılır. Ahmed b. Hanbel, İbn Teymiyye önemli temsilcilerdendir. İtikadi konularda akıl ve reye müracaat etmez.

Bazı özellikleri verilen kelami ekol aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Hariciye
B) Ehl-i Sünnet
C) Mu’tezile
D) İmamiyye
E) Selefîyye

12. Allah, benzeri ve dengi olmadığından herhangi bir şekilde tasavvur edilemez. Ona ait hususi ve kusursuz sıfatlar başkalarına atfedilemez. Allah'ın sıfatları zati ve subûti olmak üzere ikiye ayrılır. Zati sıfatlar Allah'a özgü olup başka varlıklar için söz konusu değildir. Subûti sıfatlar ise mahiyetçe olmasa da bazı yönlerden diğer varlıklarda da bulunabilir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi Allah'ın subûti sıfatlarındandır?

- A) Tekvin
- B) Vücut
- C) Kıdem
- D) Vahdaniyet
- E) Beka

13. I. Hızlan: İnsanın yanlışa yönelmesi ve kötü olanı tercih etmesiyle gelen başarısızlığa denir
- II. Tevfik: Kişinin gerçekleştirmek istediği işi konusunda elinden geleni yaptıktan
- III. Hüsün ve Kubuh: İnsan ait olup iyi ve kötü olarak sınıflandırılan fiillerdir. Bu fiillerinin sonuçları hayır ve şer olarak bir değer taşır.

Bu kavramlardan hangileri doğru şekilde açıklanmıştır?

- A) Yalnız I
- B) I ve II
- C) I ve III
- D) II ve III
- E) I, II ve III

14. I. İnanç ve davranışların karşılığının görülmesi
- II. Yaratılışın ve hayatın anlamının ortaya çıkması
- III. Mutlak adaletin gerçekleşmesi

Bunlardan hangileri ahiret hayatının gerekli olduğunu göstermektedir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) I ve II
- D) II ve III
- E) I, II ve III

15. Sıratın varlığına inanmayı kabul eder. Fakat sıratı cennetlikler için genişleyen, cehennemlikler için daralan bir yol şeklinde yorumlar. Büyük günah işleyen kişinin, küfrü gerektiren bir inkârda bulunmadığı müddetçe kâfir olmadığını öne sürer.

Bu görüşleri savunan itikadi mezhep aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Mu'tezile
- B) Cebriyye
- C) Kaderiyye
- D) Maturidilik
- E) Cemhiyye

16. I. Resuller
II. Cinler
III. Tapınılan putlar
IV. Hayvanlar

Bunlardan hangileri Kuran'a göre hesaba çekilmek üzere haşrolunacak varlıklardan değildir?

- A) Yalnız I
B) Yalnız III
C) Yalnız IV
D) II ve III
E) I ve IV

17. Kelamda bilgi edinme yolları hangi seçenekte doğru olarak verilmiştir?

- A) İlham – Duyular – Sadık Rüya
B) Haber – İlham – Duyular
C) Akıl – Keşf – İlham
D) Sadık Rüya – Haber - Keşf
E) Duyular – Akıl – Haber

18. Aşağıdakilerden hangisi yeni dönem kelam âlimlerinden biri değildir?

- A) Abdullatif el-Harpûtî
B) Filibeli Ahmed Hilmi
C) Muhammed Abduh
D) İzmirli İsmail Hakkı
E) Mirza Ahmed

19. I. Tüm vatandaşların vicdan, ibadet ve din hürriyeti güvence altına alınmalıdır.
II. Yasama, yürütme ve yargı dinsel ilkelere göre düzenlenmemelidir.
III. Dinî kurallar ve kuruluşlar yönetime karışmamalıdır.
IV. Devlet kurumları dinin işlevlerini yerine getirmelidir.

Bunlardan hangileri laikliğin temel ilkeleri arasında yer almaz?

- A) Yalnız II B) Yalnız IV
C) I ve III D) II ve III
E) III ve IV

20. Rönesans ve Reform hareketleri, tabii bilimler ve felsefenin yenilenen metotları nedeniyle Batı'da akla bağlı yeni felsefi akımlar doğmuştur. Aydınlanma hareketiyle birlikte Tanrı'nın yeryüzüne müdahalesinin söz konusu olmadığını ve Tanrı fikrinin ispat edilemeyeceğini öne süren bu tür akımlar; toplumlarda ahlaki değerlerin çökmesine, inançsızlığın yayılmasına, toplumsal yapının çözülmesine yol açmıştır. Bu tür düşünceler zamanla Müslüman toplumlar arasında da yaygınlaşmıştır. Modern dönem Yeni İlm-i Kelam, bu akımların tutarsızlıklarını göstermeye ve dine yönelttikleri eleştirileri cevaplamaya çalışmaktadır.

Aşağıdakilerden hangisi parçada bahsedilen akımlardan biri değildir?

- A) Panislamizm B) Deizm
C) Nihilizm D) Pozitivizm
E) Satanizm

KONU TESTİ - 2

1. “O’nun benzeri yoktur...” (Şurâ, 42/11)

“Allah’ın zatından başka her şey yok olucudur.”(Kasas, 28/88)

“O, doğurmamış ve doğmamıştır.” (İhlâs, 111/3)

Allah’ın sıfatları ile ilgili bu ayetler aşağıdakilerden hangisine örnek oluşturmaktadır?

- A) Haberî
- B) Subuti
- C) Fiili
- D) Zati
- E) Nefsi

2. “Eğer dedikleri gibi, Allah’la beraber başka tanrılar da bulunsaydı, o takdirde bu ilahlar arşın sahibi olmaya yol ararlardı.” (İsrâ, 17/42)

“Göklerde ve yerde, Allah’tan başka tanrılar olsaydı, gökler de yer de bozulurdu.” (Enbiyâ, 21/22)

“Allah çocuk edinmemiştir. Onunla birlikte hiçbir tanrı da yoktur. Eğer olsaydı, her tanrı kendi yarattığı ile gider ve mutlaka biri diğerine galip gelmeye çalışırdı.” (Mü’minûn, 23/91)

Allah hakkında bilgi veren bu ayetler aşağıdaki delillerden hangisine örnek oluşturmaktadır?

- A) Hudus
- B) İmkân
- C) İnyet
- D) Fitrat
- E) Temanu’

3. Sağlıklı duyu organlarının, müşahede ve deneyimlerin verdiği bilgilerdir. Hz. İbrahim’in ölülerin diriltilmesini görmek istemesinde olduğu gibi görülen ve hissedilen bir şey, verilen bir haberden daha ikna edicidir.

Bu durum aşağıdaki kavramlardan hangisi ile ifade edilmektedir?

- A) Hakka’l-Yakîn
- B) Mütevatirat
- C) Ayne’l-Yakîn
- D) Fitriyat
- E) İlme’l-Yakîn

4. “İnsanlardan, inanmadıkları hâlde, ‘Allah’a ve ahiret gününe inandık.’ diyenler de vardır.” (Bakara, 2/278)

“İman edenlerle karşılaştıkları zaman: ‘İman ettik.’ derler. Şeytanlarıyla baş başa kaldıklarında ise, derler ki: “Şüphesiz, sizinle beraberiz. Biz (onlarla) yalnızca alay ediyoruz.” (Bakara, 2/14)

Bu ayetlerde örneklenen tavır aşağıdaki gruptan hangisine aittir?

- A) Mürted
- B) Münafık
- C) Müşrik
- D) Kâfir
- E) Putperest

5. “O doğunun ve batının Rabbi’dir; O’ndan başka tanrı yoktur. Öyleyse sadece O’nu vekil tut.” (Müzemmil, 73/9)

“O’ndan başka ilah yoktur. Dirilten ve öldüren O’dur. O sizin de Rabb’iniz, atalarınızın da Rabbidir.” (Duhân, 44/8)

Aşağıdakilerden hangisi bu ayetlerde vurgulan ve Hz. Âdem’den Hz. Muhammed’e (s) kadar devam eden vahiy sürecinin temel kavramıdır?

- A) Tevhid
B) Fıtrat
C) Vahiy
D) Din
E) Misak

6. **Aşağıda Kelam ilminin konusu hakkında verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?**

- A) Tevhid, Allah’ın zatı ve sıfatları
B) Var olması bakımından bütün varlık
C) İnsan tarafından bilinebilen her şey
D) İslam’ın iman ve davranış esasları
E) İslam’ın hukuk ilkelerinin belirlenmesi

7. (I) Âlemin yaratıcısı Allah’tır.
(II) Allah, âlemlerle sürekli ilişki içindedir.
(III) Önemli temsilcileri Aristo ve Newton’dur.
(IV) Mekanik bir evren tasavvuruna sahiptir.
(V) Mutlak determinist bir sistem öngörmektedir.

Allah’a ilişkin olarak ortaya konulan tasavvurlardan biri de deizmdir. Bunlardan hangisi/hangileri Deizm hakkında yanlıştır?

- A) Yalnız II
B) Yalnız III
C) I ve III
D) IV ve V
E) III, IV ve V

8. Sözcük anlamları itibariyle Allah’a nispet edilmesi mümkün görünmeyen ancak Kur’an’da Allah’ı niteleyen sıfatlardır. Allah’ın eli, yüzü, arşa istivası gibi nitelemeler bu sıfat grubu içinde yer almaktadır. Bu sıfatlar, Allah’ı diğer varlıklara benzetmeyecek şekilde yorumlanarak anlaşılmalıdır.

Aşağıdakilerden hangisi söz konusu edilen sıfat türüdür?

- A) Fiilî
B) Tenzihî
C) Subutî
D) Haberî
E) Selbî

9. - “Gökleri yedi kat üzerine yaratan O’dur. Rahman’ın bu yaratmasında bir düzensizlik bulamazsın. Gözünü bir çevir bak, bir çatlak görebilir misin?” (Mülk, 67/3)
- “Şüphesiz, göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, insanlara yarar sağlayacak şeylerle denizde seyreden gemilerde, Allah’ın gökyüzünden indirip kendisiyle ölmüş toprağı dirilttiği yağmurda, yeryüzünde her çeşit canlıyı yaymasında, rüzgârları ve gökle yer arasındaki emre amade bulutları evirip çevirmesinde elbette düşünen bir topluluk için deliller vardır.” (Bakara, 2/164)

Bu ayetler Allah’ın varlığına ilişkin delillerden hangisine örnek oluşturmaktadır?

- A) Değişim
B) Hudus
C) Temanu’
D) İmkân
E) Âlemin Nizamı

10. Küçük topluluklara, ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde indirilen birkaç sayfadan oluşmuş küçük kitap ve risalelere suhuf denilmektedir. Bazı peygamberlere suhuf verildiğini Kur’an bize bildirmektedir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi Kur’an’ın suhuf verildiğini bildirdiği peygamberlerdir?

- A) Hz. Şit-Hz. İsmail
B) Hz. Âdem-Hz. İdris
C) Hz. İbrahim- Hz. Musa
D) Hz. Nuh- Hz. İdris
E) Hz. Nuh- Hz. Şit

11. “O’nun katında her şey bir ölçüyledir.” (Ra’d, 13/8)

“Her şeyi yaratıp ona bir nizam veren ve mukadderatını tayin eden Allah, yüceler yücesidir.” (Furkan, 25/2)

Aşağıdakilerden hangisi bu ayetlerde vurgulanan kavramdır?

- A) Kaza
B) Kader
C) Kudret
D) İrade
E) Yaratma

12. İnsanın iradesini külli ve cüzi olma üzere ikiye ayırıp, külli iradeyi Allah tarafından insana verilen yapmayı ve yapmamayı tercih eden yetenek, cüzi iradeyi ise külli iradenin seçebileceği iki alternatiften birini seçmesi olarak tanımlayan ekoldür.

Aşağıdakilerden hangisi bu ekoldür?

- A) Mu’tezile
B) Şia
C) Eş’ariyye
D) Maturidiyye
E) Hariciyye

13. Tafsili iman üç kısımdır: İlki; Allah'a, Peygamber'e ve ahiret gününe inanmaktır. İkincisi; Allah'a, meleklerle, kitaplara, peygamberlere, ahiret gününe, öldükten sonra dirilmeye vb. yani amentüye inanmaktır. Üçüncüsü; Hz. Peygamberin bize getirdiği bütün haberlere inanmaktır.

Bu açıklamaya göre zarûrât-ı diniyeyi bütünüyle içeren kısım hangisi ya da hangileridir?

- A) Allah'a, Peygamber'e ve ahiret gününe inanmaktır.
 B) Allah'a, meleklerle, kitaplara, peygamberlere, vd. yani *amentüye* inanmaktır.
 C) Yalnızca Allah'a inanmaktır.
 D) Allah'a ve ahiret gününe inanmaktır.
 E) Hz. Peygamber'in bize getirdiği bütün haberlere inanmaktır.

14. İman sadece güçlü ya da zayıf olması açısından farklılık gösterir.

Bu ifadeye göre aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

- A) Esasları bakımından iman artmaz ya da eksilmez.
 B) İman ve amel birlikteliği iman için bir zorunluluktur.
 C) Amelsiz iman geçerli olursa imansız amel de geçerli olur.
 D) Amelin gönülden yapılmaması kişiyi imandan çıkarır.
 E) Amelin imana herhangi bir etkisi yoktur.

15. Aşağıdakilerden hangisi Eş'ari kelam ekolünün görüşlerinden biri **değildir?**

- A) Bir şeyin iyi ya da kötü olduğu yalnızca Allah'ın emir ve yasağı ile bilinir.
 B) Allah insanı gücünün yetmeyeceği bir şeyle sorumlu tutabilir.
 C) Erkek olmak peygamber olmanın şartlarından biridir.
 D) Allah'ın fiilleri bir hikmete ve sebebe bağlı değildir.
 E) İnsanda fiili gerçekleştirmeden önce kudret ve istiaat yoktur.

16. Aşağıdakilerden hangisinde Kalam ilminin kaynakları doğru olarak verilmiştir?

- A) Kur'an-ı Kerim
 B) Akıl
 C) Kur'an-ı Kerim ve Sünnet
 D) Kur'an-ı Kerim ve Akıl
 E) Kur'an-ı Kerim ve Eser

17. "Onu Ruhu'l-Emin indirdi." (Şuarâ, 26/193)

"Söyle onlara: "O'nu Rabbinden hak olarak Rühu'l-Kudüs, iman edenlere sebat vermek ve Müslümanlara bir hidayet ve bir müjde olması için indirdi." (İsrâ, 16/102)

"Melekler ve Ruh, Rablerinin izniyle her iş için peyderpey inerler." (İnşirah, 97/4)

Ayetlerde geçen altı çizili kelime ile kastedilen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Mikâil
 B) İsrâfil
 C) Azrail
 D) Cebrail
 E) Kirâmen Kâtibin

18. Vahyin varlığını veya imkânını doğrudan ispatlamak mümkün değildir. Vahyi kabul etmek için bazı ön kabuller gerekmektedir.

Aşağıdakilerden hangisi bu kabullerin ilkidir?

- A) Hz. Peygamberi sevmek
- B) Vahyin bilimsel anlamda akla uygun olması
- C) Allah'ın varlığının kabul edilmesi
- D) Meleklerin varlığının kabul edilmesi
- E) Kitapların kabul edilmesi

19. Aşağıda mucizeler hakkında verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Yalnızca peygamberlerin elinden sadır olur.
- B) Peygamberin hayatının herhangi bir zamanında vuku bulabilir.
- C) Mucizeler meydan okumadır.
- D) Mucizelerin tekrarı olmaz.
- E) Mucizeler doğaüstü olaylardır.

20. Kur'an'da "kesin olarak gerçekleşecek olay", "büyük felaket" vs. gibi kıyametin nasıl gerçekleşeceğini tasvir eden kelimeler bulunmaktadır.

Aşağıdakilerden hangisi Kur'an'da kıyamet anlamında kullanılan isimlerden biri değildir?

- A) es-Saat
- B) el-Vakıa
- C) el-Gâşiye
- D) el-Karia
- E) ez-Zuhur

21. Aşağıdakilerden hangisi Kur'an'da yeniden diriliş / yaratılışın mümkün oluşuna yönelik olarak gösterilen delillerden biri değildir?

- A) İlk defa yaratma tekrar diriltmeye örnektir.
- B) Tekrar diriltme daha zor ve büyük olanların yaratılmalarına göre daha kolaydır.
- C) Ölü ve cansız olan şeyleri yaratan tekrar diriltmeyi de sağlayabilir.
- D) İmkânsız gibi görünen şeyler Allah'ın kudretiyle mümkün olur.
- E) Din ya da mahşer günü ilahi hikmet ve adaletin bir gereğidir.

22. Aşağıdakilerden hangisi Kur'an'da cehenneme verilen adlardan biri değildir?

- A) Haviye
- B) Hutame
- C) Siccil
- D) Sakar
- E) Harik

23. (I) Çeşitli şekil ve kılıklara bürünebilirler.
 (II) İnsanlardan önce yaratılmamışlardır.
 (III) Son derece süratli, güçlü ve kanatları olan varlıklardır.
 (IV) Gaybın bilgisine sahiptirler.
 (V) Uyuması, yorulması, usanması vs. olmayan varlıklardır.

Melekler hakkında verilen bilgilerden hangisi/hangileri doğrudur?

- A) Yalnız I
 B) Yalnız III
 C) I ve II
 D) II ve IV
 E) I, III ve V
24. • Kulda cüz'i irade vardır, o iradesiyle seçimini yapar, Allah da onun seçimine göre fiilini yaratır.
 • Allah, kendi fiilini yaratacak insanı yaratmıştır. Dolayısıyla kul fiilinin yaratıcısıdır.
 • İnsanın fiilini seçme iradesi ve yapma kudreti yoktur. İnsan Allah'ın kendisi için belirlediği fiilleri yapmaya mecburdur.

İnsan fiilleri konusunda görüşleri verilen grup ve ekollerin isimleri aşağıdakilerden hangisinde doğru sıra ile verilmiştir?

- A) Eş'ariyye- Mu'tezile- Matüridiyye
 B) Eş'ariyye- Mu'tezile- Cebriyye
 C) Matüridiyye- Mu'tezile- Cebriyye
 D) Kaderiyye- Mu'tezile- Eş'ariyye
 E) Matüridiyye- Kaderiyye- Eş'ariyye

25. Aşağıdakilerden hangisi yaratılıştan insan cinsi de dâhil her cins için tayin ve tespit edilmiş, kanun ve kurallara bağlanmış, öne alınmadığı gibi ertelenemeyen belirlenmiş süreye verilen isimdir?

- A) Ecel
 B) Kaza
 C) Ömür
 D) Kader
 E) Rızık

KAVRAMATİK

Ahiret: Dünya hayatından sonra başlayıp devam edecek olan, insanın dünyada yapıp ettiklerinin karşılığını ödül ve ceza olarak göreceği sonsuz hayat. İslam'ın temel inanç esaslarından biri.

Akide: Dinde inanılması zorunlu ilke veya ilkeler bütünü. Bu ilkeleri konu edinen bilim dalına akaid adı verilir. Bu kelime, herhangi bir inanç esasını için kullanıldığı gibi, belli bir düşünce ekolünün anlayışını da ifade eder.

Amelî: İslam'ın ibadet, muamelat ve dinî hükümleriyle ilgili hususlar.

Amel-i Salih: Dinin ve aklın yapılmasını emir ve tavsiye ettiği iyi, doğru, yararlı ve sevap kazanmaya vesile olan işler.

Ba's: Ölümünden sonra dirilme. Tanrı'nın kıyamet gününden sonra insanları dünyada yapıp ettiklerinin karşılığını görmeleri için yeniden diriltmesi. İslam'ın temel iman ilkelerinden birisi.

Batıl: Boş, yalan, çürük. Fânî, geçici, devamlı olmayan, yok olan. Abes, boş, boşuna, sebepsiz yere, yok yere.

Batinî: Gizli, görünmeyene ait. Kur'an ayetleri veya hadislerin zahirî, açık ve hakikî manasına değil, gizli, kapalı ve örtük manalarını esas alan yaklaşım biçimi.

Bedîhî: Apaçık.

Berzah: Ölümle başlayıp yeniden diriltilmeye kadar sürecek olan ara dönem.

Beşerî: İnsan ürünü, insanî, insanla ilgili.

Bidat: Dinde olmayıp da dine sonradan giren âdetler; sonradan ortaya çıkan şey, ilk defa benzersiz bir şey ortaya koymak.

Burhân: Bir davayı ispat eden kesin delil. Mantık ilminde mukaddime denilen ve kesin neticeye ulaştıran iki cümle, önerme.

Dehrî: Zamanla ilgili, kıyamete inanmayan imansız felsefeci; Allah'a ve ahirete inanmayıp, dehr (zaman) sonsuzdur ve dünyanın başlangıcı ve sonu yoktur görüşünü benimseyen düşünce ekolü.

Cebir: Zorlama, belirleme. İnsan iradesinin kaldırıp yerine Allah'ın iradesinin konması.

Cebriye: İslam düşünce tarihinde insanın irade özgürlüğünü ve yapabilme gücünü yadsıyan, insan fiilleri de dâhil her şeyi ilahi takdirle açıklayan, her şeyin ilahi irade ve kudretin etkisiyle meydana geldiğini ileri süren ön belirlemeci akım.

Cüz'i İrade: Allah tarafından insanın kendi yetkisine bıraktığı arzulama ve isteme yeteneği. Külli iradenin belli bir fiile belli bir zamanda yönelmesi.

Dai: Çağırın, davet eden, sevk eden, sebep. Herhangi bir fiil, sonuç olarak kabul edildiğinde bunun sebebi dai olmaktadır. Yani, fiile sevk eden veya neden olan sebep.

Dalalet: Gerçekten ve doğrudan yüz çevirip yanlışa yönelme, ilahi buyruklara aykırı davranma, gerçeğe ulaştıran yoldan uzaklaşarak bu yolun dışında kalma.

Determinist: Evrendeki olayların yanı sıra insanın irade ve eylemlerinin de Tanrı tarafından önceden belirlendiğini, insanın irade ve eylemlerinin iç ve dış nedenlerle belirlenmiş olduğunu, buna bağlı olarak salt bir irade özgürlüğü olamayacağını, evrende bütün olup bitenlerin nedensellik bağlantısı içinde belirlendiğini düşünen ve savunan kimse.

Delil: Herhangi bir konuda yol gösteren kanıt, doğru yola ve doğru sonuca götüren, gerçeğe veya kanıtlanması istenen konuya ulaştıran, yeni bir bilgi meydana getiren, bilinmesi başka bir şeyin bilinmesini gerektiren şey.

Dogma: Sorgusuz sualsiz kesin kanaat. Bir otoritenin sözüyle kesin bir şekilde tartışmasız kabul edilen ve inanılan şey.

Düalizm: Seneviyye. İkicilik. İnanç-bilgi, ruh-beden, zihin-madde, maddi-ruhani gibi birbirine indirgenemeyen iki ayrı özün veya iki nihai prensibin her şeyin temelini oluşturduğunu savunan felsefi görüş.

Ehl-i Rey: Ehl-i Nazar, Ehl-i Burhân, Ehl-i İstidlâl, Ehl-i Kıyas ve Ehl-i Te'vil de denen, İtikâdî ve fikhî meseleleri daha çok içtihad, kıyas ve akıl ilkelerine dayanarak açıklayan fıkıh ve kelam âlimleri.

Ekol: Bir ilim veya sanat dalında özel ve belirli tarz, çığır.

Emanet: Güvenilir bir kimseye koruması için geçici süreyle teslim edilen mal, görev ve şeyler. Peygamberlerin güvenilir kimseler olduklarını ifade eden nitelik.

Ecel: Süre, vakit, hayat süresi, gecikmek, geciktirmek, ölüm anı, herhangi bir şey hakkında zaman belirleme, süre koymak, ertelemek, vaktin sonu veya uzunluğu, ölüm için vaktin sonu, borç için vadenin zamanı. Yaratılıştta insan cinsi de dahil her cins için tayin ve tespit edilmiş, kanun ve kurallara bağlanmış, öne alınmadığı gibi ertelenemeyen belirlenmiş süre.

Esmâu'l-Hüsna: Allah'ın en güzel isimleri.

Ezelî: Varlığının başlangıcı olmayan.

Fırka: İslam düşünce tarihinde siyaset ve inançla ilgili konularda farklı görüşlere sahip insanlardan oluşan grupların her birine verilen ad.

Fıtrat: Bütün insanların insan olma noktasında yaratılışlarında esas olan ve tümünde ortak olan gerçeğe meyiletme yeteneği.

Fısk: Allah'a isyan etme, hainlik, dinsizlik, ahlaksızlık. Allah'ın emirlerini terk edip günah işlemek, İslam'ın yasakladığı şeyleri yapmak.

Gayb: Görünmeyen, gizli ve belirsiz olan. Akıl ve duyular yoluyla hakkında bilgi elde edilemeyen, insanın bilgisi dışında kalan varlık alanı.

Gayb Bilgisi: Sadece Allah'ın nezdinde bulunan ilim. Duyuların idrak alanı dışında ve akılla anlaşılacak kadar gizli olan şeylerin bilgisi.

Gaye ve Nizam Delili: Âlemde görülen düzen ve gaye fikrinden yola çıkarak Allah'ın varlığını ispatlamada kullanılan delil.

Gulât: Aşırılar demektir. Nübüvvet, hulûl, tenasüh veya ilahlık iddiasında bulunan Şîa'nın aşırılarna denir.

Halku'l-Kur'an: Kur'an-ı Kerim'in yaratılmış olup olmadığı meselesi.

Halife: İnsana yaratılıştta verilen, yeryüzünde egemen olma, hakimiyet ve otorite kurma yetkinliği ve sorumluluğu. İnsanın böyle bir doğaya sahip olması. Biri diğerinin yerine geçerek verilen görevi yerine getiren kimse. Hz. Muhammed'den sonra Müslümanların dini, siyasal ve sosyal alandaki işlerini yöneten kimse.

Haram: Dini yönden yapılması kesin kanıtlarla yasaklanan şey.

Haşr: Kıyametin kopmasından sonra insanların dünyada yapıp ettiklerinin hesabını vermek üzere toplanmaları veya bir araya gelmeleri.

Helal: Dini yönden yapılması emredilen ve yapılmasında sakınca görülmeven şey

Hidayet: Doğru yolu gösterme, doğru yola ulaşma ve elde etme. Yüce Allah'ın insanlara kitap ve peygamber göndermek suretiyle çağrıda bulunarak yol göstermesi.

Hızlan: Terk etmek, yardımı kesmek. Allah'ın insandan, iradesini yanlış yönde kullanmasından dolayı, yardımını kesmesi.

İlahiyyat: Kelam ilminde Tanrı ve Tanrı'yla ilgili konuları içeren bilgi alanı.

Hayy: Hayat sahibi, diri.

Hikmet: İşin ve sözün en güzeli, en sağlamı; Neticesi iyi ve güzel olan iş.

Hüccet: Kanıt, delil. Bir iddianın gerçekliğini ve doğruluğunu ispat için gösterilen kanıt.

Hüccetullah: Şiilikte, imamların Allah tarafından belirlendiğini, imamların yeryüzünde Allah adına iş gördüklerini ve O'nun adına hareket ettiklerini ifade eden terim.

Hudus Delili: Âlemin sonradan yaratılmış olduğu, her sonradan yaratılanın bir yaratıcısının olacağı, o yaratıcının da Allah olduğu şeklinde özetlenen isbat-ı vâcib delili.

İcmâlî imân: İnanılması gereken şeylere kısaca ve toptan inanmak.

İçtihad: Yeni bir bilgi yahut hükmün elde edilebilmesi için bütün gücün harcanması ve bu yöndeki her türlü delillendirme faaliyeti.

İlhâm: Kalbe gelen veya doğan anlam, söz ve fikirler. Tasavvufta, Allah tarafından feyz yoluyla kalbe doğan söz, fikir ve anlam. İlham, bir delil kabul edilmez.

İmkân: Bir şeyin varlığı ya da yokluğunun zorunlu olmaması.

İmân: Tasdik etmek, doğrulamak, içten ve kesin olarak inanmak. İnanma, inanç, kesin delillere dayanarak inanılması gereken inanç ilkelerine inanmak.

İrade: Dilemek, arzu etmek, seçmek, bir şeyi yapıp yapmamaya karar verme gücü, İstenen iki şeyden birinin meydana gelmesini isteme ve tercih etme.

İslâm: itaat etmek, boyun eğmek, teslim olmak. Allah'ın emirlerine teslim olup O'na itaat etmek, O'nun bildirdiği dini hükümleri benimsemek.

İrcâ: Tehir etme, erteleme, sonraya bırakma, geri bırakma. Büyük günah işleyenlerin durumunun ya da hükmünün ahirette verilme üzere Allah'a bırakılması.

İstidlâl: Delil getirme, çıkarım, akıl yürütme. Bir konuda kanıtlara dayanarak sonuç çıkarma.

İtikâd: İnanma, gönülden bağlanma. Zihnin kesin olarak verdiği hüküm; inanmak, inanç, sıdk doğruluğuna kalben kararlı olmak, gönülden tasdik ederek inanmak; dinin temelini meydana getiren şeylere inanmak

İstitaat: Gücü ve kudreti yerinde olmak. İnsanlara fiillerinin gerçekleştirme esnasında veya fiillerini gerçekleştirmeden önce verilen yapabilme gücü. İnsanın fiillerini gerçekleştirebilme gücüne sahip oluşu.

Kaza: Emir, hüküm, yargılama, ilan, beyan ve yaratma, herhangi bir şeyi tamamlamak. Allah'ın ezelde irade ve takdir ettiği şeylerin, yeri ve zamanı gelince, ezeldeki ilim, irade ve takdire uygun olarak Allah'ın yaratması ile varlık alanına çıkması.

Kader: Bir şeyin ölçüsü ve miktarı. Evrende meydana gelen varlık ve olayların haiz olacakları bütün halleri, sebepleri ve şartları ile varlık âlemine gelecekleri zaman ve mekânlarıyla birlikte her şeyin Allah tarafından belirlenmesi ve bir düzen içinde tertip edilmesi.

Kaderiye: Cebriyye'nin aksine insan fiillerinde ilahi takdirin her hangi bir rolünün olmadığını, bu konuda insanın tam bir özgürlüğe sahip olduğunu, insanın fiillerini kendi irade ve kudretiyle meydana getirdiğini ve dolayısıyla sorumlu olduğunu savunan ve kaderi inkâr eden kimselerin görüşleri etrafında şekillenen düşünce okulu.

Kadîm: Varlığının başlangıcı olmayan.

Kelamullah: Yüce Allah tarafından bütün peygamberlere gönderilen, insanlığı doğru yola çağırın, ilahi söz. Kur'an-ı Kerim. Allah'ın konuşma sıfatı.

Kesb: Kazanmak, yapmak, edinmek, gücün fiil ile ilintisi. İnsanın sorumluluğunu açıklayabilmek amacıyla Eş'ariler tarafından geliştirilen, yaratılmış bir güçle insandan meydana gelen şey şeklinde tanımlanan terim.

Kıyas: Öncül adı verilen birden çok önermeyle, sonuç adı verilen bir önerme arasında mantıkça geçerli bir ilişki kurmaktır.

Kozmik: Evrene ait.

Kozmolojik Delil: "Âlem Delili" de denen ve kozmozdan yani âlemden hareketle Allah'ın varlığına gitmeye çalışan isbat-ı vacib delili.

Küllî İrade: Bir işe başlamadan önce insanda var olan, genel insani irade.

Mahiyet: Bir şeyi diğer varlıklardan ayıran, bir şeyin kendine has gerçekliği ve varlığı.

Masum: Her türlü günahattan ve hatadan arınmış olan.

Masumiyet: Günahsızlık, korunmuşluk. Şia'da İmamlar masum olarak kabul edilir.

Mecaz: Sözün asıl anlamının dışında bir manada kullanılması.

Mehdi: Kendisine rehberlik edilen. “Mehdi” kendisine Allah tarafından yol gösterilen ve başkalarına rehberlik yapan kimse manasına gelir. İslam kültüründe ahir zamanda geleceğine inanılan, beklenen kurtarıcı. Şîa’da, 12 imamın sonuncusu Muhammed’in lakabıdır.

Mesih: Arapça’da “ölçmek, meshetmek, günahlardan temizlenmiş, sıddık, seyahat eden” anlamlarına gelir. Eski Ahit’te herhangi bir göreve gelen kişi için kullanılır. Hıristiyan geleneğinde Mesih, özelde İsa için kullanılır.

Metafizik: Doğa ötesi, fizik ötesi. Duyularla algılanamayan varlıkları konu edinen, varlığın mahiyetini ele alan felsefe kolu.

Metaryalist: Ontolojide maddeyi değişmez, aktif ve dinamik bir prensip ve cevher olarak kabul eden, ruh ve fikir gibi manevî cevherlerin bu maddenin bir tezahürü olduğunu iddia eden ya da bunları inkâr edenler.

Mizan: Tartma, tartılma ve tartı. Terazi, ölçü ve tartı. Amellerin tartılacağı ilâhî adalet terazisi.

Muhdes Varlık: Sonradan yaratılmış varlık.

Muhkem: Söylendiği manaya açıkça delalet eden, te’vil veya tahsis kabul etmeyen söz.

Mümkünü’l-Vücûd: Var olması da yok olması da zorunlu olmayan.

Mucize: Aciz bırakan olay. Allah’ın, peygamber olarak seçtiği elçilerini doğrulamak ve desteklemek için yarattığı ve diğer insanların benzerini getirmekten aciz kaldığı harikulade olaylar.

Mürcie: Haricilik ve Mu’tezilenin görüşlerine tepki olarak ortaya çıkan, büyük günah işleyen kimseyle ilgili kararı Allah’a bırakan, bu konudaki hükmü ahirete erteleyen, amelin imanın bir parçası olmadığını, imanın bir bilgi ve dil ile ikrar olduğunu, imanda artma ve eksilmenin olmayacağını savunan kimselerin görüşleri etrafında şekillenen düşünce okulu.

Muhdes: Önceden var olmayıp sonradan meydana gelmiş, yok iken varlık alanına çıkartılmış, yaratılmış şey

Münezzeh: Temiz, arı uzak. Bütün kötü vasıflardan soyutlanmış.

Mütekaddimun: Analizlerinde mantıksal analizlerden daha ziyade dildeki kullanımdan hareket eden Gazali öncesi Kelamcılar.

Müteahhirun: Problemleri tahlilde mantıksal analizlere daha fazla yer veren Gazali ve sonraki

Kelamcılar.

Müteşâbih: Benzeşen ayetler. Lafzı ve manası ya da her ikisi sebebiyle açıklanması farklı olabilecek ayetler.

Nass: Kat’ilik, kesinlik, açıklık; te’vile ihtimali olmayan söz veya delil; Değişmez ilke, açık ve kesin ifade veya hüküm. Çoğulu nüsûs’tur. Fıkıh usûlü ilminde manası açık ve meydanda olan âyet ve sahih hadisler.

Nebî: Haberci, haber getiren; kitap ve şeriat sahibi olmayan peygamber.

Nifak: Görünüşte Müslüman gibi davranıp aslında kâfir olma, münafık hali.

Normatif: Bir kural değerini, gücünü taşıyan, norma ilişkin. Bilimlerden kural ve norm koyucu olanlar.

Nübüvvet: Nebilik, risalet ya da peygamberlik kurumu.

Ontolojik Delil: Mükemmel Varlık fikrinden hareketle Allah'ın varlığını ispat etmeyi gaye edinen delil.

Ömür: Yaşam, yaşamda kalma süresi, var olma süresi, çok yaşamak, uzun yaşamak, oturmak, ikame etmek, bir yere sınımsız sarılmak. İnsanın doğumuyla başlayan ve ölümüyle son bulan dünyadaki yaşam süresi.

Polemik: Karşıdakine üstün gelme ve onu susturmaya yönelik karşılıklı tartışma.

Rasyonel: Akli olan ve ilkelerin akli olarak temellendirilmesini amaçlayan.

Reenkarnasyon: Ruhun bir bedenden başka bir bedene göç etmesi veya intikal etmesi, ölümden sonra ruhun bir bedenden ayrılarak başka bir bedende tekrar doğması. İnsan ruhunun, beden ölümünden sonra, göç ederek yine başka bir insanın bedeninde veya herhangi bir varlığın bedeninde tekrar bedenlenmesi.

Re'y: Görüş, kanaat.

Resûl: Bir kimsenin sözünü başka bir kimseye tebliğ eden kişi. Elçi, Allah elçisi, yeni kitap ve dinle gönderilen peygamber.

Selbî: Olumsuzlayıcı, nefyedici. Kelâm'da Allah'ın ne olmadığını belirten sıfatlar.

Selefiyye: İtikadî konularda, ayet ve hadislerde geçen hususları teşbihe kaçmaksızın olduğu gibi kabul eden ve te'vile (yoruma) başvurmayan kimseler demektir.

Subutî: Olumlu. Kelâm'da Allah'ın ne olduğunu belirten sıfatlar.

Sezgi/İlham: İnsanda iyiyi ve kötüyü birbirinden ayırma yetisi.

Tahkikî imân: Mahiyetini, hakikatini araştırarak inanma, doğruluğunu ispat ederek inanma; kesin bilgi ve delillere dayalı olan iman.

Takiyye: İdare, korunmak, sakınmak; ikiyüzlülük; sevmediği kimse ile dost geçinmek. Bir kimsenin hakikatte sâhip olduğu görüş ve inancını saklaması.

Taklîdî imân: Başkasının fikir ve görüşlerine sorgusuz olarak uyma, onun gibi hareket etme; kesin bilgi ve delillere dayanmaksızın, sosyal çevrenin etkisiyle toplumun benimsediği inançları olduğu gibi kabul etmek.

Tafsîlî imân: Ayrıntılarına inerek ve etraflıca açıklayarak inanılması gereken şeylere ayrıntılı olarak inanmak.

Tahsis: Herhangi bir olayın belli bir zamanda meydana gelişini belirleme.

Tecsim: Allah'ı insan biçimci bir şekilde tanımlamak.

Teizm: En genel şekliyle, var olan her şeyin yaratıcısı olan bir Tanrıya inanmak.

Tenasüh: Bir şeyi iptal edip yerine başka bir şeyi koymak, bir yerden başka bir yere nakletmek, bir şeyi başka bir şeyle değiştirmek. Siyasi anlamda, yöneticilerin birbirinin yerine geçerek değişmesi; hukuki anlamda mirasın el değiştirmesi.

Teoloji: Dine ilişkin olgu ve fenomenleri konu alan ve dinle ilgili olarak geniş kapsamlı bir senteze ulaşmayı amaçlayan ve dini rasyonel bir temelde inşa etmeye çalışan disiplin.

Te'vil: Aslına döndürmek anlamındaki e-v-l kökünden türeyen te'vil, bir şeyi görünen, lafzi anlamını yorumlayarak asli formuna kavuşturma ve ilk haline götürme anlamına gelmektedir.

Teşbih: Allah'ı yaratılmışlara benzetmek.

Tevhid: Bir şeyin bir olduğuna hükmetmek, onu bir olarak bilmek, bir şeyi diğerinden ayırarak tek kılmak, birlemek ve tek kılmak.

Vahy: Allah'ın, peygamberlerle kurduğu ve bizim gerçek mahiyetini bilmediğimiz iletişimi. Allah'ın, peygamberleriyle konuşması, buyruklarını, mesajlarını onlara ve onlar vasıtasıyla insanlara iletmesi.

Vekil: Birinin, işini görmesi için yetki verdiği kimse. Başkasının yerine geçen ve sahip olduğu yetkileri hukukî anlamda devralan kişi.

Usul: Asıl, kök, temel. Bir bilimin asıl konusundan önce öğrenilmesi gereken esaslar. Bir amaca ulaşmak için benimsenen düzenli yol. Bir bilim alanında benimsenen ve uygulanan tarz ve yöntem.

Zati sıfatlar: Allah'ın zatından ayrılması mümkün olmayan ve zatının gereği olan niteliklerdir. Fiili sıfatlar, Allah'ın yaratma, şekil verme, yaşatma, gözetme, rızıklandırma gibi nitelikleridir.

AKAİD VE KELAM CEVAP ANAHTARI

ÜNİTE -1- TESTİ

1-B	2- D	3- D
4- D	5- A	6- A
7- D	8- E	9- C
10- C		

ÜNİTE -2 TESTİ

1- B	2- A	3- E
4- C	5- E	6- B
7- B	8- D	9- A
10- B		

KONU TESTİ -1-

1- E	2- B	3- B
4- A	5- D	6- B
7- E	8- C	9- B
10- A	11- E	12- A
13- D	14- E	15- A
16- C	17- E	18- E
19- B	20- A	

KONU TEST -2-

1. D	2. E	3. C
4. B	5. A	6. E
7. A	8. D	9. E
10. C	11. B	12. D
13. E	14. A	15. C
16. D	17. D	18. C
19. B	20. E	21. E
22. C	23. E	24. C
25. A		

BÖLÜM 4 FIKİH VE İLMİHAL

ÜNİTE 1: FIKİH USULÜ

1. Fıkıh Usulünün Tanımı
2. Fıkıh Usulünün Konusu
3. Fıkıh Usulü Öğrenmenin Önemi
4. Fıkıh Usulünün Yararlandığı İlim Dalları
5. Fıkıh Usulünün Doğuşu ve Gelişimi
6. Şer'i Hüküm

ÜNİTE 3: İMAN VE İMAN ESASLARI

1. İman
 - İcmâli ve Tafsilî İman
 - Taklidi ve Tahkiki İman
 - Tasdik ve İnkâr Eden İnsanlar
2. İman Esasları
 - Allah'a İman
 - Allah'ın Sıfatları
 - Meleklerle İman
 - Kitaplara İman
 - Peygamberlere İman
 - Ahirete İman
 - Kader ve Kaza'ya İman

ÜNİTE 5: KEFARETLER, ADAK VE YEMİNLER, HARAMLAR VE HELALLER

1. Kefaretler
2. Adak
3. Yeminler
4. Helaller ve Haramlar

ÜNİTE 2: FIKİH İLMİ

1. Tanımı
2. Amacı ve Önemi
3. Fıkıh-Fıkıh Usulü İlişkisi
4. Fıkıh İlminin Diğer İlimlerle İlişkisi
5. Fıkıh İlminin Doğuşu ve Gelişimi
6. İslam Fıkıh Ekolleri
7. İslam Fıkıhının Kaynakları
8. İslam Fıkıhının Sistematiği
9. İslam Fıkıhının Genel Prensipleri
10. Mülkiyet ve Akit Teorisi
11. Aile Fıkıhı/Hukuku
12. Ceza Fıkıhı/Hukuku

ÜNİTE 4: İBADET ESASLARI

1. Temizlik
2. Namaz
3. Oruç
4. Zekât
5. Kurban
6. Hac

ÜNİTE 1: FİKİH USULÜ

1. FİKİH USULÜNÜN TANIMI

Fıkıh Usulü bilginleri, Fıkıh üsulünün tanımını yaparken iki hususu göz önünde bulundurmışlardır. Birincisi, “usulü’l fikh”ı usul ve fıkıhtan oluşan bir izafet (isim tamlaması) olarak; ikincisi, “usulü’l fikh”ı bir bilim dalının özel ismi olarak olmak üzere, kazandığı terim anlamı olarak tanımlamışlardır.

BİLGİ NOTU !

Usul, asl kelimesinin çoğuludur. Sözlüktü bir şeyin aslı; o şeyin temeli, doğduğu ya da kendisi üzerine bir şeyin dayandığı, bina edildiği şey anlamına gelir.

Fıkıh kelimesinin sözlük anlamı; bir şeyi iyice, derinlemesine anlayıp, idrak etmektir.

Terim olarak Fıkıh ise, “Tafsîlî delillerden yararlanılarak elde edilen amelî-şer’î hükümleri bilmek” şeklinde tanımlanmaktadır.

İzafet halindeki (isim tamlaması durumundaki) Usulü’l-Fikh’in tanımı şöyledir: Tafsîlî delillerden elde edilen amelî-şer’î hükümlerin, üzerine bina edildiği şeye denir.

Bir ilme özel isim olmuş bir ilmin adı olarak Fıkıh Usulü ise *şer’î-amelî hükümleri tafsîlî delillerinden çıkarabilmeye yarayan kuralların tamamına* denir.

Odaklan !..

Usûlcü, genel hüküm ifade eden icmâlî delilleri inceler, müctehidin tafsîlî, yani her konu ile ilgili cüz’î hükümler çıkarabilmesi için genel nitelikte usûl kuralları tespit edip ortaya koyar ve bu kuralları şer’î delillerle ispat ederek temellendirir.

Fıkıhçı ise, tafsîlî delilleri inceler ve usûlcünün belirlediği genel kurallardan da yararlanarak bu delillerden cüz’î hükümler elde eder.

2. FİKİH USULÜNÜN KONUSU

Fıkıh Usulünün konusu, Şer’î Delillerdir. Bu deliller sayesinde Şer’î Hükümler elde edilir. Bu deliller, Kitâb, Sünnet, İcmâ ve bunlardan hüküm çıkarma yöntemleri olarak isimlendirebileceğimiz Kıyâs, Maslahat-ı Mürsele İstihsân’dır.

İslam fıkının Yardımcı Kaynakları olan Örf ve Âdet, Seddu’z-Zerâî, İstishâb, Sahabî Kavli, Şer’u men Kablenâ (bizden öncekilerin şeriatleri), Şer’î Hüküm ve kısımları, hüküm, mahkûm aleyh, mahkûm bîh, ehliyet ve ehliyete âriz olan haller, ictihâd ve taklîd, lafızlar ve lafızların delâlet yolları konuları da Fıkıh Usulü ilminin konularındandır.

3. FIKİH USULÜ ÖĞRENMENİN ÖNEMİ

Fıkıh Usulü, şer'î ilimlerin en önemlilerinden biridir. İctihâd etme ve hüküm çıkarma yöntemlerini düzenler. Farklı şartlar ve durumlarda ortaya çıkan yeni olaylar ve farklı problemler hakkında islami hükümleri elde etmeye ulaşmayı sağlayan bir yoldur.

Fıkıh Usulü ilmini bilmek, ictihâdın en önemli şartlarından biridir. Eğer fakihi/fıkıhî âlimi, Fıkıh Usulünü ayrıntılarıyla çok iyi bilmezse, ictihâd derecesine ulaşması ve bir delilden hüküm elde etmesi mümkün değildir. Fıkıh Usulü ilmi olmasaydı, fikhî hükümler elde edilemezdi. Çünkü her şer'î hükmün Şâri tarafından vaz edilmiş (konulmuş) bir sebebi, şer'î hükmün kendisine ya da sebebine delâlet eden bir delili muhakkak vardır.

Fıkıh Usulü ilminin bir an için yok olduğu farz edilse, deliller lağvedilmiş olur, ortada hüküm ve sebep de kalmaz. Fıkıh Usulü kuralları olmadığı takdirde verilecek hüküm kendi hevâ ve arzularımıza göre verilmiş bir hüküm olacaktır. Bu durum icmâa aykırıdır. Müctehid için Fıkıh Usulünü öğrenmek farz-ı ayndır. Çünkü müctehid, Fıkıh Usulü ilmine iyice bilmeden ictihâd derecesine ulaşamaz. Müctehidin şer'î delillerden hüküm çıkarabilmesi için muhakkak Fıkıh Usulü ilmini öğrenmesi ve bu ilmin bütün inceliklerini bilmesi gerekir.

4. FIKİH USULÜNÜN YARARLANDIĞI İLİM DALLARI

Fıkıh Usulü ilmi, birçok ilimden yararlanır ve bu ilimlerle ortak konulara sahiptir. **Arap dili** (emir, nehiy, âm, hâs, mutlak ve mukayyed, mücmel ve mübeyyen lafızlar, mantûk ve mefhum kavramları, hakikat, mecaz vb.) , bunların başında gelir. **Kur'an** ve **Kur'an ilimleri** (Kur'an ile ilgili nesih konusu, şâz kıraatler, Kur'an'da mecazın bulunması, Kur'an'da Arapça kelimelerin olup olmadığı, muhkem, müteşâbih vb.), **Sünnet** ve **Sünnet ile ilgili ilimler** (haber ve haber çeşitleri, bunların delil olup olmayacağı, rivayet ve şartları vb.), ve **Kelâm** ilmi (Şer'î hüküm ve kısımları, hâkîm, mahkûm bîh, mahkûm aleyh, nesih, Hz. Peygamber'in fiilleri ve bunların bağlayıcılığı, kulun gücü dâhilinde olmayan bir şeyle sorumlu tutulması, tahsîn ve takbih (husûn ve kubûh) vb.) Fıkıh Usulünün yararlandığı ilimler arasındadır. Diğer ilimlerle ortak olan bu konuların fıkıh usûlcüleri tarafından çok iyi incelendiği, bu konuların iyi anlaşılması için çok büyük gayret sarf edildiği Fıkıh Usulü kitapları incelendiğinde açık bir şekilde görülecektir.

Bütün bu özellikleriyle Fıkıh Usulü ilmi, diğer ilimlerde yer almayan hususları da içeren bir ilimdir.

5. FIKİH USULÜNÜN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

Hız. Peygamber döneminde şer'î hükümlerin tespit edilmesinde başvuru kaynak Kur'an ve Hız. Peygamber'in Sünneti'dir. Sahabîler hükmünü bilmedikleri bir olayla karşılaştıklarında bu olayla ilgili hükmü açıklaması için Hız. Peygamber'e başvururlardı. Hız. Peygamber'in vefatından sonra hükmünü bilmedikleri olaylarla karşılaştıklarında önce Kur'an'a müracaat ediyorlardı, Kur'an'da o konuda bir hüküm bulamazlarsa Hız. Peygamber'in Sünneti'ne başvuruyorlar, eğer Sünnet'te de bir nass/hüküm bulamazlarsa ictihâd yapıyorlardı. İctihâd yaparken de hakkında hüküm bulunmayan konunun benzerlerini araştırıyorlardı. O konu ile ilgili illetleri, Şâri'in o hükmü koyarken gözettiği amaç ve yararları belirlemeye gayret ediyorlardı. Ayrıca şûrâ ehlinin, toplumun ortak görüşüne de vâkıf olmaya gayret gösteriyorlardı.

Sahabîlerden sonra gelen tabiîn de aynı yöntemi benimsemişlerdi. Onlar da hakkında bilgi sahibi olmadıkları bir olayla karşılaştıklarında önce Kitab'a sonra Sünnet'e başvuruyorlar, daha sonra da - sahabîlerin fetvaları ile de bağlantı kurarak- onların verdikleri fetvaları göz önünde bulundurarak ictihâd yapıyorlardı. Bu dönemde çeşitli konularda yapılan ictihâdlar çoğalmış, fetva verilirken, fetva verenlerin izledikleri yöntemler de farklı olmuştur. Bir kısmı kıyasa gerek görmeksizin sadece nassların zâhirini almışlar, bir kısmı ise şer'î hükümlerin çoğunun bir illete dayandığı görüşünde oldukları için ya da hükümlerin kulların maslahatları/yararları için konulduğuna inandıklarından, bu hükümlerin önce illetlerini araştırmışlar ve bu illetlerin varlığına ya da yokluğuna göre hüküm koymuşlardır.

Müctehid imamlar döneminde ise her imamın fetva verirken, ictihâd yaparken ya da hüküm çıkarırken kendilerine esas aldıkları genel kuralları vardı. Bu kurallar, imamların ve öğrencilerinin eserlerinde, çeşitli konularda yer almaktadır. Müctehid imamlar Şer'î Hükümlerin bilinmesinde ve tafsîlî delillerden hüküm çıkarırken bu kuralları göz önünde bulunduruyorlardı.

BİLGİ NOTU!

Fıkıh Usulü alanında bize ulaşan tedvin edilmiş ilk müstakil eser, İmam Şâfiî'nin (ö. 204 h./819 m.) "*er-Risâle*" adlı eseridir. İmam Şâfiî'nin "*er-Risâle*"sinde ele aldığı konular âlimlerin dikkatini çekmiş onlar da bu konuda eserler yazmaya koyulmuşlardır. Böylece Fıkıh Usulü, bapları düzenlenip meseleleri düzenli şekilde yazılmış, konuları bir araya toplanmış başlı başına bağımsız bir ilim haline gelmiştir. Fıkıh Usulü ile ilgili eser yazarları izledikleri yöntem bakımından beş sınıfa ayırmak mümkündür:

1. Fukahâ Yöntemi
2. Mütekellimîn Yöntemi
3. Karma Yöntem
4. Asllara dayanarak fer'î meseleler üretmek yöntemi
5. Fıkıh Usulünü, şeriatın maksatlarını esas alarak ortaya koyan yöntem

6. ŞER'İ HÜKÜM

Şer'î Hüküm, mükellefin fiillerine yönelik olan Allah'ın hitabıdır. Allah'ın hitâbı, iktidâen (bir şeyin yerine getirilmesini istemek), tahyîran (fiili işlemekte mükellefi serbest bırakmak) ya da vad'an (Şâri mükelleften bir şeyin yapılıp yapılmamasını istemekte ancak bazı şeyleri, bazı şeyler için sebep, şart ya da mani kılmaktadır) olur.

Odaklan !..

Şer'î Hükümlerin ekseni, usûlcülere göre şu dört konuyu içermektedir.

el-Hâkîm: Şer'î Hüküm vaz' eden/koyan Allah'tır. Şer'î Hüküm koyma konusunda akla da yer açmaya çalışan Mutezilîler'in dışındaki tüm usûlcüler (cumhûr), hüküm koyma yetkisinin sadece Allah'a ait olduğu, bu konuda aklın hüküm koyma gibi bir özelliği olmadığı hususunda aynı düşünceye sahiptirler.

el-Mahkûm fih/el-Mahkûm bih: Mükellefin fiil ve davranışlarıdır. Mükellefin işlediği bir fiilden dolayı sorumlu tutulabilmesi için, o fiilin hükmünün (emredilen ya da yasaklanan) mükellef tarafından bilinmesi ve işlediği fiilin mükellefin gücü dâhilinde olması gerekmektedir.

el-Mahkûm aleyh: Şer'î Hüküm yerine getirmekle yükümlü olan insan yani mükellef demektir. Mükellefin Şer'î Hükümleri yerine getirmekle yükümlü olması için bülûğa ermiş (ergenlik yaşına girmiş) ve akıllı olması gerekmektedir. Bu sebeple çocuk ve deli mükellef sıfatını taşımadıkları için Şer'î Hükümleri yerine getirmekle sorumlu değildirler. Mükellefin emir ve yasakları yerine getirmede sorumlu tutulabilmesi için, ehliyet sahibi olması gerekmektedir. Yani hak ve sorumluluklarını üstlenebilecek bir özellikte olması gerekmektedir. Ehliyet, kişinin hayatta olması, akıllı ve bülûğa ermiş olmasına (tam temyiz kudretine sahip olması) göre vücûb (kişinin haklara sahip olması) ve edâ (kişinin sahip olduğu hakları kullanması, haklarda tasarruf etmesi) ehliyeti olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Şer'î Hüküm: Allah'ın (Şâri'in), kulların (mükelleflerin) fiilleri ile ilgili hitabıdır.

EL-HÂKİM (ŞÂRİ)

Şer'î Hükümler (vâcip, mendûb, harâm, mekrûh, mubâh), Allah'ın hitabıyla sabit olmuş hükümlerdir. Allah'ın hitabından kastedilen şey, Kur'an, Sünnet, İcmâ ve şer'î delillere, usûl kurallarına ve şer'î amaçlara dayanarak yapılan doğru ictihâddir. Şer'î Hükümleri koyan, bunları açıklayan, aralarındaki benzerlik ve farklılıkları belirleyen Allah'tır. Bunların, Kur'an nassları, Hz. Peygamber'in Sünnet'i, müctehidlerin şer'î delilleri ya da fikhî olayları incelemeleri sonucu ulaştıkları ictihâd ile açıklanması arasında bir fark yoktur.

Kur'an'daki En'âm 57, Mâide 47 vb. ayetler Allah'ın Şer'î Hükümleri belirleyip koyduğunu, istediğinde bunları -nesih konusunda, bir delilin başka bir delille, bir hüküm başka bir hükümle değiştirilmesi konularında olduğu gibi değiştirip ortadan kaldırdığını açık bir şekilde göstermektedir. Çünkü Allah, ne dilerse onu yapar, yaptıklarından sorumlu tutulamaz. "Allah, yaptığından sorumlu tutulamaz; onlar ise sorguya çekileceklerdir." (Enbiyâ, 23.) Ancak şunu da unutmamak gerekir, hükümlere şer'îlik sıfatı kesin ve açık bir delille verilir. Çünkü bu hükümler İslam'ın getirdiği genel ilkelere dayanmaktadır. Bu genel ilkeler sayesinde İslam'ın sınırları dışına çıkılmaması sağlanmaktadır.

▶ ALLAH'IN KULLARININ FİİLLERİ HAKKINDA KOYDUĞU HÜKÜMLER İLE İLGİLİ YAKLAŞIMLAR

Allah'ın kulların fiilleri hakkında vaz' ettiği hükümlerle ilgili Mu'tezile'nin, Eş'ariler'in ve Maturidiler'in olmak üzere üç yaklaşım vardır.

Mutezile'nin Yaklaşımı:

Mu'tezililer'e göre insanların işlediği fiillerin güzel ve çirkin olanları vardır. Akıl, bunları idrâk edebilir. Kulların fiillerinden aklın güzel gördükleri, şer'ân da yerine getirilmesi gereken fiillerdir. Bu fiilleri işleyenler sevaba nâil olur. Terk edenler de azabı müstehâk olur. Bu fiillerden kabih/kötü/çirkin olanlar da Şâri tarafından yasaklanan fiillerdir. Bu fiilleri işlemeyip, bunlardan uzak duranlar sevaba nâil olurken işleyenler ise azâbı müstehâk olur. Mu'tezililer'e göre iyilik yapmanın güzel olduğu kötülük yapmanın ise kötü bir şey olduğu insanın bilebileceği hatta bilmesi gereken bir şeydir. Allah da her şeyi bir hikmete dayalı olarak yarattığına göre, iyi olan şeyleri yaratması da vâciptir.

Mu'tezililer'e göre, Allah'ın mükelleflerin fiilleri ile ilgili olarak koyduğu hükümler, peygamberler gönderilmeden önce de vardır. Yani Allah peygamber göndermeden de fiiller vardı ve bunların hükümlerini Allah insanlara peygamberlerle bildirmeden önce akıl bunları idrak edebilir, iyi ya da kötü olduklarını anlayabilir. Aklın bunları anlayabilmesi için peygamberlerin gelmesine gerek yoktur. Zaten bu fiiller iyi ya da kötü oldukları için Allah bunlara iyi ya da kötü demiştir yoksa Allah iyi ya da kötü dediği için bu fiiller iyi ya da kötü değildir. Akıl, bu hükümleri kendi başına bağımsız olarak anlayabilir. Yani bunların iyi ya da kötü olduğunu idrâk edebilir. Mu'tezile'ye göre Allah bir fiilin güzel ya da çirkin olmasına göre hüküm koyar. Güzel olan fiiller, şer'an da yapılması gereken fiillerdir. Allah'ın hitabının da bu güzel olan fiilleri vücûb ya da nedb olarak yerine getirilmesine yönelik olması vâciptir/gerekir. Bu fiilleri işleyenler, methedilmeyi ve sevap kazanmayı hak eder, terk eden de zemmi/kötülenmeyi/yerilmeyi ve cezalandırılmayı/azabı hak eder. Aynı şekilde kötü olan fiiller, Şâri'in mükellefin işlemesini yasaklamış olduğu fiillerdir. Allah'ın hitabının mükellefin bu fiilleri işlemesini haram kılması (tahrîm) ya da hoş görmemesi (kerâhe) şeklinde tecelli etmesi gerekir. Allah'ın yasakladığı bu fiilleri işlemeyen/terk eden, methedilmeyi ve sevabı hak eder, yasaklanmış bu fiilleri işleyenler ise zemmi (yerilmeyi) ve ikâbı (cezalandırılmayı) hak eder. Kendisinde güzellik ve çirkinliğin eşit olduğu fiillere Allah'ın hitâbının ibâhâ (serbest) ve tahyire (yapıp yapmamada mükellefin tercih hakkının olduğu) yönelik olması gerekmektedir.

Odaklan !..

Mu'tezile'ye göre Allah bir fiilin güzel ya da çirkin olmasına göre hüküm koyar.

Eş'ariler'in Yaklaşımı:

Eş'ariler'e göre akıl, Allah'ın koyduğu bir hükmü tek başına anlayamaz. Allah'ın koyduğu hükmü aklın anlayabilmesi için peygamberlerin aracılığına ve tebliğine ihtiyaç vardır. Aksi takdirde Mu'tezililer'in dediği gibi, fiillerde Allah'ın emretmesini ge-

rekli kılacak bizzat bir iyilik ya da yasaklamasını gerekli kılacak bizzat bir kötülük söz konusu değildir. Allah'ın iradesi mutlakdır, O'nun iradesini hiçbir şey sınırlayamaz. İyi, Allah'ın yapılmasını istediği, kötü de, yapılmasını yasakladığı fiildir. Yoksa Allah'ın emretmesi ya da yasaklamasından önce akıl, bir şeyin iyi ya da kötü olduğunu belirleyemez. Fiillerde iyilik ve kötülük, Şâri'in onları emretmesi ya da nehyetmesiyle bu özelliği kazanır. Bizzat iyi ya da kötü yoktur. Namaz, zekât, oruç vb. fiiller, Allah'ın emrettiği yani yapılmasını istediği fiillerdir ve güzeldir. Güzeldir, çünkü Şâri bu fiilleri methetmiş ve sevap kazanmak için dayanak kılmıştır. Aynı şekilde bir insanı haksız yere öldürmek, zina, insanların mallarını haksız yere yemek vb. fiiller de Allah'ın yasakladığı fiillerdir ve kötüdür. Kötüdür, çünkü Şâri bu fiilleri zemmetmiş ve cezalandırmak için dayanak kılmıştır.

Odaklan !..

Eş'arîler, Mu'tezilîler'in aksine, Allah'ın, peygamberler gönderilmeden önce, kulların işledikleri fiiller hakkında hüküm koymadığını söylerler. Onlara göre, kullara Allah'ın hükümlerini tebliğ edecek peygamberler gelmeden önce, kulların fiilleriyle ilgili sabit olmuş bir hüküm yoktur. Bir yerde hüküm yoksa orada teklif yani sorumluluk da yoktur. Teklifin olmadığı yerde de sevap ve ceza söz konusu değildir.

Mâturîdîler'in Yaklaşımı:

Mâturîdîler'e göre fiillerin, güzel ve çirkin olanları vardır. Akıl, bunların güzel ve çirkin olduğunu idrâk edebilir. Bu fiiller, taşıdıkları özellikler sebebiyle faydalı ve zararlı/kötü veya güzel olarak vasıflandırılırlar. Ancak aklın, bir fiilin güzel olduğunu idrâk etmesi/anlaması, Allah'ın o fiili emretmesini gerektirmez. Aynı şekilde bir fiilin kötü olması, Şâri'in o fiili yasaklamasını gerektirmez.

Mâturîdîler, Allah'ın mükelleflerin fiilleri hakkında koyduğu hükümlerin ancak peygamberler vasıtasıyla bilinebileceği görüşündedir. Bu fiillerin hükümleri, akıl yolu ile bilinemez. Bu sebeple şeriat yani Allah'ın hükümlerini bildiren bir peygamber gelmeden, bu fiillerin hükümleri mükellefe ulaşmadan önce teklif/sorumluluk söz konusu değildir. Çünkü Allah'ın mükelleflerin fiillerine yönelik olan hitabı (Şer'î Hüküm), ancak peygamber gönderildikten ve peygamberin daveti mükellefe ulaştıktan sonra gerçekleşir. Peygamber gönderilmeden ve peygamberlerin daveti ulaşmadan önce Allah'ın kulların fiilleri hakkında koyduğu bir hüküm yoktur. Hükümün olmadığı yerde teklif de yoktur. Teklifin/sorumluluğun olmadığı yerde de sevap (mükâfât) ve cezadan söz edilemez.

BİLGİ NOTU !

Sadece akılla Şer'î Hükümlerin bilinemeyeceğini ve ilâhî mesajlar olmaksızın bunları bilmenin mümkün olmadığını söyleyen Mâturîdîler, görüşlerinin doğruluğunu ispat için akli ve nakli birtakım deliller öne sürmektedirler.

Nakli Delil: “Biz, bir peygamber göndermedikçe (kimseye) azâb edecek değiliz.” (İsrâ, 15.) Bu ayet, peygamber gönderilmeden önce azabın olmayacağını ifade etmektedir. Bu da, peygamber gönderilmeden önce, teklifin, vücûbun ve hurmetin de yok olduğunu göstermektedir.

Akli Delil: Fiillerdeki güzelliği/iyiliği ve kötülüğü/çirkinliği idrâk etmek bütün bireylerin gücü dâhilinde değildir. Bu nedenle, insanın güzel/iyi olduğunu bilemediği bir şeyi terk ettiği ya da kötü/çirkin olduğunu idrâk edemediği bir şeyi işlediği için cezalandırılması akla uygun bir şey değildir. Ayrıca akıl, Şâri'in koyduğu hükümleri peygamberler aracılığı ile insanlara bildirmeden önce fiillerin iyi ya da kötü oldukları hakkında hüküm verilmemesi gerektiğini söyle

► ŞER'Î HÜKME KONU OLAN MÜKELLEFİN FİİLLERİ (EL-MAHKÛM BİH/EL-MAHKÛM FİH)

Mahkûmun bih, Şâri'in mükellefi sorumlu tuttuğu, yani mükelleften bir şeyin yapılmasını ya da yapılmamasını istediği veya yapılıp yapılmamasında mükellefi serbest bıraktığı hükümlerde (teklîfi hüküm), daima mükellefin fiili ile ilgilidir. Ancak Şâri'in mükellefi sorumlu tutmadığı, bir şeyi bir şeye sebep, şart ya da mâni kıldığı hükümlerde (vad'î hüküm) mahkûm bihin mükellefin fiiliyle bağlantısı doğrudan olabileceği gibi dolaylı olarak da olabilir. Örneğin, hırsızlık fiilinin işlenmesini Şâri bizden istememektedir. Bu bir teklîfi hükümdür. Hırsızlık fiilini işleyen kimseye cezanın uygulanmasının sebebi, mükellefin hırsızlık fiilini/suçunu işlemesidir. Burada, mahkûm bih doğrudan doğruya mükellefin fiilidir. Yani mükellefin işlediği hırsızlık suçudur. Fakat öğle namazının mükellefe vacip olması hükmünün sebebi, güneşin tam tepedeyken batıya doğru meyletmesidir. Güneşin bu hareketi mükellefin fiili değildir. Ancak kılacağı namazla ilgili olduğu için doğrudan olmasa da dolaylı olarak mükellefin fiili ile ilgilidir. Mahkûm bih, vad'î hükümlerde de teklîfi hükümlerde olduğu gibi bazen doğrudan mükellefin fiili ile ilgili olabilmektedir. Örneğin zina fiilinde böyledir. Zina fiilinin işlenmesi, zina eden kimseye had cezasının uygulanması için bir sebeptir. Sebeb, vad'î bir hükümdür. Burada mahkûm bih, doğrudan mükellefin fiilidir. Yani mahkûm bih, vad'î hüküm olan sebep, tamamen mükellefin fiili yani zina suçunu işlemesidir. Nikâh akdinde şahitlerin bulunması, nikâhın sıhhat şartıdır. Yani şahitler bulunmazsa nikâh akdi geçersiz olur. Burada da mahkûm bih, doğrudan mükellefin fiilleriyle yani şahitlerin şahitlik yapma fiilleriyle ilgilidir.

Mahkûm bihte şu iki şartın bulunması gerekmektedir:

1. Fiilin (mahkûm bih), mükellef tarafından tam olarak bilinmesi. Bu fiil - namaz gibi- emredilen bir fiil olabileceği gibi - hırsızlık gibi- nehyedilen bir fiil de olabilir. Bu nedenle Kur'an'da ve Sünnet'te yer alan teklîfi hükümler (mükellefe sorumluluk yükleyen hükümler), mükellefler tarafından açık bir şekilde bilinmektedir. Mükellef için açık olmayan hükümlerin (mücmel) mahiyeti Hz. Peygamber'in sözleriyle ve fiilleriyle açıklanmıştır.

2. Emir (yapılması istenen fiil) ve nehiy (uzak durulması istenen fiil), mükellefin gücü dâhilinde, yerine getirebileceği bir fiil (güç yetirilebilecek fiil) olmalıdır. Çünkü bir şeyden sorumlu tutmanın amacı -bu ister bir fiili işlemek isterse terk etmek olsun- emre uymaktır. Mükellefin gücünün yetmeyeceği bir şey ise yerine getirilmesi mümkün olmayan bir şeydir. Mükellef, böyle bir fiil ile sorumlu tutulması olmaz.

Odaklan !..

Mahkûm bih'in, mükellef tarafından tam olarak bilinmesi ve mükellefin gücü dâhilinde olması gerekir.

Mükellefin sorumlu tutulduğu fiilin mükellefin gücü dâhilinde olması şartıyla bağlantılı olarak şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

- a. Mükellef, müstahîl olan bir şeyle sorumlu tutulamaz.
- b. Mükellef, insan iradesinin dışında kalan durumlarla da sorumlu tutulamaz. İnsan iradesi dışında kalan durumlar da teklife konu olamaz. İnsan iradesinin ve gücünün dışında kalan vicdanî durumlar buna örnek gösterilebilir. İnsan, bu gibi durumları yerine getirmekle mükellef (sorumlu) tutulamaz. Meselâ, yeme ve içme arzusu, kızma, hoşnut olma, sevmeye, üzüntü, sevinç gibi durumlar, bunların ortaya çıkmasına ve doğmasına neden olan faktörlerin bulunmasıyla doğan ve ortaya çıkanlar, bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Mahkûm bih/mahkûm fihi olan fiil (hakkında hüküm bulunan fiil ya da hükme konu olan fiil), birçok açıdan kısımlara ayrılmaktadır. Mükellefin gücü dâhilinde olup olmaması bakımından fiiller: a. *Fiili işlemeye ve yerine getirmeye mükellefin gücü yeten, hükme konu olan fiil*: Bu kısımda yer alan fiiller, güç yetirilebilen ve işlenmesi imkân dâhilinde olan fiillerdir. Beş vakit namaz, Ramazan orucu, hac, aile kurmak, çocukların terbiyesi, komşuya ihsanda bulunmak, adalet ve eşitliği sağlamak gibi fiiller, bu kısımda yer alan fiillere örnek gösterilebilir. b. *Müstahîl olan (yerine getirilmesi imkânsız olan) hükme konu olan fiiller*: Bu fiiller, hiçbir durumda mükellef tarafından yerine getirilemez. Bu fiil, “yerine getirilmesi imkânsız olan fiil” olarak isimlendirilmektedir. Bu tür fiillere örnek olarak, aynı anda mükellefe hem namaz kılmasını emretmek hem mükellefi namaz kılmaktan nehyetmek, mükellefin, alışılmışın ötesinde uzun süre uyumasını yasaklamak, mükellefi tonlarca yükü toplamakla sorumlu tutmak vb. gösterilebilir. c. *Hakkında hüküm bulunan fiil ya da hükme konu olan fiil (el-mahkûm bih), mükellefin gücü dâhilinde olan ancak bu fiillerin yerine getirilmesi ya da devamlı bir şekilde yapılması aşırı bir sıkıntı ya da dayanılmayacak bir zorluğa yol açan fiiller*: Bu da sonuçta mükellefin bu fiillerin işlenmesinden daha önemli olan maslahatların/yararların kaybolmasına sebep olmaktadır. Gecenin tamamını ya da büyük bir bölümünü uyumadan, ibadetle geçirmek, peş peşe iki veya üç gün iftar etmeksizin oruç tutmak, Allah'ın helâl kıldığı şeyleri (yiyecek, içecek, giyecek vb.) terk etmek, sağlıklı bir yuva kurmayı, ilim öğrenmeyi/tahsil etmeyi, helâl rızık elde etmeyi bırakıp dünya ile ilişkisini keserek, tavsiye edilmeyen zühd hayatı yaşamak vb. bu tür fiillere örnek olarak gösterilebilir.

Mükellefin, Şâri'in hakkında hüküm belirlediği fiillerini dolayısıyla bu fiillerine bağlı hükümlerini usûl âlimleri genelde dört gruba ayırmaktadırlar.

1. Sırf Allah hakkı olan fiiller/hükümleri
2. Sırf kul hakkı olan fiiller/hükümleri
3. Allah hakkının fazla olduğu fiiller/hükümleri
4. Kul hakkının fazla olduğu fiiller/hükümleri

Allah hakkı, kul hakkı ayırımında ölçü, fiillerin/hükümlerin toplum ve bireyin menfaatlerinin göz önünde tutulması ve bu fiillerden doğan hak ve sorumlulukların düşürülme ve affedilmeye elverişli olup olmamaları bakımındandır. Allah hakkından maksat, belirli bir bireyin menfaatine bakılmaksızın, toplumun menfaatini gerçekleştirmeyi ve toplumdaki kamu düzenini korumayı amaçlayan fiiller/hükümlerdir. Biz buna, “kamu hukuku”, “kamu hakları” diyoruz. Topluma ait olan bu haklar, insanların yaratıcısı olan Allah’a nispet edilmiştir. Bu fiillerden doğan hak ve sorumluluklar, affedilip düşürülemez. Kul hakkından maksat ise, bireye ait olan bir menfaatin gerçekleşmesine yönelik olan fiiller/hükümlerdir. Bu fiillerden doğan hak ve sorumluluklar hak sahibi birey tarafından, affedilip düşürülebilir.

► MÜKELLEF (MAHKÛM ALEYH)

el-Mahkûm aleyh, Allah’ın Şer’î Hükümü yerine getirmekle sorumlu tuttuğu insan yani mükelleftir. Diğer bir ifadeyle, Şâri’in taleb ettiği (bir şeyin yapılmasını-emir ya da yapılmamasını-terk- istediği) ya da yapıp yapmamakta serbest/muhayyer bıraktığı-i-bâha fiilleri yerine getirmekle sorumlu tuttuğu kimseye mükellef denir. Allah’ın Şer’î Hükümünü yerine getirecek olan insan, âkil (akıllı), bâliğ (ergen), bir şeyi yerine getirmeye gücü olan ve yerine getirebilecek kabiliyette/yetenekte olan kimsedir. Ancak bu özellikleri taşıyan kimse Şâri’in hitabına/teklifine muhatap olabilir. Bu kimseye mükellef (sorumluluğu üstlenebilecek kişi) adı verilmektedir. Bu sebeple akıllı olmayan, deli ile henüz ergenlik çağına gelmemiş olan çocuk teklife muhatap olacak özellikleri kendilerinde taşımadıkları için mükellef olarak isimlendirilemez.

► MÜKELLEFTE ARANAN ŞARTLAR:

Mükellef olarak isimlendirilecek kişide şu iki şartın bulunması zorunludur:

1. *Teklifi anlayabilecek durumda olmak:* Mükellefin, Şâri’in yerine getirmekle yükümlü tuttuğu Şer’î Hükümü anlayabilecek durumda olması gerekir. Ancak bu şartı taşıyan kişi şer’î hükme uymak ve onu günlük hayatının bir parçası hâline getirmekle sorumlu tutulabilmektedir.

2. *Teklifi uygulayabilecek ve yerine getirebilecek güce sahip olmak:* Mükellefin bir işten sorumlu tutulabilmesi için o işe ehil olması gerekmektedir. Bir işe ehil olmak demek, kişinin kendisine yöneltilen Şâri’in hitabını anlayabilecek ve bu hitabın anlamını tasavvur edebilecek güçte olması demektir. Şâri’in kişiyi sorumlu tutmadaki amacı, yapılmasını ya da terk edilmesini istediği fiilin, mükellefin yerine getirip getiremeyeceğini imtihan etmektir. Bu sebeple kendisine yöneltilen hitabın (Şer’î Hüküm) mahiyetini anlama gücüne sahip olmayan kimsenin Şâri tarafından imtihana tabi tutulması söz konusu değildir.

► EHLİYET:

Ehliyet, insanın haklara sahip olmasına, görev ve sorumluluklarını yerine getirmesine ehliyet adı verilmektedir. Kişi, bazı haklara sahip olmaya, sahip olduğu bu hakları kullanmaya, başkalarına borçlanmaya, yapacağı fikhî sözleşmelerle borç altına girmeye ve fikhî sonuçlar doğuracak davranışlarda bulunmaya ehliyet sayesinde sahip olabilir. Bu bağlamda ehliyet, kişiyi dînî ve fikhî açıdan haklar elde etmeye ve sahip olduğu bu hakları kullanmaya elverişli kılan bir özelliktir.

► EHLİYET ÇEŞİTLERİ:

Ehliyet, vücûb ehliyeti ve edâ ehliyeti olarak ikiye ayrılmaktadır.

Vücûb Ehliyeti: Kişinin haklara sahip olma ve borç altına girebilme/borçlanma ehliyeti demektir. Bu ehliyetin kaynağını, kişinin hayatta olması oluşturur. Bu sebeple, hayatta olan her insan, anne karnında bile olsa (cenîn), yaşıyor olması sebebiyle bu ehliyete sahiptir. Vücûb ehliyeti, kişinin anne karnındaki cenîn hâlinden, ölüme kadarki süreci kapsamaktadır. Vücûb ehliyeti, kendi içinde eksik vücûb ehliyeti ve tam vücûb ehliyeti olmak üzere ikiye ayrılmaktadır:

a. Nâkıs-Eksik Vücûb Ehliyeti: Anne karnındaki henüz doğmamış çocuğun (cenîn) ehliyeti buna örnektir.

b. Kâmil-Tam Vücûb Ehliyeti: Tam vücûb ehliyeti, kişiye hakları elde etmesini sağlarken, borç ve yükümlülük altına girme yetkisini de veren ehliyet türüdür. Bu ehliyet, kişinin doğumundan itibaren ölümüne kadar olan dönemi kapsamaktadır.

Edâ Ehliyeti: Edâ ehliyeti, kişinin sahip olduğu hakları kullanabilme ehliyetidir. Yani kişi, edâ ehliyeti ile fikhen geçerli sayılacak fiilleri gerçekleştirebilmektedir. Bu ehliyetin kaynağını, vücûb ehliyetinde olduğu gibi hayatta olmak değil, temyîz kudretine sahip olmak oluşturmaktadır. Bu sebeple, anne karnındaki çocuk ile temyiz çağına henüz ulaşmamış çocuk için edâ ehliyeti söz konusu değildir. Edâ ehliyeti, kendi içinde nâkıs/eksik edâ ehliyeti ve tam/kâmil edâ ehliyeti olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

a. Tam Edâ Ehliyeti: Kişi, tam edâ ehliyetine, bulûğa ermekle, akıl ve temyiz kudretinin oluşması ile sahip olmaktadır. Tam edâ ehliyetine sahip olan kişi, namaz, oruç, zekât vb. ibadetleri yerine getirmekle mükelleftir. Yaptığı bütün fikhî tasarrufları herhangi bir denetim ve icazete gerek olmaksızın geçerlidir. Cezâî sorumluluğu da söz konusudur.

b. Nâkıs Edâ Ehliyeti: Temyiz çağına ulaşan küçük çocuğun sahip olduğu ehliyeti ifade etmektedir. Bu dönemdeki çocuk, “mümeyyiz küçük” olarak isimlendirilmektedir.

► EHLİYETE ÂRIZ OLAN HALLERİN ÇEŞİTLERİ:

Ehliyete âriz olan haller, *semâvî ârizalar* ve *mükteseb ârizalar* olmak üzere ikiye ayrılmaktadır:

Semâvî ârizaların kazanılmasında, kişinin herhangi bir dahli/çaba ve katkısı bulunmamaktadır. Bunlar; küçüklük, akıl hastalığı (cünun), akıl zayıflığı (ateh), bunaklık, uyku, baygınlık, unutkanlık, hastalık, hayız, nifas ve ölümdür.

Mükteseb arızalar/engeller ise, kişinin kendi çaba ve katkısıyla meydana gelmektedir. Bunlar da; harcamalarda tedbirsizlik (Sefeh), sarhoşluk, yolculuk, yanılma, şaka, bilmeme ve zorlama (İkrah)dır.

BİLGİ NOTU !

Ateh: İnsan aklındaki idrak ve anlama eksikliğinden doğan zayıflıktır.

İkrâh: Korkutma ve tehdit yoluyla, tehdidi gerçekleştirebilecek kimse tarafından, bir kimseyi istemediği bir fiili/işi yapmaya zorlamaktır.

Sarhoşluk: Kişinin, ayıldıktan sonra yaptıklarını hatırlamayacak derecede, içki ve benzeri şeyleri kullandığı için, aklî dengesinin kaybolmasıdır.

Sefeh: Kişinin aklî melekeleri yerinde olmakla birlikte, kişiyi malında, aklın ve şer'in gereklerine aykırı/hilâfına bir şekilde davranmaya sevk eden tedbirsizlik durumudur.

► ŞER'İ HÜKÜM

Şer'î Hüküm, Mükellefin fiillerine yönelik olan Allah'ın hitabıdır. Allah'ın hitabı, iktidâen (bir şeyin yerine getirilmesini istemek), tahyîran (fiili işlemekte mükellefi serbest bırakmak) ya da vad'an (Şâri mükelleften bir şeyin yapılıp yapılmamasını istemekte ancak bazı şeyleri, bazı şeyler için sebep, şart ya da mani kılmaktadır) olur.

Şer'i Hükümün Kısımları:

Şer'î hüküm, teklifi hüküm ve vad'î hüküm olmak üzere ikiye ayrılır.

Teklifi Hüküm: Şâri'in mükelleften bir şeyi yapmasını ya da terk etmesini istediği veya bir şeyi yapıp yapmama konusunda mükellefi serbest bıraktığı/muhayyer kıldığı hükümdür. Teklifi hükümde mükellef, adından da anlaşılacağı gibi, Şâri'in talebini yerine getirme ya da terk etme konusunda bir sorumluluk üstlenmektedir.

► TEKLİFİ HÜKMÜN ÇEŞİTLERİ:

Cumhûra göre teklifi hüküm beştir.

Vâcib

Mendûb

Harâm

Mekrûh

Mubah.

Hanefîler'e göre ise teklifi hüküm yedidir:

Farz

Vâcib

Harâm

Tahrîmen mekrûh

Tenzîhen mekrûh

Mendûb

Mubah.

VÂCİB: Şâri,,in mükelleften yapılmasını kesin bir şekilde istediği, yapılmadığı takdirde mükellefe cezanın terettüb ettiği fiildir.

Vâcibin Kısımları:

a. Edâ Edileceği Vaktin Tayin Edilip Edilmemesi Bakımından Vâcibin Kısımları:

1. Vâcib-i Mutlak (keferetler adak oucu vb).

2. Vâcib-i Mukayyed/Vâcib-i Muvakkat (Beş vakit namaz, oruç, hac vb.). Vâcib-i mukayyed, eda edilmiş biçimi bakımından; muaccel, eda, iade, kaza ve muahhar vâcib kısımlarına ayrılmaktadır.

Vacibin eda edileceği vakit bakımından da vâcib-i mukayyed Muvassa', Mudayyak hem muvassa' hem de mudayyak vacib olmak üzere üçe ayrılır.

b. Miktarlarının Belli Olup Olmaması Bakımından Vâcib:

1. Vâcib-i Mahdud (Beş vakit namaz ve rekât sayıları vb.).

2. Vacib-i Gayr-i Mahdud (İnhfak, iyilikte yardımlaşma vb.).

c. Vacibi Yerine Getirecek Mükellef Açısından Vâcib:

1. Vâcib-i Ayni (oruç, Zekât vb.).

2. Vâcib-i Kifai (şahitlik yapmak, cenaze namazı kılmak gibi).

d. Mükelleften Yerine Getirilmesi İstenin Fiilin Belirli Olup Olmaması Bakımından Vâcib: 1. Vâcib-i Muayyan (namaz, oruç, zekât vb.). 2. Vâcib-i Muhayyer (Yemin kefareti vb.).

NEDB/MENDUB: Şâri,, tarafından mükelleften yerine getirilmesi talep edilen ancak, mükellef yerine getirmediği takdirde kınamanın söz konusu olmadığı fiildir. Nedb, yapılması Şâri,, tarafından kesin olmayan bir şekilde istenen, mükellef tarafından yerine getirilmesi, terk edilmesinden daha iyi olan fiildir.

Mendubun Çeşitleri:

Mendub üç çeşittir.

1. Dini Vacibleri tamamlayan mendub (ezan, cemaatle namaz).

2. Allah'a yaklaşmak amacıyla yapılan, Hz. Peygamber'in bazen işlediği bazen de terk ettiği fiiller (Fakirlere sadaka vermek, pazartesi günleri oruç tutmak gibi).

3. Hz. Peygamber'in yemesi, içmesi, yürütmesi gibi insan olarak işlediği fiiller.

Hanefî usulcüler dışındaki usulcülerin çoğunluğuna göre mendûb, müstehâb, sünnet ve nafil kavramları eşanlamlı kavramlar olarak kullanılmaktadır.

Haram: Şâri tarafından kesin bir şekilde yapılmaması istenen, terk edildiğinde mükellefe sevap, işlendiğinde ise günah ve bazı durumlarda dünyevî ceza da gerektirebilen fiildir.

Haram Çeşitleri:

Haram yasaklanan fiilin başlangıcından itibaren haram kılınıp kılınmamasına göre ikiye ayrılır.

1. Hurmet-i Zatiye (hırsızlık yapmak, şarap içmek vb.).
2. Hurmet-i Arıza (Ramazan bayramının ilk günü oruç tutmak gibi).

MEKRUH: yapılmaması, Şari tarafından kesin olmayan bir şekilde istenen fiildir. Hanefi Usulcülere Tahrîmen (talip olunan bir kıza durum kesinleşmeden talip olmak gibi) ve Tenzihen Mekruh (Cemaate çıkacak kişinin sarımsak, soğan gibi şeyleri yemesi) olmak üzere ikiye ayrılırlar.

MÜBAH: Şari'in mükellefi yapıp yapmamakta serbest bıraktığı fiildir.

BİLGİ NOTU !

Şâri'in talebinin, genel olup olmaması açısından teklifi hükümler ikiye ayrılır.

Azîmet: Şâri'in mükelleflerin tamamı için her durumda bağlayıcı kıldığı, genel bir kural olarak baştan itibaren koyduğu hükümlere azîmet denir. Meselâ, namaz bu şekilde konulmuş bir hükümdür. Aynı şekilde, şarap içmek, meyte (murdar et/ölmüş hayvan eti) ve domuz eti yemek, zinâ etmek ve haksız yere birisini öldürmek gibi haram hükümler de azîmete örnektir.

Ruhsat: Şâri'in mükellefin bir özrünü ya da ihtiyacını göz önünde bulundurarak koyduğu, hafifletici ve geçici hükümlerdir. Azîmet genel ve asıl hüküm; ruhsat ise istisnaî hüküm özelliği taşımaktadır. Azîmette, genel ve normal durum hükmü devam ederken; ruhsatta, normalin dışındaki özel durum -özür ihtiyaç ve zaruret gibi- ile ilgili hükümler geçerli olmaktadır.

Ruhsat, dört şekilde tezâhür etmektedir.

1. Ruhsat, haram olan bir şeyin mubaha dönüşmesi şeklinde olabilir.
2. Ruhsat, vâcibin terk edilmesi şeklinde olabilir.
3. Ruhsat, genel kurala aykırı bazı sözleşme ve fihîî muâmelelerin yapılabilmesi şeklinde olabilir.
4. Ruhsat, önceki dinlerde var olan ağır hükümlerin kaldırılması şeklinde olabilir.

Vad'i Hüküm: Şâri'in mükelleften herhangi bir talepte bulunmadığı ancak, iki şeyden birini diğerine, sebep, şart veya mâni kıldığı ya da bir şeyin sahih olup olmadığını açıkladığı hükümdür.

Vad'i hükümler; sebep, şart, mâni, sıhhat, fesâd ve butlân kısımlarına ayrılır.

SEBEB: Varlığı hükmün varlığına, yokluğu hükmün yokluğuna alâmet kılınan şeydir. Sebep ile hükmün konulması arasında akıl ile kavranabilecek bir uygunluk yoktur. Bu özelliği sebebiyle "sebep", "illet"ten ayrılmaktadır. Sebep, ikiye ayrılmaktadır.

a. *Hakkında şer'î-uhrevî hüküm terettüp eden sebep*: Örneğin, nisâb miktarı mala sahip olmak, zekâtın vâcib olması için “sebeb”dir. Seferilik, Ramazan ayında oruç tutulmaması için “sebeb”dir. Bu iki “sebeb” de mükellefin gücü dâhilindedir.

b. *Hakkında şer'î-dünyevî hüküm terettüp eden sebep*: Örneğin, akidler, birçok fikiî sonuç doğmasına “sebeb”dir. Birinin malına zarar vermek, tazminin vâcib olması için “sebeb”dir.

ŞART: Yokluğu hükmün yokluğunu gerektirirken, varlığı, hükmün varlığını ya da yokluğunu gerektirmeyen şeydir. Örneğin, namazın sahih olması, abdestli olma şartına bağlanmıştır. Abdest yoksa namaz caiz değildir. Fakat abdestli olmak, namazın varlığını ya da yokluğunu gerektirmemektedir. Şart, iki çeşittir:

a. *Sebebi Tamamlayan Şart*: Nisâb miktarı malın üzerinden bir yıl geçmesi, zekâtın vâcib olması için, sebep olarak konmuş olan, nisâb miktarı mala sahip olma sebebini tamamlayan bir şarttır.

b. *Müsebbebi Tamamlayan Şart*: Taharet, vaktin girmesi sebebinin müsebbebi olan namazı tamamlayan şarttır. Mûrisin ölmesi ve vârisin hayatta olma şartları, akrabalık ve evlilik sebebine dayanarak gerçekleşen mirasçı olma müsebbebini tamamlayan şartlardır.

MÂNİ: Şâri'in, Şer'î hükümün ve sebebinin gerçekleşmesine engel olarak koyduğu şeydir. Mâni, iki çeşittir.

a. *Sebebin gerçekleşmesini engelleyen mâni*: Zekâtın vâcib olmasının sebebi, kişinin zekâta tâbi mallardan nisâb miktarında bir mala sahip olmasıdır.

b. *Hükmün gerçekleşmesini engelleyen mâni*: Mirasta, mirasçı olmayı engelleyen mâni buna örnektir. Mirasçı olabilmenin sebebi, akrabalık ve evliliktir. Hüküm ise, bu iki sebebin varlığı halinde mirasçı olabilmektir. Mirasçı olabilmek, hükümdür. Burada da, din ayrılığı (miras bırakan ile mirasçının ayrı dinden olması), hükümü etkileyerek, mirasçı olmaya mâni/engel olmaktadır.

İbadetler ve fikhî işlemlerin geçerliliği ve geçersizliğini göstermesi bakımından sihhat, fesâd ve butlân kavramları ortaya konmuştur.

Odaklan !..

Teklîfi hükümde Şâri, mükelleften bir şeyin yapılmasını veya terk edilmesini istemekte ya da mükellefi bir şeyi yapıp yapmamakta serbest bırakmaktadır. Vad'î hükümde ise Şâri, bir şeyi, başka bir şey için sebep, şart ya da mâni, kıldığını açıklamaktadır.

Teklîfi hükümde, mükelleften yerine getirilmesi istenen fiilin, mükellefin gücü dâhilinde olması gerekmektedir. Yerine getirilmesi istenen fiil, mükellefin yerine getirebileceği bir fiil olmalıdır. Vad'î hükümde ise hüküm, mükellefin gücü dâhilinde olabileceği gibi, mükellefin gücü dâhilinde olmayabilir de. Sebep, mükellefin gücü dâhilinde olabilir. Meselâ hırsızlık, hırsızlık fiilini işleyen kimsenin elinin kesilmesi için bir “sebeb”dir.

ÜNİTE -1- TEST

1. Sözlükte, bir şeyin aslı; o şeyin temeli, doğduğu ya da kendisi üzerine bir şeyin dayandığı, bina edildiği şey demektir.

Tanımlanan kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Fıkh
B) Asl
C) Kaide
D) Fer'
E) Usulü'l-Fıkh

2. Şer'î-amelî hükümleri tafsîlî delillerinden çıkarabilmeye yarayan kuralların tamamına denir.

Tanımlanan ilim aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İlmü'l-Fıkh
B) Usulü'l-Akaid
C) Usulü'l-Fıkh
D) İlmü'l-İctihad
E) İlmü'l-Kavaid

3. Genel hüküm ifade eden icmâlî delilleri inceler. Müctehidin tafsîlî, yani her konu ile ilgili cüz'î hükümler çıkarabilmesi için genel nitelikte usûl kuralları tespit edip ortaya koyar ve bu kuralları şer'î delillerle ispat ederek temellendirir.

Bu süreçleri gerçekleştiren ilim insanı aşağıdaki kavramlardan hangisi ile ifade edilir?

- A) Fıkıh Usulcüsü
B) Fıkıhçı
C) Müctehid
D) Fakih
E) Asıl

4. Bu ilmin konusu, Şer'î Delillerdir. Bu deliller sayesinde Şer'î Hükümler elde edilir. Bu deliller, Kitab, Sünnet, İcmâ ve bunlardan hüküm çıkarma yöntemleri olarak isimlendirilebileceğimiz Kıyas, Maslahat-ı Mürsele İstihsân'dır. İslam fikhının Yardımcı Kaynakları olan Örf ve Âdet, Seddu'z-Zerâî, İstishâb, Sahabî Kavli, Şer,,u men Kablenâ (bizden öncekilerin şeriatleri), Şer'î Hüküm ve kısımları, hüküm, mahkûm aleyh, mahkûm bîh, ehliyet ve ehliyete âriz olan haller, ictihâd ve taklîd, lafızlar ve lafızların delâlet yolları konuları da bu ilmin konularındandır.

Araştırma alanları verilen ilim aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kelam
B) Akaid
C) Fıkh
D) Usulü'l-Fıkh
E) Usulü'l-Kavaid

5. • İctihâd yapmak için gereklidir.
• Eğer fakih/fıkıh âlimi, bu ilmi ayrıntılarıyla çok iyi bilmezse, ictihâd derecesine ulaşması ve bir delilden hüküm elde etmesi mümkün değildir.
• Bu ilim olmasaydı, fikhî hükümler elde edilemezdi.
• Bu ilmin kuralları olmadığı takdirde verilecek hüküm kendi hevâ ve arzularımıza göre verilmiş bir hüküm olacaktır.

Bunlar hangi ilmi öğrenmenin önemidir?

- A) İlmü'l-Fıkh
B) İlmü'l-Akaid
C) İlmü'l-Kelam
D) İlmü't-Tenkid
E) İlmü Usulü'l-Fıkh

6. Fıkıh Usulü şer'î hüküm ve kısımları, hâkîm, mahkûm bîh, mahkûm aleyh, nesih, Hz. Peygamber'in fiilleri ve bunların bağlayıcılığı, kulun gücü dâhilinde olmayan bir şeyle sorumlu tutulması, tahsîn ve takbih (husûn ve kubûh) vb. konularda bu ilimden yararlanır.

Fıkıh Usulünün bu gibi konularda yararlandığı ilim dalı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Arap Dili
- B) Kur'an İlimleri
- C) Hadis İlimleri
- D) Kelam
- E) Tarih

7. I. Fukahâ yöntemi
II. Mütetekellimîn yöntemi
III. Karma yöntem
IV. Fer'e dayanarak asl meseleler üretmek yöntemi
V. Fıkıh Usulünü, şeriatın maksatlarını esas alarak ortaya koyan yöntem

Bunlardan hangileri Fıkıh Usulü ile ilgili eserler yazan âlimlerin izledikleri yöntemlerdir?

- A) I ve II
- B) I ve III
- C) II, III ve IV
- D) I, II, III ve IV
- E) I, II, III ve V

8. Mükellefin fiillerine yönelik olan Allah'ın hitabıdır.

Tanımlanan fıkıh usulü kavramı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Vaz'î delil
- B) Teklifi delil
- C) Şer'î hüküm
- D) Şer'î yöntem
- E) Vücub

9. İnsanların işlediği fiillerin güzel ve çirkin olanları vardır. Akıl, bunları idrâk edebilir. Kulların fiillerinden aklın güzel gördükleri, şer'ân da yerine getirilmesi gereken fiillerdir. Bu fiilleri işleyenler sevaba nâil olur. Terk edenler de azabı müstehâk olur. Bu fiillerden kabih/kötü/çirkin olanlar da Şâri tarafından yasaklanan fiillerdir. Bu fiilleri işlemeyip, bunlardan uzak duranlar sevaba nâil olurken işleyenler ise azâbı müstehâk olur. İyilik yapmanın güzel olduğu kötülük yapmanın ise kötü bir şey olduğu insanın bilebileceği hatta bilmesi gereken bir şeydir. Allah da her şeyi bir hikmete dayalı olarak yaratmışna göre, iyi olan şeyleri yaratması da vâciptir.

Allah'ın kullarının fiilleri hakkında koyduğu hükümler ile ilgili bu yaklaşım aşağıdakilerden hangisine aittir?

- A) Maturidiler
- B) Eş'ariler
- C) Hariciler
- D) Şiiiler
- E) Mutezililer

10. Allah hakkı, kul hakkı ayrımında ölçü, fiillerin/hükümlerin toplum ve bireyin menfaatlerinin göz önünde tutulması ve bu fiillerden doğan hak ve sorumlulukların düşürülmeye ve affedilmeye elverişli olup olmamaları bakımındandır. Allah hakkından maksat, belirli bir bireyin menfaatine bakılmaksızın, toplumun menfaati ni gerçekleştirmeyi ve toplumdaki kamu düzenini korumayı amaçlayan fiiller/hükümlerdir.

Buna göre bu tür fiillere Allah hakkı yanında verilen diğer isim aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kul hakları
- B) Kamu hakları
- C) Kamu özgürlükleri
- D) Kul özgürlükleri
- E) Kamu örgütü

12. • Teklifi anlayabilecek durumda olmak
- Teklifi uygulayabilecek ve yerine getirebilecek güce sahip olmak

Bunlar aşağıdakilerden hangisinde aranan şartlardır?

- A) Şer'i hükümde
- B) Şari'de
- C) Mahmum fihte
- D) Mahkum bihde
- E) Mahkumun alehyde

11. Şâri'in taleb ettiği (bir şeyin yapılmasını-emir ya da yapılmamasını-terk-istediği) ya da yapıp yapmamakta serbest/muhayyer bıraktığı-i-bâha fiilleri yerine getirmekle sorumlu tuttuğu kimseye denir.

Tanımlanan fıkıh usulü kavramı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Mükellef
- B) el-Hükmü's-Şer'i
- C) Mahkum bih
- D) Mahkum fih
- E) Müsebbib

13. Kişinin haklara sahip olma ve borç altına girebilme/borçlanma ehliyeti demektir. Bu ehliyetin kaynağını, kişinin hayatta olması oluşturur. Bu sebeple, hayatta olan her insan, anne karnında bile olsa (cenîn), yaşıyor olması sebebiyle bu ehliyete sahiptir.

Hakkında bilgi verilen ehliyet türü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Vücûb
- B) Edâ
- C) Semavi
- D) Mükteseb
- E) Vehbi

14. I. Akıl hastalığı
II. Yolculuk
III. Bunaklık
IV. Yanılma

Bunlardan hangileri ehliyet arız olan hallerden semâvî arızalardandır?

- A) I ve II
B) I ve III
C) I ve IV
D) II ve III
E) III ve IV

15. Haram yasaklanan fiilin başlangıcından itibaren haram kılınıp kılınmamasına göre de sınıflandırılır.

Buna göre Ramazan bayramının ilk günü oruç tutmak hangi kavramla ifade edilir?

- A) Hurmet-i Zatiye
B) Hurmet-i Arıza
C) Hurmet-i Katl
D) Hurmet-i sebeb
E) Hurmet-i Şari'

ÜNİTE 2: FIKİH İLMİ

1. TANIMI

Fıkıh kelimesi sözlükte “bir şeyi bilmek, iyi ve tam anlamak, iç yüzünü ve inceliklerini kavramak” anlamına gelir. Terim olarak ise “kişinin günlük hayatında faydasına ve zararına olan şeyleri bilmesi”dir.

Hicrî ilk asırlarda zihnî çaba ile elde edilen dinî bilgilerin tamamını ifade etmişken, iman ve itikad konularının ayrı bir ilim dalı olarak teşekkül etmesine paralel olarak, ileri dönemlerde İslâm’ın fert ve toplum hayatının değişik yönleriyle ilgili şer‘î-amelî hükümlerini bilmenin ve bu konuyu inceleyen ilim dalının özel adı olmuştur.

Fıkıhın, şer‘î delillerden elde edilen fikhî hükümleri sistematik tarzda ele alan dalına fūrū-i fıkıh, delillerden hüküm elde etme metodunu inceleyen dalına da usûl-i fıkıh denir. Fıkıh ilminde uzman olan kimselere de fakih (çoğulu fukahâ) denir.

BİLGİ NOTU !

Fıkıh, ferdin Allah’a, kendine ve topluma karşı amelî sorumluluklarını, beşerî ilişkilerin subjektif, ahlâkî ve objektif (hukukî) yönlerini bütünüyle kuşattığından ve bir bakıma İslam toplumunun dini anlama ve yaşama tarzını ve çeşitliliğini, kültür ve geleneğini temsil ettiği için İslam hukuku tabirinin ilk planda çağrıştırdığı dar ve şeklî alana göre daha kapsamlıdır. Fakat Batı’daki İslamoloji çalışmalarının etkisiyle fıkıh yerine İslam hukuku tabiri de eş anlamlı olarak kullanılır olmuştur.

2. AMACI VE ÖNEMİ

Fıkıh ilmi, insanın dünya ve ahiret mutluluğuna ulaşmasını amaçlar. İnsanın yaratıcısına, kendisine ve diğer insanlara karşı hak ve sorumluluklarını öğretir. Adaletli, huzurlu ve istikrarlı bir toplum oluşmasına katkı sağlar. İnsanlar arası ilişkileri yaratılıştaki eşitlik ve inançta kardeşlik esasına dayandırır.

Fıkıh ilmi sayesinde insanlar, Allah’a karşı kulluk görevlerini bilinçli bir şekilde yerine getirirler. İbadetlerini doğru ve eksiksiz yaparlar. Örneğin namazın farzlarını, vaciplerini ve namazı bozan durumları fıkıh sayesinde öğrenirler.

Fıkıh ilmi, insan haklarının neler olduğunu açıklar ve bunların korunmasına dair ilkeler koyar. İnsanlar arası ilişkilerin olumlu yönde ilerlemesine katkıda bulunur. Örneğin alışverişte aldatmanın yasaklandığını ve haksız kazanç sağlamanın haram olduğunu belirtir.

Ayrıca fıkıh ilmi, hayatı kolaylaştırıcı kuralları öğrenmemizi sağlar. Yolculuk esnasında oruç tutup tutmama konusunda insanın serbest bırakılması buna örnektir.

3. FIKİH-FIKİH USULÜ İLİŞKİSİ

Müçtehit, kaynaklardan hükümler çıkarmak için belli kurallara ihtiyaç duyar. Bu kurallar Kur'an-ı Kerim ve sünnet gibi kaynakların içerdiği bilgiler ile bunlardan hüküm çıkarılmasında yardımcı olacak genel prensiplerdir. Böylece, fikhin dayandığı delilleri bilme (kaynakları) anlamında fikhin usulü ilmi ortaya çıkmıştır. Usul kelimesinin içerdiği anlamlardan dolayı fikhin usulü, üç anlama gelmektedir. Birinci anlamıyla fikhin usulü, bizi fikhin ulaştıracağı yol ve yöntemdir. "Usul", kaynaklardan, hükümlerin nasıl çıkarılacağı, hangi yöntemle doğru bir sonuca varılacağı konularını ele alır. Bu işleyle fikhin usulü, bir metodolojiden ibarettir.

İkinci anlamıyla fikhin usulü, fikhin kaynakları demektir. Bu durumda, "Herhangi bir fikhî hüküm hangi kaynaklardan alınır?" sorusunun cevabı ile uğraşır. Fikhin usulü üçüncü anlamıyla fikhin temellerini oluşturan ilke ve esaslardır. Bu anlamda, fikhin usulü, fikhin bir parçasını oluşturur ve ondan ayrı düşünülemez. Örneğin sosyal ilişkilerde adaletin gözetilmesi ve kolaylık fikhin temel ilkelerindedir. Bu anlamıyla fikhin usulü fikhin ilminin bir dalıdır. Fikhin usulü genelde, fikhî hükümlerin delilleri, bu delillerden hüküm çıkarma ilke ve metodlarından bahseder. Fikhin ilmi ise fikhin usulüyle elde edilen hükümleri konu edinir.

Fakih; kitap, sünnet ve diğer delilleri inceler. Bu delillerin emir, nehiy gibi hangi hükümlere delalet ettiğine bakar. Bunların hükmünü açıklayan genel kuralları koyar. Örneğin emir kipinin zorunluluk ifade ettiğini belirler ve "Emir farza delalet eder." prensibini ortaya koyar. Aynı şekilde yasak ifade eden metinleri de inceler. Yasakların haram olduğu sonucuna varır ve "Yasak haram kılmaya delalet eder." genel kuralını koyar. Fakih bir olayın hükmünü tespit etmek istediğinde, usulcülerin ortaya koyduğu kuralları alarak konusuna uygular. Böylece o delilden hangi hükmün ortaya çıkacağını anlar. Örneğin fakih namazla ilgili hükmü tespit etmek istediğinde delil olarak "Namazı kılın..." (Bakara, 43) ayetini bulur Namaz kılmanın emredildiğini görür ve "Namaz farzdır." hükmüne varır.

4. FIKİH İLMİNİN DİĞER İLİMLERLE İLİŞKİSİ

Fikhin, diğer ilimlerle yakın ilişkisi vardır. Bunlardan en önemlileri tefsir, hadis, siyer ve kelam gibi ilimlerdir.

Tefsir ilmi, Kur'an ayetlerini belirli usul ve kurallara dâhilinde inceler. Ayetlerin nüzul sebeplerini ortaya koyar. Bu şekilde, ayetlerin ihtiva ettikleri anlamları geniş bir biçimde açıklar. Bu inceleme ve açıklamalarda verilen bilgiler ve ayetler üzerinde yapılan yorumlar, fikhî hükümlerin tespiti açısından önemlidir. Ana kaynağı Kur'an olan fikhin, hükümlerini ortaya koyarken başta ahkâm tefsirleri olmak üzere tefsirlerden yararlanır.

Hadis usulü ise hadis rivayetlerinin derecelerini, niteliklerini tespit edip ortaya koyar. Fikhin da hüküm çıkaracağı zaman hadis ve hadis usulü ilminden faydalanır. Özellikle Kur'an'ın uygulama ile ilgili ayetlerinin Hz. Peygamber tarafından nasıl hayata aktarıldığını hadis ilminin verilerinden elde eder. Bu yönüyle sünnet, fikhin ikinci ana kaynağıdır.

Fikhin ilminin dilbilim ile sıkı bir ilişkisi vardır. Çünkü içtihat yeterliliğine sahip olmak için fakihin Arapçaya vakıf olması gerekir. Buna göre fakih, naslardan hüküm çıkar-

rabilmek için öncelikle sarf-nahiv başta olmak üzere Arapçayı tüm incelikleriyle bilmelidir. Dolayısıyla nassları orijinal dilinden anlamada yapılan içtihat isabetli olmayacaktır.

Fıkıh ilminin ilişkili olduğu diğer bir ilim dalı da siyerdir. Fıkıh, sünnetten hüküm çıkaracağı zaman siyer ilminin verilerinden de istifade eder.

Kelam, İslam dininin inanç esaslarını konu edinen ilim dalıdır. Kelam ilmi, mükelleflerin özgür iradesi ile yapabileceği fiillerin bulunduğunu ispata çalışır. Fıkıh bu fiillerin hükümlerini açıklar.

Fıkıhın ortaya koyduğu bütün hükümler, ahlaki esaslara uygundur. Fıkıh ilmi, ahlakın iyi ve güzel kabul ettiği adalet, fazilet, iyilik, doğruluk, dürüstlük, kul hakkına saygı gibi tutum ve davranışların korunmasına özen gösterir. İnsanlar arasında sevgi, saygı, güven, yardımlaşma ve dayanışmanın meydana gelmesini, haksızlıkların önlenmesini gaye edinir. Fıkıhın ibadet, muamelat ve ukubatla ilgili bütün hükümleri, bu ahlaki değerleri koruyacak ve hedefleri gerçekleştirecek niteliktedir.

Fıkıh ilmi, temel İslam bilimlerinin yanı sıra matematik, tıp, coğrafya, sosyoloji gibi pozitif ve sosyal ilimlerden de faydalanır. Örneğin namaz vakitlerinin tayiniyle oruç ve hac aylarının hesaplanmasında, namazda kible yönünün tespitiyle mirasın taksiminde matematik ve coğrafyadan faydalanır. Fıkıh ilminin; felsefe, mantık ve sosyoloji ilmi ile de ilgisi bulunmaktadır. Fıkıh, ortaya koyduğu hükümlerin doğruluğunu ispatlamak, dayanaklarını belirtmek ve gerekçelerini izah etmek için açıklamalarda bulunur. Fıkıh hükümlerinin insan ve toplum yönünden yararlarını ortaya koyar. Bunu yaparken akli ve nakli ilimlerin yöntemlerinden yararlanır.

► 5. FIKİH, İLMİNİN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

İslam fikhinin/hukunun oluşum süreci ile ilgili olarak Hz. Peygamber, sahabe, tabiün dönemlerinde hazırlık safhasının tamamlandığı; müctehid imamlar döneminde sistemleşmeye başladığı; mezhep merkezli dönemde ise sistemin olgunlaştığı ifade edilebilir. İslam fikhinin dönemlendirilmesi ise bu sürecin aşamalarını göstermektedir. Dönemler belirlenirken kimileri siyasi iktidarı esas alarak Hz. Peygamber-Emeviler-Abbassiler şeklinde bir sınıflandırma yapmışlardır. Kimileri fikhî canlı bir organizmaya benzeterek doğuş, gençlik, olgunluk ve ihtiyarlık dönemlerinden söz etmişlerdir. Üçüncü bir yaklaşım olarak fikhin oluşumunda etki eden kadrodan hareketle Hz. Peygamber-sahabe-tabiün-müctehid imamlar şeklinde bir çizgi takip etmek mümkündür. Müctehid imamlar sonrasındaki dönem literatürde genelde, “taklid dönemi” olarak nitelenmekte, bu dönemden sonraki aşama ise “kanunlaştırma ve uyanış dönemi” adıyla ifade edilmektedir. Burada ise esas itibarıyla, fikhin oluşum sürecinde etkili olan kadrolardan hareketle “Hz. Peygamber-sahabe-tabiün-müctehid imamlar-mezhep merkezli dönem kanunlaştırma hareketleri ve yeni dönem” şeklinde bir sıralama takip edilmiştir.

► HZ. PEYGAMBER DÖNEMİ

Hiz. Peygamber döneminde İslam fikhinin durumunu ele alırken Mekke ve Medine safhalarının özelliklerini göz önüne almak gerekmektedir. Mekke’de geçen hicretten önceki on üç yıl zarfında tebliğ edilen esaslar ağırlıklı olarak, Allah’ın birliği, Peygamberlik müessesesi, Ahiret hayatı gibi temel inanç ilkelerinin yerleştirilmesine yönelik

olmuştur. Bunun yanında prensip olarak temel ahlak esasları üzerinde durulmuş, ancak bunları müeyyideye bağlayan ayrıntılı hükümler henüz getirilmemişti. Mekke dönemindeki tebliğ sürecinin insanları inanç ve ahlak bakımından belli bir düzeye getirerek, daha sonra emredilecek somut ve ayrıntılı hükümleri kabul edebilecek bir motivasyon sağlama gayesi taşıdığı anlaşılmaktadır. Ayrıca Müslümanların Mekke'de sosyal ve siyasal ağırlığı bulunmayan bir azınlık konumunda olmaları da, fıkhi yükümlülüklerle sorumlu tutulmalarına elverişli değildi. Bu bağlamda somut hükümlerin Medine döneminde söz konusu olmaya başladığı görülmektedir. Hz. Peygamber'in hicretinden sonra Müslümanlar, Medine'de şehrin yönetimi üzerinde etkisi olan bir topluluk haline geldiler. Medine'de yaşayan bütün grupların iştirakiyle, hak ve sorumlulukları belirleyen ortak bir belge (Medine Vesikası) tanzim edilerek Hz. Peygamber'in etrafında bir nevi siyasal bir teşkilatlanma meydana getirildi. Bu aşamadan sonra fıkhi hükümlerin vaz edilme ve uygulanma imkânı ortaya çıkmıştır. Çünkü sosyal olgu boyutundan hareket edildiğinde bir kurala hukukiliğini kazandıran niteliğin, o kuralı uygulatacak, ihlali halinde yaptırıma tabi tutacak bir iktidarın mevcudiyeti olduğu açıktır. Müslümanlar böyle bir iktidar yapısına Medine döneminde sahip olmuşlardır. Nitekim bu dönemde ibadet konuları ile ilgili ayrıntılı hükümlerin yanı sıra evlenme, boşanma, velayet, miras, ticari hayat, akitler ve borç ilişkileri, haksız fiiller, cezalar, muhakeme (yargılama) usulü, savaş ve barışla ilgili kurallar vb. sosyal hayatın hemen her alanını düzenleyen kurallar vaz edilmiştir. Bu süreç Hz. Peygamber'in vefatına kadar sürmüştür.

BİLGİ NOTU !

Hz. Peygamber döneminde İslam fikhinin iki kaynağı **Kitab** ve **Sünnet**'tir. Hz. Peygamber döneminde icihadın bağımsız bir fıkıh kaynağı niteliği taşımadığı görülmektedir. Zira Hz. Peygamber'in icihadında iki ihtimal söz konusudur. Eğer ulaşılan çözüm ilahi iradeye uygun değilse, vahiy aracılığıyla meselenin hükmü belirtilmekte ve konu açıklığa kavuşturulmaktadır. Bazı yazarlar Hz. Peygamber döneminde İslam öncesi döneme ait **örflerin** de bir fıkıh/hukuk kaynağı niteliği taşıdığını ileri sürmektedir. Ancak bunların geçerliliği Hz. Peygamber tarafından onaylanmalarıyla mümkün olmuştur ve meşruiyet açısından sünnete dayanmaktadır. Dolayısıyla Hz. Peygamber döneminde İslam öncesi örflerin bir fıkıh kaynağı olduğunu ileri sürmek, doğru bir yaklaşım değildir.

► **HZ. PEYGAMBER DÖNEMİ FİKHİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ:**

Hz. Peygamber döneminde İslam fikhinin oluşum süreci açısından bazı özellikler dikkati çekmektedir. İlgili hususlar daha ziyade hükümler vaz edilirken gözetilen fıkıh/hukuk siyasetini yansıtmaktadır. Bu bağlamda *tedrice riayet*, *kolaylık ilkesi* ve *toplumun maslahatının gözetilmesi*, üç temel özelliktir.

► **SAHABE DÖNEMİ**

İslam fikhinin oluşum süreci açısından sahabe dönemiyle kastedilen, dört halife dönemi ve kısmen Emevi idaresini kapsayan bir zaman dilimidir. Özellikle ilk iki halife dönemindeki uygulamalar, İslam fıkıh düşüncesinin gelişimi açısından ayrı bir önem

taşımaktadır. Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer dönemlerinde icthad niteliğini haiz olan sahabilerin çoğunlukla Medine’de bulunması, bazı konularda istişare ile geniş tabanlı bir karara ulaşılmasını kolaylaştırmıştır. Hatta bu konuya ayrı önem verdiği anlaşılan Hz. Ömer’in belli başlı fıkıhçı sahabileri Medine’de ikamete mecbur tuttuğuna dair rivayetler de vardır. Daha sonraki dönemlerde ise çeşitli bölgelere yerleşen sahabeler sahip oldukları nas birikimi ve icthad nosyonunu kendilerine öğrencilik eden tabiün nesli fıkıhçılarına aktarmışlardır. İleriki aşamalarda muhtelif bölgelerde belirli fakih sahabileri hoca olarak kabul eden ekolleşmeler görülecektir. Bu anlamda çeşitli bölgelerde farklı sahabilerin öne çıktığı görülmektedir. Örnek olarak Mekke’de İbn Abbas, Kûfe’de Abdullah b. Mesud, Medine’de Zeyd b. Sabit ve İbn Ömer gibi fakih sahabiler gerek fetva hususunda gerekse fikhi birikimin aktarılmasında önemli rol oynamışlardır.

BİLGİ NOTU !

Sahabe döneminde fikhın ilk kaynağını doğal olarak nasslar, yani Kitab ve Sünnet oluşturuyordu. Fikhi bir mesele ile karşılaşan sahabinin ilk araştırdığı nokta konuyla ilgili bir nassın olup olmadığıydı. Konuyla ilgili nassa ulaşılmadığında meselenin çözümü için icthad yapılıyordu. Hz. Peygamber döneminin aksine, sahabe zamanında icthad bağımsız bir fıkıh kaynağı olarak nassların yanında yer alıyordu. Dolayısıyla sahabe döneminde İslam fikhının üç kaynağı vardır: **Kitab**, **Sünnet** ve **İctihad**.

Sahabe döneminde icthadın nassların yanında müstakil bir fıkıh kaynağı niteliği taşımaktaydı. Bu dönemde icthad faaliyetlerinin taşıdığı bazı özellikler şunlardır:

- İctihad geniş bir şekilde uygulanmış ve teşvik edilmiştir.
- Sahabe icthad sonucu ulaşılan hükümleri, nassların açık hükümleriyle bağlayıcılık açısından aynı derecede tutmamış, bu hususu ısrarla vurgulamıştır.
- Bu dönemde, belli illet ve hikmetlere dayandığı düşünülen nassların, zamanın ve şartların etkisi sonucu illetlerinde bir değişme yaşandığı kanısıyla, amaçsal yoruma tabi tutuldukları görülmektedir.
- Sahabe dönemi fakihleri nass bulunmayan konularda çözüme ulaşmak için icthad etmişlerdir. Bu hususta kendilerine rehberlik eden ana unsur, Hz. Peygamber’le birlikte olmanın, onun fikhi konulardaki yaklaşım tarzına tanık olmanın kazandırdığı meleke olmuştur.

Sahabe dönemi fakihleri görüş birliğine ulaştıkları konuların yanı sıra birçok meselede ihtilafa düşmüşlerdir. Görüş ayrılıklarının sebeplerini başlıca üç grupta toplamak mümkündür:

- Kur’an ve Sünnet nasları delalet açısından, her zaman aynı kesinliğe sahip değildir.
- Sahabelerin sünnet konusundaki birikimi aynı seviyede değildi.
- Her sahabinin zihin yapısının ve fikhi melekesinin farklı olması ister istemez icthadi konularda görüş ayrılığını da beraberinde getirmiştir. Bu hususta sosyal çevre farkı da etkili olmaktadır.

► SAHABE DÖNEMİ FİKHİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ:

Sahabe dönemindeki fıkhi faaliyetler sonraki döneme de etki eden bazı özellikler taşımaktadır. Öncelikli olarak bu dönemde Kur'an ve Sünnet nassları fıkhi açıdan yorumlanmış, sonraki dönemlere intikal edecek bir birikim meydana getirilmiştir. Sahabe müctehidleri bu yorumlama sırasında kendi lisanî bilgileri ve fıkıh nosyonlarının yanı sıra, nüzûl ve vürûd sebeplerini ihtiva eden nakli malzemedenden de yararlanmışlardır. Nassların fıkhi yorumunun yanında, sahabe fetvaları da tespit edilerek sonraki dönemler için kaynak teşkil etmiştir. Dönemin diğer önemli özelliği de siyasi gruplaşmanın fıkhi anlayış üzerindeki tezahürleridir. Dört halife devrinin sonlarında yaşanan siyasi karışıklıkların akabinde Hariciler, Şia ve Ehli Sünnet olmak üzere başlıca üç fırka ortaya çıkmıştır. İslam fikhinin oluşum sürecinde etkili olan fıkhi faaliyet de bu ana bünye içerisinde, sahabe kuşağından sonra tabiûn neslinde devam etmiştir.

► TABİÛN DÖNEMİ

Bu dönemin önemli bir bölümü Emeviler'in iktidarda olduğu zaman diliminde olduğu için, kimi yazarlarca "Emeviler Dönemi" olarak da adlandırılmıştır. İslam ülkesinin sınırlarının genişlemesi, farklı sosyal çevreye ve etnik kimliğe mensup birçok insanın İslam'la tanışması tabiûn döneminde fıkhi faaliyetin canlı bir şekilde icra edilmesinin sebepleri arasında yer almaktadır. Zira yeni Müslüman olanlara İslam dininin uygulamaya yönelik boyutlarını öğretmek fıkıh disiplini çerçevesinde gerçekleşmektedir. Muhtemelen, İslam dininin emirlerini öğrenmek, bu arada Müslüman toplum arasında statü edinebilmek gibi sebeplerle çok sayıda Arap asıllı olmayan mühtedinin fıkıh ilminde uzmanlaştığı dikkat çekmektedir. Nitekim tabiûn dönemi fıkıh hareketleri içerisinde "mevâlî" adı verilen, Arap kökenli olmayan âlimler önemli bir rol oynamıştır. Bu dönemde sahabe neslinin öğrencisi olan fakihler, hocalarından aldıkları birikim ve nosyonla fıkıh çalışmalarını sürdürmüştür. Dolayısıyla çeşitli bölgelerde fıkhi faaliyeti yönlendiren sahabe dönemi fakihlerinden sonra aynı rolü tabiûn nesline mensup öğrencileri üstlenmiştir. Bu bağlamda Medine'de Said b. Müseyyib, Mekke'de Atâ ve İkrime, Kûfe'de Alkame b. Kays, İbrahim en-Nehaî ve Said b. Cübeyr ilk akla gelen isimler içerisinde yer almaktadır. Emevilerin dini hassasiyet ve ilim adamları ile –nispeten– mesafeli olan durumu, İslam fıkıhı alanındaki faaliyetlerin tamamen fakihlerin şahsi gayret ve inisiyatifi ile yürütmesine zemin hazırlamıştır.

Odaklan !..

Tabiûn döneminde de sahabe döneminde olduğu gibi **Kitab**, **Sünnet** ve **ictihad** fikhin ana kaynaklarını teşkil ediyordu. Bunların yanında tabiûn dönemi fakihleri için, sahabe dönemi fıkıhçılarının ictihad ve fetvaları da bir fıkıh kaynağı niteliği taşıyordu.

► TABİÛN DÖNEMİ FİKHİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ:

Tabiûn döneminde İslam fikhinin tarihi gelişimi açısından dikkat çeken en önemli özellik, fıkıh alanında ekolleşmelerin ortaya çıkması, "Hicaz ve Irak Ekolleri" ya da "Hadis ve Re'y Ekolleri" adıyla anılan akımların tarih sahnesinde yerini almasıdır.

► MÜCTEHİD İMAMLAR DÖNEMİ

Müctehid imamlar dönemi ile hicri ikinci asrın başlarından itibaren, dördüncü asrın ortalarına kadar uzanan zaman dilimi kastedilmektedir. İslam fikhinin oluşum sürecinde oldukça önemli merhalelere sahne olan bu dönem için “fikhın altın çağı”, “tedvin dönemi” gibi nitelemeler de kullanılmaktadır. Bu dönemde fıkıhla ilgili çalışmaların oldukça ilgi gördüğü ve desteklendiği anlaşılmaktadır. Müctehid imamlar döneminde fıkıh çalışmalarının yoğunluğunun ve itibarının artmasını, buna bağlı olarak sistemleştirme ve ekolleşmenin gerçekleşmesini sağlayan bazı etkenler şunlardır:

1. Bu dönem, Abbasilerin iktidarda olduğu zaman dilimine denk gelmektedir. Emevileri iş başından uzaklaştırarak iktidara gelen Abbasiler, toplum üzerinde meşruiyet kazanmak ve etkinliklerini artırmak amacıyla dini konulara ve ilim adamlarına ilgi göstermiş, bu alandaki çalışmalarını teşvik etmiştir. Söz konusu tutumun fikhî çalışmaları motive edici bir etkisi olmuştur.

2. İslam ülkesinin sınırlarının bir taraftan İspanya’ya, öte yandan Çin’e kadar dayanması, sosyal ve kültürel hareketliliği önemli ölçüde artırmıştır. İslam’a yeni giren, farklı gelenek ve kültürlere sahip insanların ameli konularla ilgili birçok meselenin hükmünü öğrenme ihtiyacı hissetmesi de İslam fikhî alanındaki çalışmalara hız vermiştir.

3. Bu dönem fakihleri, fıkıh alanında sistemleşmeye imkân verecek bir gelenek ve alt yapıya dayanma şansına sahip olmuşlardır. Kur’an ve Sünnet’in fikhî yorumlarının yapılmış ve bu birikimin aktarılmış olması, sahabe ve tabiün fukahasının fetva ve icthadlarından oluşan külliyyat onlara İslam fikhinin tedvini ve sistemleştirilmesi noktasında sağlam bir zemin hazırlamıştır. Müctehid imamlar döneminde döneme adlarını veren, fikhî konularda üstün yeteneklere sahip kabiliyetli fakihler yetişmiş, bunların etrafında “mezhep” adıyla anılan fikhî yapılanmalar gerçekleşmiştir. Tedvin ve ekolleşme için gerekli ortamın oluşmasının yanında, bu ekolleşmeye önder olarak takdim edilecek fakihlerin olması, ilgili faaliyetleri kolaylaştırmıştır.

Odaklan !..

Müctehid imamlar döneminde de Kitap ve Sünnet fikhın temel kaynaklarını teşkil etmiştir. Bunun yanında sahabenin ittifak halinde oldukları icthadları (sahabe icmâi), sahabenin bireysel icthadları, fikhın kaynakları içerisinde yer almaktadır. Re’y icthadı ise sistemleştirilerek kıyas, istihsan, ıstıslah (maslahat) gibi kısımlar halinde incelenmiş, her bir bölümün kaynak değeri ayrıca ele alınmıştır. Aynı şekilde sünnet malzemesinin tespit ve değerlendirilmesi ile ilgili farklı ölçütler de söz konusudur.

► MÜCTEHİD İMAMLAR DÖNEMİ FIKHİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ:

Bu dönemin en önemli özelliği bir önceki kuşakta ana eğilimler etrafında ekolleşmeler yaşanmışken, bu dönemde o ekollerin içerisinde şahıs merkezli yeni bir fikhî yapılanma doğmasıdır. **Mezhep** adı verilen bu yapılanma, içinden çıktığı ekolün özelliklerini yansıtmakla beraber, kurucu kabul edilen fakihin görüşleri çerçevesinde şekillenmekteydi.

Fikhın **tedvin** edilmesi bu dönemin diğer bir önemli özelliğidir. Sahabe neslinden itibaren bireysel anlamda hadis ve fıkıh malzemesini yazıya geçirenler olduğuna dair

nakiller vardır. İlk dönemlere dayalı olarak bazı fıkhi içerikli talimatname ve mektuplar da rivayet edilmiştir. Ancak fıkhi malzemenin gerçek anlamda yazılı kaynaklarda derlenip sistematik bir şekilde tedvin edilmesi müctehid imamlar döneminde gerçekleşmiştir. Tedvin bağlamında dikkat çekilmesi gereken diğer bir husus, ortaya konan icthadların naslarla bağlantısını göstermek ve sistematik tutarlılığını ortaya koymak amacı taşıyan fıkhi usulü disiplininin tedvinine de bu dönemde başlanmasıdır.

► MEZHEP MERKEZLİ DÖNEM

İslam fıkhi tarihi ile ilgili literatürde bu dönemin hicri IV. asrın ortalarından itibaren başlayıp, kanunlaştırma hareketleri ve yenileşme arayışlarının yaşandığı on dokuzuncu yüzyılın sonlarına kadar sürer. Fıkhi faaliyetin mezhep yapılanması içerisinde sürdüğü bu dönem kimilerince **taklid dönemi** olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemi de kendi içerisinde ikiye ayıranlar vardır: Hicri IV. asrın ortalarından Bağdat'ın Moğollar tarafından ele geçirilmesine (1258) kadar olan dönem ve Bağdat'ın düşüşünden Mecelle'nin hazırlanışına (1869) kadar olan dönem. Bu yazarlara göre ilk dönemde mezhep doktrinini, dayandığı deliller ve metodolojik esaslar çerçevesinde izah eden eserler kaleme alınmış olmakla beraber, ikinci dönem fıkhi faaliyetin tamamen metin-şerh-hâşiye çizgisinde seyrettiği bir duraklama ve gerileme dönemidir.

BİLGİ NOTU !

Müctehid imamlar döneminin akabinde mezhep yapılanmasının yaygınlaşmasını ve yerleşmesini sağlayan faktörler vardır. Bunlar şöyledir:

1. Fıkıhta istikrar ihtiyacı önemli ölçüde kendini hissettiriyordu. İslam fıkhi'nin doğuş sürecinde icthad faaliyeti önemli bir rol oynamakla beraber, artık olgunlaşma dönemine gelindiği IV. asırda istikrar ve fıkhi güvenliği arayışı ön plana çıkmıştı. Mezhep yapılanması da bu ihtiyacı kısmen karşılamıştır.
2. Kurucu fakihlerin öğrencilerinin hocalarının görüşlerini sistemleştirme ve yaymada ki gayretleri de ekolleşmeyi hızlandırmıştır.
3. Yetişkin talebelerin hocalarının görüşlerini yayma faaliyetleri çerçevesinde tedvin hareketinin rolü önem taşımaktadır. Müctehidlerin İslam fıkhi'nin tüm konuları ile ilgili görüşlerinin yazılı kaynaklarda bir araya getirilmesi, hem fıkhi öğrenimini kolaylaştırmış, hem de mezhep yapılanmasına katkı sağlamıştır.

► MEZHEP MERKEZLİ DÖNEM FIKHİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ:

Bu dönemin İslam fıkhi tarihi açısından önem taşıyan özellikleri şunlardır:

1. Mezhep merkezli dönemde yazılan eserler genelde, İslam fıkhi'nin mezhebin görüşleri çerçevesinde ele alınması, ulaşılan hükümlerin temellendirilmesi gayesine yöneliktir. Bu eserlerde mezhebin kurucu fakihlerin icthad ve yorumları sistemleştirilmiş, bunlardan bir takım genel kurallar çıkarılmış, bu kurallar ışığında da birçok yeni mesele hükme bağlanmıştır (tahrîc).

2. Bu dönemde, karşı karşıya kalınan somut meselelerle ilgili üretilen çözümleri bir araya getiren *fetâvâ*, *nevâzil* ya da *vâkıât* türü eserler önemli bir toplam tutmaktadır.

3. Dönemin bir diğer özelliği olarak, hukuki alanda kendisini gösteren **örfî hukuk** ve **kanunname** geleneği dikkat çekmektedir.

► KANUNLAŞTIRMA HAREKETLERİ VE YENİ DÖNEM

İslam fıkıh tarihi literatüründe bu dönemin Mecelle'nin hazırlanışı ile başladığı ve günümüzde de sürdüğü ifade edilmektedir. Bu döneme “canlanma” ve “uyanış” dönemi adı da verilmektedir. Bu yaklaşımın gerekçesi, kanunlaştırma hareketleri ile birlikte fıkhi faaliyetin bir mezhebin görüşleri ile sınırlı olamayacağı, dört mezhebin görüşlerinden, hatta dört mezhep dışında kalan müctehidlerin ve ekollerin görüşlerinden de istifade edilebileceği düşüncesinin yerleşmesidir. Kanunlaştırma esnasında dört mezhepten, hatta görüşleri İslam fıkıh literatüründe kaydedilmiş bütün müctehidlerin yaklaşımlarından istifade edilmesi fıkhi düşüncede canlanmayı ve yenileşmeyi temsil etmektedir. Bu çizginin bir ileri aşamasını ise toplumun ihtiyaçları gerektirdiği takdirde, daha önce İslam fıkıh literatüründe kaydedilmemiş olsa bile Kur'an ve sahih Sünnet'le çatışmayan her türlü düzenlemenin yapılabilmesi oluşturmaktadır.

BİLGİ NOTU !

Kısa adıyla Mecelle olarak bilinen Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye 1869-1876 yılları arasında hazırlanmış, 1851 maddelik bir kanundur. Esas itibarıyla eşya, borçlar ve yargılama hukukuyla ilgili kısımları kapsamaktadır. İslam fıkhiinde/hukukunda kanunlaştırma hareketinin ilk örneğidir. Hanefî mezhebine bağlı kalarak hazırlanmıştır.

Mecelle'nin akabinde İslam fıkhiına dayalı ikinci bir kanun olarak 1917 yılında yürürlüğe giren Hukuk-ı Aile Kararnamesi verilebilir. Hukuk-ı Aile Kararnamesi dayandığı kaynaklar açısından, ilk kanun olan Mecelle'den farklı bir nitelik taşımaktadır. Bu kanunun dikkat çekici özelliği, hazırlanışı esnasında Hanefî mezhebi dışındaki diğer mezheplerin, hatta görüşleri kurumsal anlamda mezhepleşmemiş müctehidlerin icthadlarından da yararlanmış olmasıdır.

6. İSLAM, FIKİH, EKOLLERİ

Hız. Peygamber'in vefatının ardından, gerek nassların aktarılması gerekse icthad ve fetva aracılığıyla fıkhi faaliyeti yönlendiren sahabe nesli, özellikle Hız. Ömer sonrası dönemde çeşitli bölgelere dağılarak kurdukları ilim halkaları ile fıkıhta ekolleşmenin temellerini atmıştır. Bir sonraki kuşak olan tabiün döneminde bölgesel ölçekte ekolleşmeler kendini göstermiş, oluşan ilim merkezleri içerisinde Hicaz ve Irak öne çıkmıştır. Zamanla çevre ve hoca farkına dayalı bölgesel ölçütlerden çok metodolojik ayrılıkları esas alan “Re'y” ve “Hadis” ekolleri belirginleşmiş, giderek Irak rey ekolünün, Hicaz ise hadis ekolünün ağırlıklı olarak faaliyet gösterdiği merkezler haline almıştır. Tabiün döneminden bir kuşak sonra ise mevcut fıkıh ekolleri içerisinde şahıs merkezli yeni bir yapılanma başlamıştır. Müctehid imamlar dönemi olarak anılan bu zaman diliminde, çeşitli fakihler etrafında “mezhep” adıyla yeni bir ekolleşme kendini göstermiştir. Bu yapılanmada hocaların görüşlerini tedvin eden ve yaygınlaştırmaya çalışan yetişkin talebelerin önemli katkısı olmuştur. Söz konusu dönemde ortaya çıkan ekollerin bir kısmı varlığını günümüze kadar

sürdürmüştür. Meşhur “dört mezhep” bu grupta yer almaktadır. Bir kısım ekoller ise tarihin belli döneminde etkinliklerini yitirmiş, bu mezheplerin kurucu fakihlerin görüşlerine literatürde mukayese açısından zaman zaman atıf yapılmakla yetinilmiştir. Müslümanların büyük çoğunluğunu teşkil eden Sünni kitlenin yanı sıra Harici ve Şîf çevreler içerisinde de fıkıh ekolleri kendini göstermiştir. Fıkıhi anlamda ekolleşmenin başlangıcında “ihtilaf” olgusunun önemli bir etken olduğu söylenebilir.

BİLGİ NOTU !

İslam fıkıhçıların ihtilafının temel sebebini, ihtilafa ve farklı anlayışlara açık bir alanın bulunması ve onların bu alanın doldurulmasına yönelik farklı metodolojilere sahip olmaları teşkil etmektedir. Bu sebeb somut bir şekilde görüldüğü başlıca alanlar şunlardır:

- Nasların farklı anlaşılması
- Hadis birikimi ve kabul şartlarındaki farklılık
- Bazı delillerin kaynak değerindeki ve öncelik sıralamasındaki farklılık
- Fıkıh anlayış ve nosyonlarındaki farklılık
- Sosyal ve kültürel çevre farklılığı
- Siyasi eğilimlerin fıkıh anlayışı üzerindeki etkisi

► İSLAM FIKİH EKOLLERİNİN SINIFLANDIRILMASI

İslam fıkıh ekollerinin sınıflandırılmasında ölçüt olarak, bu ekollerin irtibatlı olduğu ana grup ve ekollerin günümüzde mensuplarının bulunup bulunmaması dikkate alınmaktadır. Ehl-i Sünnet adı verilen ana çoğunluk içerisinde yer alan fıkıh ekollerinin bir kısmı günümüzde de yaşamaktadır. Yaşayan Sünni fıkıh ekolleri “dört mezhep” adıyla da anılan Hanefî, Şâfîî, Maliki ve Hanbeli ekolleridir. Bunların yanında günümüze kadar varlığını sürdüremeyen Sünni fıkıh ekolleri bulunmaktadır. Evzâî, Sevri, Leys, Taberî ve Zahirî ekolleri bunlardandır.

Sünni fıkıh ekollerinin dışında, Harici ve Şii çevrelerde teşekkül eden ekollerin bir kısmı günümüze kadar gelmiştir. Bu grubun örnekleri arasında Şii çevrede teşekkül eden Zeydî, Ca’ferî ve İsmâilî ekollerini ve Harici çevrede teşekkül eden İbâzî ekolüdür.

► HANEFİ EKOLÜ:

Hanefî ekolü Kufe’nin önde gelen fıkıhçısı, re’y ekolüyle adı özdeşleşmiş bir müctehid olan Ebu Hanife Numan b. Sabit etrafında şekillenmiştir. Ebu Hanife, kendi ifadelerine göre Kitâb, Sünnet, Sahabe kavli ve içtihadı kaynak olarak kullanmıştır. İctihad, kıyas ve istihsanı kapsamaktadır. Bunların yanında açıkça zikretme de icmâ ve örfün de Ebu Hanife tarafından icthadlarında göz önünde bulundurulduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Ebu Hanife’nin fıkıhi meselelerde kullandığı kaynakları **Kitap, Sünnet, icmâ, sahabe kavli, kıyas, istihsan** ve **örf** olarak sıralayabiliriz.

Ebu Hanife’nin görüşlerinin tedvininde ve mezhepleşmesinde öğrencilerinin önemli katkıları olmuştur. Bu bağlamda önde gelen dört öğrencisi Ebu Yusuf Yakub b. İbrahim, Muhammed b. Hasen eş-Şeybânî, Züfer b. Hüzeyl ve Hasen b. Ziyad hatırlanmalıdır.

**BİLGİ
NOTU !**
Hanefî Ekolünün Yayıldığı Coğrafya

Abbasiler ve Osmanlılar zamanında resmi mezhep olarak kabul edilmesi Hanefî ekolünün etkinliğini bu devletlerin hâkimiyet sahasına yaymıştır. Ancak halk arasında yaygınlık kazanması her bölgede aynı yoğunlukta olmamıştır. Umumiyetle Türk Coğrafyasında ve Türkler aracılığıyla Müslümanlaşmış olan bölgelerde Hanefî ekolü oldukça yaygındır. Bu bağlamda Türkiye, Balkanlar, Kafkasya, Azerbaycan, Kırım, Kazan, Orta Asya, Afganistan, Pakistan, Hindistan ve Çin’de yaşayan Müslümanların çoğu Hanefî mezhebine mensuptur. Irak ve Suriye’de önemli sayıda Hanefî varken, Mısır ve Kuzey Afrika’da Hanefî mezhebi halk arasında pek yaygınlık kazanamamıştır.

► MALİKİ EKOLÜ:

Malikilik, İmam Malik adıyla tanınan Malik b. Enes el-Esbahî etrafında şekillenmiştir. İmam Malik icihadlarında önce Kitap ve Sünnet’e dayanırdı. Ancak ahad haber ile Medine ameli arasında bir çatışma olduğunda Medine amelini öncelikli verirdi. Çünkü kuşaktan kuşağa aktarılan Medine amelinin Hz. Peygamber ve sahabe dönemindeki uygulamayı yansıttığına inanırdı. Bu nedenle Hz. Peygamber’in sünnetini aksettirmesi açısından Medine amelini ahad haberlerden daha güçlü gördü. Medine amelini ve sahabe kavlini delil olarak kullanan Malik, nass bulunmayan konularda kıyas ve mürsel maslahatla amel ederdi. Geç dönem Maliki fakihleri, İmam Malik’in icihadında kullandığı kaynakları Kitap, Sünnet, İcmâ, Medinelilerin uygulaması, kıyas, sahabe kavli, mürsel maslahat, örf ve âdet, sedd-i zerâyi, istihsan ve ıstıshab şeklinde tespit etmişlerdir. İmam Malik’in görüşlerinin yayılmasında öğrencilerinin payı büyüktür. Özellikle Kuzey Afrika ülkeleri ve Mısır’dan gelen öğrencileri hocalarının görüşlerini bu ülkelerde yaymak için gayret göstermişlerdir. Bu öğrencileri arasında Abdurrahman b. el-Kasım, Abdullah b. Vehb, Eşheb b. Abdilaziz, Abdullah b. Abdilhakem, Asbağ b. Ferec ve Muhammed b. Abdillah b. Abdilhakem zikredilebilir.

**BİLGİ
NOTU !**
Maliki Ekolünün Yayıldığı Coğrafya

Maliki mezhebi önce Hicaz bölgesinde yayılmış, daha sonra Kuzey Afrika ülkeleri ve Endülüs’te yaygınlaşmıştır. Günümüzde Kuzey Afrika ülkeleri, Moritanya ve Nijerya’daki Müslüman halkın çoğunluğu Maliki mezhebine mensuptur. Mısır, Sudan, Bahreyn ve Kuveyt’te de Malikilik belli bir oranda bulunmaktadır.

► ŞAFİİ EKOLÜ:

Şâfiî ekolünün kurucusu 767 yılında Gazze’de doğan, 819 yılında Mısır’da vefat eden İmam Muhammed b. İdris eş-Şâfiîdir. Şâfiî, nakli delil bulunmayan alanlarda re’y yoluyla yapılan icihadı kıyasla sınırlandırmış, bunun dışındaki re’y metotlarını meşru kabul etmemiştir. Şâfiî, Hanefîlerin kullandığı istihsanı ise açık bir dille ve sert bir şekilde reddetmiştir. Maliki ekolünce kullanılan bir re’y çeşidi olan Mürsel maslahata da fıkıh kaynakları arasında yer vermemiştir.

İmam Şâfiî'nin görüşlerinin yayılmasında Irak'taki ve Mısır'daki öğrencilerinin katkısı olmuştur. Irak'taki mezheb-i kadimini nakleden öğrencileri arasında Zaferani ve Kerâbisi vardır. Mısır'daki öğrencileri içerisinde Harmele b. Yahya, Buvaytî, İsmail el-Müzeni ve *el-Ümm*'ü rivayet eden Rebî b. Süleyman el-Murâdî önde gelenlerdir.

BİLGİ NOTU !

Şâfiî Ekolünün Yayıldığı Coğrafya

Şâfiî mezhebi günümüzde Mısır, Suriye, Ürdün, Lübnan, İran, Hindistan, Filipinler, Seylan (Sri Lanka), Malezya ve Endonezya gibi ülkelerde yayılmıştır.

► HANBELİ EKOLÜ:

Bu ekolün temsilcisi 780 yılında Bağdat'ta doğan ve 855 yılında aynı yerde vefat eden İmam Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânîdir. Ahmed b. Hanbel'in başvuru kaynakları öncelikle nasslar yani Kitap ve Sünnet'tir. İkinci aşamada sahabenin ittifak ettiği veya muhalifi bilinmeyen fetvalarını delil olarak kabul ederdi. Daha sonra sahabenin ihtilaf ettikleri görüşlerden naslara en uygun bulduğunu tercih ederdi. Dördüncü aşamada, daha kuvvetli bir delil bulamadığı durumda, mürsel ve zayıf hadisleri kıyasa tercih ederdi. Beşinci aşamada ise, artık mecbur kaldığı için kıyası kullanırdı. Ahmed b. Hanbel, farazi fıkıhtan hoşlanmaz, meydana gelmemiş olaylarla ilgili hüküm yürütmezdi. Görüldüğü üzere Ahmed b. Hanbel nass ve eser merkezli, nakle dayalı bir fıkıh anlayışı benimsemiş, kıyası son çare olarak görmüştür. Bununla birlikte sonraki Hanbelîlerin istihsan, ıstıslah ve zerâî gibi metotları da kullandıkları görülmektedir. Mamafih nass merkezli fıkıh anlayışının neticesi olarak, nass bulunmayan konularda ibaha ve serbestlik ilkesi geniş bir geçerlilik alanına sahip olmuştur. Bu durum Hanbelî mezhebine, özellikle muamelat sahasında bir esneklik kazandırmıştır.

Ahmed b. Hanbel'in fihki görüşlerini rivayet eden öğrencilerinin başında oğulları Salih ve Abdullah vardır. Bunların yanında Ebu Bekr el-Esrem Ahmed b. Hani, Ahmed b. Muhammed el-Mervezi ve Abdümelik b. Mihran el-Meymûnî zikredilebilir.

BİLGİ NOTU !

Hanbelî Ekolünün Yayıldığı Coğrafya

Hanbelî mezhebinin yayıldığı alanlar diğer üç Sünnî mezhebe nazaran oldukça sınırlı olmuştur. Önce Bağdat'da, daha sonra Irak'ın dışına taşarak Hicaz, Suriye ve Mısır gibi ülkelerde taraftar bulmuştur. On sekizinci yüzyılda Arabistan'ın Necd bölgesinde Muhammed b. Abdilvehhâb önderliğinde başlayan "Vehhâbî Hareketi" neticesinde Hanbelî ekolü etkinliğini artırmıştır. Günümüzde Suudi Arabistan'ın resmi mezhebi olan Hanbelîliğin, Kuveyt ve Körfez ülkelerinde de mensupları bulunmaktadır.

► ZEYDİ EKOLÜ:

Bu ekolün mensupları imam olarak Hz. Hüseyin'in oğlu Ali Zeynelabidin'in oğlu Zeyd b. Ali'yi kabul etmektedirler. Diğer Şii grupları Ca'feriler ve İsmaililer ise Zeyd b. Ali'nin ağabeyi Muhammed Bakır'ın imam olduğunu savunmaktadır.

Zeyd b. Ali Kur'an, hadis ve fıkıh konularında döneminin seçkin ilim adamları arasında kabul edilmektedir. Babasından ve ağabeyi Muhammed Bakır'dan ilim almıştır. Fıkıhta başvurduğu kaynaklar daha sonraki Zeydî âlimlerin tespitlerine göre Kitab, Sünnet, icmâ, kıyas, istihsan, mürsel maslahat ve akıl şeklinde sıralanmaktadır. Akıl fonksiyonu başka bir delil bulunmadığında, hüsün kubuh kavramları bağlamında, fayda ve zarar ilkelerinden hareketle olayların çözüme kavuşturulmasıdır.

Zeydiler'in Şii grupları içerisinde Sünnilere en yakın olan grup olduğu kabul edilmektedir. Nitekim Zeydîler, Hz. Ali'den önceki üç halifenin hilafetini de meşru kabul etmektedirler. Mest üzerine meshi ve ehl-i kitap hanımlarla evlenmeyi caiz görmemek, gayri müslimin kestiği hayvanın yenmeyeceğini benimsemek gibi Sünnilerle uyuşmayan icthadları da vardır. Bu arada mut'a nikâhını kabul etmeyerek bu konuda diğer bir Şii grubu olan Ca'ferilerden de ayrılmışlardır. Zeydiler icthad konusuna önem vermişler, icthad kapısının kapanmayacağı görüşünü benimsemişlerdir.

Zeydiler günümüzde yoğun olarak Yemen'de yaşamaktadırlar. Zeydilik Yemen'in resmi mezhebidir.

► CA'FERİ EKOLÜ:

Şiiilerin en kalabalık grubunu teşkil eden Ca'feriler, hilafetin Hz. Ali ve Hz. Fatıma'nın soyundan gelen on iki imama has olduğu görüşünü savunmaktadırlar. Bu grup "imamiyye" ve "isnâaşeriyye" adıyla da anılmaktadır. Ekol, altıncı imam Cafer es-Sadık'a nispet edilmektedir.

Ca'ferilerin fıkhi konularda başvuru kaynakları Kitab, Sünnet, icmâ ve akıldır. Sünnet kapsamında ehl-i beyt ve ehl-i beyt taraftarı olan bazı sahabiler kanalıyla gelen rivayetleri kabul etmektedirler. Yalnızca peygamberin sözleri değil, masum imamların sözleri de Sünnet kapsamındadır. Ca'ferilere göre icmâ masum imamlardan birinin görüşü üzerinde gerçekleşen ittifaktır. Akıl hükümü de, hüsün-kubuh kavramlarından hareketle, fayda ve zarar ilkeleri çerçevesinde bir meseleyi çözüme kavuşturmaktır. Bu bağlamda geliştirdikleri berâet, ihtiyât, tahyîr ve istishâb gibi ilkeler de bulunmaktadır. İctihad kapısının daima açık olduğunu savunan Ca'feriler, kıyası bir başvuru kaynağı olarak görmemektedirler. Sünni ekollerle ihtilafa düştükleri meseleler arasında muta nikâhını kabul etmeleri, boşamada şahit bulundurulmasını zorunlu görmeleri, ehl-i kitap kadınlarla evlenmeyi caiz görmemeleri en bilinenlerindedir. İran'ın resmi mezhebi olan Caferiliğin Irak, Suriye, Lübnan, Azerbaycan, Afganistan, Pakistan, Hindistan, Mısır ve bazı Kuzey Afrika ülkelerinde de mensupları bulunmaktadır.

Odaklan !..

Ülkemizdeki Müslüman halkın büyük çoğunluğu yaşayan Sünni fıkıh ekolleri içerisinde yer alan Hanefi ekolüne mensuptur. Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerimizde yine yaşayan Sünni fıkıh ekolleri içerisinde yer alan Şâfi ekolüne mensup vatandaşlarımız vardır. İstanbul gibi büyük şehirlerde ve bazı doğu illerimizde de Şii çevrede gelişmiş olan Ca'feri ekolüne mensup vatandaşlarımız bulunmaktadır.

7. İSLAM FİKHİNİN KAYNAKLARI

İslam fikhının kaynakları, şer'î hükümlerin kendilerinden çıkarıldığı *delilleri* ve bu delillerden hüküm çıkarmayı sağlayan *yöntemleri* ifade eder. Deliller, kendi arasında aslî deliller ve aslî delillerin uzantısı olan deliller olmak üzere ikiye ayrılır. Kitab, Sünnet, icmâ ve bazılarınca ıstışhâb aslî deliller içinde yer alırken, önceki şeriatlar, sahabî sözü ve Medine ehlinin ameli aslî delillerin uzantısı olan deliller kapsamına girer. Yöntemler ile de bu aslî deliller ile özellikle Kitab ve Sünnet ile geçerli bir şekilde ilişki kurmak suretiyle hüküm çıkarmayı sağlayan yollar kastedilmektedir. Bunlar da kıyas, istihsan, ıstışlah ve sedd-i zerâi'dir.

Odaklan !..

Delil ve yöntem ayırımının mantığı şudur: Delil, oluşumunda beşer katkısı olmayan ve insani eylemlerin hükümlerini içinde barındırdığı düşünülen şeydir. Yöntem ise, bu delillerden hüküm çıkarmak için başvurulan çeşitli yolları ifade eder. Bu yolların başlıcaları, kıyas, istihsan, ıstışlah ve sedd-i zerâi'adır.

ASLİ DELİLLER

İslam fikhının en temel kaynağı, usul literatüründe **Kitab** diye isimlendirilen, Allah'tan Hz. Peygamber'e vahiy olarak gönderilen Kur'an-ı Kerim'dir. Bu özelliği sebebiyle Kur'an, diğer delillerin dayandığı ana delil ve bu delillerin doğrudan veya dolaylı olarak meşruiyetini sağlayan bir kaynaktır. Kur'an'ın temel özelliği, ilk nesilden itibaren nesilden nesile mütevatir bir yolla nakledilerek bize kadar gelmesi ve dilinin Arapça oluşudur. Bu özelliği sebebiyle hata ihtimali olan tercümeden hüküm çıkarmak sağlıklı bir yol değildir. Kur'an'da ibadetler de dâhil fikh alanıyla ilgili 500 civarında ayet bulunmaktadır. Bu ayetler daha çok genel prensiplerden bahsetme ve çok az sayıda konuyla ilgili ayrıntı sayılabilecek hükümler içermektedir. Ayetlerin şer'î bir hükme nasıl delalet ettiği ise ciddi bir bilimsel çabayı ve metodolojiyi gerektirir. Bu yüzden fikh usulünün önemli bir konusu olan *istinbat metotları*, Kur'an ve Sünnet lafızlarından nasıl hüküm çıkarılacağına tahsis edilmiştir. Kur'an metinleri ile Sünnet metinleri (ayet ve hadisler) usulcüler tarafından *nass* terimi ile ifade edilir.

Odaklan !..

Kur'an'ın İslam fikhının aslî kaynağı olduğunda görüş birliği bulunmakla beraber, Kur'an'daki tek tek ayetlerin şer'î bir hükme nasıl delâlet ettiği hususu ciddi bir bilimsel çabayı ve metodolojiyi gerektirir. Bu bakımdan sıradan okuyucunun ayetlerden gerek ibadetler gerekse fikh doktrini alanında hüküm çıkarması kolay olmayacağı gibi doğru da olmaz. Kur'an'ın anlaşılmasında, ayetlerin lafzı kadar Şâri'in (Allah) maksatları, Hz. Peygamber'in açıklama ve uygulamaları da önemli yer tutar. Bu temel noktalar ve fikh usulünde verilen diğer ayrıntılar dikkate alınmadan Kur'an'dan hüküm çıkarılmaya çalışılması, insanların kendi kişisel yorum ve tercihlerini Kur'an üzerinden sanki Kur'an'ın hükmüymüş gibi sunmaları gibi yanlış ve yanıltıcı sonuçlar doğurabilir.

İslam fıkhnının ikinci aslî kaynağı ise **Sünnet**'tir. Sünnet terimi, Hz. Peygamberin söz, fiil ve takrirlerini içerir. Her ikisi de vahye dayandığı için hükümün kaynağı olması açısından Kur'an ile Sünnet arasında bir fark yoktur. Bu yüzden Sünnet, *vahy-i gayr-i metlûv* olarak isimlendirilmiştir. Ancak büyük kısmı itibariyle Sünnet'in bize nakledilmesi tevatür yoluyla olmadığı için bu yönden Kur'an ile aralarında bir fark vardır. Diğer yandan usulcülere göre Sünnet, müstakil bir kaynak olmasının yanında Kur'an'ın anlaşılması noktasında önemli bir fonksiyona sahiptir. Bir bütün olarak Sünnet'in hüküm kaynağı olduğu konusunda usulcüler hemfikirdir. Ancak özellikle mütevatir ve meşhur haber derecesine ulaşmamış haber-i vahidlerin delil olarak kullanılmasında ekollerin farklı ölçütlere sahip olduğu unutulmamalıdır.

İcmâ, Hz. Peygamberin vefatından sonra meydana gelen teşriî otorite boşluğunu doldurma ihtiyacından kaynaklanmıştır. Masum olması sebebiyle sağlığında Hz. Peygamber, nihai karar mercii ve sözü de bağlayıcı idi. Şia, Hz. Peygamberden sonra ortaya çıkan otorite boşluğunu *masum imam* fikri ile doldururken Ehl-i sünnet, Hz. Peygamberin yerine *ümmetin yanılmazlığı* fikrini koymuştur. Diğer bazı işlevleri yanında icmâ, tarih boyunca Hz. Peygamber'den gelen anlayış ve uygulamaları korumak ve sürdürmek gibi çok önemli bir işlev görmüştür. İcmâ, Hz. Peygamberden sonra onun ümmetinden olan müctehidler herhangi bir devirde şer'î bir meselenin hükmü üzerinde görüş birliğine varmalarıdır. Şayet müctehidler görüşlerini tek tek açıklamış ve aynı noktada buluşmuş ise buna *sarih icmâ* denir. Bir veya birkaç müctehidin görüş belirtip diğerlerinin haberdar oldukları halde inkâr veya itiraz etmemeleri de *sükûti icmâ* olarak isimlendirilir. Birincisi usulcülerin büyük çoğunluğuna göre delil kabul edilirken diğeri tartışmalıdır.

BİLGİ NOTU !

İcmân Mertebeleri (Merâtibu'l-İcmâ)

Sağlamlık ve kesinlik derecelerine göre icmâ şu şekilde sıralanır: 1) Sahabe icmâ 2) Sonrakilerin, sahabenin ihtilafı bulunmayan bir konudaki icmâ 3) Sonrakilerin, sahabilerin ihtilaf ettiği bir konuda mevcut görüşlerden biri üzerinde icmâ. Bu icmâ tartışmalı olup, bir asır içinde veya iki farklı asırda değiştirilmesi mümkündür. 4) Gerçekleştikten sonra içlerinden birinin vazgeçtiği icmâ. Bu tür icmâ da tartışmalıdır.

► İCMÂN İŞLEVLERİ:

İcmân işlevleri ise şunlardır:

1. *Muhafaza*: İbadet ve ibadet içerikli konularda Hz. Peygamber'den intikal eden ve sahabede somutlaşan mevcut anlayış ve uygulamaları korumak ve sürdürmek.

2. *Bağlayıcılık*: Özellikle fıkıh alanına ilişkin olmak üzere, yeni karşılan problemlerde ortak ve bağlayıcı karar alabilmek.

3. *Kamu otoritesini sınırlamak*: Her iki işlevi itibariyle de icmân, aynı zamanda mevcut anlayış ve uygulamayı, yöneticilerin değiştirme girişimlerine karşı korumak suretiyle bir anlamda onların otoritelerini sınırladığı da söylenebilir.

4. *Bazı usûl konularının meşruiyetini sağlamak:* Usulcülerin, icmâa özellikle sahabe icmâma yükledikleri fonksiyonlardan birisi de, kıyasın hüccet oluşu, haber-i vâhid ile amel gibi usulî konuların meşruiyetini ispatlamak ve temellendirmektir. Hz. Peygamber'den sonra ilk uygulayıcılar olarak onların tavırları ve ortak kanaatleri, bazı usulî anlayışların temelini teşkil etmektedir.

Istishâb, aksine delil bulunmadıkça, daha önce varlığı bilinen bir durumun, varlığını koruduğuna hükmedilmesi anlamında olup kelamcı usulcülere göre aslî deliller arasında yer alan bir delildir. Diğer üç delil naklî delil iken ıstışhab aklî bir delildir. Hanefî usulcüler ise genel olarak ıstışhâbî delil olarak değerlendirmezler. İstışhâb ile ilgili iki önemli ilke mevcuttur. Birincisi nasslarda bir belirleme olmadığı sürece ve diğer delil ve yöntemler ile hükmü belirlenemediği sürece bir davranışta bulunmanın veya bir şeyden yararlanmanın mübah olmasıdır (eşyada asıl olan mübahlıktır). İkincisi, aksi yönde bir delil bulunmadıkça kişinin suçsuz ve borçsuz sayılmasıdır (berâet-i zimmet asıldır).

► ASLİ DELİLİN UZANTISI OLAN DELİLLER

İslam fıkıhçılarının hüküm çıkarırken kullandıkları bazı kaynaklar daha vardır. Bunlar aslında müstakil birer kaynak olmayıp daha çok Kur'an ve Sünnet'in birer uzantısı gibidir ve kaynak olmaları konusunda mezhepler arasında görüş ayrılığı vardır.

Önceki şeriatler anlamına gelen **şer'u men kablenâ** konusundaki tartışma, Müslümanlar için geçerli olduğu ya da olmadığı belirtilmeksizin Kur'an ve Sünnet'te yer alan önceki şeriatlere ilişkin hükümlerdir. Hanefî ve Malikî usulcülere göre bu tür hükümler müslümanlar hakkında da bağlayıcıdır.

Sahabî sözü, bir sahabînin herhangi bir konudaki görüş ve fetvâsı anlamına gelir. Bu konudaki tartışma bir sahabînin sahabe döneminde yaygınlık kazanmayıp sonraki dönemlerde yaygınlık kazanan sözüdür. İmam Mâlik'e Şâfiî ve Ahmed b. Hanbel'den nakledilen bir görüşe göre ve Debûsî, Serahsî ve Pezdevî gibi önde gelen Hanefî usulcülere göre bu tür sahabî sözleri hüccettir. Çünkü bunun Hz. Peygamber'den duyulmuş olma ihtimali vardır ve Hz. Peygamber onları övmüş ve onlara uyanların hidayete ulaşacağını belirtmiştir. İçlerinde Kerhî'nin de bulunduğu Hanefî usulcülere göre ise kıyasa aykırı olan sahabî sözü hüccettir. Çünkü sahabe, kıyas yöntemlerini bilmektedir. Buna rağmen kıyasa aykırı bir söz söylediğinde bunu büyük ihtimalle bildiği bir Sünnet sebebiyle söylemiştir. Daha çok kelamcı usulcülerin tercih ettiği diğer görüşe göre ise sahabî sözü, hüccet değildir. Çünkü icthad açısından müctehid olan bir sahabî ile sahabî olmayan bir müctehid arasında bir fark yoktur.

Medine ehlinin ameli, mahiyeti konusunda farklı açıklamalar olmakla birlikte Medinelilerin uygulamaları için kullanılır. Hz. Peygamber hicretten sonra burada yaşamış ve ahkâm ayetlerinin büyük çoğunluğu da burada inmiştir ve Medine halkı da bu süreci Hz. Peygamber ile birlikte yaşamıştır. Bu yüzden Medine'de yaşayan İmam Mâlik bu uygulamalara bir değer atfetmiştir. Malikilerin dışındakiler ise bu uygulamaların hüccet olmadığı görüşündedirler.

► YÖNTEMLER

Usulcülerin üzerinde durduğu en önemli yöntem **kıyastır**. Zahiriler ve Şia dışındaki usulcülerin büyük çoğunluğuna göre kıyas, hükme ulaşmanın meşru bir yöntemidir. Kıyas, nasslarda yer alan bir meselenin hükmünü, aralarındaki ortak illet sebebiyle

le nasslarda açıkça düzenlenmemiş meseleye vermektir. Bir kıyas işleminde *asıl*, *fer'*, *asılın hükmü* ve *illet* olmak üzere dört temel unsur (rükün) vardır. Asılın hükmünü *fer'*e geçirmek ortak illete bağlı olduğu için illet, kıyasta önemli bir rükündür. İletin açık/belirgin, istikrarlı ve münasip olması gerekir. Eğer illet nasslarda açıkça belirtilmiş ise mansus illet, nasslarda açıkça belirtilmemiş fakat fakih tarafından çeşitli yöntemler uygulanarak bulunmuş ise müstenbat illet olarak isimlendirilir. Çoğu zaman illet, fakihin çabası sonucunda bulunduğu için sübjektif bir özellik taşır ve kıyas da buna dayandığı için kesinlik ifade etmez, zan ifade eder. Diğer yandan kıyas, ortak illete dayandığı için bir hükmün ilkten konulması değil, nasslarda potansiyel olarak var olan hükmün açığa çıkarılmasıdır. Yani kıyas bir hükmü ispat etmez, ızhâr eder açığa çıkarır.

İstihsan, daha çok Hanefilerin ve Malikilerin kullandığı bir yöntem olup, bir meselede fakihin, benzerlerine verdiği hükümden bir sebepten dolayı vazgeçip başka bir hüküm vermesidir. Buna neden olan şey bazen nass olur, bazen icmâ olur, bazen zaruret olur, bazen kapalı bir kıyas olur. İstihsan çoğu kez, kıyasın genel yarar ve Şârii'nin temel amaçları açısından tam bir uyum ve uygunluk göstermediği durumlarda bu uyum ve uygunluğun daha üst düzeyde gerçekleştirilmesi amacıyla başvuru olan bir yöntemdir.

Maslahatlar Şâri'in koyduğu hükümlerde dikkate alıp almamasına göre üçe ayrılır. Şâri'in dikkate aldığı, geçerli saydığı maslahatlar muteber, geçersiz saydığı maslahatlar mülğâ maslahatlar olarak isimlendirilir. Nasslarda Şâri'in geçerli ya da geçersiz saydığına ilişkin bir açıklama olmayan maslahatlar ise mürsel maslahatlar olarak isimlendirilir. **İstislah** da işte bu tür maslahatları dikkate alarak hüküm vermektir. Kıyastan farkı ise şudur: Kıyasta Şâri'in dikkate aldığı bir maslahatın gerçekleştirilmesi söz konusu iken istislahta maslahatın geçerli ya da geçersiz olduğu belirlenmemiştir. İstislah daha çok Malikilerin ve kısmen de Hanbelilerin kullandığı bir yöntem olarak meşhur olmuştur.

Sedd-i zerâi' ise bizatihi yasaklanmamakla birlikte kötü ve zararlı bir sonuca götüren şeylerin yasaklanması, engellenmesi anlamına gelir. Diğer bir ifadeyle kötülüğe ve zararın doğmasına yol açan vesilelerin, sonuç gibi değerlendirilerek yasaklanmasıdır. Sedd-i zerâi' daha çok Malikiler ve Hanbeliler tarafından başvuru olan bir yöntemdir.

8. İSLAM FİKHİNİN SİSTEMATIĞI

Klasik bir fûrû eserin içindekiler kısmı incelendiğinde bu eserin ortalama altmış civarında “*kitâb*” denilen bölümden oluştuğu görülür. Bu bölümlerin her biri belirli üst başlıklar altında tasnife tabi tutulmadan birbirinden adeta müstakil birer bölüm gibi görünmektedir. Ancak klasik fıkıh kitapları okunmaya başlandığında “*kitâb*” denilen bu bölümlerin aslında belirli üst konu başlıkları etrafında toplanabileceği görülür.

Fıkıh kitaplarının ele aldığı konu ve bölümler genel bir sınıflama ile üç alana ayrılır. Bunlar:

1. İbâdât
2. Muâmelât
3. Ukûbât alanlarıdır.

► İBÂDÂT

İbâdât, ibadet kelimesinin çoğulu olup “ibadetler” demektir. İbadet kelimesi en genel anlamıyla mükellefin yaratana karşı saygı ve itaatini simgeleyen, dinin yapılmasını istediği belirli ve düzenli bir takım söz ve davranışlardır. Bütün fıkıh kitapları ibâdât ana bölümü altındaki konularla başlar ve genellikle ilk olarak temizlik bölümü (*kitâbu't-tahâre*) incelenir. Bundan sonra dört temel ibadet olan namaz, zekât, oruç ve hac, her biri müstakil bir başlıkta (*kitâbu's-salât*, *kitâbu'z-zekât*, *kitâbu's-savm*, *kitâbu'l-hacc*) tüm detaylarıyla ele alınır. Bu dört temel ibadetin dışında kimi teknik anlamda bir ibadet olmadığı halde helal-haram bilgisi içeren ve kulun yaratana karşı sorumluluklarını gösterdiği için ibadât ana başlığı altında değerlendirilen bölümler de vardır. Genel olarak fıkıh kitaplarının her zaman baş kısmında bulunmayıp ortalara ve sonlara dağılmış bu bölümleri ve kısaca içeriklerini şöylece belirtebiliriz: *Kitâbu'l-eymân*: Yeminler bölümü; *Kitâbu'z-zebâih*: Şer'î yöntemlerle hayvan kesimi; *Kitâbu'l-udhiye*: kurban bölümü; *Kitâbu'l-eşribe ve'l-et'ime*: İçilmesi ve yenilmesi helal ya da haram olan şeyler bölümü; *Kitâbu's-sayd*: av ve avcılık bölümü; *Kitâbu'l-hazr ve'l-ibâha*: bazen *Kitâbu'l-kerâhiyye ve'l-istihsân* adıyla da geçen bu başlık, çoğunlukla yukarıdaki bölümlerde ele alınmayan helal veya haram olan şeyleri ele alır.

► MUÂMELÂT

Fürû-i fıkıh eserlerinde ibadetler alanıyla ilgili belli başlı konular ele alındıktan sonra bu eserlerinin en geniş bölümünü oluşturan muâmelât alanına geçilir. Muâmelât kelimesi klasik bir tanıma göre “şahısların yaşamlarındaki normal ihtiyaçlarını gideren ve onlara fayda temin eden ilişkileri düzenleyen hükümler” olarak tanımlanır ve şahısların normal medeni ilişkilerini ve hukuki işlemlerini ifade eder.

Muâmelât alanındaki konular medeni hukuk ile yargılama hukuku konularına karşılık gelir. Bu alan içindeki Münâkehât/mufârakât başlığı, aile hukukuna; Malî muâmelât başlığı daha çok Eşya ve Borçlar hukukundan oluşan Malvarlığı alanına; Terikât, Miras fikhına, Muhâsemât ise daha çok yargılama hukukuna paraleldir.

Münâkehât terimi muâmelât konularının temel başlıklarından ilki olup zaman zaman Münâkehât ve Müfârakât olarak da ifade edilir. Münâkehât terimi daha çok aile müessesesinin kuruluş sözleşmesi olan nikâh akdini ve bu akitle kurulan aile kurumunu; Müfârakât kısmı ise evliliğin sona ermesiyle ilgili konuları ifade eder. Fıkıh kitaplarındaki *Kitâbu'n-nikâh* (nikâh/evlilik akdi bölümü), *Kitâbu't-talâk* (boşama bölümü) ve *Kitâbu'r-radâ* (süt emme ve süt emme sebebiyle doğan evlilik engeli bölümü) bu başlık altında yer alan bölümlerdir.

Terikât, Türkçeye *terike* olarak geçen terike kelimesinin çoğuludur. Fıkıh kitaplarındaki *Kitâbu'l-vesâyâ* (vasiyetler bölümü) ile *Kitâbu'ferâiz* (mirascılar ve hisseleri bölümü) bu başlığa dâhildir.

Muhâsemât başlığı ise, kelime anlamı olarak mahkemede davacı ve hasım olma anlamı taşımakta olup yargılama hukuku konularından oluşur. İslam fıkıhçıları muâmelât alanındaki hukuki anlaşmazlıkların yargı yoluyla çözümünü konularını da Muamelât alanında ele alır.

BİLGİ NOTU !

Klasik fûru kitaplarında da ağırlıklı olarak şahsın fihî/hukuku konularını inceleyen bölümler vardır. Bunlara örnek olarak şu bölümler verilebilir: *Kitâbu'l-hacr* (bir kişinin sözlü tasarruflarını kısıtlama bölümü), *Kitâbu'l-meşkur* (kendisinden haber alınamayan kaybolmuş kişi bölümü), *Kitâbu'l-me'zûn* (tasarruflar kısıtlanmış kişilere akit yapma hakkının verilmesi veya hacr altına alınmış kişinin hacrini kaldırma bölümü), *Kitâbu'l-itâk* (köle azat etme bölümü), *Kitâbu'l-mukâteb* (köleyle yapılan özgürlük sözleşmesi bölümü), *Kitâbu'l-ikrah* (bir kimseyi korkutarak rızası olmaksızın bir tasarrufta bunmaya zorlamak/ikrah bölümü), *Kitâbu'l-hünsâ* (çift cinsiyetli kişi bölümü), *Kitâbu'l-vakf* (vakıf bölümü).

► UKÛBÂT

Klasik fıkıh kitaplarının genellikle son kısımlarında yer alan bölümler ukûbât ana başlığına dâhildir. Ukûbât kelimesi, ceza anlamına gelen *ukûbe* kelimesinin çoğuludur. Bu alanı ifade için bazen 'caydırıcı cezalar' anlamına gelen "*mezâcir*" kelimesi de kullanılır. Bu sebeple bu ana bölüm öncelikli olarak ceza hukuku alanına giren konuları, yani İslam fihî açısından suç kabul edilen fiilleri, bunlara verilecek cezaları ve bu cezaların nasıl uygulanacağını ele almaktadır. Ayrıca ukûbât alanı içinde ceza yargılamasıyla ilgili konular da bu başlıktaki bölümler içinde açılan alt başlıklar altında incelenir. Bu alana giren başlıca bölümler şunlardır:

Kitâbu'l-Cinayât (öldürme ya da yaralama/müessir fiiller bölümü). *Kıyas* konusu genellikle bu bölümde ele alınır. *Kitâbu'l-hudûd* (had cezaları bölümü), zina suçu ve cezası (*haddu'z-zinâ*), namusa iftira suçu ve cezası (*haddu'l-kazf*); hırsızlık suçu ve cezası bölümü (*haddu's-serika*), dinden dönme suçu ve cezası (*haddu'r-ridde*) gibi alt bölümlerden oluşur. *Kitâbu'l-meâkil* (âkile sistemi bölümü).

Odaklan !..

Ukûbât bölümleri, muâmelât konularından farklı olarak devletin üstün kamu hâkimiyetini açıkça kullandığı bir alandır. Devlet bu otoriteyi kullanarak hukukun suç kabul ettiği fiilleri işleyenleri cezalandırır.

► ALLAH HAKKI-KUL HAKKI AYRIMI VE SİSTEMATİKLE İLGİSİ

Fıkıhın konusu olan haklar ve bu hakları doğuran hükümlerle ilgili İslam fihînda en yaygın ayırım hakların "Allah hakkı" ve "kul hakkı" şeklindeki ayırımdır. Kul hakkı, kullara ait dünyevi menfaat ve faydalarla ilgili hükümlerin doğurduğu haklardır. Örneğin, 'başkasının malının haram olması' hükmü mülkiyet hakkını doğurmaktadır. Allah hakkı ise belirli bir kulun ve şahsın inhisarında olmadan tüm insanların umumi faydasıyla ilgili hükümlerin doğurduğu haklardır. Zinanın haramlığı hükmü böyledir. Bu yasaklığın Allah hakkı olarak ifade edilmesi, zinanın haram kılınmasının şahısların ötesinde tüm toplumu ilgilendiren yönünün olması ve bu yönün fıkıh tarafından esas alınmasıdır. Buna göre zinanın haram kılınması neseplerin karışmaması, nesillerin

kaybolup gitmemesi gibi kamu menfaatini temine yönelik bir hükümdür. Ayrıca bir de her iki hak türünü birlikte içeren karma haklar vardır. Buna göre ortaya şöyle dörtlü bir hükümler/haklar tablosu çıkar: 1. Hâlis kul hakları (başkasının malının haramlığı hükmünün doğurduğu mülkiyet hakkı gibi), 2. Halis Allah hakları (Zina, hırsızlık vb. yasaklar ve bunlara verilen cezaların doğurduğu nesebin karışmaması sonucu gibi), 3. İki türün birleşmekle birlikte Allah hakkının ağır bastığı haklar (namusa iftira cezası), 4. İkisinin birleştiği ve kul hakkının ağır bastığı haklar (Kıyas cezası).

Bu iki hak türü İslam fıkına şekil veren ve sistematüğini içerdenden yöneten bir özelliğe sahiptir. Bu ayırım İslam fikhını iki ayrı alana, kul hakları alanı ve Allah hakları (kamu hakları) alanına bölmektedir.

BİLGİ NOTU !

Fıkıh alanında tarihi süreç içinde birbirinden farklılaşan çok sayıda edebi tür ortaya çıkmıştır. Elimize aldığımız ya da ismini duyduğumuz bir kitabın içinde neler olabileceğini anlamak için bu edebi türleri bilmek oldukça önemlidir. Çünkü her türün ele aldığı konu ya da konuyu ele alış şekli birbirinden farklıdır. Fıkıh literatürünü oluşturan başlıca türler şunlardır: Usûl-i fıkıh, furû-i fıkıh, ahkâm-ı sultâniye, harac-ı emvâl, kavâid, fetvâ, hilaf ve hilâfiyat, fıkıh tarihi, edebü'l-kâfî, ahkâm ayetleri ve ahkâm hadisleri.

9. İSLAM FIKHİNİN GENEL PRENSİPLERİ

İslam fıkıhçıları furû eserlerinde büyük oranda meseleci yöntemi kullanmışlardır. Ancak zamanla fıkıh düşüncesinin gelişmesiyle oluşturdukları fikhin arkasında yatan genel fıkıh ilkelerini küllî kâide adıyla ortaya koymuşlardır. Bu kaidelerin özellikle beş tanesinin, kapsamının oldukça geniş olduğu görülür. İslam fikhindeki herhangi bir hüküm büyük oranda bu ilkelerden biriyle irtibatlıdır. Bu ilkeler şunlardır:

Bir işten maksat ne ise hüküm ona göredir:

Bu küllî kâide, şahısların davranışlarının (söz ve fiillerinin) ve fikhî bir sonuç elde etmek üzere dışı vurdukları irade beyanlarının hükmünün belirlenmesinde onların niyet ve amaçlarının öncelikli olarak dikkate alınacağını ifade eder. Prensip olarak salt ibadet mahiyetindeki amellerde kişilerin o ibadetle ilgili niyet taşımaları şartı vardır. Namaz, oruç, zekât vb. ibadetler böyledir. Bu sebeple zekât niyeti ve kastı taşımadan fakirlere yardım yapmak zekât olarak kabul edilmeyip sıradan bağış (teberru) olarak değerlendirilir. Amellerin uhrevî hükümlerini belirleme noktasında niyet ve kasıt önem taşıdığı gibi Muâmelat alanında da kişilerin fikhî bir sonuç doğuran çoğu fiillerinde niyet ve amaçları göz önünde bulundurulur. Özellikle bir takım durumlarda tarafların hüsnüniyet (iyi niyet) sahibi olup olmamaları, ilgili fiile hangi hükmün bağlanacağı hususunda ayırt edici bir ölçüttür. Ukûbât alanında da niyet ve kasıt, yapılan fiilin sonucunu belirlemede önem taşır. Örneğin, bir adam öldürme suçunda, şahitler ve karinelere bakılarak failin o kişiyi öldürme kastı taşıdığına hükmediliyorsa kıyas cezası uygulanır. Eğer failin öldürme kastı taşımadığı, hata yoluyla ölüme neden olduğu anlaşılıyorsa kastı olmayan kişinin bu fiili kıyas cezası gerektirmez. Örneğin bir ava ateş ederken kurşunun bir kişiye isabet etmesi durumundaki gibi.

Şek ile yakın zail olmaz:

Bu kaidenin anlamı şudur: Meydana geldiği, var olduğu kesin olarak bilinen bir durumun, sonradan ortaya çıkan bir şüphe ve tereddüt sebebiyle ortadan kalktığına hükmedilmez. Aynı şekilde bir şeyin mevcut olmadığı kesin olarak biliniyorsa, aksine delil olmadıkça salt tereddüt (şek) ile o şeyin var olduğuna hükmedilmez. Örnek olarak bir kimsenin bir şahsı ibra ederek onun kendisine hiçbir borcu kalmadığını açıkça beyan ettiğini, sonraki bir vakitte ise bu şahsın kendisine borcu olduğunu iddia ettiği düşünelim. Mahkemeye intikal etmiş böyle bir davada alacaklı olduğunu iddia eden kişi borcun olduğu tarihi beyan edemiyorsa dava mahkeme tarafından dikkate alınmaz. Yine iddia ettiği borcun bu ibradan sonra gerçekleştiğini ispat edemezse bu durumda da mahkeme borca hükmetmez. Çünkü borçlu olduğu iddia edilen kişinin belirli bir tarihe kadar borcunun kalmadığı, borcun ibra edilmesi sebebiyle kesinlik kazanmıştır. Davayı önce ibra edip sonra da onun kendisine borçlu olduğunu ileri süren kişinin iddiası ise, iddia edilen alacağın ibradan önce mi sonra mı olduğu noktasında bir kesinlik ifade etmemektedir. Bu kişinin iddiasında haklı görülmesi için alacağının bu ibradan sonra ortaya çıktığını ispat etmesi gerekir.

Meşakkat teysiri celbeder:

Zorluk ve zahmet kolaylaştırma sebebidir. Buna göre uygulaması mükellef üzerinde büyük bir zorluk oluşturan hükümler fıkıh tarafından hafifletilerek mükellefin güç yetirebileceği hale getirilir. Dindeki emirlerin ve fıkhi hükümlerin uygulanması insanın bir zarara uğramaksızın katlanabileceği seviyede bir zorluk taşıyabilir. Bunlar hayatın alışıldık zorlukları ile aynı seviyededir. Geçim temini için çalışma, ya da soğuk bir günde abdest almak, sıcak bir günde oruç tutmak gibi. Bu kaidenin kapsamına giren zorluk ise alışılmadık, şiddetli zorluktur. Başka bir deyişle insanların normal şartlarda katlanamayacakları, hayatlarının düzenini sarsan, kişinin canına ya da malına karşı bir tehlike oluşturan durumlardır. Bu tür zorluklar alışılmışın dışında oldukları için kolaylık hükümlerinin gelmesine bir sebep oluştururlar. Zaruret ve hacet (ihtiyaç) bu tür zorluğun iki ayrı seviyesini oluşturur. Buna göre, açlık sebebiyle insan hayatını tehdit eden bir zorlukla (ıztıtır hali) karşılaşıldığında, domuz eti, şarap gibi haram olan şeylerin, ölüm ve hastalık riskini ortadan kaldıracak ölçüde yenilip içilmesi caizdir.

Zarar ve Mukabele Bi'z-Zarar Yoktur:

Bir kişinin başka bir kişiye zarar vermesi ya da kendisine verilen bir zarara aynı şekilde zararlar karşılık vermesi yasaktır. Bir kişinin başka birinin hakkını çiğnemeye, onun malına, canına vb. zarar vermeye hakkı yoktur. Çünkü bir başkasına zarar vermek bir tür zulüm olduğu için fıkıh buna izin vermez. Örneğin bir kişinin başkasına ait arazi üzerinde kurulmuş olan bir geçit hakkı olduğunu düşünelim. Bu durumda arazi sahibi hakkını normal şartlarda kullanan bu kişinin araziden geçmesine engel olmak suretiyle o kişiye zarar veremez. Bazı durumlarda zarar herkese tanınmış özgürlüklerin kullanılması ile de ortaya çıkabilir. Örneğin herkes av yapabilir. Ancak hayvan türlerinin ciddi ölçüde azalmasına, insanlarda da korku ve endişeye sebep olacak şekilde av yapmak yasaktır. Yine bir kimse kendi mülkiyet hakkını başkalarına aşırı zarar verecek şekilde kullanamaz.

Adet muhakkemdir:

Fıkhi bir hükme varmak için, örf ve adet hakem kılınır. Özellikle mahkemeye intikal etmiş anlaşmazlıklarda âdete başvurularak anlaşmazlıklar örf ve âdetin hakemliğinde

çözölmeye çalışılır. Çünkü adet İslam fıkhında belirli şartlar altında hükme kaynaklık eden delillerden biri olarak göröölür. Âdeti, toplumda kabul görmüş, yerleşiklik kazanmış tekrar eden uygulamalar olarak tanımlamak mümkündür. Mecelle’de bu maddenin açıklama kısmında âdetin hakem kılınacağı belirtildikten sonra “âdet, gerek umumi olsun gerekse de hususi olsun” denilmiştir. Bu ifade tüm topluma mal olmuşlar kadar belirli bölgelerde ve kesimlerde geçerli olan örf ve âdetin de dikkate alınacağını bildirir.

10. MÜLKİYET VE AKİT TEORİSİ

Mülkiyet hakkı, sahibine eşya üzerinde en geniş ve tam yetkiler veren aynî hakktır. Aynî hakkın (*milik*) niteliği gereği mülkiyette eşya üzerinde doğrudan ve herkese karşı ileri sürölebilen bir hâkimiyet söz konusudur. Ayrıca bu hâkimiyet malike eşya üzerindeki mümkün olan her türlü tasarruf yetkisini verir. Bundan dolayı mülkiyet mutlak (kâmil) milik olarak anılır. Aynî nitelik taşıyan ancak kapsamı daha dar milik türlerine nakıs milik denilir. İrtifak hakları ve rehin, nakıs milkin en önemli örnekleridir. Özellikle irtifak haklarından, kaynak hakkı, geçit hakkı, inşaat hakkı, mecra hakkı, giriş koyma hakkı ve manzara irtifakı başlıca irtifak türleridir.

Odaklan !..

İslam fıkhı özel mülkiyeti net olarak kabul etmiş ve muamelat alanını özel mülkiyetin kabulü düşöncesi üzerine kurmuştur. Başkasının malının haramlığı ilkesi de bir yönüyle mülkiyet fikrinin kabulünün sonucudur.

Mülkiyet hakkı hak sahibinin sayısı bakımından, tek şahıs mülkiyeti hisseli mülkiyet; özel mülkiyetin var olup olmaması açısından, özel mülkiyet kolektif mülkiyet gibi gruplara ayrılır. Teknik anlamda mülkiyet özel mülkiyettir. Kolektif mülkiyette gerçek anlamda mülkiyet söz konusu değildir.

Mülkiyet aslen, naklen ve halefiyet yoluyla kazanılabilir. İlke olarak belirli bir süreyle sınırlı olarak kurulamayan mülkiyet kural olarak mülkiyeti nakleden yollarla ya da yeni malikin öncekine halef olduğu yollarla ortadan kalkar. Ayrıca mülkiyete konu olan malın yok olması, tüketilmesi de mülkiyeti sona erdirir.

Mülkiyet hakkının kapsamı son derece geniş tasarrufları içine aldığı için, diğer hukuk sistemleri gibi İslam fıkhı/hukuku da böylesine güçlü bir yetkiye bir takım sınırlamalar getirmiştir. Bunlar asli, iradi ve istisnai sınırlamalardır. Teknik anlamda gerçek sınırlamalar asli sınırlamalardır. Mülkiyet hakkının konusu mal yani eşyadır. Mal ile ilgili hükümler çok detaylı olduğu için net bir mal tanımı yapmak zordur. Hanefilere göre mal, kısaca iktisadi değeri olan maddi nesnelere dir. Ancak mal ara bir kavram olup gerçek anlamda mal, mütekavvim maldır ve mütekavvim mal ise dinin yararlanmayı mubah kıldığı mallardır. Bir nesnenin mütekavvim mal olmasının üç temel sonucu vardır: Aynî haklara konu olabilme, hukuki işlemlere konu olabilme ve hukuki koruma altında olma. Mal olmayan nesnelere bu sonuçların hiçbiri yoktur. Mütekavvim olmayan mallar ise hiçbir şekilde hukuki koruma görmemekle birlikte sınırlı ve istisnai şekilde, geçici süreyle aynî hak konusu olabilir.

Bir aynı hak ya da hukuki işlemin bir malın ayn ya da menfaati üzerinde kurulduğundan bahsedilerek mal adeta ayn ve menfaat şeklinde iki parçadan oluşur düşünülür. Ayn ve menfaat ayrımı oldukça yaygın ve hukuk dilini belirleyici bir ayırımdır. Benzer şekilde ayn-deyn ayrımı da özellikle borçlar hukukunun temel ayırımıdır. Malın misli ve kıyemi mal şeklindeki ayrımı da özellikle borçlar hukuk alanında esaslı sonuçları olan bir ayırımdır.

Borç doğuran sebeplerin en yaygını akitlerdir. Akitler dışında tek taraflı hukuki işlemler, haksız fiil ve sebepsiz zenginleşme de borcun diğer önemli kaynaklarıdır. Akit kısaca icap ve kabulün irtibatı olup bu irtibatın akdin konusu üzerinde bir takım sonuçları vardır. Bir akitten bahsedebilmek için akdin tarafları, irade beyanı ve konu şeklinde üç temel unsurun var olması gerekir. Bu unsurların bazı şartları taşınması gerekir ki bunlara in'ikat şartları ya da bu unsurların/rükünlerin şartları denilir.

BİLGİ NOTU !

Akdin taraflarıyla ilgili in'ikat şartları, tarafların ehliyet sahibi olması ve özellikle Hanefilerde kural olarak akdin taraflarının iki ayrı kişi olması gibi. Akdin konusunun da fıkhi sonuçlarını taşımaya elverişli olması gerekir. İrade beyanlarının ise karşılıklı ve birbirine uygun olması ve aynı mecliste beyan edilmeleri gerekir.

Hanefî ve Mâlikîlere göre, icap ve kabulün gerçekleştiği meclis sona ermeden tarafların akdi feshetme yetkileri (meclis muhayyerliği) yoktur. İcap ve kabul sözlü irade beyanlarıyla olduğu gibi işaret ve teâtî gibi yollarla da olabilir.

İslam fikhında akdin esas sonucuna akdin hükmü denilir. İcap ve kabulün irtibatıyla bu sonuç doğar. Ancak ana sonucun doğmasıyla akdin doğurduğu borç ilişkisi sona ermez. Zira akdin ikincil sonuçları demek olan hukuku tarafların yerine getirmeleri gereken borçları da gösterir.

Akitler değişik açılardan gruplandırılabilir. Gayesi bakımından akitler; temlik, teminat, koruma, temsil ve ortaklık gayeli akitler olarak gruplanabilir. Ayrıca aynı akitler aynı olmayan akitler ayrımı ile meşru olup olmamasına göre, sahih, fasit ve batıl akit ayrımı, işlerlik bakımından nazif ve mevkuף akit; bağlayıcılık bakımından ise lazıf ve câiz akit ayrımı vardır.

Akitlerin sona ermesinde en yaygın sebep tarafların borçlarını ifa etmesidir. Bir akit taraflarca belirli şartlarda iradi olarak feshedilerek ortadan kalktığı gibi, yine belirli şartlarda tarafların iradesi olmadan infisah edip ortadan kalkabilir.

11. AİLE FİKHİ/HUKUKU

İslam'da nişanlanma, tarafların birbirini tanıması, evlilik konusunda sağlıklı bir karar verebilmeleri ve sonradan ortaya çıkabilecek sakıncaların daha işin başında iken giderilmesi amacını taşıyan meşru ve önemli bir merasimdir.

Odaklan !..

Nişanlanma, esas itibariyle bir evlilik vaadi olup taraflara evlenme mecburiyeti yüklemes.

Evlenme akdinin unsurları taraflar, irade beyanı ve akdin konusudur. Taraflar evlenecek olan kadın ve erkektir. İrade beyanı ise tarafların evlilik akdine ilişkin rızalarını yansıtan, îcâb ve kabûl diye isimlendirilen sözlerdir. Nikâh akdinin konusu ise menfaat türünden bir şey olup bu da tarafların birbirinden cinsel yönden istifade etme imkânıdır.

Evlenme akdinde dört grup şart vardır ve bu şartların akde etkisi farklı düzeylerde-dir. Bunlar sırasıyla in'ikad, sıhhat, nefaz ve lüzum şartlarıdır. İn'ikad şartları, kuruluş şartları olup akde fikhen varlık kazandırır. Bunlar akdi yapacak tarafların ehliyete sahip olması, meclis birliği, îcâb ve kabûlün birbirine uygun olması, evlenme akdinin geciktirici bir şarta bağlanmaması, akdin sürekli olmak üzere yapılmış olması ve evlenecek taraflar arasında sürekli ya da geçici bir evlenme engelinin bulunmamasıdır. Bu şartlardan birini taşımayan evlilik akdi bâtıldır, bir sonuç doğurmaz.

Sıhhat şartları, geçerlilik şartları olup akdin fikhen/hukuken geçerli olarak varlığını sürdürmesini sağlar. Bunlar şahitlerin bulunması, Hanefîlerin dışındakilere göre ikrahın olmaması ve bazılarında göre evlilikte akdin ruhuna aykırı olmayarak ileri sürülen şartlara uyulmasıdır. Sıhhat şartlarından birini taşımayan akit, fâsittir. Fâsit akit ise zifaf olmamışsa bir sonuç doğurmaz. Zifaf olmuşsa batıl akitten farklı olarak birtakım sonuçlar doğurur.

Nefaz şartları akdin yürürlük, işlerlik kazanabilmesi için gerekli olan şartlardır. Bunlar, yapılan akdin velinin ya da ilgili tarafların onayına bağlı olmamasıdır. Veli ya da ilgili tarafların onayını gerektiren akit, askıdadır. Veli ya da ilgili taraflar yapılan akdi onaylarsa akit geçerli olur ve sonuçlarını bilfiil doğurur, onay vermezse bâtıl olur ve sonuç doğurmaz.

Lüzum şartları, akdin geri dönülemeyecek şekilde bağlayıcı olması için gerekli şartlardır. Kızın velisinin rızasını almadan evlenmesi halinde evlendiği erkeğin kendisine denk olmaması ve mehrinin de mehr-i misil olmaması sebebiyle velisinin itiraz hakkının olmamasıdır. Velinin itiraz hakkı olduğu sürece feshedilmesi mümkün olduğu için akit bağlayıcı hale gelmez. Lüzum şartlarını taşımayan bir evlilik, gayr-ı lâzım evliliğidir.

Geçerli bir evliliğin evlenen taraflar açısından sağladığı birtakım hak ve yükümlülükler vardır. Evliliğin erkeğe yüklediği yükümlülüklerin başlıcaları mehir ve nafakadır.

Mehir, evlilik akdi ile sabit olan maddi değeri olan şeydir. Peşin ödenen mehre mehr-i muaccel, sonra ödenmesi kararlaştırılan mehre mehr-i müeccel, akit sırasında kararlaştırılan mehre mehr-i müsemma, akit sırasında kararlaştırılmamışsa mehr-i misil olarak isimlendirilir.

Nafaka, kadının belli şartları yerine getirmesi şartıyla kocanın yüklendiği masrafları içine alır. Nafakaya kadının yiyeceği, giyeceği, oturacağı ev, tedavi ve ilaç masrafları girer. Eşlerin birbirinden cinsel istifadelerinin helal olması, doğacak çocukların nesebinin sabit olması, geride kalanın ölene varis olması ve evlilik sebebiyle evlenme engelinin oluşması da taraflar açısından müşterek sonuçlardandır.

Evliliğin sona ermesi, fesih ve talak olmak üzere temelde iki şekilde olur. Fesih, akit sırasında veya sonradan meydana gelen bir eksiklik ya da bozukluk sebebiyle akdin sona ermesidir ve fesih talak sayılmaz. Talak, belli sözlerle evliliğin koca tarafından sona erdirilmesidir. Koca, üç talak hakkına sahiptir. Kocaya boşadığı eşine yeni bir mehir ve nikâha ihtiyaç duymadan dönme imkânı veren talaka *ric'î talak* denir. Kocaya boşadığı eşine ancak yeni bir mehir ve nikâh ile dönme imkânı veren talaka da *bâin talak* denir.

BİLGİ NOTU !

Ric'î talakta prensip olarak evliliğin devam ettiği, bâin talakta da sona erdiği kabul edilir. Sünnete uygun olan talaka, sünni talak, aykırı olan talaka da bid'î talak denir.

Erkeğin istemediği bir evliliği talak hakkını kullanarak istediği zaman sona erdirmeye hakkı vardır. Fakat kadının bu imkânı sınırlıdır, bunun üç yolu vardır. Bunlar *tefvî-zü'î-talak*, *muhâlea* ve *tefrik*'tir. Tefriki gerektiren sebep Hanefilerde oldukça sınırlı iken diğer mezheplerde daha fazladır. Mezhepler tarafından kabul edilen başlıca tefrik sebepleri şunlardır: Hastalık ve kusur sebebiyle tefrik, kocanın kaybolması sebebiyle tefrik, kocanın nafakayı temin etmemesi sebebiyle tefrik, fena muamele ve geçimsizlik sebebiyle tefrik, îlâ sebebiyle tefrik ve liân sebebiyle tefrik. Muhâlea ve tefrik de talakın kapsamına girer.

Evliktede olduğu gibi evliliğin sona ermesinin de erkek, kadın ve doğan çocuklar açısından birtakım sonuçları vardır. Evliliğin sona ermesinin belli başlı sonuçları şunlardır: İddet, iddet nafakası, miras, nesep, çocuğun emzirilmesi, çocuğun bakım ve terbiyesidir.

12. CEZA-FİKİHİ/HUKUKU

İslam ceza fikhında suçlar *had*, *kıyas* ve *ta'zîr* suçları biçiminde üç kısma ayrılmaktadır.

Had suçları, Kitap ve Sünnet'te doğrudan suç olarak düzenlenmiş, cezaları belirlenmiş ve esas itibarıyla Allah haklarını ihlâl eden davranışlardır.

Kıyas suçları, cana ve vücut bütünlüğüne karşı saldırı niteliği taşıyan davranışlardır.

Ta'zîr suçları ise, Kitap ve Sünnet'te yasaklandıkları halde cezaları belirlenmemiş ya da düzenlenmeleri tümüyle yetkili organa bırakılmış olan suçlardır.

İslam ceza fikhında suçlar, ayrıca, Allah ve kul haklarını ihlâl eden suçlar biçiminde de tasnif edilmektedir.

Allah hakları ile kamusal (toplumsal) haklar, kul hakları ile de özel (kişisel/bireysel) haklar kastedilmektedir. Had suçları, ilke olarak, Allah haklarını ve kıyas suçları da kul haklarını ihlâl eden suçlardır. Ta'zîr suçları ise her iki hak türüne yönelik olabilir.

**BİLGİ
NOTU !**

İslam fikhında suçların bazı özellikleri vardır. Bunlar şöyle sıralanabilir:

1. Had ve kısas suçlarında hâkimin takdir yetkisi bulunmadığı halde, ta'zîr suçlarında vardır.
2. Başta had suçları olmak üzere Allah haklarına yönelik suçların koğuşturulması şikâyete bağılı değildir. Kul haklarına yönelik suçların koğuşturulması şikâyete bağılıdır. Kısas suçları gibi.
3. Had suçlarında suçlunun affi mümkün olmadığı halde, kısas ve ta'zîr suçlarında mümkündür.
4. Hafifletici sebepler had ve kısas suçlarında dikkate alınmadığı halde, ta'zîr suçlarında gözetilir.
5. Zamanaşımı Allah haklarını ihlâl eden suçlarda dikkate alınır. Kul haklarını ihlâl eden suçlarda etkili değildir.
6. En küçük şüphe bile had ve kısas suçlarının kanıtlanmamış sayılmasını gerektirdiği halde, ta'zîr suçlarının isbatında belli ölçüde şüphenin varlığı dikkate alınmayabilir.

İslam ceza fikhında cezalar *kanunîlik*, *şahsîlik* ve *genellik* ilkelerine bağılıdır.

Kanunîlik ilkesi, cezaların ceza fikhı kurallarınca düzenlenmiş olmasını ifade etmektedir. Had ve kısas cezaları bakımından, onlar Kitab ve Sünnet'te bildirildiği için, kanunîlik ilkesi tam olarak geçerlidir. Ta'zîr cezaları bakımından ise, aynı derecede bir kanunîlik ilkesinden söz edilemez.

Şahsîlik ilkesi, cezanın, suçu kim işlemişse ancak ona verilebileceğini öngören ilkedir. Şahsîlik ilkesine evrensel hukuk düşüncesinde çok geç ulaşılabilmektedir. İslam fikhı, Câhiliye'deki kolektif sorumluluk algısını reddedip, şahsîlik ilkesini kesin bir biçimde yerleştirmiştir.

Genellik ilkesi, cezaların tüm kişilere aynı şekilde uygulanması anlamındadır. İslam ceza fikhında gayr-i müslimler ve köleler bakımından onların statülerinden kaynaklanan bazı farklı uygulamalar mevcuttur. Fakat aynı statüdeki kişiler arasında bir ayırım söz konusu değildir.

Kitab ve Sünnet'te had ve kısas suçları ile onlara ilişkin cezalar düzenlenmiştir. Had suçları zina, zina iftirası (kazf), içki içme (şirb-sükr), hırsızlık (sirkat), yol kesme (hırâbe/kat'-i tarîk), isyan (bağy) ve dinden dönme (irtidâd) suçlarından ibarettir. Kısas suçları ise, adam öldürme ve müessir fiillerden oluşmaktadır. Suça göre değişen ölüm (kısas, recm, salb), celde (sopa), el kesme, el ve ayağın çaprazlama kesilmesi, sürgün/hapis türünde cezalar öngörülmüştür. Ayrıca tazminat niteliğinde diyet, dinî ceza niteliğinde keffâret ile tabi ceza niteliğinde mirastan yoksun bırakma ve şahitlik ehliyetini kaybetme yaptırımları mevcuttur.

ÜNİTE -2- TEST

1. Bu kavram sözlükte “bir şeyi bilmek, iyi ve tam anlamak, iç yüzünü ve inceliklerini kavramak” anlamına gelir. Terim olarak ise “kişinin günlük hayatında faydasına ve zararına olan şeyleri bilmesi”dir.

Tanımlanan kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Usul
B) Fıkıh
C) Usul-i Fıkıh
D) İlm-i Hal
E) İlm-i Akaid
2. Bu ilim insanın dünya ve ahiret mutluluğuna ulaşmasını amaçlar. İnsanın yaratıcısına, kendisine ve diğer insanlara karşı hak ve sorumluluklarını öğretir. Adaletli, huzurlu ve istikrarlı bir toplum oluşmasına katkı sağlar. İnsanlar arası ilişkileri yaratılıştaki eşitlik ve inançta kardeşlik esasına dayandırır. Bu ilim sayesinde insanlar, Allah’a karşı kulluk görevlerini bilinçli bir şekilde yerine getirirler. İbadetlerini doğru ve eksiksiz yaparlar. Örneğin namazın farzlarını, vaciplerini ve namazı bozan durumları bu ilim sayesinde öğrenirler.

Bu metin aşağıdaki ilimlerden hangisinin amaç ve öneminden bahsetmektedir?

- A) Usulü’l-Fıkıh
B) İlmü’l-Fıkıh
C) İlmü’l-Kelam
D) İlm-i Hal
E) Mekasidü’ş-Şeria

3. Kitap, sünnet ve diğer delilleri inceler. Bu delillerin emir, nehiy gibi hangi hükümlere delalet ettiğine bakar. Bunların hükmünü açıklayan genel kurallar koyar. Yasak ifade eden metinleri de inceler. Yasakların haram olduğu sonucuna varır. Delilden hangi hükmün ortaya çıkacağını anlar. Örneğin, namazla ilgili hükmü tespit etmek istediğinde delil olarak “Namazı kılın...” (Bakara, 43) ayetini bulur Namaz kılmanın emredildiğini görür ve “Namaz farzdır.” hükmüne varır.

Metinde anlatılan süreçleri gerçekleştiren kişiyi ifade eden kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Usulcü
B) Müdlil
C) Fakih
D) Şeyh
E) Üstad

4. Bu ilim Hz. Peygamber, sahabe, tabiün dönemlerinde hazırlık safhasının tamamlamıştır. Müctehid imamlar döneminde sistemleşmeye başlamış ve mezhep merkezli dönemde ise sistem olgunlaşmıştır.

Bu metin aşağıdaki ilimlerden hangisinin doğuşu ve gelişimini özetlemektedir?

- A) Fıkıh Usulü
B) Fıkıh
C) Kelam
D) Mezhepler Tarihi
E) Tasavvuf

5. • İctihad geniş bir şekilde uygulanmış ve teşvik edilmiştir.
- Bu dönem fıkıhçıları icthad sonucu ulaşılan hükümleri, nassların açık hükümleriyle bağlayıcılık açısından aynı derecede tutmamış, bu hususu ısrarla vurgulamıştır.
- Bu dönemde, belli illet ve hikmetlere dayandığı düşünülen nassların, zamanın ve şartların etkisi sonucu illetlerinde bir değişme yaşandığı kanısıyla, amaçsal yoruma tabi tutuldukları görülmektedir.

İctihad faaliyetlerinin taşıdığı bazı özellikleri verilen fıkıh dönemi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sahabe
B) Tabiun
C) Müctehid imamlar
D) Mezhep merkezli
E) Kanunlaştırma

6. Bu dönemin özelliklerinden biri yazılan eserler genelde, İslam fıkhnın mezhebin görüşleri çerçevesinde ele alınması, ulaşılan hükümlerin temellendirilmesi gayesine yöneliktir. Bu eserlerde mezhebin kurucu fakihlerin icthad ve yorumları sistemleştirilmiş, bunlardan bir takım genel kurallar çıkarılmış, bu kurallar ışığında da birçok yeni mesele hükme bağlanmıştır (tahrîc).

Temel özelliklerinden biri verilen fıkıh dönemi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sahabe
B) Tabiun
C) Müctehid imamlar
D) Mezhep merkezli
E) Kanunlaştırma

7. 1869-1876 yılları arasında hazırlanmıştır. 1851 maddelik bir kanundur. Esas itibarıyla eşya, borçlar ve yarılama hukukuyla ilgili kısımları kapsamaktadır. İslam fikhında/hukukunda kanunlaştırma hareketinin ilk örneğidir. Hanefi mezhebine bağlı kalarak hazırlanmıştır.

Hakkında bilgi verilen çalışma aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Hukuk-ı Aile Kararnamesi
B) Nizamname-i Ahkâm-ı Adliye
C) Ahkâm-ı Adliye Layihası
D) Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye
E) Örfi Hukuk

8. İslam fıkıhçılarının ihtilafının temel sebebini, ihtilafa ve farklı anlayışlara açık bir alanın bulunması ve onların bu alanın doldurulmasına yönelik farklı metodolojilere sahip olmaları teşkil etmektedir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi bu sebeb somut bir şekilde görüldüğü başlıca alanlardan değildir?

- A) Nasların farklı anlaşılması
B) Hadis birikimi ve kabul şartlarının aynı olması
C) Bazı delillerin kaynak değerindeki ve öncelik sıralamasındaki farklılık
D) Fıkıh anlayış ve nosyonlarındaki farklılık
E) Sosyal ve kültürel çevre farklılığı

9. İctihadlarında önce Kitab ve Sünnet'e dayanırdı. Ancak ahad haber ile Medine ameli arasında bir çatışma olduğunda Medine amelini öncelikli verirdi. Çünkü kuşaktan kuşağa aktarılan Medine amelinin Hz. Peygamber ve sahabe dönemindeki uygulamayı yansıttığına inanırdı. Bu nedenle Hz. Peygamber'in sünnetini aksettirmesi açısından Medine amelini ahad haberlerden daha güçlü görürdü. Nass bulunmayan konularda kıyas ve mürsel maslahatla amel ederdi.

İctihad yöntemi hakkında bilgi verilen fakih aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Ebu Hanife
- B) İmam Şafii
- C) İmam Malik
- D) Ahmed b. Hanbel
- E) Muhammed Bakır

10. Sağlamlık ve kesinlik derecelerine göre icmân mertebeleri/türleri vardır.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi bu tür icmân mertebeleri arasında yer almaz?

- A) Sahabe icmâi
- B) Taibun icmâi
- C) Sonrakilerin, sahabenin ihtilafı bulunmayan bir konudaki icmâi
- D) Sonrakilerin, sahabilerin ihtilaf ettiği bir konuda mevcut görüşlerden biri üzerinde icmâ.
- E) Gerçekleştikten sonra içlerinden birinin vazgeçtiği icmâ

11. İcmân çeşitli işlevleri vardır. Bunlardan biri de ibadet ve ibadet içerikli konularda Hz. Peygamber'den intikal eden ve sahabede somutlaşan mevcut anlayış ve uygulamaları korumak ve sürdürmektir.

İcmân bu görevi aşağıdakilerden hangisiyle ifade edilir?

- A) Bağlayıcılık
- B) Muhafaza
- C) Meşruiyet
- D) Tahdid
- E) Genellik

12. Usulcülerin büyük çoğunluğuna göre, hükme ulaşmanın meşru bir yöntemidir. Nasslarda yer alan bir meselenin hükmünü, aralarındaki ortak illet sebebiyle nasslarda açıkça düzenlenmemiş meseleye vermektir.

Hakkında bilgi verilen hüküm çıkarma yöntemi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İstihsan
- B) Istislah
- C) Sedd-i zerî'a
- D) Kıyas
- E) Istishab

13. Fıkıh kitaplarının her zaman baş kısmında bulunmayıp ortalara ve sonlara dağılmış bölümleri vardır. Bunlardan biri de İçilmesi ve yenilmesi helal ya da haram olan şeyler bölümüdür.

Bu bölüme verilen isim aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kitâbu'l-eymân
- B) Kitâbu'l-eşribe ve'l-et'ime
- C) Kitâbu's-sayd
- D) Kitâbu'l-hazr ve'l-ibâha
- E) Kitâbu'l-kerâhiyye ve'l-istihsân

14. Bu alandaki konular medeni hukuk ile yargılama hukuku konularına karşılık gelir. Bu alan içindeki Münâ-kehât/mufâarakât başlığı, aile hukukuna; Malî muâmelât başlığı daha çok Eşya ve Borçlar hukukundan oluşan Malvarlığı alanına; Terikât, Miras fikhına, Muhâsemât ise daha çok yargılama hukukuna paraleldir.

Hakkında bilgi verilen fıkıh ana konusu aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İbadât
- B) Muâmelat
- C) Ukubât
- D) Akaid
- E) Kasas

15. Fıkıh alanında tarihi süreç içinde birbirinden farklılaşan çok sayıda edebi tür ortaya çıkmıştır. Elimize aldığımız ya da ismini duyduğumuz bir kitabın içinde neler olabileceğini anlamak için bu edebi türleri bilmek oldukça önemlidir. Çünkü her türün ele aldığı konu ya da konuyu ele alış şekli birbirinden farklıdır.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi Fıkıh literatürünü oluşturan başlıca türler arasında yer almaz?

- A) furû-i fıkıh
- B) Ahkâm-ı sultaniye
- C) Hilaf ve hilâfiyat
- D) Fıkıh tarihi
- E) Edebü'l-Müfred

ÜNİTE 3: İMAN VE İMAN ESASLARI

İlm ve hâl kelimelerinden oluşmuş bir isim tamlaması olan **ilmihal** (ilm-i hâl) sözlükte “durum bilgisi” demektir. Bütün Müslümanların dinî bilgi ve uygulama bakımından ihtiyaç duyduğu, bir bakıma Müslüman olmanın ve Müslümanlığın icaplarını yerine getirmenin ön şartı durumundaki temel bilgiler ilmihal olarak tanımlanmıştır.

İlmihal geleneği özetle şöyle ortaya çıkmıştır. Fıkıh ilminin tarihî gelişimi hatırlanırsa, ilk dönemlerdeki yoğun ictihad ve fetva faaliyetinin mezheplerin teşekkülü ile belirli bir sisteme oturduğu, orta dönemlerden itibaren fıkıh mezheplerinin hem toplumda fikhî istikrar ve güveni, uygulama ve yargı birliğini sağlamada hem de fertlere ibadet ve ahvâl-i şahsiyye alanında rehberlik etmede önemli bir rol üstlendikleri bilinmektedir. Mezheplerin farklı bölgelere yayılıp mezhep içi ictihad ve fetvaların çeşitlenmesi ve zenginleşmesiyle birlikte aynı ihtiyaç tekrar hissedilmeye başlanmış, bu sebeple de mezhep içinde oluşan farklı görüşler arasında sahih ve muteber olanın belirlenmesi ve bunları esas alan metinlerin yazılmasına gidilmiştir. Bu dönemde mezheplerin muteber metinlerinin de kamu kesiminde ve bireysel hayatta pratik bir ihtiyacı karşıladığı söylenebilir. Bu kademedeki mezhep fikhini doktriner olarak inceleyen hacimli eserlerin yanı sıra mezhep fikhinin ana çizgisini ortaya koyan muhtasar el kitapları da kaleme alınmış ve belli oranda rağbet görmüştür. Çünkü hem ayet ve hadisler ile toplumsal hayat ve problemler arasındaki bağı kurmak, ayet ve hadisler etrafında zengin bir fıkıh kültür ve doktrini oluşturmak hem de toplumda fikhî/hukuki istikrar ve güven ortamını, yargı ve uygulama birliğini sağlamak, Müslümanlığı öğrenmek ve yaşamak isteyenlere sade, kolay ve anlaşılabilir temel dinî bilgileri sunmak gerekti. İşte Fıkıh mezheplerinin değişik dönemlerinde kaleme alınan ve mezhebin klasik literatürünü teşkil eden bu hacimli ve muhtasar kitaplar böyle bir amaca hizmet etmiştir. Yine İslam toplumunda her dönemde canlı bir şekilde var olan fetva verme (iftâ) faaliyeti de dinî hükümlerin ve mezhep görüşlerinin âdeta günlük hayata uyarlaması mahiyetindedir. Bu sebeple fetva kitaplarının da temel dinî bilgilerin yaygınlaşması ve fertlerin bu konudaki amelî ihtiyacının giderilmesinde etkin bir rolü olmuştur. Dolayısıyla bu zengin tedvin faaliyeti içinde bütün Müslümanlar için kaçınılmaz olan asgari ortak bilgilerin, ayrıca her Müslümanın kendi durumuna göre bilmesi gereken temel dinî bilgilerin özlü bir şekilde ve belli bir mezhep geleneğine bağlı kalınarak yazıldığı kitaplar ile fetva kitapları İslam toplumundaki ilmihal geleneğinin ilk nüvelerini teşkil ederler. İlmihal bilgileri arasında İslam toplumunun dinî hatta günlük hayata ilişkin tecrübe birikimi ve geleneği de ana hatlarıyla mevcuttur. Böylece dinî eğitim için başlangıç, dinî hayat açısından ortak payda değerindeki ilmihal bilgileri, fertler için de kaçınılmaz pratik bir ihtiyacı karşılamıştır. Çünkü dinî hükümleri aslı kaynağı olan şer’î delillerden elde etme ve elde edilen bilgiler ile günlük hayatın ihtiyaç ve problemleri arasında bağ kurma ciddi bir ilmî çabayı, bilgiyi ve uzmanlığı gerektirdiğinden her bir Müslümandan böyle bir çabayı beklemeye imkân bulunmadığı gibi buna ihtiyaç da yoktur.

İlmihal bilgilerinin başında inanç, ahlak ve ibadet esasları ile hemen herkesin günlük hayatta karşılaştığı meselelere ilişkin temel hükümler gelir. İlmihal kitaplarının özünü oluşturan fetva kitaplarında fikhin genel bir özeti ve sıkça karşılaşılan fikhî meselelerin çözüm örnekleri verilmiştir. Geniş ilmihal kitaplarında ise inanç, ahlak, ibadet ve helal-haram yanı sıra peygamberler tarihi, Hz. Muhammed’in hayatı ve örnek ahlakı (siyer) ile aile fikhî/hukuku (münâkehât) bölümleri de yer alır. Çünkü bu konular

da hem her Müslümanın öncelikle bilmesi gereken bilgileri, hem de ferdî hayatında devamlı yüz yüze kaldığı problemlerin cevaplarını içermektedir. Aşağıdaki kısımlarda İlmihallerde yer alan inanç, ibadet, helal ve haramlar konuları işlenmiştir.

► İCMALİ VE TAFSİLİ İMAN

İman inanılacak meseleler açısından icmâlî ve tafsilî olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

a) *İcmâlî İman*: İmanın ilk derecesi olan ve inanılacak şeylere toptan inanmak demektir. İmanın en özgülü şekli olan icmâlî iman tevhit ve şehadet kelimeleriyle özetlenebilir. Tevhit; Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur, Hz. Muhammed O'nun elçisidir, (Lâ ilâhe illâllâh Muhammedün Rasûlullah) cümlesidir. Şehadet ise, ben şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur ve Hz. Muhammed O'nun kulu ve elçisidir, (Eşhedü enlâ ilâhe illallah ve eşhedü enne muhammeden abdühû ve resûlüh). İslam'ın en temelde istediği inanç budur. Allah'ı tek yaratıcı olarak kabul eden ve Hz. Muhammed'in O'nun peygamberi olarak tanıyan, tasdik eden kişi İslam dininin özünü kabul etmiş demektir. Bununla birlikte Hz. Peygamber'in getirdiği dini de toptan kabul etmiş olmaktadır. Çünkü Hz. Peygamber'e inanmak getirdiklerini de inanmayı gerektirmektedir. İnanılan meseleler detaylı olarak zikredilmediğinden bu imana icmâlî iman (toptan) denilmektedir.

b) *Tafsilî İman*: İnanılacak meselelerin hepsine açık bir şekilde detaylıca inanmaya denilmektedir. Tafsilî imanda ilk derece de Allah'a ve Peygamberlerine imandan sonra ahirete iman gelmektedir. İkinci derece de ise amentü olarak ifade edilen prensipler yer almaktadır. Bunlar; Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, kaza ve kadere ayrı ayrı inanmaktır. Son derecesi ise manası muhkem olan ayetler ve mütevâtir hadislerle sabit olan hususların hepsine bütün ayrıntıları ile inanmaktır. Bu durumda helallerin ve haramların hepsinin öğrenilmesi söz konusudur. Tafsilî iman ile itikat olgunlaşmakta ve sağlam temeller üzerine yerleşmiş olmaktadır. Dolayısıyla tafsilî iman bütün inanç, ibadet, muâmelât ve ahlâk hükümlerini tasdik edip inanmayı içermektedir.

► TAKLİDİ VE TAHKİKİ İMAN

Taklit, doğruluğunu ispat etmeden başkasının fikir ve düşüncelerini kabul etmek, başkasının hareketlerini tekrarlamak, başkasına benzemeye çalışmak demektir. Bir delile dayalı olmaksızın sadece çevreden gördüğü kadarı ile meydana gelen ve inandığı esasların doğruluk derecesini ve hakikatini araştırmadan kabul edilen imana taklîdî iman denilmektedir. Bu iman türü çoğu âlime göre geçerli olmakla birlikte kişi imanını akli ve nakli deliller ile güçlendirmekle sorumludur. Taklîdî iman sağlam delillerle temellendirilmediği için sarsıntıya uğrayabilir. Ancak deliller şüphe ve itirazlara karşı imanı korumaktadır.

Tahkik ise, bir hususun doğruluğunu araştırmak, hakikate ulaşmak için çaba göstermek demektir. Yani delillere, bilgiye ve araştırmaya dayalı imana ise tahkiki iman denilmektedir. İslam insandan tahkikî imana sahip olmasını, neye niçin ve nasıl inandığının bilincinde olmasını beklemektedir.

► TASDİK VE İNKÂR EDEN İNSANLAR

İnsanlar iman ve inkâr bakımından üç kısımda incelenir. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz;

a) *Mümin*: Allah'a ve peygamberine inanan, Hz. Muhammed'in haber verdiği şeyleri kabul ve tasdik eden kişidir. Müminlerin günahlarının bedelini ödedikten sonra ebedi olarak cennette kalacaklarına dair ayetler bulunmaktadır.

b) *Kâfir*: İslam'ın inanç esaslarına inanmayan kişilerdir. Hz. Peygamber'in getirdiği haberlerin hepsini ya da birkaçını inkâr eden kişilerdir. Kelime manası örten anlamına gelmektedir. Hakikati örttüğü için kâfir denilmiştir.

c) *Münafık*: Allah'ın birliğine ve Hz. Peygamber'in getirdiklerine inandıklarını söyleyen ve Müslüman olarak görünen fakat gerçekte kalben inanmayan kişilerdir. Göründükleri gibi olmayan içi ile dışı farklı olan kimselerdir.

► 2. İMAN ESASLARI

► ALLAH'A İMAN

Allah'a iman, iman esaslarının ilki ve temelidir. Kâinatı yaratan ve idare eden tek ve yüce varlık Allah'tır. Bütün dinlerde ilk olarak Allah'ın varlığına ve birliğine inanmak en temel inanç esası olmuştur. Nitekim bütün inanç sistemleri Allah'a iman etme esasına dayanmaktadır. Her şeyi bilen ve gören, tüm kâinatın yaratıcı olan Allah'a inanmak akıllı ve ergenlik çağına ulaşmış olan her insanın ilk sorumluluğudur. İnsan doğuştan getirdiği inanma duygusu ile evrende var olan düzeni tecrübe ettikten sonra bu düzenin bir fâili olduğu fikrine yani bir yaratıcı fikrine ulaşmaktadır. Allah'ın varlığını anlamak için bireyin kendisine ve kâinata bakması ve bu düzeni irdelemesi yeterlidir. Kâinata bulunan ahenk ve düzen, doğadaki yasaların birbirine uygunluğu Allah'ın varlığına ve birliğine apaçık bir delildir. Nitekim Kur'an-Kerim'de birçok ayette bu husus vurgulanmaktadır. Örneğin "Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka ilahlar bulunsaydı yer ve gök bozulup gitmişti. Demek ki arşın Rabbi olan Allah, onların yakıştırdıkları sıfatlardan münezzehtir." (Enbiyâ, 22)

Allah'ın varlığına işaret eden ve insanı bu konuda tefekkür etmeye teşvik eden birçok ayet ve hadis mevcuttur. İslam âlimleri de Allah'ın varlığına dair bazı deliller ortaya koymuşlardır. İlk olarak Allah'ın varlığını ispatlamak için insanın fitraten(doğuştan) Allah inancına sahip olduğuna dikkat çekerek fitrat delilini ortaya atmışlardır. Bu delil ile birlikte âlemin ve içindeki tüm varlıkların sonradan yaratıldığı ve bir yaratıcıya muhtaç olduğu fikri ile de hudûs delili gündeme gelmiştir. Mümkün varlık konumunda olan âlemin ve yaratılmış olan tüm varlıkların var olmaları için bir sebebe ihtiyaç duymaları da imkân delili başlığında tartışılmıştır. Birde tabiatın ve tüm varlıkların sahip olduğu ahenk ve düzen fikrinden bir yaratıcının eseri olması gerektiği ifade edilmiş ve nizam delilini ortaya koymuşlardır.

► ALLAH'IN SIFATLARI

Kur'an-Kerim Allah'ın sıfatlarını bizlere bildirmektedir. Çünkü Allah'ın özel varlığını, zâtını ve mahiyetini kavramamız mümkün değildir. Sıfatlar Allah'ı tanıyıp

bilmemize yardımcı olmaktadır. Allah'ın sıfatlarının hepsi ezeli ve ebedi sıfatlardır, başlangıçları ve sonları yoktur. Bu sıfatlar beşerin sıfatları ile benzerlik göstermezler.

Yüce Allah'ın sıfatları varlığı zorunlu ve vacip olarak iki kısma ayrılmaktadır. Bu sıfatlar zâti ve subûtî sıfatlardır.

a) Zâtî Sıfatlar: Sadece Yüce Allah'a mahsus olan ve yarattıklarından herhangi birine verilmemiş ve verilmesi mümkün olmayan sıfatlardır. Bu sıfatların eksikliği düşünülemediği ve noksanlıklardan tenzih edildiği için tenzihi ya da selbi sıfatlar olarak da kullanılmıştır. Zâtî sıfatlar şunlardır:

1. Vücut: Kelime manası “var olmak” demektir. Allah vardır ve varlığının sebebi başka bir şey değil, zatının gereğidir. Bu sıfatın noksanlığı Yüce Allah için düşünülemez. (Yokluğu) Vücut sıfatı dolayısıyla Yüce Allah'a Vâcibu'l-Vücûd denilmektedir. Yani varlığı zorunlu ve kendisinden olan anlamında kullanılmaktadır.

2. Kıdem: Kelime manası “başlangıcı olmamak, ezeli olmak” demektir. Allah'ın başlangıcı yoktur, kadimdir. Allah'ın olmadığı bir zaman düşünülemez, Allah haricinde olan her şeyin bir başlangıcı vardır ama Allah ezelidir.

3. Bekâ: Kelime manası “ebedi olmak, varlığının sonu olmamak” demektir. O halde Allah'ın varlığının sonu düşünülemez. Allah ezeli ve ebedidir.

4. Vahdaniyet: Allah'ın eşi ve benzerinin bulunmaması ve tek olması demektir. Allah zâtında, sıfatlarında ve fiillerinde tektir. Cüzü ve parçaları bulunmaz. Herhangi bir benzeri yahut dengi yoktur.

5. Muhâlefetün li'l-Havâdis: “Sonradan olanlara benzememek” demektir. Allah yarattığı hiçbir varlığa benzememektedir. Bu sıfatın noksanlığı yani sonradan olanlarla benzeme ve ortaklık Yüce Allah için düşünülemez.

6. Kıyam bi-nefsihî: “Varlığı kendinden olmak, var olmak için başka bir sebebe ihtiyaç duymamak” demektir. Allah zatı ile kaimdir, kendiliğinden vardır. Var olmak için herhangi bir zamana, bir sebebe bir şarta ihtiyaç duymaz.

b) Subûtî Sıfatlar: Bu sıfatlar da ebedi ve ezelidir. Yarattılmışların sıfatları gibi sonradan kazanılmış değildir. Bununla birlikte bu sıfatların isimlendirmelerinde insanî sıfatlar ile benzerlik gösterse de yaratılanlarda bulunan sıfatlarla ortak değildir. Çünkü Allah'a ait olan bu sıfatlar ebedi ve ezeli olma yönüyle diğerlerinden ayrılmaktadır. Allah'a ait olan sıfatlar kemal ve yetkinlik ifade ederken yaratılmışların sıfatları sonlu ve sınırlıdır. Bu sıfat ise şunlardır:

1. İlim: “Bilmek” demektir. Allah her şeyi eksiksiz bilendir. Yerlerde ve göklerde ne oluyorsa Allah'ın bilgisi dâhilindedir. Kur'an'ın tabiriyle O gönüllerde gizlenenleri dahi bilmektedir.

2. Semi: “Duymak, işitmek” demektir. Allah gizli ve açık halde olan her şeyi duyar. İşitmek için herhangi bir sebebe uzva ihtiyacı yoktur.

3. Basar: “Bakmak, görmek” demektir. Uzak yakın, küçük büyük, karanlık aydınlık her şeyi görmektedir. Görmesi için herhangi bir sebebe ya da insanlardaki gibi göze ihtiyacı yoktur.

4. İrade: “Dilemek, istemek” anlamındadır. Allah diler ve dileğini gerçekleştirir. İstediklerini yapmada güçlük çekmemekle birlikte herhangi bir yardımcıya da ihtiyaç duymaz. Bu sıfatın noksanlığı iradesizlik Allah için düşünülemez.

5. Hayat: Canlı ve diri olmak demektir. Yaratılan her şeye can veren O’dur, ama Allah canlı ve diri olmak için bir sebebe ihtiyaç duymaz, ezeli ve ebedi bir hayata sahiptir. Kur’an’ın tabiri ile O, ölümsüz ve daima diridir.

6. Kudret: “Güç yetirmek, gücü yetmek” demektir. Allah’ın gücü her şeye muktedirdir. Sonsuz kudret sahibidir. Kâinattaki her şey Allah’ın güç ve kudretiyle olmaktadır. Gücünün yetmediği ve yapamayacağı ya da zorlanacağı bir şey yoktur.

7. Kelam: “Konuşmak, söylemek” demektir. Kur’an’ı-Kerim ve diğer semavi kitaplar Allah’ın sözüdür. Allah söylerken ses ve harflere muhtaç değildir. Allah kelam sıfatıyla emreder, helalleri ve haramları belirler.

8. Tekvin: “Yaratmak, meydana getirmek” demektir. Kâinattaki tüm varlıkların yaratıcısı O’dur. O’ndan başka yoktan yaratan bir yaratıcı yoktur. Yüce Allah her şeyi sonsuz güç ve kudretiyle yaratmıştır. Yaratmak, diriltmek, öldürmek, rızık vermek tekvin sıfatının sonuçlarıdır.

Odaklan !..

Tenzihi / Selbi / Zati Sıfatlar

Vücut

Kıdem

Beka

Muhalefetün li’l-Havadis

Vahdaniyet

Kıyam bi-nefsihi

Subûti Sıfatlar

Hayat

İlim

İrade

Basar

Semi / Tekvin

Kudret / Kelam

► MELEKLERE İMAN

Melek kavramı sözlükte “haberci ve elçi” anlamlarına gelmektedir. İstılahı manası ise Allah’ın emriyle çeşitli görevleri yerine getirmekle yükümlü olan, nurdan yaratılmış ve gözle görülmeyen varlıklardır. Kur’an’da meleklerle imanın farz-ı ayn olduğunu bildiren birçok ayet bulunmaktadır. (Bakara/ 17) Meleklerle inanmayan bir kişi farz olan bu inanç esasını inkâr ettiği için kâfir olmaktadır. Bununla birlikte meleklerle inanmamak, vahyi de inkâr etmek anlamına gelir. Çünkü vahiy peygamberlere melekler aracılığıyla bildirilmiştir.

Melekler hakkındaki bilgi kaynağımız ayetler ve sahih hadislerdir. Melekler nurdan yaratılmış, hiç günah işlemeyen, gözle görülmeyen varlıklardır. Deney ve tecrübe dışı fizik ötesi varlıklardır. Ayet ve hadisler ışığında meleklerin özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Melekler gözle görünmezler. Meleklerin gözle görünmemeleri onların yok olmasına bir delil değildir aksine insan gözünün melekleri görebilecek kabiliyette yaratılmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak melekler peygamberlere asli suretleri ile gördükleri gibi bir insan suretinde görülmeleri de mümkün olmuştur.

2. Melekler Allah'ın izni ve isteği ile başka şekillere girebilirler. Örneğin Cebrail (a.s) Hz. Peygambere Dihye şeklinde görünmüştür. Yahut hiç tanınmayan bir insan şeklinde de göründükleri olmuştur. Hz. Meryem'e bir insan şeklinde, Hz. İbrahim'e de müjde getiren insanlar şeklinde görünmüşlerdir.

3. Melekler salt nurdan yaratılmışlardır. Cinsiyetleri yoktur ve yemek, içmek, uyu-mak gibi fiillerde bulunmazlar.

4. Melekler asla günah işlemez ve Allah'ın emrinden çıkmazlar. Allah'ın verdiği görev ne ise onunla sorumludurlar.

5. Melekler hızlı ve güçlü varlıklardır.

6. Melekler gaybı bilemezler. Allah tarafından gayba dair bir bilgi verilmiş ise ancak o kadarını bilebilirler. Allah haricinde hiçbir varlık gayb hakkında bilgi sahibi değildir.

► BAZI MELEKLERİN GÖREVLERİ:

Ayet ve hadislerde meleklerin sayılarına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak nas-lardan anlaşıldığı üzere tüm meleklerin temel görevi Allah'a kulluk etmektir bununla birlikte bazı meleklerin özel görevleri bulunmaktadır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Cebrail (a.s): Allah'ın peygamberlerine vahiy getiren, elçilik görevi olan me-lettir. Aynı zamanda dört büyük meleklerden bir tanesidir. Cebrail (a.s)'a güvenilir ruh anlamına gelen "el-Ruhu'l-Emin" de denilmiştir. Başka bir ayette ise Ruhu'l-Kudüs olarak zikredilmiştir. Birde meleklerin en üstünü ve Allah'a en yakını olduğu için Sey-yidü'l-Melaike olarak ifade edilmiştir.

2. Mikâil (a.s): Tabiat olayları ile görevli olan melektir ve dört büyük melek içeri-sindedir. Aynı zamanda yaratılmışların rızıklarını idare etme görevi de bulunmaktadır.

3. İsrâfil (a.s): Kıyametin kopması ve yaratılanların yeniden dirilmesi için iki kez sûr'a üfleme ile görevli olan dört büyük melekten bir tanesidir.

4. Azrâil (a.s): Canlıların ölüm sırasında ruhlarını almak ile görevli olan melektir. Bu yüzden Melekü'l-Mevt yani ölüm meleği olarak zikredilmiştir.

5. Kirâmen Kâtibin Melekleri: İnsanların sağında ve solunda bulunan, yapmış ol-dukları iyilik ve kötülükleri kayıt altına alan meleklerdir. Hafaza melekleri olarak da adlandırılmışlardır. Bu melekler kıyamet günü yapılan iyiliklere şahitlik yapacaklardır.

6. Münker ve Nekir Melekleri: Öldükten sonra insanları sorgulamak ile görevli olan meleklerdir. İkisine birlikte Münkereyn denilmektedir. Kelime manası olarak "gö-rünmeyen, tanınmayan" anlamlarına geldikleri için bu isimle zikredilmektedir.

7. Hamele-i Arş Melekleri: arşı taşıyan meleklerin isimleridir. Kur'an'da arşı yük-lenen melekler olarak zikredilmişlerdir.

8. Mukarrebûn ve İliyyûn Melekleri: Bu melekler Allah'ı anmak ve sürekli teşbih etmekle görevlidirler. Mukarrebûn melekleri Allah'a çok yakın ve O'nun katında çok şerefli meleklerdir.

► KİTAPLARA İMAN

İmanın temel şartlarından birisi de Allah'ın kitaplarına inanmaktır. Kitap kelimesi sözlükte, yazmak anlamına gelmektedir. Terim anlamı ise Allah'ın insanlara doğru yolu

göstermek için peygamberlerine iletmiş vahiye ve vahyin yazıya geçirilmiş şekline denilmektedir. Kitap kelimesinin çoğulu ise “kütüb”dür. Hıristiyanlara İncil, Yahudilere ise Tevrat verildiği için onlara “ehl-i kitap” denilmiştir. İlahi kitaplar vahiy kaynaklı olduğu için ve Allah tarafından indirildiğinden “semavi kitaplar” olarak da adlandırılmışlardır.

Kitaplara inanmak, Allah’ın peygamberlerine gönderdiği içeriğin tümüne inanmak demektir. Kur’an’da kitaplara inanmanın bir iman esası olduğu vurgulanmıştır. Allah insanları yarattıktan sonra başıboş ve belirsiz bırakmamış, onlara ahiret ve dünya hayatının saadeti için yollar göstermiş ve yolları da peygamberler aracılığıyla insanlığa bildirmiştir. Peygamberler de aldıkları vahyi toplumlarına bildirmek ve öğretmekle (tebliğ) görevlendirilmişlerdir. Allah tarafından gönderilen vahiy bazen bir kitap hacminde olurken bazen de sayfalardan oluşmaktadır. Bunlara sahifeler anlamına gelen “suhuf”, diğerlerine de büyük kitap denilmektedir.

Sayfalar: Hz. Adem’e 10 sayfa, Hz. Şit’e 50 sayfa, Hz. İdris’e 30 sayfa, Hz. İbrahim’e 10 sayfa indirilmiştir. Bu sayfaların hiçbiri günümüzde elimizde mevcut değildir. Büyük kitaplar ise şunlardır:

1. Tevrat (Ahd-i Atik): Hz. Musa’ya nazil olan kitaptır. Bugün elimizde bulunan Tevrat ilk nazil olduğu şekli ile korunmamış, ilave ve çıkartmalar yapılmıştır. Bununla birlikte içinde asıl Tevrat’ta bulunan bölümler de olabilir. Hz. Musa ve Hz. Süleyman’dan sonra egemenlikleri yitiren Yahudiler Tevrat’ın asıl nüshasını koruyamamıştır. Hz. Musa’nın dinini terk eden Yahudi hükümdarları daha sonra tekrar dine dönmüş, bununla birlikte Azra adında bir kâhin, Tevrat üzerinde değişiklikler yapmıştır. Nitekim Kur’an’da Tevrat’ın değiştirildiğini bildirmektedir. (Enam/ 91)

2. İncil (Ahd-i Cedid): Hz. İsa’ya nazil olan kitaptır. Hz. İsa aracılığıyla İsrailoğullarına indirilmiştir. İncil’in orijinal metni günümüzde bulunmamaktadır. İncil de ilk halini koruyamamış, değiştirilmiş ilave ve çıkartmalarda bulunulmuştur. Bilindiği üzere Luka, Matta, Yuhanna ve Markos isimli dört incil vardır.

3. Zebur: Kelime manası olarak yazılı kitap anlamına gelmektedir. Hz. Davud’a indirilmiş olan kitaptır. Zebur ilahi kitapların en küçüğüdür ve dini hükümler getirmemiştir. Mezmurlar adıyla eski ahid de yer almaktadır. Birtakım nasihatlerden oluşmaktadır. Diğer kitaplarda olduğu gibi Zebur da tahrife maruz kalmıştır.

4. Kur’an-ı Kerim: Allah tarafından gönderilen vahiy kaynaklı kitapların kronolojik olarak sonuncusudur. Hz. Muhammed’e indirilmiştir. Tevatür yoluyla nakledilmiştir. Allah Teala’dan Cebrail aracılığıyla indirilmiştir. Bir defa da toptan indirilmemiş, 23 senede nazil olmuştur. Kur’an’ı Kerim’in beyanıyla bir defada değil peyderpey indirilmesinin sebebi kalplere iyice yerleştirilmesidir. Ayetler doğrudan bir sebepten dolayı inmemekle birlikte bazen de bir olayın hemen ardından inmiş, ayetin inmesine sebep olan olaya ise sebep-i nüzul (iniş sebebi) denilmektedir. Kur’an’ın bir kısmı Hz. Muhammed Mekke de bir kısmı da Medine de iken nazil olmuştur. Mekke de nazil olan surelere Mekki, Medine de nazil olan surelere ise Medeni denir. 114 surenin 87’si Mekki, 27’si Medenidir.

Kur'an'ın-Kerim'in Özellikleri

Sözlük anlamı “okumak, yazmak” anlamlarına gelmektedir. Terim anlamı ise “Allah tarafından Hz. Muhammed’e indirilen, nesilden nesle tevatüren nakledilen, Mushaf-larda da yazılı olarak bulunan vahiy kaynaklı ilahi bir kitaptır.” Bu tarif ile ulaştığımız bazı özellikleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Kur'an Hz. Muhammed'e indirilmiştir.
2. Tevatür yoluyla nesilden nesle nakledilmiştir.
3. Mushaf haline getirilmiştir.
4. Her yönüyle büyük bir mucizedir.

► PEYGAMBERLERE İMAN

Peygamber kelimesinin sözlük anlamı “elçi, haberci” dir. Terim anlamı ise Allah'ın kulları arasından seçtiği, vahiyle şereflendirdiği ve vahiy insanlara ulaştırmak üzere görevlendirdiği kişilere peygamber denilmektedir. Arapça karşılığı ise resul kelimesidir. Resul ise yeni bir şeriatla insanlara gönderilen peygamberlere denilmektedir. Nebi ile farkı buradan kaynaklanmaktadır. Nebiler emir ve yasakları insanlara haber vermekle görevlidirler ancak nebilere yeni bir kitap yeni bir şeriat verilmemiştir.

Peygamberlere inanmak imanın esaslarından birisidir. Peygamberlere inanmak Allah'ın gönderdiği her şeye eksiksiz olarak inanmak demektir. Allah Teala hiçbir peygamber arasında ayırım yapmaksızın hepsine inanmayı farz kılmıştır. Yüce Allah insanlık tarihi boyunca mesajlarını peygamberler aracılığı ile insanlara bildirmiş ve hakikate çağırmıştır. Kur'an'ın beyanı ile kendilerine peygamber gönderilmemiş hiçbir topluluk bulunmamaktadır. Peygamberler dini tebliğ ile yetinmemiş, ümmetlerine dini esasları açıklamış, öğretmiş bu uğurda pek çok sıkıntıya katlanmışlardır. Kur'an'da bildirildiği gibi peygamberlik Hz. Muhammed ile son bulmuştur. Hz. Muhammed'in getirdiği mesaj kıyamete kadar devam edecektir ve bir daha peygamber gelmeyecektir.

► PEYGAMBERLERDE BULUNAN SIFATLAR

1. Sıdk: “Doğruluk” demektir. Peygamberler doğru ve dürüst olan kişilerdir. Yalan söylemezler. Sıdkın zıddı olan kizb peygamberler için düşünülemez aksi takdirde getirdikleri öğretiyi inandırıcılığını yitirirdi.
2. Emanet: Güvenilir olmaktır. Peygamberler her açıdan güvenilir insanlardır. Emanete hıyanet etmezler ve sorumluluklarını gereğince yerine getirmişlerdir.
3. Tebliğ: “Duyurmak, bildirmek” demektir. Peygamberler kendilerine Allah tarafından indirilen vahiy eksiksiz olarak ümmetlerine bildirmiş, öğretmişlerdir. Bu görev esasen peygamberlik görevidir.
4. Fetanet: Peygamberlerin akıllı ve zeki olmalarıdır. Bunun aksi olsaydı toplumda bir dönüşüm gerçekleştiremezlerdi.
5. İsmet: Peygamberlerin günahlardan korunmuş olmaları demektir. Bu sıfat insanlar arasında peygamber haricinde bulunmaz. Peygamberler kasten bir günah işlememişlerdir. Ancak ufak tefek hata sayılabilecek davranışlarda bulunmuş ve Yüce Allah tarafından hemen düzeltilmiştir. Bunlara ise “zelle” denilmektedir.

► KUR'AN'DA ADI GEÇEN PEYGAMBERLER

İlk Peygamber Hz. Âdem son peygamber ise Hz. Muhammed'dir. İnsanlık tarihi boyunca gönderilmiş olan peygamber sayısı hakkında ayetlerde ve hadislerde net bir sayı bulunmamaktadır. Sayıları hakkında kesin bir ifade bulunmamakla birlikte bazı Peygamberlerin isimleri Kur'an'da zikredilmiştir. Bu peygamberi şu şekilde sıralayabiliriz: Âdem, İdris, Nuh, Hud, Salih, Lut, İbrahim, İsmail, İshak, Harun, Musa, Davud, Yakub, Yusuf, Şuayb, Süleyman, Eyyüp, Zülkifl, Yunus, İlyas, Elyesa, Zekeriyya, Yahya, İsa, Muhammed. İsimlerini belirttiğimiz peygamber haricinde Kur'an'da üç isim daha zikredilmiştir. Fakat o isimlerin peygamber olup olmadıkları belli değildir. Bunlar Üzeyir, Lokman, Zülkarneyn'dir.

► MUCİZE VE DİĞER OLAĞAN ÜSTÜ HALLER

1. Mucize: Allah tarafından peygamber olarak görevlendirilen kimsenin, peygamberliğini ispat etmek için Allah'ın kudretiyle göstermiş olduğunu olağanüstü olaylara mucize denilmektedir. Bir diğer ifade ile Yüce Allah peygamberlerini doğrulamak ve desteklemek için mümkün kıldığı, insanların benzerini getirmekte aciz kaldığı doğaüstü olaylardır.

2. İrhâs: Peygamber olacak kişinin henüz peygamberlik ile şereflendirilmeden önce göstermiş olduğu olağanüstü durumlardır. Hz. İsa'nın beşikte iken konuşması irhas için örnek verilebilir. (Maide /110-115)

3. Keramet: Allah'a ve peygamberlere gönülden bağlı olan ve ona uyan veli kulların göstermiş olduğu olağanüstü hallerdir.

4. Meûnet: Yüce Allah'ın darda kalan sıkıntısı olan bir Müslüman kulunu dardan çıkartıp feraha erdirmesidir.

5. İstidrac: Kâfir ve günahkâr olan kimselerin istedikleri yönde gerçekleşen olağanüstü durumlardır.

6. İhanet: Kâfir ve günahkâr olan kimselerin istedikleri yönün aksine gelişen olağanüstü olaylardır. Örnek olarak peygamberlik iddiasında bulunan Müseylime'nin şifa olsun diye tek gözü kör olan bir adama dua etmesinin ardından, adamın diğer gözünün de kör olması söylenebilir.

Kur'an'ı Kerim'de Anlatılan Mucizeler

- Hz. İbrahim'in Nemrud tarafından ateşe atılması ve yanmaması.
- Hz. Salih'in Semud kavminin isteği üzerine deve getirmesi ve Semud kavminin deveyi kesmesi, ardından da korkunç bir deprem ile yok edilmeleri.
- Hz. Yakub'un oğlu Yusuf'un gömleğini kör olan gözüne sürdükten sonra gözlerinin görmesi.
- Hz. Musa'nın asasının yılanı dönüşmesi.
- Hz. Süleyman'ın kuşla konuşması.
- Hz. İsa'nın çamurdan kuş yapması ve kuşun uçması, ölüleri diriltmesi ve hastaları iyileştirmesi.

▶ 1. AHİRETE İMAN

İmanın bir diğer esası ise ahirete inanmaktır. Sözlükte son gün anlamına gelmektedir. Terim anlamı ise, İsrail'in (a.s.) Allah'ın emri üzerine sur'a ilk defa üflemesiyle birlikte başlayacak olan hayata denilmektedir. İsrail (a.s.) sur'a Allah'ın emri üzerine ikinci defa üflediğinde ise insanlar diriltilerek hesaba çekilecek, herkes yapıp ettiklerinin karşılığını görecekler. Kur'an'da el-yevmü'l-ahir (son gün) olarak ifade edilmiştir. Yine Kur'an'da yevmü'l-bas (diriliş günü), yevmü'l-kıyame (kıyamet günü), yevmü'd-din (ceza ve mükâfat günü) yevmü'l-hisab (hesap günü), yevmü't-telak (kavuşma günü), yevmü'l-hasre (pişmanlık günü) olarak zikredilmiştir.

Allah'tan haricinde yaratılmış olan her şeyin bir sonu vardır. Hiç sonu gelmeyecek ve hiç ölmeyecek olan yalnız Allah'tır. Kıyametin kopacağı ve ahiret hayatının başlayacağı nasırlar ile sabit olmakla birlikte ne zaman kopacağına dair kesin bir bilgi yoktur. Bu husus da Allah'tan başkasının bilgisi yoktur. Kur'an'ın tarifi ile kıyamet koştuktan sonra her şey yok olacaktır. İsrail (a.s) sur'a ikinci defa üflediğinde tüm insanlar yeniden dirilecek ve mahşer yerinde toplanacaklardır. Hesap, sual, mizan cennet ve cehennem sonraki aşamalarıdır.

▶ AHİRET HAYATININ AŞAMALARI

1. Ölüm, Kabir ve Kıyamet

Her canlı ölümü tadacaktır, bu kaçınılmaz sondur. Ancak hiç kimse nerede, ne zaman ve nasıl öleceği hakkında bilgi sahibi değildir. Yaşlılık ya da gençlik ölüm için bir kriter değildir. Ölmek ruhun bedeni terk etmesi demektir. Kabir ise, ölen kişinin defnedildiği yer anlamına gelmektedir. Ölüm ile başlayıp yeniden dirilmeye kadar devam edecek hayata denilmektedir. Burası dünya hayatı ile ahiret hayatı arasında bir geçiş yeridir. Kabir hayatı "berzah" diye adlandırılmıştır. Kabirde Münker ve Nekir melekleri gelerek sorular sorarlar. Bu sorular "Rabbin kim, Peygamberin kim, dinin ne?" şeklindedir. Kıyamet ise sözlükte kalkmak, ayaklanmak manalarına gelmektedir. Terim anlamı ise, evrenin yok olması ve insanların yeniden diriltilerek ayağa kalkması, mahşere doğru yönelmesi demektir.

2. Ba's Yeniden Dirilme

İsrail (a.s) sur'a Allah'ın emri ile ikinci defa üfleyecek ve insanların hepsi diriltilenlerdir. Kur'an yeniden dirilişi inkâr edenlere bu durumun aklen mümkün olduğunu mutlaka meydana geleceğini belirtmektedir. Bunun içinde bazı deliller ileri sürerek bu gerçeği ispatlamaktadır. Bu delillere kısaca değinecek olursak ilk olarak bir şeyi yoktan var edenin ikinci defa var etmesinin mümkün olduğuna vurgu yapılır. (Yasin, 78-79) İkinci olarak ise zor bir şeyi yaratanın kolay bir şeyi yaratmasının da mümkün olduğuna değinir. (Rum, 27)

3. Mahşer

Öldükten sonra diriltilecek insanların toplanacağı yer anlamına gelmektedir. İnsanların toplandıkları yere arasât da denilmektedir. Kur'an'da mahşer anından bahseden pek çok ayet bulunmaktadır. Kur'an'da mahşer anının müminler için rahat geçeceği kâfirler için ise sıkıntılı geçeceği ve zerre miktarı kadar işlenen hayır ya da şerrin karşılığının görüleceği bildirilmiştir. (Yunus, 45), (Abese, 34-42)

4. Amel Defteri

İnsanlar mahşerde toplandıktan sonra dünyada iken yapmış oldukları her şeyin kayıtlı olduğu amel defterleri sahiplerine dağıtılır. Bu defterlerin mahiyeti bilinmemektedir. Dünya da Kirâmen Kâtibin meleklerinin yazdıkları bu defterler cennetlik olan kişilere sağdan, cehennemlik olan kişilere ise soldan ya da arkadan verilir. Defteri sağdan alanlara “ashab-ı yemin”, soldan ya da arakadan alanlara ise “ashab-ı şimal” adı verilmektedir.

5. Hesap

İnsanlar amel defterlerini aldıktan sonra Allah tarafından hesaba çekileceklerdir. Hiçbir adaletsizliğin söz konusu olmadığı sorgu esnasında zerre miktarı kadar iyiliğin de kötülüğünde karşılığı verilecektir.

6. Mizan

Sözlükte terazi anlamına gelmektedir. Terim anlamı ise ilahi adaletin ölçüsüdür. Mahiyeti bilinmeyen mizanın dünyadaki tartılara, terazilere benzemediği bilinmektedir. Mizan için Kur’an’da “adalet terazileri” tamlaması kullanılmıştır. İnsanların iyilikleri ve kötülükleri tartılacak ve ilahi adalet tecelli edecektir.

7. Cennet ve Cehennem

Bilindiği üzere cennet iyiliklerin karşılığı olan mükâfat yeridir. Cehennem ise de kötülüklerin karşılığı olan ceza yeridir. Cennet ve cehennem ile ilgili Kur’an’da pek çok ayet bulunmaktadır. Hem müminleri teşvik etmek hem insanları korkutmak tehdit etmek hem de zerre miktarı iyiliğin ve kötülüğün karşılığının olacağını insanlara bildirmek için Kur’an’da cennet ve cehennem ile ilgili tasvirler, açıklamalar görmek mümkündür.

Kur’an’da Cennet için Kullanılan İsimler

*Cennetü'l-Meva * Cennet-i adn *darü'l-huld *darü'l-mukame *cennatü'n-naim
*makamü'l-emin *Firdevs *darü's-selam

2. KAZA VE KADERE İMAN

Kader kelimesi sözlükte ölçü, miktar, düzen anlamlarına gelmektedir. Terim anlamı olarak ise Allah’ın ezelden ebede kadar olacak şeylerin zaman ve yerini, özellik ve niteliklerini sonsuz ilmi ile önceden bilmesi ve sonsuz kudreti ile takdir etmesidir. Evreni belirli nizam ve ölçüye göre düzenleyen ilahi yasaları ifade eder.

Kaza kelimesi sözlükte hüküm, bitirme gibi anlamlara gelmektedir. Terim anlamı olarak ise Allah’ın ezelde takdir ettiği şeylerin zamanı geldiğinde gerçekleşmesi, takdir ettiği şekilde yaratması demektir. Kader Allah’ın yasaları, evrende kurmuş olduğu ölçü kaza ise işlerin kanun ve ölçülerine göre meydana gelmesidir. Her şeyi yaratan Allah’tır, ondan başka yaratıcı yoktur. Her şey Allah’ın bilgisi dâhilindedir ve zamanı gelince gerçekleşir.

Kader ve kaza kavramları ele alınırken Allah'ın ilim, irade ve tekvin sıfatları gündeme gelmelidir. Çünkü Allah'ın hem bilmesi hem de yaratması söz konusudur. Fakat Allah'ın ilmi, iradesi ve tekvini karşısında insanın konumu ne olacak, sorusu akla gelmektedir. Bu sorunun cevabı şu şekildedir; Yüce Allah insanı yaratmış, insana iyi ile kötüyü ayırt edebilecek güç, akıl ve irade vermiştir. İnsan akli ve iradesiyle iyi olanı tercih edip, kötü olandan sakınması gerekir ve insandan beklenen de istenen de budur. İnsanın seçme, tercih etme, karar verme gücüne cüzi irade denilmektedir. Yani insan hangi yöne doğru iradesini kullanırsa sorumluluk ona aittir fakat tercih ettiği yön doğrultusunda yaratma fiili Allah'a nispet edilmektedir.

Kader ve kaza başlığı altında başka bazı kavramlar insan açısından gündeme gelmektedir. Bu kavramlar; Tevekkül, rızık ve eceldir.

<i>Tevekkül</i>	<i>Rızık</i>	<i>Ecel</i>
<p>Sözlükte, güvenmek, teslim olmak manalarına gelmektedir. Terim anlamı olarak ise, yapılacak bir işte elden gelen maddi manevi tüm sebeplere başvurduktan sonra Allah'a dayanıp güvenmektir. Yani kişinin hedefe ulaşmak için kendisine düşen görevi yerine getirdikten sonra neticeyi Allah'a bırakmasıdır.</p> <p>Kadere inanmak, tembellik, boş vermişlik, miskinlik değildir. Tevekkül ile birlikte kader inancı çalışma, ilerleme, emek kavramlarıyla anlam taşımaktadır.</p> <p>Bkz: (Al-i İmran, 159)</p> <p>(Talak, 3), (Tevbe, 51)</p>	<p>Sözlükte “azık, faydalanılan şey” anlamlarına gelmektedir. Terim anlamı ise Yüce Allah'ın canlılara vermiş olduğu tüm nimetlerdir.</p> <p>Rızıkı yaratan da veren de Allah'tır.</p> <p>Haram olan bir şey onu kazanan için rızık sayılmakla birlikte Allah'ın haram olan rızık kazanmasına rızası yoktur.</p> <p>Herkes kendi rızıkını yer.</p>	<p>Sözlükte “önceden belirlenmiş süre” anlamına gelmektedir. Terim anlamı ise Allah'ın yaratmış olduğu her canlı için belirli bir yaşama süresi koymuştur. Bu sürenin bitmesine yani ömrün sonuna ecel denilmektedir. Kur'an'ın ifadesine göre ecel ne geciktirilebilir, ne de vaktinden önce gelebilir. (Araf/ 34)</p> <p>Ecel hiçbir sebeple değişmez. Bazı güzel davranışların ömrü uzatacağına dair hadisler genellikle, ömrün artmasından maksat sağlıklı huzurlu, elem ve kederden uzak yaşamaktır.</p>

ÜNİTE -3- TEST

1. Hz. Yakup vefat etmeden önce çocuklarını yanına toplayarak, kendisinden sonra kime kulluk edeceklerini sormuştur. Çocukları da “Senin ve ataların İbrahim, İsmail ve İshak’ın yaratıcısı olan Allah’a kulluk edeceğiz” demişlerdir. (Bakara, 133)

Bu ayet aşağıdaki iman türlerinden hangisi için örnek olabilir?

- A) Tafsili
B) İcmali
C) Tahkiki
D) Taklidi
E) Kaderî

2. “Biz O’nu melek kılsaydık, O’nu yine insan suretine sokar, onları yine düşmekte oldukları şüpheye düşürmüş olurduk.” (En’am, 9)

Bu ayette peygamberler ile ilgili aşağıdakilerden hangisini vurgulamaktadır?

- A) Peygamberler günahlardan korunmuş kişilerdir.
B) Peygamberler fetanet sahibi insanlardır.
C) Peygamberler insanlar arasından seçilmişlerdir.
D) Peygamberlerin özel nitelikleri bulunmaktadır.
E) Peygamberler tebliğ ile görevlendirilmişlerdir.

3. I. Yevmü’l-Ba’s
II. Yevmü’l-Hüzün
III. Yevmü’l-Hisab
IV. Yevmü’d-din
V. Yevmü’l-Fasl

Bu kavramlardan hangileri Kur’an’da ahiret gününü ifade etmek için kullanılmıştır?

- A) I ve II
B) I ve III
C) I, II ve III
D) III, IV, V
E) I, II, III ve IV

4. I. Kader
II. Kesb
III. Kaza
IV. Külli irade
V. İstitaat

Bu kavramlardan hangileri insan- da bulunan irade kudretini ifade etmektedir?

- A) Yalnız I
B) Yalnız III
C) Yalnız V
D) I ve III
E) IV ve V

5. Allah'ın zatı ile kaim olması
Allah'ın yarattığı hiçbir varlığa benzememesi
Allah'ın her şeye gücünün yetmesi
Bu sıfatları ifade eden kavramlar sırasıyla aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Kıdem, Vücut, Beka
B) Vücut, Beka, Basar
C) İlim, Basar, Kıdem
D) Kıyam bi nefsihi, Muhalefetün lil Havadis, Kudret
E) Muhalefetün lil Havadis, Kıyam bi Nefsihi, Kudret

7. I. Peygamberler akıllı ve zekidirler.
II. Peygamberler güvenilirlerdir.
III. Peygamberler yalan söylemezler.
- Peygamberlerin bu sıfatları aşağıdakilerden hangisinde sırası ile verilmiştir?**
- A) Fetanet, Sıdk, Emanet
B) Fetanet, Emanet, Sıdk
C) Emanet, Sıdk, Fetanet
D) Sıdk, Emanet, Emin
E) Fetanet, Emanet, Sıdk

- 6.I. Hayat
II. İlim
III. Kudret
IV. Vahdaniyet
V. Beka

Bunlardan hangileri selbi sıfatlardan değildir?

- A) Yalnız III
B) I ve III
C) IV ve V
D) I, II ve III
E) II, III ve V

8. “Sonradan olanlara benzememek” demektir. Allah yarattığı hiçbir varlığa benzememektedir. Bu sıfatın noksanlığı yani sonradan olanlarla benzeme ve ortaklık Yüce Allah için düşünülemez.

Tanımı yapılan Allah'ın sıfatı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Beka
B) Kıdem
C) Kudret
D) Kıyam bi Nefsihi
E) Muhalefetün lil Havadis

9. "...O'nun katında her şey belirli bir ölçüye göredir..." (Ra'd, 18)

"...Her şeyi yaratıp belirli bir ölçüye göre düzenleyen Allah en yücedir" (Furkan, 2)

Bu ayetlerden aşağıdaki sonuçların hangisine ulaşamaz?

- A) Her şey belirli bir düzene göre yaratılmıştır.
- B) Evrendeki nizam ve ölçünün faili Yüce Allah'tır.
- C) Yaratılıştaki ve evrende bir düzen vardır.
- D) Evrendeki yaratılış devam etmektedir.
- E) Allah düzenin ve ölçünün sahibidir.

10. O gün kişi, kardeşinden, annesinden babasından kaçır. (Abese, 34-36)

Bu ayette ahiret aşamalarının hangisinden bahsedilmektedir?

- A) Mizan
- B) Sırat
- C) Hesap
- D) Amel defteri
- E) Cehennem

11. Evrenin yaratılmış olduğu ve her yaratılmış varlığın da bir yaratıcıya muhtaç olmasından hareket ederek Allah'ın varlığını ispatlamaya çalışan delildir.

İçeriğinden bahsedilen delil aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İmkân
- B) Mümkün
- C) Fıtrat
- D) Gaye ve nizam
- E) Hudus

12. "İnkâr edenler; Kur'an ona bir defada topluca indirilmeliydi değil mi, dediler. Biz onu senin kalbine iyice yerleştirmek için böyle yaptık ve tane tane okuduk." (Furkan, 32)

Bu ayette Kur'an ile ilgili hangi husustan bahsedilmektedir?

- A) Gönderiliş amacı
- B) Muhtevası
- C) Peyderpey indirilmesi
- D) Mahiyeti
- E) Diğer kitaplardan farkı

13. Allah inancı insanın doğuştan getirdiği bir eğilimdir. Nitekim zorluk ve sıkıntıda kalan her insan istemsizce bir yaratıcıya sığınmakta ve yardım istemektedir.

Açıklaması yapılan kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Akıl
- B) Apriori
- C) İtikat
- D) Fıtrat
- E) Zekâ

14. Allah'ın varlığının başlangıcı olmasıdır. O'nun varlığı bir zamandan başlamaz. Yokken var olan bir varlık değildir. Onun zatında ve sıfatlarında sonradan meydana gelmişlik söz konusu değildir.

Metinde Allah'ın sıfatlarından hangisi hakkında açıklama yapılmıştır?

- A) Vücut
- B) Kıdem
- C) İlim
- D) Kudret
- E) İrade

15. Mahşerde hesaba çekildikten sonra amel defterlerini sağdan alan ve cennet ile müjdelenenlere denilmektedir.

Mahşerde hesaba çekildikten sonra amel defterlerini soldan ya da arkadan alan ve cehenneme gönderilecek olanlara denilmektedir.

Tanımlanan iki kavram sırası ile aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Ashamu'l-Güzin, Ashabu'l-Şimal
- B) Ashabu'l-Yemin, Ashabu'ş-Şimal
- C) Ashabu'ş-Şimal, Ashabu'l-Yemin
- D) Ashabu'l-Kibar
- E) Ashabu'l-Yemin, Ashabu'l-Kibar

ÜNİTE 4: İBADET ESASLARI

1. TEMİZLİK

İslam dini temizlik konusuna çok önem vermiştir. Kur'an'da temizliğe özen gösteren insanlar övülmekte ve Allah'ın rızasını kazanacakları müjdelenmiştir. (Tevbe, 108) İslam dini temizlik üzerine kurulmuş bir dindir. "Temizlik imanın yarısıdır" (Müslim, "Taharet", 2) hadisi temizliğin İslam dini için ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır.

► ABDEST

Sözlükte temizlik güzellik anlamlarına gelen abdest, belirli organları usulüne göre yıkamak ve mesh etmek suretiyle yapılan temizliktir. Abdest ibadetlerin sahih olması için gereklidir. Abdest ile ilgili olarak Kur'an'da birçok ayet bulunmaktadır. (Maide, 6) Abdestin sağlık yönünden faydaları vardır. Sürekli temiz bulunduğu için mikroplardan temizlenmiş olur. Bununla birlikte insan sosyal bir varlıktır ve bir toplumun içerisinde yaşamaktadır. Çevresi ile temas hâlinde bulunurken kendi temizliğine özen göstermiş olur hem de ibadetlerin olmazsa olmaz şartıdır.

Temizlik Çeşitleri	
Hadesten Taharet	Necasetten Taharet
<p>BİLGİ NOTU!</p> <p>Bazı ibadetlerin yapılmasına engel olan hükmi pislige "hades", temizlenmesine de "hadesten taharet" denilmektedir. Küçük ve büyük olmak üzere ikiye ayrılır.</p> <p>Küçük hadesin temizlenmesi "Taharet-i Suğra" denir. (Abdest)</p> <p>Büyük hadesin temizlenmesine ise "Taharet-i Kübra" denir. (Gusül)</p>	<p>Kirli olan şeye "necaset", bundan temizlenmeye ise "Necasetten Taharet" denir. Namaz kılacak kişinin bedeni, elbisesi ve kıldığı yer temiz olması gerekmektedir.</p> <p>Necaset ikiye ayrılmaktadır.</p> <p>Necaset-i Galize: Ağır necaset demektir. Bunlar dışkı, kan, kusuntu, şarap, meni ve âdet, lahusalık ve istihâze hâllerindeki akıntılardır.</p> <p>Necaset-i Hafife: Hafif ve az olan necasettir.</p> <p>Eti yenen hayvanların dışkısı, eti yenmeyen hayvanların dışkısı elbisenin ya da namaz kılınan yerin dörtte birinden az ise hafif necaset sayılmaktadır. Bu miktarda ve daha az olması namazı bozmaz fakat mekruhtur.</p>

<p>Abdestin Farzları</p> <ul style="list-style-type: none"> *Yüzü yıkamak. *Elleri dirsekler ile beraber yıkamak. *Başın dörtte birini mesh etmek. *Ayakları topukları ile birlikte yıkamak. 	<p>Abdestin Sünnetleri</p> <ul style="list-style-type: none"> *Niyet etmek. *Besmele ile başlamak. *Dişleri fırçalamak. *Organları ara vermeden yıkamak. *Yıkanan azaları iyice oğmak. *Ağızına üç kere su alıp vermek. *Buruna üç defa su çekip vermek. *Sırayı gözetmek. *Yıkanan her organı üç kere yıkamak. *Yıkamaya sağ taraftan başlamak. *Elleri ve ayakları yıkarken parmaklardan başlamak. *Parmakta yüzük varsa onu oynatmak. *Kulakları mesh etmek. *Boynu mesh etmek. *Başın tamamını mesh etmek. 	<p>Abdestin Âdabı</p> <ul style="list-style-type: none"> *Suyun üzerine sıçramaması için yüksek bir yerde durmak. *Kibleye dönmek. *Abdest alırken başkasından yardım istememek. *Mecbur kalınmadığı takdirde konuşmamak. *Kalp ile alınan niyeti dil ile zikretmek. *Her organı yıkarken besmele çekmek. *Suyu yüzüne çarpmamak. *Suyu israf etmeden çokta kismadan kullanmak. *Abdest alındıktan sonra kelime-i şehadet getirmek.
<p>Abdestin Mekruhları</p> <ul style="list-style-type: none"> *Suyu gereğinden fazla ve çok az kullanmak. *Suyu organlara hızlı bir şekilde çarpmak. *Abdest alırken ihtiyaç dışında konuşmak. *Temiz olmayan bir ortamda abdest almak. 	<p>Abdesti Bozan Şeyler</p> <ul style="list-style-type: none"> *Vücuttan kan, irin ve su çıkması. *Ağız dolusu kusmak. *Küçük ya da büyük tuvalet yapmak. *Bayılmak. *Sarhoş olmak. *Uyumak. *Namaz kılarken gülmek. 	

Odaklan !..

Abdestsiz yapılamayan şeyler:

Namaz kılmak, Kur'an-Kerim'e dokunmak, Kabe'yi tavaf etmek, tilavet secdesi yapmak.

► GUSÜL

Gusül boy abdesti, bedeninin tümünün yıkanması demektir. Buna “Taharet-i Kübra” denilmektedir. Gusül abdesti alırken bedeninin hiçbir yerini kuru bırakmamak gerekir. Gusül almayı gerektiren bazı haller bulunmaktadır. Bu halleri şu şekilde sıralayabiliriz: Cünüplük hali, cinsel ilişki, kadınlarda görünen âdet halinin kesilmesi, doğum yapan kadınların lahusalık hâlinin sona ermesi durumlarında gusül abdesti alınması gerekmektedir. Bu durumlarda gusül abdest alınmadığı takdirde kişi namaz kılamaz, Kur’an okuyamaz ve dokunamaz, Kabe’yi tavaf edemez.

Guslün Farzları	Guslün Sünnetleri
<ul style="list-style-type: none"> *Ağza su alıp çalkalamak. *Buruna su çekip yıkamak. *Bütün vücudu kuru yer kalmayacak şekilde yıkamak. 	<ul style="list-style-type: none"> *Besleme ile başlamak. *Niyet etmek. *Gusül almadan önce abdest almak. *Edep yerlerini yıkamak. *Sağ omza ve sol omza su dökmek. *Suyu gereğinden fazla ya da çok az kullanmamak. *Bedende bir pislik varsa önceden temizlemek.

► TEYEMMÜM

Suyun olmadığı durumlarda niyet ederek temiz toprak ya da toprak cinsinden bir şeye elleri kolları ve yüzü mesh etmeye denilmektedir. Abdest ya da gusül alınması gereken durumlarda su bulunmazsa yahut su bulunduğu halde kullanılmayacak durumda ise teyemmüm edilmektedir. Teyemmüm insanlar için dinin getirmiş olduğu kolaylıktır. Teyemmüm nasslar ile sabittir. Ancak teyemmüm yapılmasını bazı durumlara mahsusdur. Bu durumları şu şekilde sıralayabiliriz: Abdest ve gusül alacak su bulunmuyorsa, su bulunduğu halde kullanılacak durumda değil ise ve bedeninin su ile temasının zararlı olduğu hastalık durumlarında teyemmüm ile abdest alınabilir.

Teyemmüm’ün Farzları	Teyemmüm’ün Sünnetleri
<ul style="list-style-type: none"> *Niyet etmek. *Elleri toprağa ya da toprak cinsinden bir şeye vurup ilk vuruşta yüzü sonraki vuruşta kolları meshetmek. 	<ul style="list-style-type: none"> *Besleme çekmek. *Sırayı gözetmek. *Ara vermeden, art arda yapmak. *Parmakları açık bulundurmak. *Parmakları toprağa sürdükten sonra birbirine vurarak silkelemek ve elleri önce ileri sonra geri çekmek.

2. NAMAZ

Allah'ın kullarından istediği ilk görev Allah'ın varlığına ve birliğine, Hz. Muhammed'in peygamberliğine inanmaktır. İmandan sonra gelen farzların en önemlileri arasında namaz ibadeti bulunmaktadır. Beş vakit namaz hicretten bir buçuk yıl önce farz kılınmıştır. Hz. Peygamber "Namaz dinin direğidir" buyurarak İslam dinin de namazın önemine işaret etmiştir. Namaz insana hem beden hem ruh sağlığı kazandıran bir ibadettir. Namazın bir kişiye farz olabilmesi için kişinin bazı nitelikleri olması gerekmektedir. Bu nitelikleri şu şekilde sıralayabiliriz: Müslüman olmak, ergenlik çağına ulaşmış olmak ve akıllı olmak.

► NAMAZ VAKİTLERİ

Sabah Namazı: Sabaha karşı, tan yerinin ağarmaya başlamasıyla başlayıp güneşin doğması ile biten vakittir.

Öğle Namazı: Güneşin tepe noktasına gelmesiyle başlar ve gölge boyunun iki misli oluncaya kadar devam eder.

İkinci Namazı: Gölge boyunun iki misli olmasıyla başlar ve güneşin batmasıyla son bulur.

Akşam Namazı: Güneş battıktan sonra başlayan ve güneşin kıvıllığı ve beyazlığı kayboluncaya kadarki vakittir.

Yatsı Namazı: Güneşin batıp kıvıllığın ve beyazlığının kaybolması ile başlar ve tan yerinin ağarmaya başlamasıyla son bulur.

Vitir Namazı: Vitir namazının vakti yatsı namazının vaktiyle aynıdır fakat vitir namazı yatsı namazından sonra kılınır.

Cuma Namazı: Öğle namazının vaktinde kılınmaktadır.

Teravih Namazı: Yatsı namazının vakti ile aynıdır.

Namaz Kılınması Mekruh Olan Vakitler

Güneş doğarken.

Güneş zevalde yani tam tepe noktasında iken.

Güneş batarken.

Bu üç vakitte farz, vacip, sünnet, nafil hiçbir namaz çeşidi kılınmaz. Yalnızca o günün ikinci namazı kılınmadıysa sadece farzı kılınabilir.

Odaklan !..

Sabah namazı vakti girdikten sonra, sabah namazı kılındıktan sonra, ikindinin farzı kılındıktan sonra, bayram namazlarından önce, bayram namazlarından sonra (sadece camide), vakit daraldıysa ve sadece farzın kılınacağı kadar süre varsa, cuma günü Cuma hutbesi okumak üzere hatibin minbere çıkmasından farzı kılınmaya kadar;

Nafil namaz kılınması mekruhtur.

Namaz Çeşitleri		
Farz Namazlar	Vacip Namazlar	Nafile Namazlar
<p>Farz-ı ayn: Beş vakit namaz, Cuma namazı.</p> <p>Farz-ı kifaye: Cenaze namazı.</p>	<p>Vitr Namazı</p> <p>Bayram Namazları</p>	<p>Sünnet Namazlar: Beş vakit namazın sünnetleri.</p> <p>Sünnet-i Müekkede: Sabah, öğle, akşam ve yatsı namazının son sünneti.</p> <p>Sünnet-i Gayr-i Müekkede: İkindinin sünnet ve yatsının ilk sünneti.</p> <p>Müstehap Olan Namazlar: Kuşluk, teheccüd, tahıyyetü'l-mescid.</p>

► NAMAZIN FARZLARI

Namazın toplam on iki tane farzı bulunmaktadır. Bunların içinden altı tanesi namazın dışında bulunur ve namazın şartları olarak adlandırılır. Diğer altısı ise namazın içindeki farzlardandır ve bu farzlarda namazın rükünleri olarak adlandırılır. Namazın geçerli olabilmesi için ele alacağımız bu on iki farzında eksiksiz yerine getirilmesi gerekmektedir.

Namazın Şartları	Namazın Rükünleri
<ul style="list-style-type: none"> • Hadesten Taharet: Hades denilen hükmi ve manevi kirden temizlenmek demektir. Bu ise abdest ve gusül ile olur. • Necasetten Taharet: Namaz kılacak kişinin bedeninde, elbisesinde ve namaz kılacağı yerde maddi bir pislik varsa bunun temizlenmesine denir. • Setr-i Avret: Namaz kılacak kişinin bedeninde örtmesi gereken yerleri örtmesi anlamına gelmektedir. (Erkeklerde göbek ile diz kapağı arası- Kadınlarda yüz, el, ayak haricindeki her yer) • İstikbal-i Kible: Yönünü kibleye yani Kabe'ye dönmektir. • Vakıt: Her namazı kendi vakti içinde kılmaktır. • Niyet: Kılınan namazın hangisi olduğunu bilmek ve söylemektir. 	<ul style="list-style-type: none"> • İftitah Tekbiri: Başlarken tekbir almak demektir. • Kıyam: Namazda ayakta durmak demektir. • Kıraat: Namazda Kur'an okumaya denilmektedir. • Rükû: Namazda eller diz kapağına değecek şekilde eğilmektir. • Secde: Ayaklar, eller ve dizler ile beraber alını yere koymaktır. • Kade-i Ahire: Namazın bitişinde Ettehiyyatü duasını okuyacak kadar oturmak demektir. Buna teşehhüd miktarı denilmektedir.

► NAMAZIN VACİPLERİ

1. Namaza “Allahu Ekber” diyerek başlamak.
2. Namazda Fâtiha suresini okumak.
3. Fatiha suresini okunacak olan diğer sureden önce okumak.
4. Secdeye gidildiğinde alın ile beraber burnu da yere koymak.
5. Üç ya da dört rekâtlı olan namazların ikinci rekâtlarında oturmak. (Kade-i ûlâ)
6. Tahıyyat duasını okumak.
7. Cemaatle namaz kılınıyorsa imama uyup Fâtiha ve sureyi okumayıp susmak.
8. Vitir namazında Kunut dualarını okumak.
9. Zamm-ı sure okumak.
10. İki secdeyi art arda yapmak.
11. Bayram namazlarına özel olan fazla tekbirleri almak.
12. Ta’dili erkâna uymak.
13. Selam vermek.
14. Namazda yanlış bir şey yapıldıysa sehiv secdesi yapmak.
15. Secde ayeti okunursa secde etmek.

► NAMAZIN SÜNNETLERİ

1. Ezan ve ikamet erkekler için sünnettir.
2. Tekbir getirirken elleri kaldırmak.
3. Tekbir getirirken eller kaldırıldığı sırada ne çok ne de az açmak normal açıklıkta bulundurmaktır.
4. Kıyamda elleri bağlamak.
5. Kıyamda dururken ayakların arasını ne çok ne az açmak, normal açıklıkta dört parmak mesafesinde bulundurmaktır.
6. Sübhâneke duasını okumak.
7. Her rekâtta Fatiha suresinden önce besmele çekmek.
8. Fatiha suresinin sonunda âmin demek.
9. Rükûya giderken tekbir getirmek.
10. Rükû’da “Sübhane Rabbiye’l- azim” demek.
11. Rükûdan kalkarken “Semiallahu limen hamideh” demek.
12. Rükûdan doğrulunca “Rabbena leke’l- hamd” demek.
13. Secdeye giderken tekbir getirmek.
14. Secdeden kalkarken tekbir getirmek.
15. Secdelerde “Sübhane Rabbiye’l- ala” demek.
16. İki secde arasında oturmak.

17. Tahıyyat duasını içinden okumak.
18. Farz namazların üçüncü ve dördüncü rekâtında Fâtiha suresi okumak.
19. Son oturuşta Tahıyyat duasından önce Salli ve Barik dualarını okumak.
20. Selam verirken önce sağ tarafa sonra sol tarafa selam vermek.
21. Selam verirken “Esselamu aleyküm ve Rahmetullah” demek.

► NAMAZIN EDEPLERİ

1. Namazda kıyamda iken secde edeceği yere doğru, rükûda ayaklarının üzerine, otururken kucağına ve selam verirken omuzlara bakmak.
2. Esneme halinde ağzı kapatmak.
3. Gücü dâhilinde öksürüğü tutmak.

Namazı Bozan Durumlar

1. Namazda konuşmak.
2. Namazda bir şeyler yiyip içmek.
3. Kendi işiteceği kadar gülmek.
4. Başka birine selam vermek ya da verilen selamı almak.
5. Yönünü ve göğsünü kiblede çevirmek.
6. Öksürük yok iken öylesine öksürmeye çalışmak.
7. Namazda başka bir iş ile meşgul olmak.
8. Kur'an'ı mushafa bakarak okumak.
9. Namaz kılarken abdestin bozulması.
10. Teyemmüm eden kişinin namazda iken suyu görmesi.
11. Mesh müddetinin namaz iken sona ermiş olması.
12. Namazda setr-i avret yerlerinin açılması.
13. Kadın ile erkeğin yan yana namaz kılması.
14. Sabah namazını kılarken güneşin doğması.
15. Bayılmak.
16. Özur sahibinin özrünün ortadan kalkması.
17. Üflemek, ah, of, şekilde inlemek.
18. Manası değişecek şekilde Kur'an'ı yanlış okumak.

Namazın Mekruhları

1. Namaz kılarken elbise ile ya da başka bir şey ile oynamak, uğraşmak.
2. Parmak çıtlatmak.
3. Esnemek ve gerinmek.
4. Özürsüz olarak namazda bağdaş kurmak.

5. Bir suretin önüne ya da ateşin önüne durmak.
6. Rükûda ya da secde de teşbihleri terk etmek.
7. Namazda bir yere dayanmak.
8. Secdede yalnızca alını koyup burnu yere koymamak.
9. Sahibinin izni olmadan başkasının yerinde namaz kılmak.
10. Ezberinde farklı sureler bulunduğu halde aynı sureleri okumak.
11. Namaz kılarken gözleri kapatmak.
12. Cemaatle namaz kılarken ön saflarda yer varken arkadalar da namaza durmak.
13. İkinci rekâta birinci rekâta okunan ayet ya da sureden daha uzun bir yer okumak.
14. İkinci rekâta birinci rekâta okunan sure ya da ayetten bir öncesi sure ya da ayeti okumak.

3. ORUÇ

Oruç kavramı Türkçeye Farsçadan geçmiştir. Arapça karşılığı “savm” ya da “sıyam”dır. Savm kelimesinin sözlük manası imsâk yani tutmaktır. Terim anlamı ise, niyet edilerek fecr-i sâdıktan akşam güneşinin batmasına kadar yemek içmek ve cinsel münasebetten uzak durmaktır. Ramazan orucu İslam’ın beş şartından birisidir. Hicretin ikinci yılında farz olmuştur. Ramazan ayı ve oruç ibadeti Müslümanlar için çok mübarektir. Oruç ibadetinin insanları kötülüklerden koruyacağı, ahirette cehennem azabından koruyacağı ve günahlarımızın bağışlanması için vesile olacağı Hz. Peygamber tarafından bildirilmiştir. Bununla birlikte Kur’an Ramazan ayı içinde indirilmeye başlamıştır. Bin aydan daha hayırlı olan Kadir gecesi bu ayın içindedir. Oruç tutmak insanın beden ve ruh sağlığını olumlu yönde etkiler, insana sabırlı olmayı öğretir, ahlakı güzelleştirir ve oruç ibadeti ile insanda merhamet ve yardım duyguları gelişmektedir.

Oruç Çeşitleri		
Farz Olan Oruç	Vacip Olan Oruç	Nafile Oruç
<ul style="list-style-type: none"> • Ramazan orucu • Ramazan orucunun kefareti ve kazası 	<ul style="list-style-type: none"> • Belirli bir günde tutulması için adanan oruç. (itikaf) • Nafile bir oruç bozulduğu takdirde kazası vacip olur. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bu oruçlar sünnet ve mendup olarak iki kısma ayrılmaktadır. • Sünnet Oruç: Muharrem ayının 9. ve 10. Günleri tutulan oruç. • Mendup Oruç: Her ayın 13. 14. 15. Günleri, haftanın Perşembe cuma günleri tutulan oruç ve Şevval orucu menduptur.

► ORUCUN ŞARTLARI VE HÜKMÜ

Farz Olmasının Şartları <ul style="list-style-type: none"> • Mükellef olma şartıdır. • Müslüman olmak. • Akıllı olmak. • Ergenlik çağına ulaşmış olmak. 	Edasının Şartları <ul style="list-style-type: none"> • Sağlıklı olmak. • Mukim olmak. (Misafirlere yolculara farz değildir.) 	Sihhatinin Şartları <ul style="list-style-type: none"> • Kadınların Hayız ve Nifas hâllerinde olmamaları. • Niyet. (Niyet için kalpten geçirmek yeterlidir ancak dil ile zikredilmesi sünnettir.)
--	---	--

► ORUCU BOZAN VE BOZMAYAN ŞEYLER

Orucu Bozmayan Şeyler <ul style="list-style-type: none"> • Unutmuş olarak yiyip içmek. • Kan aldirmek. • Abdest alırken kulağa su kaçması, burun akıntısını çekmek. • Cünüp olarak sabahlamak. • İstemsiz olarak boğaza toz, toprak, duman kaçması. • Krem, merhem sürmek. • Abdest ve gusül almak. • Banyo yapmak. 	Orucu Bozan Şeyler <ul style="list-style-type: none"> • Bilerek yiyip içmek. Oruç tam olarak bozulursa hem kaza hem kefarete gerekir. • Cinsel ilişki bulunmak. Orucu Bozup Yalnız Kazayı Gerektiren Şeyler <ul style="list-style-type: none"> • Zorla orucun bozdurulması. • Ağız dolusu kusmak. • İftar vakti girmediği halde girdiği zannedilerek orucu açmak. • İmsak vakti geçtiği halde geçmediği zannedilerek yemeye devam etmek.
--	--

► ORUCUN MEKRUHLARI VE MÜSTEHAPLARI

Orucun Mekruhları <ul style="list-style-type: none"> • Yutamadan bir şeyin tadına bakmak. • Bir şey çiğnemek. • Tükürüğü ağızda biriktirerek yutmak. • Sağlığı açısından zayıf düşeceğini bildiği halde kan aldirmek. 	Müstehapları <ul style="list-style-type: none"> • İftarı hurma ya da su ile açmak. • Sahurda kalkıp bir şeyler yemek. • İftar vaktini geciktirmemek. • İftardan sonra dua etmek.
--	---

Hastalık, yolculuk, ikrah(zorlama), gebelik ve emzikli kadın, ileri ihtiyarlık hali, hayız ve nifas hali durumlarda zaruretten dolayı oruç tutamamak mübah hale gelmiştir.

 4. ZEKÂT

Zekât kelimesi sözlük anlamı olarak artmak, çoğalmak, bereket, temizlik gibi anlamlara gelmektedir. Terim anlamı ise İslam'a göre zengin sayılan Müslümanların sahip olduğu malın, paranın bir bölümünü Kur'an'da belirlenen kişilere verilmesinin emredildiği, mal ile yapılan bir ibadettir. Kur'an'da ve birçok hadiste zekât ibadeti namaz ile birlikte zikredilmiştir. Hicretin ikinci yılında farz olmuştur. İslam'ın beş temel esaslarından birisidir. Zekât ibadeti toplumda sosyal yardımlaşmayı ve dayanışmayı güçlendirir, cimrilik hastalığının şifasıdır, malin geçiciliğini hatırlatır ve nimetin devamlılığını sağlar. Saydığımız bu faydalarından da anlaşılacağı gibi zekât ibadetinin hem bireysel hem içtimaî faydaları bulunmaktadır. Toplum içerisinde zekât ibadetiyle birlikte sosyal adalet sağlanmış ve zengin ile fakir arasındaki uçurum azalmış olur.

BİLGİ NOTU !

Zekât ibadetinin farziyetinin şartları bulunmaktadır. Bu şartlar şunlardır:

Mükellefte aranan şartlar: Müslüman olmak, akıllı olmak, bülûğ çağına ulaşmış olmak, hür olmak ve nisap miktarı mala sahip olmak. (80,18gr altın, 561 gr gümüş, 5 deve, küçükbaş hayvan 40, büyükbaş hayvan 30, toprak mahsulleri 1000 kg.' a ulaşırsa nisap miktarına da ulaşmış olur)

Malda aranan şartlar: Mülkiyet: Kişi ancak kendi malı üzerinde tam bir mülkiyet hakkına sahiptir. Emanet mal, kaybolan mal ve inkâr edilen mal zekâta tabi tutulmaz.

Havlîlik: Yıllanma şartıdır. Zekâta tabi olan malların mülkiyete geçmesinin üzerinden bir kameri yılın geçmesi gerekmektedir. Ancak tarım ürünlerinde yıllanma beklenmez.

Nemâ: Artmak, çoğalmak anlamına gelmektedir. Zekât verilecek malın artma özelliği bulunması gerekir. Örneğin hayvanlarda gerçekten somut manada bir çoğalma görülürken altın, para gibi bazı malların sayısında artma, çoğalma görülmez ama kıymeti, satın alma gücü artar ya da azalır.

Asli İhtiyaç: Bunlar kişinin ve bakmakla yükümlü olduğu ailesinin temel ihtiyaçlarıdır. Bu ihtiyaçlardan yiyip içtikleri, giyecekleri, ev eşyaları, binek vasıtası, kitapları, oturdukları evi vb. sayılabilir.

☉ ZEKÂT KİMLERE VERİLİR KİMLERE VERİLMEZ?
Zekât Verilebilecek Kişiler:

Kur'an'da bu husus Tevbe Suresi 60. Ayette açıklanmıştır. Bu ayete göre; Fakirler, miskinler (tutuklu ve hükümlüler, kendi geçimini sağlayamayacak kadar hasta olanlar, tedavi olacak maddi gücü bulunmayanlar), zekât memurları (âmiller), müellef-i kulüp (kalpleri Allah'a ısındırılacak olan kişiler, borçlular (gârimin), Allah yolundakiler ve yolcular zekât verilecek kişilerin içindedir.

Zekât Verilmeyecek Kişiler:

Bir kişi bakmak yükümlü olduğu usulü ve furûna (anne, baba, dede, büyükanne, çocuklar, torunlar, karı-koca) zekât veremez. Zenginlere ve Müslüman olmayanlara da zekât verilmez.

Zahiri ve Batını Mallar

Zahiri Mallar (Emval-i Zâhire)	Bâtını Mallar (Emval-i Bâtına)
Görünen, açık olan mal demektir.	Kapalı ve görünmeyen mal demektir.
Gizlenmeleri mümkün değildir.	Çevreden saklanabilir ancak sahibi bilir.
Gizlendiği takdirde bozulan mallardır.	Uzun süre saklanabilen mallardır.
Hayvanlar, ticaret malları, meyveler.	Altın, gümüş, para.

► ZEKÂTA TABİ OLAN MALLAR

1. Koyun ve Keçi: 40'dan 120'ye kadar 1 koyun ya da keçi,
121'den 200'e kadar 2 koyun ya da keçi,
201'den 399'a kadar 3 koyun ya da keçi,
400'den sonra her 100 koyun ya da keçi de 1 koyun ya da keçi zekât verilmesi gerekir.
2. Sığır ve Manda: 30'dan 39'a kadar 1 yaşını doldurmuş 1 dana,
40'dan 59'a kadar 2 yaşını doldurmuş 1 dana,
60'dan 69'a kadar 1 yaşını doldurmuş 2 dana zekât verilmesi gerekir.
3. Deve: 5'den 9'a kadar 1 koyun ya da keçi,
10'dan 14'e kadar 2 koyun ya da keçi,
15'den 19'a kadar 3 koyun ya da keçi,
Her dört deve için bir koyun ya da keçi zekât verilmesi gerekir.
4. Ticaret Malları: (Zekâtü'l- Urûz) Ticari mallardan kastedilen para, hayvan ve toprak mahsulleri dışında kalan ve ticari niyetle kullanılan her türlü maldır. Zekât miktarı ise kırkta birdir.
5. Torak Mahsulleri: Arazi yağmur, dere vb. gibi sulardan kendiliğinden sulanıyorsa onda biri (1/10), ama araziye masraf yapıyorsa bir maliyet söz konusu ise yirmi de biri (1/20) zekât miktarıdır. Bu oran ziraatin masraflı ya da masrafsız olmasına dayanmaktadır.
6. Altın, Gümüş, Para: Nisap miktarına ulaşmış altın, gümüşün ya da paranın kırkta biri (1/40) zekâta tabidir.
7. Maden ve Defineler: Rikâz terimi maden anlamında kullanılmaktadır. Defineler; İslam öncesine ait, Müslümanlara ait ve şüpheliler olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Madenler ise: Ateşte eriyenler, sıvı olanlar ve hem ateşte erimeyen hem sıvı olmayan olarak üçe ayrılmaktadır. Bu konuda Hanefi fihhına göre rikâzda beşte bir vergi vardır. %20'si zekât olarak verilir. Define ve madenlerde malın nisap miktarına ulaşması gerekmez bununla birlikte bir kameri yılın geçmesine de gerek yoktur. Bulunduğu takdirde %80'i bulan 4kişinin %20'si kamunun hakkıdır.

BİLGİ NOTU !

Fıtır Sadakası (Fitre): Ramazan ayının sonuna yetişen ve asli ihtiyaçlarının dışında en az nisap miktarı mala sahip bir Müslümanın vermesi vacip olan sadaka çeşididir. Hicretin ikinci yılında vacip olmuştur. Fitrenin vacip olabilmesi için malın zekâtta gibi yıllanması ve artma azalma özelliği taşıması gerekmektedir. Dini kriterlere göre zengin sayılan bir Müslümanın hem kendi için hem de ailesinin üyeleri için (kadın, erkek, çocuk) fitre vermesi gerekir. Ramazan ayının içinde ve Ramazan Bayramının ilk günü bayram namazından önce verilmesi gerekir.

4. KURBAN

Kurban kelimesi sözlükte “yaklaşmak, Allah’a yakın olmak” anlamlarına gelmektedir. Terim anlamı ise ibadet niyeti ile belirli bir vakitte belirli özellikleri bulunan bir hayvanı kesmektir. Arapça da kurbanlık hayvana “udhiyye” denilmektedir. İnsanlık tarihi boyunca kurbanlık uygulaması mevcut olmakla birlikte şekil ve amaçları bakımından farklılık göstermektedir. Kur’an’da Allah’a kurban takdim eden Hz. Âdem’in iki oğlundan, ilahi dinlerin hepsinde kurban ibadetinin olduğundan bahsedilmektedir. Ancak Hıristiyanlık ve Yahudilikteki kurban ibadeti anlayışı değişmiştir. Kurban ibadetinin fıkhi açıdan değerlendirildiğinde fakihler arasında görüş ayrılıkları vardır. Hanefî mezhebindeki ağırlık görüşe göre kurban kesmenin hükmü vaciptir, diğer fakihlerin görüşüne göre ise müekked sünnettir. Kurban ibadeti hem bireysel hem toplumsal faydalar sağlamayan mal ile yapılan ibadettir. Kurban kesecek kişi kurban keserken Hz. İbrahim ve oğlu Hz. İsmail’in imtihanını hatırlar, Allah’a kulluk vazifesini ve şükürünü yerine getirir. Maddi durumu iyi olan Müslümanların kestikleri kurban etleri durumu iyi olmayanlara dağıtılır, fakirlerin yararlanması söz konusudur. Böylelikle toplum içerisinde sosyal adalet gerçekleşmiş olur ve Müslümanlar arasında sevgi kardeşlik duyguları pekişir.

BİLGİ NOTU !

Bir kimsenin kurban ibadetini yerine getirebilmesi için bazı şartları taşıması gerekmektedir. Bu şartları şu şekilde sıralayabiliriz: Müslüman olmak, akıllı olmak, ergenlik çağına ulaşmış olmak, özgür olmak, mukim olmak (seferi olmamak), malın ya da paranın nisap miktarına ulaşmış olması gerekmektedir.

Odaklan !..

Kurban bayramı dışında akika kurbanı, adak kurbanı, kıran ve temettü haccında kesilen kurban (hedy), şükür kurbanı, ihram yasaklarından biri yapıldığında gereken ceza ve kefareti kurbanı çeşitleri vardır.

► KURBANIN ŞARTLARI

1. Kurban kesilirken ibadet niyeti olması gerekmektedir. Nitekim Kur'an'da kesilen hayvanın etinin ya da kanının değil Müslümanların niyetini ve bağlılıklarının önemi vurgulanmıştır.

2. Dinen kesilmesi gereken hayvanlar şunlardır: koyun, keçi, sığır, manda ve deve. Ancak bu hayvanlar ve türdeşleri kurban olarak kesilebilir. Yabani hayvanlar ya da kümes hayvanları kurban olarak kesilmez. Bununla birlikte at, eşek kurban olamayacağı gibi etleri de yenmez. Geçerli olan hayvanların erkeklik-dişilik özellikleri arasında bir fark yoktur. Küçükbaş hayvanlarda bir kişi, büyükbaş hayvanlar ve deve için en fazla yedi kişi ortaklaşa kurban kesebilir. Hanefi, Şafi, Hanbeli fikhına göre bu şekilde kabul edilir. Ancak Malikilere göre ortaklık caiz görülmez.

3. Küçükbaş hayvanlar bir yaşını, büyükbaş hayvanlar iki yaşını, deve ise beş yaşını doldurmuş olması gerekmektedir. Ancak koyun, keçi gibi hayvanlar besili ve iri ise altı aylıkken de kurban edilebilirler.

4. Bu sayılan hayvanların kurban edilmeye engel teşkil eden bir kusuru bulunmaması gerekmektedir. Kurbanlık hayvan sağlıklı ve uzuvları tam olması gerekmektedir. Kör, hasta, hamile, bazı âzaları eksik, kulakları kesilmiş, kuyruğu ya da memesi kesik hayvanlardan kurban olmamakla birlikte eğer doğuştan bu kusurlara sahipse kurban açısından sorun olmaz.

5. Kurbanın zamanında kesilmesi gerekmektedir. Yani Zilhicce ayının 10, 11 ve 12 günleri bayram namazının kılınmasından üçüncü günün akşam namazına kadar kesilmesi gerekmektedir. Şafi mezhebine göre bu süre bayramın dördüncü gününe kadar uzayabilmektedir.

► ADAK (NEZİR) KURBANI

Adaklar ikiye ayrılmaktadır. Bunlar: Hiçbir sebebe bağlı olmadan yapılan adaklar ve bir sebebe bağlanan adaklardır. İlkine örnek verecek olursak bir şeyin gerçekleşmesi beklenmeden adanan adaklardır. Örneğin "Allah rızası için bir kurban keseceğim" cümlesini verebiliriz. Bu şekilde adak adayan bir kimsenin adak kurbanı kesmesi vacip olur. İkinci adak çeşidi ve bir sebebe bağlanana örnek olarak "Evim olursa Allah rızası için kurban keseceğim" cümlesi verilebilir. Bu kimsenin de evi olduğunda artık adak kurbanı kesmesi vacip olur. Adak kurbanı da kurban edilecek hayvanlardan olması gerekir. Adak kurbanı keserken dikkat edilmesi gereken bir husus vardır, adağı adayan kişi ve ailesi (usul ve furû) kurban etinden yiyemez bununla birlikte İslam dinine göre zengin sayılan kişilerde yiyemez, adak kurbanının eti fakirlere dağıtılır.

► AKİKA KURBANI

Yeni doğan çocuklar için Allah'a şükretmek adına kesilen kurbana akika kurbanı denilmektedir. Akika kurbanı Hanefilere göre mübah, diğer üç mezhebe göre sünnet, Zahirilere göre ise vaciptir. Akika kurbanı çocuğun doğumundan ergenlik çağına girene kadar kesilmesi gerekir ama doğumunun ilk yedi günü içinde kesmek müstehaptır. Akika kurbanı da kurban edilecek hayvanlardan olur ve akika kurbanı kesen kişi ve ailesi kurban etinden yiyebilir.

 5. HAC

Hac kelimesi sözlükte kastetmek manasına gelmektedir. Terim anlamı ise Mekke şehrinde bulunan ve kutsal kabul edilen Kâbe’yi ve civarındaki özel yerleri, belirli bir vakit içerisinde ziyaret etmek ve yapılması gereken diğer menâsikleri yerine getirmektir. İslam’ın beş esasından birisidir ve hicretin 9. Yılında farz kılınmıştır. Hem mal hem beden ile yapılan bir ibadettir. Hükmü nasslar da sabit olup farzdır. Hükmü konusunda fakihler arasında ihtilaf yoktur. Gücü yeten yani hem sağlık hem maddi açıdan imkân bulunan kimsenin ömründe bir defa haccetmesi farzdır.

Kâbe’yi ziyaret ile ilgili diğer diğer ibadet ise “umre” dir. Kâbe’yi ziyaret belirli bir zaman içerisinde ise gerçekleştiriyorsa ve Arafat vakfesi yapıyorsa Hac, belirli bir zamana bağlı olmaksızın Arafat vakfesi olmadan yapılırsa umre ibadeti olmaktadır. Hac ile umre ibadetini birbirinden ayırmak için hac ibadetine “hacc-ı ekber” umreye ise “haccı- asgar” denilmektedir.

 HACCIN ŞARTLARI

Yükümlülük Şartları	Eda Şartları	Geçerlilik Şartları
<ul style="list-style-type: none"> *Müslüman olmak. *Akıllı olmak. *Ergenlik çağına ulaşmak. *İstitaat (beden sağlığı ve maddi yeterlilik) 	<ul style="list-style-type: none"> *Sağlıklı olmak. *Yol güvenliği. *Arızı bir engelin bulunmaması (Tutukluluk, yurt dışı yasağı vb.) *Kadınlara özel iki hal (Hanefilere göre kadınlar tek başlarına uzun yolculuğa çıkamaz yanlarında bir mahremi bulunması gerekir. Şafi mezhebine göre ise yol güvenliği sağlanıyorsa çıkabilirler. İkinci şart ise boşanma ya da vefat iddeti bekleyen kadının iddet süresi bitmiş olması gerekmektedir. 	<ul style="list-style-type: none"> *İhram *Belirlenmiş vakit (İhrama girme, Arafat vakfesi, ziyaret tavafı kendi vakitlerinde yapılması gerekir. *Belirli Mekân (Vakfe-nin Arafat sınıfları içinde tavafın Kâbe’nin sınırları içinde yapılması gerekmektedir)

 İHRAM

İhram kelime anlamı sözlükte “yasak etmek, saygı ve ta’zim etmek anlamlarına gelmektedir. Terim anlamı ise hac ve umre yapmak için giyilen özel bir elbisedir. İhramlı kişiye mührim denilmektedir.

BİLGİ NOTU !

İhramın rükünleri: Niyet ve telbiye.

İhrama girme zamanı: Hac ayları gelmeden hac menâsikleri yerine getirilemez. Ancak Hanefi ve Malikilere göre hac ayları gelmeden de ihrama girilebilir fakat bu mekruhtur. Şafi mezhebine göre hac ayları gelmeden ihram giyilemez çünkü Şafi mezhebine göre ihram rükündür. Umre yapmanın belirli bir zamanı olmadığı için ihrama her zaman girilebilir.

Odaklan !..

İhrama girilmesi gereken yerler;

Hil Bölgesi: Harem bölgesi ile mikat sınırları arasında olan yerdir. Burada yaşayanlar harem bölgesine girmeden ihrama girerler.

Afâk Bölgesi: Harem ve Hil bölgelerinin dışında kalan her bölge afâk bölgesidir. Bu bölgelerde yaşayanlara afâkî denilmektedir. Afâk bölgesinden gelenlerin ihramsız geçmemeleri gereken noktalar “mikât sınırlarıdır”. Bu sınırlar beş tane. Bunlar:

1. Zülhuleyf: Medine üzerinden gelenlerin mikâtıdır. (Hz. Peygamber Veda Haccında Abar-ı Ali denilen yerde ihrama girmiştir)
2. Cuhfe: Mısır ve Suriye yönünden gelenlerin mikâtıdır.
3. Zatu'l -Irak: Irak yönünden gelenlerin mikâtıdır.
4. Kernü'l- Menazil: Necid ve Kuveyt yönünden gelenlerin mikâtıdır.
5. Yelemem: Yemen ve Hindistan yönünden tarafından gelenlerin mikâtıdır.

İHRAM YASAĞLARI

Vücut Yasakları	Kıyafet Yasakları	Cinsel Yasaklar (Rafes)	Av Yasağı	Sosyal Yasaklar
<ul style="list-style-type: none"> *Saç sakal tıraşı olmak. *Tırnak kesmek. *Vücudun herhangi bir yerinden kıl koparmak, yolmak. *Ruj, oje, koku, kokulu sabun, jöle kullanmak. 	<ul style="list-style-type: none"> *Giyimle ilgili yasaklar sadece erkeklere yöneliktir. Kadınlar normal elbiselerini giyerler, sadece ihram süresince yüzlerini örtmezler. *Sarı, takke, şapka takmak. *Başı ve yüzü örtmek. *Eldiven, çorap giymek. 	<ul style="list-style-type: none"> *Cinsel ilişkide bulunmak. *Cinsel ilişkiye götürecek davranışlarda bulunmak. *Cinsel ilişkiyi andıracak söylemlerde bulunmak. 	<ul style="list-style-type: none"> *Kara hayvanı avlamak, bir hayvana zarar vermek yasaktır. *Deniz hayvanlarının avlanması ve kümes hayvanlarının kesilmesi yasak değildir. 	<ul style="list-style-type: none"> Füsûk: İbadeti bırakıp günah olan işlerle meşgul olmak. Cidâl: Başkalarıyla kavga etmek, tartışmak.

► HACCIN ÇEŞİTLERİ

Hüküm Yönünden Haccın Çeşitleri:

Farz Olan Hac: Müslüman, akıllı, ergenlik çağına ulaşmış, Hacca gidip gelecek ve geride bakmakla yükümlü olduğu kişilerin geçimi sağlayacak kadar maddi geliri bulunan bunlarla birlikte sağlıklı yerinde olan kişinin ömründe bir defa haccetmesi farzdır.

Vacip Olan Hac: Kişinin adan mahiyetinde yapmayı amaçladığı haclardır. Bununla birlikte nafîle olarak başlanmış hac ibadeti tamamlanmamışsa onu tamamlamakta kişiye vacip olur.

Nafîle (Tatavvu) Hac: Bir kişinin birden fazla haccetmesidir. Henüz ergenlik çağına ulaşmamış çocukların hacları da nafîle hac yerine geçmektedir.

Yapılış Yönünden Haccın Çeşitleri:

İfrat Haccı: Hac yapacak kişi yalnızca hac için ihrama niyetlenir. Umre ibadeti yapılmayan hacca ifrat haccı denilir.

Temettü Haccı: Hac yapacak kişi umre için ayrı hac için ayrı ihrama niyetlenirse temettü haccı olur. Temettü haccında umre ibadeti yapılır fakat ayrı ayrı ihram için niyet edilir.

Kıran Haccı: Umre ile haccın birleştirilerek tek bir niyet ile ikisinin birlikte yerine getirilmesine denilmektedir.

► HACCIN RÜKÜNLERİ

Haccın farzları Hanefi mezhebine göre üç tanedir. Bunlar; İhrama girmek, Arafat vakfesi ve Ziyaret Tavafıdır.

1. Arafat Vakfesi

Kurban bayramından bir gün önce yani arife günü Arafat dağında zeval vaktinde başlayarak bayramın ilk günü fecri sadıka kadar geçen zaman içerisinde bir süre beklemektir. Arafat vakfesi terkedildiğinde ceza olarak kurban kesmek gerekmektedir.

Müzdelif vakfesi ise vaciptir. Arafat dağından inilince Müzdelif'e gelinir ve orada vakfe yapılır.

2. Kâbe'yi Tavaf

Ziyafet tavafı hac ibadetinin farzlarındanr. Buna tavaf-ı ifada da denilmektedir. Kâbe'nin etrafında her bir devre şavt denilmektedir. Tavaf yedi şavttan oluşmaktadır.

Tavaf Çeşitleri: 1. Kudüm Tavafı 2. Ziyaret Tavafı 3. Veda Tavafı 4. Umre Tavafı
5. Nezir Tavafı (Adak Tavafı) 6. Tatavvu Tavafı (Nafîle Tavaf) 7. Tahiyetül Mescit Tavafı

Tavafın Sahih Olmasının Şartları	Tavafın Vacipleri	Tavafın Sünnetleri
<p>*Tavaf vaktinde yapılmış olması gerekir. Bayramın ilk günü fecri sadıktan başlar. (Hanefi-Maliki)</p> <p>Şafi ve Hanbelilere göre arife günü gece yarısında başlar.</p> <p>*Hanefilere göre bayramın ilk üç gününde yapılması gerekir. Aksi takdirde ceza olarak dem(küçükbaş hayvan) kesmesi gerekir</p> <p>*Niyet.</p> <p>*Tavafı Mescid-i Haram'ın içinde yapmak.</p>	<p>*Abdestli olmak.</p> <p>*Teyamün (Kâbe'yi sola almak).</p> <p>*Hacerü'l- Esved hizasından başlamak.</p> <p>*Tavafı Hatimin dışından yapmak.</p> <p>*Tavaf namazı kılmak.</p> <p>*Setr-i avret.</p>	<p>*Necasetten taharet.</p> <p>*Tavafa başlarken Rüknu'l-Yemani tarafından başlamak.</p> <p>*Her şavtın sonunda istilam yapmak.</p>

► HACCIN VACİPLERİ

Haccın vaciplerini mazeretsiz terk etmek mekruhtur. Terk eden kişiye ceza gerekir. Bu vacipler şunlardır; Sa'y, Müzdelife vakfesi, Şeytan taşlama, tıraş ve veda tavafıdır.

1. Sa'y: Sözlükte çaba göstermek, koşmak anlamlarına gelmektedir.

Hanefi mezhebine göre Haccın vaciplerindedir. Diğer üç mezhebe göre Haccın rükünlerindedir.

Geçerli Olmasının Şartları	Vacipleri	Sünnetleri
<p>*Say'ı ihrama girdikten sonra yapmak.</p> <p>*Hac ayları başladıktan sonra yapmak.</p> <p>*Ziyaret tavafından sonra yapmak.</p> <p>*Say'a Safa tepesinden başlamak.</p>	<p>*Say'ı yürüyerek yapmak.</p> <p>*Yedi şavta tamamlamak.</p>	<p>*Tavaf bitince ara vermeden say'a başlamak.</p> <p>*Say yapmaya gitmeden Hacerü'l-Esved taşını selamlamak.</p> <p>*Necasetten Taharet.</p> <p>*Say'ı abdestli yapmak.</p> <p>*Her şavtın başında tekbir ve dua okumak.</p> <p>*Şavtları ara vermeden peşe peşe yapmak.</p> <p>*Say'a niyet etmek.</p> <p>*Erkekler in yeşil ışıklı sütunların arasında hervele yapması.</p>

2. Müzdelife Vakfesi :

<p>Geçerli Olmasının Şartları</p> <ul style="list-style-type: none"> *Hac için ihramlı olmak. *Arafat vakfesini yapmış olmak. *Müzdelife sınırları içinde olmak. *Belirli zaman içinde yapmak. 	<p>Zamanı</p> <p>Hanefî mezhebine göre bayramın ilk günü fecri sadıktan güneşin doğmasına kadar olan süredir. Hanbelî ve Şafî mezheplerine göre ise gece yarısından itibaren güneşin doğuşuna kadardır. Malik mezhebine göre ise arife günü güneşin batışından bayram sabahı güneşin doğuşuna kadardır.</p>
---	--

4. Şeytan Taşlama

1. Bayramın ilk günü Akabe cemresine yedi taş atılır. Hanefilere göre bayramın birinci günü taş atma zamanı tan yerinin ağarmasından ertesi günün tan yeri ağarmasına kadar olan süredir.

2. Bayramın ikinci ve üçüncü günleri her bir cemreye yedi taş atılır. Zamanı zeval vaktinde başlar, ertesi gün fecri sadıka kadar sürer.

3. Bayramın dördüncü günü taş atma fecri sadıktan başlar.

<p>Geçerli olmasının Şartları</p> <ul style="list-style-type: none"> *Taşlar cemrelere el ile atılarak yapılmalıdır. *Atılan şey taş cinsinden olmalıdır. *Taşların her birini ayrı ayrı atmak gerekir. *Gücü yetenlerin taşları bizzat kendisi atması gerekir. *Taşlar taş havuzuna düşürülmelidir. 	<p>Zamanı</p> <p>Hanefî ve Malikilere göre bayramın ilk günü fecri sadıktan, Şafî ve Hanbelî mezheplerine göre gece yarısından başlayarak bayramın dördüncü günü güneş batmaya kadar olan süredir.</p>	<p>Sünnetleri</p> <ul style="list-style-type: none"> *Taşları üç ya da beş metre mesafeden atmak. *Taşları peş peşe atmak. *Küçük ve orta cemrede dua etmek. *Her bir taşı atarken tekbir getirmek.
--	---	--

Şeytan taşlamanın **Mekruhları**;

*Büyük bir taşı parçalayarak atmak.

*Temiz olmayan taşları atmak.

*Cemre mahalinde biriken taşlardan atmak.

*Taş atarken cemreler arasında sıraya uymamak.

Şeytan Taşlamada Vekâlet: Acziyetten dolayı şeytan taşlamaya muktedir olmayanlar vekâleten başkasına atırabilir. Bu acziyetin ölçüsü ayakta namaz kılamayacak derece hasta ya da yaşlı olmak.

Vaktinde Atılmayan Taşların Cezası: Hanefî ve Maliki mezhebine göre vaktinde atılmayan taşlar taşlama süresi içinde dördüncü güne kadar atılsa bile ceza olarak dem gerekir. Şafî ve Hanbelî mezhebine göre ceza gerekmez.

4. Saçları Tıraş Etmek ya da Kısaltmak

Halk: Saçların kökünden tıraş edilmesi demektir.

Taksir: Saçların sadece uçlarından alınarak kısaltılması demektir.

Zamanı ve Yeri: Hanefi ve Maliki mezhebine göre bayramın üçüncü günü güneş batıncaya kadar yapılması vaciptir. Geciktirilmesi halinde dem cezası gerekir. Hanefi ve Maliki mezhebine göre tıraş olunacak yer Harem Bölgesidir. Harem bölgesinin içerisinde olmak da vaciptir, aksi takdirde dem cezası gerekmektedir.

Tıraş Edilecek Saçın Miktarı: Hanefilere göre en az dörtte biri (1/4)'ü Şafilere göre üç tel saç bile yeterlidir. Hanbeli ve Malikilere göre ise tamamı vaciptir

***Tüm mezheplere göre başın tıraş edilecek miktarı ile abdest de meshi gereken miktar aynıdır.**

*Kadınların halk yapması mekruhtur, taksir yapmaları gerekmektedir.

5. Veda Tavafı

Mekkeli olmayan âfakiler Mekke şehrinde ayrılmadan önce yapmaları gereken son tavafıdır buna sader tavafı da denilmektedir.

Vacip Olmasının Şartları	Vakti ve Sıhhat Şartları
<p>*Haccetmiş olmak.</p> <p>*Âfaki olmak.</p> <p>*Kadınların özel hallerinde olmamaları gerekmektedir. (Veda tavafı yapmadan özel hali gelen kadınların üzerinden veda tavafı düşer.)</p>	<p>Mekke'den ayrılıp mikat sınırlarını aşmadıkça vakit çıkmaz. Arafat'tan sonra yapılan ilk tavaf ziyaret tavafıdır. Ziyaret tavafından sonra yapılan tavaflarda veda tavafı olabilir. En yapılacak olan da veda tavafı sayılmaktadır.</p>

► HACCIN SÜNNETLERİ

1. Kudüm Tavafı: Kudüm geliş ve varış demektir. İfrat ya da kıran haccı yapan âfakiler için sünnettir.

2. Arife gecesini Mina'da geçirmek.

3. Bayram gecesini Müzdelife'de geçirmek.

4. Bayram günlerinde Mina'da kalmak. (Diğer üç mezhebe göre vaciptir.)

5. Muhasapta bir süre dinlenmek. (Tahsip: Hac sonunda Mina'dan dönüşte Mekke şehrinin girişinde Cennetu'l- Mualla civarında Muhassap vadisinde dinlenmek. Bu yere Ebtah, Batha, Hasba da denilmektedir.)

6. İhrama girerken tamamen yıkanmak ya da abdest almak.

7. İki rekât olan ihram namazı kılmak.

► HACCIN ADAPLARI

1. Hac helal para ile yapılmalıdır.
2. Hacca gitmeden kul hakkı olanlar helalleşmelidir.
3. Günahlar için tövbe edilmelidir.
4. Namazların kazası yapılmalıdır.
5. Yol arkadaşı edinilmelidir.
6. Akraba ve dostlar ile vedalaşmalıdır.
7. Cedelleşmekten, boş ve faydasız sözden kaçınılmalıdır.
8. Yola çıkarken ve dönüşte iki rekât namaz kılınmalıdır.

► UMRE

İhrama girerek tavaf ve sa'y yaptıktan sonra tıraş olup ihramdan çıkmak demektir. Umre için belirli bir vakit gerekmez. Şafi ve Hanbeli mezheplerine göre farz, Hanefi mezhebine göre ise müekked sünnettir. Umre yapmak için niyetlenen kimse mikat sınırlarına girmeden telbiye getirerek ihrama girer Mekke şehrine varında Kâbe'yi tavaf eder. Tavaf bitince iki rekât tavaf namazı kılar. Daha sonra Safa ile Merve Tepeleri arasında sa'y yapar bundan sonra tıraş olur ve ihramdan çıkar. Böylece umre ibadetini yapmış olur.

ÜNİTE -4- TEST

1. Herkesin sorumlu olup olmaması bakımından ibadetler ikiye ayrılmaktadır. Aynı ibadet herkesin sorumlu olduğu ibadettir. Kifai ibadet ise toplumda bazı kişilerin yapmasıyla birlikte yapmayanların üzerinden kalan sorumluluklardır.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi kifai ibadete örnek olarak verilebilir?

- A) Hac
B) Sadak-ı Fıtır
C) Zekât
D) Ramazan Orucu
E) Cenaze Namazı

3. Suyu temin etme ya da kullanma imkânının bulunmadığı durumlarda büyük ve küçük hükmi kirliliği gidermek ve ibadetleri abdestli olarak yerine getirebilmek amacıyla temiz toprak ya da toprak cinsinden bir şey ile alınan abdest çeşididir.

Tanımlanan abdest çeşidi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Necasetten taharet
B) Gusül
C) Teyemmüm
D) Vüdû
E) Tatavvu

2. Sünnet-i Zevâid; Hz. Peygamber'in beşeri olması itibariyle yaptığı, dini tebliğ maksadı taşımayan, insani davranışları, tercihleridir.

Aşağıdaki sünnetlerden hangileri sünnet-i zevaid'e örnek olarak verilebilir?

- A) İkinci namazının sünneti
B) Kamet
C) Ezan
D) Beyaz elbise giymesi
E) Öğle namazının son sünneti

4. Namaz kılacak kişinin vücudunda, elbisesinde ve namaz kılınacak ortamda pis sayılan şeyleri temizlemesi anlamına gelir ve namazın dışındaki şartlarındandır.

Tanımlanan temizlik çeşidi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Hadesten Taharet
B) Necasetten taharet
C) Temizlik
D) Abdest
E) Gusül

5. Adak adadıktan sonra adak kurbanı kesen bir kimse, kestiği kurbanın etinden yiyemez Bununla birlikte kişinin bakmakla yükümlü olduğu kimselerde adak kurbanının etinden yiyemez.

Aşağıdakilerden hangisi adak kurbanının etinden yiyebilir?

- A) Anne
B) Büyükanne
C) Torun
D) Baba
E) Kardeş

6. I. Küçük abdesti yaptıktan sonra abdest almadan önce bir süre beklemek gerekir.
II. Büyük abdest bozulduktan sonra dışkı ve idrar temizliğidir.

Tanımlanan temizlik ile ilgili kavramlar aşağıdakilerden hangisinde sırası ile verilmiştir?

- A) İstibra, İstinca
B) İstinca, İstibra
C) Gusül, Abdest
D) İstiskal, İstikra
E) İstinsah, İstibra

7. Namaz dinin direğidir ve ibadetlerin en kıymetlisidir. Namaz içerisinde bir rükün vardır ki kişinin Allah'a en yakın olduğu andır.

Bu rükün aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Rükû
B) Secde
C) Kıyam
D) Tekbir
E) Kıraat

8. Bir namazı vaktinde kılmaya “.....”, herhangi bir sebeple bozulan bir namazı vakti içerisinde yeni baştan kılmaya “.....”, vaktinden sonra kılmaya da “.....” denir.

Metinde boş bırakılan alanlara sırasıyla aşağıdakilerden hangisi gelmelidir?

- A) Eda, Kaza, İade
B) İade, Kaza, Eda
C) Eda, İade, Kaza
D) Kaza, İade, Nafile
E) Nafile, Kaza, İade

9. Namaz içerisinde başkasının duyacağı şekilde gülmek Hanefi mezhebine göre hem namazı hem abdesti bozar.

Hanefi mezhebine göre başkasının duyacağı şekilde gülmenin abdesti bozmayacağı namaz aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Cenaze B) Cuma
C) Vitir D) Sabah
E) Bayram

10. * Fakihlerin çoğuna göre hükmü vaciptir.

- * Arife günü sabah namazından Kurban Bayramı'nın dördüncü günü ikindi namazına kadar farz namazların ardından getirilen tekbirlerdir.

Bahsedilen tekbir çeşidi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İftitah Tekbiri
B) Tevhit Tekbiri
C) Tevhid-i Salat
D) Teşrik Tekbiri
E) Niyet Tekbiri

11. I. İhram
II. Şeytan taşlama
III. Arafat Vakfesi
IV. Sa'y
V. Ziyaret Tavafı

Bu hac menasiklerinden hangileri Hanefi mezhebine göre farzdır?

- A) I ve III B) II, III ve IV
C) II, IV ve V D) I, III ve V
E) I, III ve IV

12. İhram, hac ve umre ibadetine başlar-ken Mikat sınırları denilen yerlerde belirli kıyafetleri giyip ihram dışında helal olan bazı davranışların yasaklanması anlamına gelmektedir.

Buna göre aşağıda verilenlerden hangileri ihram yasakları arasında değildir?

- A) Tırnak kesmek
B) Tıraş olmak
C) Koku sürünmek
D) Kara hayvanı öldürmek
E) Balık yakalamak

13. Mikatta umre niyeti ile ihrama giren bir kimse tavafı ve sa'y yaptıktan sonra ihramdan çıkar. Tevriye günü Mekke'de hac için niyetlenerek yeniden ihrama girer ve hac vazifesini yerine getirir. Bu haccı yapan kimse-lerin kurban kesmesi vaciptir.

Açıklaması yapılan hac çeşidi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kıran Haccı
B) İfrad Haccı
C) Temettu Haccı
D) Âfaki Haccı
E) Farz olan Hac

14. Nisap miktarı malın üzerinden bir kameri yılın geçmesi gerekmektedir. Bu duruma zekât yılı da denilmektedir.

Tanımlanan kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Nisab
B) Artma azalma
C) Havaric-i Asliyye
D) Tatavvu
E) Havl-i Havelân

15. I. Harem sınırları içerisinde olan bir bölgedir ve temsili şeytan taşlama burada yapılır.
II. Mikat, hac ve umre yapacakların Mekke çevresinde ihrama girmek zorunda oldukları yerlerdir.

Tanımları yapılan kavramlar aşağıdakilerden hangisinde sırası ile verilmiştir?

- A) Arafat, Cuhfe
B) Müzdelife, Kanr
C) Mina, Hill
D) Hill, Mina
E) Cemre, Hill

ÜNİTE 5: KEFARETLER, ADAK VE YEMİNLER, HARAMLAR VE HELALLER

1. KEFARETLER

Kefaret kelimesinin sözlük anlamı örtmek gizlemek anlamlarına gelmektedir. Terim anlamı ise, işlenen bir günahdan dolayı Allah'tan af dilemek niyetiyle yapılan ceza özelliği bulunan ve hem mal hem beden ile yapılan bir ibadettir. Kefaretlerin sebebi ya dinen yapılması gereken bir şeyin ihmali ya da yapılmaması gereken bir şeyin yapılmasıdır. Yüce Allah bu şekildeki hatalı, kusurlu davranışların karşılığında ibadet türünden fiillerin işlenmesine ve günah işleyen kişinin kendisini affettirmesine imkân tanımıştır.

Kur'an ve sünnette belirtilen ya da sadece Hz. Peygamber'in ifadeleriyle sabit olan kefaretlere vardır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz; oruç bozma, yemin, zıhar, hac yasaklarını ihlal, adam öldürme, kadının hayızlı iken cinsel temasta bulunmak sebebiyle gereken kefaretlere vardır.

a. Oruç Bozma Kefareti

Ramazan orucunu eda ederken, herhangi bir mazereti olmaksızın kişinin kasten orucunu bozması durumundaki kefarettir. Orucu kasten bozan kişi için kefaretin ceza yönü ağırlıklıdır. İkra (zorlama), hata, unutma gibi kasıtlı olmayan durumlarda kefarete gerekmez.

BİLGİ NOTU!

Hanefi mezhebine göre hem kasten yiyip içmek hem de cinsel münasebette bulunmak kefarete gerektirir. Ancak Şafi mezhebine göre cinsel münasebet dışında kasten yiyip içmek için kefarete gerekmez.

Oruç bozan kişinin kefareti: Orucunu kasten bozan kişinin eğer imkânı varsa bir köle azat etmesi gerekir. Bunu yapmaya gücü yetmiyorsa peş peşe iki ay oruç tutması gerekmektedir. Bunu da gücü yetmiyorsa altmış fakiri hem sabah hem akşam doyurması gerekmektedir. Kefarete ödenirken sıraya riayet edilmesi gerekmektedir.

b. Yemin Kefareti

Bir kimsenin yaptığı yemine riayet etmeyip yemini bozması halinde gereken kefarettir. Yemini bozan Allah'ı şahit göstererek söz verip bu sözünde durmayan kimse ceza olarak imkânı varsa köle azat etmesi gerekmektedir. Buna durumu müsait değilse on fakiri hem sabah hem akşam doyurması ya da on fakiri giydirmesi gerekmektedir. Yemin kefaretinde sıraya riayet etmesine gerek yoktur. Yeminini bozan kişi dilediği kefarete şekliyle ödeyebilir. Kişinin gücü hiç birine yetmiyorsa üç gün oruç tutması gerekmektedir. Hanefi ve Hanbeli mezheplerine göre bu üç gün peş peşe tutulması gerekmektedir.

c. Zıhar Kefareti

Zıhar kelimesi sözlükte "sırt" manasına gelmektedir. Kökü İslam öncesi Arap toplumunun kültürüne kadar dayanmaktadır. Cahiliye döneminde bir erkeğin karısına "Sen bana artık anamın sırtı gibisin" demesiyle birlikte, annesi gibi gördüğü için kendisi-

ne haram kıldığına inanılırdı. Ve artık boşanmış sayılırlardı. İslam ile birlikte kadının aleyhine olan bu boşanma şekli kaldırıldı ve bununla birlikte karısına bu ve benzeri bir şekilde bir söz söyleyen erkekler kefaret ödemekle sorumlu tutuldular. Bu yüzden zıhar kefareti zıhar yeminini yapan erkeğin karısıyla yeniden bir araya gelebilmesi için ödemesi gereken kefarettir.

Odaklan !..

Zıhar Yemini eden erkeğin kefareti: Gücü yetiyorsa bir köle azat etmesi gerekmektedir. Eğer buna gücü yetmiyorsa peş peşe iki ay oruç tutması gerekmektedir. Buna da gücü yetmiyorsa altmış fakiri doyurması gerekmektedir. Bu sıraya riayet edilmesi gerekmektedir.

d. Adam Öldürme Kefareti

İslam'ın korunmasını emrettiği temel değerlerden bir tanesi insan hayatıdır. Bir Müslümanın bir insanı öldürten sonra hem hukuki açıdan cezalandırılır hem de kefaret ödemesi gerekmektedir. Hanefi mezhebine göre sadece hata ile adam öldürmede kefaret ödenirken diğer mezheplere göre kasten adam öldürmede de kefaret ödenmektedir. Adam öldürme kefaretinde öldürülenin Müslüman ya da gayrimüslim olması fark etmez. Önemli olan bir insanın hayatının sonlandırılmasıdır.

Adam öldürme kefareti ise: Mümin bir köle azat etmektir. Eğer katilin buna gücü yetmiyorsa iki ay peş peşe oruç tutması gerekmektedir.

e. Hacda Tıraş Olma Kefareti

Hac niyetiyle ihrama giren bir kimsenin bir mazeret sebebiyle vaktinden önce tıraş olmasından dolayı ödemesi gereken kefarettir. Bu mazeretler hastalık ya da başında bir rahatsızlık sebebiyle olabilmektedir. İhrama giren bir kimsenin ihramlı iken yapması yasaklanan fiillerin içinde tıraş olmakta vardır. Bu yasağın ihlali halinde üç gün oruç tutmak ya da altı fakiri doyurmak ya da bir koyun (dem) kurban etmek gerekmektedir. Tıraş olma kefaretinde diğerlerinden farklı olarak üç gün tutulması gereken orucun peş peşe olması gerekmez.

f. Kadın Hayızlı İken Cinsel Münasebette Bulunma Kefareti

Kur'an'da kadınların hayızlı oldukları vakitler kocalarının uzak durması gerektiği bildirilmiştir. (Bakara, 222) Bu yasak Hz. Peygamber'in de sözleriyle sabitlenmiş ve haram olduğu konusunda görüş birliği vardır. Ancak bu yasağı işleyen bir kimsenin kefareti konusunda tartışmalar mevcuttur. Hanefi fihına göre hayızlı eşyle cinsel münasebette bulunan erkek günah işlemiştir. Allah'a tövbe ve istiğfar etmekten başka bir çaresi yoktur. Hanbeli fihına ve bazı âlimlere göre ise hayızın ilk dönemlerinde cinsel münasebet gerçekleştiyse bir dinar (4,25 gr altın) , son günlerinde gerçekleştiyse yarım dinar kefaret ödemesi gerekmektedir. Bu münasebet erkeğin zorlaması ile olmuşsa sadece erkeğe ancak iki tarafın isteği üzerine olmuşsa iki tarafa da kefaret cezası gerekir.

Oruç Bozma Kefareti	Yemin Kefareti	Zihar Kefareti	Adam Öldürme Kefareti	Hacda Tıraş Olma Kefareti	Hayızlı Kadın ile Cinsel Münasebette bulunma Kefareti
*Köle azat etmek gerekir.	*Köle azat etmek gerekir.	*Köle azat etmek gerekir.	*Mümin bir köle azat etmek gerekir.	*Üç gün oruç tutmak gerekir. (Peş peşe olması gerekmez.)	*Hanefilere göre tövbe ve istiğfar etmek gerekir.
*Peş peşe iki ay oruç tutmak.	*On fakiri sabah akşam doyurmak.	*Peş peşe iki ay oruç tutmak.	*Peş peşe iki ay oruç tutmak.	*Altı fakiri doyurmak gerekir.	*Diğer fakihlerin çoğunluğuna göre para cezası gerekmektedir.
*Altmış fakiri sabah akşam doyurmak.	*On fakiri giydirmek.	*Altmış fakiri doyurması gerekir.		*Koyun kesmek.	
(Sıraya riayet edilmesi gerekir.)	(Sıraya riayet edilmesine gerek yoktur. İstenilen tercih edilebilir.)	(Sıraya riayet edilmesi gerekir.)		(Sıraya riayet edilmesine gerek yoktur. İstenilen tercih edilebilir.)	

▶ 2- ADAK

Adak kelimesi Arapça da nezir olarak ifade edilmektedir. Bir kimsenin dinen yükümlü olmadığı ibadet cinsinden bir şeyi kendisine vacip kılmasını ifade etmektedir. Başka bir ifadesi ise; “bir kimsenin ibadet cinsinden bir şeyi yapacağına dair Allah’a söz vermesi ve bu ibadeti kendisine sorumlu tutmasıdır. İnsanın istediği sonuçları elde etmesinde Allah’ın yardımını temin etme gayesiyle başvurulmuş dini bir davranıştır. Hz. Peygamber’in bazı hadislerinden adakta bulunmayı hoş karşılamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sebeple İmam Şafi ve Ahmed b. Hanbel başta olmak üzere birçok fakih adakta bulunmayı mekruh olarak kabul etmişlerdir. Hanefi mezhebi ise mübah kabul etmiştir.

Adaklar Allah’ın takdirini değiştirmezler. Kişinin bu bilinçte olarak gelecekte olacak bir şeyin en hayırlı şekilde gerçekleşmesi dileğiyle Yüce Allah’a dua etmesi ve bunun için sadaka ve ibadet mahiyetinde bir adakta bulunması itikadi bakımdan sakıncalı görülmemiştir.

BİLGİ NOTU !

Yapılan bir adağın geçerli olabilmesi için bazı şartları taşıması gerekmektedir. Bu şartlar hem adağı adayan kişi ile hem de adağın kendisi ile ilgilidir. Adağın geçerli olabilmesi için adağı adayan kişinin Müslüman, akıllı ve ergenlik çağına ulaşmış olması gerekmektedir. Adağın bilinçli, ciddi ve hür bir istekle yapılması şartını arayanlar olduğu gibi Hanefi mezhebine göre de öfke ve şaka yoluyla yapılan adaklarında bağlayıcılığı vardır.

Bu şartları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Adanan şey farz ya da vacip ibadet cinsinden bir şey olması gerekmektedir. (Örneğin namaz kılmayı, zekât vermeyi, kurban kesmeyi konu edinen adaklar geçerlidir. Hasta ziyareti vb. gibi davranışlar adak olmaz.
2. Adanan şey, ibadet cinsinden olmalıdır. Başka bir ibadete vesile olduğu için farz ya da vacip olan ibadetlerden olmaz. Örneğin ezan okumak, kamet getirmek, abdest almak adak sayılmaz.
3. Adanan ibadet, adağı adayan kişinin yerine getirmesi gereken farz ya da vacip ibadet olmamalıdır. Örneğin kişinin kılmakla mükellef olduğu namaz adak olarak geçerli değildir.
4. Adanan fiil Allah'a karşı gelmeyi, isyanı, günahı içermemelidir aksi takdirde geçerli olmaz.
5. Adanan şeyin dinen mümkün olması ve meşru olması gerekmektedir. Örneğin ileride miras yoluyla sahip olacağı malın adanması geçerli değildir.

3. YEMİNLER

Yemin kelimesi sözlükte “kuvvetlendirmek, sağ taraf, kase” anlamlarına gelmektedir. Terim anlamı ise, “bir kişinin bir işi yapmaması ya da bir olayın durumunun doğru olup olmaması konusundaki beyanını Allah’ın adını, sıfatını ya da ismini alarak kuvvetlendirmesine denilmektedir. Kısacası sözü kuvvetlendirmek amacı ile Allah’ın adını anmaktır. Yemin kelimesine literatürde kase denilmektedir. Örneğin Vallahi ben almadım, Vallahi ben gitmem şeklindeki beyanlar bu şekildedir. Bu çeşit yemin Allah’a ant içmekle yapılır. Vallahi, tallahi, billahi, Allah şahit olsun gibi ifadeler böyledir.

Allah’ın sıfat ve isimleri zikredilmeden bir sözün yemin sayılıp sayılmayacağı konusunda toplumun örfü ve kutsalları dikkate alınır. Toplumumuzda “Kâbe hakkı için, Kur’an çarpsın, ekme çarpsın” gibi toplumun değerlerini sözünü kuvvetlendirmek için kullandığında örfü göre yemin kabul edilir ve diğer yeminlerin hükümlerine tabi tutulur.

Yemin etmek aslen mübah olan bir davranıştır fakat yalan ve gereksiz yemin etmek, alışkanlık haline getirmek yanlış bir davranıştır. Müslüman sözünü kuvvetlendirme ihtiyacı duymadan sözünden emin olunan kişi olmayı gaye haline getirmiş olmalıdır. Yemin ettikten sonra yeminini tutmayan kişi için yemin kefareti ödemesi gerekmektedir. Masiyet içeren bir iş için yemin eden bir kimse o işi işleyemeyip, yemini yerine kefaret ödemesi tavsiye edilmiştir. Örneğin bir Müslüman kardeşiyle küsmeye, ailesiyle görüşmemeye yemin eden kişinin yeminini bozup kefaret ödemesi kendisi için daha hayırlıdır.

Kur'an'da söylenen sözün tutulması, yerine getirilmesi bağlamında “Yeminlerinizi koruyunuz” (Maide, 89) vb. ayetleri göstermek mümkündür. Bu sebeple bir Müslümanın yemin etmeyi alışkanlık haline getirmemesi, kolay kolay yemin etmemesi, yemin etmesini gerektiren zaruri bir durumda ise ettiği yemine mutlaka bağlı kalması gerekmektedir

► YEMİN ÇEŞİTLERİ

Yemin-i Lağv	Yemin-i Gamus	Yemin-i Munakid
<p>Yanlışlıkla doğru olduğu düşünülerek yapılan yemindir.</p> <p>Bir kimsenin parasının bittğini sanarak, “vallahı param bitti” diye yemin etmesidir.</p> <p>Dil alışkanlığı ile öylesine ve içerik taşımadan yapılan yeminlerde lağv yemini sayılmaktadır.</p> <p>Bu alışkanlığın en kısa sürede bırakılması gerekmektedir.</p> <p>Maide suresi 89. Ayet ile bu türde söylenen yeminlerin kefaret gerekmediği bildirilmiştir.</p>	<p>Geçmiş bir zamanda gerçekleşen ya da gerçekleşmemiş bir durum, olay, iş hakkında bilerek, kasten yalan yere yemin etmektir.</p> <p>Bir kimsenin parasının bittğini bildiği halde “Vallahı param var” diyerek yemin etmesidir.</p> <p>Böyle bilerek yemin etmek günahdır ve sadece kefaret ödemek yeterli olmaz, bunun için de gamus yemini için kefaret yeterli olmadığı için gerekli de değildir.</p> <p>Yalan yere yemin eden kişinin tövbe ve istiğfar da bulunması gerekmektedir.</p> <p>İmam Şafi'ye gamus yemininin kefareti bulunmaktadır ve gerekir.</p>	<p>Gelecekte bir şeyi yapacağına ya da yapmayacağına dair yemin etmektir.</p> <p>“Vallahı yarın paramı vereceğim” sözü bu şekildedir.</p> <p>Eğer kişi yeminine uygun olan davranışlarda bulunursa, yemininin gerektirdiğini yapıyorsa kefaret ödemesi gerekmez.</p> <p>Yemin olarak söylemiş olduğu sözünü yerine getirmese yemini bozulmuş olur ve kefaret ödemesi gerekmektedir.</p>

► 4. HELALLER VE HARAMLAR

İnsan birçok üstün yetenekle donatılmış, yeryüzünün bütün nimetleri emrine tahsis edilmiştir. İnsanın yaratıcısını tanıması, O'na ibadet etmesi yaratılışının amacını ve özünü oluşturmakla birlikte yaratıcının istekleri doğrultusunda yaşaması hem dünya hem ahiret mutluluğunun anahtarıdır. İslam dini hayatın her alanında kişiye kılavuzluk etmeyi, yol göstermeyi belirli ilkeler etrafında şekillendirmeyi bu vesile ile insanı saadete ulaştırmayı hedeflediği için insanın yiyeip içtikleri, giyim kuşamı, sosyal, ticari ve aile hayatı gibi hayatın değişik alanlarında bilgilendirme ve yönlendirmesine konu olmuştur. Bu bölümde detaylıca bunları ele alacağız.

Yiyecekler

Yiyecekler konusundaki yasakların en temel amacı, insanın beden ve ruh sağlığının korunmasıdır. İnsanın beden ya da ruh sağlığına zarar verecek yiyeceklerin yenmesi dinen haram kabul edilmiştir. Bu konu da müspet ilimlerin verilerinden faydalanılarak

karşılıklı bilgi alışverişinde bulunulması gerekmektedir. İslam dini beslenmenin esas olarak dengeli ve itidalli olmasını emretmiştir. Hatta ihtiyaç fazlası tüketimi israf; ihtiyaç yönünde olmayan tüketimi de tebzir olarak nitelendirmiştir ve haram kılmıştır. İnsana hem beden hem ruh hem de toplumsal dengeyi gözetici tavsiyelerde bulunmuştur.

BİLGİ NOTU !

Eti yenen hayvanlar dört gruptur. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Sığır, manda, keçi, koyun, deva, tavuk, kaz, ördek türünden kümes hayvanları, küçük ve büyükbaş hayvanlar.
2. Geyik, dağ keçisi, ceylan, zebra gibi vahşi hayvanların etlerinin helal olduğu konusunda fakihler görüş birliği içindedir.
3. Güvercin, serçe, bıldırcın, balıkçıl gibi kuşlarında etlerinin helal olduğuna dair görüş birliği vardır.
4. Çekirge ise sünnet ile sabit olup helal sayılmıştır.

Eti yenmeyen hayvanları da üç kısımda toplayabiliriz. Bunlar;

1. Domuz eti Kur'an'ın açık hükmüyle haramdır.
2. Allah'tan başkası adına kesilen hayvanların etleri haramdır
3. İslami usullere göre kesilmeyen hayvanın eti de haramdır.

Odaklan !..

Eti yenen ve yenmeyen olarak saydığımız hayvanların dışında kalan ve haramlığı helalliği konusu tartışmalı olan bazı hayvanlar bulunmaktadır. Bu hayvanları ve hükümlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Yırtıcı hayvanlar (kurt, aslan, kaplan, maymun, sırtlan, köpek, kedi, şahin, doğan, kartal, akbaba) pislik ile beslenen kuzgun, karga ve yaratılışları itibariyle iğrenç olan fare, yılan, akrep, sinek, örümcek gibi haşeratlar fakihlerin çoğunluğuna göre haram kabul edilmiştir.
2. Tilki: Ebu Yusuf ve İmam Muhammed, Şafi, Hanbeli ve bazı Maliki imamlarına göre helal sayılmaktadır.
3. Ayı: Hanefi ve Şafilere göre haram, Hanbeli ve Malikilere göre ise helaldir.
4. Zürafa: Şafilere göre haram diğer üç mezhebe göre helaldir.
5. Kirpi: Hanefi ve Hanbelilere göre haram, Şafi ve Malikilere göre helaldir.
6. Tavşan: Dört mezhebe göre helaldir.
7. At: Dört Mezhebin genel kanaatine göre helaldir ancak Ebu Hanife'ye göre tahrimen mekruhtur. İmameyn (Ebu Yusuf ve İmam Muhammed) göre de mekruhtur.
8. Evcil eşek: Dört mezhebin genel kanaatine göre eşek eti haramdır.
9. Katır: İki ayrı türden hayvanın çiftleşmesi ile meydana gelen hayvanın eti konusunda üç durum gündeme gelmektedir. A) Meydana geldiği iki türün eti yeniyorsa yeni türün eti de yenir. B) her iki türün de eti yenmiyorsa yeni türün eti de yenmez. C) Bir türün eti haram olanlardan diğeri helal olanlardan ise; Hanefi ve Maliki mezheplerine göre ananın hükmü esas alınır; Hanbeli ve Şafi mezhebine göre ise helal olmayan taraf esas alınır.

Su Hayvanları

1. Kur'an'da deniz avının helal olduğu bildirilmiştir. (Maide, 96), (Fatır, 12). Hz. Peygamber'de deniz için temiz ve içindekilerin yenilebileceğini söylemiştir. Gerek nasslar gerekse hakkında hüküm bulunmayan bir şeyin mübahlığının esas alınması suda yaşayan hayvanların hükmünün temelini oluşturur.
2. Balık türleri bütün mezheplere göre helaldir. Ancak Hanefî mezhebine göre kendiliğinden ölmüş ve su yüzeyine çıkmış balık yenmez, burada sağlık açısından ihtiyarı tercih etmelerinden kaynaklanmaktadır.
3. Balık dışında kalan türler yani midye, kurbağa, yengeç vb. su hayvanlarını yemek Hanefî mezhebine göre helal değildir. Diğer üç mezhebe göre suda yaşayan her türlü hayvan, kendiliğinden ölmüş olsa dahi yenilebilir.

Hem Karada Hem Suda Yaşayan Hayvanlar

1. Bu türden olan hayvanlara kurbağa, kaplumbağa, yengeç, timsah, yılan örneklerini verebiliriz.
2. Hanefî ve Şafilere göre bunları yemek helal değildir.
3. Malikilere göre bu tür hayvanlar yenilebilir ve helaldir.
4. Bu tür hayvanların yenilebileceğini savunanlar, kanı akıcı olanların boğazlanması gerektiğini, kanı akıcı olmayanların ise boğazlanma işlemine ihtiyacı yoktur. (Tezkiye)
5. Ahmed b. Hanbel'e göre tezkiye gerekmemektedir. (Timsah, yılan, kurbağa helal değildir.)

► HAYVANLARIN KESİMİ

Zebh: Koyun ve sığırın yani büyükbaş ve küçükbaş hayvanların kesilme yöntemidir. (Boğaz)

Nahr: devenin kesilme yöntemidir. (Boyundan)

Vekize: Hayvanı vurup, darbeyle öldürmek demektir. Hayvana eziyet etmek caiz değildir.

Tesmiye: Kurban keserken besmele çekmek demektir. Hanefî mezhebine göre kişi kurbanı keserken kasten besmeleyi terk ederse o kurbanın eti yenmez. Şafî mezhebine göre ise kişi kasten keste bile eti yenilebilir. Hayvanı kesmeden önce elektrik şoku ya da buna benzer bir darbeye bulunur ve hayvanın kanının akması engellenirse bu müdahale caiz değildir.

Odaklan !..

Hayvanların kesimi ihtiyarı ve ıztırarı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İhtiyarı hakiki boğazlama: Hayvanı zebh ya da nahr yoluyla boğazlamaktır. İstirarı hükmi boğazlama: Kaçan hayvanı ok ile yaralamaktır.

► AVLANMA

Bir yarar gözetilmeksizin hayvanların avlanması caiz değildir.

a. Avcı ve avlanma şekli ile ilgili bazı şartlar bulunmaktadır. Bu şartları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Avcının dinen hayvan kesimine ehil birisi olması gerekir ve ehli kitabın avı da yenilebilir.
- Avcının ava niyet etmiş ve avın üzerine avcı hayvanın salınmış olması gerekmektedir.
- Avcı silahını kullanırken ya da avcı hayvanı salarken Allah'ın adını zikretmesi gerekmektedir.
- Kara hayvanı avlayan kişinin o esnada hac ya da umre için ihramda olmaması gerekmektedir.

b. Avlanacak hayvan ile ilgili şartları da şu şekilde sıralayabiliriz:

- Avlanan hayvanın etinin yenmesi için, eti yenen türden bir hayvanın avlanması gerekmektedir.
- Avlanan hayvanın kesiminden önce ölmesi halinde bu ölümün avlanmadan kaynaklanması gerekmektedir.

• Avlanan hayvanın tabiatı vahşi hayvan olmalıdır.

c. Silah ile avlanma

- Avlanmada kullanılan silah delici ve kesici olmalıdır.
- Ava atılan bir ok, kılıç ya da bıçağın avın bir organını yaralaması gerekir.
- Taş, sopa ve benzeri cisimlerle avın yaralanması caiz görüşmüştür.

d. Avcı hayvan ile avlanma

- Avcı hayvan olarak köpek, aslan, şahin gibi yırtıcı hayvanların kullanılması caiz görüşmüştür.
- Avda kullanılacak olan hayvanın eğitilmiş olması gerekmektedir.
- Fakihlerin çoğuna göre avcı hayvanın avdan yemeden sahibine getirmesi gerekmektedir.
- Avcı hayvan avı yaralayarak öldürmesi gerekmektedir.
- Avcı hayvan sahibi tarafından avın üzerine salınmış olması gerekmektedir.
- Avcı hayvana av esnasında eğitilmemiş bir hayvan yardım etmemelidir.

► İÇECEKLER

a. **Hamr:** Azı ve çoğu sarhoşluk veren içkiye hangi maddeden üretilirse üretilsin hamr denilmektedir. Bütün fıkıh mezheplerinde hâkim ve ağırlıklı görüş sarhoş edici özelliği bulunan bütün içki türlerinin haram olduğudur. Alkollü maddelerin ilaç yapımında kullanılması caizdir. Başka alternatif bir ilaç bulunamadığında ve tedavi edeceği tıbben kesinlik kazandığı durumlarda tedavi için alkol kullanımı zaruret olduğundan

caizdir. Fakihlerin büyük çoğunluğu hamr ile ilgili ayetin şarabı “rics” (pislik) olarak nitelendirmesinden dolayı şarabı kan ve idrar gibi necaseti galiza olarak kabul eder.

b. Sigara

Şari tarafından kesin bir yasaklama olmadığı için sigara içmenin mübah olduğunu ileri süren fakihler vardır. Diğer fakihler sigara içmeyi doğru bulmadıkları ancak delil eksikliğinden dolayı haram da diyemediklerinden mekruh kabul etmişlerdir. Başka bir fakih grubu ise sağlık ve ekonomik açıdan zarar yol açması sebebiyle haram saymıştır.

► ÖRTÜNME

a. Kadınların kadınlara ve mahremlerine karşı avret yeri, Hanefi ve Şafi mezheplerine göre erkeğin erkeğe avret yeri gibidir.

b. Maliki ve Hanbeli mezhebine göre kadının mahrem erkekler yanında el, yüz, baş, boyun, kol ve ayak haricinde tüm vücudun avret olduğu ve örtünmesinin gerektiği yönündedir.

c. Kadının yabancı erkekler yani mahremi olmayan erkekler karşısında avret yeri yüz, el ve ayakları hariç tüm vücuttur.

d. Elbisenin kadının vücut hatlarını belli etmemesi ve içini göstermemesi ilke olarak benimsenmiştir.

İpek Elbise ve Kumaş Kullanımı

- Fakihlerin çoğu erkeklere ipek giymenin haram olduğunu ileri sürmüşlerdir.
- İpek kumaştan bir şey giymek kadınlara caizdir, saf ipek olmadan ipek karışımı kumaşlar erkeklere de caizdir. Cilt hastalığı sebebiyle ipek kumaş giyilebilir, çocuklarda giyilebilir.

- İpek kumaştan yorgan, yastık vb. caiz değildir.

- İpek alışverişi ve hediyesi caizdir.

Süslenme ve Estetik Müdahale

- Kadınların saçlarını her türlü renge boyaması caizdir, erkeklerin siyah haricinde bir renge boyaması gerekmektedir.

- Kadının kocası isteği üzerine yüzündeki kılları alması caizdir. Yasak olan kadının dışarı için bunları almasıdır.

- Dövme (veşm) yaptırmak vücutta kalıcı bir iz bırakmak ve fitratı değiştirmek olacağından caiz değildir.

- Estetik; bir kimsenin toplum içerisinde aşağılık psikolojisine girmesine neden olan, manen eziyet görmesine ve aşağılanmasına yol açan şekil bozukluklarının, yanık izlerinin ya da şaşılık gibi durumların düzeltilmesi tedavi mahiyetinde olup caiz görülmüştür. Yani estetik için, tedavi amaçlı zaruret halinde başvurulması gerekmektedir. Karşı cinse benzeme kastı olmaması gerekmektedir. Müdahalenin galip bir zan ile yarara bağlanması gerekmektedir. Estetik yaptırırken amaç asli hilkati değiştirmek olmamalıdır.

Altın ve Gümüş Kullanımı

- Kadınların gayri meşru tarz ve zeminde tahrik aracı yapmamaları kaydıyla onların altın ve gümüş kullanmaları caizdir.
- Erkekler için altın yüzük caiz değildir.
- Kadınlara altının helal olmasının sebebi fitratlarında süslenmeye düşkün olmaları erkeklere haram olmasının sebebi de toplumda sosyal adaleti sağlamak, hem de atıl sermayenin ekonomiye kazandırılmasıdır.
- Altın ve gümüş kaplardan yemek içmek haramdır. Ev eşyası olarak kullanmak da uygun görülmemiştir
- Altın ve gümüşün tedavi amaçlı kullanılması caizdir.

Odaklan !..

Hanefi mezhebine göre altın ve gümüşten yapılan ev eşyası caizdir. Hanefi mezhebi dışındakilere göre caiz değildir.

Kolonya ve Alkollü Madde Kullanımı

- İslam dini sarhoşluk veren nesnelere kullanımı kesin olarak yasaklamıştır.
- Bu nesnelere “Müskirat” denilmektedir.
- Bu nesnelere sarhoşluk vermesi için kullanılması haramdır ve konuda ihtilaf yoktur.
- Kolonyanın içilmesi dışında temizlik, serinleme, güzel koku gibi başka amaçlarla kullanılmasının hükmü konusunda farklı görüşler vardır. Bu tartışmaların kaynağı sarhoş edici maddelerin bizzat kendilerinin necis olup olmamalarıdır.
- Fakihlerin büyük çoğunluğuna göre şarap necistir; şarabın kişinin üzerinde, elbisesinde ya da namaz kılacağı mekânda olması namazın sıhhatine engeldir. Ancak Kur’an’da necis olarak sadece şarap geçtiği için diğer alkollü nesnelere necis olmadığı kanaati hâkimdir.

Odaklan !..

Ebu Hanife ve Ebu Yusuf’un görüşlerine göre şarap dışındaki sarhoş edici maddeler necis olmamakla birlikte sarhoşluk için içilmeleri haramdır. Elbiseye ya da namaz kılınacak mekâna döküldüğünde namazın sıhhatini engellemez. Ancak Şafi mezhebine göre ise bu tür maddelerin hem kullanılması hem içilmesi haramdır.

► SANAT

a. Resim ve Heykel

“Suret” kelimesi Arapça da “şekil, biçim” anlamlarına gelmektedir. Suret kelimesine yakın olan timsal kelimesi de surete yakın bir anlam ifade etmektedir. Hadislerin

bazılarında birbiri yerine kullanıldığı olmuştur. Birçok ayette geçen “yarattı” manasına gelen “savvere” fiili geçmektedir. Bununla birlikte bazı hadisler de insanın suretinin resmini çizenler Allah’ın taklitçisi olarak değerlendirilip cezaya maruz kalacakları ifade edilmiştir. Yani resim yasağının kaynağını Kur’an’da bulanlar olmuştur. Ancak bu konuda yeterli delil bulunmamaktadır. Bu yüzden resim yasağının sünnet ile konulduğunu kabul etmek ve bu şekilde açıklamak daha makul olacaktır.

BİLGİ NOTU !

Suret yasağının dayandırıldığı rivayetlerden bazıları şunlardır:

1. Melekler içerisinde köpek ve suret bulunan eve girmezler. (Buhari, “Libas”, 88)
2. Melekler içerisinde suret bulunan eve girmezler; ancak kumaş üzerindeki desen ve işleme müstesnadır. (Buhari, “Libas”, 92)
3. Hz. Aişe’nin rivayetine göre Hz. Peygamber Hz. İsa’nın çarımha gerildiği resmi kırmıştır. (Buhari, “Libas”, 90)
4. Hz. Aişe’nin üzerinde resim bulunan bir perdesi vardır. Hz. Peygamber bunu görünce, namaz kılarken dikkatini dağıttığını ve perdeyi kaldırmasını söylemiştir. (Buhari, Libas, 93)

(Söz konusu rivayetlerde Hz. Peygamber’in namazını yeniden kıldığına dair bir delil bulunmamaktadır. Bu yüzden fakihler evde suret bulundurmanın mekruh olduğunu ancak namazın sıhhatini engellemeyeceğini söylemiştir.

Sonuç olarak; Fakihler ağaç, dağ vb. manzara resimlerinin ve insan suretinin çizilmesinin mübah olduğunu ifade etmişlerdir. Günümüzde resim yapmanın ve resimli eşya kullanımının tevhit inancını zedeleme endişesi olmadığı sürece, ilk dönemlerdeki yasağın kapsamında değerlendirilmemesi ve haram olarak kabul edilmemesi görüşü hâkimdir.

BİLGİ NOTU !

Melahim Arapça da çalgı aletleri anlamına gelmektedir. Bu aletlerin satımı caizdir ve tazmini gerekmektedir.

b. Müzik

Müzik bahsi Arapça da ğına olarak geçmektedir. Genel olarak fakihlerin görüşleri şu yöndedir. Müziğin sözlerinde müstehcenlik, cinsellik ithamlar olmadığı ve tevhit inancına zarar vermediği müddetçe mübah görülmüştür.

► SPOR VE EĞLENCE

Spor ve eğlence başlığında genel görüş kumar maksadı taşımayan ve İslami emir ve ibadetleri aksatmayan oyunlar genellikle mübah kabul edilmiştir.

**BİLGİ
NOTU !**

Atletizm: Hz. Peygamber eşiyle birlikte bu sporu yapmıştır ve teşvik etmiştir.

Güreş: Hz. Peygamber Rukana adlı kişiyle güreş yapmıştır ve Rukana yenilmiştir sonra da Müslüman olmuştur.

Okçuluk: Hz. Peygamber teşvik etmiştir.

Binicilik: Hz. Peygamberin teşvik ettiği spor dallarındandır.

Canlı hayvanların dövüştürülmesi: Hz. Peygamber canlı hayvanların dövüştürülmesini yasaklamıştır.

Sonuç olarak Hz. Peygamber'in teşvik ettiği ve bizzat kendisini yaptığı faaliyetlerin kişinin ruhsal ve bedensel sağlığını geliştirmesi iyileştirmesi özelliği bulunmaktadır.

a. Düğün

Evlenen kişilerin nikâh akdini duyurması ve kutlaması yönünde Hz. Peygamber'in tavsiyeleri olmuştur. Bunlardan biri evlilik akdinin def ile duyurulması, diğeri de ziyafet verilmesidir. Önemli bir olayın kutlanması ve sevincin paylaşılmasının doğal bir durum olduğunu göstermektedir. Hz. Peygamber'in düğünlerde eğlenmeye izin verdiğine ve kendisinin katıldığına dair rivayetler bulunmaktadır. Bir rivayete göre Erneb adlı güzel şarkı söyleyen bir kadını şarkı söylemek üzere düğüne gönderilmesini tavsiye ettiği rivayet edilmektedir. Ancak daha sonraki dönemlerde fakihlerin eğlenceyi hoş karşılamadığı ve yasaklayıcı tutum içerisinde oldukları görülmektedir. Bu durum içinde yaşadıkları dönemin etkileri, aşırılıkları olarak açıklanabilir.

**BİLGİ
NOTU !**

Eski Türklerin toy adı verdikleri eğlenceli ve ziyafet verdikleri düğün törenleri vardır. Anadolu kültüründe düğünde eğlenme anlayışı yaygındır hatta bu durum atasözlerinde yerini bulmuştur.

b. Tavla

Günümüzde güzel vakit geçirmek için oynanan tavlının hükmü konusunda fakihler arasında farklı görüşler bulunmaktadır. Fakihler genel olarak rivayetlerde geçen "nerd", "nerdeşir" ve "kiab" kelimelerini tavla olarak ele almış ve açıklamışlardır. Fakihlerin büyük çoğunluğu hadislerden ve sahabe uygulamalarından nerdin haram olduğu görüşüne ulaşmaktadır. Ancak bazı fakihler haram olmadığı mekruh olduğunu söylemişlerdir. Zar ile oyun oynamak sahabe tarafından mekruh sayılmıştır. Hanefî âlimlerde nerd ile tavlayı aynı tutmuşlar ve faydasız bir oyun olduğunu savunarak, nerdin mekruh olduğunu söylemişlerdir.

**BİLGİ
NOTU !**

Bu değerlendirmeler ışığında tavlâ konusu hakkında şunları söyleyebiliriz:

Nerdin ne tür bir oyun olduğu konusunda farklı rivayetler bulunmaktadır. Bazı açıklamalara göre nerdin insanın çalışmayı bırakıp yıldızlardan medet ummasına neden olacak nitelikte olduğundan bahsedilmektedir. Nerd için yapılan açıklamaların hiçbiri günümüzde oynanan tavlâ oyununu karşılamamaktadır. Bu nedenle hadislerde geçen nerd ve nerdeşir kelimelerinin tavlâ oyununu kesin olarak karşıladığını söylemek mümkün görünmemektedir. Sonuç itibarıyla kumara götürmediği, kişinin ailesine ve topluma görevlerini ve ibadetlerini aksatmadığı sürece tavlâ oynamanın dinen bir sakıncası bulunmadığını söylemek mümkündür.

c. Satranç

Satranç oyunun sahabe dönemi ortaya çıktığına dair rivayetler bulunmaktadır. Kaynaklarda genel olarak satranç ve tavlâ birlikte değerlendirilmiştir ve aynı hükme tabi tutulmuştur. İmam Muhammed ve Ebu Yusuf satranç oynayanlara selam vermeyi kesmiştir. Buna karşılık İmam Şafi zekâyı kuvvetlendirdiği, muhakemeyi güçlendirdiği, eğitici olması yönüyle binicilik ve okçuluk faaliyetlerine benzeterek satranç oynamaya ruhsat vermiştir. Maliki ve Hanbeli mezheplerine göre ise de haram kabul edilmiştir. Ebu Hanife ise satranç oynayanlara selam vermede bir sakınca görmemiştir.

d. Kumar

İslam dininde birçok oyun çeşidi helal kabul edilmiştir ancak kumarla ilişkilendirilen her türlü oyunda haram kabul edilmiştir. Kur'an'da kumar "meysir" sözcüğü ile kullanılmış ve genellikle şarapla birlikte haramlığı ele alınmıştır. Müslüman olan şahsın önce insan olduğu unutulmaması gerekir insanın eğlenmek doğasında olan bir şeydir ama bu eğlence meşruiyet sınırlarını aşmaması gerekmektedir. Kumar için esas haramlığın belirgin olduğu nokta ise başkasının malını meşru olmayan yollarla mülküne geçirmek söz konusudur. Sonuç olarak kumar oynayan kişiler arasında oluşabilecek kin, nefret, hırs, intikam duygularına yol açması, haksız kazanç elde edilmesi ve toplumsal facialara zemin oluşturması bakımından kumar oynamak yasaklanmıştır.

► CİNSEL HAYAT

Kâinata varlıkların devamı üreme faaliyetiyle gerçekleşmektedir. Kur'an'da erkek ve dişi olmak üzere yaratıldığı bildirilmiştir. Bu nedenle cinsiyet insanın ayrılmaz bir özelliğidir. Cinsiyet farklılığı hayatın ve neslin devamı için zaruridir. Erkek ve kadın yaratılışları bakımından aynı olmayıp farklı özellikler taşımaktadırlar ancak bu farklılıklar birbirlerinden üstün oldukları anlamlarına gelmemektedir. Kur'an'a göre kadın ve erkeğin arasında insan olmaları yönünde hiçbir farklılık söz konusu değildir. Bilgi ve takva dışında insan cinsine dâhil olmaları bakımından eşittirler. İslam dinine göre her iki cinsinde kendine özgü bazı özellikleri vardır ve birbirini tamamlar. İslam cinsiyetlerin birbiri ile üstünlük mücadelesine giren değil aksine birbirini tamamlayan bir düzen getirmiştir.

a. Zina Yasası

Evlilik dışı cinsel ilişki anlamına gelmektedir. İslam dininde kesi olarak yasaklanmıştır. İslam ceza hukukunda zina suçuna uygulanacak cezanın mahiyeti, şahitleri, suçluların halleri, bekâr ya da evli olmaları gibi birkaç açıdan değerlendirilerek hukuk doktrini meydana gelmiştir. Zina suçunun ispatında dört erkek şahidin bulunması ya da kişinin kendi ikrarı şartı aranmaktadır. Toplumda zina cezasının yeterli ve caydırıcı olmamasından dolayı önlemler alınmıştır. Bu yüzden zinaya yol açabilecek duygu, düşünce ve ortamların ıslah edilmesi, erkek ve kadınların yabancıların arasında setr-i avrete dikkat etmeleri, karşılıklı olarak tahrik edici davranışlardan uzak durmaları gibi önlemler alınmıştır. İslam'ın temel amacı suçluları cezalandırmak değil, suçların oluşmadığı bir ortam inşa etmektir. Toplumda adalet suçlulara acıma ile değil aksine suçları önlemeye çalışma, suça giden yolları kapatma (sedd-i zera'i) ve bir suç işlendiğinde adaletli ve tutarlı cezalandırma ile mümkün olabilir.

BİLGİ NOTU !

İslam dini akıl ve iradenin bedeni haz ve arzuların kontrolü olmamasını ister. Bununla birlikte cinsel hayatın tamamen ortadan kaldırılmasını, hadımlaşmayı hoş karşılamaz. Hatta cinsel hayatla ilgili tavsiyelerde bulunur. Evlilik akdinden önce tarafların birbirini görmesi, taraflar arasında kefaet (denklik), vücut ve ağız temizliğine özen gösterme, cinsel yönden tatmin etme gibi hak ve ödevleri mevcuttur. Eşler arasında cinsel yetersizliğin geçerli bir boşanma sebebi sayılması İslam dininin bu konuya verdiği önemi göstermektedir. Bununla birlikte bazı sınırlamalar ve yasaklar getirmiştir. Bu yasaklar şu şekilde sıralayabiliriz; kadınların hayız ve nifas hallerinde iken cinsel ilişki yasaklanmıştır. Anal ilişki de livata olarak adlandırılıp yasaklanmıştır.

b. Doğum Kontrolü

Kadın ve erkeğin ebediyen kısırlaştırılması, hadımlaştırılması dinen caiz değildir. Doğum kontrol yöntemleri döllenme meydana gelmeden önce yapılan bir müdahale ise caiz görülmektedir. Ancak döllenme meydana geldikten sonra yapılan müdahaleler kürtaj niteliğinde olup dinen yasaklanmıştır. Döllenme öncesinde alınan önlemler aile içi bir mesele olarak değerlendirilmiş, iki tarafında rızası olması halinde hamileliği önleyici metotların kullanılması caiz görülmüştür. Ancak tıbbi bir zaruretlere üzere dinen meşru sayılabilecek bir gerekçeye dayanmadıkça başlamış gebeliği sona erdirmeye, eşleri ebedi olarak kısırlaştırma caiz değildir.

c. Çocuk Düşürme

Döllenme gerçekleşikten sonra oluşan ceninin dış etki ve müdahalesiyle dışarıya atılması hem Yahudilikte hem de Hıristiyanlıkta günah ve cinayet kabul edilmiştir. Hz. Peygamber'in birinde kırk diğerinde yüz yirmi günden sonra ruhun üfleneceğine dair hadislere dayanarak kırk ile yüz yirmi günden önce kasten düşürmek mekruh, daha sonrası içinde haram kabul edilmiştir. Ancak bu rakamların o dönemdeki fakihlerin tıbbi ve ilmi teknik bilgileri göz önünde tutularak değerlendirilmelidir. Ceninin mahiyetinin canlılık kazanmasının ilk haftalarında olacağını düşünen Gazali gibi âlimlerde gebeliğin başladığı andan itibaren düşürmeyi haram saymışlardır.

**BİLGİ
NOTU !**

tazminata denilmektedir.

Gurre: Cenine karşı cinayet işlenmesi halinde ödenen cezaya,

d. Suni İlkah (Sunî Döllenme) ve Tüp Bebek

Çeşitli bedeni ya da tıbbi bir rahatsızlıktan dolayı çocuk sahibi olamayan evli çiftlerin çocuk sahibi olmak için kullandıkları yöntemlerden birisi tüp bebek yöntemidir. Bu bir suni döllenme yöntemidir. Erkeğin spermi alınıp, dış ortamda kadının yumurtasıyla döllendirilmekte ve rahime konularak hamileliğe imkân hazırlanmaktadır. Döllenmenin üç unsuru olan yumurta, rahim ve sperm evli çiftte ait olursa bu yöntemle çocuk sahibi olmakta dinen bir sakınca yoktur. Bu yöntem bazı arızı sebeplerden çocuk sahibi olmayan eşlerin tedavisi mahiyetindedir. Ancak bu üç unsurdan birinin yabancı kişiye ait olması yani döllenmeye yabancı bir unsurun dâhil olması durumunda caiz olmamaktadır.

► BİD'AT VE HURAFELER

Dini bir terim olarak bid'at dinin özünde olmadığı halde sonradan icat edilmiş; ibadet ve inanç alanlarının içine dâhil olmuş davranışları, düşünceleri ve inanışları ifade etmektedir. Kur'an'da Hz. Peygamberin risâletiyle birlikte dinin tamamlandığı bildirilmektedir. (Maide, 3) Hz. Peygamber döneminde yoktu diye her şeyi bid'at kabul etmek İslam dininin ruhuna uyuşmaz. Ördeğin Hz. Peygamber zamanında Hacca deve ile gidilirken günümüzde uçak ile gitmek bid'at sayılmaz. Teknolojinin ve çağın getirdiği teknik kolaylıkları kullanmak bid'at başlığı altında değerlendirilemez.

**BİLGİ
NOTU !**

İslam âlimleri bid'atı ikiye ayırmışlardır. Bid'at-ı Hasene iyi ve yararlı görülen bid'attır.

Bid'at-ı Seyyie kötü ve zararlı bulunan bid'attır.

Bid'at örneği olarak türbelere horoz ve mum adamak, ölen bir kişinin başında mum yakmak, bir dileğin gerçekleşeceği umuduyla çaput, bez bağlamak.

Bir davranışın bid'at olup olmaması konusunda keskin ve kategorik bir ayırım yapmaktan ziyade davranışın hangi ortamda nasıl sonuçlar verdiği, mahiyeti ve amacı göz önünde bulundurulmalıdır.

► GAYB BİLGİSİ

Gayb kelimesinin manası, akıl ve duyu organları ile tecrübe ve bilgi edinilemeyen varlık alanıdır. Kur'an'ın ifadesine göre gaybı Allah'tan başka kimse bilemez, gayb alanının bilgisi Allah'a mahsustur. İslam dini insanın gayb âlemine karşı duyduğu merakı ve ilgiyi giderecek temel bilgileri Hz. Peygamber vasıtası ile insanlara duyurmuştur. Bu bildirilenlere de inanmayı inanç esası haline getirmiştir. Fakat insanın merakı bu sınırla yetinmeyip vahyin bildirdiğinin dışında bir arayışa gireceği öngörülmüştür. Bunun içinde belirli prensipler konulmuştur. Bu prensiplerin en önemlisi Allah'tan başka kimsenin

gaybı bilmemesidir. Bu bağlamda Allah'tan başka gayba dair bilgi verdiğini söyleyen kişilere itibar edilmesi de yasaklanmıştır. Çünkü gaybı bilme iddiası dinen doğru ve mümkün değildir.

► HASTALIK VE TEDAVİ

Hastalığın maddi manevi birçok nedeni olabileceği gibi birçok da tedavi yöntemi vardır. Modern bilimin ilerlemesiyle birlikte yeni yöntemler yeni imkânlar ortaya çıktı. Tedavi başlığı aslında tıp ile ilgili olmakla birlikte bazı noktalarda dini hükmünün de ilgi alanına girmektedir. Şimdi bu noktaları ele alabiliriz:

a. Haram maddeler ile Tedavi

Fakihlerin bir kısmı haram maddeler ile tedaviyi caiz görmemişken bir kısım fakih de caiz görmüştür. Hastalık temelde bir zaruret halidir. Zaruret halinde ise haramlar mübah hale gelmektedir. Haramla tedavi için belirli şartları gerekmektedir. Hanefi ve Şafi mezhebine göre haram maddeler ile tedavi olabilmek için, tedavinin olumlu sonuçlanacağı kanaatinin bulunması ve başka bir tedavi yönteminin olmaması gerekmektedir. Hz. Peygamber erkeklere ipeği haram kıldığı halde cilt hastası olan bir erkeğin giymesini caiz görmüştür. Hz. Peygamber'in bu uygulamasını dayanak olarak almışlardır.

b. Okuyarak Tedavi

Okuyarak tedavi Hz. Peygamber'in ve sahabenin uygulamış olduğu bir yöntemdir. Fatiha, Felak, Nas, İhlas dualarının okunduğu rivayet edilmektedir. Bu dualar yılan, akrep sokması gibi durumlarda da okunmuştur. Bunun yanında sihir, nazarlık, meşru olmayan şekil ve metinleri barındıran muska, kurşun dökme, tütsü yakma caiz görülmemiştir. Hz. Peygamber nazarlık kullanmayı men etmiş bununla birlikte okuyarak tedaviyi tıbbi tedavinin yanında ek tedavi olarak görmüştür.

► ORGAN NAKLİ

Ölüden diriye organ naklinin caiz olabilmesi için bazı şartlar bulunmaktadır. Bu şartları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Organ naklinin gerçekleştirilmesi için bir zaruretin bulunması gerekmektedir.
2. Organ naklinde tıbbi olarak uzmanların bu tedavi yöntemi sonucunda hastanın iyileşeceğine dair güçlü kanaatinin bulunması gerekmektedir.
3. Organ bağışlayacak kişinin ölümünden önce onay vermiş olması gerekmektedir.
4. Organ bağışlayacak kişinin ölümünden sonra mirasçılarının onayının olması gerekmektedir.
5. Organı alınacak kişinin tıbbi ve hukuki ölümünün gerçekleşmiş olması gerekmektedir.
6. Organın bir ücret karşılığında verilmemiş olması gerekmektedir.
7. Organ nakli yapılacak kişinin de onayının olması gerekmektedir.

Diriden diriye organ naklinin bazı şartları taşınması gerekmektedir. Bu şartları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Organ naklinin gerçekleşebilmesi için bir zaruretin bulunması gerekmektedir.
2. Organını bağışlayacak olan kişinin izni ve rızası olması gerekmektedir.
3. Organ bağışlayacak kişinin bu müdahaleden sonra hayati bir risk taşımaması gerekmektedir.
4. Konunun uzmanları tarafından tedavinin olumlu olacağına dair güçlü bir kanaatin bulunması gerekir.
5. Yeterli tıbbi ve teknik şartların bulunması ve hazırlanması gerekmektedir.
6. Organ bağışlama işleminin herhangi bir ücret ya da menfaat karşılığı yapılmamış olması gerekmektedir.

BİLGİ NOTU !

Organ naklini caiz görmeyen fakihler de bulunmaktadır. İnsan ölüsünün saygınlığı ve dokunulmazlığı açısından, cismani haşr ve organların şahitlik edeceği inancı ve hilkatı (asli yaratılış) bozmanın caiz olmamasını dayanak göstermişlerdir.

► ŞAHİS VE MAL ALEYHİNE İŞLENEN TEMEL SUÇLAR

İslam dini fert ve toplumu bir bütün olarak ele almıştır ve bu her iki alana ilişkin emir ve tavsiyelerde bulunmuştur. İslam dininin fert ve toplum hayatına ilişkin düzenleyici hükümleri, sosyal ve siyasi hayatı, ticari ve hukuki ilişkileri, insanlar arasındaki ilişkileri güvenli ve huzurlu bir zemine oturtmayı hedeflemiştir. Bu bölümümüzde insanın malın aleyhinde işlenen ve İslam dininin yasakladığı temel suçları ele alacağız.

a. Adam Öldürme

Kur'an'da haksız yere bir insanı öldürmenin tüm insanlığı öldürmüş gibi olduğu; bir insanın hayatını kurtarmanın da tüm insanlara hayat verme gibi değerli bir davranış olduğu zikredilmektedir. (Maide, 32) İslam dininde adam öldürme büyük günahlardan sayılmıştır. Haksız yere ve kasten adam öldürenin cezası, mirasçılarının talebine bağlı olarak kısastır. (Bakara, 178) Ahirette ise ebedi olarak cehennem azabıyla cezalandırılacağı bildirilmiştir. (Nisa, 93) Mirasçılarının kisası talep etmemesi durumunda ölen kişinin kan bedeli olan diyet ödenir. Hata ile adam öldürme de ise ölenin mirasçılarının diyet ödenmektedir. Hz. Peygamber Veda Haccında insanın yaşama hakkının dokunulmaz olduğunu bildirmiştir. Kasten adam öldüren kişi dinen fâsık ve günahkâr sayılmaktadır. Katilin tövbe etmesi ve pişman olması halinde Allah katındaki konumu tamamıyla Allah'ın takdirine kalmış bir durumdur. (Nisa, 48), (Zümer, 53)

BİLGİ NOTU !

Ölüm cezası Hz. Peygamber'in hadisi ile sınırlandırılmıştır. Sınırlandırılan bu suçları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. İrtidad
2. Evli kişinin zinası
3. Kasten adam öldürme

b. İffet ve Namusa Saldırı

İslam dininde iffet ve namus kişilerin en temel haklarından kabul edilmiştir. Bunların aleyhinde yapılan bir saldırı dünyevi ve uhrevi müeyyidelere konu edilmiştir. İslam dininde zinanın yasaklanması ve zinaya götüren yolların kapatılması dinen iffet ve namusu korumaya yönelik tedbirlerdir. İslam hukukunda korunması gereken zarûriyyatın içerisinde bulunan iffet ve namusun korunmasına yönelik ağır müeyyideler düzenlenmiştir.

BİLGİ NOTU !

İslam Hukukunda İffetli bir kadına zina iftirasında bulunmak kazif olarak adlandırılmaktadır. Kazif cezası seksen celde (sopa) olarak belirtilmiştir. Bu suç zina isnadında bulunan kişinin zina yapıldığına dair dört şahit getiremediği durumda gerçekleşir. Zina iftirası dışında kalan bühtân ve iftiralar da yasaklanmış ancak bunlar için herhangi bir ceza şekli öngörülmemiştir. Bu konuda gerekli tedbirleri almak topluma bırakılmıştır.

c. Sarhoşluk

Kur'an'da "Ey iman edenler! İçki, kumar, putlar, şans okları şeytan işidir. O halde bunlardan sakının ki kurtuluşa eresiniz" (Maide, 90) Kur'an'da verdiğimiz örnekte açıkça ifade edildiği gibi hamr yani içki yasaklanmıştır. Dinen yasaklanan sarhoşluk bilerek ve kasten içki içmektir. Tedavi amaçlı kullanılan ilaçların uyuşukluk sarhoşluk hissi vermesi, zorla içki içirilmesi ya da susuzluktan ölecek derece olan bir kişinin susuzluğunu giderecek kadar içkiden içmesi zaruretlerden dolayı mübah sayılmıştır. İslam toplumlarında içkinin kötülüğü konusunda insanları bilgilendirme ve toplumda alkol tüketimini azaltma gibi önlemler alınmaktadır. Bununla birlikte sarhoş olan kişi müeyyidelere çarptırılmıştır ancak sarhoşluğun hangi derecesinde uygulanacağı noktasında farklı görüşler bulunmaktadır.

BİLGİ NOTU !

Sarhoş olan kişinin tasarrufları ve cezalandırılması:

Sarhoş olan kişinin eda ehliyeti ortadan kalkmaz yani dini vecibeler ile mükelleftir.

Sarhoş olan kişi bir suç işlediyse (adam öldürme, zina vb.) sarhoş olması bu cezaları düşürmez, hafifletici bir sebep olarak değerlendirilmez. (Hanefiler, Malikiler, Hanbeliler)

Bazı fakihler sarhoşun sözlü tasarruflarından boşamanın geçersiz olacağını söylemişlerdir.

Sarhoş olan kişinin tasarruflarının cezalandırılabilceğini düşünenler olsa da sarhoşun temyiz gücünün ortadan kalkmasından dolayı hem sözlü tasarruflarından hem de fiili işlediği suçlardan hukuki ve bedeni bir cezaya çarptırılmaz. Kendisine içki içme cezası uygulanır.

d. Hırsızlık

Mala ve mülkiyete karşı işlenen suçlardan olup, bir başkasının malını şahsın izni olmadan gizlice almaya demektir. İslam dinin korumayı amaçladığı esaslardan biri de

kişinin meşru yollarla ve alın teri ile kazanmış olduğu maldır. İslam dini emeğe ve mülkiyete değer vermiş, haksız yere gasp edilmesini yasaklamıştır. Kur'an'da "Hırsızlık yapan erkek ve kadının yaptıklarına karşılık ceza olarak ellerini kesin" (Maide, 38) geçmektedir. Hırsızlık cezası Kur'an'da açıkça geçtiği ve Hz. Peygamber'in açıkça uyguladığı için hırsızlık had suçu, hırsızlığın cezası da had cezası (hadd-i serika) olarak kabul edilmektedir. Ancak hırsızlık suçu için açlık, zorlama gibi zaruretlerin bulunmaması, suçun bilerek ve kasten işlenmiş olması, hırsızın cezai ehliyetinin olması, çalınan malın belirli şartları taşıması gerekmektedir.

e. Gasp ve Yağlama

Gasp başkasına ait malı zorla almaktır. Bu yönüyle hırsızlıktan ayrılmaktadır. Hanefi mezhebine göre gasp; Taşınabilir, hukuki ve ekonomik değeri bulunan bir malın, sahibinin izni olmadan açıkça ve kuvvete dayanarak almaktır. İslam dininin ve hukukun koruma altına aldığı ve korumayı emrettiği beş temel değer arasında mülkiyet hakkı da bulunmaktadır.

Gasp yoluyla elde edilen kazanç geri teslim edilmelidir. Eğer malda şeklen ve hükmen bir değişiklik meydana gelmişse onun iadesi söz konusu olmaz bu zaman gündeme tazmin etme gelir. Tazmin malın durumuna göre mislini ya da ederini ödemek suretiyle gerçekleşir. Malı gasp eden kişi malın telef olduğunu (deprem felaket sonucu) ispat etmiş olsa da tazmin etmesi gerekmektedir. Ancak gasp eden kişinin malı aynen iade etmesi ya da tazmin etmesi uhrevi sorumluluktan kurtarmaz.

f. Haksız Fiil

Hukuka aykırı olarak bir kişinin canına ya da malına zarar veren fiildir. Şahsın kendisine yani bir insanın vücut bütünlüğüne karşı işlenen suçlar dinimizde büyük günah olarak kabul edilmiş ve müeyyideler ile cezalandırılmıştır. Bir başkasının mülkiyetini hukuka aykırı bir şekilde tahrip etmek de itlaftır. Buda haksız yere işlenen bir fiildir. Başkasının malına kasten zarar vermek dinen günah, hukuken de suçtur. Başkasının malına dolaylı ya da doğrudan zarar veren kişi bu zararı karşılamakla yükümlüdür.

g. Haksız İktisap

Hukuki bir sebebe bağlı olmaksızın bir şahsın mal varlığının başkası aleyhine çoğalmasına haksız iktisap denilmektedir. İslam dini kişilerin medeni ve hukuki ilişkilerinde rıza prensibine önem vermiştir. Kişinin izni olmadan malında tasarrufta bulunmak ve kazanç elde etmek dinen yasaklanmıştır. HZ. Peygamber'in hadislerinde haksız şekilde iktisap edilen malların hak sahibine iadesi istenmiştir.

Odaklan !..

Haksız iktisap örnekleri;

Akit yapmadan ya da ücreti kararlaştırmadan bir kimseyi çalıştırma, kişinin izni olmadan evinde oturma, arazini ekip biçme örnekleri verilebilir. Haksız yere iktisapta bulunan kişi aldığı şeyi mal sahibine teslim etmesi dini ve hukuki zorunluluktur. Malı eksilmişse hak sahibi eksilen malını talep edebilir. Malına haksız kazanç karıştığını düşünen kişi bu hakkı sahibine iade etmesi gerekmektedir.

ÜNİTE -5- TEST

1. Yanlışlıkla doğru olduğu düşünülerek yapılan yemindir. Bir kimsenin parasının bittiğini sanarak, “vallahi param bitti” diye yemin etmesidir. Dil alışkanlığı ile öylesine ve içerik taşımadan yapılan yeminlerde sayılmaktadır.

Özellikleri verilen yemin çeşidi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Lağv Yemini
B) Gamus Yemini
C) Münakide Yemini
D) Hakiki Yemin
E) Hükmü Yemin

2. Sözlükte “sırt” manasına gelmektedir. Kökü İslam öncesi Arap toplumunun kültürüne kadar dayanmaktadır. Cahiliye döneminde bir erkeğin karısına “Sen bana artık anamın sırtı gibisin” demesiyle birlikte, annesi gibi gördüğü için kendisine haram kıldığına inanılırdı. Ve artık boşanmış sayılırlardı. İslam ile birlikte kadının aleyhine olan bu boşanma şekli kaldırıldı ve bununla birlikte karısına bu ve benzeri bir şekilde bir söz söyleyen erkekler kefaret ödemekle sorumlu tutuldular.

Hakkında bilgi verilen kefaret türü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yemin Kefareti
B) Boşanma Kefareti
C) Zıhar Kefareti
D) Talak Kefareti
E) Adak Kefareti

3. Arapça da nezir olarak ifade edilmektedir. Bir kimsenin dinen yükümlü olmadığı ibadet cinsinden bir şeyi kendisine vacip kılmasını ifade etmektedir. Başka bir ifadesi ise; “bir kimsenin ibadet cinsinden bir şeyi yapacağına dair Allah’a söz vermesi ve bu ibadeti kendisine sorumlu tutmasıdır.

Tanımlanan kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yemin
B) Söz
C) Biat
D) Adak
E) Vacip

4. Ramazan orucunu eda ederken, herhangi bir mazereti olmaksızın kişinin kasten orucunu bozması durumundaki kefarettir. Orucu kasten bozan kişi için kefaretin ceza yönü ağırlıktır. İkraah(zorlama), hata, unutma gibi kasıtlı olmayan durumlarda kefaret gerekmez.

Buna göre aşağıda oruç bozma kefareti ile ilgili olarak verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Bir köle azat etmesi gerekir.
B) İki ay peş peşe oruç tutması gerekir.
C) Kefarete sıraya uyması gerekir.
D) Altmış fakiri sabah akşam doyurması gerekir.
E) On fakiri giydirmesi gerekir.

5. Geçmiş bir zamanda gerçekleşen ya da gerçekleşmemiş bir durum, olay, iş hakkında bilerek, kasten yalan yere yemin etmektir.

Tanımlanan yemin çeşidi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Lağv Yemini
- B) Gamus Yemini
- C) Münakide Yemini
- D) Batıl Yemin
- E) Mani Yemin

6. Gelecekte bir şeyi yapacağına ya da yapmayacağına dair yemin etmektir. "Vallahi yarın paramı vereceğim" sözü bu şekildedir. Eğer kişi yemini ne uygun olan davranışlarda bulunursa, yemininin gerektirdiğini yapıyorsa kefarete ödemesi gerekmez. Yemin olarak söylemiş olduğu sözünü yerine getirmese yemini bozulmuş olur ve kefarete ödemesi gerekmektedir.

Tanımlanan yemin çeşidi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Lağv Yemini
- B) Gamus Yemini
- C) Münakide Yemini
- D) Batıl Yemin
- E) Mani Yemin

7. İslam Hukukunda insanın vücut bütünlüğü korunmuş ona karşı yapılan bir saldırı da yasaklanmıştır. Bununla birlikte henüz anne karnında olan çocuğun da canı dini ve hukuki olarak teminat altına alınmıştır. Bu yüzden Cenine karşı cinayet işlenmesi halinde ödenen cezaya, tazminata denilmektedir.

Açıklaması yapılan kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Tatavvu
- B) Kürtaj
- C) Çocuk düşürme
- D) Gurre
- E) Mani

8. I. Avcının dinen hayvan kesimine ehil birisi olması gerekir ve ehli kitabın avı da yenilebilir.
- II. Avcının ava niyet etmiş ve avın üzerine avcı hayvanın salınmış olması gerekmektedir.
- III. Avcı silahını kullanırken ya da avcı hayvanı salarken Allah'ın adını zikretmesi gerekmektedir.
- IV. Kara hayvanı avlayan kişinin o esnada hac ya da umre için ihramda olmaması gerekmektedir.

Bu maddelerin hangileri avlanma ile ilgili olması gereken şartlardır?

- A) I ve II
- B) II ve III
- C) II, III ve IV
- D) I, III ve IV
- E) I, II, III ve IV

9. I. Hayvanı zehb ya da nahr yoluyla boğazlamaktır.
II. Kaçan hayvanı ok ile yaralamaktır.

Tanımlanan kavramlar sırası ile aşağıdakilerden hangisinde verilmiştir?

- A) İhtiyari, İstırarı
B) İstırarı, ihtiyari
C) Farz, vacip
D) Zaruri, keyfi
E) Menfi, müspet

10. I. Kadınların saçlarını her türlü renge boyaması caizdir, erkeklerin siyah haricinde bir renge boyaması gerekmektedir.
II. Kadının kocası isteği üzerine yüzündeki kılları alması caizdir. Yasak olan kadının dışarı için bunları almasıdır.
III. Dövme (veşm) yaptırmak caizdir.

Süslenme ve estetik ile ilgili bu bilgilerin hangisi doğrudur?

- A) Sadece I
B) I ve II
C) II ve III
D) I ve III
E) I, II ve III

11. I. Avcı hayvan olarak köpek, aslan, şahin gibi yırtıcı hayvanların kullanılması caiz görüşmüştür.
II. Avda kullanılacak olan hayvanın eğitilmiş olması gerekmektedir.
III. Fakihlerin çoğuna göre avcı hayvanın avdan yemeden sahibine getirmesi gerekmektedir.
IV. Avcı hayvan avı yaralayarak öldürmesi gerekmektedir.

Bu maddelerden hangileri avcı hayvan ile avlanmanın şartlarındandır?

- A) I ve II
B) II ve III
C) III ve IV
D) I, II ve IV
E) I, II, III ve IV

12. Tilki: Ebu Yusuf ve İmam Muhammed, Şafi, Hanbeli ve bazı Maliki imamlarına göre helal sayılmaktadır.
Ayı: Hanefi ve Şafilere göre haram, Hanbeli ve Malikilere göre ise helaldir.

Zürafa: Şafilere göre haram diğer üç mezhebe göre helaldir.

Kirpi: Hanefi ve Hanbelilere göre haram, Şafi ve Malikilere göre helaldir.

Tavşan: Dört mezhebe göre haramdır.

Bu hayvanların hükümlerinden hangisi yanlış verilmiştir?

- A) Tilki
B) Ayı
C) Zürafa
D) Kirpi
E) Tavşan

13. I. Domuz eti Kur'an'ın açık hükmüyle haramdır.
 II. Allah'tan başkası adına kesilen hayvanların etleri haramdır
 III. İslami usullere göre kesilmeyen hayvanın eti haramdır.
 IV. Çekirge ve güvercin yemek haram kabul edilmiştir.

Eti yenmeyen hayvanlarla ilgili verilen bu bilgilerden hangileri doğrudur?

- A) I ve II
 B) II ve III
 C) I, II ve III
 D) I, II ve IV
 E) II, III ve IV

14. Günümüzde güzel vakit geçirmek için oynanan bir oyundur. Hükmü konusunda fakihler arasında farklı görüşler bulunmaktadır. Fakihler genel olarak rivayetlerde geçen “nerd”, “nerdeşir” ve “kiab” kelimelerini bu oyun olarak ele almış ve açıklamışlardır.

Açıklanan oyun aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Satranç
 B) Tavla
 C) Okey
 D) Kumar
 E) Okçuluk

15. I. Organ naklinin gerçekleşebilmesi için bir zaruretin bulunması gerekmektedir.
 II. Organ naklinde tıbbi olarak uzmanların bu tedavi yöntemi sonucunda hastanın iyileşeceğine dair güçlü kanaatinin bulunması gerekmektedir.
 III. Organ bağışlayacak kişinin ölümünden önce onay vermiş olması gerekmektedir.
 IV. Organ bağışlamanın bir bedeli olmalıdır.

Ölüden diriye organ naklinin caiz olabilmesi için verilen bu şartlardan hangilerinin gerçekleşmiş olması gerekmektedir?

- A) I ve II
 B) I ve III
 C) II ve III
 D) I,II ve IV
 E) I, II ve III

KONU TESTİ - 1

1. Namazın, zekâtın, orucun farz olması, alım-satım, rehin vakıf, vasiyet, nikâh vb. hukukî muâmelelerin câiz olması gibi insanlar tarafından ortaya konulan fiillerle ilgili hükümlerdir.

Açıklaması yapılan hükümlere Fıkıh Usulünde ne ad verilir?

- A) İtikadi
B) Ahlaki
C) İbadi
D) Ameli
E) Kelami

2. Fıkıh Usulü ilmi, birçok ilimden yararlanır, birçok ilmin konuları ile de ortak konuları vardır. Örneğin emir, nehiy, âm, hâs, mutlak ve mukayyed, mücmel ve mübeyyen lafızlar, mantûk ve mefhum kavramları, hakikat, mecaz, harflerin manaları-ki fakîh harflerin manalarını ayrıntısıyla çok iyi bilmek zorundadır-istisnâ vb. konular buraya girer.

Hakkında bilgi verilen Fıkıh Usulünün yararlandığı ilim aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Hadis
B) Kelam
C) Arap dili
D) Kur'an ilimleri
E) Tarih

3. Şer'î Hükümü yerine getirmekle yükümlü olan insan yani mükellef demektir. Mükellefin Şer'î Hükümleri yerine getirmekle yükümlü olması için bulûğa ermiş (ergenlik yaşına girmiş) ve akıllı olması gerekmektedir.

Hakkında bilgi verilen şer'i hükmün unsuru aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Şer'i hüküm
B) Mahkum bih
C) Mahkum aleyh
D) Mahkum fih
E) el-Hakim

4. Bu tür hükümlere örnek olarak, iffetli bir kadına zinâ iftirasında bulunma, suçunun cezası gösterilebilir. Bu suçu işleyenin cezalandırılmasında, zinâ iftirasında bulunulan suç mağdurunun, böyle bir ithamdan kurtulma ve temize çıkıp aklanma gibi bir menfaati vardır.

Açıklaması yapılan hüküm aşağıdakilerden hangisine örnek oluşturur?

- A) Sırf Allah hakkı olan hükümler
B) Sırf kul hakkı olan hükümler
C) Allah hakkının fazla olduğu hükümler
D) Kul hakkının fazla olduğu hükümler
E) Allah ve kul hakkı olup olmadığı belirsiz olan hükümler

5. Mükellef olan kimsenin mükellefiyetini tamamen ortadan kaldıran ya da azaltıp eksilten durumlardır.

Bu durumları ifade eden kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Ehliyet
- B) Ehliyet arızaları
- C) Ehliyet kaideleri
- D) Mükellef arızaları
- E) Mükellef kuralları

6. “İnsan aklındaki idrak ve anlama eksikliğinden doğan zayıflıktır.”

Tanımlanan ehliyet ârızası aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Cünûn
- B) Sefeh
- C) Sarhoşluk
- D) Cehl
- E) Ateh

7. Bu hüküm, Şâri'in mükelleften bir şeyi yapmasını ya da terk etmesini istediği veya bir şeyi yapıp yapmama konusunda mükellefi serbest bıraktığı/muhayyer kıldığı hükümdür.

Tanımlanan hükmü ifade eden kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Teklîfî hüküm
- B) Vad'î hüküm
- C) Fıkhi hüküm
- D) Tafsili hüküm
- E) İcmali hüküm

8. Şâri'in mükellefin bir özrünü ya da ihtiyacını göz önünde bulundurarak koyduğu, hafifletici ve geçici hükümlerdir.

Tanımlanan kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Haram
- B) Kaza
- C) Mani
- D) Mekruh
- E) Ruhsat

9. Bu fıkıh mezhebi, icmâ konusunda, sadece sahabenin icmâmını şer'î bir delil kabul eder.

Bu fıkıh mezhebi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Hanbelîlik
- B) Hanefîlik
- C) Şâfilîlik
- D) Zeydilîk
- E) Zahirîlik

10. Geçmişte sabit olan bir durumun, değiştiğine dair bir delil bulunmadıkça halen varlığını koruduğuna yani devam ettiğine dair hüküm vermektir.

Tanımlanan kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Şer'u men kablênâ
- B) İstislâh
- C) İstidlâl
- D) İstîşhâd
- E) İstîshâb

11. Hüküm çıkarırken, sedd-i zerâi esasını en geniş şekliyle yorumlayarak uygulayan fıkıh mezhebidir.

Bu mezhep aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Hanefilik
- B) Şâfîlik
- C) Mâlikîlik
- D) Zâhirîlik
- E) Hanbelîlik

12. I. Kur'an'ın nâsîh ve mensûhunu bilmek

II. İslam fikhının temel amaçlarını bilmek

III. Arap diline vakıf olmak

IV. İslam fikhının hikmet ve hedeflerini kavramış olmak

V. Kur'an-ı Kerim hafızı olmak

Bunlardan hangileri ictihâdın şartları arasında değerlendirilemez?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız V
- C) I ve III
- D) II ve IV
- E) III ve V

13. Belli bir müctehidin kendine mahsus ictihad usulü ve bu usul ile elde edilmiş hükümler bütünüdür.

Tanımlanan İslam fikhı kavramı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Şer'i hüküm
- B) Mani
- C) Mezhep
- D) Müctehid
- E) İctihad

14. I. İstihsan

II. İcma

III. Kıyas

IV. Sahabe kavli

V. Kur'an-ı Kerim

Bunlardan hangileri Hz. Peygamber dönemindeki fıkıh kaynaklarıdır?

- A) Yalnız II
- B) Yalnız III
- C) Yalnız V
- D) II ve V
- E) III ve V

15. Türkiye'de hem itikadi hem fihhi hem de sufi ekoller vardır. Fikhî ekollerden en fazla Şafîilik ve Hanefîilik vardır.

Buna göre aşağıdakilerin hangisi Türkiye'de mensupları bulunan bir fikhî ekoldür?

- A) İbâzîlik
- B) İsmailîlik
- C) Hanbelîlik
- D) Zeydîlik
- E) Ca'ferîlik Ekolü

16. Aşağıdaki kavramların hangisi ictihad kapsamında değerlendirilemez?

- A) Istıslâh
- B) Istishâb
- C) Re'y
- D) İstinbât
- E) Kıyas

17. Bir furû-i fıkıh kitabında aşağıdaki konulardan hangisinin ele alınması beklenmez?

- A) Vakıf kurma işlemi
- B) Allah'a ve peygamberlerine iman
- C) Avlanmayla ilgili dini kurallar
- D) Yenilip içilmesi yasak olan şeyler
- E) Namaz ibadeti

18. Aşağıdakilerden hangisi evlilik akdinin sıhhat şartıdır?

- A) Meclis birliği
- B) Tarafların ehliyete sahip olması
- C) İki şahidin bulunması
- D) İcâb ve kabûlün birbirine uygun olması
- E) Velinin itiraz hakkının olmaması

19. I. Nişanlanma taraflara evlenme mecburiyeti yüklenmez.
II. Nişanlılar arasında mahremiyet ilişkisi devam eder.
III. Mehir olarak verilen şeyler mevcutsa aynen iadesi gerekir.
IV. Mehir olarak verilen şeyler harcanmış ise tazmini gerekmez.
V. Nişanlı bir kıza, başkasının evlenme teklif etmesi haramdır.

Nişanlanmanın fikhî mahiyeti ile ilgili olarak bunlardan hangileri yanlıştır?

- A) Yalnız II
- B) Yalnız IV
- C) I ve III
- D) II ve IV
- E) III ve V

20. I. Mucizeleri Allah yaratır.
II. Mûcize peygamberlik iddiasında bulunan insanların elinde gerçekleşir.
III. Mûcizeler alışılmış tabiat kanunlarına aykırıdır.
IV. Peygamberler istedikleri zaman mûcize gösterebilirler.
V. Kur'an, Hz. Muhammed'in en önemli mûcizesidir.

Mucize ile ilgili olarak bunlardan hangileri yanlıştır?

- A) Yalnız II
- B) Yalnız IV
- C) I ve III
- D) III ve IV
- E) II ve IV

21. Aşağıdaki kelimelerden hangisi hükmi kirliliği ifade etmektedir?

- A) Hades
- B) Tahâret
- C) Nezâfet
- D) Teyemmüm
- E) Necâset

22. I. Sabah namazının farzı
II. Vitr namazı
III. Cuma namazı
IV. İkinci namazının sünneti
V. Yatsı namazının farzı

Bu namazlardan hangileri kazâ edilmez?

- A) Yalnız II
- B) Yalnız III
- C) I ve III
- D) II ve III
- E) III ve IV

23. Ramazan ayında bir sağlıklı, akıllı ve baliğ olan Müslümanın oruç tutması onun üzerine farzdır. Ancak bazı durumlar oruç tutmayı ertelemeye ruhsat verir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi ramazan ayında orucu ertelemeye izin veren hallerden değildir?

- A) Hamilelik
- B) Küçük çocuğuna bakmak
- C) Ölüm tehdidi
- D) Yolculuk
- E) Savaş hali

24. Mükellefin elinde bulunan zekât konusu malın havelân-ı havl (yıllanma) hesabı başladıktan sonra, meşru mülkiyet yollarından biriyle öbür mallara katılan her çeşit mal, artış ve gelirdir.

Bu, zekâtla ilgili hangi malın tanımıdır?

- A) Mâl-i zımâr
- B) Mâl-i İslamî
- C) Mâl-i mütekavvim
- D) Müsteğallât
- E) Mâl-i müstefâd

25. Aşağıdakilerden hangisi haccın sahih (geçerli) olmasının şartları arasında yer almaz?

- A) Vakit
- B) Müslüman olmak
- C) İhram
- D) Akıllı olmak
- E) Sağlıklı olmak

KONU TESTİ - 2

1. Sözlükte “bir şeyi bilmek, iyi ve tam anlamak, iç yüzünü ve inceliklerini kavramak” anlamına gelir. Terim olarak ise, hicrî ilk asırlarda zihnî çaba ile elde edilen dinî bilgilerin tamamını ifade etmişken, iman ve itikad konularının ayrı bir ilim dalı olarak teşekkül etmesine paralel olarak, ileri dönemlerde İslam’ın fert ve toplum hayatının değişik yönleriyle ilgili şer‘î-amelî hükümlerini bilmenin ve bu konuyu inceleyen ilim dalının özel adı olmuştur.

Aşağıdakilerden hangisi hakkında bilgi verilen ilimdir?

- A) Akaid
- B) Fıkıh
- C) Furu-ı Fıkıh
- D) Usul-i Fıkıh
- E) Hukuk

2. **Aşağıdakilerden hangisi** “fıkıh ve usûl-i fıkıh bilginlerince sağlıklı bir zihinsel işlemde, araştırılan hususa dair hüküm vermeye ulaştıran veya bir hükmün kanıtlanmasını sağlayan vasıta, daha özel ifadeyle araştırılan hususta şer‘î-amelî nitelikteki hükme ulaştıran vasıta” **olarak tanımlanan kavramdır?**

- A) Delil
- B) Şer‘iyyât
- C) Nakliyyât
- D) Mesâlih
- E) Zerâyi’

- 3. (I) Kur’an-ı Kerim
- (II) İstishâb
- (III) İstislah
- (IV) İstihsan
- (V) İcmâ

Bunlardan hangisi/hangileri fıkıh literatüründeki yaygın genel kabul göre aslî delillerdendir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız V
- C) I ve IV
- D) I ve V
- E) II, III ve IV

4. Hz. Peygamber’in sünnetiyle birlikte İslam dininin ve onun dinî-hukukî (şer‘î) hükümlerinin aslî kaynağını teşkil eder. Fıkıh usulünde de İslam hukukunun aslî ve tâli kaynakları incelenirken aslî delillerden ilk sırada o yer alır. Onun sübût değeri üzerinde yani aslına uygun olarak bize ulaşmış olduğu hususunda görüş ayrılığı bulunmadığı için bütün metodolojik tartışmalar onun ve ona tâbi olarak sünnetin lafzının yorumlanmasına ve hükme delâletine ilişkin kurallar üzerinde yoğunlaşmıştır.

Aşağıdakilerden hangisi hakkında bilgi verilen şer‘î delildir?

- A) Kur’an-ı Kerim
- B) Mesâlih-i mürsele
- C) Sedd-i Zerâyi’
- D) İcmâ
- E) Kıyas

5. Aşağıdakilerden hangisi Sünnet konusunda doğru bir bilgi olarak değerlendirilemez?

- A) Fıkıh usulünde, Hz. Peygamber'in söz, fiil ve onayları (takrir) demek olup İslam dininin Kur'an-ı Kerim'den sonraki ikinci ana kaynağını teşkil eder.
- B) Fıkıh dilinde, özellikle de ilmi-hal literatüründe sünnet ise, Hz. Peygamber'in yolunu izleyerek yapılan fakat farz ve vacip kapsamında olmayan fiiller anlamına gelir.
- C) İslam âlimleri arasında Hz. Peygamber'in sünnetine uyma, onu delil ve örnek alma konusunda bir görüş ayrılığı mevcut değildir.
- D) İslam âlimleri görüş ayrılığı sünnetin nasıl anlaşılması ve yorumlanması gerektiği konusundadır.
- E) İslam âlimleri, Sünneti İslam'ın anlaşılmasında gerekli bir usul olarak görmezler.

6. İcmâ müctehidlerin, şer'î bir mesele için hükmüne dair görüşlerini aynı yönde olmak üzere tek tek açıklamaları yoluyla meydana gelebileceği gibi (sarih icmâ), şer'î bir mesele hakkında bir veya birkaç müctehid görüş belirttikten sonra, bu görüşten haberdar olan o devirdeki diğer müctehidlerin açıkça aynı yönde kanaat belirtmemekle birlikte itiraz beyanında da bulunmayıp sükût etmeleri suretiyle de (sükûti icmâ) oluşabilir. İslam bilginlerinin büyük çoğunluğuna göre, sarih icmâ, kesin ve bağlayıcı bir kaynaktır. Sükûti icmânın bağlayıcı delil olup olmayacağı ise fakihler arasında tartışmalıdır.

Bu metinden aşağıdakilerden hangisine ulaşamaz?

- A) İslam tarihinde hem sarih hem de sükûti icma gerçekleşmiştir.
- B) İslam bilginlerince sarih icma bağlayıcı bir kaynaktır.
- C) Sükûti icmanın bağlayıcılığı fıkıh bilginleri arasında tartışmalıdır.
- D) İcma edille-i şer'iyededir.
- E) Bir konuda muhalif müctehid bulunsa bile icmanın bağlayıcılığı vardır.

7. Aşağıdakilerden hangisi Fıkıh usulünde "Nasslarda (Kitap ve Sünnet'te) hükmü bulunmayan fikhî meseleye, aralarındaki illet (gerekçe) birliği sebebiyle, nasslarda düzenlenmiş mesele için hükmünü vermek" şeklinde tanımlanan kavramdır?

- A) İcma
- B) Kıyas
- C) İstihsan
- D) İstislah
- E) İstishab

8. Bu metodun temelini, İslam hukukunun en kapsamlı beş genel kuralından biri olan “el-yakýnú lâ yezûlü bi’ş-şek” (*Mecelle*’deki ifadesi ile “Şek ile yakýn zâil olmaz” (madde 4) kaidesi oluşturur.

Aşağıdakilerden hangisi söz konusu fihki delildir?

- A) İstihsan
- B) İstislah
- C) İstishab
- D) Şeru men kablena
- E) Seddi Zerayi

9. **Aşağıdakilerden hangisi “İstihsan” delilini en fazla kullanan fihki mezheptir?**

- A) Malikilik
- B) Şafilik
- C) Hanefilik
- D) Zeydilik
- E) Hanbelilik

10. Bir kimsenin borçlu veya suçlu olduğuna dair delil bulunmadıkça borçsuz ve suçsuz kabul edilmesi esastır. Buna göre, alacaklı olduğunu iddia eden kimse bunu isbat edemediği takdirde davalının borçlu olmadığına; yine, suç işlediği iddia edilen kişinin bu fiili isbat edilmedikçe aynı prensibe göre suçlu olmadığına hükmedilir.

Aşağıdakilerden hangisi hakkında bilgi verilen istishab türüdür?

- A) İbaha-i Asliyye İstishabı
- B) Beraeti Zimme İstishabı
- C) Vasıf İstishabı
- D) Sarih İstishabı
- E) Sükut İstishabı

11. “Ey Muhammed! İnkâr edenlere söyle: Eğer iman edip vazgeçerlerse, geçmiş günahları bağışlanır...” (En-fâl, 8/38)

“İslam, daha öncesini siler.” (Ahmet b. Hanbel, Müsned, IV, 199, 204)

Bu ayet ve hadise dayanarak yeni Müslüman olmuş birinin namaz yükümlülüğü ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Hiçbir şekilde namaz kılmakla sorumlu değildir.
- B) Daha önceki namazlarını kaza etmek durumunda değildir.
- C) Daha önceki namazlarını sünnetleriyle birlikte kılmalıdır.
- D) Daha önceki namazlarını kaza etmesi gerekir.
- E) İman etmek demek dinen hiçbir yükümlülüğün olmamasıdır.

12. “Ukbe İbnu Âmir anlatıyor: “Üç vakit vardır ki, Resûlullah bize o vakitlerde namaz kılmamızı veya ölümlerimizi mezara gömmemizi yasakladı: Güneş doğmaya başladığı andan yükselinceye kadar, öğleyin güneş tepe noktasına gelince, meyledinceye kadar, güneş batmaya meyledip batıncaya kadar.” (Buhari, Mevâkit, 25)

Aşağıdakilerden hangisi bu hadiste bahsedilen vakitlere toplu olarak verilen addır?

- A) Mendub vakitler
- B) Kerâhet vakti
- C) Özel vakitler
- D) Vaktü’l-Ekber
- E) Vaktü’l-Zille

13. “Müddessir sûresinin 1-3. ayetleri nazil olunca Cebrail, Hz. Peygamber’i Mekke’nin yakınlarında bir vadiye götürmüş, orada fişkiran su ile önce kendisi sonra da Resulullah abdest almış, ardından birlikte namaz kılmışlardır. Bunun üzerine Peygamber sevinçle eve dönmüş ve Hz. Hatice’yi oraya götürerek onula da iki rekât namaz kılmıştır.”

Bu olayda namazla ilgili olarak aşağıdaki çıkarımlardan hangisine ulaşılabılır?

- A) Cebrail, Hz. Peygambere abdest almayı öğretmiştir.
 B) Cebrail, Hz. Peygambere gizli bir yer öğretmiştir.
 C) Cebrail, Hz. Peygambere sık sık imamlik yapmıştır.
 D) Hz. Peygamber burada sabah namazını kılmıştır.
 E) Namaz farz olmadan önce de Hz. Peygamber namaz kılmıştır.

14. **Aşağıdakilerden hangisi yaz mevsiminde öğle namazını, namaz kılanların camiye giderken sıcaktan etkilenmemeleri için biraz geciktirilerek serinde kılınması (ibrâd), diğer mevsimlerde ise hemen vakti girince kılınmasının hükmüdür?**

- A) Müstehap
 B) Haram
 C) Sünnet
 D) Mekruh
 E) Vacip

15. “Yatsı namazını gecenin yarısına kadar geciktirmenin hükmü, bir özür bulunmadıkça ikinci fecre kadar geciktirmenin hükmü isedır.”

Aşağıdakilerin hangisinde bu cümlede boş bırakılan yerlere gelmesi gereken kavramlar sırasıyla doğru olarak verilmiştir?

- A) Sünnet-i Gayri Müekkede- Müstehap
 B) Mekruh- Müstehap
 C) Farz-i Kifâye- Sünnet-i Müekkede
 D) Sünnet-i Müekkede- Mekruh
 E) Mübah- Mekruh

16. “Yaşadığı bölgede (kutuplar gibi) beş vakit namazdan herhangi birinin vakti gerçekleşmeyen kişiler ya o namazı ya da o beldede en yakın olup, beş vakit namazın vakitleri tam olarak gerçekleşen beldenin vakitlerine göre vakit tayin ederek namazları edaya çalışırlar.”

Aşağıdakilerden hangisi cümlede boş bırakılan yere gelmesi gereken ifadedir?

- A) Kendi tayin ettikleri vakitte kılarlar.
 B) Bir önceki namazla birleştirirler.
 C) Yükümlülükleri olarak görmezler.
 D) Kaza olarak kılarlar.
 E) Bir sonraki namazla birleştirirler.

17. “İki namazın bunların birincisinin vakti içerisinde birleştirilerek kılınmasına, ikincisinin vakti içerisinde birleştirilerek peş peşe kılınmasına ise denir.”

Bu cümledeki boşluklar aşağıdaki şıklardan hangisiyle tamamlanırsa doğru olur?

- A) Cem-i Sûrî- Cem-i Cemîl
- B) Cem’u’s-Salâteyn- Cem-i Te’hîr
- C) Cem-i Te’hîr- Cem-i Takdîm
- D) Cem-i Takdîm- Cem-i Te’hîr
- E) Cem-i Sûrî- Cem-i Cemîl

18. Öğleyi geciktirerek kendine ait son vaktinde kılmak ve ardından ikindiye de kendisine ait ilk vaktinde kılmak, akşamı geciktirerek son vaktinde kıp ardından da yatsıyı kendisine ait ilk vaktinde kılmak görünüş itibariyle bir cem sayılır.

Aşağıdakilerden hangisi açıklaması verilen cem verilen addır?

- A) Cem-i Sûrî
- B) Cem’u’s-Salâteyn
- C) Cem-i Te’hîr
- D) Cem-i Takdîm
- E) Cem-i Cemîl

19. Cuma namazının kılınışı şu sırayladır: Dış Ezan- Dört rekâtlı Cuma namazı sünneti-- Cuma hutbesi--- Dört rekâtlı Cuma namazı son sünneti.

Bu sıralamada boş bırakılan yerlere aşağıdakilerden hangisi gelmelidir?

- A) İki rekâtlı Cuma namazı- İç Ezan- Kâmet
- B) Kâmet- İki rekâtlı Cuma namazı- İç Ezan
- C) İç Ezan- İki rekâtlı Cuma namazı- Kâmet
- D) İç Ezan- Kâmet- İki rekâtlı Cuma namazı
- E) İki rekâtlı Cuma namazı- Kâmet- İç Ezan

20. “Uhrevî veya dünyevî bir ihtiyacı bulunan kişi, yatsı namazından sonra iki veya dört rekât namaz kılar. Ardından da dua ile Allah’tan niyazda bulunur.”

Aşağıdakilerden hangisi açıklaması verilen namaz türüdür?

- A) İstihâre
- B) Teheccüd
- C) Duhâ
- D) Tahiyetü’l Mescid
- E) Hâcet

21. “Güneş ve ay, Allah’ın varlığını gösteren ayetlerdir. Hiç bir kimsenin ne ölmesinden ne de hayat bulmasından dolayı tutulmazlar. Böyle bir tutulma gördüğünüz zaman, ay ve güneş tutulması sona erinceye kadar namaz kılın ve Allah’a dua edin.”

Aşağıdakilerden hangisi bu hadiste geçen namazlardır?

- A) Hâcet- İstihâre
- B) Kûsûf- Husûf
- C) Hâcet- Husûf
- D) Duhâ- Kûsûf
- E) Hâcet- Duhâ

22. “Hanefilere göre yolculuklarda dört rekâtlı farz namazlarını kısaltıp ikişer rekât olarak kılmak; yolcunun bilerek namazlarını iki rekâttan fazla kılması ise”

Aşağıdakilerden hangisi bu cümlede boş bırakılan yerlere gelebilecek en uygun kavramlardır?

- A) Vacip- Mekruh
- B) Vacip- Mübah
- C) Farz- Mekruh
- D) Sünnet- Mekruh
- E) Farz- Mübah

23. “Ey iman edenler! Hahamlar ve rahiplerin pek çoğu, insanların malını haksızlıkla yerler. Altın ve gümüşü biriktirip Allah yolunda sarf etmeyenlere, can yakıcı bir azabı müjdele. Bunlar cehennem ateşinin kızdırıldığı gün; alınları, böğürleri ve sırtları onlarla dağlanacak. Bu kendiniz için biriktirdiğinizdir, biriktirdiğinizi tadın denecek.” (Tevbe, 9/34-35)

Bu ayette hangi ibadetin önemi üzerinde durulmuştur?

- A) Kurban
- B) Hac
- C) Oruç
- D) Zekât
- E) Namaz

24. “Veren el, alan elden üstündür.”

Bu hadis insanları aşağıdakilerden hangisine teşvik etmektedir?

- A) İhtiyaç sahibi kişilere yardım etmeye
- B) Kişileri aralarında yardım kuruluşları oluşturmaya
- C) Her bir bireyi çok çalışıp zengin olmaya
- D) Yardım almaktan çekinmemeye
- E) Zekât verenlerin alanlardan üstünlüğünü kanıtlamasına

25. “Siz, sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamıncaya kadar, asla iyiliğe etmiş olamazsınız- Her ne infak ederseniz, şüphesiz Allah onu bilir.” (Âl-i İmrân, 3/92)

Bu ayet zekâtın hangi yönüne işaret etmektedir?

- A) Ahlaki B) Sosyal
C) İktisadi D) Psikolojik
E) Tecrübi

26. “Müslüman olmayanlar aynı zamanda ehli kitap da değilseler, onlarla evlenmek Müslüman erkek ve kadınlar için haramdır. (bk. Bakara, 2/221). Ehli kitap olan gayri müslimlere gelince,

Bu ifade aşağıdaki cümlelerin hangisiyle tamamlırsa anlam bakımından doğru olur?

- A) Bunlardan kız almak caizdir ancak Müslüman kadınlar, Yahudi ve Hristiyan erkeklerle evlenemezler.
B) Bunlardan kız almak caizdir aynı zamanda Müslüman kadınlar, Yahudi ve Hristiyan erkeklerle evlenebilir.
C) Bunlardan kız almak caizdir değildir ancak Müslüman kadınlar, Yahudi ve Hristiyan erkeklerle evlenebilir.
D) Bunlardan kız almak caiz değildir ve Müslüman kadınlar, Yahudi ve Hristiyan erkeklerle evlenemezler.
E) Bunlardan kız almak caizdir ancak Müslüman kadınlar, Yahudi erkekler ile evlenebilir, Hristiyan erkeklerle evlenemezler.

27. Orucun üç derecesinden bahsederek, bedende iştah ve şehvetin tatmin yeri ve aracı olan iki azayı yani mide ve cinsel organı, iştah ve şehvet duyduğu şeylerden mahrum etmekten ibaret olan orucu, “sıradan insanların orucu” (avam orucu) olarak; buna ilâveten gözü, kulağı ve diğer âzaları günahahtan korumayı “özel kişilerin orucu” (havas orucu) olarak ve tüm bunlara riayet ettikten başka, kalbini düşük emellerden, dünya düşüncelerinden kısaca, mâsivâdan arıtarak bütün varlığıyla Allah’a bağlanmayı ise “daha özel kişilerin orucu” (ehas-sü’l-havâs orucu) olarak tanımlar.

Bu tanımlama hangi İslam âlimine aittir?

- A) İmam Cüveyni
B) İbn Rüşd
C) İbn Arabi
D) İmam Gazali
E) İmam Ebu Hanife

28. “Oruç tutan öyle insanlar vardır ki, kârları sadece açlık ve susuzluk çekmektir.” (İbn Mace, “Sıyâm”, 21)

Bu Hadis-i Şerif’te ifade edilen kimseler hangi özellikleriyle bu kapsama dâhil olmaktadır?

- A) İbadetlerin sırlarını, gerçek mana ve önemini kavrayan kimseler olmaları
B) Oruçlarını bedeninin tüm azalarıyla tutmaları
C) Ağızlarını ve dillerini kötü ve çirkin söz söylemekten koruyamamaları
D) Farz oruç yanında nafil oruçlarla da ibadetlerini yerine getiren kimseler olmaları
E) Diğer insanlarla güzel geçinen kimseler olmaları

29. Aşağıdakilerden hangisi oruç ibadetinin temel kavramlarından biri olan “İmsak” kelimesinin sözlük anlamıdır?

- A) Kendini tutmak, engellemek
- B) Kavramak
- C) Uygulamak
- D) Korumak
- E) Muhafaza etmek

30. Gündüz ve gecenin teşekkül etmediği bölgelerde oruç süresi belirlenirken nasıl bir yöntem takip edilmektedir?

- A) Bu bölgelere en yakın olan ve belli bir düzene sahip olan bölgelerin takvimi esas alınmaktadır.
- B) Bu bölgeler için oruç ibadeti konusunda bir belirleme yapılamamaktadır.
- C) En yakın bölgenin uygulamasının diğer bölgeye uyarlanarak yeni bir hesaplama yapılması söz konusudur.
- D) Bu bölgeye en uzak bölgenin takvimi esas alınarak yeni bir düzenleme yapılmaktadır.
- E) Bu bölgedeki insanlar için dünya geneli ölçüt alınarak ortalama bir oruç süresi önerilmektedir.

31. “...Fecrin beyaz ipliği (aydınlığı) siyah ipliğinden (siyahlığından) ayırt edilecek hale gelinceye kadar yiyip içiniz; sonra, akşama kadar orucu tamamlayın...” (Bakara, 2/187)

Bu ayet ile ifade olunan fecir vakti İslam âlimleri tarafından nasıl yorumlanmıştır?

- A) Fecir vaktinin birinci fecirle başladığı konusunda İslam âlimleri arasında fikir birliği söz konusudur.
- B) Fecir vaktinin ikinci fecirle başladığı konusunda İslam âlimleri arasında fikir birliği söz konusudur.
- C) Fecir vaktinin birinci fecir ile ikinci fecir arasındaki süre içinde başladığı konusunda İslam âlimleri arasında fikir birliği söz konusudur.
- D) Fecir vaktinin ışığın uzayıp yayıldığı süre ile başladığı görüşündedirler.
- E) İslam âlimleri Fecir vaktinin tan yerinin ağarmasından önceki süre olduğu hususunda birleşmektedirler.

32. - Ramazan orucunun bozulması sebebiyle tutulması gereken oruç
- Muharrem ayında ve Zilhicce ayının ilk dokuz gününde tutulan oruç
 - Hacda ihramlı iken vaktinden önce tıraş olma (halk) ile yanlışlıkla ve kaza ile adam öldürme sonucu tutulacak olan oruç
 - Belirli bir isteğin gerçekleşmesi neticesinde nezir (adak) olarak adanan oruç

Bu oruç çeşitlerine ait doğru sıralama aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kefaret- Nafile-Vacip- Vacip
- B) Vacip- Kefaret- Farz- Farz
- C) Farz- Farz- Kefaret- Vacip
- D) Vacip- Vacip- Kefaret- Farz
- E) Kefaret- Nafile- Kefaret- Vacip

33. **Bayram günlerinde oruç tutmanın yasaklanmasıyla ilgili olarak aşağıdaki yorumlardan hangisi yapılmaz?**

- A) Bayram günlerinde tüm müminlerin hep birlikte oruç tutmalarının toplumsal açıdan uygun olmaması nedeniyle bu günlerde oruç tutulmamalıdır.
- B) Bayram günlerinde oruç tutmanın müminlere eza ve cefa vermesi nedeniyle bugünlerde oruç tutulmamalıdır.
- C) Bayram günlerinde oruç tutmanın bireysel olarak sıkıntılara sebep olması nedeniyle bugünlerde oruç tutulmamalıdır.
- D) Bayram günlerinde tutulan orucun bireyin nefsinin terbiye etmede herhangi bir etkisi olmaması nedeniyle bugünlerde oruç tutulmamalıdır.
- E) Bayram günlerinde oruç tutmanın toplumsal iletişime herhangi bir katkısının bulunmaması sebebiyle bugünlerde oruç tutulmamalıdır.

34. "... Ramazan ayına yetişen onu oruçlu geçirsin." (Bakara, 2/185)

Aşağıdakilerden hangisi bu ayeti ile ortaya konulan ilişki türüdür?

- A) Yükümlülük- Sonuç ilişkisi
- B) Yükümlülük- Kulluk ilişkisi
- C) Yükümlülük- Süreç ilişkisi
- D) Yükümlülük- Sebep ilişkisi
- E) Yükümlülük- Teklif ilişkisi

35. İslam toplumunda oruç konusunda uzun yıllar tartışmalar yaşanmasına sebep olan ve ibadetin vücub şartlarından vaktin girişinin ifadesi olan Rü'yet-i hilâl kavramıyla ilgili olarak aşağıdaki yorumlardan hangisi yapılmaz?

- A) Rü'yet-i hilâl tartışmaları İslam toplumunda astronomi ve gök bilim alanlarının önemli görülmesine etki etmiştir.
- B) Rü'yet-i hilâl kavramı Müslümanlar için zaman konusunda bir duyarlılık bilinci oluşturmuştur.
- C) Rü'yet-i hilâl tartışmaları farklı coğrafyalarda görüş ayrılıklarına sebep olmuştur.
- D) Rü'yet-i hilâl tartışmaları ile müminler orucun vakti konusunda ortak bir görüşe ulaşmışlardır.
- E) Rü'yet-i hilâl tartışmaları ile Müslümanlar konu üzerinde tartışma kültürü geliştirmişlerdir.

36. Aşağıdakilerden hangisi yaşlılık ve iyileşme ihtimali bulunmayan bir hastalık sebebiyle oruç tutmaya gücü yetmeyenlerin, bunun yerine bir fakir doyumlugu olarak fidye vermelerinin nedenlerinden biri olarak öne sürülemez?

- A) Toplumda ihtiyacı olan kimseler için maddi destek sağlamak
- B) Oruç tutamayan müminlere bir kolaylık sağlamak
- C) Oruç tutamayan müminlere ibadetlerini yerine getirememelerinin üzüntüsünü hafifletecek manevi bir destek sağlamak
- D) Toplumsal dayanışmayı artırmak
- E) Bireylerin ibadetlerini yerine getirmeme konusunda ihtiyaç duydukları ruhsatı vermek

37. Oruç tuttuğu takdirde hasta olacağı tıbbın verilerine göre kuvvetle muhtemel olan bir kişi ibadetini yerine getirme konusunda nasıl davranmalıdır?

- A) Bu kişi hasta hükmünde olup oruç ruhsatından faydalanabilmektedir.
- B) Bu kişi hasta hükmünde olup orucunu tutmalıdır.
- C) Bu kişi hastalığı henüz vuku bulmadığı için hasta hükmünde değerlendirilememektedir.
- D) Bu kişinin ibadetini yerine getirmesi hususunda herhangi bir öneride bulunulmamalıdır.
- E) İbadetlerin hastalığa sebep olma ihtimaline bağlı olarak yerine getirilememesi konusunda herhangi bir ön tedbir söz konusu değildir.

38. Zor ve meşakkatli işlerde çalışanlara oruç tutmama ruhsatının verilmesiyle ilgili olarak aşağıdaki yorumlardan hangisi doğrudur?

- A) İslam dini Müslümanlara ibadetlerini yerine getirme hususunda gerekli durumlarda kolaylık sağlamaktadır.
- B) Müslümanlara ibadetler hususunda sağlanan ruhsatlar herhangi bir sebebe dayandırılmamaktadır.
- C) Bir insanın ibadetlerini normal bir şekilde yapmasını engelleyecek zor ve ağır işlerde çalışması veya çalıştırılmasında herhangi bir sakınca bulunmamaktadır.
- D) Kişinin ibadetini sağlıklı bir şekilde yapmakla geçimini temin ikilemi arasında kalması durumunda herhangi bir öneride bulunulamamaktadır.
- E) Çalışma koşullarının değerlendirilmesinin güçlüğü nedeniyle tüm zorluklarına katlanılması daha faziletlidir.

39. Hz. Peygamber, Kur'an-ı Kerimde pek çok ayetle emredilen zekâtı, toplumsal oluşumun temeline bir ibadet anlamıyla yerleştirmiş ve o dönemin şartlarında en kolay ve pratik şekilde uygulanabilecek bir model öngörmüştür. Buna göre, belli bir zenginlik düzeyine ulaşan kişiler ihtiyacından arta kalan malının kırkta birini zekât olarak verecektir. Bunun için de belli mallarda belli zenginlik ölçüleri belirlenmiştir.

İslam fıkhdında bu ölçüye ne ad verilir?

- A) Zekât
- B) Sadaka
- C) Fitre
- D) Nisab
- E) Fey

40. Zekât usul ve fûrûa verilemez. Çünkü zekât verenle usul ve fûrûa arasında çok sıkı bir mülkiyet bağı ve menfaat ortaklığı vardır. Dolayısıyla burada tam anlamıyla temlik gerçekleşmez. Aynı şekilde kişi zekâtını karısına da veremez. Ebû Hanîfe'ye göre kadın da zekâtını kocasına veremez.

Burada ifade edilen "Usul" kavramı aşağıdakilerden hangisini kapsar?

- A) Komşuları
- B) Yakın akrabaları
- C) Baba, anne, dede ve nineyi
- D) Çocuk ve torunları
- E) Zekât görevlileri

KAVRAMATİK

Âfâk: Harem ve onu çevreleyen hillin dışında kalan bütün dünya hakkında *âfâk* terimi kullanılır. Bu geniş coğrafyada oturana da *âfâkî* denir.

Ahlâkî Hükümler: Yalandan kaçınıp doğruluğa sarılmak, gerektiği gibi ruhun arındırılması ve temizlenmesine yönelik hükümler ahlâkî hükümlerdir.

Akdu'l-muvazaa: Hibe ve sadaka gibi tek taraflı bedel verme şeklinde olmayıp, akdin iki tarafının da bedel vererek gerçekleştirdikleri akit (Her iki tarafı da borç altına sokan akit)tir.

Akid: İcab ile kabulün, akdin konusu üzerinde dini-hukuki hükümler doğuracak şekilde, şer'i olarak birbirine bağlanmasıdır.

Aklî hüküm: Hükümler bazen, akıl yoluyla elde edilir. Buna, aklî hüküm adı verilir. 1'in 2'nin yarısı olduğu, iki zıttın bir arada bulunmayacağı, tamın, parçalarından ya büyük ya çok olduğu vb. hükümler, aklî hükümlerdir.

Allah hakkı olan fiiller: Belirli bir bireyin menfaatine bakılmaksızın, toplumun menfaatini gerçekleştirmeyi ve toplumdaki kamu düzenini korumayı amaçlayan fiiller/hükümlerdir.

Amelî hükümler: Namazın, zekâtın, orucun farz olması, alım-satım, rehin vakıf, vasiyet, nikâh vb. hukukî muâmelelerin câiz olması gibi insanlar tarafından ortaya konulan fiillerle ilgili hükümlere amelî hükümler adı verilmektedir.

Amelî örf: Bir topluluğun bir işi, bir hareketi belli bir şekilde devamlı olarak yapmasıdır. Karşılıklı rızaya delâlet eden fiilî değişim tarzındaki alış-veriş, mehrin muaccel (peşin) ve müeccel (belirli bir süreye ertelenmesi) şeklinde iki kısma ayrılarak toplum tarafından kabul edilmesi gibi durumlar, amelî örfe örnektir.

Âmm lafız: Tek bir manayı göstermek üzere konmuş bulunan ve belli bir miktarla sınırlı olmaksızın bu mananın kendisinde gerçekleştiği bütün şeyleri kapsayan lafızdır.

Âmm: Tek bir manayı göstermek üzere konmuş bulunan ve belli bir miktarla sınırlı olmaksızın bu mananın kendisinde gerçekleştiği bütün şeyleri kapsayan lafızdır.

Asl: Sözlükte, bir şeyin aslı demek, o şeyin temeli, doğduğu ya da kendisi üzerine bir şeyin dayandığı, bina edildiği şeydir.

Ateh: İnsan aklındaki idrak ve anlama eksikliğinden doğan zayıflıktır.

Aynî ibadet: Mükelleflerin her biri tarafından bizzat yerine getirilmesi gereken ibadettir.

Azimet: Şâri'in mükelleflerin tamamı için her durumda bağlayıcı kıldığı, genel bir kural olarak baştan itibaren koyduğu hükümlere azimet denir. Meselâ, namaz bu şekilde konulmuş bir hükümdür.

Bâtıl: Kendisi için belirlenmiş olan temel unsur ve şartları hiç taşımayan ibadet ve işlemlere denilir. Bu, sahihin tersidir. Hanefî fakihlerin haricindeki mezhepler bu gibi ibadet ve işlemlere "fâsit" de derler. Onlar bâtıl ve fâsit terimlerini eşanlamlı olarak değerlendirirler.

Bedenî ibadet: Ağırıklı olarak bedenle yapılan, yerine getirilmesi için beden sağlığı ve hareketi gereken ibadetler bu grupta yer alır. Namaz kılmak ve oruç tutmak bedenî ibadetlerin başlıca örnekleridir.

Beyânî ictihâd: Araştırmaya konu olan mesele ile ilgili nassın manasını belirleyerek, meselenin çözümünü, belirlenen bu manada arayan ictihâddir.

Bid'i talak: Kur'an ve Sünnette belirtilen boşanma sürecine aykırı bir şekilde gerçekleşen boşamadır.

Butlân: Bir hukuki işlemin hüküm doğurması için bulunması zorunlu olan unsurlardan herhangi birisinin bulunmaması sebebiyle hukuki işlemin hükümsüzlüğüne denir.

Cuâle: Belli bir iş veya hizmet karşılığında üçüncü kişi veya kişilere bir ücret veya mükâfat vaadinde bulunmaya denir.

Delillerin teâruzu: Aynı meselede iki delilden birinin diğerinin gerektirdiği ile çelişen bir hüküm gerektirmesi anlamına gelmektedir.

Diyânî: Kişi ile rabbi arasında olan yargı konusu olmayan hükümlerdir.

Diyet: Bir kimsenin hayatını yok etmek ya da organlarından birini işlevsiz bırakmak karşılığında ödenmesi gereken mali tazminata denir.

Doğrudan haram: Allah ve Resulü'nün geçici ve bir sebebe dayalı olmaksızın baştan itibaren ve temelden yani kendi yapılarındaki kötülük veya zarardan dolayı haram kıldığı fiildir. Buna "bizzat haram" veya "haram lizâtihi" denir. Zina, hırsızlık, ölü hayvan eti satma, devamlı evlenme engeli bulunanlarla evlenme gibi.

Dolaylı haram: Esasen meşru olduğu halde, haram kılınmasını gerektiren bir durum sebebiyle haram kılınan fiildir. Buna "haram li-ğayrihi" denir. Gasbedilmiş arazide namaz kılmak, kendisine cuma namazı farz olanlar için cuma vaktinde alış-veriş yapmak, bayram gününde oruç tutmak böyledir.

Edâ ehliyeti: Kişinin sahip olduğu hakları kullanabilme ehliyetidir.

Edâ: Mükellefin bir yükümlülüğü, belirlenen vakit içinde gerekli şartlara riayet ederek eksiksiz yerine getirmesine denilir. Mesela beş vakit namazın her birini belirlenen vakit içerisinde, ramazan orucunu ramazan günlerinde ve haccı hac için belirlenen aylarda ve zamanda gerekli şartları yerine getirerek yapmak birer edâ örneğidir.

Ehliyet ârızaları: Mükellef olan kimsenin mükellefiyetini tamamen ortadan kaldıran ya da azaltıp eksiltlen durumlardır.

Ehliyet: Yetki anlamına gelmektedir. Yani insanın haklara sahip olmasına, görev ve sorumluluklarını yerine getirmesine ehliyet adı verilmektedir

el-Mahkûm aleyh: Allah'ın Şer'î hükmü yerine getirmekle sorumlu tuttuğu insandır.

Emir: Fiilin, ileride yerine getirilmesi isteğine/talebine delâlet eden lafız/söz/sözcüktür.

Ers: Canı veya herhangi bir organı telef etmeksizin insan bedeni üzerinde gerçekleştirilen haksız fiiller (müessir fiiller) karşılığında ödenen tazmin bedelidir.

Farazî fıkıh: Tamamen vehme dayanan ve gerçekleşmesi mümkün olmayan olaylar için hüküm aramaktır.

Farz: Allah veya Resulü tarafından kesin delille emredilen ve ifade ettiği anlamda te-reddüt bulunmayan eylemlerdir.

Farz-ı ayn: Mükellef olan her Müslümanın kendisinin yerine getirmesi gerekli olan farzlardır. Bir kısım mükellefin yapmasıyla diğerlerinden yükümlülük kalkmaz. Beş vakit namaz ve ramazan orucu böyledir.

Farz-ı kifâye: Mükellef Müslümanlara ayrı ayrı değil, topluca emredilen şeylerdir. Bir kısım Müslümanlar bunu yerine getirince diğerleri sorumluluktan kurtulur. Kur'an-ı Kerim'i ezberlemek, şahitlik yapmak, insanların ihtiyacı olan sanatları ve ilimleri öğrenmek ve cenaze namazı kılmak gibi.

Fâsid örf: Kitâb ve Sünnet'e aykırı olan örf ve âdete, fâsid örf denir. Örneğin, içki içmek ve faiz alıp vermek, bazen insanlar arasında örf haline getirilmiş olabilir. Ancak, nasrlara/kaynak metinlere aykırı olan bu gibi örfleri güzel olarak nitelendirmek ve kabul etmek doğru değildir.

Fâsid: Kendisi için belirlenmiş olan şartları eksik olarak taşıyan işlemlere denilir. Bu tanım Hanefî fıkıhçılara göredir. Zira onlar, fâsit ve bâtlı terimlerini ilgili bulunduğu sahaya göre farklı anlamda kullanırlar.

Fecr: Sabaha doğru güneşin doğacağı ufukta beliren beyazlığa *fecr* (fecir) denir.

Fecr-i Kazib: Sabah aydınlığı başlamadan önce kısa bir süre görülen ve sonra kaybolan dikey beyazlığa *fecr-i kâzib* (yalancı fecir) denir.

Ferâiz: Belirli pay anlamına gelen farîza kelimesinin çoğuludur. Terekeden kimlerin hangi ölçü ve miktarda pay sahibi olduğunu belirleyen fıkıhın bir alt disiplininin adıdır.

Fesih: Akit bağının çözülmesi ve akdin hükmünün hiç olmamışçasına ortadan kaldırılmasıdır. Hukuki bir muamelenin irade ile ortadan kaldırılmasıdır.

Fetva: Bir meselenin dinî hükmü ile ilgili olarak açıklanan cevap veya hükümdür.

Fevr yemini: Bir konuşmaya veya davranışa o anda cevap olmak üzere yapılan anlık yemindir. Söz gelimi bir yemeğe davet edilen bir kişinin o anda "Vallahi yemek yemem" demesi ile sokağa çıkmak üzere olan bir kadına kocasının "Eğer sokağa çıkarsan boşsun" demesi böyle bir yemindir. Hemen o anda ve o bağlamda yapıldığı için böyle isimlendirilmiş olan bu mün'akid yemin türü, ancak o zaman ve bağlam için geçerlidir.

Fıkıh usûlü: Şer'î-amelî hükümleri tafsilî delillerinden çıkarabilmeye yarayan kuralların tamamına Fıkıh Usûlü denir.

Fıkıh: Tafsilî delillerden yararlanılarak elde edilen amelî şer'î hükümleri bilmektir.

Fiilî sünnet: Hz. Peygamber'in işlediği, salt sözlerine göre daha çok uyulması ve uygulanması gereken Sünnet'tir.

Furu': Fer' kelimesinin çoğulu olup bir kimsenin çocukları yanında, aşağıya doğru giden nesep zinciri içerisindeki bütün torunları, torunlarının çocukları ve onların çocuklarıdır.

Gayr-ı müekked sünnet: Hz. Peygamber'in çok defa edâ edip, bazen terkettiği sünnetlerdir. İkinci ve yatsı namazlarının ilk sünnetleri gibi. Gayr-ı müekked sünnetlere, "müstehab" veya "mendub" adı da verilir.

Gurre: Ceninin ölü olarak düşürülmesinden dolayı gereken mali tazminata denir.

Gurre: Ceninin, haksız bir fiil sebebiyle düşmesine sebep olan kimsenin ceninin kanuni mirasçılara ödemesi gereken tazminattır.

Gusül: Fıkıh terimi olarak, bütün vücudun temiz su ile yıkanması şeklinde yapılan hükmi temizlik işlemi ifade eder. Türkçede guslü anlatmak için daha çok "boy abdesti" tabiri kullanılır.

Hâciyyât: İnsanların yaşantılarını kolaylık içinde ve sıkıntıya düşmeden sürdürebilmeleri için muhtaç oldukları düzenlemelerdir.

Hades: Abdestsizlik veya cünüplük sebebiyle insanda meydana geldiği düşünülen hükmi, kirliliği veya bu kirliliğin sebebini ifade etmektedir. Hades, bazı ibadetlerin yapılmasına dinen engel kabul edilen ve hükmen necâset sayılan bir durumdur.

Hafî: Kapsamında birçok şey bulunup da, kendi kalıbı/sîgası dışındaki bir engelden ötürü bu şeylerden bir kısmına delâleti açık olmayan ve bunların onun kapsamında olduğunun bilinebilmesi inceleme ve ictihâda ihtiyaç gösteren lafızdır.

Hakikat: Konulduğu manada kullanılan lafızdır. Hakikat, bazen lugâvî, bazen şer'î bazen de örfî olur.

Hakiki nemâ: Bir malın doğum yoluyla, ticaretle veya tarım yoluyla gözle görülür artmasıdır. Dolayısıyla ticarete konu olan mallar, tarım ürünleri ve hayvanlar hakiki/gerçek nemâ özelliğine sahip mallardır.

Halefiyyet: Haklar konusunda bir kimsenin başka bir kimse ya da bir şeyin başka bir şey yerine geçmesidir.

Harâm: Şâri tarafından kesin bir şekilde yapılmaması istenen, terk edildiğinde mükellefe sevap, işlendiğinde ise günah ve bazı durumlarda dünyevî ceza da gerektirebilen fiildir.

Harâm: Şâri' tarafından kesin bir şekilde yapılmaması istenen, terk edildiğinde mükellefe sevap, işlendiğinde ise günah ve bazı durumlarda dünyevî ceza da gerektirebilen fiildir.

Harbî: Müslümanlarla savaş hâlinde bulunan bir ülkede yaşayan o ülkenin gayr-ı müslim vatandaşına denir.

Hâss Lafız: Tek bir manayı teker teker göstermek üzere konulmuş lafızdır.

- Havâic-i asliyye:** Temel ihtiyaç maddeleri, kişinin elinde bulunmadıkça hayatını devam ettirebilmesi imkânsız veya çok güç hale gelen ve zorunlu olarak sahip olunması gereken maddelerdir. Gıda maddeleri, giysiler, mesken, araba, işyeri ve iş-meslek gereçleri, bir yıllık nafaka başlıca temel ihtiyaçlardır.
- Havelan-ı Havl:** Bir mükellefe zekâtın farz olması için, nisap miktarı mala sahip olduktan sonra, malın üzerinden bir kamerî takvim yılının geçmiş olması gerekir. Bu duruma, *havelân-ı havl* ya da *zekât yılı* adı verilir.
- Hitbe:** Evlilik teklifinde bulunmaktır. Terim olarak çağdaş İslam fikhında nişanlanma anlamında kullanılmaktadır.
- Hil:** Harem ile mîkâtlar arasında kalan bölge *hil* bölgesidir. Bu bölgede oturanlara *hilli* denir.
- Hissî hüküm:** Duyu organları aracılığıyla elde edilen hükümlerdir. “Güneş doğmuştur”, “Ateş yakar” gibi hükümler böyledir.
- Hurmet-i âriza:** Aslında haram olmayan ancak haram kılınmasını gerektiren bir sebepten dolayı yasaklanan fiildir. Gasp edilmiş arazide namaz kılmak, üç talâkla boşanmış bir kadınla onu ilk kocasına helal kılmak için evlenmek, Ramazan bayramının ilk günü ve Kurban bayramının ilk üç günü oruç tutmak, bu tür harama örnektir.
- Hurmet-i zâtiyye:** Şâri’in en başından itibaren harâm kıldığı/yasakladığı fiildir. Zinânın harâm olması, yakın akrabalarıyla evlenmek, hırsızlık yapmak, şarap içmek, ölmüş hayvan eti yemek vb. bu harâm türüne örnektir.
- Hususî örf (Örfi Hâss):** Belirli bir ülke ya da bölge halkının veya belirli bir çevrenin, bir davranışı ya da bir lafzın özel anlamda kullanılmasını âdet edinmesidir. Ticaretle uğraşan kimselerin mal verdikleri kişilerle olan borç ilişkilerinde şahit getirmeye gerek duymaksızın özel ticarî defterlerini ispat vasıtası olarak kullanmaları, örnek buna örnektir.
- Hükmi nemâ:** Bir malın bizzat kendisinde potansiyel olarak bulunan artma özelliğidir. Mesela para, altın ve gümüş hükmi/takdiri nemâ özelliğine sahip mallardır.
- İâde:** Mükellef, bir yükümlülüğü belirlenen vakit içinde fakat eksik bir şekilde edâ edip, sonra yine vakit içerisinde tam olarak tekrar yerine getirirse buna “iâde” adı verilir. Mesela, namaz vakti geldiği halde su bulamayıp teyemmümle namaz kılan kimsenin, vakit içerisinde suya ulaştıktan sonra abdest alıp namazını yeniden kılması “iade” sayılır.
- İbârenin delâleti:** Lafzın, nassın gelişindeki aslî maksat olan veya ona tâbi olarak kastedilen hükme delâlet etmesidir.
- İbrâ:** Bir kişinin zimmetindeki hakkın tamamını veya bir kısmını düşürmek demektir.
- İcab ve kabul:** Bir akit inşa etmek üzere taraflardan biri tarafından söylenen söz (teklif)dür. Diğer tarafın birincinin icabını olumlu karşılması ise kabuldür.
- İcâre:** Belirli bir bedel karşılığında bir menfaatin temlikini sağlayan bir akiddir.
- İcmâ:** Hz. Peygamber’den sonraki bir asırdaki müctehidlerin şer’î bir hüküm üzerinde fikir birliğine varmalarıdır.

İctihâd: Seçkin bir kişiliğe, derin bir ilme, engin bir düşünceye sahip olan İslam fıkıhçısının, ortaya yeni çıkan ve Kur'an ve Sünnet'te hakkında hüküm bulunmayan bir olay hakkındaki hükmü, Kur'an ve Sünnet'in tafsili delillerinden çıkarabilmek için olanca gücünü harcamasıdır.

İhram: Hac veya umre yapacak kişinin bu ibadete başlama işlemidir. İhrama giren kişiye normal hayatta helal olan bazı davranışlar ihramdan çıkana kadar yasaklanmış hale gelir.

İhtilaf-ı metâli': Bölgesel farklılıklar sebebiyle Kamerî ayların farklı zamanlarda başlamasıdır.

İkrâh: Korkutma ve tehdit yoluyla, tehdidi gerçekleştirebilecek kimse tarafından, bir kimseyi istemediği bir fiili/işi yapmaya zorlamaktır.

İltizam: Bir kimsenin belirli bir ödevi yerine getirme sorumluluğu yüklenmesidir.

İn'ikât: Kuruluş, akit yapma ehliyetini haiz olan tarafların iradelerini hukuki bir sonuç doğuracak biçimde açıklayarak akdi gerçekleştirmeleridir.

İnfisah: Hukuki bir muamelenin kendiliğinden ortadan kalkmasıdır. Özgün hizmet akdinin işçinin ölümü ile sona ermesidir.

İstibrâ: Tuvaletten sonra idrar yolunda kalabilecek damla ve sızıntıların tamamen ke-silmesi için bir süre bekleme ve bundan sonra uzvun dışına çıkan idrar yaşlığını temizleme işlemidir.

İstihsân: Müctehidin bir olayda, daha kuvvetli gördüğü bir husustan dolayı, o olaya benzerlerinin hükmünü vermekten vazgeçip başka bir hükme yönelmesidir.

İstihsânu'd-darûra: Zaruret sebebiyle istihsân, bir olayda müctehidi, kıyâsı terk etmeye zorlayan bir zaruretin ya da ihtiyacın bulunması durumudur. Pislenmiş kuyuların ve havuzların temizlenmesi, bu istihsân çeşidine örnek gösterilmektedir.

İstihsânu'l-icmâ: İcmâ sebebiyle istihsân, bir olay hakkında oluşmuş olan icmâ sebebiyle kıyâsı terk etmektir.

İstihsânu'l-kıyâsi'l-mustahsen: Birbiriyle çatışan ve biri açık (celî) diğeri ise kapalı (hafî), iki kıyâs yapma imkânı bulunan bir olayda, dinin esası olan kolaylığın, güçlüğe/zorluğa tercih edilmesine, diğeri bir ifadeyle, kolaylık için zorluğun terk edilmesi sonucu, kapalı kıyâsı açık olan kıyâsa tercih etmeye, kapalı kıyâs sebebiyle istihsân (istihsânu'l-kıyâsu'l-mustahsen) adı verilir.

İstihsânu'l-maslaha: Müctehidin bir olayda genel nassa ya da İslâm Hukukunda benimsenmiş ve yerleşmiş bir genel kurala kıyâs yaparak vermesi gereken bir hükümden vazgeçip aksi yönde hüküm vermesini gerektirecek bir maslahatı/faydayı göz önünde bulundurarak yaptığı istihsâna, "istihsânu'l-maslaha/maslahaat sebebiyle istihsân" denir.

İstihsânu'l-urf: İnsanlar, kıyâsla belirlenen bir hükme ya da İslam fıkıhçılarınca benimsenmiş ve yerleşmiş bir genel kurala aykırı olan uygulamayı örf haline getirmişlerse, kıyâstan veya genel kuraldan vazgeçerek bu örf'e dayanarak hüküm vermeye, "örf sebebiyle istihsân/istihsânu'l-urf" adı verilir.

İstihânu's-sünne: Bir konuda, kıyâsı reddetmeyi gerektiren bir sünnetin varlığı sebebiyle gerçekleşen istihândır.

İstinbât: Nasslardan hüküm çıkarmak demektir.

İstincâ: Tuvaletten sonra dışkı ve idrar yollarında kalan dışkı, idrar, kan ve meni gibi pislikleri temizleme işlemidir.

İstishâb: Geçmişte sabit olan bir durumun, değişikliğine dair bir delil bulunmadıkça, halen varlığını koruduğuna yani devam ettiğine dair hüküm vermektir.

İşâretin delâleti: Lafzın, ibâresinden anlaşılan hükme değil, bu hükümden hareket ederek dolaylı olarak anlaşılan bir hükme delâletidir.

İtkâdî hükümler: Allah'a ve Allah'ın birliğine iman etmek, Allah'ın meleklerini ve peygamberlerini, ahiret gününün geleceğini, iman ederek kabul etmek gibi inançla ilgili hükümlerdir.

Kabz: Bir şey hakkında tasarruf mümkün olabilecek şekilde o şeyi teslim almaktır.

Kavlî örf: Bir topluluğun herhangi bir kelimeyi ya da bir cümleyi alışkanlık haline getirerek, sözlük anlamından başka bir anlamda devamlı olarak kullanmasıdır. Örneğin "veled" lafzı, sözlük anlamı olarak hem erkek hem de kız çocuğunu ifade etmesine rağmen halk, "veled/çocuk" lafzını, sadece "erkek çocuk" için kullanmayı âdet edinmiştir.

Kavlî sünnet: Hz. Peygamber'in söylediği sözlerdir.

Kazâ: Bir yükümlülüğü vakti çıktıktan sonra tam olarak yerine getirmeye denilir. Sabah namazının güneşin doğmasından sonra, öğle namazının vakti çıktıktan sonra kılınması bunun örneklerinden bazılarıdır.

Kazâ: Mükellefin, Şâri'in belirlediği zaman diliminde yerine getirmesi gereken vâcibi, o zaman diliminde edâ etmeyip daha sonraki bir zaman diliminde edâ etmesidir.

Kaza: Yargılama demek olup hukuki anlaşmazlıkların hakim tarafından giderilmesidir.

Kefâret: Belirli bir yasağın çiğnenmesi ya da günahın işlenmesi karşılığında İslam'ın koymuş olduğu cezadır. Köle azat etmek, oruç tutmak, fakirleri doyurmak ya da giydirmek gibi.

Kifâî ibadet: Mükelleflerin her biri tarafından bizzat ve ayrı ayrı değil de, hepsinden yapılması istenen ibadetlerdir.

Kul hakkı olan fiiller: Bireye ait olan bir menfaatin gerçekleşmesine yönelik olan fiiller/hükümlerdir.

Lugâvî hakikat: Dilde hangi mana için konulmuş ise, o manada kullanılan lafızdır. Güneş, ay,

Malî ibadet: Ağırlıklı olarak malla yapılan, sorumlu tutulabilmek için belli bir mal varlığı gerektiren ibadetlerdir. Zengin sayılan Müslüman mükelleflerin zorunlu olarak vermesi gereken zekât ve her Müslümanın kendi imkânına göre gönüllü olarak verdiği sadaka şeklindeki yardımlar bu kısımda yer alır.

Mâlî ve bedenî ibadet: Yerine getirilmesi için aynı anda hem mal hem de sağlıklı bir beden gerektiren ibadetlerdir. Bunun başlıca örneği hacdır.

Mâni: Şâri'in, Şer'î hükmün ve sebebinin gerçekleşmesine engel olarak koyduğu şeydir.

Mâni: Varlığı sebebe hüküm bağlanmaması veya sebebin gerçekleşmemesi sonucunu doğuran durumdur. Mesela kan hısımlığı evlenmeye manidir. Nisap miktarı malı bulunan bir kimsenin aynı oranda borcunun bulunması zekât yükümlüsü olmasına manidir.

Maslahat-ı mürsele: Şâri' tarafından muteber veya geçersiz sayıldığına dair bir delil bulunmayan, hükmün kendisine bağlanması ve üzerine hüküm bina edilmesi, insanlara bir fayda sağlamasına ya da insanlardan bir zarar gidermesine bağlı olan maslahattır.

Meclis birliği: Bir akdin gerçekleştiği ortam denir.

Meclis muhayyerliği: Akdin taraflarının akit meclisinde buldukları ve orayı terk etmedikleri sürece akdi fesh etme hakkına sahip olmasıdır.

Mefhum-ı muhalefet: Hükmü nassta beyan edilmeyen bir şeyin hükmünün, nasla beyan olunan şeyin hükmünden farklı olmasıdır.

Mehr-i Misil: Evlenecek olan kadının, kendisine denk olan kadınlara itibarla hak etmiş olduğu mehirdir.

Mehr-i Müsemma: Kadın için iki tarafın rızasıyla ve nikâh akdi esnasında belirlenen mehirdir.

Mekrûh: Yapılmaması, Şâri' tarafından kesin olmayan bir şekilde istenen fiildir.

Mendûb: Şâri tarafından mükelleften yerine getirilmesi talep edilen ancak, mükellef yerine getirmediği takdirde kınamanın söz konusu olmadığı fiildir.

Mesh: Bir şey üzerinde eli gezdirmek, o şeyi elle silmek demektir. Fıkıhta ise, abdestte elin ıslaklığıyla bir uzuv, mest veya sargı üzerinde; teyemmümde ise toprakla yüz ve kollar üzerinde yapılan sembolik temizlik çeşidini ifade eder.

Mubah: Şâri'in, mükellefi yapıp yapmamakta serbest bıraktığı fiildir.

Muhayyerlik: Karşı tarafın rızasına gerek kalmaksızın tek taraflı olarak seçim hakkı olan tarafın akdi feshedebilme yetkisidir.

Muhkem: Hükme delâleti açık, te'vil, tahsis ve -Hz. Peygamber'in hayatında dahi neshe ihtimali olmayan lafızdır.

Mukallid: Delilini bilmeksizin başkasının reyi ile amel eden kimsedir.

Mukayyet su: İçine temiz bir maddenin katılmasıyla tabii özellik ve niteliğini kaybetmeden mutlak sulara veya tabii bir oluşumla meydana gelip özel bir isimle anılan sulara bu ad verilir. Meyve suyu, gül suyu, maden suyu birer mukayyet su örneğidir.

Murabaha: Satıcının bir malı aldığı fiyattan daha fazla bir fiyata satmasıdır.

Murûr-u zamân: Zaman aşımı, belli bir zamanın geçmesi sonunda bir hakkın kazanılması veya kaybedilmesidir.

Musarrat: Müşterinin satılacak olan hayvanın sütünün çok olduğunu sanması için hayvanı satan kimsenin hayvanı bir süre sağlamamasıdır.

Mutlak evlenme engeli: Sürekli evlenme engeline denir.

Mutlak su: Özellik ve tabii durumunu koruyan, içine özelliğini değiştirecek başka maddelerin karışmadığı sudur. Kar, yağmur, göl, ırmak, deniz, kaynak ve kuyu suları bu grupta yer alır.

Mutlak yemin: Herhangi bir vakitle kayıtlı olmayan yemindir. Söz gelimi “Vallahi borcumu ödeyeceğim; bu evi senden başkasına satmayacağım; seninle evleneceğim” gibi yeminler belli bir vakit tesbiti yapılmadığı için mutlak yemin sayılırlar. Bir vakte bağlı olmadığı içindir ki, yemin eden ve hakkında yemin edilen kişi sağ olduğu sürece bu yemin bozulmaz. Böyle bir yemin ancak taraflardan birisi öldüğünde bozulur ve keffâreti o zaman gerektirir.

Muvakkat yemin: Bir vakitle kayıtlı olan yemindir. Mesela “Vallahi borcumu bugün ödeyeceğim; bu evi ay sonuna kadar senden başkasına satmayacağım; bu yıl içinde seninle evleneceğim” gibi yeminler belli bir vakte bağlandığı için muvakkat sayılırlar. Bu tür yeminlerin bağlayıcılığı, söz konusu vakitle sınırlıdır. Dolayısıyla belirlenen vakit bitmeden yemine muhalefet edilirse keffâret gerekir; vaktin bitimiyle yeminin hükmü de sona erer.

Mübeddel hükümler: Şer ‘î nassların usûlüne uygun olmayan bir şekilde te’vil edilerek elde edilen hükümlerdir. Dini tahrif eden bu hükümlere uymak caiz değildir.

Mücmel: Sözün sahibi tarafından bir açıklama yapılmadan kendisi ile kastedilen mananın anlaşılacağı lafızdır.

Müekked sünnet: Pekiştirilmiş ve güçlü sünnet demektir. Bunlar, Hz. Peygamber’in devamlı olarak yaptığı ve sırf mecburi olmadığını göstermek için ara sıra terk ettiği fiillerdir.

Müevvel/Yorumlanmış hükümler: İslam fıkıhçılarının, Kitâb ve Sünnet’ten çıkardıkları hükümlerdir. Bunlara uymak gerekli olmamakla birlikte, ictihâd yapamayacak kimseler için bu hükümlere uymak caizdir.

Müevvel: Lafzın, zâhir olan manasından alınıp bir delile dayanarak zâhir olmayan başka bir manaya çekilmesine te’vil, başka bir manaya çekilmiş bu lafza da te’vil edilmiş/müevvel denir.

Müfesser: Hükme açık bir şekilde delâlet eden, te’vil ve tahsis ihtimaline de kapalı bulunan lafızdır.

Müfsit: Bir ibadeti bozan veya sakatlayan fiil veya eksikliğe denir. Namaz kılarken konuşmak, oruçlu iken bilerek bir şey yiyip içmek ve abdestli iken uzanarak ya da dayanarak uyumak bu ibadetleri bozan davranışlardır. Bu gibi davranışlara ibadeti bozmaları sebebiyle “müfsit” denir.

Mükellef: Kendisine Şâri' tarafından bir şey yapmak ve yapmamak zahmeti ilzâm edilen (borç altına sokulan) âkil ve bâliğ kimsedir.

Münezzel/İndirilmiş hükümler: Kur'an ve Sünnet ile sabit olmuş hükümlerdir. Her Müslümanın bunlara uyması gerekmektedir.

Müstehap: Güzel görülen, sevimli ve tercih edilen amel demektir. Hz. Peygamber'in bazan işleyip, bazan terk ettiği, İslam âlimlerinin dinî bakımdan uygun ve güzel bulup işlediği işlere denir. Nâfile namaz ve oruçların bir kısmı bu niteliktedir.

Müşkil: Kendisi ile kastedilen mananın ancak onu kuşatan karine ve emareler üzerinde incelemede bulunma ve derinlemesine düşünme yoluyla anlaşılabilirdiği lafızdır.

Müşterek lafız: Her biri, ayrı bir vaz' ile olmak üzere, birden fazla manaya sahip olan lafızdır.

Müşterek: Her biri, ayrı bir vaz' ile olmak üzere, birden fazla manaya sahip olan lafızdır.

Mütekavim: İslam fikhında bir akde konu olmaya uygun değer ve vasıftaki nesneye denir.

Müteşâbih: Kendisi ile kastedilen mananın, dünyada hiç kimse tarafından bilinemeyeceği veya ancak ilimde üstün mertebeye sahip kişilerce bilinebileceği ölçüde kapalı olan lafızdır.

Nafaka: Bir kimsenin geçimi için gerekli olan yiyecek, giyecek vb. şeylerdir.

Nass: Manasına açık bir şekilde delâlet eden ve kendisinden çıkarılan hüküm, sözün asıl sevk sebebinin teşkil eden, bununla beraber te'vil ve tahsis ihtimaline açık bulunan lafızdır.

Necâset: Maddi pislik ve kirlilik demektir. Aslen veya geçici olarak temiz olmayıp hijyen kurallarına aykırı olan şeye *necâset* (pislik) ve *necis* (pis) denilir. Aslen pis ve murdar olan şeye *neces* adı da verilir.

Nehiy: Fiilden el çekme ve fiili terk etme isteğine/talebine delâlet eden söz/sözcüktür. Nehiy de bir teklif (sorumluluk yükleme) sığasıdır ve kesinlik ifade etmektedir.

Nemâ: Malın zekâta tâbi tutulabilmesi için gerekli şartlardan biri de artan, gelir ve kazanç sağlayan bir mal olmasıdır. Buna nema denir.

Nesh: Şer'î bir hükmün, o hükmün delilinden sonra gelen bir başka şer'î delil ile kaldırılmasıdır.

Nesh: Şer'î bir hükmün, o hükmün delilinden sonra gelen bir başka şer'î delil ile kaldırılmasıdır.

Nısbî evlilik engeli: Geçici evlenme engeline denir.

Nisab: "Zekâtın farz olması için tespit edilen malın en az miktarı" demektir. Nisabı, asgarî zenginlik miktarı, asgarî geçim indirimi veya özellikle zekâtın istisna sınırı olarak da ifade etmek de mümkündür.

Niyabet: Bir kimsenin başka bir kimse yerine hukuki bir tasarrufta bulunmasıdır.

Orta kuvvette alacak (deyn-i mütevasıt): Ticaret alacağı olmayan ve *adi alacak* da denen alacaklardır.

Örf: İnsanların çoğunun benimseyip alışkanlık haline getirdiği işlere ya da duyulduğunda insanın hatırına başka anlam gelmeyecek derecede özel anlamda kullanmayı âdet edindikleri lafızlara denir.

Örfî hakikat: Örfte kastedilen manası ile kullanılan lafızdır. Araba, çanta, telefon gibi lafızlar genel örf için, her bilim dalının uzmanlarınca kullanılan kavramlar da özel örf için örnektir.

Radâ’: Çocuğun süt emme çağında bir kadının memesinden süt emmesidir.

Rakabe mülkiyeti: Aynı mülkiyettir. Fiziki varlığı olan bir şeye sahip olmak demektir.

Ruhsat: Şâri’in mükellefin bir özrünü ya da ihtiyacını göz önünde bulundurarak koyduğu, hafifletici ve geçici hükümlerdir.

Rükün: Bir şeyin varlığı kendi varlığına bağlı olan ve onun yapısının bir parçasını teşkil eden unsur demektir. İbadetlerde rükünler o ibadetin farzlarını oluşturur. Rükün bulunmaması bir şeyin hüküm ve sonuç ifade etmemesine yani hükümsüz (bâtıl) olmasına sebep olur. Mesela, secde namazın rükünlerindedir. Namazın varlığı secdenin yapılmasına bağlıdır. Secde yapılmayan bir namaz hükümsüz olacağı için yeniden kılınması gerekir.

Sa’y: Safâ ile Merve arasında gidip gelmeye sa’y denir. Haccın ve umrenin vaciplerindedir.

Sadaka: Fıkıh dilinde “Kişinin malından sırf Allah rızası için, muhtaç kimselere temlik (teslim) edilmek üzere ayırdığı miktar” demektir. Sadaka vermeye *tasadduk* denir.

Sağlam alacak (deyn-i kavî): Ödünç verilmiş paralar ile ticaret mallarının bedelleri olan alacaklardır.

Sahih örf: Dine ve akla aykırı olmayan örf, sahih örf denir. Sahih örf, umumî/genel örf (örf-i âmm), hususî/özel örf (örf-i hâss), amelî/fiilî örf (örf-i amelî) ve kavli/sözlü örf kısımlarına ayrılmaktadır.

Sahih: Kendisi için belirlenmiş olan temel unsur (rükün) ve şartları tam olarak taşıyan ibadet ve işlemlerdir.

Sarih icmâ: Hz. Peygamber’den sonraki bir devirde yaşayan müctehidlerin, şer’î konunun hükmü ile ilgili görüşlerini tek tek açıklamalarıyla gerçekleşen icmâdır.

Sarîh: İster hakikat ister mecaz anlamda, çok kullanılmasından ötürü kendisi ile kastedilen mana açıkça anlaşılan lafızdır.

Sebeb: Varlığı hükmün varlığına, yokluğu da hükmün yokluğuna alamet olan durumdur. Mesela, vakit namazın, ramazan ayı orucun sebebidir.

Sedd-i zerâi: Kötülüğe/mefsedete götüren yolların yasaklanması demektir.

- Sefe hakkı:** Bir kimsenin başkasına ait bir arazideki su kaynağından su içme ve hayvanına içirme hakkıdır.
- Sefeh:** Kişinin aklı melekeleri yerinde olmakla birlikte, kişiyi malında, aklın ve şer'in gereklerine aykırı/hilâfına bir şekilde davranmaya sevk eden tedbirsizlik durumudur.
- Sehiv secdesi:** Yanılarak (sehven) farzın te'hîr'inden (geciktirilmesinden) veya vacibin terk ve te'hîr edilmesinden dolayı namazda meydana gelen eksiklikleri telâfi etmek ve namazı tamamlamak için namazın sonunda yapılan secdeleri ifade eder.
- Selem:** Peşin para ile veresiye mal satmaktır. Örneğin bir kimse diğerine “Bu sene ekim ayının 25. Günü falan yerde teslim etmek üzere şu kalitede, şu kadar mal için bu meblağı sana veriyorum” şeklinde bir teklifte bulursa, diğeri de bu teklifi kabul etse selem akdedilmiş olur.
- Semen:** Bir şeyin üzerinde anlaşılan değeri veya fiyatı demektir.
- Sunni talak:** Kur'an ve Sünnet'te belirtilen boşanma sürecine uygun bir şekilde gerçekleşen boşamadır.
- Sükûti icmâ:** Hz. Peygamber'den sonraki bir devirde yaşayan bir ya da birkaç müctehidin, şer'î bir konuda görüş belirtmelerinden sonra, aynı devirde, bu görüşten haberdar olan diğer müctehidlerin, bu görüşe açık bir şekilde katılıp katılmadıklarını belirtmemeleri, itirazda da bulunmayarak sessiz kalmalarıyla gerçekleşen icmâ'dır.
- Sünnet-i hüdü:** Sünnetin müekked ve gayr-i müekked çeşidine “Sünnet-i hüdü” da denilir. “Sünnet-i hüdü” ile daha çok, dinî vecibeleri tamamlayıcı özellik taşıyan fiiller kastedilir. Cemaatle namaz kılmak, ezan ve kâmet okumak bu kabildendir.
- Sünnet-i zevâid:** Hz. Peygamber'in insan olması itibarıyla yaptığı, dini tebliğ maksadı taşımayan, normal insanî davranışlarıdır. Bunlara *âdet sünneti* de denir. Mesela, Hz. Peygamber'in beyaz elbise giymesi, saç ve sakalını kınalaması, yeme, içme gibi hususlardaki alışkanlıkları *zevâid sünneti*dir.
- Şâri':** Hüküm koyucu demektir. İslam fihî açısından hüküm koyucu yüce Allah'tır. Ancak Hz. Peygamber'den de bazen şâri' olarak bahsedilmektedir.
- Şart:** Bir şeyin varlığı kendi varlığına bağlı olan ancak onun yapısından bir parça olmayan iş veya vasıftır. Mesela abdest namazın şartlarındandır fakat namazın mahiyetine bağlı değildir. Ancak namazın geçerli olması için abdest almak şarttır.
- Şer'î hakikat:** Şâri'in kastettiği manada kullanılan lafızdır. Namaz, oruç, zekât, hac gibi.
- Şer'î hüküm:** Allah'ın (Şâri'in), kulların (mükelleflerin) fiilleri ile ilgili hitabıdır. Şer'î kaynaklar aracılığı ile elde edilen hükme “şer'î hüküm” adı verilmektedir.
- Şer'u men kablânâ:** Allah'ın Hz. Muhammed'in gelişinden önceki toplumlar için koyduğu ve peygamberleri aracılığıyla onlara bildirdiği hükümlerdir.
- Şuf'a hakkı:** Bir gayrimenkulün satılması hâlinde bu gayrimenkulün, satışın şartlarına riayet kaydıyla, belirli bir şahıs tarafından öncelikle satın alınmasına imkân veren hakka denir.

Taabbudi: İletti veya gerekçesi açıklanmamış olan hükümlerdir.

Tahrîc: Fıkıh usûlünü, şer'î deliller (Kitab, Sünnet) üzerinde değil, müctehidlerin açıkladığı hükümler üzerinde uygulayarak –boş bırakılan alanda- yeni hükümlere ulaşma çabasıdır.

Tahrîmen mekruh: Allah ve Resulü'nün, yapılmamasını kesin ve bağlayıcı tarzda istediği, ancak haber-i vahid gibi kesin olmayan zannî delile dayanan fiildir. Harama yakın mekruh demektir. Mesela, Hz. Peygamber başkasının satın almak için müşteri olduğu mala aynı anda müşteri olmayı ve evlenmek için dünür olduğu kadına dünür olmayı yasaklamıştır.

Tahrîmen Mekrûh: Haram olan fiilde olduğu gibi, Şâri tarafından kesin olarak yasaklanmış olan fiildir. Bu sebeple, harama yakın olan mekrûh olarak isimlendirilmektedir. Harâmıdan ayrıldığı yön, tahrîmen mekrûhun, delâleti zannî olan bir haber-i vâhid ile yasaklanmış olmasıdır.

Taklid: “Delilini bilmeksizin, başkasının görüşüyle amel etmek” demektir.

Takrîrî sünnet: Hz. Peygamber'in gördüğünde ya da işittiğinde ikrar ettiği/karşı çıkmadığı Sünnettir.

Talak: Nikâh bağının çözülmesi ve evlilik ilişkisinin sona erdirilmesidir.

Tavaf: Kâbe'nin etrafında usûlüne göre yedi defa dönmek suretiyle yapılan bir ibadettir. Dönüşlerden her birine *şavt* denir ve bir tavaf, yedi şavttan meydana gelir.

Tazmin: Sebep olunan zarar ve ziyanı ödemektir.

Teaddî: Haksız tecavüz anlamında olan kelime, haksız fiil karşılığında kullanılmaktadır.

Tecrûbî Hüküm: Tecrübeyle elde edilen hükümlerdir. “Bazı ilaçlar uyku verir” gibi, hayatta tecrübe sonucu varılan hükümlere bu isim verilmektedir.

Tedrîc: Hükümlerin bir defada değil, insanların ihtiyaçlarına göre parça parça inmesidir.

Tekabud: Bedellerin karşılıklı olarak kabz edilmesidir,

Teklîfî Hüküm: Şâri'in mükelleften bir şeyi yapmasını ya da terk etmesini istediği veya bir şeyi yapıp yapmama konusunda mükellefi serbest bıraktığı/muhayyer kıldığı hükümdür.

Temasul: Karşılıklı bedellerin birbirine eşit olmasıdır.

Tenzîhen mekruh: Allah ve Resulü'nün kesin ve bağlayıcı olmayan bir üslupla yasakladığı fiildir. Helala yakın mekruh demektir. Namaz için mescide gidecek kimsenin soğan veya sarmısak yemesi bu çeşit bir mekruhtur.

Tenzîhen mekrûh: Şâri'in yapılmamasını kesin olmayan bir şekilde istediği fiildir. Helale yakın olan mekrûh olarak da ifade edilir. Camiye giden kimsenin, sarımsak, soğan gibi etrafı rahatsız edecek kokulu şeyleri yemesi, bu mekrûh çeşidine örnektir.

Tereke: Sözlük olarak terk edilen şey anlamına gelir. Terim olarak; ölen kişinin, bıraktığı malvarlığı anlamındadır.

Teşrî: Hüküm koyma. İslam hukuku bağlamında Allah'ın kulların uymaları için hüküm koymasıdır.

Tevliye: Satıcının, bir malı aldığı fiyata (semen) satmasıdır.

Teyemmüm: Sözlükte, bir işe yönelmek, bir şeyi kastetmek gibi anlamlara gelir. Fıkıh terimi olarak ise, büyük ve küçük hükmi kirliliği (hades) gidermek maksadıyla, temiz toprak veya toprak cinsi sayılan bir maddeye elleri sürüp yüzü ve iki kolu meshetmektir.

Tilâvet secdesi: Tilâvet sözlükte okuma anlamına gelir. Fıkıhta, secde ayetlerinin okunmasından dolayı yapılan secdeye “tilâvet secdesi” denir.

Toplu ictihâd: Müctehidlerin bir meselede görüş birliğine vardıkları ictihâda denir.

Zarûriyyât: Toplumun varlığını koruyabilmesi ve devam ettirebilmesi için vazgeçilmez değerler demektir.

Ukubat: Ceza fıkıhı ile ilgili hükümlerdir.

Umum-ı belva: İnsanların ihtiyacı olmasından dolayı bir şeyin yapılmasının yaygınlık kazanması ve bu nedenle o şey hakkında birçok kimsenin bilgiye sahip olmasıdır.

Umumî örf (Örf-i Âmm): Herhangi bir devirde bütün Müslüman ülkelerde halkın bir davranışı veya bir lafzın özel anlamda kullanılmasını âdet edinmesidir.

Usul: “Asl” kelimesinin çoğulu olup bir kimsenin anne-babası yanında, yukarı doğru giden nesep zinciri içerisindeki bütün nineleri ve dedeleridir.

Vaad yemin (Yemin-i mün‘akide): Yerine getirilmesi kesin olarak kararlaştırılmış yemin anlamına gelen mün‘akid yemin, gelecekte gerçekleşmesi mümkün olan bir eylem üzerine yapılır.

Vâcib- gayr-i mahdûd: Şâri’in miktarlarını belirlemediği vâcibtir. Allah yolunda infâk, iyilikte yardımlaşma, aç olan kimseyi doyurma gibi vâcibler, vâcib-i gayr-i mahduda örnektir.

Vâcib: Şâri’in mükelleften yapılmasını kesin bir şekilde istediği, yapılmadığı takdirde mükellefe cezanın terettüb ettiği fiildir.

Vâcib-i aynî: Şâri’in mükelleflerin bizzat kendileri tarafından yerine getirilmesini istediği vâcibtir. Beş vakit namaz, oruç, zekât, hac gibi vâcibler, bu vâcib türüne örnektir.

Vâcib-i kifâî: Yerine getirilmesi her mükelleften ayrı ayrı istenmeyen, sorumluluğu topluma bırakılmış yani yerine getirme sorumluluğu topluma bırakılmış olan vâcibtir. İlim tahsil etmek, şahitlik yapmak, cenaze namazı kılmak, fetva ve yargı işlerini yürütmek, insanların ihtiyaç duydukları sanat ve meslekleri öğrenmek bu tür vâcibe örnektir.

Vâcib-i mahdûd: Şâri’in miktarlarını belirlediği vâcibtir. Beş vakit namaz ve bu namazların rekât sayıları, zekâtın miktarı, bu vâcibe örnektir. Bu vâcibe, vâcib-i mukadder de denmektedir.

- Vâcib-i muayyen:** Şâri'in yerine getirilmesini istediği fiili, bizzat kendisinin belirlediği ve mükellefe muhayyerlik hakkı/seçme hakkı tanımadığı vâciblerdir. Namaz, oruç, zekât, hac vb. bu tür vâcibe örnektir.
- Vâcib-i mudayyak:** Yerine getirilebilmesi için belirlenen vakit, sadece bu vâcibin yerine getirilmesine imkân veren, aynı cinsten başka bir ibadetin yerine getirilmesine imkân vermeyen vâcibtir. Bu vâcibe, dar zamanlı vâcib adı da verilmektedir. Ramazan orucu, bu vâcib türüne örnektir.
- Vâcib-i muhayyer:** Şâri'in bizzat kendisinin belirlemediği, seçme ve belirleme hakkını mükellefe bıraktığı vâciblerdir. Yemin kefareti bu tür vâcibe örnektir.
- Vâcib-i mukayyed/Vâcib-i muvakkat:** Şâri'in vâcibin yerine getirilmesi için bir zaman belirlediği vâcibtir.
- Vâcib-i mutlak:** Şâri'in mükelleften yapılmasını talep ettiği fiilin yerine getirilmesi için belli bir vakit/zaman belirlemediği vâcibtir.
- Vâcib-i muvassa':** Vâcibin, kendisi ve kendi cinsinden başka bir ibadetin yerine getirilmesine imkân verecek kadar geniş bir vakte sahip olan vâcibdir. Buna geniş zamanlı vâcib de denmektedir. Beş vakit namaz, bu tür vâcibe örnektir.
- Vad'î hüküm:** Şâri'in mükelleften herhangi bir talepte bulunmadığı ancak, iki şeyden birini diğerine, sebep, şart veya mâni kıldığı ya da bir şeyin sahih olup olmadığını açıkladığı hükümdür.
- Vad'î-istilâhî hüküm:** Bu tür hükümler, bir bilim alanında yerleşmiş olan kurallara dayanılarak varılan hükümlerdir. Fâilin merfû, mef'ulü bih'in mensûb olması, bu tür hükme örnek gösterilebilir.
- Vadia:** Satıcının bir malı aldığı fiyattan daha düşük bir fiyata satmasıdır.
- Vâris:** Ölen kişiden miras alma hakkı olan kişi, mirasçı demektir.
- Vekâlet:** Bir kimsenin, kendi yerine tasarrufta bulunmak üzere başkasına verdiği yetkidir.
- Vesayet:** Bir kimsenin ölümünden sonra bir tasarrufta bulunmak üzere başka bir kimseyi yetkilendirmesidir.
- Vücûb ehliyeti:** Kişinin haklara sahip olma ve borç altına girebilme/borçlanma ehliyeti demektir.
- Yalan yemin (Yemin-i Ğamûs):** Geçmişte veya şimdiki zamanda meydana gelen bir olay hakkında bile bile ve kasten yapılan yalan yemindir. Borcunu ödemediğini apaçık bilen bir kimsenin "Vallahi ödedim"; hırsızlık yapan birisinin "Vallahi ben çalmadım" demesi böyledir.
- Yemin-i lağv:** Doğru olduğu zannıyla veya hiç farkında olmadan yanlışlıkla yapılan yemindir. Mesela borcunu ödemediği halde ödemiş olduğunu zannederek "Vallahi borcumu ödedim"; bir kişiyi gördüğünü unutarak "Billahi görmedim" diye yapılan yeminler böyledir. Dil alışkanlığıyla konuşma arasında öylesine söylenen "vallahi-billahi"li ifadeler de bu kapsamdadır. Boş ve hatalı olup kandırma kasdı bulunmadığı için böyle yeminlere lağv yemini denmiştir.

Zâhir: Manasının anlaşılması için haricî bir karineye ihtiyaç duyurmayacak şekilde bu manaya açık olarak delâlet eden, fakat te'vil ve tahsis ihtimaline açık bulunan ve kendisinden çıkarılan hüküm, sözün asıl sevk/konulma sebebi olmayan lafızdır.

Zarûriyyât: Toplumun varlığını koruyabilmesi ve devam ettirebilmesi için vazgeçilmez değerler demektir.

Zayıf alacak (deyn-i zaîf): Hiçbir mal veya paraya bedel olmadan miras, vasiyet, mehir, diyet (ölüm/yaralama tazminatı) ve kadının ödeyeceği muhâle'a (anlaşmalı boşanma bedeli) vb. yollarla yepyeni bir kazanç olarak kişinin mülkiyetine başkasından geçecek alacaklar *zayıf alacaklar* adını alır.

Zimmet: Kişiyi hukuken sorumluluk yüklenmeye uygun hâle getiren niteliklidir.

FİKİH VE İLMİHAL CEVAP ANAHTARI

ÜNİTE -1- TEST

1. B	2. C	3. A
4. D	5. E	6. D
7. E	8. C	9. E
10. B	11. A	12. E
13. A	14. B	15. B

ÜNİTE -2- TESTİ

1. B	2. B	3. C
4. B	5. A	6. D
7. D	8. B	9. C
10. B	11. B	12. D
13. B	14. B	15. E

ÜNİTE -3- TEST

1. D	2. C	3. E
4. C	5. D	6. C
7. B	8. E	9. D
10. C	11. E	12. C
13. D	14. B	15. B

ÜNİTE- 4- TEST

1. E	2. D	3. C
4. B	5. E	6. A
7. B	8. C	9. A
10. D	11. D	12. E
13. C	14. E	15. C

ÜNİTE -5- TESTİ

1. A	2. C	3. D
4. E	5. B	6. C
7. D	8. E	9. A
10. B	11. E	12. E
13. C	14. B	15. E

KONU-1- TEST

1. D	2. C	3. C
4. C	5. B	6. E
7. A	8. E	9. E
10. E	11. C	12. B
13. C	14. C	15. E
16. B	17. B	18. C
19. B	20. B	21. B
22. E	23. B	24. E
25. E		

KONU-2- TEST

1. B	2. A	3. D
4. A	5. E	6. E
7. B	8. C	9. C
10. B	11. B	12. B
13. E	14. A	15. E
16. D	17. D	18. A
19. D	20. E	21. B
22. A	23. D	24. A
25. A	26. A	27. D
28. C	29. A	30. A
31. B	32. E	33. A
34. D	35. D	36. E
37. A	38. A	39. D
40. C		

BÖLÜM 5 HADİS

ÜNİTE 1: HADİSİN YAPISI

1. Hadisin Yapısı
2. Hadis Öğrenim ve Öğretim Metodları
3. Râvi'nin Tanımı ve Vasıfları
4. Hadis Râvilerin Tabakaları
5. Hadis İlminin Tarihçesi
6. Hadislerin Sınıflandırılması
7. Siyasi Kronolojiye Göre Hadis Tarihi

ÜNİTE 2: HADİS İLİMLERİ

1. Hadis İlimleri
2. Râvîlere Göre Yazılan Hadis Kitapları
3. Konularına Göre Hadis Kitapları
4. Hadislerin Sınıflandırılması
 - Kabul veya Red Açısından
 - Râvi Sayısı Açısından
 - Kaynağına Göre Hadisin Kısımları
5. Sıhhat veya Hüküm Açısından Hadislerin Sınıflandırılması
6. Hadis Uydurma Girişimlerinin Sebepleri

ÜNİTE 1: HADİSİN YAPISI

1. HADİSİN YAPISI

Hadis kelimesi sözlükte “yeni” anlamında, kadîm kelimesinin zıddı olarak kullanılmıştır. Kur’an-ı Kerim’deki kullanımı “söz”, “haber” manasındadır.

Örn: **فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِّثْلِهِ** (Tûr, 34): Haydi onun gibi bir söz getirsinler.

اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ (Zümer, 23): Allah sözün en güzelini indirmiştir.

Kısaca peygamber sözü olarak değerlendirilen hadis kelimesi terim olarak; “söz, fiil, takrir, yaratılış, huy, ahlakî ve fizikî bir nitelik olarak Hz. Muhammed’e izafe edilen her şey” anlamına gelir. **Hadis Usûlü**, hadis ilminin prensiplerini irdeleyen, açıklayan ve sened ile metnin durumunu anlamaya imkân veren kurallardan oluşan ilimdir.

BİLGİ NOTU !

Hadis Usulüne dair;

- Ma’rifetu ulumi’l-hadîs: Hâkim en-Neysâburî
- El-Kifâye fi ilmi’r-rivâye: Hatîb el-Bağdâdî
- İhtisâru Ulumi’l-hadîs: İbn Kesîr
- Tedrîbu’r-râvî fi şerhi takrîbi’n-nevevî: Cemaleddin es-Suyutî

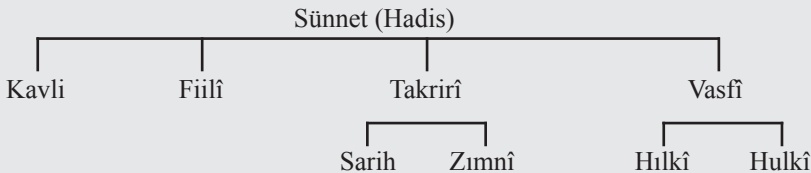
Sözlü (Kavfî) Sünnet, Hz. Muhammed tarafından söylenen sözdür. “Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur.” şeklindeki kalıplar sözlü sünnetleri ifade etmek için mutlaka kullanılırlar.

Fiilî Sünnet, Hz. Peygamber’in davranış ve uygulamalarının söz ile ifade edilmesidir. “Hz. Peygamber’in şöyle yaptığımı gördüm” ifadesi fiilî sünnetleri ifade etmek için kullanılır.

Takrîfî Sünnet, sarîh takrîr ve zımnî takrîr olarak ikiye ayrılır. Sarîh takrîr, Hz. Muhammed’in haberdar olduğu bir husus hakkında tasvib ve tasdikini açıkça beyan etmesidir. Zımnî takrîr, Hz. Muhammed’in haberdar olduğu bir husus hakkında ses-siz kalmasıdır.

Odaklan !..

► HADİSİN YAPISI

Hadis, **sened** ve **metin** olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır.

Biri diğerinden almak ve nakletmek şartıyla hadisi rivayet eden isimlerin Hz. Muhammed'e ulaşıncaya kadar sıralandığı kısma **sened** denir. Diğer bir ifadeyle sened, hadisi rivayet eden râvilerin isim zincirine denir. Senedde yer alan her bir isme **ravî** denir. Sözü Hz. Muhammed'e ulaştırma işine de **isnad** adı verilir. Hadisin sened kısmı, o hadisin sıhhatinin belirlenmesi ve rivayet fazlalığını/çeşitliliğini önleme açısından son derece önemlidir. Kısacası isnad, dinde yer almayan dine girmesine engel olmak içindir.

Metin, iki kısımdan oluşan hadisin ana bölümüdür. Senedin ardından gelen ve sözü, fiili veya takrîri içeren kısımdır. Hadis metinleri hem üslup ve dil yönünden, hem de Kur'an ve sünnete uygunluğu bakımından hadis ilmiyle uğraşanlar tarafından incelenir.

2. HADİS ÖĞRENİM VE ÖĞRETİM METODLARI

Hadis öğrenim ve öğretimi ile ilgili metotlara geçmeden önce bir hadis öğrencisinde olması gereken bir takım hususiyetlerin bilinmesi gerekir. Bir hadis öğrencisinde ihlâs (iyi niyet), hadisi ehliinden almaya çalışmak, öğrendiğiyle amel etmek, hocasına saygı göstermek, ilim yolundaki arkadaşlarına yardımcı olmak, tedricî bir metotla çalışmak son derece önemlidir. Hadis hocası da iyi niyet ve üstün ahlak sahibi, ehliyete riayet etmeli, kendisinden daha ehil biri gördüğünde ona saygı göstermeli, hadis meclislerine değer vermeli ve ilmi faaliyetlere önem göstermelidir.

Hadis ilmüne son derece büyük önem veren âlimler, onun hangi yolla öğrenilmiş olduğunun belirlenmesine de önem vermiş ve her bir yöntemi uygun bir terimle ifade etmişler ve sekiz yol belirlemişlerdir. Bunlar; **sema'**, **kıraat**, **icazet**, **münavele**, **kitabet**, **i'lam**, **vasiyet** ve **vicadedir**.

- **Sema' Metodu:** Hocanın, ezberinden veya yazılı bir metinden okuyarak rivayette bulunması; öğrencinin de, hocadan bizzat duyarak bu rivayeti almasına denir. Bir diğer ifadeyle, doğrudan otorite bir şeyhden **işiterek** hadisi alma yoluna denir. Hocanın ezberinden veya yazılı bir metinden okuyarak rivayet ettiği hadisleri yazdırmasına **imlâ** denir. Sema', modern eğitimcilerin "takrîr metodu" olarak isimlendirdikleri yöntemdir.

- **Kıraat (veya Arz) Metodu:** Hocanın huzurunda öğrenci ezberinden veya elindeki kitaptan hadisi okur. Hocanın da ezberinden veya elindeki kitaptan talebesini takip ederek dinlediği ve lüzumlu gördüğü yerlerde düzeltme yaptığı yönetime denir. Bu yöntemle öğrenci hocasından hadisi almış olur. Öğrencinin önceden elde ettiği hadisleri hocasına sunması sebebiyle bu yönetime **arz metodu** denir.
- **İcâzet Metodu:** Hocanın, öğrencisine duyduklarını veya kitaplarını rivayet izni vermesine denir. İcazet sözlü veya yazılı olabilir. İcazet verene **müciz**, icazet verilene mücâzun ileyhadir.
- **Münâvele Metodu:** Hocanın öğrencisine kendisinden nakil ve rivayet etmesi için bir kitap veya yazılı metin vermesine denir. Bu yöntem, icazetli münâvele

ve icazetsiz münâvele olmak üzere ikiye ayrılır.

- **Kitâbet Metodu:** Hocanın yanında bulunan veya bulunmayan öğrencisi için bir veya birkaç hadis yazıp veya yazdırıp vermesi veya göndermesine denir. İcazetli olmayan bu yöntem bir kısım âlim tarafından geçerli görülmesi de çoğunluk bu yöntemi caiz görmüştür.
- **İ'lâm Metodu:** Hocanın icazetten söz etmeksizin belli bir hadis veya kitabı için sadece “benim rivayetim budur” şeklinde açıklamada bulunmasına denir. Bu yöntemde sadece bildirim vardır.
- **Vasiyyet Metodu:** Ömrünün sonuna gelen veya yolculuğa çıkmak üzere olan bir hocanın, rivayet izninden bahsetmeksizin, kitabını öğrencilerinden birine vasiyyet etmesine denir. Burada zımnî bir rivayet müsaadesi vardır.
- **Vicâde Metodu:** Bir kimsenin yazma bir risale veya kitabı bulmasına veya bir şekilde sahip olmasına denir. Bu usule Ahmed b. Hanbel, Müsned’inde çok fazla yer vermiştir.

3. RÂVİ’İN TANIMI VE VASIFLARI

Râvi kelimesi sözlükte “nakleden, taşıyan ve ileten” anlamındadır. Terim olarak ise “hadisi öğrenip eda terimlerinden biriyle kendisinden sonrakilere nakleden” kişi demektir. Hadislerin sıhhat derecesini belirlemeye olanak sağlayan râviler, birçok açıdan incelenmişlerdir. Bir râvide olması gereken iki temel özellik; **adalet** ve **zabt**.

▶ ADALET

Râviyi takvaya yönelten, erdemli bir insanda olması gereken ve bireyi yanlış davranışlardan uzak tutan özelliklerdir. Râvinin adalet vasfının içerisinde;

- **Müslüman olmak:** hadis aktarımı sırasında müslüman olmayanın sözüne güvenilmez. Bu sebeple râvi, duyduğu sırada olmasa da hadisi rivayet ettiği sırada müslüman olmalıdır.
- **Bülüğa ermek:** Râvi’nin sorumlu tutulabilmesi için gereklidir
- **Akıllı olmak:** bu özellik doğruluk ve duyulan sözü doğru ezberlemek için önemlidir. Mümeyyiz olmayan kişinin sözüne itibar edilmez.
- **Takva sahibi olmak:** Râvi, büyük günahlardan kaçınmalı, küçük günahlarda ısrar etmemelidir.
- **Murûet:** Râvi, insanî ve örfî meziyet ve geleneklere sahip ve saygılı olmalı ve yaşantısını buna göre şekillendirilmelidir.

▶ ZABT

Râvinin duyduğu bir rivayeti aynı şekilde rivayet edebilmesine **zabt** denir. Zabt sahibi bir râviden;

- Uyanık olması: Rivayet etmediği bir hadis için “bunu sen rivayet ettin” de-

nildiğinde gaflet ve dalgınlığa düşmeden kabul etmemesi beklenir. Çünkü gaflet ve dalgınlık zabt'a uygun değildir.

- Hadisi ezberden naklediyorsa ezberlemiş olması
- Kitaptan rivayet ediyorsa kitabını iyi korumuş olması
- Mana ile rivayet ediyorsa manayı bozacak unsurları biliyor olması beklenir. Bir râvide adalet ve zabt sıfatları bir arada bulunursa o râvi **sikâ** olarak kabul edilir. Böyle bir râvinin hadisiyle amel etmek gerekir. **Cerh** ve **Ta'dil** ilmi râvileri adalet ve zabt yönünden inceleyen ilim dalıdır.

4. RÂVİ'NİN TANIMI VE VASIFLARI

Hadis terminolojisinde râvi tabakaları, yaş ve isnadda birbirine benzeyen râviler grubu anlamında kullanılır. Tabakanın belirlenmesinde doğum, vefat, öğrenciler ve hocalar olmak üzere dört unsur değerlendirilir. Râvi tabakaları;

- **Sahâbe:** Müslüman olarak Hz. Peygamber'i gören ve müslüman olarak yaşayıp ölenlere denir. Bir ismin sahabeden olduğu tevâtür yoluyla, şöhret yoluyla, şehadet yoluyla, ikrar yolu ile anlaşılabilir. Bir kimsenin sahabeden kabul edilebilmesi için hicri 110 yılından önce vefat etmiş olması gerekir.
- **Tâbiiler,** Tabiûn ifadesi Tevbe Suresi'nde geçen "*Ashab'a samimiyetle tabi olanlar*" ayetinden alınmıştır. Tabiûn nesli, Hz. Muhammed'in ashabından birini görmüş, onların sohbetinde bulunmuş kimselerdir.
- **Muhadramûn,** İslam tebliği başlamadan önce doğan, bir diğer ifadeyle cahiliye döneminde de yaşamış, İslam'dan haberdar olunca gıyaben Müslüman olmuş, bununla birlikte Hz. Muhammed'i görme imkânı bulamamış, onun sohbetine katılamamış kimselere **muhadramûn** denir. Bu tabakanın en çok tanınan ismi Üveys (Veysel) Karanî'dir.
- **Etbâu't-tâbiîn,** mümin olarak tâbiilerle görüşüp onlardan rivayette bulunanlara denir.

5. HADİS İLMİNİN TARİHÇESİ

Hz. Peygamber'in hadislerinin yazılmasına daha onun sağlığında başlanılmıştır. Bu konuda Peygamberimizin her hangi bir yasağı veya engellemesi söz konusu olmamış, hatta kendi sözlerinin öğrenilmesini teşvik ettiği dahi kaydedilmiştir. Bununla birlikte tüm hadislerin yazılması bu dönemde gerçekleşmemiş, sahabe döneminde de devam etmiştir. Hadislerin yazıya geçirilme işleminin (takyîd, kitâbet) hangi yılda bitirildiğini net olarak söyleyebilmek mümkün değilse de, hicrî birinci asrın sonlarına doğru, tedvîn (hadislerin derlenmesi) faaliyetlerinin başladığını, Emevî Halifesi Ömer b. Abdülaziz döneminde (99/101-717/720) de bu faaliyetin artarak devam ettiğini söylemek mümkündür.

6. HADİSLERİN SINIFLANDIRILMASI

Hız. Muhammed'in hadisleri, ilk olarak hicrî 150 yılı civarında tasnif edilmeye başlanmıştır. Konularına göre (ale'l-ebvâb) eser tasnif eden ilk hadis yazarlarından bazıları şunlardır:

Rebi' b. Sabîh (v. 160), Said b. Arûbe (v. 156), Mamer b. Raşid (v. 153), İbn Cüreyc (v. 150), Süfyan es-Sevri (v. 161).

Muhaddisler farklı konular hakkındaki hadisleri toplamışlar ve bunları bir takım ana başlıklar altında tasnif etmişlerdir.

Hadis eserleri genel olarak şu ana konuları içermektedir:

- 1- İman
- 2- Temizlik
- 3- İbadet
- 4- Ticaret
- 5- Hukuk
- 6- Ahlak
- 7- Kıyamet, Kıyamet Alametleri ve Âhret.

► İMAN

Hadis kitabı yazan âlimler, eserlerini kaleme alırken Müslüman olmanın ve dini yükümlülüklerin başlamasının imana bağlı olmasından dolayı imanla ilgili hadislere öncelik vermişlerdir. İman bölümlerinde, dinen inanılması zorunlu konular ile ilgili rivayetlere yer verilmektedir.

► TEMİZLİK (TAHÂRET)

Hadis eserlerinin hepsinde temizlik ile ilgili rivayetler yer almaktadır. Çünkü temizlik, ibadetlerin ön şartlarından birisidir. Temizlik bölümlerinde “sular ve hükümleri”, “abdest”, “gusül”, “hayız”, “teyemmüm” gibi ana konularla ilgili rivayetler yer almaktadır.

► İBADET

İbadet, İslam dininin en temel unsurlarından birini teşkil etmektedir ve bu nedenle Peygamberimiz ibadetleri İslam'ın beş şartı içinde değerlendirmiştir. Hadisçiler de kendilerine ulaşan rivayetleri sınıflandırırken bu hususa özen göstermişler ve namaz, oruç, hac ve zekât ibadetlerinin her birini ayrı başlıklar altında kaleme almışlardır.

► TİCARET

Ticaret başlığı altında ticaretin ahlaki ve maddi kurallarına değinilerek, Müslümanlara İslami ilkelere uygun ticari ilişkilerde bulunmanın yolları gösterilmektedir.

► HUKUK

Hadis eserleri hukuk ile ilgili hadislerle oldukça geniş yer ayırmışlardır. Bu başlık altında “iflas”, “uyuşmazlık davaları”, “zulüm ve gasb”, “hibe”, “şahitlik”, “cizye” gibi

bireyler ya da devletlerarası ilişkileri ilgilendiren hukuki meseleler ile ilgili hadislere yer verilmiştir.

► AHLAK

Ahlak, klasik dönem hadis eserlerinin en temel konularından birini oluşturmaktadır. Ahlak, evrensel anlamda iyi, güzel ve doğru davranışlar bütünüdür. İnsanın hem kendisi hem de çevresi ile ilişkilerinde bu ölçülere göre hareket etmesi tüm dinlerin kabul ve tavsiye ettiği evrensel ahlaki değerleri meydana getirmektedir.

► KIYÂMET, KIYAMET ALAMETLERİ VE ÂHİRET

İslam inancına göre dünya hayatının mutlak surette bir sonu vardır. Evrenin son bulmasını anlatan kıyametin ne zaman kopacağını, peygamberler dâhil, hiç kimse bilmemektedir. Bu nedenle, hadis eserlerinde kıyametin ne zaman olacağına dair bir kayıt söz konusu değildir. Bununla birlikte, kıyametin nasıl gerçekleşeceği İslam'ın başlangıcından itibaren merak edilen ve tartışılan bir konudur. Hadis eserlerinde de bu soruların cevabını oluşturacak çok sayıda hadis rivayet edilmiştir. Hadis kitaplarında kıyamet, kıyametin belirtileri ve kıyamet sonrasıyla ilgili müstakil bölümler oluşturulmuştur.

7. SİYASİ KRONOLOJİYE GÖRE HADİS TARİHİ

Hadis tarihini çeşitli açılardan ele alıp incelemek mümkündür. Bunlardan birisi de siyasi kronolojidir. Hadis tarihini siyasi dönemlere göre tasnif edecek olursak şöyle bir tablo ile karşılaşılır;

- Emevîler
- Endülüs Emevîleri
- Abbasî Devleti
- Müslüman Türkler (Karahan/ Gazne)
- Selçuklular
- Zengi/ Eyyubiler
- Memlûklular
- Osmanlılar
- Modern Dönem

• **Hz. Peygamber ve Hulefâ-i Râşidin Dönemi:** Hz. Peygamber ve Hulefâ-i Râşidîn dönemi, hadis tarihinin ilk dönemidir. Bu dönemde hadisler meydana gelmiş ve İslam coğrafyasının her tarafına ulaşmıştır.

• **Emevîler Dönemi:** Hadis rivayetinin yaygınlaştığı ve hadis yazım faaliyetinin yoğunlaştığı dönemdir. Bu dönemin bir diğer özelliği de oldukça fazla miktarda hadisin uydurulduğu, buna karşı önlemlerin alındığı, isnad sisteminin geliştirilmeye başlandığı, siyasal otoritenin de desteğiyle hadislerin toplanıp tedvin edilmesinin sağlandığı bir dönem olmuştur.

• **Endülüs Emevîleri Dönemi:** Endülüs Emevîleri ilk dönemlerde hadis ilmine yeri kadar önem vermemişlerdir. Endülüs'te hadis faaliyetleri ancak hicri üçüncü yüzyılda hız kazanmıştır. Bu dönemden itibaren de hadis ilminin en seçkin isimleri bu coğrafyada yetişmiştir.

• **Abbasiler:** Abbasiler dönemi, hadis ilminin her açıdan zirve yaptığı ve destek gördüğü bir dönemdir. Hadislerin sınıflandırılması, hadislerin farklı açılardan ele alınarak muhtelif hadis eserlerinin oluşturulması, hadisçiliğin fikhî ve kelamî bir düşünce ekolüne dönüşümü, ana kaynak olarak kabul edilen hadis kitaplarının yazımı, hadis meclisleri, hadis okulları gibi önemli gelişmeler Abbasiler döneminde gerçekleşmiştir.

• **Müslüman Türkler Dönemi:** Selçuklular ve Nureddin Zengi ile Eyyubiler dönemlerinde de hadis ilmi ve hadisçiler teşvik edilmiş, özellikle Zengiler devrinde Suriye-Mısır bölgesinde çok sayıda hadis okulu olarak değerlendirebileceğimiz Dâru'l-hadisler açılmıştır.

• **Memlûklular Dönemi:** Memlûklular devri hadis ilmi açısından ikinci yükseliş dönemi olarak değerlendirilebilir. Hadis tarihinde iz bırakan simâlardan bazıları bu dönemde yetişmişlerdir.

• **Osmanlılar Dönemi:** Osmanlılar devrinde hadis çalışmaları özellikle kurumsal hadisçilik açısından oldukça ileri bir düzeye çıkmıştır. Bu dönemde Anadolu, Rumeli ve Balkanlarda çok sayıda Dâru'l-hadis açılmıştır.

• **Modern Dönem:** XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren girilen süreçtir ve günümüze kadar devam etmektedir.

Hadis ilmi, geçirdiği aşamalara göre de sınıflandırılabilir. Bu tasnife göre;

► OLUŞUM DÖNEMİ

Hız. Muhammed'in peygamber olarak görevlendirilmesinden itibaren yaklaşık hicri ilk iki asrı içine alan dönemdir. Bu dönemde hadis ilminin temelleri atılmış, hadis eserlerinin ilk örnekleri yazılmıştır.

Hız. Peygamber'in sağlığında sahabe, hayatını doğrudan Hız. Muhammed'e göre şekillendirdiği ve onu her konuda örnek aldığından Kur'an'ın dışındaki söz ve davranışlarının yazıya geçirilmesine çok fazla ihtiyaç duyulmamıştır. Bu nedenle Hız. Peygamber'in hayatı sırasında hadisler kısmen ve imkânlar ölçüsünde kayda geçirilmiştir. Bu dönemde bazı sahabilerin kendileri için yazdıkları hadis sahifelerinin yanında, nadiren isteklilerin talebini karşılamak üzere bazı hadisler yazılmış, Hız. Peygamber'in Veda Hutbesi gibi genel söylevleri kayda geçirilmiştir. Bunlara ilaveten Hız. Peygamber'in komşu devlet başkanları ve kabile reislerine gönderdiği İslam'a davet mektupları, Medine Vesikası, Hudeybiye Anlaşması, Yemen'e gönderilen vergi düzenlemesi gibi siyasi, idari ve malî konularda düzenlemeler yapmak için Hız. Peygamber'in bizzat kaleme aldığı metinler göz önüne alındığında esasen azımsanamayacak seviyede bir kaydın da elde mevcut olduğunu söylemek mümkündür.

Hız. Peygamber'in sağlığında, sahabeden Hicaz yarımadasının muhtelif bölgelerine görevli olarak gönderilenler ve yarımada'nın farklı bölgelerinden müslüman olmak için gelen heyetlerde bulunanlar, bireysel olarak Hız. Peygamber ile görüşükten sonra yaşadığı bölgeye dönenler vasıtasıyla Hız. Peygamber'in hadisleri yarımada'nın her bölgesine yayılmıştır.

Hız. Peygamber'in sağlığında ortaya çıkan muazzam hadis birikimini sonraki nesillere aktaran ve bu konuda hayati rolü oynayanlar Sahabilerdir. Sahabi, bir kimse ile

sohbeti bulunan kimse demektir. Hz. Peygamber’i gören her müslümâna sahâbi denilmekle birlikte, esas arkadaşları anlamındaki sahâbiler, onun hadislerini nakleden ve onun sünneti, yaşayış tarzı ve getirdiği dinin prensiplerini temsil ederek aktaran, onunla birlikte bir müddet yaşayan, savaşlarına katılan, onun eğitim ve terbiyesinden geçen, onu yakından tanıyacak kadar birlikte olan kimselerdir.

Sahâbe döneminde hadislerin ne kadarının kayda geçirildiği bilinmemektedir. Ancak Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer’in hadisleri yazmaya teşebbüs ettikleri, hatta Hz. Ebû Bekir’in beş yüz kadar hadisi bir kitapta topladığı, fakat sonradan bazı sebeplerden dolayı imha ettiği nakledilmektedir. Hz. Ömer’in de sünnetlerin yazımı konusunda sahâbe ile istişarelerde bulunduğu, fakat bir müddet sonra bu düşüncesinden vazgeçtiği aktarılmıştır. Hz. Ömer’in yapmaktan vazgeçtiği bu işi bazı sahâbiler kendi imkânlarıyla gerçekleştirmişlerdir. Böylece hadis tarihinde ilk yazılı hadis sahifeleri vücut bulmuştur. Hadis sahifesi olduğu belirtilen bazı sahâbiler şunlardır:

- Ali b. Ebu Tâlib (ö.40/660)
- Semure b. Cundeb (ö.58-9/677)
- Ebu Hureyre (ö.59/678)
- Abdullah b. Amr b. el-As (ö.63/682)
- Abdullah b. Abbas (ö.68/687)
- Abdullah b. Ömer (ö.74/693)
- Cabir b. Abdullah (ö.78/697)

Hulefa-i Raşidin döneminde fetih hareketleri neticesinde hâkim olunan bölgelerin tamamına İslam mesajı ve Hz. Peygamber’in hadisleri ulaşmıştır. Bu dönemde Hz. Ömer, Kûfe’ye Abdullah b. Mesud, Basra’ya Ebû Musa el-Eş’arî, Ebu’d-Derda, Filistin bölgesine Muaz b. Cebel’i göndermiş, onlar da insanlara Kur’an’ı, Hz. Peygamber’in hayatını, Siret ve Sünnet’ini, hadislerini öğretmişlerdir. Bu bölgelerde her bir sahâbinin talebeleri yetişmiş, ekoller oluşmuş ve tabiun kuşağından çok sayıda hadis râvisi yetişmiştir. Hz. Aişe, İbn Ömer, İbn Mesud, Ali b. Ebu Talib, Muaz b. Cebel, Ebu’d-Derda, İbn Abbas, Enes b. Malik gibi sahâbilerin çok sayıda talebeleri yetişmiş, hocalarından aldıkları hadisleri talebelerine aktarmışlardır.

Sahâbiler, “muksirûn” ve “mukillûn” olmak üzere iki kısımda ele alınırlar. Bin’in üzerinde hadis rivayet eden sahâbiler **muksirun** olarak adlandırılır. Bu isimle anılan yedi sahâbi vardır. Bunlar; Ebû Hureyre (5374 hadis), Abdullah b. Ömer (2630 hadis), Enes b. Malik (2286 hadis), Hz. Aişe (2210 hadis), Abdullah b. Abbas (1660 hadis), Cabir b. Abdullah (1540 hadis) ve Ebu Said el-Hudrî (1170 hadis)’dir. Bu isimlerin dışında kalan sahâbiler ise **mukillûn** olarak isimlendirilirler.

Sahâbe devrinde önemli hadis merkezleri Medine, Mekke, Kûfe, Basra, Şam ve Mısır’dır.

BİLGİ NOTU !

Sahabe nesliyle alakalı olarak yazılan eserlerden en meşhurları;

- İbn Abdilberr el-Kurtubî'nin el-İstiâb fi ma'rifeti'l-ashab adlı eseri,
- İbnu'l-Esîr el-Cezerî'nin Üsdu'l-ğabe fi marifeti's-sahabe adlı eseri ve
- İbn Hacer el-Askalaânî'nin el-İsabe fi temyizi's-sahabe adlı eseri sayılabilir.

Sahabe'den sonra gelen tâbiun döneminde hadislerin konularına göre tasnif edildiği eserler yazılmıştır. Böylece hadis tarihinde tasnif faaliyeti başlamıştır. Sahabe'den sonraki bu dönemin en önemli hadisçileri arasında şu isimler sayılabilir:

- Hemmam b. Munebbih (v. 101/719)
- Malik b. Enes (v. 179/795)
- Abdulah b. Mubarek (v. 181/797)
- Vekî' b. el-Cerrâh (v. 197/812)
- Abdurrahman b. Mehdi (v. 198/813)

Odaklan !..

Bu dönemde hadis tarihinde ilk yazılı eserler olan hadis sayfeleri kaleme alınmıştır. Hadis sahifesi olduğu belirtilen bazı sahabiler Ali b. Ebu Tâlib (ö.40/660), Semure b. Cundeb (ö.58-9/677), Ebu Hureyre (ö.59/678), Abdullah b. Amr b. el-As (ö.63/682), Abdullah b. Abbas (ö.68/687), Abdullah b. Ömer (ö.74/693)'dir.

► GELİŞİM DÖNEMİ

Hicri III. ve IV. yüzyılı kapsayan dönemdir. İlk asırda hadisçiler arasında büyük fikri ayrışmalar ve önemli tartışmalar yaşanmış olsa da bu dönem, **hadis'in altın çağı** olarak nitelendirilir. Zira hadis literatürünün klasik eserleri bu asırda kaleme alınmıştır. En kapsamlı hadis kitaplarından olan İbn Ebi Şeybe'nin **el-Musannef**'i ile Ahmed b. Hanbel'in **el-Müsned** adlı eserleri; Buharî ve Müslim'in **el-Câmiu's-Sahih** adlı eserleri; Ebu Davud, Tirmizî, İbn Mace, Nesâî ve Darimî'nin **es-Sünen** isimli eserleri bu asırda oluşturulmuştur. Buharî ve Müslim'in Sahihleri ile diğer dört Sünen, **Kütüb-ü Sitte** denilen altı klasik hadis kaynağını meydana getirmektedir.

Bu dönemin önemli hadisçilerinin kısa hayat hikâyeleri şöyledir;

Buharî: Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, 194/810 yılında Buhârâ'da dünyaya geldi. Güçlü hafızası sayesinde küçük yaşta Kur'an'ı ezberledi. On yaşından itibaren hadis öğrenmeye başladı. Sahabe ve Tabiun'dan pek çok kimsenin rivayet ve fetvalarını derledi. Hadis öğrenmek için başta Suriye, Mısır, Cezire, Basra, Belh, Kûfe ve Hicaz olmak üzere pek çok yere seyahat yaptı. En önemli eseri **el-Camiu's-Sahih**'tir ve mükerrer rivayetler dâhil 7275 hadis içermektedir. Müslümanların çoğu tarafından en güvenilir hadis kitabı kabul edilmektedir.

Müslim: Nişaburlu Ebu'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccac 206/821 yılında doğdu. Hadis ilmi açısından oldukça önemli eserler kaleme alan Müslim'in en önemli kitabı

el-Camiu's-Sahih adlı eseridir. Eserinde yaklaşık üç yüz bin rivayetten seçtiği 7581 rivayete yer vermiştir.

Ebû Davud: Sicistan'da 202/818 yılında dünyaya gelen Süleyman b. Eşas b. İshak, ilk hadis eğitimini memleketinde aldı. Bağdat, Basra, Mekke, Kufe, Harran, Horasan, Belh ve Mısır gibi İslam coğrafyasının farklı yerlerine ilim seyahatleri gerçekleştirdi. En gözde çalışması es-Sünen adlı eseridir. Kitap toplam 5274 hadis içermektedir.

Tirmizî: 209/827 yılında dünyaya gelen Muhammed b. İsa b. Sevre et-Tirmizî'nin en meşhur kitabı **es-Sünen** veya **el-Camiu's-sahih** olarak bilinen hadis kitabıdır. Kitapta toplam 3956 hadis yer almaktadır. Tirmizî 279/892'de vefat etmiştir.

İbn Mâce: Kazvinli Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid 209/824 yılında doğmuştur. Hadis öğrenimi için Rey, Vasıt, Basra, Bağdat, Şam, Mısır ve Hicaz gibi bölgelere yolculuklar gerçekleştirmiştir. **es-Sünen** adlı eserinde 4341 hadise yer vermiştir. Hicri VI. Asırdan itibaren kütüb-ü sitte içerisinde değerlendirilmeye başlanmıştır. İbn Mace 273/886'da Kazvin'de vefat etmiştir.

Nesaî: 215/830 yılında Horasan'ın Nesa kasabasında doğan Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şuayb, küçük yaşta hadis öğrenimine başlamış, Belh başta olmak üzere Horasan bölgesini, Hicaz, Irak, Suriye ve Mısır'ı hadis öğrenmek için dolaşmış ve devrinin meşhur hadisçilerinden ders dinlemiştir. Kaleme aldığı eserler arasında en önemlisi **es-Sünen** adlı kitabıdır. Kitap toplam 5765 hadis içermektedir. 303/915 yılında Remle'de vefat etmiştir.

► AÇILIM DÖNEMİ

Bu dönem, rivâyet dönemlerinin sona erdiği hicri beşinci asırdan onuncu asra kadar geçen yaklaşık beş asırlık zaman dilimini kapsar. Bu dönem, düzenli şekilde hadis eğitim ve öğretim merkezlerinin kurulduğu, fikhî ve kelâmî ekollerin kendi anlayışlarını iyiden iyiye sisteme oturttuğu bir dönemdir. Hadis kaynaklarını açıklama çabalarının bir sonucu olarak dördüncü asırda kaleme alınmaya başlanan Şerh edebiyatının en seçkin örneklerinin verildiği bir dönemdir. Hadis Usûlü'nün sistematik olarak tamamlandığı, seçme hadis kitaplarının oluşturulduğu, şehir tarihleri, tabakat ve biyografi kaynaklarının artarak çoğaldığı bir dönemdir.

► DARALMA DÖNEMİ

Yaklaşık olarak dört asrı içeren daralma dönemi, miladi XVI. asırdan XIX. asrın sonlarına kadar geçen süreyi kapsar. Genel olarak geçmiş birikimin tekrar edildiği bir dönemdir. Bu döneme literatür olarak Nazm, Haşiye, Muhtasar ve Şerhler rengini verir.

Odaklan !..

Hadis İlmî'nin en önemli özelliği onun bir nakil-rivayet ilmi olmasıdır. Bu sebeptendir ki **hadis ilmi bir isnad ilmidir** denilmektedir. Bu düşüncenin etkisiyle hadis usulü kavramları nakil kavramı etrafında şekillenir.

ÜNİTE -1 - TEST

1. Hz. Muhammed'in sünnetleri şekil açısından değerlendirilerek farklı isimler altında tasnif edilmiştir. Bununla alakalı olarak;
- “Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: ...” şeklindeki kalıplar sözlü sünnetleri ifade etmek için mutlaka kullanılırlar.
 - Hz. Peygamber'in davranış ve uygulamaları Fiilî Sünnet olarak isimlendirilir.
 - Takrîrî Sünnet, sarîh takrîr ve zımnî takrîr olarak ikiye ayrılır.

İfadelerinden hangisi doğrudur?

- Yalnız I
 - Yalnız II
 - I ve II
 - I ve III
 - I-II-III
2. Bir sözün Hz. Muhammed'e aidiyetinin belirlenmesi hususunda âlimler son derece titiz davranmışlardır. Aynı hassasiyet hadis ilmini öğrenmek isteyen öğrenciler için de gösterilmiştir. Bu bağlamda;
- Öğrendiğiyle amel etmek
 - Hocasına saygı göstermek
 - İlim yolundaki arkadaşlarına yardımcı olmak

Bunlardan hangilerinin bir hadis öğrencisinde olması son derece önemlidir?

- Yalnız II
- I ve II
- II ve III
- I ve III
- I-II-III

3. Hadis ilmine son derece büyük önem veren âlimler, onun hangi yolla öğrenilmiş olduğunun belirlenmesine de önem vermiş ve her bir yöntemi uygun bir terimle ifade etmişlerdir.

Aşağıdaki yollardan hangisi bunlardan biri değildir?

- Sema'
- Kıraat
- Münavele
- Murûet
- Vasiyet

4. Râviyi takvaya yönelten, erdemli bir insanda olması gereken ve bireyi yanlış davranışlardan uzak tutan özelliklerdir. Râvinin adalet vasfının içerisinde;

- Bülüğa ermek
- Murûet
- Uyanık olmak

Özelliklerinden hangileri bulunmaktadır?

- Yalnız I
- Yalnız III
- I ve II
- II ve III
- I-II-III

5. Hadislerin sıhhat derecesini belirlemeye olanak sağlayan râviler, birçok açıdan incelenmişlerdir. Bir râvide olması gereken özelliklerden birisi de adalettir. Adalet vasfının içerisinde râvinin insanî ve örfî meziyet ve geleneklere sahip ve saygılı olması da vardır.

Bahsedilen özellik hangi kavramla açıklanır?

- Murûet
- Münavele
- İ'lam
- Vicade
- Vasiyyet

6. Hocanın, ezberinden veya yazılı bir metinden okuyarak rivayette bulunması; öğrencinin de, hocadan bizzat duyarak bu rivayeti almasına denir.

Boş bırakılan yere hangi ifadenin getirilmesi uygundur?

- A) Sema'
B) Kıraat
C) Münavele
D) İ'lam
E) Vicade

7. Hocanın öğrencisine kendisinden nakil ve rivayet etmesi için bir kitap veya yazılı metin vermesine denir.

Boş bırakılan yere hangi ifadenin getirilmesi uygundur?

- A) İcazet
B) Münavele
C) Kitabet
D) İ'lam
E) Vicade

8. Hadis terminolojisinde râvi tabakaları, yaş ve isnadda birbirine benzeyen râviler grubu anlamında kullanılır. Bu tabakalardan birisi de muhadramûn olarak isimlendirilmiştir.

Muhadramûn teriminin açıklaması hangi şıkta doğru olarak verilmiştir?

- A) Müslüman olarak Hz. Peygamber'i gören ve müslüman olarak yaşayıp ölenlere denir.
B) İslam'dan önce doğan, gıyaben Müslüman olmuş, bununla birlikte Hz. Muhammed'i görme imkânı bulamamış kimselere denir.
C) Mümin olarak tâbîlerle görüşüp onlardan rivayette bulunanlara denir.
D) Hz. Muhammed'in ashabından birini görmüş, onların sohbetinde bulunmuş kimselerdir.
E) İslam tebliğinden sonra doğan, Müslüman olmuş, bununla birlikte Hz. Muhammed'i görme imkânı bulamamış kimselere denir.

9. Aşağıdakilerden hangisi hadis kitaplarında yer alan genel başlıklardan **değildir**?

- A) Hukuk
B) Ticaret
C) Temizlik
D) Ahlak
E) Namaz

10. "İflas", "uyuşmazlık davaları", "zulüm ve gasb", "hibe", "şahitlik", "cizye" gibi bireyler ya da devletlerarası ilişkileri ilgilendiren hadisler hangi başlık altında değerlendirilir?

- A) Ticaret
B) Hukuk
C) Ahlak
D) İbadet
E) Temizlik

11. Hocanın, ezberinden veya yazılı bir metinden okuyarak rivayette bulunması; öğrencinin de, hocadan bizzat duyarak bu rivayeti almasına denir.

Boş bırakılan yere hangi ifadenin getirilmesi uygundur?

- A) Kıraat (veya Arz) Metodu
B) Vicâde Metodu
C) Kitâbet Metodu
D) Sema' Metodu
E) İ'lâm Metodu

12. I. Hocanın, öğrencisine duyduklarını veya kitaplarını rivayet izni vermesine denir.

II. İzin sözlü veya yazılı olabilir.

III. İzin verene müciz, izin verilene mücâzun ileyh denir.

Yukarıda bir takım özellikleri verilen hadis öğrenim metodu hangisidir?

- A) İ'lâm Metodu
B) İcâzet Metodu
C) Vicâde Metodu
D) Münâvele Metodu
E) İ'lâm Metodu

13. Hocanın icazetten söz etmeksizin belli bir hadis veya kitabı için sadece "benim rivayetim budur" şeklinde açıklamada bulunmasına denir.

Boş bırakılan yere hangi ifadenin getirilmesi uygundur?

- A) İ'lâm Metodu
B) İcâzet Metodu
C) Vicâde Metodu
D) Münâvele Metodu
E) Vasiyyet Metodu

14. Muhadramûn olarak isimlendirilenlerle alakalı olarak;

I. İslam tebliği başlamadan önce doğmuşlardır.

II. Gıyaben Müslüman olmuşlardır.

III. Hz. Muhammed'i görme imkânı bulamamışlardır

İfadelerinden hangileri doğrudur?

- A) Yalnız I
B) I ve II
C) I ve III
D) II ve III
E) I-II-III

15. Aşağıdaki hadis kitabı müelliflerinden hangisi sünen türü eser kaleme almamıştır?

- A) Ebu Davud
B) Tirmizî
C) Müslim
D) İbn Mace
E) Nesâî

ÜNİTE 2: HADİS İLİMLERİ

1. HADİS İLİMLERİ

Hadis ilmi genellikle iki kısımda ele alınır. Bunlardan biri **İlmu rivâyeti'l-hadis**, diğeri ise **İlmu dirâyeti'l-hadis**'tir.

İlmu rivâyeti'l-hadis: Hz. Peygamber'e, sahâbe ve tâbiîn'e nisbet edilen söz, fiil, takrir ve sıfatlardan ibaret olan haberlerin naklini konu alan hadis dalıdır.

İlmu dirâyeti'l-hadis: Hadis metodolojisi ilmi de denilebilir. Değişik devirlerde farklı şekillerde tanımları yapılmıştır. Mesela hadis tarihinin 'oluşum ve gelişim dönemlerini içine alan ilk dört asırda bu; 'hadisleri râvîlerinin adalet ve zabt yönünden, senedleri ittisal ve inkıta açısından inceleyen ilim', olarak kabul edilmiştir. Ancak sonraki âlimler bunu kabul ve red yönünden râvî ile rivâyet edileni inceleyen ilim, diye tanımlamışlardır.

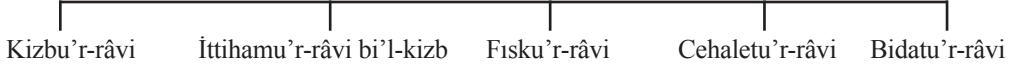
Cerh ve Ta'dîl İlimi: Râvîleri, dîni-ahlâkî karakterleri ile hafıza güçleri ve zihni yetileri açısından inceleyen ilim dalıdır. Bu alan, hadis ilminin merkezini teşkil eder. Cerh, adalet ve zabt sıfatını ihlal edici bir kusur sebebiyle râviyi tenkid ile rivayetlerinin derinlemesine incelenmesi demektir. **Ta'dîl** ise, râvinin adil ve zabıt olduğuna hükmederek rivayetlerinin sıhhatini ortaya koymaktır. Cerh ve Ta'dîl ilminde bir şekilde insanlar hakkında hüküm verme olduğundan mesuliyeti büyük bir iştir. Cerh ve ta'dîl bakımından râviler, **metain-i aşere** denilen on noktadan incelenirler. Bu on noktanın beş tanesi râvinin adalet vasfına, beş tanesi de zabt vasfına yöneliktir.

Adalet vasfına yönelik ta'n noktaları şunlardır;

- **Kizbu'r-Râvi:** Râvinin, hadis rivayetinde yalancılığıdır. Diğer bir ifadeyle râvinin, Hz. Muhammed'in söylemediğini söylemiş, yapmadığını yapmış gibi rivayet etmesidir. Bu tür bir kusuru tesbit edilen râviye asla itibar edilmez ve rivayetleri uydurma muamelesi görür.
- **İtihamu'r-Râvi bi'l-Kizb:** Râvinin hadis rivayetinde yalan ile itham edilmesine denir. Bu tür bir durumda râvinin günlük yaşamında yalan söylediği biliniyorsa hadis rivayetinde yalanı tesbit edilmemiş olsa da, yalan söyleme ihtimali göz önünde bulundurularak rivayetine itibar edilmez. Günlük hayatında yalan alışkanlık haline getirmesi râvinin, hadis'te de yalancılıkla suçlanmasına neden olur. Rivayetlerine **metrûk** veya **matrûh** adı verilir.
- **Fısku'r-Râvi:** Râvinin fasık olma durumudur. Diğer bir deyişle râvinin İslam'ın emir ve yasaklarından herhangi birine uymama halidir. Böyle bir râvinin rivayetüne **münker** adı verilir. Kendisi için de leyyinu'l-hadis (hıfız veya dindarlığı gevşek) nitelendirilmesi yapılır.
- **Cehâletu'r-Râvi:** Râvinin tanınmaması demektir. Râvinin kendisi veya tavırları hakkında bilgi sahibi olunmaması durumudur. Râvinin kim olduğu bilinmiyorsa **mechûlü'l-ayn**; kişiliği bilinmiyorsa **mechûlü'l-vasf** denilir. Böyle bir râvinin rivayetüne **mübhem**, kendisine **mechûl** adı verilir.

- **Bid'atu'r-Râvi:** Râvinin temel inanç esaslarına veya genel kabullere aykırı görüşler beyan etmesidir. Böyle bir râvinin –bid'at propagandacısı olmamak şartıyla- rivayetinin kabul edileceği görüşü ağırlıktadır.

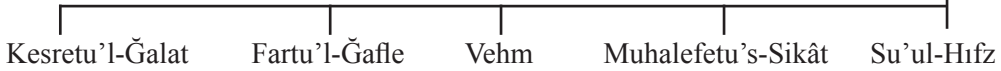
Ravinin Adaleti ile İlgili Tenkid Noktaları

Zabt vasfına yönelik ta'n noktaları ise şunlardır;

- **Kesretu'l-Ğalat:** Râvinin rivayetlerinde çokça hata yapmasıdır. Bir râvi, rivayetlerinin yarısı veya daha fazlasında hata yapıyorsa o râvinin rivayeti kabul edilmez, rivayetine **münker** adı verilir.
- **Fartu'l-Ğafle:** Bir râvinin dikkat etmesi, özen göstermesi gereken noktalarda gafflet içerisinde olmasıdır. Râvideki dikkat eksikliği, hadis rivayetinin gerektirdiği dikkat ve özenden uzak oluşu rivayetinin kabul edilmemesine sebep olur. Bu tür bir rivayet de **münker** olarak kabul edilir.
- **Vehm:** Râvinin hadisin senedinde ve metninde veya cerh ve ta'dilde doğru sanarak bazı hatalar yapmasına denir. Böyle bir râvinin rivayeti **muallel** olarak kabul edilir.
- **Muhalefetu's-Sikât:** Zayıf bir râvinin güvenilir râvilerden veya sika bir râvinin daha sika râvilerden farklı şekilde rivayette bulunmasıdır. Böyle hadislere **münker, müdrec, maklub, muztarib, musahhaf** ve **muharref** isimleri verilir.
- **Su'ul-Hıfz:** râvinin hafızasının çok kuvvetli olmamasıdır. Unutma sonucu sık sık yanılan râviye, **seyyiu'l-hıfz** denir. Sürekli hafıza sorunu yaşayanların rivayetleri kesinlikle kabul edilmez.

Zabt Vasfı ile İlgili Tenkid Noktaları

Cerh ve ta'dil neticesinde râviler genellikle muaddel ve mecruh olmak üzere iki gruba ayrılırlar. **Muaddel**, ta'dil ve tezkiye edilmiş râviler demektir. Güvenilir bir grup olan bu râviler **sikat** grubunu oluştururlar. **Mecruh**, cerhedilmiş râvidir. Bu gruba girenlere de **zuafa** denir. Ayrıca cerh ve ta'dil işlemi sonucunda şahsı ve hâli olumlu veya olumsuz olarak belirlenmiş olan râvilere **maruf**, sadece bir râvinin kendisinden hadis rivayet ettiği kişiye **mechulu'l-ayn**, özellikleri tam olarak bilinmemekle birlikte iki veya daha çok kişinin kendisinden hadis rivayet etmesine rağmen güvenilir olduğu belirtilmeyen râviye de **mechulu'l-hâl** denir. Mechulu'l-ayn olarak nitelendirilen râvinin rivayeti kabul edilmezken, mechulu'l-hâl olarak isimlendirilen râvilerin rivayeti araştırmaya bağlı olarak kabul veya reddedilir.

Rical İlmi: Hadis râvilerini, hadis rivâyeti bakımından tetkik eden alandır. Onların terceme-i hallerini; hangi bölgelere gittiklerini, kimlerle görüşüp, kimlerden ne kadar hadis naklettiklerini, ne zaman doğup, ne zaman vefat ettiklerini v.b. hususları inceler.

Muhtefu'l-hadis İlmi: Birbiriyle çelişkili gibi görünen hadisleri inceleyen daldır.

İlelu'l-hadis İlmi: Hadislerin sıhhatini zedeleyen gizli kusurların tetkik edildiği bir sahadır. Bu gizli kusurlar; munkatî hadisi mevsul, mevkûf hadisi merfû göstermek bir hadisi diğer hadisle karıştırmak gibi kusurlardır.

Garîbu'l-hadis İlmi: Hadis metinlerinde yer alan, ancak hem lügat hem de dinî tabir olarak ne anlama geldiği veya nasıl yorumlanacağı bilinemeyen, anlaşılması zor, sıklıkla kullanılmayan müphem kelimeleri konu edinen bilgi alanıdır.

Vurûd Sebepleri İlmi: Hadislerin hangi sebeplere binâen ortaya çıktığını ele alır.

Nâsîh ve Mensuh İlmi: Nesh, bir hükmün yürürlükten kaldırılması demektir. Hükmü yürürlükten kaldırıana **nâsîh**; hükmü kaldırılana da **mensûh** denilir. Hz. Peygamber'in hangi hadisininin nâsîh, hangisinin mensuh olduğunu tespitle ilgilenen ilim dalıdır.

2. RÂVİLERE GÖRE YAZILAN HADİS KİTAPLARI

Müsned: Râvîler'in rivâyet ettikleri hadisleri, kendi ismi altında bir araya getiren eser türüdür. Genellikle sahâbî ve tâbî râvilerine göre düzenlenir.

Mu'cem: Hadislerin ilk râvîleri veya son râvîleri yahut râvîlerin memleketleri harf sırasına göre tertip edilerek, her râvînin kendi ismi altında naklettiği tüm hadislerin veya örnek kabilinden bazı rivâyetlerinin toplandığı kitaptır. Taberânî'nin (v. 360/970) *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'i bu tür çalışmalara örnek gösterilebilir.

3. KONULARINA GÖRE HADİS KİTAPLARI

Musannef: Hadislerin konularına göre düzenlendiği hadis kitabı türüdür. Bu çalışmalar iman, ahkâm, âdâb, rikak-zuhd, tefsîr, mağâzî, şemâil ve menâkıb bölümlerini içerir. Musannefler, içerik ve plan açısından sünen türü eserlere benzerler. Malik b. Enes'in (v. 179/795) **el-Muvatta'**; Abdurrazzak es-Sanânî'nin (v. 211/826) **el-Musannef**'i bu tür eserlerdendir.

Câmi': Hadisleri; İman, ahkâm, rikak-zühhd, âdâb, et'ime veya eşribe, tefsîr, mağâzî-siyer veya cihad, menâkıb, fiten ve melahim bölümleri halinde bir araya getiren eserlerdir. Buhârî'nin (v. 256/869) **el-Câmiu's-sahîh**'i; Müslim'in (v. 261/874) **el-Câmiu's-sahîh**'i en meşhurlarıdır.

Sünen: Fıkıh bablarına göre tasnif edilmiş ahkâm hadislerini içeren eser türüne denir. Ebû Dâvud (v. 275/888), Nesâî (v. 303/915) ve İbn Mâce'nin (v. 273/886) es-Sünen'leri bu türe örnek gösterilebilir. Adı geçen eserlere Tirmizî'nin eseri de ilave edilince oluşan dörtlüye Sünen-i erba'a -dört sünen- denilir.

Âsâr: Fıkıh konularına göre hadisleri bir araya getiren eserlerdir. Bu türe Ebû Yusuf (v. 182/798) ile Şeybânî'nin (v. 189/804) **el-Âsâr** adlı eserleri örnek verilebilir.

Munteka: Hadisleri fıkıh bablarına göre ve azami derecede merfu rivâyetleri seçerek bir araya getiren eser türüdür. İbnu'l-Cârûd'un (v. 306/918) **el-Muntekâ**'sı; Kasım b. Asbağ'ın (v. 340/951) **el-Muntekâ fi'l-âsâr**'ı bu türden eserler arasında zikredilebilir.

Müstahrec: Herhangi bir hadis kitabındaki hadisleri başka senedlerle yeni bir ki-

tapta toplamak suretiyle oluşturulan eser türüdür. Rivâyetlerdeki farklılıkları tespit bakımından son derece önemli eserlerdir. Ebû Nuaym el-İsfahânî'nin (v. 430/1038) Buhârî ve Müslim'in Sahîh'leri üzerine yazdığı **el-Mustahrec**'i ile İsmâîlî'nin (v. 371/981) Buhârî üzerine yazdığı **el-Mustahrec**'i örnek gösterilebilir.

Müstedrek: Bir hadis müellifinin kendi şartlarına uyduğu halde kitabına almadığı hadisleri, başka bir müellifin bir araya getirmek suretiyle tasnif ettiği eser türüdür.

Zevâid: Herhangi bir eserin diğer bir esere nisbetle ihtiva ettiği farklı hadislerini bir araya getiren eser türüdür.

4. HADİSLERİN SINIFLANDIRILMASI

Hadisler farklı niteliklere sahip olduklarından hepsini aynı şekilde değerlendirmek mümkün değildir. Bu sebeple de hadisler ortak noktalarından hareketle bazı farklı sınıflandırmalara tabi tutulmuşlardır. Bunlar;

I. Kabul veya Red Açısından

a. Makbul Hadis: Râvisinin doğruluğu kabul edilen ve kendisiyle amel edilmesi gereken hadislerdir.

b. Merdud Hadis: Râvisinin doğruluğu kabul edilmeyen ve kendisiyle amel etmek gerekmeyen hadislerdir.

II. Râvi Sayısı Açısından

Râvi sayısı açısından hadisler **mütevâtir** ve **âhâd** olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır.

a. Mütevâtir Hadis: Aklın, yalan üzerinde birleşmelerini âdeten mümkün görmediği râviler topluluğunun, her nesilde, kendileri gibi bir topluluktan alıp naklettiği, işitme veya görmeye dayanan hadistir. Mütevâtir hadisin iki ana şartı vardır. Bunlar râvilerin senedin başından sonuna kadar yalan üzerine birleşmeleri mümkün olmayan bir topluluk olması ve verilen haberin Allah'ın birliği veya aklen bilinen cinsten değil, görme veya işitmeye dayanan haberler türünden olmasıdır. Mütevâtir hadisler kesin bilgi ifade ederler, tetkik ve tenkid dışıdır. Mütevâtir hadisler kendi aralarında lafzan ve ma'nen mütevâtir olmak üzere ikiye ayrılırlar. Bütün rivayetlerinde lafızları aynı olan hadisler **lafzan mütevâtir**, aralarında ortak bir nokta bulunan değişik hükümlerin, tevatür şartlarını taşıyan râviler tarafından nakledilen hadisler de **ma'nen mütevâtir** denir.

b. Âhâd Hadis: Râvi sayısı açısından tevatür şartlarını taşımayan hadisler âhâd hadis denir. Ayrıca tevatür şartlarını taşımayan topluluğun naklettiği ve her nesilde râvisi ikiden aşağı olmayan hadisler de **meşhur hadis** adı verilir.

III. Kaynağına Göre Hadisin Kısımları

Hadis metninin izafe edildiği isme göre hadisler tasnif edilmiştir. Bu sınıflandırmaya göre;

a. Kudsî Hadis: Ayet olmamak şartıyla, Hz. Muhammed'in "Allah-u Teâlâ şöyle buyurmuştur" diyerek Allah'a nisbet ve izafe ettiği hadislerdir. Bu tür hadisler **rabbânî**

veya **ilahi** hadisler de denilmektedir. Kudsi hadisin manası Allah tarafından vahyedilmiş, lafzı ise Hz. Muhammed'e aittir. Bu hadislerin özellikleri arasında Hz. Muhammed tarafından Allah'a izafe edilmeleri ve konularının genellikle Allah'ın sıfatları ile ilgili olması söylenebilir. Bu tür hadislere örnek olarak "*Şüphesiz, rahmetim gazabımı geçti.*" sözü verilebilir.

b. Merfu Hadis: Merfû kelimesi sözlük anlamı olarak yukarı kaldırılmış, yükseltilmiş, yüceltilmiş manasındadır. Hadis terminolojisinde ise kaynağı Hz. Muhammed'e dayanan ve muttasıl veya munkatî bir senedle rivayet edilmiş olan bütün söz, fiil ve takrirlerle merfu hadis adı verilmiştir. Hz. peygamber'e ait sözlerin merfu olarak isimlendirilmesi onun hadislerinin sahabe ve tabiun'dan ayrılmasını sağlamaktır. Merfu isimlendirmesi sened için değil, metin için söylenmiştir.

Merfû hadis, **sarahaten (açık merfu)** ve **hükmen merfu** olmak üzere iki kısma ayrılır. Hadis içerisinde Hz. Muhammed'e ait bir söz, fiil, takrir veya vasıftan söz ediliyorsa bu sarahaten (açık merfu) bir hadistir. Sahabeden birinin, önceki peygamberler ya da gelecekte olacak olaylar veya şahsi görüş ve kanaatine dayanması mümkün olmayan konulara dair verdiği haberlere **hükmen merfu** hadis adı verilir.

c. Mevkûf Hadis: Sahabenin söz, fiil ve takrirlerine dair muttasıl veya munkatî haberlere **mevkuf hadis** adı verilir. Mevkuf hadiste sened sahabide kalır, Hz. Muhammed'e ulaşmaz. Mevkuf hadis sadece sarahaten (açıkca) mevkuf olabilir. Mevkuf hadise örnek olarak "...Ebû Hureyre: "*Mü'min, mü'minin aynasıdır; onda bir kusur görürse düzeltir*" ifadesi verilebilir.

d. Maktu Hadis: Tabiun'dan birine izafe olunan söz, fiil veya takrirlerle maktu hadis denir. Etbau't-tabiîn de tabiîler gibi değerlendirilir. Maktu hadise örnek olarak "...Hasan el-Basri şöyle demiştir: "*Selam vermek sünnettir, almak ise farzdır*" ifadesi verilebilir.

5. SIHHAT VEYA HÜKÜM AÇISINDAN HADİSLERİN SINIFLANDIRILMASI

a. Sahih Hadis: "Adalet ve zabt sahibi râvilerin muttasıl senedle rivayet ettikleri şazz ve muallel olmayan hadistir. Bir hadise sahih diyebilmek için;

- Senedinin kesintisiz (muttasıl) olması
- Râvilerinin tamamının adil ve zabıt (öğrendiğini eksiksiz-artıksız ezberleyen ve nakleden) kimseler olması
- Sika bir râvinin, kendisi gibi sika râvilere muhalif olarak naklettiği (şazz) bir hadis olmaması
- Hadis'in illetten uzak olması gerekmektedir.

b. Hasen Hadis: Zabtı biraz zayıf olan râvilerin muttasıl senedle rivayet ettikleri şazz ve muallel olmayan hadislere denir.

c. Zayıf Hadis: Sahih ve hasen hadis şartlarını taşımayan hadislere zayıf hadis adı verilir. Hadislerde zayıflık genelde senede inkıtâ (kopukluk) bulunması veya râvide cerhi gerektiren bir halin bulunmasından kaynaklanır.

Seneddeki inkıta' sebebiyle zayıf hadis çeşitleri;

a. Mürsel Hadis: Tâbiîn'in sahabiye atlayarak Hz. Muhammed'e izafe ettiği hadistir. Mürsel hadisin zayıf sayılmasının sebebi, senedindeki kopukluktur.

b. Munkatı' Hadis: Senedi muttasıl olmayan hadistir. Bu tür hadisin Hz. Muhammed'e isnad edilmesi ile bir başkasına isnadı arasında hiçbir fark yoktur. Senedin herhangi bir yerinden bir râvinin düşürülmesi veya senedin farklı yerlerinden peş peşe olmamak şartıyla birden fazla râvinin düşürülmesi halinde de hadis munkatı' olarak adlandırılır.

c. Mu'dal Hadis: Senedin herhangi bir yerinden peş peşe iki veya daha çok râvinin düştüğü hadistir. Mu'dal hadis, munkatı' hadisten daha zayıftır.

d. Muallak Hadis: Senedin baş tarafından bir veya birkaç râvi ya da müntehasına kadar senedin bütünüyle hafzolunduğu hadistir.

e. Müdelles Hadis: Senede dâhil bir râvinin ismini atlayarak, orada böyle biri yokmuş izlenimini verecek şekilde senedi sevketmeye tedlis denir. Tedlis yapan râviye müdellis, seneden düşürülen râviye medellesün anh, tedlis ile rivayet edilen hadise de müdelles denir.

Râvideki cerhi gerektiren durumlara göre zayıf hadisin çeşitleri;

a. Mevzu Hadis: Hz. Peygamber adına yalan uydurmak ile cerhedilmiş râvinin rivayetine denir.

b. Metruk Hadis: Yalancılıkla itham edilmiş bir râvinin rivayetinde yalnız kaldığı hadise metruk veya matruh denir.

c. Münker Hadis: Farklı tarifleri olmakla birlikte iki ana tarifi vardır. Birincisi, zayıf bir râvinin sika râviye muhalif olarak rivayet ettiği hadistir. İkincisi, sika olsun olmasın râvisi tek kalan hadistir.

d. Muallal Hadis: Görünürde sahih olmakla beraber, gizli bir illet taşıyan hadislere muallal veya ma'lul denir. Hadisin illetini bulan muhaddise de muallil denir.

e. Müdrec Hadis: Hadiste olmayan bir sözün, hadise bitişik olarak zikredilmesine idrac, bu tür hadislere de müdrec hadis denir. Bu Hz. Muhammed'in sözüne bir râvinin karışması anlamına gelmektedir.

f. Maklûb Hadis: Sika râvilere muhalefet veya seneddeki râvi isimlerini ya da metnin bazı kelimelerini takdim-tehirlle rivayet etmekle gerçekleşir.

g. Muztarib Hadis: Birden çok rivayeti bulunduğu halde rivayetlerinin birini diğere tercih edecek sebep bulunamayan hadislere muztarib hadis denir. Bu durumun sebebi bir râvinin iki veya daha çok hadis rivayet etmesinden ya da birçok râvinin değişik senedlerle rivayet etmesidir.

h. Şâz Hadis: Şâz hadisin farklı tarifleri vardır. "Sika bir râvinin tek başına rivayet ettiği hadis" diye tarif edilirken, ayrıca "sika bir râvinin diğer sika râvilere muhalif olarak rivayet ettiği hadis" şeklinde de tarif edilmiştir.

i. Musahhaf Hadis: Kelimesi nokta değişikliğine uğramış hadise musahhaf hadis denir.

j. Muharref Hadis: Kelimesi hareke değişikliğine uğramış hadise muharref hadis denir.

▶ 6. HADİS UYDURMA GİRİŞİMLERİNİN SEBEPLERİ

▶ GRUP GÖRÜŞÜNÜ SAVUNMA

Aşırı tarafgirlik, fırkacılık ve grupçuluk, bireylerin dini bilinçlerini zedelemiş ve kendi çıkarları doğrultusunda Hz. Muhammed'e yalan isnad etmekten geri durmamışlardır.

Siyasi ayrışmaların itikadî bölünmeye yol açmasının ardından ortaya çıkan gruplar, kendilerine dayanak bulmak ve haklılıklarını ispat etmek için insanların itiraz etmekte zorlanacakları deliller bulma arayışına girmişlerdi. Bu noktada da ellerindeki en önemli güç hadisler olmuştur. Henüz bir araya getirilmemiş hadisler, gruplar tarafından öncelikli olarak liderlerini taltif etmek veya rakiplerini tahkir etmek amacıyla kullanılmışlardır.

▶ İSLAM DÜŞMANLIĞI

Müslümanların birliğini bozmak, inançlarını zayıflatmak isteyen gruplar İslam dini-ne zarar vermek için bir takım yollar arıyorlardı. Kur'an'ın tahrife kapalı olması, İslam düşmanlarını hadis üzerinden dine zarar vermeye yöneltti. Hedeflerine ulaşmak için Müslüman kisvesi altında hareket eden kişi veya gruplar, Hz. Muhammed'e birtakım sözler isnad ederek İslam dışı hurafeleri dine yerleştirmeye çalışmışlardır.

▶ İSLAM'A HİZMET ARZUSU

Bazı Müslümanlar iyiliği yayma ve kötülükten uzaklaştırma düşüncesiyle hadis uydurmuşlar ve bu şekilde Allah'ın rızasını kazanmayı hedeflemişlerdir. Ancak yaptıklarının İslam düşmanlığından herhangi bir farkı yoktur.

▶ ŞAHSİ MENFAAT ELDE ETME DÜŞÜNCESİ

Kişisel ikballerini düşünen bazı menfaatperestler, idarecilere yaranmak ve maddi kazanç elde etmek amacıyla siyasilerin istek ve yaşam şekillerine uygun sözleri hadis gibi göstermişlerdir.

Odaklan !..

Özellikle İslam tarihinin ilk dönemlerinde Hz. Ali taraftarı olan bir takım çevreler, bol miktarda hadis uydurmuşlardır. Hz. Osman'ın şehit edilmesinin ardından yaşanan fitne döneminde bilinçli ve sistemli bir hadis uydurma faaliyeti gerçekleştirilmiştir.

▶ HADİS MERKEZLERİ

İslam Tarihinde hadis ilmi yönünden çeşitli ilim merkezleri ortaya çıkmıştır. Hadisin coğrafi merkezleri arasında; Medine, Mekke, Şam, Kûfe, Basra, Bağdat, Cezîre, Yemen, Mısır, Mağrib ve Endülüs, Horasan, Maverâünnehir sayılabilir.

ÜNİTE -2 - TEST

1. Râvileri, dînî-ahlâkî karakterleri ile hafıza güçleri ve zihnî yetileri açısından inceleyen ilim dalına **Cerh ve Tâ'dîl İlmi** denilmektedir. Cerh ve ta'dil bakımından râviler, **metain-i aşere** denilen on noktadan incelenirler. Bu on noktanın beş tanesi râvinin adalet vasfına, beş tanesi de zabt vasfına yöneliktir.

Buna göre aşağıdaki ilim dallarından hangisi ravinin zabtı ile ilgili değildir?

- A) Fartu'l-gaffet
B) Fahşu'l-galat
C) Vehm
D) Fısku'r-râvî
E) Muhalefetu's-Sikât

3. Bir râvi, adalet vasfına dair çeşitli yönlerden incelenir. Bunlardan birisi de, Râvinin hadis rivayetinde yalan ile itham edilmesidir. Bu tür râvilerin rivayetlerine metrûk veya matrûh adı verilir.

Bahsedilen ta'n noktası hangisidir?

- A) Kizbu'r-Râvi
B) İtihamu'r-Râvi bi'l-Kizb
C) Fısku'r-Râvi
D) Cehâletu'r-Râvi
E) Bid'atu'r-Râvi

2. Aşağıdaki ilim dallarından hangisi ravinin adaleti ile ilgili **değildir?**

- A) Kizbu'r-râvî
B) İttihâmu'r-râvî bi'l-kizb
C) Bid'atu'r-râvî
D) Cehâletu'r-râvî
E) Muhâlefetu's-sikât

4. I. Râvinin İslam'ın emir ve yasaklarından herhangi birine uymama halidir.

II. Böyle bir râvinin rivayetine münker adı verilir.

III. Kendisi için de leyyinu'l-hadis (hıfzı veya dindarlığı gevşek) nitelendirilmesi yapılır.

Bazı özellikleri verilen adalet vasfı hangisidir?

- A) Kizbu'r-Râvi
B) İtihamu'r-Râvi bi'l-Kizb
C) Fısku'r-Râvi
D) Cehâletu'r-Râvi
E) Bid'atu'r-Râvi

5. Bir râviyle alakalı olarak;
I. Râvi tanınmıyorsa
II. Râvinin rivayeti mübhem olarak isimlendirilseyse,
III. Râvinin kendisine mechûl denilseyse
Adalet vasfına yönelik bu ta'n noktası hangisidir?

- A) Cehâletu'r-Râvi
B) Bid'atu'r-Râvi
C) İtihamu'r-Râvi bi'l-Kizb
D) Kizbu'r-Râvi
E) Fısku'r-râvi

6. Bir râvinin dikkat etmesi, özen göstermesi gereken noktalarda gaflet içerisinde olması onun zabt açısından ne ile eleştirilmesine sebebiyet verir?

- A) Kesretu'l-Ğalat
B) Fartu'l-Ğaffle
C) Vehm
D) Muhalefetu's-Sikât
E) Su'ul-Hıfz

7. Münker, müdrec, maklub, muztarib, musahhaf ve muharref olarak isimlendirilen hadislerin râvileri hangi yönden eleştirilmişlerdir?

- A) Kesretu'l-Ğalat
B) Fartu'l-Ğaffle
C) Vehm
D) Muhalefetu's-Sikât
E) Su'ul-Hıfz

8. Cerh ve tadil neticesinde râvilerle ilgili olarak aşağıda verilen nitelendirmelerden hangisi **yanlıştır**?

- A) Muaddel, ta'dil ve tezkiye edilmiş râviler demektir.
B) Cerh edilmiş râviler mecruh denir.
C) Sadece bir râvinin kendisinden hadis rivayet ettiği kişiye mechulu'l-ayn denir
D) Güvenilir râviler, sikat grubunu oluştururlar.
E) Mechulu'l-ayn olarak nitelendirilen râvinin rivayeti kabul edilir.

9. Aşağıdaki muhaddislerden hangisinin eseri sünen tarzı eserlerden **değildir**?

- A) Ebu Davud
B) Tirmizî
C) Ahmed b. Hanbel
D) İbn Mace
E) Nesâî

10. Fıkıh bablarına göre tasnif edilmiş ahkâm hadislerini içeren eser türüne ne ad verilir?

- A) Musannef
B) Sünen
C) Munteka
D) Müstahrec
E) Zevâid

11. Senedin herhangi bir yerinden peş peşe iki veya daha çok râvinin düştüğü hadise denir.

Cümlede boş bırakılan yere gelebilecek en uygun ifade hangisidir?

- A) Mu'dal Hadis
- B) Muallak Hadis
- C) Müdelles Hadis
- D) Munkatı' Hadis
- E) Mürsel Hadis

12. I. Herhangi bir hadis kitabındaki hadisleri başka senedlerle yeni bir kitapta toplamak suretiyle oluşturulan eser türüdür.

II. Rivâyetlerdeki farklılıkları tespit bakımından son derece önemli eserlerdir.

III. Ebû Nuaym el-İsfahânî bu türde eser kaleme almıştır.

Bazı özellikleri verilen eser türe hangisidir?

- A) Müstedrek
- B) Zevâid
- C) Müstahrec
- D) Munteka
- E) Âsâr

13. Hangisi Fıkıh bablarına göre tasnif edilmiş ahkâm hadislerini içeren eserlerdir?

- A) Musannef
- B) Sünen
- C) Asar
- D) Munteka
- E) Müstahrec

14. Hangisi bir hadis müellifinin kendi şartlarına uyduğu halde kitabına almadığı hadisleri, başka bir müellifin bir araya getirmek suretiyle tasnif ettiği eser türüdür?

- A) Munteka
- B) Sünen
- C) Zevâid
- D) Müstedrek
- E) Asar

15. Bu tür hadis kitaplarında;

I. Hadislerin başından bir kısmı verilip hadisin farklı isnadları kanalları verilir.

II. Genellikle sahâbe ismine göre tertip edilmişlerdir.

III. Hadis metinlerinin ilk harflerine göre alfabetik olarak yazılmış olanları da vardır.

Bazı özellikleri verilen hadis kitap türü hangisidir?

- A) Etraf
- B) Rical
- C) Fedâil
- D) Meğazi
- E) Siyer

KONU TESTİ - 1

1. Hadis kelimesi Kur'an-ı Kerim'de de farklı anlamlarda geçmektedir. Bunlardan birisi de “اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ” (Zümer, 23): Allah sözün en güzelini indirmiştir.” ayetidir.

Yukarıdaki ayet-i kerimede geçen hadis kelimesi hangi anlamda kullanılmıştır?

- A) Haber
B) Tavır
C) Kanun
D) Bilgi
E) Tebliğ

2. Bir hadisle ilgili olarak;
I. Hadisi rivayet eden râvilerin isim zincirine sened denir.
II. Sözü Hz. Muhammed'e ulaştırma işine de isnad adı verilir.
III. İsnad, dinde yer almayan dine girmesine engel olmak içindir.
Verilen bilgilerin hangisi veya hangileri doğrudur?

- A) Yalnız I
B) I ve II
C) I ve III
D) II ve III
E) I-II-III

3. İslam Tarihinde hadis ilmi yönünden çeşitli ilim merkezleri ortaya çıkmıştır. Âlimler hadis yolculuklarına çıkarak bu şehirlere gitmişlerdir.

Aşağıdaki şehirlerden hangisi sahabe döneminde hadis öğrenmek için gidilen yerlerden değildir?

- A) Medine
B) Kûfe
C) Bağdat
D) Basra
E) Şam

4. **Aşağıdaki özelliklerden hangisi hadis ilmiyle uğraşan bir öğrenci de olması beklenen özellikler arasında sayılmaz?**

- A) İhlâs
B) Hadisi ehlinden almaya çalışma
C) Öğrendiğini hayatına tatbik etme
D) Âlim bir aileden gelme
E) Hocasına saygı gösterme

5. Hadis ilminin gelişim süreci çeşitli açılardan tasnif edilmektedir. Bunlardan birisi de siyasi kronolojidir. Hz. Peygamber ve Hulefâ-i Râşidin Döneminden başlayan bu tasnif günümüze kadar gelmektedir.

Siyasî kronolojik tasniflemeye hadis okulu olarak değerlendirebileceğimiz Dâru'l-hadislerin açılması hangi dönemde gerçekleşmiştir?

- A) Endülüs Emevîleri Dönemi
B) Abbasîler
C) Müslüman Türkler Dönemi
D) Memlûklular Dönemi
E) Osmanlılar Dönemi

6. I. Güçlü hafızası sayesinde küçük yaşta Kur'an'ı ezberledi.
II. On yaşından itibaren hadis öğrenmeye başladı.
III. Sahabe ve Tabiun'dan pek çok kimsenin rivayet ve fetvalarını derledi.
IV. En önemli eseri el-Camiu's-sahih'tir.

Bu özellikler hangi hadis âlimine aittir?

- A) Buharî
B) İbn Mace
C) Nesâî
D) Tirmizî
E) Ahmed b. Hanbel

7. Sahabiler, "muksirûn" ve "mukıllûn" olmak üzere iki kısımda ele alınırlar. Binin üzerinde hadis rivayet eden sahabiler muksirun olarak adlandırılır. Bu isimle anılan yedi sahabe vardır.

Aşağıda adı geçen sahabilerden hangisi muksirun olarak adlandırılmaz?

- A) Abdullah b. Ömer
B) Abdullah b. Abbas
C) Hz. Aişe
D) Enes b. Malik
E) Ali b. Ebû Talib

8. **Aşağıdakilerden hangisi hadis ilminin gelişim döneminin özelliklerinden değildir?**

- A) Hadis edebiyatının klasik eserleri bu asırda kaleme alınmıştır.
B) Hadis'in altın çağı olarak nitelendirilir.
C) Düzenli şekilde hadis eğitim ve öğretim merkezlerinin kurulduğu dönemdir.
D) Buharî ve Müslim'in el-Câmiu's-Sahih adlı eserleri bu asırda oluşturulmuştur.
E) Nesâî ve Darimî'nin es-Sünen isimli eserleri bu asırda oluşturulmuştur.

9. Hadis Usûlü, hadis ilminin prensiplerini irdeleyen, açıklayan ve sened ile metnin durumunu anlamaya imkân veren kurallardan oluşan ilimdir. Muhadisler bu ilme dair önemli eserler kaleme almışlardır.

Aşağıdaki eserlerden hangisi hadis usûlüne dair değildir?

- A) Ma'rifetu ulumi'l-hadis
B) El-Kifâye fî ilmi'r-rivâye
C) El-İsâbe fî temyiz'is-Sahâbe
D) İhtisâru Ulumi'l-hadis
E) Tedrîbu'r-râvî fî şerhi takrîbi'n-nevevî

10. Hadis ilmine son derece büyük önem veren âlimler, onun hangi yolla öğrenilmiş olduğunun belirlenmesine de önem vermiş ve her bir yöntemi uygun bir terimle ifade etmişlerdir. Bunlardan birisi de, hocanın ezberinden veya yazılı bir metinden okuyarak rivayet ettiği hadisleri yazdırmasıdır.

Yukarıda tarifi verilen hadis öğrenim ve öğretim metodu hangisidir?

- A) İmlâ
- B) Sema'
- C) Kıraat
- D) İcazet
- E) Münavele

11. Hadis öğrenim ve öğretim metodlarından olan vicâde, bir kimsenin yazma bir risale veya kitabı bulmasına veya bir şekilde sahip olmasıdır.

Aşağıdaki isimlerden hangisi eserinde bu metoda çok fazla yer vermiştir?

- A) Tirmizî
- B) Ahmed b. Hanbel
- C) Suyutî
- D) Askalânî
- E) Malik b. Enes

12. Kütüb-ü Sitte içerisinde yer alan;

- I. Hadis öğrenimi için Rey, Vasıt, Basra, Bağdat, Şam, Mısır ve Hicaz gibi bölgelere yolculuklar gerçekleştirmişdir.
- II. es-Sünen adlı eserinde 4341 hadise yer vermiştir.
- III. 273/886 yılında Kazvin'de vefat etmiştir.

Hakkında bazı bilgiler verilen müellif kimdir?

- A) İbn Mâce
- B) Nesaî
- C) Tirmizî
- D) Ebû Davud
- E) Buharî

13. Hadis ilminin tasnif şekilleri arasında geçirdiği aşamalar da yer almaktadır. Bunlar arasında;

- I. Yaklaşık olarak dört asrı içeren miladi XVI. asırdan XIX. asrın sonlarına kadar geçen süreyi kapsayan
- II. Genel olarak geçmiş birikimin tekrar edildiği
- III. Literatür olarak Nazm, Haşiye, Muhtasar ve Şerhlerin rengini verdiği Dönem yer almaktadır.

Bazı özellikleri verilen dönem hangisidir?

- A) Oluşum
- B) Gelişim
- C) Açılım
- D) Daralma
- E) Modern

14. Herhangi bir hadis kitabındaki hadisleri başka senedlerle yeni bir kitapta toplamak suretiyle oluşturulan eser türüne ne isim verilir?

- A) Musannef
- B) Câmi'
- C) Müstahrec
- D) Müstedrek
- E) Zevâid

15. Bu tür hadislerle ilgili olarak;

- I. Lafzan ve ma'nen olmak üzere ikiye ayrılırlar.
- II. Kesin bilgi ifade ederler.
- III. Aklın, yalan üzerinde birleşmelerini âdeten mümkün görmediği râviler topluluğunun, her nesilde, kendileri gibi bir topluluktan alıp naklettiği hadistir.

Tanımları yapılıır.

Bazı özellikleri verilen hadis literatürde hangi ismi almıştır?

- A) Âhâd Hadis
- B) Mütevatir Hadis
- C) Kudsi Hadis
- D) Merfu Hadis
- E) Mevkûf Hadis

16. Merfu hadislerle alakalı olarak;

I. Merfû' kelimesi sözlük anlamı olarak yukarı kaldırılmış, yükseltilmiş, yüceltilmiş manasındadır.

II. Hz. Peygamber'e ait sözlerin merfu olarak isimlendirilmesi onun hadislerinin sahabe ve tabiun'dan ayrılmasını sağlamaktır.

III. Merfu isimlendirmesi metin için değil, sened için söylenmiştir

İfadelerinden hangileri doğrudur?

- A) Yalnız I
- B) I ve II
- C) I ve III
- D) II ve III
- E) I-II-III

17. Sahabenin söz, fiil ve takrirlerine dair muttasıl veya munkatî' haberlere adı verilir.

Boş bırakılan yere gelebilecek en uygun ifade hangisidir?

- A) Merfu Hadis
- B) Mevkûf Hadis
- C) Maktu Hadis
- D) Sahih Hadis
- E) Hasen Hadis

18. Hadis kitaplarında sözün sahibine göre hadisler tasnif edilmiştir. Bu bağlamda Hasan el-Basrî şöyle demiştir: "...” ifadesi kitaplarda hangi isimle anılmıştır?

- A) Merfu Hadis
- B) Mevkûf Hadis
- C) Maktu Hadis
- D) Sahih Hadis
- E) Hasen Hadis

19. Bu tür hadiste;

- I. Sened sahabide kalır, Hz. Muhammed'e ulaşmaz.
- II. Sadece sarahaten (açıkca) olabilir.
- III. Söz, fiil ve takrirlerin muttasıl veya munkatı' haberler olması gerekir.

Bu özellikler hangi tür hadise aittir?

- A) Âhad hadis B) Kudsî hadis
- C) Merfu hadis D) Maktu hadis
- E) Mevkuf hadis

20. I. Senedinin kesintisiz (muttasıl) olması gerekir.

II. Râvilerinin tamamının adil ve zabıt (öğrendiğini eksiksiz-artıksız ezberleyen ve nakleden) kimseler olması gerekir.

III. Hadis'in illetten uzak olması gerekir.

Sahih hadis ile ilgili bunlardan hangileri söylenebilir?

- A) Yalnız I B) I ve II
- C) I ve III D) II ve III
- E) I-II ve III

21. Aşağıdaki hadis türlerinden hangisi seneddeki inkıtâ sebebiyle zayıf hadisler içerisinde zikredilmez?

- A) Mürsel Hadis
- B) Munkatı' Hadis
- C) Mu'dal Hadis
- D) Müdelles Hadis
- E) Metruk Hadis

22. I. Senedi muttasıl olmayan hadistir.

II. Bu tür hadisin Hz. Muhammed'e isnad edilmesi ile bir başkasına isnadı arasında hiçbir fark yoktur.

III. Senedin farklı yerlerinden peş peşe olmamak şartıyla birden fazla râvinin düşürülmesiyle olur.

Bazı özellikleri verilen hadis türü hangisidir?

- A) Mürsel Hadis
- B) Munkatı' Hadis
- C) Mu'dal Hadis
- D) Müdelles Hadis
- E) Metruk Hadis

23. Hz. Muhammed'e ait olmayan bir sözün ona isnad edilmesinde farklı saikler gözetilmiştir. Bu saikler her zaman olumsuz olmayabilir.

Hangisi hadis uydurma girişimlerinin sebepleri arasında gösterilemez?

- A) Grup görüşünü savunma
- B) İslam düşmanlığı
- C) İslam'a hizmet arzusu
- D) Şahsi menfaat elde etme düşüncesi
- E) Diğer dinleri övme düşüncesi

24. Senede dâhil bir râvinin ismini atlayarak, orada böyle biri yokmuş izlenimini verecek şekilde senedi sevk edilmiş ve bu şekilde rivayet edilen hadise denir.

Cümlede boş bırakılan yere gelebilecek en uygun ifade hangisidir?

- A) Müdelles Hadis
- B) Muallak Hadis
- C) Metruk Hadis
- D) Mu'dal Hadis
- E) Munkatı' Hadis

25. Râvideki cerhi gerektiren durumlara göre zayıf hadisler sınıflandırılmıştır. Bunlardan birisi de görünürde sahih olmakla beraber, gizli bir illet taşıyan hadislerdir.

Tanımlanan hadis çeşidi hangisidir?

- A) Mevzu Hadis
- B) Metruk Hadis
- C) Münker Hadis
- D) Muallel Hadis
- E) Müdrec Hadis

KONU TESTİ - 2

1. (I) İsnad
(II) Şuyuh
(III) Sükût
(IV) Sübût
(V) Tesviye

Bunlardan hangisi/hangileri tedlis çeşitlerinden değildir?

- A) Yalnız II
B) Yalnız IV
C) I ve IV
D) II ve IV
E) I, IV ve V

2. **Râvinin günlük hayatında yalan söyleyen biri olarak tanınması durumuna ne denir?**

- A) Bid'atu'r-râvi
B) Kizbu'r-râvi
C) İttihâmu'r-râvi bi'l-kizb
D) Sû-i hıfz
E) Vehmu'r-râvi

3. **Aşağıdakilerden hangisi râvileri adalet ve zabt sıfatları yönünden inceleyen hadis alanıdır?**

- A) Cerh ve Ta'dil
B) Metâinu Aşere
C) Kitabu'l-Mecrûhin
D) Kitabu's-Sikât
E) Tarihu'r-Ruvât

4. **Aşağıdakilerden hangisi râvinin günahkâr olması nedeniyle cerh edilmesini ifade eder?**

- A) Cehaletu'r-râvi
B) Vehmu'r-râvi
C) Kizbu'r-râvi
D) Fısku'r-râvi
E) Bid'atu'r-râvi

5. **Metâin-i Aşere'den biri olan "Cehaletu'r-râvi" kavramı neye delalet eder?**

- A) Râvinin bilgisizliğine
B) Râvinin unutkanlığına
C) Râvinin vehim sahibi olduğuna
D) Râvinin hafızasının kötülüğüne
E) Râvinin tanınmadığına

6. (I) Muhalefet
(II) Vehm
(III) Gaflet
(IV) Cehalet
(V) Galat

Bunlardan hangisi/hangileri râvinin zabtı açısından yapılmış eleştiri değildir?

- A) Yalnız II
B) Yalnız IV
C) I ve IV
D) II ve IV
E) IV ve V

7. Râvisi tarafından isnad veya metnine aslında olmayan bazı sözler sokulmuş hadistir.

Aşağıdakilerden hangisi tanımlanan hadis türüdür?

- A) Mürsel B) Müdrec
C) Mevkûf D) Mevzu'
E) Maktu'

8. Ebu Hureyre Hz. Peygamber'in (s) şöyle dediğini nakletmiştir: "Abdesti eksiksiz alın; cehennemde yanacak olan toplukların vay haline!"

Bu hadiste geçen "abdesti eksiksiz alın." ifadesi sahabi Ebu Hureyre'ye aittir. Buna göre bu hadis için aşağıdaki tanımlamalardan hangisi doğrudur?

- A) Müdrec B) Maklûb
C) Mahfûz D) Munkatı'
E) Muharref

9. 1. "İbn Ümmi Mektûm ezan okuduğunda yiye için, Bilal ezan okuduğunda yemeyi içmeyi bırakın (oruca başlayın)." hadisinin sahih şekli "2. Bilal geceleyin ezan okuduğunda İbn Ümmi Mektûm ezan okuyuncaya kadar yeyin için." hadisidir.

Buna göre birinci hadis için aşağıdaki tanımlardan hangisi doğrudur?

- A) Muharref
B) Ziyâde
C) Müdrec
D) Maklûb
E) Merdûd

10. İhtilaf halindeki iki hadisten birinin diğerine tercih edilemediği durumlarda bu hadislere ne denir?

- A) Merdûd
B) Musahhaf
C) Tercih
D) Müdelles
E) Muzdarib

11. Hadis metninde geçen kelimenin harflerinde meydana gelen değişiklik nedeniyle ortaya çıkan rivayete ne denir?

- A) Maklûb
B) Muharref
C) Tağyir
D) Tebdil
E) Musahhaf

12. Aşağıdakilerden hangisi isnadda "Uluvv" (âli isnad) kavramını izah eder?

- A) İsnaddaki râvilerin adil ve zabıt olması durumudur.
B) Râvinin hadisi sema yolu ile almasıyla oluşan hadistir.
C) Râvinin Hz. Peygamber'e (s) en kısa yoldan ulaşmasıdır.
D) İsnaddaki râvilerin tanınmış güvenilir kimseler olmasıdır.
E) Râvi ile şeyhin mülakatına dair kesin bir delilin bulunmasıdır.

13. Aşağıdakilerden hangisi “Merfu’ Hadis”in tanımıdır?

- A) İsnadı kopuk olsun veya olmasın Hz. Peygamber’e (s) ulaşan hadistir.
- B) Sahabenin söz ve fiilleridir.
- C) Tabiûnun söz ve fiilleridir.
- D) İsnadı kopuksuz olarak Hz. Peygamber’e (s) ulaşan hadistir.
- E) En az üç ayrı isnad ile Hz. Peygamber’e (s) ulaşan hadistir.

14. “Ebu Bekir, Ömer ve Osman namazda (kıraatta) besmeleyi açıktan okumazlardı.”

Bu hadis için aşağıdaki tanımlardan hangisi doğrudur?

- A) Merfu’
- B) Mürsel
- C) Mevkûf
- D) Maktu’
- E) Mevzu’

15. Aşağıdaki muhaddislerden hangisi Kütüb-i Sitte müelliflerinden **değildir**?

- A) Darimi
- B) Buhari
- C) Müslim
- D) Nesai
- E) Tirmizi

16. (I) Kıssacılık

(II) Taassub

(III) İslam Düşmanlığı

(IV) Şairlik

(V) Maddi çıkar sağlama

Bunlardan hangisi/hangileri hadis uydurma sebeplerinden değildir?

A) Yalnız I

B) Yalnız IV

C) I ve III

D) III ve IV

E) IV ve V

17. Hadis tarihinin ilk zamanlarında **değişik beldelere dağılmış yazılı veya hafızalarda bulunan hadislerin bir araya getirilmesine ne denir?**

A) Tasnif

B) Tedvin

C) Şifahi rivayet

D) Kitâbet

E) Mükâtebe

18. Sahabeye mülaki olan (karşılaşan) ve onlarla sohbeti olan kimselere..... denir.

Tanımda boş bırakılan yere aşağıdaki kavramlardan hangisi gelmelidir?

A) Râvi

B) Sahâbi

C) Şeyh

D) Tâlib

E) Tâbii

19. “er-Rıhle fi Talebi’l-Hadis” deyimi ne ifade eder?

- A) Yeni ülkeler fethetme faaliyetlerini
- B) İslam dünyasının genişleme sürecini
- C) Hadis toplamak için yapılan yolculukları
- D) Uzak doğuya yapılan ticari seyahatleri
- E) Büyük şehirlere yerleşen âlim sahabileri

20. Râvinin hadis rivayet ederken “kara’tu alâ fulan” veya “kurie alâ fulan ve ene esmeu” demesi tahammül yöntemlerinden hangisine delalet eder?

- A) Münâvele
- B) Sema
- C) Vicâde
- D) Arz
- E) Mükâtebe

21. Aşağıdakilerden hangisi “Tahammülü’l-Hadis” yöntemlerinden biri değildir?

- A) Mülakat
- B) İ’lam
- C) Vasiyye
- D) Vicâde
- E) Mükâtebe

22. Aşağıdakilerden hangisi Hz. Peygamber’in (s) hadislerin yazılmasını yasaklamasının sebebidir?

- A) Hadislerin tahrif edilmesi korkusu
- B) Hadisin dini bir değerinin olmaması
- C) Hadislerin ezberlenmesini teşvik etmesi
- D) Hadis-sünnet ayırımına önem vermesi
- E) Hadislerin Kur’an ile karışma tehlikesi

23. Aşağıdaki tespitlerden hangisi hadislerin yazılması açısından doğrudur?

- A) Hadisler Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında yazılıyordu.
- B) Hadislerin yazılması dört halife döneminden sonra başlamıştır.
- C) Hadisler Buhari ve Müslim zamanında yazıya geçirilmiştir.
- D) Hadislerin yazılması Ömer b. Abdilaziz’in hilafeti zamanında başlamıştır.
- E) Hadis tarihinde hadisleri ilk defa yazan kişi İbn Şihâb ez-Zühri olmuştur.

24. Cemal, Sıffin ve Hakem olayı gibi siyasi karışıklıklar hadis tarihi açısından aşağıdaki gelişmelerden hangisine yol açmıştır?

- A) Hadislerin yazılması ve tedvin faaliyetlerinin başlamasına
- B) Hadislerin Buhari ve Müslim gibi âlimlerce tasnif edilmelerine
- C) Güven ortamının kalkması nedeniyle hadiste isnad uygulamasının başlamasına
- D) Hadis râvilerinin cerh ve ta'dil yöntemleriyle incelenmelerine
- E) Daru'l-Hadislerin kurulması suretiyle hadis naklinin kurumsallaşmasına

25. Aşağıdakilerin hangisi mezhepler arası kutuplaşmaların hadis tarihindeki sonuçlarından biridir?

- A) Kelamda istiva meselesinin tartışılması
- B) Hadisçilerin müşebbihe olarak eleştirilmeleri
- C) Kaderin Mu'tezile mezhebi tarafından inkâr edilmesi
- D) Uydurma hadislerin ortaya çıkması
- E) Hadisler üzerinde şüphe ve tartışmaların oluşması

KAVRAMATİK

Âdâbu'l-Kudât: Hâkimlerin yargılamada uyması gereken usuller. Muhakeme usulüdür.

Adâbu'l-Muhaddis: Hadis rivayet eden kimsenin, hadis hocasının günlük hayatında ve bilhassa hadis öğretimi esnasında uyması gereken hususlar, muâşeret kaideleridir.

Âdâbu's-Şeyh: Şeyh denilen ve kendisine müracaat edenlere hadis rivayet eden muhaddisin bilhassa hadis rivayetinde uyacağı kaideler manasındadır.

Âdid: Eksikliği bulunan bir haberin eksikliğini gideren ikinci bir haber için kullanılan kavramdır.

Ahkâm: Sözlükte “hükümler” manasına gelir. Hadis İlminde câmî ya da musannef denilen ve belli konulardaki hadisleri ihtiva eden kitaplardaki ana konulardan birinin adıdır.

Akdiyye: Hükümler, yargı kararları, yargılama usulüdür.

Akika: Yeni doğan çocuğun bir haftalık olduğunda adına kesilen kurbandır.

'Ale'l-Vech: Hadisi usûlüne uygun, doğru bir şekilde, hocanın söylediği gibi yazmak/rivayet etmektir.

'Ale'r-Ricâl: Hadisleri râvîlerine göre sınıflandırarak hadis kitabı yazma; Bu şekilde yazılmış olan kitaptır.

Amel fi's-Salât: Namaz esnasında yapılan ve çok yapıldığında namazın bozulmasına yol açan davranışlardır.

Asahhu'l-Kütüb: “(Hadis) kitaplarının en sahîhi” demek olup âlimlerin büyük çoğunluğuna göre Buhârî'nin el-Câmi'u's-Sahîh'i böyle kabul edilir. Bu tabirle hem Buhârî'nin hem de Müslim'in el-Câmi'u's-Sahîh'leri birlikte de kastedilebilir.

Ashâbü'l-Elf: 1000 ile 2000 arasında hadis rivayet eden sahâbîler için kullanılan terimdir.

Ashâbü'l-Ülûf: 2000'den fazla hadis rivayet eden sahâbîler için kullanılan terimdir.

Atîra: Müşriklerin Recep ayında putları için kestikleri ve İslam'ın yasakladığı kurban çeşididir.

Bâb: Hadis kitaplarında aynı konudaki hadislerin bir arada bulunduğu kitâb başlıklı ana bölümler içinde yer alan tâli bölümlere denir.

Bed'u'l-Halk: Yaratılışın başlangıcıdır.

Bed'u'l-Vahy: Vahyin başlangıcı, vahyin Peygamberimize ilk gelişi. Bu bölümde, Mekke döneminde, Şam'a giden bir kervanın başında bulunan Ebu Süfyan'la Bizans kralı Hirakliyus arasında, Peygamberimiz hakkında geçen konuşmaya dair uzunca bir rivayet bulunmaktadır.

Bernâme: Bir kimsenin, içinde, hocalarının isimleri, senedleri, başından geçen olaylar, rivayetleri, mektuplaşmaları, şiirleri gibi şeyleri toplamış olduğu kayıt defteri, kitabıdır.

Beyân/Tebyîn: Peygamber'in kendisine indirilen kitabı, ümmetine açıklaması, onları ihtilaf ettikleri konularda aydınlatmasıdır.

Bey'at, Biat: Devlet başkanının seçiminde, ona ve diğer yöneticilere verilen bağlılık ve itaat sözüdür.

Birr ve Sıla: İyilik ve akrabayı ziyaretir.

Buldâniyye: Hadis edebiyatı içinde bazı muhaddislerin, belli bir beldeye mensup hadisçilerin rivayet ettikleri hadisleri bir araya getirerek tasnif ettikleri çoğu cüz şeklindeki müstakil verilen isimdir.

Buyû': Ticaret, alım-satımıdır.

Cami': Hz. Peygamber'in çeşitli konulardaki hadislerini bir araya getiren kitaplara denir. Genellikle şu sekiz konudaki hadislerden oluşurlar:

Akâ'id (iman ve iman ile ilgili konular)

Ahkâm (ibadet ve muamelât)

Rikâk (İman ve ibadet duygularının güçlenmesi, dünya sevgisinin zayıflaması)

Âdâb (Yeme-içme ve öteki günlük hayatta işlenen diğer işlerde uyulacak ahlak kaideleri)

Tefsir, Tarih ve Siyer (Kur'ân-ı Kerim Tefsiri, kainatın yaratılışından Hz. Peygamber zamanına gelinceye kadar gelmiş geçmiş peygamberler ve insan toplulukları, nihayet Allah Resulünün hayatı, zamanında geçen olaylar)

Şemâ'il (Hz. Peygamber'in özellikleri, günlük yaşayışı ve üstün ahlaki meziyetleri)

Fiten (Hz. Peygamber'in ebedî hayata göç etmesinden sonra ve Kıyamete yakın meydana gelecek olaylar)

Menâkib ve Mesâlib (Bir kısım sahabîlerin menkibeleri).

Cârih: Herhangi bir râvîyi, adâlet ve zabt sıfatlarını tam taşımadığını söyleyerek tenkid eden kimsedir..

Cehâlet: Bir kimsenin şahsının yani kim olduğunun veya cerh-ta'dîl yönünden durumunun ne olduğunun bilinmemesidir.

Cem‘ ve te’lif: Cem‘, Arapça’da dağınık olan şeyleri bir araya getirmek demektir. Te’lif ise uzlaştırma demektir. Cem‘ ve te’lif ise, çelişen hadislerin her ikisini, birden çok ise hepsini bağdaştırarak, herhangi birini terk etmeden birlikte geçerli saymak demektir. Buna tevcîh, haml, te’vîl gibi isimler de verilir.

Cem‘u’t-turuk: hadisin farklı kanallarının toplanması demektir.

Cenâiz: Cenazeler. Cenaze namazı ve cenaze ile ilgili diğer hususlardır.

Cezâu’s-Sayd: Hac esnasında, ihramlı iken avlanmanın veya ihramlıya yasak olan bir şeyi yapmanın dini cezasıdır.

Cizye ve Muvâdaa’: Cizye, Ehli kitab’dan alınan vergi; muvâdaa, savaşıyan iki tarafın silah bırakması (mütareke)dır.

Cumua’: Cuma namazıdır.

Da’vetu’l-Mazlum: Mazlumun duasıdır.

Daavât: Dualardır.

Dâru’l-Hadîs: “Hadis yurdu” demek olan bu tabir özellikle hadis ve hadis ilimleri öğrenimi için açılan medreselerin adıdır.

Delâil: Resûlullah’ın -sallelâhu aleyhi ve sellem- peygamberiliğini gösteren, bunun delili olan halleri, mucizeleridir.

Edâ’: Bir hadisi usûlüne uygun olarak başkasına nakletmektir.

Edâhi-Dahâyâ: Kurbanlıklara verilen addır.

Edeb, Âdâb: Edep, edepler, usûl ve yöntemlerdir.

el-Eimmetu’l-Hamse: Beş büyük hadis âlimi demektir. Bunlar: Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâ’î ve Tirmizî’dir.

el-Hadîsu’n-Nebevî: Hz. Peygamber’e ait olan hadîse denir Mutlak olarak “hadîs” denince bu anlaşılır.

el-Kütübu’l-Hamse: Buhârî ve Müslim’in el-Câmi’u’s-Sahîh, Ebû Dâvûd, Nesâ’î ve Tirmizî’nin es-Sünen isimli hadis kitaplarına verilen isimdir.

el-Kütübu’s-Seb’a: Buhârî ve Müslim’in el-Câmi’u’s-Sahîh, Ebû Dâvûd, Nesâ’î, Tirmizî, İbn Mâce ve Dârimî’nin es-Sünen isimli hadis kitaplarıdır. Bu kümede Dârimî’nin es-Sünen’i yerine İmâm Mâlik’in el-Muvatta’ını kabul eden âlimler de vardır.

el-Kütübu’s-Selâse: Buhârî ve Müslim’in el-Câmi’u’s-Sahîh, İmâm Mâlik’in el-Muvatta’ı isimli hadis kitaplarına verilen isim. Bir diğer tanımı ise Ebû Dâvûd, Nesâ’î ve Tirmizî’nin es-Sünen isimli hadis kitaplarına verilen isimdir.

el-Kütübu't-Tis'a: Buhârî ve Müslim'in el-Câmi'u's-Sahîh, Ebû Dâvûd, Nesâ'î, Tirmizî, İbn Mâce ve Dârimî'nin es-Sünen, İmam Mâlik'in el-Muvatta' ve İmam Ahmed'in el-Musned isimli hadis kitaplarına verilen isimdir.

Elfâz mine'l-Edeb: Konuşma âdâbı, güzel konuşma, kötü sözden kaçınma dedektir.

Emîru'l-Mü'minîn fi'l-Hadîs: Hadis ilmindeki derin vukufu ve liyakati sebebiyle bu ilimde önder sayılan âlim, muhaddistir.

Emsâlu'l-Hadîs: Hz. Peygamber'in bazı konuları anlatırken yaptığı benzetmeleri ihtiva eden hadislere denir.

Erba'ûn: Türkçede "kırk hadis" özel tabiriyle bilinen ve kırk hadisten meydana gelen hadis derlemelerine denir.

es-Sunenu'l-Erba'a: Ebû Dâvûd, Nesâ'î, Tirmizî ve İbn Mâce'nin Sunen isimli kitaplarıdır.

Eşrâtu's-Sâ'a: Kıyamet Alametlerine denir.

Eşribe: İçilmesi helal ve haram olan şeyler ve içmenin edeleridir.

Etbâ'u't-Tâbi'in: Tâbi'îlerle görüşüp onlardan hadis rivayet edenler olarak tanınırlar. Hadis Tarihinde Hz. Peygamber'in hadislerini nakleden üçüncü nesil olarak bilinirler.

Et'ime: Yenilip içilmesi helal ve haram olan şeyler ve yeme içme âdâbıdır.

Evâil Kitapları: İslâm tarihinde bazı işlerin ilk defa yapıldığı yer ve zamanlarını tesbit üzere yazılan kitaplara denir.

Eymân ve Nüzûr-Nezir: Yeminler ve adaklar demektir.

Fadâilu'l-Kur'an: Kur'an'ın faziletleri demektir.

Fadâilu'l-Medine: Medine şehrinin faziletleri demektir.

Fadâilu's-Sahabe: Sahabenin faziletleri demektir.

Fadlu Leyleti'l-Kadr: Kadir gecesinin fazileti demektir.

Fadlu's-Salât: Namazın fazileti demektir.

Fardu'l-Humus: Düşmandan elde edilen ganimetin devlete ait beşte birlik kısmıdır.

Fer'u: Devenin ilk doğan yavrusunun kurban edilmesidir.

Ferâiz: Miras hukukuna denir.

Fevâ'id: Bir kimsenin, başkalarında pek bulunmayan nadir rivayetlerinin toplandığı hadis kitabıdır.

Fey': Düşmanın malından müslümanların eline savaşmadan geçen maldır. Bazılarına göre savaşta sonra alınan maldır. Fey', ganimeti de içine alan bir kavramdır.

Fiten ve Eşrâtu's-Sâ'a: Fiten, İslam toplumunda ortaya çıkan kargaşa ve iç çatlama çatışmaları, eşrâtu's-sâ'a ise Kıyamet alametlerini ifade etmektedir.

Fiten ve Melahim: Toplumsal kargaşa, küçük ve büyük çaplı iç çatışmalardır.

Ğarîbü'l-Hadîs İlmî: Az kullanıldığı, yaygın olmadığı veya manâsı açık olmadığı için anlaşılması zor olan kelimeler ve bunları konu edinen ilim dalı anlaşılır.

Haberu'l-Âhâd: Âhâd haberler. Tek ravi yoluyla gelen haberler. Mütevatir haberin dışında kalan rivayetlerdir.

Hâfız: Hadis âlimlerini tanımlamak için kullanılan tabirdir.

Harâc: Harac. Savaşılarak ele geçirilen düşman arazisinden alınan veya gayri müslim sahipleriyle yapılan anlaşma sonucu senelik olarak alınan toprak vergisidir.

Harm: Hadisin bir kısmını zikredip bir kısmını zikretmemek veya hadisi, manâsı bozmayacak şekilde özetlemektir.

Hars: "Ekin" ve "ekin ekmek" anlamındadır. Ziraat ve çiftçilik kastedilmektedir.

Hâtem: Yüzük kullanma ve Hz. Peygamber'in yüzüğü ve mührü anlamına gelir.

Havâlât: Havâle kelimesinin çoğuludur. Bir kişi üzerindeki borcun, üçüncü kişiye aktarılması demektir. Böylece o borcu ödeme sorumluluğu üçüncü kişi üzerinde olur.

Hiyel: Hile, aldatma ve çare anlamına gelmektedir. Kişinin ibadet, nikâh, alışveriş gibi birçok hususta meşru bir şeye ulaşabilmek için hileli ve gayri meşru yollara başvurması ya da halledemediği bir probleme şeklen meşru sınırlar içinde kalarak çözüm bulmasıdır.

Hudûd: Adam öldürme ve hırsızlık yapana verilen cezalar gibi dinen ölçüsü kesin olarak belirlenmiş cezalardır. (Bu cezalar genellikle Kur'an'da yer alır.)

Hurûf ve Kıraat: Hz. Peygamber'in Kur'an'ı okuyuş biçimi ve farklı kıraatlerdir.

Husûmât: Husûmet kelimesinin çoğuludur. Hukukta bir konu hakkında iki tarafın uyuşmazlığı anlamına gelmektedir ki, anlaşmazlığın tarafları şikâyet üzerine mahkemeye çağırılır.

Hüsnu'l-Huluk: Güzel ahlak, güzel yaratılış demektir.

İstılah: Hadîs âlimlerinin bir kelimeyi sözlük anlamından ayrı özel bir manada kullanmalarına ve bu kelimenin sözlük manasından çıkarak hadis ilminde kazandığı hususi manaya delâlet etmek üzere kullanılışdır.

İhtilâfü'l-Hadîs İlmi: Sağlam bir hadisin yine sağlam bir hadise zıt düşmesi veya öyle görünmesi ya da algılanmasına İhtilâfü'l-hadîs denir. İhtilâfü'l-Hadîs İlmi bu tür zıt görünen hadisleri ele alıp bunları değerlendiren ve zıtlığı çözmeye çalışan ilim dalıdır.

İlelü'l-Hadîs İlmi: Hadislerdeki gizli ve fark edilmesi zor kusurlarla ilgilenen bunları bulmayı ve düzeltmeyi amaçlayan ilim dalıdır.

İtk- İtâka: Köle azad etmek demektir.

İ'tisâm bi'l-Kitab ve's-Sünne: Kitap ve sünnete sarılmak demektir.

İcâre: Sözlükte “ücret” anlamına geldiği gibi, bir şeyi “kiraya vermek” anlamına da gelmektedir. Bir şeyi belirli bir bedel ve ölçüyle bir başkasına kiralamaktır.

İdrâc: Hadisin sened veya metnine, aslında olmayan bir şeyin karıştırılmasıdır.

İhbâs: Vakfetme anlamına gelir.

İhticâc: Hadisi delil olarak kullanmak, delil olarak ileri sürmektir.

İkâmetu's-Salât: Namazın eda edilmesi demektir.

İktisâr: Hadisin, ihtiyaç durumuna göre, bir kısmını bırakıp diğerini rivayet etmekle yetinmektir.

İlhâk: Hadis yazarken yanlışlıkla yazılmamış olan kelimeleri sonradan sayfa kenarına veya satırların arasına eklemektir.

İlim: İlim. Bu bölümde esas olarak hadis ilmi, bu ilmin fazileti, hadis ilminin yöntemi, âdâbı gibi bir takım konular ele alınmaktadır. Başka bir ifadeyle, ilk asırlardan itibaren, İslam tarihinin önemli bir safhasında, “ilim” denilince “hadis” ve “Hadis ilmi” anlaşılmıştır.

İmâmet: Namaz imamlığı ve yöneticilik demektir.

İman ve Şerâihâ: İman ve alametleridir. Bu bölüm, iman konuları yanı sıra o dönemin imanla ilgili tartışmalarına ayrılmış ve bu tartışma konuları rivayetlerle işlenmiştir.

İmâre: Yönetim. Devlet yönetimi ve yerel yönetimlere dair konulardır.

İsmet: Peygamberlerin hepsinde bulunması gereken beş temel özellikten birisidir. İsmet sıfatı gereği hata yaptıklarında Allah tarafından uyarılmış ve hatalarından en kısa zamanda dönmeleri ve tevbe etmeleri sağlanmıştır.

İsnâd veya sened: İsnâd kelimesi bir şeyi bir yere dayamak demektir. Hadis ilminde isnad dendiğinde, hadislerin başındaki râvî silsilesini gösteren isimlerden oluşan râvîler zinciri anlaşılır. Buna sened de denir.

İsrâiliyyât: İsrailiye kelimesinin çoğuludur. Tefsir ve Hadis ilminde Yahudi ve Hristiyan kültürüne ait haberlerdir.

İsti'zân: Bir mekâna girmek için sahibinden izin istemektir.

İstikrâz: Ödünç istemek demektir.

İstitâbetu'l-Mürteddin: Mürted, İslam Dini'nden dönenlerin tövbeye davet edilmeleridir.

İşretu'n-Nisâ: Kadınlarla muaşeret, ailevî ilişkilere denir.

İtikâf: Ramazanın son on günü ibadet için itikâfa çekilmek demektir.

İttisâl: Hadisin senedindeki râvîler arasında bir kopukluğun, atlamanın bulunmamasıdır.

Kadh: Hadisin sıhhatine engel olan kusurun onu yok edecek şekilde zayıflatmasıdır.

Kasâme: Kasâme sözlükte yemin anlamına gelmektedir. Terim olarak, bir mahallede ölü bulunan fakat katili bilinmeyen kimse için, zan altında bulunan o mahalle halkına ve maktulün velisine yaptırılan yemindir.

Kasmu'l-Fey': Ganimetlerin taksimi anlamına gelir.

Kat'u's-Sârik: Hırsızın elinin kesilmesi cezasına denir.

Kaviyyu'l-Hadîs: Hadisi sağlam manasına gelen bir tamlama olup bazı hadis alimlerine göre sika karşılığı olarak kullanılmıştır.

Kırâz: İki kişinin, mal birinden çalışma diğerinden olmak üzere, kazançlarını paylaşmak ve zarar mal sahibine ait olmak üzere yaptıkları anlaşma (Mudârebe) demektir.

Kıyâmu'l-Leyl: Gece kılınan nafîle namazlardır. Gecenin nafîle namazlarla ihya edilmesi demektir.

Lahn: Hadisi dilbilgisi kurallarına aykırı bir şekilde okumak, hadiste dilbilgisi yanlışı yapmaktır.

Liân: Eşlerin birbirlerine zina suçlamasında bulunmasından sonra, Allah'a yemin ederek lanetleşmelerine denir.

Libâs: Giyim. Giyim adâbı demektir.

Lukata: Buluntu. Yerde bulunan ve sahibi belli olmayan mal demektir.

Masnû: Terim olarak mevzu yerine kullanılmıştır.

Meşâyih: Şeyh kelimesinin çoğuludur; şeyhler anlamına gelir.

Meşkûk: Şüpheli manasına ismi mef'ûl olup, Hz. Peygamber'den rivayet edildiği ne sabit olan ne de olmayan rivayetlere denir.

Mucâlesât: Hocanın yazdırdığı şeyleri öğrencinin yazıp meydana getirdiği kitaplara denir.

Megâzi: Hz. Peygamberin katıldığı savaşlara denir.

Mehdi: Mehdi. Kıyamet alameti olarak gönderileceğine inanılan, üstün yetenekleri ve gücüyle kötülere karşı çıkacak kişiye denir.

Melâhim: Kıyamet öncesi çıkacağı bildirilen büyük savaşlara denir.

Menâkıb: Menkıbeler. Bazı şahıslar ve grupların fazileti, iyilikleri ve haklarında anlatılan olumlu hikayeleri içeren rivayetlerdir.

Menâkıbu'l-Ensâr: Ensarın menkıbeleri, haklarında anlatılan iyi ve olumlu şeylere denir.

Merdâ: Hasta ve hastalıklar anlamına gelir.

Metin: Hadiste nakledilen içerik anlamına gelir. İsnad zincirinin peşinden gelen Hz. Peygamber'in sözleri ve davranışlarını ifade eden kısma metin denir. Çoğulu mütûn'dur.

Mevâkitu's-Salât-Vukûtu's-Salât: Namaz vakitleri demektir.

Miyâh: Sular. Temizlik bölümlerinde yer alan sular ve sularla ilgili hükümler burada ele alınmaktadır.

Muâraza: hadisin farklı kanalların karşılaştırılıp değerlendirilmesi demektir.

Mu'âsarat: Genellikle birbirlerinden hadis rivayet etsinler veya etmesinler aynı asırda yaşamış olan raviler için kullanılır.

Muhsar: Hacca niyet ettiği halde herhangi bir zorunlu sebeple hacc yapamayan kimseye denir.

Mukaddime: Hadis kitaplarının bazılarında yer alan giriş bölümüne denir.

Mutekaddimûn: Hicrî 300 yılından önce yaşamış olan hadis âlimlerine denir.

Mutesâhil: Râvîleri cerh ve ta'dîl ederken titizlik göstermeyen, gevşek davranan âlimdir.

Muvsak: Bazıları zayıf olduğunu söylemiş olsa da âlimlerin çoğunun sika olduğunu söylediği kimsedir.

Muzâraa: Tarlanın, eken kimseye ürün ortaklığı karşılığında verilmesi (Ortakçılık, yarıcılık)dir.

Mükâteb: Bir bedel karşılığında özgürlüğe kavuşması, efendisiyle arasında anlaşmaya bağlanan köledir.

Nahl: Bağışta bulunmak demektir.

Nâr: Kur'an'da ve hadislerde daha çok cehennem ateşini ifade etmek için kullanılan bir kavramdır.

Nesh: Hükmü yürürlükten kaldırılan önceki hadise mensûh hadis, öncekini yürürlükten kaldıran sonraki hadise ise nâsîh hadis denir.

Nidâ li's-Salât: Namaza çağrı, Ezan demektir.

Rada': Bebeklik döneminde süt emme ve sütkardeşliğiyle ilgili hususlara denir.

Râvî: Belli usullere göre hadisi alıp (tahammül), bu usullere uygun rivâyet lâfızları kullanarak başkalarına nakleden (eda) kimseye denir.

Rihle: Muhaddislerin hadis rivayeti için uzak diyarlara gitmesidir.

Rikâk: İhlâs, kalp inceliği, dünyaperestlikten kurtulma gibi bir takım tasavvufi konuların anlatıldığı bölümlere denir.

Rubâ'î: Senesinde son râvî ile Hz. Peygamber arasında dört râvî bulunan hadise denir.

Ruhûn: Rehinler anlamına gelir.

Rukbâ: Bir kimseye, "ölürsem malım senindir. Sen ölürsen malın benimdir" şeklinde sözleşmede bulunmaktadır.

Sahabe: Hz. Peygamber'i, ona iman etmiş olarak gören (ru'yet) veya onunla karşılaşan (lika) ve müslüman olarak ölen kimseye denir.

Salât fî Ramazân: Ramazan ayında kılınan namazlara denir. Burada kastedilen teravih gibi, farzlar dışında Ramazan ayında kılınması sevap olan namazlardır.

Salâtu'l-Havf: Korku namazı. Savaş zamanında, can veya mal güvenliğinin tehlikede olduğu durumlarda, namazın kısaltılarak kılınmasıdır.

Salâtu'l-İstiskâ: Yağmur duası ve namazıdır.

Salâtu'l-İydeyn: Bayram namazlarına denir.

Salâtu'l-Küsûf: Güneş tutulması namazına denir.

Salâtu'l-Müsafirîn ve Kasruhâ: Yolcuların namazı kısaltarak kılabilmelerine denir.

Salâtu's-Sefer: Yolcu namazına denir.

Salâtu't-Teravih: Teravih namazına denir.

Sebt: Güvenilir râavileri ifade etmek için kullanılan bir tabirdir.

Sehiv: Yanılma secdesi. Namaz kılariken yapılan bir hatadan dolayı, bu hatayı tamir için namazın sonunda yapılan secdeyi ifade etmektedir.

Sevâbu'l-Kur'an: Kur'an okumanın sevabı demektir.

Sıfatu Cehennem: Cehennemın özellikleridir.

Sıfatu'l-Cennet: Cennetin özellikleridir.

Sıfatu'l-Kıyâme: Kıyametin özellikleridir.

Sıfatu'n-Nebi: Peygamberimizin özellikleri, şemailine denir.

Sıla: Akraba ziyareti demektir.

Sucûdu'l-Kur'an: Okunduğunda secde yapılması gereken ayetler hakkındaki rivayetlerin yer aldığı bölümdür.

Şürb ve Müsâkât: İçme ve sulama suyu demektir. Müsâkât, bir kimsenin, ağaçlarını sulayan ve yapılması gereken diğer işleri yapan kişiye, bunun karşılığı olarak o ağaçların meyvesinden belirli bir miktar vermesidir.

Tabaka: Yaş ve öğrenim/isnad veya sadece öğrenim bakımından birbirine yakın râvîler grubu demektir.

Tabi'î: Hz. Peygamber'in ashabından herhangi birisi ile görüşüp ondan hadis rivayet eden kişidir.

Taharet: Temizlik. Tabloda, Buhari ve Dârimi'nin eserleri dışındaki diğer eserlerde bu başlığın yer aldığı görülmektedir. Temizlik bölümlerinde sularla ilgili hükümlerden, abdest ve gusle kadar birçok konu bulunmaktadır. Bu başlığın yer almadığı iki eserde, bu konular vudû'(abdest), gusül, hayız gibi müstakil bölümler halinde işlenmektedir.

Tahrîmu'd-Dem: Kan dökmenin haram oluşu. Kişinin canının dokunulmazlığıdır.

Tahvîk: Hadislerin yazılışı sırasında yanlışlıkla yazılan kısmın başına ve sonuna paranteze benzeyen yarım daireler konularak iptal edilmesine denir.

Taksîru's-Salât: Namazın kısaltılması demektir. Yolculukta veya korku anlarında namazın kısaltılarak kılınmasıyla ilgili rivayetlerin bulunduğu bölümdür.

Tâlib: Talep eden, isteyen anlamındadır. Hadis öğrenen öğrencilere, hadis ilminde yolun başında olanlara denir.

Ta'lîk: Yorum, bir eser üzerinde yapılan incelemeye denir.

Tatavvu': Nafile namazlar anlamına gelir. Farz namazların öncesinde ve sonrasında kılınan sünnet namazlarla, Peygamberimizin kıldığı diğer nafile namazlardır.

Tatavvu'u'n-Nehâr: Gündüz kılınan nafile namazlara denir.

Tatbîk: Görünüşte birbirine zıt olan hadisleri, çeşitli şekillerde yorumlayarak uzlaştırmaktır.

Tedlis: Peygamberin hadisleri konusunda bir çeşit aldatma ve kandırma dır.

Teheccüd: Gece namazı. Farz namazlardan ve farzlara bağı kılınan nafil namazlardan ayrı olarak, gecenin bir kısmı geçtikten sonra kalkılıp kılınan namazdır.

Tercih: Birtakım ölçütlere dayanarak çelişen hadislerden birini tercih edip öbürünü terk etmektir.

Tereccül: Süslenme anlamına gelir.

Tevakkuf: Aralarındaki zıtlık için bir çözüm bulunamayan hadislerin hepsiyle, bir çözüm bulununcaya kadar amel edilmemesi durumudur.

Umrâ: Bir malın kayd-ı hayat şartıyla bir başkasına temlik, hibe edilmesine denir.

Zebâih ve Sayd: Zebâih kelimesi, zebîha kelimesinin çoğuludur ve kesilen hayvan demektir. Sayd kelimesi av hayvanı anlamına gelmektedir.

Zerre: Kur'an'da ve hadislerde çok küçük nesnelere ve en basit davranışları ifade eden kavram; atom anlamında bir terimdir.

Zühd ve Rekâik: Dünya lezzetlerinden uzak durmak ve kalp inceliğı demektir.

HADİS CEVAP ANAHTARI

ÜNİTE 1- TEST

1. E	2. E	3. D
4. C	5. A	6. A
7. B	8. B	9. E
10. B	11. D	12. B
13. A	14. E	15. C

ÜNİTE -2 TEST

1. D	2. E	3. B
4. C	5. A	6. B
7. D	8. E	9. C
10. B	11. A	12. C
13. B	14. D	15. A

KONU-1 TEST

1. A	2. E	3. C
4. D	5. C	6. A
7. E	8. C	9. C
10. A	11. B	12. A
13. D	14. C	15. B
16. B	17. B	18. C
19. E	20. E	21. E
22. B	23. E	24. A
25. D		

KONU-2 TEST

1. B	2. C	3. A
4. D	5. E	6. B
7. B	8. A	9. D
10. E	11. B	12. C
13. A	14. C	15. A
16. B	17. B	18. E
19. C	20. D	21. A
22. E	23. A	24. C
25. D		

BÖLÜM 6 SİYER VE İSLAM TARİHİ

ÜNİTE 1: HZ. MUHAMMED'İN PEYGAMBER OLARAK GÖNDERİLDİĞİ ORTAM VE PEYGAMBERLİĞİN MEKKE DÖNEMİ

1. Coğrafi Durum
2. Siyasî Durum
 - Güney Arabistan'da Kurulan Devletler
 - Kuzey Arabistan'da Kurulan Devletler
3. Hicaz Bölgesi ve Mekke
4. Araplarda Dinî ve Sosyo-Kültürel Hayat
5. Hz. Muhammed'in Peygamberlik Öncesi Hayatı
6. Müşriklerin Tepkisi
7. Müşriklerin Anlaşma Arayışı
8. Müşriklerin Hz. Muhammed'e ve İslam Tebliğine Muhalefet Nedenleri
9. Habeşistan'a Hicret
10. Haşimoğullarına Uygulanan Boykot
11. Hüzün Yılı
12. Taif'e Yolculuk
13. Akabe Biatları
14. Hicret
15. Medine'nin Hicret Yurdu Seçilmesinin Sebepleri

ÜNİTE 2: İSLAM'IN MEDİNE DÖNEMİ

1. Kardeşleştirme (Muâhât)
2. Medine Sözleşmesi
3. İlk Seriyeye ve Gazveler
4. Bedir Savaşı (2/624)
5. Uhud Savaşı (3/625)
6. Bi'r-i Maûne Faciası ve Recî Vak'ası (4/625)
7. Hendek Savaşı (5/627)
8. Hudeybiye Musalahası (6/628)
9. Hayberin Fethi (7/628)
10. Mûte Savaşı (8/629)
11. Mekke'nin Fethi (8/630)
12. Huneyn - Evtas Savaşları ve Taif Kuşatması (8/630)
13. Tebük Seferi (9/630)
14. Hz. Peygamber'in Şahsiyeti, Aile Hayatı, Siyasi ve Askerî Kişiliği

ÜNİTE 3: HULEFÂ-İ RÂŞİDÎN DÖNEMİ

1. Hz. Ebû Bekir Dönemi

- Halife Seçilmesi
- Üsâme Ordusunun Sefere Gönderilmesi
- İrtidat-İrtica Hareketleri
- Kur'an'ın Toplanması
- Hz. Ebû Bekir Devri Fetih Hareketleri
- Hz. Ebû Bekir'in Vefatı
- Hz. Ebû Bekir'in Yönetim Anlayışı

2. Hz. Ömer Dönemi

- Halife Seçilmesi
- Irak ve İran Fetihleri
- Suriye Fetihleri
- Hz. Ömer'in Öldürülmesi

3. Hz. Osman Dönemi

- Halife Seçilmesi
- Hz. Osman Dönemi Fetihleri
- Hz. Osman'ın Eleştirilere Sebep Olan İcraatları
- Hz. Osman'ın Katli

4. Hz. Ali Dönemi

- Cemel Vakası
- Hz. Ali-Muaviye Mücadelesi ve Siffin Savaşı
- Hakem Olayı
- Hariciler ve Hz. Ali
- Hz. Ali'nin Öldürülmesi

ÜNİTE 1: HZ. MUHAMMED'İN PEYGAMBER OLARAK GÖNDERİLDİĞİ ORTAM VE PEYGAMBERLİĞİN MEKKE DÖNEMİ

Hiz. Muhammed'in hayatını daha iyi anlayabilmek için öncelikli olarak onun dünyaya geldiği, büyüdüğü, yaşadığı, hayatını geçirdiği ve İslam'ı tebliğ ettiği Arap Yarımadası'nın coğrafi konumunun ve Arapların etnik, sosyal, kültürel, ekonomik ve dinî yapısının iyi bilinmesi gereklidir. Böylelikle Hiz. Muhammed'le birlikte toplumun nasıl bir değişim ve dönüşüm geçirdiği daha iyi anlaşılabilir.

1. COĞRAFİ DURUM

İslam'ın doğduğu bölge olan Arap Yarımadası, dönemin iki büyük devleti Bizans ve Sâsânîlerin ortasında ülkeler ve kıtalar arası ticaret, deniz ve karayolları üzerinde bir irtibat noktası konumundadır. Bölgenin doğusunda Basra ve Umman körfezleri, güneyinde Hint Okyanusu ve batısında Kızıldeniz yer alır. Arap Yarımadası güneyde Bâbü'l-Mendep Boğazı ile Afrika'dan ayrılırken, Süveyş Kanalı ile bu kıtaya birleşir. İslamiyet'in doğduğu dönemde Arabistan'ın meşhur şehirleri olarak **Mekke**, **Yesrib (Medine)**, **Tâif**, **Yenbû**, **Cüreş**, **San'a**, **Hicr**, **Hayber**, **Suhâr**, **Debâ**, **Dûmetülcendel**, **Fedek**, **Teymâ**, **Vadilkura** ve **Maknâ** sayılabilir.

Arabistan'ın büyük kesiminde çöl ikliminin etkisiyle yağış miktarı çok az ve hava sıcaklıkları oldukça yüksektir. Yarımada'da **hurma** ve **devenin** ayrı bir önemi vardır. Hurmanın sadece meyvesinden değil, odunundan ve lifinden de yararlanılmaktadır. Çöl iklimine uygun yapısıyla deve, yük ve binek hayvanı olarak kullanılmasının yanı sıra eti, sütü, derisi ve yünüyle hayatında son derece önemli bir parçasıdır.

Arap Yarımadası tabiat örtüsü bakımından çöl, dağlık ve bahtiyar Arabistan olarak üçe ayrılır. İslam'ın doğduğu Hicaz, dağlık Arabistan'a tekabül eder.

2. SİYASİ DURUM

İslam öncesi dönemde Arap Yarımadası'nda uygulanan belli bir siyasî sistem ve bölgenin tamamını hâkimiyeti altında tutan merkezî bir idare mevcut değildir. Yarımada'nın güney ve kuzeyinde çeşitli devletler kurulmuş olsa da Hicaz'ın da içerisinde yer aldığı Orta Arabistan'da herhangi bir devlet kurulmamış ve bölge bir devletin kontrolü altına girmemiştir. Bunda bölgeyi kontrol altına almak için yapılacak askerî seferin maliyetinin devletlerin elde edeceğini kârdan daha fazla olması önemli bir etkidir.

► GÜNEY ARABİSTAN'DA KURULAN DEVLETLER

İslam öncesi dönemde Güney Arabistan'da **Maînliler**, **Sebeliler** ve **Himyerîler** devletleri kurulmuştur. Ardından Habeşliler ve Sâsânîler bölgede hüküm sürmüşlerdir.

Maînliler (M.Ö. 1400-650): Maîn Devleti, **Yemen**'de hüküm sürmüştür. Devletin merkezi San'a'nın doğusunda harabeleri bulunan **Maîn** şehridir. **Ticaret**, Maînlilerin ana geçim kaynağıdır. Hindistan ve Çin'de imal edilen malları Suriye, Filistin ve Mısır'a satarak büyük bir gelir elde etmişlerdir.

Sebeliler (M.Ö. 750-115): Maîn Devleti'nin yıkılmasının ardından bölgede Sebe Devleti kurulmuştur. Devlet'in başşehri başlangıçta **Sirvâh**, ardından da **Me'rib** şehri olmuştur. Ticaret ve tarımla uğraşan Sebeliler, inşa ettikleri **barajlar**la meşhur olmuşlardır. Sebe Devleti, **Himyerîler** tarafından yıkılmıştır.

Himyerîler (M.Ö. 115-M.S. 525): Kahtânîler'e mensupturlar. Askerî açıdan güçlü bir devlettir. Bu özellikleri onlara sınırlarını Hadramut ve Orta Arabistan'a kadar genişletme imkânı vermiştir. Savaşçı kişiliklerine atıfla Himyerî krallarından bazıları "kuvvetli ve kudretli" anlamına gelen "**tubba**" unvanını almışlardır. **Zû Nüvas'ın** kral olması Himyerîler için önemli bir dönüm noktası olmuştur. Yahudiliği benimseyen Zû Nüvas, inancını zorla yaymaya çalışmıştır. Teklifine olumsuz cevap veren Necranlı Hıristiyanları "**uhdûd**" adı verilen ateş çukurlarında canlı canlı yakmıştır. Kur'an-ı Kerim'in **Burûc Suresi**'nde bu olaya işaret edildiği kabul edilir. Katliamdan kurtulan bir kişinin yapılanları Hıristiyan Habeş hükümdarına haber vermesi üzerine **Eryât** kumandasındaki ordu yapılan zulme son vermek için Yemen'e geldi. Bu gelişme Himyerîlerin sonu oldu ve devlet yıkıldı.

BİLGİ NOTU !

Himyerîlerin yıkılışı Yemen'de yaklaşık 55 yıl sürecek olan Habeş hâkimiyetinin başlangıcı oldu. Eryât ile girdiği mücadeleden galip ayrılan **Ebrehe**, Yemen'in idaresini eline geçirdi ve Habeşistan'ın Yemen valisi olarak bölgeyi yönetti. İslamiyet'in doğduğu sıralarda Yemen Sâsânîlerin kontrolündeydi. Yemen'deki son Sâsânî valisi Bâzân 7/629 yılında İslamiyet'i kabul etmiş ve Hz. Muhammed'in valisi olarak görevini sürdürmüştür.

► KUZEY ARABİSTAN'DA KURULAN DEVLETLER

Nabatîler (M.Ö. IV-106): Nabatîler devletlerini Filistin'in güneyinde, Akabe Körfezi ile Lût Gölü arasında kurmuşlardır. Devletin merkezi harabeleri bugün bile meşhur olan **Petra** şehridir. Fırat ile Kızıldeniz arasındaki geniş bir bölgeye hâkim olan Nabatîler, Roma İmparatorluğu ile çöl arasında **tampon** görevini üstlenmişlerdir. Kuzey ve güney Arabistan arasındaki kervan ticaretini ele geçiren Nabatîler, bu sayede büyük gelirler elde etmişlerdir. 106 yılında İmparator Traianus döneminde Roma İmparatorluğu tarafından yıkılmıştır. Ancak Romalıların Akabe körfezinin güneyine inmemesi sebebiyle Hicaz'ın kuzeyinde küçük bir Nabatî Devleti varlığını bir müddet daha devam ettirmiştir. Nabatî tüccarlardan Yesrib'e yerleşenler olmuştur. Hatta Hz. Peygamber devrinde Medine'de bir **Nabat Pazarı** (Sûku'n-Nabat) vardır.

Tedmürlüler: Ne zaman kurulduğu net olarak bilinmemektedir. Sâsânîler ile Roma İmparatorluğu arasındaki mücadeleyi kendi lehine kullanan **Uzeyne**, Tedmür'de bağımsız bir Arap devleti kurmuştur. Vefatının ardından devletin başına eşi Zeynep geçmiştir. Devletin merkezi **Tedmür** şehridir. Birçok ihtişamlı yapının inşa edildiği Tedmür şehri uluslararası ticaretin önemli merkezlerinden birisiydi. Tedmür Devleti 272 yılında Romalıların saldırılarıyla yıkılmıştır. Tedmür 13/634 yılında **Halid b. Velid** tarafından barış yoluyla fethedilmiştir.

Gassânîler: **Kahtânîlere** mensupturlar. **Cefne b. Amr**'ın liderliğinde Yemen'den Suriye tarafına gelerek Gassân suyu kenarına yerleşen bu grup, ikamet ettiklere bölgeye nispetle **Gassânîler**, reisleri Cefne'ye atfla **Cefneoğulları** veya Cefne ailesi (Âlu Cefne) adıyla tanınmışlardır. Romalıların tesiriyle Hıristiyanlığı benimseyen ve İslam'ın doğuşuna kadar Bizans'ın uydusu olarak varlığını sürdüren Gassânîler, Sâsânîlerin Suriye ve Filistin'i ele geçirmesiyle gücünü kaybetmiştir. Gassânîler, Suriye fetihleri sırasında Bizanslılarla birlikte İslam ordularına karşı savaşmışlardır. Tebük seferi Gassânîlerden gelebilecek saldırılara karşı düzenlenmiştir. **Yermük Savaşı** (15/636)'nda Bizans ordusunun mağlup edilmesi Gassânîlerin sonunu hazırlamıştır.

Hireliler (Lahmîler): Bölgede hâkim olanlar yaşadıkları Hire şehrine nispetle **Hireliler**, Lahm kabilesine mensup oldukları için de **Lahmîler** olarak isimlendirilmişlerdir. Arap kaynaklarında **Menâzire** olarak da isimlendirilmiştir. Sâsânîlerin uydusu olan Hireliler, bu devleti Arapların saldırılarına karşı korurlardı. Ayrıca Bizans'a tâbî olan Gassânîlerle sık sık savaşırlardı. Hireliler tarım, hayvancılık ve ticaretle uğraşmışlardır. Ayrıca bu dönemde Hire ve Enbâr şehirlerinde Arap dili, edebiyatı ve yazısı önemli gelişmeler göstermiştir. Son Hire kralı Münzir b. Numan'ın yönetimi Halid b. Velid'in Irak fetihlerine kadar sürmüştü ve Hire şehri 12/633 yılında **Halid b. Velid**'e savaşılmadan cizye karşılığında yapılan bir antlaşma sonucu teslim olmuştur.

Kindeliler: Yaklaşık 480 yılında **Hucr b. Amr** tarafından Himyerîlere bağlı olarak kurulmuştur. İslam fetihlerine kadar Bizans ile işbirliği içerisinde olmuşlardır.

3. HİCAZ BÖLGESİ VE MEKKE

İslam'ın doğduğu yer olan Mekke şehri Hicaz Bölgesi'ndedir. Orta Arabistan'da yer alan Hicaz Bölgesi'nin en önemli şehirleri **Mekke**, **Yesrib** (Medine) ve **Tâif**'ti.

► MEKKE

Mekke'nin en eski sakinleri **Amâlika** kabilesidir. Ardından bölgeye Güney Arabistan kökenli **Cürhümlüler** yerleşmiştir. Bu dönemde Hz. İbrahim, eşi Hâcer ve oğlu İsmail'i buraya getirmiş ve Kâbe'yi inşa etmiştir. Mekke'de yetişen Hz. İsmail, Cürhümlülerden bir kızla evlenmiştir. Aslen İbrânî olan Hz. İsmail, Yemen asıllı Cürhümlülerden Arapça öğrenmiştir. Onun neslinden, **el-Arabü'l-Müsta'ribe** (Araplaşmış Araplar) olarak isimlendirilen kuzey Arapları yetiştirir.

Cürhümlülerin ardından Mekke'ye **Amr b. Luhay** liderliğindeki **Huzâa** kabilesi hâkim olmuştur. Amr b. Luhay aynı zamanda Arabistan'a putperestliği sokan kişi olarak bilinir. Amr, bir iş için gittiği Suriye'nin Belkâ yöresindeki Meâb havalisinde yaşayanların putlara tapıtığını görmüştür. Gördükleri karşısında şaşkınlık yaşayan Amr, kırmızı akikten yapılmış **Hübel** adlı putu Mekke'ye getirerek Kâbe'ye yakın bir yere dikmiştir.

**BİLGİ
NOTU !**

Huzaâlılar'dan sonra Mekke'nin hâkimiyeti Kusay b. Kilab önderliğindeki **Kureyş** kabilesinin eline geçmiştir. Kusay dağınık halde yaşayan Kureyş'in kollarını kendisine daha yakın akraba olanlardan başlayarak Kâbe'nin etrafına yerleştirmiştir. Mekke'nin dinî ve siyasi yönetimi anlamına gelen riyaset görevini üstlenen Kusay, ayrıca Mekke ve Kâbe ile ilgili hizmet ve görevleri akrabaları arasında dağıtmıştır. Bu görevlerden bazıları;

Darunnedve: Kureyş kabilelerinin toplantı yeri idi. Bir asiller meclisi gibi çalışmıştır. Mekke'nin ve Kureyş kabilesinin önemli işleri burada görüşülürdü. Bu meclise katılabilmenin şartlarından biri kırk yaşından büyük olmaktı. Her türlü savaş ve barış kararı bu mecliste alınırdı. Nikâh merasimleri burada yapılır, erkek çocuklar burada sünnet edilirdi. Ordu komutanları savaşa çıkarken sancağı buradan alırlardı. Barış zamanında sancak meclis salonunda muhafaza edilirdi. Bu görev, Abdüddâroğulları tarafından yürütülmekteydi.

Rifâde: Mekkelilerden toplanan paralarla hacıları ağırlama ve yemek ihtiyaçlarını karşılama görevidir. Hâşimoğullarının uhdesindeydi.

Sikâye: Kâbe'yi ziyarete gelenlerin su ihtiyacının karşılanması görevidir. Bu görev de Hâşimoğullarının elinde idi ve son olarak Abbas b. Abdülmuttalib tarafından yürütülüyordu.

Hicâbe (Sidâne): Ka'be'nin perdedarlığı, bakımı ve anahtarının muhafazasıdır. Abdüddâroğullarından Osman b. Talha tarafından yürütülmekteydi.

Livâ: Kureyş'in bayrağını taşıma ayrıcalığıdır. Abdüddâroğulları bu görevi ifa etmekteydi.

Ukâb: Kureyş'in sancağıydı. Savaş sırasında açılır ve ordu komutanı tarafından taşınırdı.

Eşnak: Diyetlerin ödenmesi ve zararların tespiti görevidir. Teymoğullarının yürüttüğü bu görevi Hz. Ebû Bekir yerine getiriyordu.

Sifâret: Kureyş'in temsilciliği görevidir. Bu görevi Adıyy kabilesinden Ömer b. Hattab yürütüyordu.

4. ARAPLARDA DİNİ VE SOSYO-KÜLTÜREL HAYAT
► DİNİ HAYAT

İslam öncesinde Arap Yarımadası'nda putperestlik hâkimdi. En önemli putlar olarak;

Hübel: Kırmızı akik taşından insan suretinde yapılmıştır. Putların en büyüğü olup Kureyş'in en önemli putu idi. Hübel bütün Arap kabileleri tarafından ilah olarak kabul edilmekteydi. Araplar bir işi yapıp yapmamak hususunda Ezlâm adı verilen fal oklarına başvururdu. Bu fal okları Hübel'in yanında ilgili görevli tarafından çekilir ve çıkan sonuca göre hareket

İsâf ve Nâile: İnanışa göre Cürhüm kabilesinden İsâf isimli erkek ile Nâile adlı kadın bir gece gizlice Kâbe'ye girip burada cinsel ilişkide buldukları için taşlaşmışlardır. Mekkeliler ibret alınması için bunlardan birini Safâ tepesine, diğerini de Merve

tepesine koymuşlardır. Zaman içerisinde asıl amaç unutulmuş ve bu iki taş ibadet edilen putlar haline geldi. Kureyş Kabilesi hac menasikinde bunların önünde traş olur ve kurban keserlerdi.

Lât: Tâif'te yaşayan Sakîf kabilesinin putudur. Yolculuktan önce ve sonra da buraya gelinir, tapınır, kurban sunulurdu. Menât ve Uzzâ ile birlikte Allah'ın kızları olarak kabul edilmekteydi.

Menât: Araplar tarafından tapılan putların en eskisiydi. Araplar kabilelerinin hepsi Menât'a ihtiram gösteriliyordu. Evs ve Hazrec kabileleri başta olmak üzere Araplar buraya o kadar çok önem veriyorlardı ki Menât'ı ziyaret edip başlarını traş etmedikçe Mekke'de yaptıkları haclarının makbul olmadığına inanıyorlardı.

► EKONOMİK HAYAT

Ekonomik hayatın ana unsurları genel olarak hayvancılık, tarım ve ticarî faaliyetlerdi. Hayvancılık büyük oranda bedevîlerin ana geçim kaynağıydı. Bedevî kabileleri arasında zenginlik sahip olunan hayvan sayısının çokluğu ile doğru orantılıydı.

Ekonomik hayatın bir diğer unsuru tarımdı. Özellikle yağış miktarının yüksek olduğu Yemen verimli bir bölgeydi. Sahip olduğu verimli topraklara atfen Yemen'e yeşil toprak (el-Arzu'l-Hadrâ) denilirdi. İklim şartları bu bölgede mimariyi de etkilemiştir. Bölgede sulama faaliyetleri için barajlar inşa edilmiştir. Yemen dışında Taif, Medine, Necd ve Hayber tarım yapılan bölgelerdi.

Arabistan'ın en önemli ekonomik unsuru ticaretti. Hicaz bölgesindeki tüccarlar kuzey ile güney arasındaki ticarete aracı konumundaydı. Hz. Muhammed'in kabilesi Kureyş'in de ana geçim kaynağı ticaretti. Mekke, Kabe'nin etkisiyle hem dinî hem de ticarî bir merkezdi.

Kureyşliler, kış ve yaz mevsimlerinde olmak üzere yılda iki kez ticari seyahatlere çıkıyorlardı. Kureyş kervanları kışın Yemen'e, yazın da Suriye'ye gidiyorlardı. Bu ticaretlerde para olarak Bizans'ın altın dinarı ile İran ve Yemen'de kullanılan gümüş dirhem kullanılmaktaydı.

Arap Yarımadasında ticaret için panayırılar kurulmaktaydı. Bunların en bilinenleri Dûmetülcendel, Muşakkar, Aden, San'a, Ukâz, Zülmeccaz, Netât, Hecer ve Busrâ panayırılardır. Bu panayırılardan birçoğu haram aylarda kuruluyordu.

Bu faaliyetleri ilaveten arap yarımadasının bazı yerlerinde dokumacılık, demircilik, dericilik, şarap üretimi, kuyumculuk ve iriyatçılık (parfüm üreticiliği) yapılmaktaydı.

Odaklan !..

Mekke'de çeşitli çarşı ve pazar yerleri mevcuttu. Bunların en eskisi ve büyüğü Hazvere çarşısı olup şehrin ana ticaret merkeziydi. Ayrıca Mekke ve çevresinde genellikle hac mevsimi ve haram aylarda panayırlar kurulurdu. Bu panayırlara Esvâku'l-Arab adı verilirdi. Panayırlarda okunan şiirlerden beğenilenler Kâbe'nin duvarına asılırdı. Kâbe'nin duvarına asılan meşhur şiirlere el-Mu'allâkâtü's-Seb'a denir. Ticarî hayatın merkezi olan panayırlardan bazıları şunlardı:

Ukâz: Zilkâde ayının başında Tâif-Nahle arasında Mekke'ye üç günlük mesafede kurulur ve yaklaşık yirmi gün devam ederdi.

Mecenne: Zilkâde ayının son on gününde Mekke yakınlarındaki Merruzzahrân'da kurulurdu. **Zülmecâz:** Zilhicce ayının ilk sekiz günü Arafat'a bir fersah uzaklıkta kurulurdu.

Hubâse: Receb ayının başında Hicaz-Yemen kervan yolu üzerinde kurulurdu. Üç veya sekiz gün sürerdi.

► SOSYAL YAPI

Arap yarımadası, sami ırkının beşiği olarak bilinir. Araplar kabul gören tasnife göre ikiye ayrılabiliriz:

1) **Arab-ı Baide:** Zaman içerisinde nesli kesilmiş Araplardır. Örnek olarak; Âd, Semûd, Medyen, Amâlika, Nebatiler, Tedmürlüler

2) **Arab-ı Bâkiye:** Soyları devam eden Araplardır. Bunlar da ikiye ayrılır:

a) **Arab-ı Âribe:** Güney Arapları olarak da bilinirler. Kahtanîler denilen bu grubun ana vatanı Yemen'dir.

b) **Arab-ı Müsta'ribe:** Aslen Arap olmayıp sonradan Araplaşan kabilelere denir. Soyları Hz. İsmail'e dayandığı için **İsmailîler** veya onun soyundan gelen Adnan'a nispetle **Adnanîler** olarak isimlendirilirler.

Araplar kabileler halinde yaşarlardır. İnsanları kabile içerisinde bir arada tutan asabiyet duygusudur. Asabiyet, bir kişinin ister haklı, ister haksız olsun her zaman akrabalarının tarafını tutmasıdır. Bireyin kendini kabile üzerinden tanımlama düşüncesi ve haklılık-haksızlık ayrımı yapılmadan taraf olunması birçok savaşa sebep olmuştur. Arap kabileleri arasında yaşanan bu savaşlara **Eyyâmü'l-Arab** denir.

Arap toplumu **hürler, mevâli ve köleler** olmak üzere üç unsurdan oluşmaktaydı. Hürler de kendi içerisinde eşraf ve avam olmak üzere ikiye ayrılır. Köle ve cariyeler toplumun en alt tabakasıydı. Köleler ticaret eşyası gibi alınıp satılır, miras olarak aktarılırdı. Azad edilen kölelere mevâlî denirdi.

► HİCAZ'DAKİ BİRTAKIM ÂDET VE UYGULAMALAR

Arapların sofrasının vazgeçilmezleri deve eti, hurma, kavrulmuş un (sevik) ve sütür. Kadınlar ve çocuklar, askerlerin savaşma şevkini arttırmak için ordunun arkasında savaş meydanına götürülürdü. Yaşanan sorunların ve anlaşmazlıkların çözümünde hakeme veya kâhine başvurulurdu. Bu uygulama adalet sisteminin gelişmemesine sebep olmuştur.

Receb, Zilkade, Zilhicce ve **Muharrem** haram aylar olarak kabul edilirdi bu aylarda kan dökülmez, yağma yapılmaz, panayırlarda serbestçe alışveriş yapılır ve hac görevi ifa edilirdi.

Araplar arasında “Nesî” usulü uygulanmaktaydı. Buna göre yılın on iki ayı Zilhicce ile sona erdikten sonra, bu ay ile Muharrem arasına bir on üçüncü ay eklerler ve onu da helal sayarlardı. Bu defa ayların yeri kayardı. Yani Muharrem Safer’e, Safer de Rebülevvel’e kayardı ve bu kayma da böylece devam ederdi. Nesî uygulamasını, başlangıçta

Araplar hac mevsimini ılıman bir zaman dilimine denk getirmek için nesî uygulamasını kullanırlardı. Buna göre, yılın son ayı olan Zilhicce’nin ardından, yeni yıl başlamadan on üçüncü bir ay ilave derler ve onu da helal sayarlardı.

▶ 5. HZ. MUHAMMED’İN PEYGAMBERLİK ÖNGESİ HAYATI

Bu bölümde Hz. Muhammed’in peygamberlik öncesi hayatı ele alınacaktır. Ailesi, Bu dönem içerisinde Hz. Muhammed’in dünyaya gelişi, gençlik yılları, ticari faaliyetleri, Hz. Hatice ile evliliği, çocukları, Kâbe hakemliği gibi konular ele alınmaktadır.

▶ AİLESİ

Hz. Muhammed, Kureyş kabilesinin Haşimoğulları koluna mensuptur. Soyu, Fihri (Kureyş) b. Mâlik vasıtasıyla Hz. İbrahim’in torunlarından Adnân’a kadar uzanır. Hz. Muhammed’in Adnân’a kadar ki soyu şu şekildedir:

Muhammed b. Abdullah b. Abdülmuttalib (Şeybe) b. Haşim b. Abdümenaf b. Kusay b. Kilab b. Mürre b. Kâ’b b. Lüey b. Gâlib b. Fihri (Kureyş) b. Mâlik b. Nadr b. Kinâne b. Huzeyme b. Müdrike b. İlyâs b. Mudar b. Nizâr b. Mead b. Adnan.

Hz. Muhammed’in baba tarafı Mekke’nin saygın ailelerinden birisidir. Aileye adını veren Haşim’in asıl adı Amr’dır. Tirit yaptığı için “Haşim” denmiştir. Gazze’de vefat etmiştir. Oğlu Şeybe, Mekke’ye girdiğinde kardeşinin kölesi zannedildiğinden Abdülmuttalib adını almıştır. Peygamberimizin babası Abdülmuttalib’in oğlu Abdullah, annesi Vehb’in kızı Âmine’dir. Âmine, Zühreoğullarına mensuptur. Hz. Muhammed’in babaannesi Fatıma bint Amr, anneannesi Berre bint Abdülzâ’dır.

Abdullah, Âmine ile evliliğinin ardından ticaret için Gazze’ye gitmişti. Dönüş sırasında Yesrib’te rahatsızlanan Abdullah bir ay kadar hasta yattıktan sonra vefat etmiş ve Medine’ye defnedilmiştir. Babası Abdullah daha doğmadan vefat ettiğinden Hz. Muhammed, yetim olarak dünyaya gelmiştir.

Mekke’de kıtlığın yaşandığı bir senede Suriye’den somun getirip tirit yaptırdığı için kendisine “**ufalayan**” anlamında “**Hâşim**” denilmiştir. Ticaret faaliyetlere ön plana çıkan Hâşim, Kureyş’in düzenlemiş olduğu yaz ve kış ticaretlerini ilk defa organize eden isimdir. Medine’ye ugradığı bir sefer esnasında Adiy b. Neccâroğullarından Selmâ bint Amr ile evlenmiştir. Bu evlilikten, Hz. Muhammed’in dedesi Şeybe (Abdülmuttalib) dünyaya gelmiştir. Hâşim, Gazze’de vefat etmiş ve oraya defnedilmiştir.

Hz. Muhammed’in dedesi Abdülmuttalib, sekiz yaşına kadar Medine’de yaşamıştır. Hâşim’in vefatının ardından amcası Muttalib tarafından Mekke’ye getirilmiştir. Şehre

girerken Mekkeliler, Muttalib'in yanındaki çocuğu kölesi zannederek Abdülmuttalib diye isimlendirdiler. Abdülmuttalib zaman içerisinde Hâşimoğullarının başkanlığını üstlendi. Abdülmuttalib, gördüğü bir rüya üzerine Cürhüm kabilesinin Mekke'den giderken kapattığı Zemzem Kuyusu'nun yerini tesbit ederek kullanıma sundu.

Hz. Muhammed'in babası Abdullah, hakkında bilinen en önemli olay, babasının onu kurban etmek istemesidir. Abdülmuttalib, Zemzem Kuyusu'nu bulduğunda diğer kanbile reisleri tarafından suyun kullanımı noktasında tehdit edilmiştir. Bunun üzerine bir gün on erkek çocuğu olması halinde birini kurban edeceğine dair adakta bulundu. On oğlu olunca fal okları Abdullah'a çıktı. Oğlunu çok seven Abdülmuttalib deve sayısı artırılarak tekrar denedi. Sonuçta Abdullah'a karşılık yüz deve kurban edildi.

► FİL VAK'ASI

Hz. Muhammed doğumunda kısa bir süre önce gerçekleşmiştir. Habeşistan'ın Yemen valisi Ebrehe, Kâbe'yi alternatif olarak büyük bir mabed inşa ettirmişti. Kinâne kabilesinden bir kişinin kiliseye pislemesi üzerine sınırlanan Ebrehe, Kâbe'yi yıkmak için harekete geçmişti. Ancak deniz tarafından gelen kuşların gaga ve ayaklarında taşıdıkları nohut ve mercimek büyüklüğündeki taşları atması sonucu emeline ulaşmadan ordusu helak oldu. Kendisi de isabet eden bir taşla ağır yaralandı. Bir süre sonra da acılar içerisinde can verdi. Bu olay Kur'an-ı Kerim'in Fil Suresi'nde anlatılmaktadır.

► PEYGAMBERLİK ÖNCESİ HAYATI

Hz. Muhammed, genel kabule göre Rebûlevvel ayının 12. gecesinde (20 Nisan 571) dünyaya gelmiştir. Abdülmuttalib torununun gökte ve yerde övülmesini istediği için ona Muhammed ismini vermiştir. Sünnetli doğduğu rivayeti olduğu gibi, doğumundan yedi gün sonra dedesi tarafından sünnet ettirildiği de rivayet edilmiştir. İlk sütannesi Ebû Leheb'in cariyesi Süveybe'dir. Süveybe Hz. Hamza ve Ebû Seleme'yi de emzirdiğinden bu iki isim peygamberimizin sütkardeşidir. Mekke'nin havasının yeni doğan bebeklere iyi gelmemesi sebebiyle, şehrin önde gelen aileleri yeni doğan bebeklerini göçebe kabilelerden sütannelere verirlerdi. Bu uygulamayla çocuklarının çölün sağlıklı havasında büyümelerini ve fasih Arapçayı öğrenmelerini hedeflenirdi. Bu amaçla Hz. Peygamber, Hevâzin kabilesinin fasih Arapçasıyla ünlü Sa'd b. Bekir kolundan, Halîme bint Ebû Züeyb'e verildi.

Hz. Peygamber altı yaşındayken annesi Âmine ile birlikte hem Abdullah'ın kabri-ni hem de akrabaları Adiy b. Neccâroğullarını ziyaret etme amacıyla Medine'ye gitti. Amine dönüş yolunda Medine yakınlarındaki Ebva köyünde vefat etti. Sonraki iki yıl boyunca Hz. Muhammed, dedesi Abdülmuttalib'in yanında kaldı. Bakımını da dadısı Ümmü Eymen yürüttü. Dedesinin vefatından amcalarından Ebû Talib ve eşi Fatıma bint Esed Hz. Peygamber'in bakımını üstlendi. Ebû Tâlib, yeğeni Muhammed'i öz çocuğu gibi severdi. Ebû Tâlib'in eşi Fâtıma bint Esed de sekiz yaşından itibaren Hz. Muhammed'e öz annesi gibi bakmıştır. Hz. Peygamber kendisine yapılan iyiliği hiçbir zaman unutmamış ve Fatıma bint Esed için "... O benim annem gibiydi." demişti.

Ebû Talib'in evinin kalabalık olması ve amcasının ekonomik durumunun iyi olmaması sebebiyle Hz. Peygamber on yaşlarında iken ev ekonomisine katkı sağlamak amacıyla çobanlık yapmıştır.

Rivayete göre Hz. Muhammed on iki yaşlarında iken amcası Ebû Talib ile birlikte ticaret amacıyla Suriye'ye gitmek için yola çıktı. Yolda kervan Busra'da konakladı. Bu esnada, bir bulutun kervanın içinden bir kişiye sürekli gölge yaptığını gören Bahîrâ adındaki rahip, kervan mensuplarını yemeğe davet etti. Hz. Muhammed'deki birtakım farklılıkları müşahade etmişti ve Ebû Talib'e yeğenine bir kötülük gelmesini istemiyorsa Mekke'ye geri dönmesini söylemişti. Bunu üzerine Ebû Talib Şam'a gitmekten vazgeçerek elindeki malları burada satmış ve Mekke'ye döndü.

Hz. Muhammed'in gençliğinde başından geçen önemli olaylardan birisi de Dördüncü Ficâr Savaşı'na katılmasıdır. İslam öncesi dönemde Arap kabileleri arasında çeşitli sebeplerden dolayı sık sık savaş çıkardı. Bu savaşlardan bazıları kan dökülmesinin yasak olduğu haram aylar (Zilkâde, Zilhicce, Muharrem, Receb) da gerçekleşebiliyordu. Haram aylarda gerçekleşen savaşlara **Ficâr** savaşı adı verilmiştir. Hz. Muhammed yirmi yaşında iken dördüncü ficar savaşına katılmıştır. Bu savaşta Kureyş ve Kinâne kabileleri, Kays Aylân ve müttefikleriyle karşılaşmışlardır. Savaş Kureyş ve Kinâne'nin galibiyeti ile sonuçlanmış, Utbe b. Rebia'nın gayretiyle iki taraf arasında barış sağlanmıştır. Kureyş açısından bu savaşın önemi Haram aylarda yaşanan barışçı ortamın ihlâlini, ticarî hayata vurulan darbeyi önlemek, Harem bölgesinin mukaddesliğine leke sürülmesine engel olmaktı.

Bu dönemin bir diğer önemli olayı, da Hz. Muhammed'in hayatının her döneminde zayıf, güçsüz ve mazlumların yanında yer aldığı ispatı niteliğindeki, **Hilfu'l-Fudûl** Anlaşmasına katılmasıdır. Mekke'ye ticaret için gelen Zübeyd kabilesinden bir şahıs mallarını Âs b. Vâil'e satar. Ancak Âs, ücretini ödemez. Bunun üzerine Kureyş'in kollarından Benî Hâşim, Benî Muttalib, Benî Zühre, Benî Teym ve Benî Esed kabilelerinin önde gelen isimleri Abdullah b. Cüd'an'ın evinde "zulme uğrayanların haklarını zalimlerden alıncaya kadar mücadele edeceklerine, Mekke halkından ve Mekke'ye dışarıdan gelen kimselerden haksızlığa uğrayanların yanında yer alacaklarına ve zalimden hakkını alıncaya kadar mazlumu destekleyeceklerine dair" bir anlaşma imzalar. Bu anlaşmaya Hilfu'l-Fudûl (erdemliler yemini) anlaşması denir. Hz. Muhammed, hayatının ilerleyen yıllarında bu olayla ilgili olarak: "Ben, Abdullah b. Cüd'an'ın evinde bir antlaşma yapılırken buldum ki, bu antlaşmayı güzel ve kızıl develere değişmem. İslâm'da böyle bir antlaşmaya çağrılısam derhal kabul ederim." demiştir. Anlaşma, son mensubunun Emevî hilafetinin başında ölmesiyle son bulmuştur.

► HZ. HATİCE İLE EVLİLİĞİ

Hz. Muhammed, geçimini sağlamak için ticaret ile uğraşmıştır. Onun ticaret maksadıyla Yemen'e gittiği ayrıca Yemen güzergâhında bulunan **Hubâse** panayırına ve doğu Arabistan bölgesinde kurulan **Muşakkar** ve **Debâ** panayırlarına gittiği bilinmektedir. Hz. Muhammed'in ticaret maksadıyla Habeşistan'a gittiğine dair de rivayetler mevcuttur. Hz. Muhammed'in katıldığı fuarlardan biri de **Ukâz** panayırdır. Bu panayırda Hz. Muhammed, Kus b. Saide'nin tevhid ile ilgili bir konuşmasını dinlemiş ve çok beğenmiştir. Konuşma sırasında yüksek bir yere çıkmak, kılıç veya asaya dayanmak gibi âdetleri Kus b. Sâide'nin başlattığı söylenmektedir.

Hz. Muhammed, yirmi beş yaşında iken Hz. Hatice ile evlenmiştir. Hatice, Kureyş'in Esedoğulları kolundan Huveylid b. Esed'in kızıdır. Hz. Muhammed'den önce

ilk olarak Ebû Hâle ile onun ölümü üzerine Atfık b. Âbid ile iki evlilik gerçekleştirmiştir. Hz. Hatice'nin her iki evlilikten de çocukları dünyaya gelmişti. Hz. Peygamber ile Hz. Hatice'nin evliliği 20 deve (400 miskal altın) mehir ile gerçekleşmiştir. Bu evlilikten Kasım ve Abdullah isimli iki erkek ve Zeynep, Rukiye, Ümmü Gülsüm ve Fatıma isimli dört kız çocukları dünyaya gelmiştir. Hz. Muhammed'e ilk çocuğu olan Kasım'a nispetle Ebu'l-Kâsım künyesi verilmiştir. Kaynaklarımızda Hz. Muhammed'in Tayyib ve Tahir adlı iki çocuğunun daha olduğu kaydedilmektedir. Ancak tercih edilen görüşe göre Tayyib ve Tâhir, ayrı çocukların adları değil, Abdullah'ın lakabıdır.

► KÂBE HAKEMLİĞİ

Hz. Muhammed (s.a.s.), otuz beş yaşında iken, yenilenen Kâbe'nin duvarına Hacerü'l-Esved'i yerine yerleştirme işinde Kureyş kabilelerine hakemlik yaptı. Selden zarar gören Kâbe'nin duvarlarında çatlaklar meydana gelmiş, bina yıkılmak üzereydi. Ayrıca binanın tavanı da bulunmadığından hırsızlar kıymetli eşyaları çalıyorlardı. Mısırdan Yemen'e giden bir Bizans gemisi Cidde yakınlarındaki yakınlarında karaya oturduğu haberini alan bir grup Kureyşli geminin enkazını satın aldı ve Bizanslı inşaat ustası Bâkum'u da yanlarına alıp Mekke'ye götürdüler. İnşaatın bitip sıra Hacerü'l-Esved'in yerine konulması gelince her kabile bu şerefın kendisine ait olmasını istedi. Kılıçların çekildiği anda Ebu Ümeyye b. Muğire'nin teklifiyle Şeybe kapısından ilk girenin ilk giren şahsın hakem tayin edilmesine karar verildi. Kapıdan ilk olarak Hz. Peygamber girdi. Yaşananlar Hz. Muhammed'e aktarıldığında hırkasını yere serdi ve Hacerü'l-Esved'i üzerine koydu. Her kableden bir kişi hırkanın kenarlarından tutarak konulacağı yere getirdi. Burada Hacerü'l-Esved'i kendi elleriyle yerine koydu. Bu olay olduğunda Hz. Peygamber 35 yaşındaydı.

► PEYGAMBERLİĞİN MEKKE DÖNEMİ

Hz. Muhammed, otuz beş yaşından itibaren toplum ile olan ilişkisini azaltarak kendini tefekkür ve ibadete vermiştir. Bu sebeple Mekke yakınlarında yer alan Nur dağındaki Hira mağarasını mesken tutmuştur. İlk vahiyden önce birkaç gün içerisinde gerçekleşen sadık rüyalar, "Allah'ın selamı üzerine olsun ey Allah'ın elçisi" gibi sesler duyuyordu. Kırk yaşına geldiğinde 27 Ramazan 610 günü vahiy meleği Cebrail'in kendisine "Oku" emrini bildirmesiyle peygamberlik dönemi başlamış oldu.

Karşılaştığı yeni durum karşısında heyecanlanan ve korkuya kapılan Hz. Muhammed hızla evine giderek eşi Hatice'ye "Beni örtünüz, beni örtünüz" dedi. Yaşadıklarını Hz. Hatice'ye anlatınca o, önce peygamberimizi teskin etmiş sonra da durumu değerlendirmek için Kitâb-ı Mukaddes'i bilen bir Hıristiyan olan amcasının oğlu Varaka b. Nevfel'e başvurmuştur.

Varaka, Yahudilik ve Hıristiyanlık hakkında bilgisi olan, bu dinlerin kutsal kitaplarını okuyan bilgin bir isimdi. Anlatılanları dinleyen Varaka b. Nevfel, Hz. Muhammed'in ümmetinin peygamberi olacağını söylemiştir. Varaka, Hz. Muhammed'e: "Bu gördüğün, Allah'ın Mûsâ'ya indirdiği Cebrâil (Nâmûs)'dir. Keşke davet günlerinde genç olsaydım! Keşke kabilenin seni yurdundan çıkaracağı günler hayatta bulunsaydım." demiştir.

Varaka'nın sözleri Hz. Muhammed (s.a.s.)'in içini rahatlatmıştı. Vahiy meleğini bir kez daha görmek için sık sık Hira Mağarası'na gidiyordu. Ancak bu emeline belli bir süre ulaşamadı. Vahyin kesildiği bu döneme **Fetretü'l-Vahiy** denir.

Hz. Peygamber, Müddessir Sûresi'nin nâzil olmasıyla birlikte insanları İslâm'a davet etmeye başladı. Hz. Peygamber ilk davetini eşi Hz. Hatice'ye yaptı. Hz. Hatice Hz. Peygamber'in peygamberliğini ilk kabul eden kişidir. Ardından Hz. Muhammed'in kızları Zeyneb, Rukiye ve Ümmü Gülsüm ile Ali b. Ebû Tâlib ve Hz. Peygamber'in azatlısı Zeyd b. Hârise iman ettiler.

Hz. Muhammed aile bireylerinin ardından İslam dinini yakın arkadaşlarına tebliğ etti. Hz. Peygamber'in en yakın arkadaşı Ebû Bekir onun davetine icabet ederek hiç tereddüt etmeden iman etti. İslâm'a ilk girenler arasında, çoğunluğu genç yaşta, toplumun her kesiminden insan mevcuttu. İlk Müslümanlar arasında Zeyd b. Harise, Abdullah b. Mesud, Osman b. Affan, Abdurrahman b. Avf, Sad b. Ebû Vakkas, Zübeyr b. Avvam ve Talha b. Ubeydullah sayılabilir.

Başlangıçta ibadetler gizli yapıyordu. Erkam b. Ebu'l-Erkam'ın evinde buluşuluyor, burada tebliğ faaliyetleri yürütülüyordu. Nübüvvetin 6. yılında Hz. Ömer'in Müslüman olmasıyla birlikte Hz. Peygamber Darülerkam'dan ayrılmıştır.

Hz. Peygamber, “En yakın akrabamı uyar” ve “Ey Muhammed! Artık emrolunani açıkça ortaya koy. Puta tapanlara aldırış etme” âyetlerinin nâzil olması üzerine açıkça İslâm'a davet etmeye, önce yakın akrabalarından başlamak üzere tüm Kureyş'e, daha sonra da diğer kabilelere tebliğde bulunmaya başladı.

Hz. Peygamber açık davet ile emrolunca bir ziyafet düzenleyerek yakın akrabalarından yaklaşık kırk veya kırk beş kişiyi evine davet etti. Tam İslam dinini tebliğ edeceği sırada amcası Ebû Leheb onun konuşmasına fırsat vermedi ve Hz. Peygamber İslam dinini anlatamadan yemeğe katılanlar dağıldı. Hz. Peygamber bir kaç gün sonra bir toplantı daha tertipledi ve kabilesini İslam dinine çağırdı. Ebu Talib, Hz. Peygamber'e sahip çıkarken, Ebu Leheb karşı çıktı. Bu toplantıda Ebû Tâlib'in oğlu Câfer ve Muttaliboğullarından Ubeyde b. Hârîs İslâmiyet'i kabul etti.

Ardından Hz. Peygamber İslâm dinini tüm Mekkelilere tebliğe karar verdi. Bu amaçla Safâ tepesine çıkarak kabilesine yönelik olarak “Şayet size şu dağın eteğinde bir süvari birliği var desem bana inanır mısınız?” diye sordu. “Evet, senin yalan söylediğini görmedik” cevabını aldı. Bunun üzerine şunları söyledi: “Öyleyse ben büyük bir azaba dâçâr olacağınızı size haber veriyorum. ... Allah bana en yakın akrabamı uyarmamı emretti. Siz “Allah'tan başka ilah yoktur” demedikçe benim size ne dünyada ve ne de ahirette bir faydam dokunur”. Dedi. Hz. Peygamber sözlerini bitirir bitirmez, Ebû Leheb ayağa kalkarak “Helak olasınca! Bizi bunun için mi topladın?” diye tepki gösterdi.

6. MÜŞRİKLERİN TEPKİSİ

İslam tebliğinin ilk yıllarında Mekkeliler, Hz. Muhammed'e çok karışmamışlardı. Ancak İslam'ın putları kötülmesi, putperest olarak ölen atalarının cehennemlik olduğunu söylemesi üzerine müşriklerin tepkilerinin dozajı artmıştır.

Müşrikler başlangıçta Hz. Peygamber ve Müslümanlarla alay ediyorlardı. Mecnun, kâhin, sihirbaz ve şair diyorlardı. Hz. Muhammed'in Kur'an'ın Cebr isimli bir köleden öğrendiğini iddia ediyorlardı.

Hz. Muhammed'in İslam dinini tebliğ etmesini engelleyemeyince Müşriklerin Müslümanlara tepkilerinin boyutu sözlü hakaret, dövme, boykot, işkence ve hatta öldürmeye kadar vardı. Müşriklerin eziyetlerin en fazla etkilenenler, köleler ve kendilerini himaye edecek kimsesi olmayan Müslümanlardı. Ammâr'ın babası Yâsir ile annesi Sümeyye İslamın ilk şehitleridir. Hz. Peygamber de işkence ve eziyetlerden etkileniyordu. Ukbe b. Ebu Muayt, Hz. Peygamber'in iki omzunun arasına işkembe koymuş, bir seferinde de namaz kılariken atkısıyla boğmaya kalkışmıştır. Müşrikler içerisinde Hz. Muhammed'e ve Müslümanlara en şiddetli işkenceleri Ebû Leheb, Ebû Cehil, Velîd b. Muğîre, Âs b. Vâil, Nadr b. Hâris, Ebû Uhayha, Ukbe b. Ebî Muayt, Utbe b. Rebîa, Şeybe b. Rebîa, Ümmü Cemîl, Ümeyye b. Halef ve Übey b. Halef yapıyordu.

7. MÜŞRİKLERİN ANLAŞMA ARAYIŞI

Her türlü baskı ve eziyete rağmen Hz. Muhammed'in tebliğ faaliyetine devam etmesi üzerine müşrikler uzlaşma arayışlarına girdiler. Bu amaçla peygamberimizin koruyucusu ve en büyük destekçilerinden amcası Ebû Tâlib'e başvurdular. Müşriklerin ilk girişimini Ebû Talib tatlı dille geçiştirmiştir. İlk girişimden istedikleri sonucu alamayan müşrikler bir kez daha Ebû Talib'e başvurdular ve artık Muhammed'in sözlerine katlanamayacaklarını, ya davasından vazgeçirmesini ya da onu himayeyi bırakmasını aksi takdirde kendisine cephe alacaklarını söylediler. Bunun üzerine Ebu Talib yeğeninden davasından vazgeçmesini, artık meselenin boyutlarının kendisini aştığını söyledi. Hz. Muhammed'in cevabı "Bu işten vazgeçmem için güneşi sağ elime, ayı da sol elime verseler dahi Allah bu dini üstün kılıncaya kadar veya ben ölünceye kadar vazgeçmeyeceğim" şeklinde oldu.

Üçüncü gelişlerinde yanlarına Velid b. Muğîre'nin oğlu Umare'yi alarak Hz. Peygamber ile takas önerisinde bulundular. Bu teklife Ebu Talib'in cevabı "Allah'a yemin ederim ki siz bana çok kötü bir teklifte bulunuyorsunuz! Nasıl olur? Siz oğlunuzu, sizin için beslemem karşılığında bana veriyorsunuz; benimkini ise öldürmek için istiyorsunuz, öyle mi? Bu asla olmaz." şeklindeydi

Müşrikler bizzat Hz. Peygamber'in kendisine başvurarak bazı tekliflerde bulundular. Müşrikler Hz. Peygamber'e mal istiyorsa mal, saltanat istiyorsa saltanat vermeyi, hasta ise tedavi ettirmeyi önerdiler. Sonuç alamayınca her iki tarafın birbirinin taptıklarına tapmalarını teklif ettiler. Bunu üzerine Kâfirûn Sûresi nazil oldu.

8. MÜŞRİKLERİN HZ. MUHAMMED'E VE İSLAM TEBLİĞİNE MUHALEFET NEDENLERİ

1. Kureyş müşrikleri putperestliğin yıkılması halinde Arap kabileleri arasında elde etmiş oldukları dinî üstünlüğün ve ticarî menfaatlerin ellerinden gideceğinden ve imtiyazlarını kaybedeceklerini düşünüyorlardı.

2. Mekkelilere göre putperestlik korunması gereken bir değerdi. Çünkü onlar atalarının inanışlarına çok bağlıydılar ve örf, adet ve geleneklere önem veriyorlardı.

3. Mekke müşriklerinin ahiret inancı yoktu. Yaptıklarından hesaba çekilme fikri onları korkutuyordu.

4. İslam'ın insanlar arasında fark gözetmeyen eşitlikçi yaklaşımı sosyal tabakalar halinde yaşayan Araplar tarafından kabul edilemiyordu Mekkeliler, kölelerin, kendilerinin dininden başka bir dine girmesi isyan olarak görüyorlardı.

5. Mekkelilerin İslam'a muhalefesinde kabile rekabetleri de önemli yer tutmaktaydı.

6. Kabileler arası rekabet İslam tebliğine muhalefetin önemli sebeplerinden birisiydi. Ebû Cehil bir seferinde: “Biz Abdümenâfoğullarıyla şeref hususunda anlaşmazlığa düştük. Onlar halka yemek yedirdiler, biz de yedirdik. Onlar yaya kalmış kimselere binek verdiler, biz de verdik. Onlar halka bağışta bulundular, biz de bulunduk. Sonunda aynı dereceye ulaşıp burun buruna giden iki yarış atı durumuna geldiğimizde onlar “İşte bizden, semâdan kendisine vahiy gelen bir Peygamber çıktı” dediler. Biz buna ne zaman ulaşacağız? Allah'a andolsun ki ona asla inanmayız.” demiştir.

7. Nesebe dayalı asillik düşüncesi de muhalefet sebeplerindedir. Velid b. Muğîre “Nasıl olur? Ben Kureyş kabilesinin büyüğü ve başkanı olayım da bir kenara bırakılsayım. Muhammed'e vahiy gelsin? Nasıl olur Ebû Mes'ud Amr b. Umeyr es-Sakafi, Sakîf kabilesinin başkanı olsun da o da bir kenara bırakılsın? İkimiz bu iki şehrin (Mekke ve Tâif) başkanlarıyız.” sözüyle peygamberliğinin liderlik olarak kabul ettiğini göstermiştir.

9. HABEŞİSTAN'A HİCRET

Müşriklerin Müslümanlara uyguladığı eziyetlerin dayanılmaz boyutlara ulaşması üzerine Hz. Peygamber “Allah çektiğiniz sıkıntılardan kurtulmanız için bir yol gösterinceye kadar Habeşistan'a göç etmeniz sizin için iyi olur. Zira orada, yanındakilerden hiç birine zulüm yapılmayan adil bir hükümdar var” sözleriyle Habeşistan'a hicret edilmesini tavsiye etti. Bunun üzerine 11 erkek, 4 kadın toplam 15 müslüman Habeş Necaşisi Ashame'nin ülkesine hicret etti. Habeşistan'a hicretin sebepleri arasında Habeş hükümdarının Mekkelilerin siyasi ve ekonomik gücünden etkilenmeyecek bir kişi olması önemli bir etkidir. Hicret edenler arasında Hz. Osman ve peygamberimizin kızı Rukiye de bulunuyordu.

Birinci hicretin başarılı olması ve hicret edenlerin huzur içerisinde yaşaması üzerine bir yıl sonra Câfer b. Ebû Tâlib'in önderliğinde 82 erkek ve 18 kadından oluşan ikinci kabile Habeşistan'a hicret etmiştir. Müslümanların Habeşistan'ı sığınılacak bir yurt olarak görmesi üzerine Kureyş müşrikleri hicret eden Müslümanları himayet etmemesi ve kendilerine iade etmesi için Amr b. Âs ve Abdullah b. Ebû Rebîa'yı birtakım hediyelerle Habeş Necaşisi'ne gönderdiler. Ancak Necaşi Ashame, müşriklerinin talebine olumsuz cevap vermiş ve Müslümanları himaye etmeye devam etmiştir. Habeşistan'a hicret edenler Medine'ye hicretten sonra kabileler halinde geri dönmüşlerdir. Son grup hicretin 7. yılında (628) Hayber'in fethi esnasında dönmüşlerdir.

▶ 10. HAŞİMOĞULLARINA UYGULANAN BOYKOT (616-619)

Mekkeliler her türlü eziyet ve işkencelerine rağmen İslam'ın yayılışını engellemediler. Bunun üzerine Hz. Muhammed'i öldürmeye karar verdiler. O öldürülünceye kadar Hâşim ve Muttaliboğullarını düşman olarak gördüklerini bildirdiler. Ebû Tâlib, yeğenin ve kabilesinin güvenliği sağlamak için Ebû Tâlib Mahallesi (Şi'bu Ebû Tâlib)'nde iskân etti. Ebû Talib'in yeğenini himaye etmeyi sürdürmesi üzerine müşrikler Hz. Muhammed kendilerine teslim edilene dek bu iki kabile mensuplarıyla kız alıp vermemek, alışveriş yapmamak, oturup kalkmamak ve konuşmamak üzere antlaştılar. Anlaşma metnini de Kâbe'nin duvarına astılar. Ebu Leheb ve oğulları hariç bütün Haşimoğulları ve Muttaliboğulları boykot edilmiştir.

Yaklaşık üç yıl süren boykot sırasında Müslümanlar büyük sıkıntılar yaşamışlardır. Hz. Hatice ve Ebû Talib bu süreçte bütün mallarını Müslümanlar için harcamışlardır. Müslümanların yaşadıkları sıkıntılar Haşimoğullarının akrabası olan bazı isimleri rahatsız etmiştir. Gösterilen tepkiler üzerine boykot kaldırılmıştır. Hişâm b. Amr, Mut'im b. Adiyy, Ebu'l-Bahterî b. Hişâm ve Zem'a b. Esved ambargonun kaldırılmasında etkili olmuştur.

▶ 11. HÜZÜN YILI (620)

Peygamberliğin 10. yılında Hz. Muhammed en büyük iki destekçisini kaybetmiştir. Bu senede önce Ebû Talib, ardından da Hz. Hatice vefat etmiştir. Hz. Peygamber, çok sevdiği iki ismin kaybına çok üzülmüştür. Bu sebeple Müslümanlar tarafından bu yıla hüzün yılı (senetü'l-hüzn) denilmiştir.

▶ 12. TAİF'E YOLCULUK (620)

Ebû Tâlib'in ölümünün ardından Haşimoğulları'nın liderliğine Ebu Leheb geçti. Bir süre Hz. Muhammed'i himaye ettiyse de, sonrasında bundan vazgeçti. Ayrıca Mekkelilere yapılması gereken tebliğ de yapılmıştı. Hz. Muhammed, Peygamberliğin 10. yılında Sakif kabilesine İslam'ı anlatmak için yanında Zeyd b. Harise olduğu halde Taif'e gitmiştir. Kureyşlilerle ticarî ilişkilerinin bozulmasını istemeyen Taifliler onun davetini kabul etmedi. Hz. Peygamber'i dinlememiş ve ona eziyet etmişlerdir. Hz. Peygamber'in görüşmeyi gizli tutmaları isteğini de reddettiler ve yaşananları Mekkelilere anlattılar. Dönüş yolunda Hz. Muhammed, Utbe ve Şeybe isimli iki kardeşin bağında dinlenmiştir. Bu sırada Addas isimli köle Müslüman olmuştur.

Hz. Peygamber kabilesini terkederek Mekke dışına çıktığından, şehre girebilmek için bir Mekkelinin himayesine ihtiyaç duyuyordu. Nevfelogullarının lideri Mut'im b. Adiyy Hz. Muhammed'i himayesine aldı ve Mekke'ye girebilmesini sağladı.

13. AKABE BİATLARI

Akabe, Mina hudutlarında çevresi tepelerle çevrili küçük ve kuytu bir vadidir. Hz. Peygamber 620, 621, 622 yıllarında burada Medineliler ile görüşmüştür. İlki mülakat, diğer, ikisi biat şeklinde olmuştur. 620 yılında gerçekleşen Akabe görüşmesine Hazrec kabilesinden altı kişi katılmış ve Müslüman olmuşlardır. Peygamberliğin on ikinci (621) yılında gerçekleşen I. Akabe biatına on'u Hazreçli, ikisi Evsli 12 kişi katılmıştır. I. Akabe Biatında Medineliler, Allah ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, yalan söylememek, iftira etmemek ve iyi olan hiçbir konuda Allah Resülü'ne isyan etmemek üzere biat ettiler.

Bu olaydan sonra Hz. Peygamber Yesriblilere Kur'an öğretmesi için Mus'ab b. Umeyr'i bu şehre göndermiştir.

Ertesi yıl (622), ikisi kadın, yetmiş beş kişi Mekke'ye gelmiş ve Akabe de Hz. Peygamber'e kendi hanımlarını ve çocuklarını korudukları gibi Hz. Muhammed'i koruyacaklarına dair biat ederek onu Medine'ye çağırışlardır. Biattan üç ay sonra hicret gerçekleşmiştir.

⦿ İSRÂ VE Mİ'RAC

Ebû Talib ve Hz. Hatice'nin vefatı, üzerine Taif'de yaşadıkları Hz. Muhammed'i son derece üzmüştü. Allah-u Teala hem bir takım dinî emirleri bildirmek hem de peygamberinin üzüntü ve kederini dindirmek amacıyla ona İsrâ ve Mi'rac'ı hediye etmiştir. Hz. Peygamber'in bir gece Mekke'den Kudüs'teki Mescid-i Aksâ'ya yaptığı gece yolculuğa **İsrâ**, oradan göğe yükseltilmesine de **Mi'rac** denir. İsrâ ve mi'racın gerçekleştiğinde ittifak vardır.

14. HİCRET

Hicret, dar manada Hz. Peygamber'in ve Mekkeli Müslümanların Medine'ye göçünü, geniş anlamda ise, gayr-i müslim bir ülkeden İslâm ülkesine göç etmeyi ifade eder. İkinci Akabe biatının ardından Hz. Muhammed, planlı ve düzenli bir şekilde Yesrib'e gönderdi. Mekke'de kendisi ile birlikte Hz. Ebû Bekir, Hz. Ali ve çeşitli sebeplerle hicret edemeyen birkaç Müslüman kalmıştı. Gerçekleşen hicretler müşrikleri tedirgin etmişti. Hicret öncesi Darünnedve'de toplanan müşrikler durum değerlendirmesi yaptılar. Görüşmede üç görüş üzerinde duruldu. Birincisi, Hz. Peygamber'i hapse atıp zincire vurmak, ikincisi sürgüne göndermek, üçüncüsü ise, her kabileden seçilen birer kişinin Hz. Peygamber'e saldırarak öldürmesiydi. Bu fikir Ebû Cehil'e aitti. Buna göre, bütün kabilelerle mücadele edemeyecek olan Haşimoğulları kan davası güdemeyecekti.

Hz. Muhammed müşriklerin kendisini öldürme planını öğrenir öğrenmez derhal hicret etmeye karar verdi. Yol arkadaşı Hz. Ebû Bekir'di. Hz. Ebû Bekir'in kızları Esmâ ve Âişe yolculuk için azık hazırladılar. Kılavuz olarak Abdullah b. Üreykât'la anlaşıldı. Önce hedef şaşırtmak için ters istikametteki Sevr Dağı'ndaki gizlenmeye elverişli mağaraya gittiler. Hz. Muhammed'i evinde bulamayan müşrikler onu aramaya başladılar. Bulamayınca da ölü veya diri getirene yüz deve vereceklerini vaat ettiler.

Üç gün burada saklandıktan sonra Medine'ye doğru yola çıktılar. Tedbiri elden bırakmayan Hz. Muhammed ve yanındakiler, yakalanmama adına herkesin kullandığı güzergâh yerine daha az kullanılan ancak yolculuk için daha güvenli olan alternatif bir yol takip ettiler.

Kureyşlilerin vaat ettiği yüz deveyi duyanlar Hz. Muhammed'i yakalamak için harekete geçmişlerdi. Bunlardan birisi de Sürâkâ b. Mâlik idi. Sürâka, Hz. Muhammed'e yaklaştığında atının ayakları kuma gömüldü. Yaşadıklarının etkisinde kalan Sürâka, Hz. Muhammed'i yakalamaktan vazgeçmiştir. Hatta diğer isimleri şaşırtarak onun hayatını savunmuştur. Yol esnasında karşılaşılan Büreyde b. Husayb, Hz. Muhammed'den etkilenerek Müslüman olmuştur.

Hz. Peygamber, hicret yurduna varmadan önce Kubâ'da dört (bir diğer rivayete göre on dört) gün kaldı. Bu süre zarfında Kubâ mescidi inşa edildi. Ayrıca kendisine bırakılan emanetleri sahiplerine iade ettikten sonra yola çıkan Hz. Ali de Kuba'da Hz. Peygamber'e yetişmiştir. Yolculuğuna devam eden Hz. Muhammed, Rânûnâ vadisine geldiğinde Medine'deki ilk Cuma namazını kıldırdı. Hz. Muhammed 12 Rebiülevvel Cuma (24 Eylül 622) günü Medine'ye ulaşmıştır. Hicretten sonra Yesrib şehri "Medinetü'r-Resûl" veya "el-Medinetü'l- Münevvere" adını aldı.

15. MEDİNE'NİN HİCRET YURDU SEÇİLMESİNİN SEBEPLERİ

1. Medine'nin Mekke ile bağlantının kesilmeyeceği bir yer olması
2. Medine'de yaşanan otorite boşluğu
3. Hz. Peygamber'in Medine ile olan akrabalık bağları
4. Medine'nin alternatif hicret yurtlarına nazaran Mekke'ye yakın olması
5. Nüfus açısından Medine'nin Hicaz'daki en önemli yerleşim yerlerinden birisi olması
6. Medinelilerin göstermiş olduğu destek

HİCRETİN SONUÇLARI

1. Hicret zayıf Müslümanların nefes almasına fırsat vermiştir.
2. İslam'ın geniş kitlelere ulaşmasının önündeki engeller büyük oranda ortadan kalktı.
3. Hicret ile birlikte kan bağı yerine inanç birliği temelli bir toplum yapısının temelleri atılmış oldu.
4. Medine'nin siyasî ve dinî önemi arttı.
5. Evs ve Havrec kabileleri arasındaki düşmanlık son buldu.
6. Müslümanlar Mekkeliler ile olan mücadelelerinde onlara ekonomik açıdan zarar verme imkânı buldular.
7. Hicretin ardından muhacir ve ensar kavramları ortaya çıkmıştır.

ÜNİTE -1- TEST

1. İslamiyetin doğuşundan önce de Arap yarımadasının hem güneyinde hem de kuzeyinde devletler kurulmuştur. Bunlardan birisi de;

- I. Savaşçı kişiliklerine atıfla krallarından bazıları “kuvvetli ve kudretli” anlamına gelen “tubba” unvanını almışlardır.
- II. Yahudiliği benimseyen kralları, Yahudi olmayan Necranlı Hıristiyanları “uhdûd” adı verilen ateş çukurlarında canlı canlı yakmıştır.
- III. Eryât kumandasındaki ordu yapılan zulme son vermek için Yemen’e gelmiş ve bu gelişme devletin sonu olmuştur.

Bazı özellikleri verilen devlet hangisidir?

A) Himyerîler	B) Nabatîler
C) Lahmîler	D) Kindeliler
E) Tedmürlüler	

2. Kuzey Arabistan’da kurulan Nabatîlerle ilgili olarak;

- I. Filistin’in güneyinde, Akabe Körfezi ile Lût Gölü arasında kurulmuştur.
- II. Devletin merkezi harabeleri bugün bile meşhur olan Petra şehridir.
- III. Yermük Savaşı’nda Bizans ordusunun mağlup edilmesi devletin sonunu hazırlamıştır.

Bu bilgilerden hangisi doğrudur?

A) Yalnız I	B) I ve II
C) I ve III	D) II ve III
E) I-II-III	

3. Aşağıdakilerden hangisi Güney Arabistan’da kurulan devletlerdendir?

A) Maînliler	B) Nabatîler
C) Tedmürlüler	D) Gassânîler
E) Lahmîler	

4. İslam’ın doğuşundan önce Mekke’nin yönetimi farklı kabilelerin eline geçmiştir. Bu kabileler arasında;

- I. Cürhümlüler,
- II. Huzâhılar,
- III. Kureyş

Kabilelerinden hangisi yer almıştır?

A) Yalnız II
B) II ve III
C) Yalnız III
D) I ve III
E) I-II ve III

5. İslam öncesi dönemde Kâbe’nin bakımı ve hacıların ihtiyaçlarının karşılanması için bir takım görevler ihdas edilmiştir.

Bu hizmetlerle alakalı verilen görev-tanım eşleşmelerinden hangisi yanlıştır?

A) Kıyâde- kumandanlık
B) Sikaye-su temini
C) Rifâde-yiyecek ihtiyacının karşılanması
D) Liva-Sancağın muhafazası
E) Hicâbe- hacıların ağırlanması

6. İslam öncesi dönemde Mekke’de var olan kurumlardan birisi de Darun-nedve idi. Darun-nedveyle ilgili olarak;

- I. Bir asiller meclisi gibi çalışmıştır.
- II. Her türlü savaş ve barış kararı bu mecliste alınır.
- III. Kureyş boylarının kırk yaşından büyük başkanları bu meclise katılabilir.

Bu özelliklerinden hangisi doğrudur?

A) Yalnız I	B) I ve II
C) I ve III	D) II ve III
E) I-II ve III	

7. Hz. Muhammed’in peygamberlik öncesi hayatıyla alakalı verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Hz. Muhammed gençliğinde ticaretle uğraşmıştır.
- B) Hz. Muhammed’in lakabı “el-Emin”dir.
- C) Hz. Muhammed’in bütün çocukları peygamberlikten önce doğmuştur.
- D) Hz. Muhammed savaşa katılmıştır.
- E) Hz. Muhammed çobanlık yapmıştır.

8. Hz. Muhammed cahiliye devrinin bütün uygulamalarını tamamen reddetmemiş bazılarından islam’dan sonrada övgüyle bahsetmiştir.

Hz. Muhammed’in “...bugün de böyle bir antlaşmaya çağırılsam te-reddüt etmeden giderim.” dediği anlaşma hangisidir?

- A) Hudeybiye
- B) Ficar
- C) Buas
- D) Hilfu’l-Fudûl
- E) Eyyamu’l-Arab

9. I. Çölün havasının ve suyunun temiz olması
II. Çölde hayat tarzının sade olması
III. Çölde daha fasih bir Arapçanın konuşuluyor olması

Bu açıklamaların hangisi Mekkeli-lerin yeni doğmuş çocukları sütan-neye verme sebepleri arasındadır?

A) Yalnız III	B) I ve III
C) II ve III	D) I ve II
E) I-II ve III	

10. Aşağıdaki olaylardan hangisi Hz. Muhammed peygamber olarak görevlendirildikten sonra yaşanmıştır?

- A) Kâbe hakemliği
- B) Taif Yolculuğu
- C) “Emin” lakabının verilmesi
- D) Hz. Hatice ile evliliği
- E) Ficar savaşına katılması

11. Kureyş'in bazı ileri gelenleri Abdülmuttalib'i alaya alıp küçük düşürmek istemişlerdir. Bunun üzerine o, on oğlu olursa birini kurban edeceğine dair adakta bulunmuştu.

Abdülmuttalib hangi olay sırasında Kureyş tarafından alaya alınmıştır?

- A) Kâbe'nin onarımı
- B) Haceru'l-Esved'in yerine konması
- C) Zemzem Kuyusu'nun bulunması
- D) Eyyamu'l-arab sırasında
- E) Ticaret yapma isteğini paylaştığında

12. Hz. Muhammed'in anne ve baba tarafından mensup olduğu kabileler aşağıdaki şıkların hangisinde doğru olarak verilmiştir?

- A) Teymoğulları-Adümenafogulları
- B) Esedoğulları-Zühreoğulları
- C) Zühreoğulları-Haşimoğulları
- D) Ümeyyeoğulları-Haşimoğulları
- E) Haşimoğulları-Sakifoğulları

13. Cahiliye döneminde Arap kabileleri arasında çeşitli sebeplerden dolayı sık sık savaşlar çıkmaktaydı.

Bu savaşlara genel olarak hangi isim verilirdi?

- A) Ceyşü'l-Arab
- B) Esvâku'l-Arab
- C) el-Mu'allâkâtü's-Seb'a
- D) Eyyâmü'l-Arab
- E) Hazvere

14. Cahiliye döneminde Mekke'de yaşanan olumsuz olaylardan rahatsızlık duyanlar Abdullah b. Cüd'ân'ın evinde bir araya gelmiş ve yaşanan ahlaksızlıklara karşı sessiz kalmayacaklarına dair yemin etmişlerdir.

Hz. Peygamber'in de katıldığı bu yemine ne ad verilir?

- A) Hilfü'l-ahlâf
- B) Hilfü'l-mutayyebîne
- C) Hilfü'l-fudûl
- D) Hubâşe
- E) Eyyâmü'l-Arab

15. Konuşma sırasında;

- I. Yüksek bir yere çıkmak âdetini başlatmıştır.
- II. Kılıç veya asaya dayanmak gibi âdetleri başlatmıştır.
- III. Ayrıca tevhid inancına vurgu yaptığı bir konuşmasını Hz. Muhammed çok beğenmiştir.

Yukarıda bazı özellikleri verilen bu isim kimdir?' olacak

- A) Bahira
- B) Kus b. Sâide
- C) Varaka b. Nevfel
- D) Zeyd. Amr b. Nüfeyl
- E) Züheyr b. Ebû Sülma

ÜNİTE 2: İSLAM'IN MEDİNE DÖNEMİ

Bilindiği üzere eski adı “Yesrib” olan Medine, İslam’ın doğduğu ve Hz. Peygamber’in hicret ettiği sıralarda Hicaz bölgesinin önemli yerleşim merkezlerinden biriydi. Şehirde Evs ve Hazrec kabileleri Arap toplumunu; Benî Kureyza, Benî Kaynukâ ve Benî Nadîr kabileleri Yahudi toplumunu oluşturuyordu. Merkezî bir otoritenin olmadığı şehirde her kabile kendi başkanının etrafında toplanırdı. Arap ve Yahudi kabileleri dağınık halde kendi mahallelerinde yaşıyorlardı. Şehirde kan davaları yaygındı. Evs ve Hazrec kabilesi arasındaki düşmanlık çok eskilere dayanmaktaydı. Hicretten beş yıl önce gerçekleşen Buâs Savaşı, Evs kabilesinin üstünlüğüyle sonuçlanmıştı.

Vefat eden bir adamın sadece hanımı ve kızı değil, küçük çocukları da miras alamıyordu. Miras sadece savaş durumunda eli silah tutabilecek olan bülüğe ermiş erkek çocukların hakkıydı. Şehrin ekonomisi ticarete dayalıydı. Yahudiler ziraat, ticaret, kuyumculuk, demircilik, dokumacılık, silah ve zirâî alet imalatı ile meşgul oluyorlardı. Arap kabileleri çoğunlukla çiftçilik ile uğraşıyorlardı. İklimi güzel, toprağı verimli, fazla derin olmayan tatlı yeraltı sularına sahiptir.

Medine’de İslâm toplumunun oluşmasında ve Müslümanlar arasında birlik ve beraberliğin sağlanmasında en önemli unsurlardan birisi **Mescid-i Nebevî**’dir. Mescid-i Nebevî Müslümanların ibadetlerini yerine getirdikleri bir yer olmasının yanı sıra Hz. Peygamber’in sohbet ve vaazlarını gerçekleştirdiği, askerî işlerin istişare edildiği, elçilerin kabul edildiği, duruşmaların yapıldığı, folklor gösterilerinin organize edildiği, savaşta yaralanan askerlerin tedavi edildiği, esirlerin hapsedildiği bir mekândı.

1. KARDEŞLEŞTİRME (MUÂHÂT)

Hız. Muhammed ilk günden itibaren Müslümanlar arasında ayırım yapmamış ve tüm Müslümanları İslam çatısı altında kardeş ilan etmiştir. Medine’ye hicret ile birlikte İslam toplumu Mekke’den hicret eden muhacirler ve onlara Medine’de onlara kucak açan ensar olmak üzere iki grup haline geldi. Hız. Muhammed, Müslümanlar arasında huzursuzluğa sebep olacak, ayrışmalara neden olabilecek bu durumun önüne geçmek için muhacirler ile ensarı kardeş ilan etmiştir. Hız. Muhammed’in bu uygulaması iki gruba birbirine yaklaştırmış ve ortak iş yapmalarına imkân sağlamıştır. Hız. Muhammed, Müslümanları birbiriyle kardeş ilan ederken birbiriyle ortak özellikleri olan isimleri bir araya getirmeye özen göstermiştir.

2. MEDİNE SÖZLEŞMESİ

Müslümanlar arasında birlikteliği sağlayan Hız. Muhammed’in bir sonraki hedefi Medine’de yaşayanlar arasında huzur ve güven ortamını tesis etmek, farklı etnik ve inanç gruplarının bir arada yaşamasını sağlayacak bir yapı kurmaktır. Bu amaç doğrultusunda Hız. Muhammed, Yahudiler ve müşrik Araplarla antlaşma yapmak için harekete

geçti. Medine Sözleşmesi, Medine Anayasası, Medine Belgesi veya Medine Vesikası adı verilen anlaşma ile Medine içerisinde birlik kuruluyordu. Anlaşmaya göre, Hz. Muhammed en yüksek hakemdir. Ayrıca bu anlaşma ile İslâm dininin hukûkî ve sosyal varlığı diğer gruplar tarafından tanınıyordu. Medine Sözleşmesi Hendek Savaşı sırasında Müslümanlara ihanet eden Kurayzaoğulları'nın cezalandırılmasıyla yürürlükten kalkmış oldu.

Hicretin ardından Müslümanlar için bazı önemli gelişmeler yaşanmıştır. Hicretin ilk yılında Hz. Muhammed'in emriyle Medine'de bir **nüfus sayımı** yapılmıştır. Bu sayımda Müslümanların sayısı 1500 kişi olarak kaydedilmiştir. Ayrıca Hicretin 1. yılı (bir diğer rivayete göre 2. yılı) şevval ayında, Hz. Peygamber Hz. Âişe ile evlenmiştir. Hicretin I. yılında **Cuma namazı**, ikinci yılı şaban ayında **ramazan orucu**, yine ikinci yılın ramazan ayında **zekât** farz kılınmıştır. Aynı yılın Ramazan bayramından bir iki gün önce Hz. Peygamber fitr sadakası ile ilgili hükümleri Müslümanlara bildirmiştir. Şevval ayının girmesiyle birlikte Ramazan bayram namazı, Zilhicce ayının onuncu gününde de kurban bayramı namazı kılınmıştır. İlâveten Cuma Namazı farz kılınmış, önceleri ikişer rekât kılınana öğle, ikindi ve yatsı namazları dört rekâta çıkarılmış, hicretin birinci veya ikinci yılında Müslümanları namaza çağırmak için ezan belirlenmiştir. Abdullah b. Zeyd b. Sa'lebe adlı sahabîye rüyasında ezan öğretilmiş, o da peygamberimizin yönlendirmesiyle ezan metnini Bila-i Habeşî'ye öğretmiştir. Bilal'in okuduğu ilk ezan sabah ezanıdır. Ayrıca Medine'nin sınırları belirlenmiş ve Müslümanların ticaret yapmasına olanak sağlamak adına bir **pazar yeri** belirlenmiştir.

3. İLK SERİYE VE GAZVELER

Hz. Peygamber'in katıldığı bütün askerî seferlere **gazve** denir. Onun bizzat katılmadığı, bir sahâbînin kumandası altında gönderdiği askerî birliklere ise seriyye adı verilir. Hz. Peygamber'in emir ve kumandasında 27 gazve gerçekleşmiştir. Bunlarda dokuzunda çarpışma meydana gelmiştir. İlk seriyye hicretin 1. yılında Ramazan ayında (Mart 623) meydana gelen Hz. Hamza'nın kumandasındaki **Sifülbahr** seferidir. Çarpışma meydana gelen ilk seriyye H. 2 yılında (Recep/ Ocak 624) Abdullah b. Cahş komutasında meydana gelen **Batn-ı Nahle** seriyyesidir. Nahle vadisinde Amr b. Hadrami başkanlığındaki Kureyş kervanıyla karşılaştılar. Müslümanlar o günün Recep ayının son günü mü yoksa Şaban ayının ilk günü mü olduğunu tartıştıktan sonra Amr b. Hadramî'yi öldürüp iki kişiyi esir aldılar ve daha sonra Medine'ye döndüler. İki kişi hapsedildi. Haram ayda kan döküldüğü söylentisi müşrikler tarafından yayıldı. Bu seriyyeden bir buçuk ay sonra Bedir Savaşı meydana gelmiştir.

4. BEDİR SAVAŞI (2/624)

Müşrikler ile Müslüman arasındaki ilk savaş Bedir Savaşı'dır. Ebû Süfyan'ın Suriye'ye giden 1000 develik ve elli bin dinar sermayeye hazırlanan kervanından Müslümanlar haberdar olmuştu. Hz. Peygamber 12 Ramazan 2/ 9 Mart 624'te harekete geçti. Sancaktar olarak Mus'ab b. Umeyr, Hz. Ali ve Sa'd b. Muaz tayin edildi. Orduda 74'ü muhacir, kalanı ensar 305 kişi bulunuyordu. Ayrıca 70 deve ve iki at vardı. İslam ordu-

sundan haberdar olan Ebû Süfyan, kervanların dinlenme noktası olan Bedir'e gelmeden sahil yolunu izleyerek Mekke'ye ulaştı. Kureyşliler kervanı kurtarmak için 1000 kişilik ordu hazırladılar. Yolda kervanın kurtulduğunu haber almalarına rağmen Adıyyoğulları ve Zühreoğulları hariç geri dönmediler.

İslam ordusu Bedir'e müşriklerden önce vardı ve su kuyularını tuttu ve Medine tarafına en yakın kuyunun olduğu bölgeye konuşlandıysa da Hubâb b. Münzir'in teklifiyle düşmana en yakın kuyunun olduğu bölgeye yerleşildi ve müşriklerin su alması engellendi. Ancak daha sonra müşriklerin su almalarına izin verildi.

Savaş mübareze usulü ile başladı. Müşrik ordusundan Utbe b. Rebfa, kardeşi Şeybe ve Velid b. Utbe, Müslüman ordusundan da Hz. Muhammed'in emriyle Hz. Hamza, Hz. Ali ve Ubeyde b. Hâris ortaya çıktı. Hz. Hamza Utbe'yi, Hz. Ali Velid'i, Ubeyde de Şeybe'yi öldürdü. Müslümanların galibiyeti ile sonuçlanan savaşta aralarında Ümeyye b. Halef, Ebû Cehil, Utbe b. Rebfa, Şeybe b. Rebfa ve Hanzala b. Ebû Süfyan gibi önde gelen İslam düşmanlarının da olduğu 70 kişi öldürüldü. İslam ordusu altısı muhacirlerden, sekizi ensardan on dört şehit verdi. Savaş sonunda müşriklerden 70 esir alındı. Bin ila dört bin dirhem fidye ödemeleri şart koşuldu. Esirler arasında Hz. Peygamber'in damadı Ebu'l-As, Ebû Süfyan'ın oğlu Amr da bulunuyordu.

Odaklan !..

Bedir Savaşı ile birlikte İslâm tarihi literatürüne "Ehl-i Bedir (Bedir Ehli)" kavramı girmiştir. Kur'an-ı Kerim'de ve Hz. Peygamber'in hadislerinde Ehl-i Bedir'den övgü ile söz edilmiştir. Hadislerde Ehl-i Bedir'in Müslümanların en faziletlieleri oldukları zikredilmiştir.

Bedir Savaşı'nın en önemli sonuçlarından birisi de Uhud savaşına sebep olmasıdır. Mekke müşrikleri yenilgi haberini alınca büyük üzüntüye kapıldılar. Ebû Cehil'in yerine Ebû Süfyan'ı başkanlığa getirerek, hep birlikte Müslümanlardan intikam almak için yemin ettiler ve derhal faaliyete başladılar.

Bedir Savaşı'nın ardından Müslümanların elde ettiği zaferden rahatsız olan Kaynukâ Yahudileri, Müslümanlara meydan okudular. Bunun üzerine kuşatma altına alınan yaklaşık 700 kişilik Yahudi grubu, Medine'den ayrılmak zorunda kaldı.

► KAYNUKÂOĞULLARI'NIN MEDİNE'DEN ÇIKARILMASI (2/624)

Medine Sözleşmesini ilk bozan Yahudi kabilesi Kaynukâoğullarıdır. Müslümanların Bedir'de elde ettikleri zafer, Kaynukâoğullarını rahatsız etti. Müslümanların galip gelmesini Kureyş'in savaş tekniğini bilmeyişine bağladılar. Kaynukâ Yahudilerinin Pazar yerinde Müslüman bir kadına hakaret etmeleri anlaşmanın bozulması anlamına geliyordu. Pazarda alışveriş yapan Müslüman bir kadının eteğini bir yere taktı. Ayağa kalkan kadının elbisesi yırtılır. Kadının feryadını işiten bir Müslüman kadına bu hareketi yapan Yahudiyi öldürür. Yahudiler de Müslümanı şehit ederler. Hz. Muhammed, on beş gün süreyle kuşattığı Yahudilerin Medine'yi terk etmelerini emretti. Yaklaşık 700 kişilik Yahudi grubu, Medine'den ayrılmak zorunda kaldı. Kaynukâoğulları önce Vâdilkurâ'ya gittiler. Burada binek ve yiyecek ikmal yaptıktan sonra Suriye tarafına gittiler ve Ezriat şehrine yerleştiler.

► SEVİK GAZVESİ

Bedir Savaşı'ndan iki buçuk ay sonra meydana gelmiştir. Bedir Savaşı'nın ardından Ebû Süfyan, Hz. Muhammed'le savaşıncaya ve öldürülen yakınlarının intikamını almaya kadar yıkanmamaya ve hanımına yaklaşmamaya yemin etti. İki yüz kişilik silahlı bir birlikle Medine'ye doğru yola çıktı. Ancak Medine'ye saldırmaya cesaret edemedi. Medine'nin dış mahallerinde tarlada çalışmakta olan iki Müslüman'ı öldürdükten sonra Mekke'ye geri döndü. Hz. Muhammed yaşananlardan haberdar olunca 30 süvari, 120 yayadan oluşan bir askerî birlikle peşine düştü. Ancak Ebû Süfyan'ı yakalayamadı. Ebû Süfyan'ın yanına erzak olarak aldığı kavrulmuş una nisbetle bu sefere "Sevîk Gazvesi" denilmiştir.

Odaklan !..

Bedir Savaşı ile Uhud Savaşı arasında Karkaratülkadr, Zû Emer ve Bahrân gazveleri ile Karade Seriyyesi gerçekleşmiştir.

5. UHUD SAVAŞI (3/625)

Geçimlerini ticaretle sağlayan Mekkeli Müşrikler Bedir'in intikamını almalarının yanı sıra Suriye kervan yolunun güvenliğini de sağlamak istiyorlardı. Ebû Süfyan Bedir'in sebebi olan kervandan elde ettiği geliri Müslümanlarla mücadele için kullandı. Bu sebeple Sakîf, Kinâne, Mustalik, Gatafan kabilelerinden topladıkları iki bini ücretli toplam üç bin kişilik orduyla Medine'ye doğru hareket ettiler. Ordunun komutanı Ebû Süfyan'dı. Ayrıca orduda 3000 deve, 200 at bulunuyordu.

Bu sırada Mekke'de ikamet etmekte olan Hz. Muhammed'in amcası Abbas, Mekke'deki gelişmeleri Hz. Muhammed'e haber verdi. Mekkelilerin savaş hazırlığından haberdar olunca Hz. Muhammed, Müslümanları toplayarak yapılabilecekleri istişare etti. Tartışma iki fikir etrafında yoğunlaştı. Müslümanlar ya savunma savaşı yapacaklar ya da şehir dışına çıkarak meydan savaşı yapacaklardı. Hz. Muhammed'in oyu şehirde kalma yönündeydi. Ancak özellikle Bedir Gazvesi'ne katılamamış olan gençlerle Hz. Hamza gibi bazı kahramanlar meydan savaşı yapılmasını istediler. Çoğunluğun talebinin meydan savaşı olması üzerine savaş hazırlıkları başladı. Bir müddet sonra peygamberin talebine muhalif görüş bildirdikler için pişman oldular ve Hz. Muhammed'e istediğini yapabileceğini söylediler. Hz. Peygamber ise "Bir Peygamber giydiği zırhını savaşmadan çıkarmaz. Eğer sabrederseniz, her biriniz görevinizi yaparsanız Allah zafere bize ihsan edecektir" diyerek yola çıkılmasını istedi.

Hz. Peygamber Medine'de Abdullah b. Ümmü Mektûm'u vekil bırakarak bin kişilik bir kuvvetle yola çıktı. Yolda meşhur münafık Abdullah b. Übey "Ben meydan savaşına taraftar değildim. Medine'den çıkılmamasını istedim. Muhammed çoluk çocuğun sözüne uydu da bizim sözüme itibar etmedi" diyerek üç yüz adamı ile birlikte Medine'ye döndü. Böylelikle Müslümanların sayısı 700 kişiye düşmüş oldu. Orduda yüz zırh vardı.

Uhud Savaşı da mübâreze usulüyle başladı. İslâm ordusu düşmanın ordu merkezine kadar ilerledi. Savaşın ilk safhasında düşman yirmiden fazla ölü verdi. Sancaktarlar birer birer öldüğünden, yere düşen sancağı kaldıracak kimse bulunamadı. Sancak yere düşünce müşrikler dağılmaya başladılar.

Hz. Muhammed savaş öncesinde Abdullah b. Cübeyr komutasındaki elli okçuyu Uhud dağının karşısında bulunan Ayneyn tepesine yerleştirmiş ve her ne sebeple olursa olsun buradan ayrılmamaları emretmiştir. Savaşın başlangıcında Müslümanların üstünlüğü okçuların önemli bir kısmı ganimetten mahrum olmamak amacıyla yerlerini terk ettiler. Savaşa girmek için fırsat bekleyen müşrik ordusu süvarilerinin komutanı Halid b. Velid derhal harekete geçti ve Müslümanlara arkadan saldırdı. Kaçan müşriklerin de geri dönmesiyle Müslümanlar iki ateş arasında kaldılar. Bu sırada Hz. Muhammed yaralandı, aralarında Hz. Hamza'nın da olduğu birçok sahabî şehit oldu.

Savaş sonucunda Mekkelilerden 22 kişi öldürülürken, Müslümanlar 70 şehit verdi. Bu savaşın galibi yoktur. Çünkü savaş sonucunda ortada ne esir, ne de ganimet vardır.

6. Bİ'R-İ MAÛNE FACIASI VE RECİ VAK'ASI (4/625)

Bi'r-i Maûne faciası, Uhud Savaşı'ndan 4 ay sonra meydana gelmiştir. Âmir b. Sa'saa kabilesinin reisi Ebû Berâ Medine'ye gelerek kabilesine İslam'ı anlatmak üzere bir heyet gönderilmesi istedi. Bunun üzerine Hz. Muhammed, suffe ehlinde 70 kurra sahabîyi Âmir b. Sa'saa kabilesine İslâmiyeti tanıtmak ve Kur'an-ı Kerim öğretmek üzere görevlendirdi. Bi'r-i Maûne adı verilen kuyuya gelindiğinde Ebû Berâ'nın yeğeni Âmir b. Tufeyl Müslümanlara saldırdı ve ikisi hariç hepsini şehit etti. Bu olaydan sonra Hz. Muhammed, otuz veya kırk gün sabah namazlarında Bi'r-i Mâûne'de İslâm davetçilerini öldüren kabilelere beddua etmiştir.

Aynı yılın Safer ayında, Adal ve Kâre kabilelerine İslam'ı öğretmek için görevlendirilen on kişilik grup, Recî suyuna vardıklarında Lihyânoğulları kabilesine mensup 100 kişilik silahlı bir gücün saldırısına uğramıştır. Müslümanlardan yedisi burada şehit edilmiştir. Mekkelilere satılmak istenen 3 sahabîden biri yolda iplerinden kurtulmuş ve müşriklerle çarpışarak şehit olmuştur. Diğer iki sahabî ise Mekkeli müşriklerce şehit edilmişlerdir.

► BENÎ NADÎR GAZVESİ (4/625)

Medine Sözleşmesi gereği bir kişinin diyetine Medineli grupların hepsinin ortak olması gerekiyordu. Bu bağlamda Bi'r-i Maûne faciasından sağ kurtulan Amr b. Ümeyye ed-Damrî'nin, yanlışlıkla öldürdüğü iki kişinin diyetine Nadîroğullarının da ortak olması gerekiyordu. Ancak Yahudiler bir planla Hz. Muhammed'i öldürmeyi hedeflediler. Durumdan haberdar olan Hz. Peygamber, Nadîroğullarının on gün içinde Medine'yi terk etmelerini istedi. Ancak Yahudiler, "Biz yurdumuzdan çıkmıyoruz, istediğini yap" şeklinde cevap verdi. Bunun üzerine Nadîroğulları kuşatma altına alındı. Sonuç itibarıyla Nadîroğulları savaş malzemeleri hariç develere yükleyebildikleri taşınabilir mallarını alarak Medine'den ayrıldılar.

7. HENDEK SAVAŞI (5/627)

Şehrin etrafına hendek kazılması sebebiyle “**Hendek Gazvesi**”, çeşitli grupların bir araya gelerek Müslümanlara saldırması sebebiyle de “**Ahzâb Gazvesi**” olarak isimlendirilir. Kur’an-ı Kerim’in, Ahzâb Suresi bu savaştan bahseder.

Mekkeli 4.000 müşrike ilaveten Yahudiler ve çevre kabilelerden gelen 6.000 kişilik gruptan oluşan müttefik kuvvetler toplam 10.000 kişilik ordularıyla Medine’ye doğru yola çıktılar. Müşriklerin Medine’ye doğru yola çıktığını öğrenen Hz. Peygamber, daha önce yaptığı gibi durum değerlendirmesi için sahabenin görüşlerine başvurdu. Selmân-ı Fârisî’nin tavsiyesi üzerine hendek kazılmasına karar verildi. Müslümanların silahlı gücü ise 3.000 kişiydi.

Kuşatmadan herhangi bir sonuç alınamaması üzerine Müşrikler Medine’de bulunan Yahudi Kurayza kabilesi ile anlaşma arayışına girdiler. Kureyza kabilesi, Hz Muhammed ile yaptıkları anlaşmayı bozdular. Bu sırada düşman safında yer alan Eşca kabilesi lideri Nuaym b. Mesud, İslamiyeti kabul ederek gizlice Hz. Peygamber’in yanına geldi. Nuaym, giriştiği faaliyet sonucu Müşrikler ile Kureyza Yahudileri arasındaki ittifakı çatlattı. Bu sırada Zilkade ayının gelmesiyle haram aylarda girmiş bulunuyordu. 1 ay muhasaranın sonucunda müşrikler hedeflerine ulaşmadan geri dönmek zorunda kaldılar. Muhasara sırasında Müslümanlar 6 şehit verirken, müşriklerden 8 kişi öldürüldü.

Savaş sırasında müşriklere yardım eden Kureyzaoğulları’na karşı bir gazve gerçekleştirilmiş ve Sa’d b. Muaz’ın hakemliği neticesinde buluş çağına girmiş erkeklerin idam edilmesine, kadınların ve çocukların esir edilmesine ve bu kabileye ait malların ganimet kabul edilmesine karar verilmiştir.

8. BENİ MÜSTALİK GAZVESİ (6/627)

Savaşın ne zaman gerçekleştiğine dair farklı rivayetler vardır. Bazı kaynaklarda, Mustalikoğulları gazvesinin Hendek savaşından önce yapıldığı, bazı kaynaklarda ise Hendek savaşından sonra meydana geldiği kaydedilmektedir.

Hz. Peygamber, Huzâa kabilesinin bir kolu olan Mustalik kabilesinin lideri Hâris b. Ebû Dırâr’ın at ve silah satın alarak Medine’ye saldıracığını öğrenince 1000 kişilik bir orduyla düşman üzerine harekete geçti. Müreysi’ kuyusunun yakınlarında gerçekleşen savaşta İslam ordusu düşmanı bozguna uğrattı. Bu savaşta Müslümanlar altı yüz veya yedi yüz esir, beş bin koyun ve iki bin kadar deve ganimet elde ettiler. Hz. Muhammed’in Benî Mustalik kabilesi lideri Hâris’in kızı Cüveyriye ile evlenmesi üzerine ahab, Mustalikoğullarından aldıkları esirlerin tamamını serbest bıraktılar. Bu evlilik Müstalikoğulları’nın İslamiyet’i kabul etmesinde etkili olmuştur.

9. HUDEYBİYE MUSALAHASI (6/628)

Hicretin 6. Yılı Zilkade ayının başında, rüyasında Kâbe’yi tavaf ettiğini gören Hz. Peygamber, umreye gitmeye karar verdi. Yerine Abdullah b. Ümmü Mektum’u vekil bıraktı ve 1.500 sahâbîyle Medine’den hareket etti. Müslümanların yanında sadece se-

fer kılıçları vardı. Hz. Peygamber yanına kurbanlık olarak 70 deve almıştı. Hudeybiye kuyusuna geldiğinde Mekkeliler Müslümanların yolunu kestiler ve ilerleyişlerine izin vermediler.

Hz. Muhammed amaçlarının sadece umre yapmak olduğunu, kimseyle savaşmak istemediklerini bildirmek üzere önce Hıraş b. Ümeyye, sonra Osman b. Affan'ı Mekke'ye gönderdi. Ancak Mekkeliler olumsuz cevap verdi. Bu sırada Hz. Peygamber'e, Hz. Osman'ın öldürüldüğüne dair bir haber ulaştıncaya bir rivayete göre ölüm üzerine, bir rivayete göre savaştan kaçmamak üzere biat aldı. Bu biata Bey'atürrıdvan adı verilir. Müslümanların ciddiyetini anlayan müşrikler uzlaşma arayışına girdiler ve sonuçta iki taraf arasında Hudeybiye Anlaşması olarak isimlendirilen anlaşma imzalandı.

- Müslümanlar bu yıl umre yapmadan geri dönecekler. Ertesi yıl sadece üç gün Mekke'de kalabilecekler, bu zaman diliminde hiçbir Mekkelisi ile irtibata geçmeyecekler. Kâbe ziyaretine gelirken yanlarında yolcu kılıcı haricinde bir silah bulundurmayacaklar. Mekke'den ayrılırken kendileriyle birlikte Medine'ye gelmek isteyenleri yanlarına alamayacaklar, Mekke'de kalmak isteyenlere engel olmayacaklardı.
- İsteyen Arap kabilesi iki taraftan birisiyle birliktelik kurabilecekti.
- Anlaşma süresince Kureyş'ten birisi İslamiyeti kabul eder ve Müslümanlara sığınırsa, Mekke'ye iade edilecek, bununla birlikte Mekke'ye iltica eden hiçbir Müslüman iade edilmeyecekti.
- Hac ve umre amacıyla Mekke'ye gelen veya Yemen ve Tâif'e gitmek üzere buradan geçenlerle, Suriye'ye veya doğuya gitmek üzere Medine'ye gelenler emniyet içinde olacaklardır.
- Onlaşmanın süresi on yıldır. Bu süre içerisinde iki tarafta birbirine saldırmayacaktır.

Odaklan !..

Hudeybiye Anlaşması;

- İslâm'ın hızla yayılmasına sebep olmuştur.
- Hicaz bölgesinin iki önemli yerleşim merkezi olan Hayber ve Mekke'nin fethine zemin hazırlamıştır.
- Müslümanların Kureyş tarafından resmen tanınmasını sağlamıştır.
- Daha önce Müslümanlarla ilişki kurmak isteyen ancak Kureyş'ten çekinen bazı Arap kabileleri Medine'ye gelmiş ve İslâm hakkında bilgi sahibi olma imkânı bulmuşlardır.
- Hz. Peygamber, barış ortamından yararlanarak komşu ülkelerin devlet başkanlarına İslâm'a davet mektupları göndermiştir.

▶ 9. HAYBERİN FETHİ (7/628)

Kaynukâoğulları ve Nadîroğullarının Medine'den çıkarılmasıyla Yahudilerin Medine'deki etkileri azalmış olsa da, Hayber Yahudileri Medine için tehlike arz etmeye devam ediyorlardı. Öncelikli olarak Hayber Yahudileri Suriye ticaret yolunun güvenliğini tehlikeye sokuyorlardı. Ayrıca Hayber Yahudileri şehrin bir yıllık hurma mahsulü karşılığında Gatafanlıları Hz. Peygamber'e karşı kendileriyle birlikte savaşmaya davet etmişlerdi. Burada ikamet eden Yahudiler müşriklere lojistik destek sağlıyorlardı. Hudeybiye barışı Hayber tehlikesini bertaraf etme fırsatı verdi.

İslam ordusunda 1.400 piyade, 200 süvari bulunuyordu. Ayrıca Habeşistan'dan gelen muhacirler, Eş'ariler ve Devsliler de orduda yer alıyordu. Yaralıları tedavi etmek, yemek yapmak vs. için de 20 kadın orduya dâhil edilmişti. 20 gün süren kuşatma sonucunda Müslümanlar 15 şehit verdi, Yahudilerden 93 kişi öldürüldü. Fethin ardından Hz. Peygamber, Yahudi liderlerinden Haris'in kızı Zeynep tarafından zehirlenmeye çalışıldı. Ancak Hz. Peygamber ağzına aldığı lokmanın zehirli olduğunu fark ederek yutmadı ve bu suikast girişiminin kurtuldu. Hz. Peygamber zaferin ardından Yahudi liderlerinden Huyey b. Ahtab'ın kızı Safiye'yi başkomutan hakkı olarak kendisi aldı. Ardından İslâm'ı kabul edip kendisine eş olma veya dininde kalıp akrabalarının yanına dönme alternatiflerini sundu. Safiye İslâm'ı tercih ederek Hz. Peygamber ile evlendi.

Hayber kuşatması devam ederken Ca'fer b. Ebû Talib başkanlığındaki son grup da Habeşistan'dan döndü.

▶ UMRETÜ'L-KAZÂ

Hudeybiye anlaşmasından bir yıl sonra Hz. Muhammed 2000 kişilik Müslüman grubuyla Mekke'ye doğru hareket etti. Müslümanların gelmesi üzerine Mekkeliler üç günlüğüne şehri terk ederek tepe ve yamaçlara çekildiler. Umre sırasındaki gözlemleri neticesinde Müslümanların kazandığı değerlerin farkına varan Hâlid b. Velid, Amr b. As ve Osman b. Talha bu ziyaretin ardından Medine'ye gelerek Müslüman olmuşlardır. Umretü'l-Kazâ sırasında Hz. Muhammed, amcası Abbas'ın baldızı Meymüne ile son evliliğini yapmıştır.

▶ 10. MÜTE SAVAŞI (8/629)

Bizans ile yapılan ilk savaştır. Hz. Muhammed, Suriye bölgesinde yaşananların kontrolü ve bölge halkının İslam'a davet edilmesi için 3.000 kişilik bir ordu oluşturdu. Ordusunun kumandanı Zeyd b. Harise'dir. Hz. Peygamber, Zeyd'in şehit düşmesi halinde Cafer b. Ebû Talib'in, Cafer'in şehit düşmesi halinde Abdullah b. Revâha'nın, Abdullah'ın şehit düşmesi halinde de askerlerin seçeceği kişinin orduyu yönetmesini emretti.

Müte'ye gelindiğinde İslam ordusu 100.000 kişilik düşman ordusuyla karşılaştı. Savaş esnasında Hz. Muhammed'in belirlediği bütün isimler şehit oldu ve Halid b. Velid orduyu komuta etmeye başladı. Halid'in uyguladığı taktikler sayesinde ordu ağır zayıt

vermeden Medine'ye getirmeyi başardı. Bununla birlikte ahabtan bazıları onlara, firar edenler anlamına gelen ferrâr (veya fürrâr) diyerek soğuk davrandılar. Ancak Hz. Peygamber Mûte gazilerine döne döne hamle yapan savaşçı anlamında **kerrâr** (veya kürrâr) denilmesini emretti. Bu savaşın ardından Halid b. Velid'e "**Seyfullah** (Allah'ın Kılıcı)" lakabı verilmiştir. Müslümanlar Mûte Savaşıyla, Bizans ordusunun uyguladığı savaş taktikleri ve kullandığı silahlar hakkında bilgi sahibi olmuşlardır.

▶ 11. MEKKE'NİN FETHİ (8/630)

Hudeybiye anlaşmasının maddelerine dayanarak Müslümanlarla ittifak kuran Huzaâ kabilesi ile müşriklarla birlik kuran Bekir kabilesi arasında eskiye dayanan bir husumet vardı. Hicretin sekizinci yılı şaban ayında Bekir kabilesinden bir grup, Kureyşlilerin de desteğiyle ani bir baskınla Huzaâ kabilesinden 23 kişiyi öldürdü. Olaydan haberdar olan Hz. Peygamber, Kureyş'e bir mektup göndererek Bekir kabilesi ile olan ittifaklarını bozmalarını veya öldürülen Huzâalılarının diyetlerinin ödenmesini istedi. Teklifinin kabul edilmemesi durumunda aralarındaki anlaşmanın hükümsüz kalacağını bildirdi.

Kureyş, başlangıçta Hz. Peygamber'in teklifini reddetti. Ancak ardından pişman oldular. Medine'ye gelen Ebû Süfyan anlaşmayı yenilemek istediye de Hz. Muhammed onun bu teklifini kabul etmedi. Yaşanan bu olayın ardından Mekke'nin fethine karar veren Hz. Muhammed, Mekke'yi kan dökmeden fethedebilmek için, gizlice hazırlıklara başladı. 10 Ramazan 8 / 1 Ocak 630 tarihinde Medine'den yola çıkıldı. Savaş öncesi Hz. Muhammed, Ebû Süfyan aracılığıyla Mekkelilere, Kâbe'ye sığınanlara, Ebû Süfyan'ın evinde toplananlara veya kendi evlerinde kalanlara dokunulmayacağını haber verdi. İslâm ordusu dört koldan şehre girdi. 20 Ramazan 630 Cuma günü Mekke'ye giren İslam ordusu ciddi bir direnişle karşılaşmadı. Fethin ardından Hz. Muhammed genel af ilan etti.

▶ 12. HUNEYN - EVTAS SAVAŞLARI VE TAİF KUŞATMASI (8/630)

Huneyn Savaşı, Hevazin kabilesine karşı Mekke'nin fethinden hemen sonra (6 şevval 630) yapılmıştır. Savaşın sebebi ise, Hevâzin kabilesinin Sakîf kabilesiyle birleşerek Müslümanlara karşı savaş hazırlığına başlamış olmasıdır. İslam ordusunda Mekke'nin fethine katılan 10.000 Müslümanın yanı sıra fethin ardından İslam'ı kabul eden 2000 kişi ve 80 de müşrik bulunuyordu.

Savaşın başlangıcında Müslümanların kendilerine aşırı güveni ve Hevâzin okçularının etkili saldırıları kısa süreli bir bozguna sebep oldu. Paniğe kapılan İslam ordusu Hz. Peygamber'in teşviki ve soğukkanlı duruşuyla düşmanı mağlup etti. Bozguna uğrayan Hevâzinliler kadınlarını ve çocuklarını savaş alanında bırakarak kaçtılar. Huneyn savaşında altı bin esirin yanı sıra, yirmi dört binden fazla koyun ve bir miktar gümüş ganimet olarak ele geçirildi.

Mağlup olan Hevazin ordusunun önemli bir kısmı Taif'e giderken, bir kısmı da yeni bir savaş için Evtas ismi verilen yerde toplandı. Hz. Peygamber Ebu Amir el-Eşarî komutasındaki askeri birliği Evtas'a gönderdi. Evtas'ta toplanan Hevazin ordusu bozguna uğratıldı.

Hız. Muhammed, Taif’de toplananlar ile mücadele etmek için buraya geldi ve şehir kuşatma altına aldı. Ancak şehrin surları çok kuvvetliydi ve Taifliler kendilerine bir yıl yetecek kadar erzak depolamışlardı. 20 gün süren kuşatmanın sonucunda kesin bir sonuç alınamayacağı anlaşılınca, savaşmanın yasak olduğu haram ayların da yaklaşmasıyla kuşatma kaldırılmıştır.

▶ 13. TEBÜK SEFERİ (9/630)

Bizans’ın Müslümanlara karşı bir askerî hazırlık içerisinde olduğuna dair haberler üzerine Hız. Muhammed; Eslem, Gıfâr, Cüheyne, Eşca’ ve Süleym diğer Arap kabilelerinden 30.000 kişilik bir ordu hazırladı. Yolun uzun, düşmanın güçlü, havanın sıcak olması sebebiyle Tebuk Gazvesi’ne “**gazvetü’l-usre** (zorluk gazvesi)” ve kurulan orduya da “**ceysu’l-usre** (zorluk ordusu)” denilmiştir. Sefer için Hız. Ebû Bekir, dört bin dirhemden ibaret olan parasının hepsini, Hız. Ömer malının yarısını bağışladı. Hız. Osman ise ordunun üçte birini donattı.

Hız. Muhammed hazırladığı 30.000 kişilik ordusuyla harekete geçti. Ordu, Tebuk mevkiinde yaklaşık 20 gün beklemesine rağmen düşman kuvvetleriyle bir karşılaşma olmadan Medine’ye dönmüştür. Cizye ilk defa bu sefer sırasında uygulanmıştır. Tevbe Sûresi’nde münafıkların Tebuk Seferi ile ilgili tavırlarından bahseden âyetler vardır.

▶ HEYETLER YILI

Mekke’nin fethinin ardından Arabistan’ın çeşitli bölgelerinden Medine’ye heyetler geldi. Medine’ye gelen kabile temsilcileri İslamiyeti kabul ettiklerini beyan ediyorlardı. Kabile heyetlerinin yoğunlaştığı hicretin dokuzuncu yılı (630-631) İslam tarihinde **heyetler yılı** (senetü’l-vüfûd) olarak adlandırılmıştır. Heyetlerin Medine’de olduğu sürede Kur’an, Sünnet ve İslâm’ın temel esasları hakkında bilgi sahibi oluyorlardı.

▶ Hız. EBÛ BEKİR’N HAC EMİRLİĞİ (9/631)

Hac ibadeti hicretin dokuzuncu yılında (631) farz kılındı. Hız. Muhammed bu yıl hac yapmamış, Tebuk Seferi’nden Medine’ye döndükten sonra Hız. Ebû Bekir’i hac emiri tayin ederek üç yüz kadar Müslümanla birlikte Mekke’ye göndermiştir. Bu sırada Allah Teâlâ tarafından, Müslümanların müşriklerle yapmış oldukları antlaşmaları tek taraflı olarak feshettiğini ve onların Müslüman olmalarını, yoksa öldürüleceklerini, kendisi ve elçisi adına ihtar ve ilan eden Berâe (Tevbe) Sûresi’nin ilk 28 âyeti nâzil oldu. Bu seneden itibaren müşriklerin Kâbe’ye yaklaşması, Kâbe’nin çıplak tavaf edilmesi yasaklanmıştır.

▶ VEDA HACCI (10/632)

Hız. Peygamber hac ibadetinin farz kılındığı hicretin dokuzuncu yılında bu ibadeti yerine getirememiş ertesi yıl ise hac yapmıştır. Hız. Muhammed’in bu haccına sahabilerle vedalaştığı ve bir daha Kâbe’yi görmediği için **Veda Haccı**, hac ibadetinin bütün hükümlerini hem teorik hem de pratik olarak gösterdiği için **Belağ Haccı**, hac ibadetinin farziyetinden sonra ilk haccı olması sebebiyle **İslam Haccı** isimleri verilmiştir.

Hız. Muhammed'in Bu hac sırasında irad ettiği ve veda hutbesi olarak isimlendirilen hutbe İslam tarihi açısından son derece mühimdir. Hutbe sırasında Hız. Muhammed esas tevhid, Allah'a itaat, emanete riayet, ribâ (faiz)nin yasaklanması, can, mal ve ırz güvenliği, kan davalarının kaldırılması, sidâne ve sikâye dışındaki câhiliye devri kurumlarının lağvedilmesi, kısas ve mirasla ilgili hukûkî konulara değinmiştir.

► Hız. PEYGAMBER'İN VEFATI

Hız. Muhammed, ömrünün son günlerini hasta olarak geçirmiştir Hastalığının ağırlığı sebebiyle mescide çıkmadığı zamanlar olmuştur. Böyle zamanlarda namazları Hız. Eb Bekir kıldırmiştır. Hız. Muhammed, 14 Reblevvel 11/8 Haziran 632 Pazartesi günü, kendisinden sonra ümmetin başına geçecek hiç kimseyi bırakmadan vefat etmiştir. Hız. Peygamber'in cenazesini Hız. Ali yıkamıştır. Hız. Peygamber'in cenazesi evinde bulunan serir'in üzerine konulmuştur. Ardından sırasıylance erkekler, sonra kadınlar ve en son da çocuklar içeriye girerek imamsız bir şekilde cenaze namazı kıldılar. Bu arada Hız. Peygamber'in defnedileceği yer hususunda bir takım fikir ayrılıkları yaşandı. Sahabedeb bazıları onun Mescid-i Nebevi'ye, diğer bir kısmı Bakî Kabristanı'na defnedilmesini teklif ettiler. Bu sırada Hız. Eb Bekir'in teklifiyle Hız. Âişe'nin odasına defnedilmesine karar verildi.

14. Hız. PEYGAMBER'İN şAHSİYETİ, AİLE HAYATI, SİYASİ VE ASKERİ KİşİLİĞİ

Hız. Muhammed'in fiziki özelliklerinden bahsedilen edebî eser ve levhalara hilye, ahlakî özelliklerinden bahseden eserlere de **şemâil** adı verilir. Hız. Muhammed günlük hayatında güler yüzlü bir insandı. Dinleyenlerin kendini en iyi şekilde anlayabilmesi için yavaş yavaş konuşurdu. nemli gördüğü konuları birkaç defa tekrar ederdi. Hafır kokular sürer, kendisine ikram edilenleri geri evirmemeye zen gösterirdi. İnsalara rahatsız vermemeye zen gösterirdi. Giyiminde titiz davranan Hız. Muhammed, dağınlıktan hoşlanmazdı. Gündelik hayatında her zaman güler yüzlü olan Hız. Muhammed, insanları zmemeye dikkat eder, kimseyi hor görmez ve azarlamazdı.

Hız. Muhammed sahip olduğu üstün faziletleriyle hayatın her alanında Müslümanlara en güzel örnek olmuştur. İbadet hususunda çok hassastı. İbadetlerinde samimiyet ve süreklilik en önemli özellikti. Hız. Muhammed zühd ve takva sahibi bir insandı. Dünyevî ihtirasları olmayan peygamberimiz ebedî hayatı hiçbir zaman unutmazdı. Hız. Muhammed hayatının her anında nazik ve kibar bir insan olmuştur. Kimseyi incitmemeye zen göstermiştir. Hız. Muhammed hem maddi hem de manevi güce sahip olmasına rağmen alçak gönüllülüğü asla elden bırakmamıştır.

Hız. Muhammed herkese eşit mesafede olmuş, insanlar arasında zengin-fakir veya kabilesinin gücüne göre ayırım yapmamıştır. Hayatı boyunca öfkesine hâkim olmuş, intikam ve bedduadan uzak durmuştur. Karşılaştığı güçlük ve haksızlıklar karşısında sabrederek Allah'a dua etmiştir.

Hız. Peygamber herkese karşı şefkatli ve merhametli olmuş ve bu durumu da kendisinin âlemlere rahmet olarak gönderilmesiyle açıklamıştır. O, insanların gönlünü kırmamaya zen göstermiştir. Ortamda kimseyi rencide etmemiş, hoşlanmadığı bir durumla

karşılaştığında genel uyarılarda bulunmuştur. Maruz kaldığı bütün güçlüklerle karşı sabırlı, fedakâr ve cesur davranmıştır. Her türlü durumda şükürü bırakmamıştır.

Hız. Muhammed duygulu bir insandı. Güzel okunan bir Kur'an duyduğunda, sevdiği bir ismi kaybettiğinde gözleri yaşarırdı. Hız. Muhammed engin hoşgörü sahibi bir kişiydi. Çevresinde hoşlanmadığı bir durumu gördüğünde onu düzeltirken muhatabını incitmemeye özen gösterirdi.

Hız. Muhammed, peygamberlikten önceki hayatında da doğruluğu ve güvenilirliği ile toplumu tarafından saygı duyulan bir isim olmuştur. Bu sebeple kendisine güvenilir anlamına gelen "el-Emîn" lakabı verilmiştir. Hız. Muhammed' duyulan güven duygusu o kadar derindir ki, nübüvvetten sonra dahi müşrikler kıymetli eşyalarını ona emanet etmekte sakınca görmemişlerdir.

Sahabîler, Hız. Muhammed'in cömertliğini bereketli yağmur taşıyan rüzgârlara benzetmişlerdir. Hız. Muhammed cömert insanın malının artacağını, cömertliğinin malın eksilmesine sebep olmayacağını vurgulamıştır. Hız. Muhammed'in sahip olduğu özelliklerden birisi de vefa duygusudur. Kendisine yapılan iyilikleri asla unutmazdı. İlk sütannesi Süveybe'ye yardım etmiş, diğer sütannesi Halîme'nin ihtiyaçlarını karşılamış, dadısı Ümmü Eymen'i "Sen benim ikinci annemsin" diyerek taltif etmiş ve Ebû Talib'in eşi Fatıma bint Esed için "O, benim annemdi." demiştir.

Gençlere önem veren Hız. Muhammed, kız ve erkek çocuklar arasında ayırım yapılmasına karşı çıkmıştır. Kız çocuklarını eğitip hayata hazırlayanları cennet ile müjdelemiştir. Hız. Muhammed yaşlılara saygılı davranılmasını da emretmiştir.

Hız. Muhammed Müslümanlara aralarında kin tutmamalarını, kıskançlık yapmamalarını, haset etmemelerini, ilişkilerini kesmemelerini tavsiye etmiştir. O Müslümanlara arasında daha sıcak ilişkiler tesis etmek için hicretin ardından ensar ve muhacirler arasında din birliğine dayanan bir kardeşlik kurmuştur.

Sosyal çevrenin yanı sıra fizikî çevreye de önem veren Hız. Peygamber, evlerin etrafını, sokakları, piknik alanlarını temiz tutmayı tavsiye etmiştir.

Hız. Peygamber, birçok hadisinde ailenin önemine vurgu yapmış huzurlu bir ailenin önemini belirtmiştir. Bunun bir sonucu olarak, gençleri evlenmeye teşvik etmiştir. Aile içerisinde mutlu olmak için eşlerinin birbirlerine karşı sevgi duymalarını, saygı göstermelerini, kötülükleri değil güzellikleri konuşmalarını tavsiye etmiştir. Kendisi de hanımlarına karşı güler yüzlü olmuştur. Aile efradı ile yakından ilgilenmiştir. Özellikle torunları Hasan ve Hüseyin'in eğitimi ile bizzat ilgilenmiştir.

Hız. Muhammed'in eşleri Hatice bint Huveylid, Sevde bint Zem'a, Aişe bint Ebû Bekir, Hafsa bint Ömer, Zeynep bint Huzeyme, Ümmü Seleme, Cuveyriye bint Haris, Ümmü Habibe bint Ebû Süfyan, Safiye bint Huvey, Zeynep bint Cahş, Meymune bint Haris ve Mısırlı Mariye'dir. Hız. Peygamber'in İbrahim isimli oğlu Mariye'den dünyaya gelmiştir. Hız. Muhammed'in eşlerinden altısı Kureys'ten, altısı diğer Arap kabilelerinden. Biri Kıptî, biriside Yahudi asıllıdır.

Hız. Muhammed, yönetimde adalet ve eşitliği her zaman ön planda tutmuştur. Hiçbir kişi, grup veya kabileyi bir diğerinden üstün tutmamıştır. Hız. Muhammed teşkilatlan-

mayı önemsemiş bu sayede asayiş ve güvenliği sağlamış, ekonomik hayatın kurallarını belirlemiş, devlet görevlilerini tayin etmiştir.

Hız. Peygamber ekonomide bireysel kazancı teşvik etmiştir. Ekonomik hayatın kurallarını belirlemiştir. Zenginlerin ihtiyaç sahiplerine yardım etmelerini tavsiye etmiştir. O savaşı dahi bir kurala bağlamıştır. Savaş sırasında yaşlılara, kadınlara, çocuklara ve din adamlarına dokunulmamasını belirtmiştir.

Hız. Muhammed komutanlarını deneyimli isimler arasından seçerdi. Savaş meydanında bayraktar ve sancaktar bulunuyordu. Ayrıca küçük birliklerin kendi flamaları bulunuyordu. Medine dışına çıktığında kendi yerine bir vekil tayin ederdi. Savaş esnasında düşmana ait ağaçlar zorunlu haller haricinde kesilmez, hayvanlar boğazlanmaz, yaşlılara, hanımlara, çocuklara ve savaşa karışmayan din adamlarına dokunulmazdı.

ÜNİTE -2 - TEST

1. Hicret öncesi dönemde Medine ile ilgili olarak;
- Kan davaları yaygındı.
 - Arab ve Yahudi kabileleri birbirinden bağımsız bir şekilde ayrı mahallelerde yaşıyorlardı.
 - Güçlü bir merkezi siyasal otorite vardı.

Hükümlerinden hangisi veya hangileri söylenemez?

- A) Yalnız I B) Yalnız II
C) Yalnız III D) I ve III
E) II ve III

2. Medine’de İslâm toplumunun oluşmasında ve Müslümanlar arasında birlik ve beraberliğin sağlanmasında en önemli unsurlardan birisi Mescid-i Nebevî’dir. Mescid-i Nebevî Müslümanların ibadetlerini yerine getirdikleri bir yer olmasının yanı sıra farklı görevleri de ifa etmekteydi

Buna göre aşağıdakilerden hangisi Mescid-i Nebevî için söylenemez?

- A) Hz. Peygamber’in sohbet ve vaazlarını gerçekleştirdiği bir mekândı.
B) Askerî işlerin istişare edildiği bir mekândı.
C) Elçilerin kabul edildiği bir mekândı.
D) Folklor gösterilerinin organize edildiği bir mekândı.
E) Var olan bir ibadet mekânının yerine inşa edilmiştir.

3. Medine Sözleşmesi ile ilgili olarak;
- Medine’de yaşayanlar arasında huzur ve güven ortamını tesis etmek için kaleme alınmıştır.
 - Anlaşmaya göre, Hz. Muhammed en yüksek hakemdir.
 - Bu anlaşma ile İslâm dininin hukûkî ve sosyal varlığı diğer gruplar tarafından tanınıyordu.

İfadelerinden hangileri doğrudur?

- A) Yalnız I B) I ve II
C) I ve III D) II ve III
E) I-II ve III

4. Müşrikler ile Müslüman arasındaki gerçekleştiren ilk savaş Bedir Savaşı’dır. Bedir Savaşı ile ilgili olarak;
- Hazırladıkları ordunun büyüklüğü göstermek
 - Bizans imparatorunun teşviki
 - Amr b. Hadramî’nin intikamını alma isteği

Bu gerekçelerin hangileri Bedir savaşı için söylenebilir?

- A) Yalnız I
B) I ve II
C) I ve III
D) II ve III
E) I-II ve III

5. Medine'ye hicretten sonra gerçekleştirilen kardeşleştirme ile ilgili olarak hangisi söylenemez?

- A) Muhacir ve ensarı birbirine yaklaştırmak
- B) Kardeşleştirmeye Yahudiler de dahil edilmiştir.
- C) Muhacirlerin malî sıkıntılarını azaltmak
- D) Muhacirlerin yalnızlık duygusunun önüne geçmek
- E) Ensar ve Muhacirlerin ortak iş yapmalarına imkân sağlamak

6. Aşağıdakilerin hangisi Mekkeli Müşrikler karşısında elde edilen Bedir zaferi ile ilgili olarak söylenemez?

- A) Ehl-i Bedir kavramı İslam literatürüne girmiştir.
- B) Yahudiler Müslümanların üstünlüğünü kabul etmişlerdir.
- C) Birbiriyle akraba olan kişiler karşı karşıya gelmişlerdir.
- D) Hadislerde Ehl-i Bedir'in Müslümanların en faziletli oldukları zikredilmiştir.
- E) Bedir Savaşı, Uhud Savaşı'na sebep olmuştur.

7. “Bir peygamber giydiği zırhını savaşmadan çıkarmaz. Eğer sabreder-seniz, her biriniz görevinizi yaparsanız Allah zaferi bize ihsan edecektir.”

Hz. Peygamber bu sözünü hangi savaştan önce söylemiştir?

- A) Bedir Savaşı
- B) Hendek Savaşı
- C) Uhud Savaşı
- D) Mekke'nin Fethi
- E) Hayber'in Fethi

8. I. Medine Sözleşmesini ilk bozan Yahudi kabilesidir.

II. Müslümanların Bedir'de elde ettikleri zafer, Kaynukâoğullarını rahatsız etti.

III. Medine'den ayrıldıktan sonra Kaynukâoğulları Hayber'e yerleştiler.

Kaynukâoğulları'yla alakalı olarak hangisi söylenebilir?

- A) Yalnız I
- B) I ve II
- C) I ve III
- D) II ve III
- E) I-II-III

9. Uhud Savaşı ile ilgili olarak hangisi söylenemez?

- A) Mekkeliler Yahudilerin desteğini almışlardır.
- B) İçlerinde Hz. Hamza'nın da olduğu 70 kadar sahabe şehit olmuştur.
- C) Halid b. Velid müşrik ordusunun süvari birliğini komuta etmiştir.
- D) Düşman ordusu Müslümanlardan esir ve ganimet elde edememiştir.
- E) Hz. Muhammed'in dışlarından bazıları kırılmıştır.

10. Hz. Muhammed Hudeybiye anlaşmasının ardından oluşan barış ortamından istifade ederek çevre hükümdarlara İslam'a davet mektupları göndermiştir.

Bu mektuplarla alakalı olarak hangisi söylenemez?

- A) Mektuplarda hükümdarlara unvanlarıyla hitap edilmiştir.
- B) Elçiler gidecekleri coğrafyayı bilen kişilerden seçilmiştir.
- C) Mektupları götüren elçilerin tümü iyi karşılanmış ve hediyeler ile Medine'ye uğurlanmışlardır.
- D) Elçiler Hudeybiye Anlaşmasının ardından oluşan barış ortamından faydalanılarak gönderilmiştir.
- E) Hükümdarlara tehdit eden veya itibarlarını düşüren ibareler kullanılmamıştır.

11. Hz. Muhammed'in katıldığı seferlere gazve, onun bizzat katılmadığı, sahabilerin komutanlığında hazırlanan askeri seferlere seriyeye denir.

Buna göre aşağıdakilerin hangisi gazve değildir?

- A) Huneyn
- B) Benî Mustalik
- C) Sevik
- D) Mute
- E) Hayber

12. I. Kurayza Savaşı

II. Sevik Savaşı

III. Hendek Savaşı

IV. Bedir Savaşı

V. Benî Mustalik Savaşı

Bu olayların kronolojik sıralaması hangi şıkta doğru olarak verilmiştir?

- A) I-II-V-III-IV
- B) II-V-III-I-IV
- C) IV-V-III-II-I
- D) IV-II-V-III-I
- E) V-II-IV-I-III

13. I. İçlerinde Hz. Hamza'nın da olduğu 70 kadar sahabe şehit olmuştur.

II. Hz. Muhammed'in dışlarından bazıları kırılmıştır.

III. Halid b. Velid müşrik ordusunun süvari birliğini komuta etmiştir.

Bu olaylar hangi savaşta meydana gelmiştir?

- A) Uhud
- B) Hendek
- C) Bedir
- D) Mekke'nin fethi
- E) Hayber'in fethi

14. Hz. Peygamber kendisine karşı yapılan kötülüklere karşı hiçbir şekilde beddua etmemiştir. Bununla birlikte o ümmetine yapılan haksızlıklara ve kötülüklere karşı kayıtsız kalmamıştır.

Buna göre Hz. Muhammed hangi olayın ardından otuz veya kırk gün sabah namazlarının ardından beddua etmiştir?

- A) İfk Hadisesi
- B) Sevik gazvesi
- C) Recı Vakası
- D) Bi'r-i Mâune Faciası
- E) Hz. Hamza'nın şehid edilmesi

15. Hz. Peygamber vefatından önce Suriye tarafına gönderilmek üzere bir ordu hazırlamıştır. Ancak hastalığının ağırlaşması üzerine ordu sefere çıkmamıştır.

İslam tarihinde daha sonraki tartışmalarda da yer alan bu ordunun kumandanı kimdir?

- A) Halid b. Velid
- B) Hz. Ali
- C) Hz. Ebu Bekir
- D) Üsâme b. Zeyd
- E) Amr b. As

ÜNİTE 3: HULEFÂ-İ RÂŞİDÎN DÖNEMİ

1. HZ. EBÛ BEKİR DÖNEMİ

Hiz. Ebû Bekir, Kureyş kabilesinin Teymoğulları koluna mensuptur. Geçimini ticaret ile uğraşarak sağlamıştır. Hiz. Peygamber'den gelen haberleri tereddütsüz kabul ettiğinden kendisine “**siddik**” lakabı verilmiştir. Hiz. Ebû Bekir ailesinin tamamı İslam'ı kabul eden tek sahabîdir.

◉ HALİFE SEÇİLMESİ

Hiz. Muhammed'den sonra ümmetin başına kimin geçeceği, bir diğer ifadeyle halifelik meselesi Hiz. Muhammed'in vefatının ardından Müslümanların çözmesi gereken ilk meseleydi.

Hadis ve sünnette Hiz. Peygamber'den sonra İslam devletini kimin yöneteceğine dair herhangi bir bilgi bulunmuyordu. Bu sebepten dolayı Saide oğulları çardağında yapılan toplantıda ensar, Hazrec kabilesinin lideri Sa'd b. Ubâde üzerinde anlaştı. Ensar nimet-külfet ilişkisi içerisinde kendilerini bu makama layık görüyorlardı. Sa'd b. Ubâde, Hiz. Muhammed'e kucak açtıklarını, onu düşmanlarına karşı koruduklarını, Arapların ancak kendilerinin yardımıyla onun otoritesini kabul ettiklerini bu yüzden Hiz. Muhammed'den sonra kendilerinin İslam toplumunu yönetmeleri gerektiğini düşünüyordu. Durumdan haberdar olan Hiz. Ebû Bekir, Hiz. Ömer ve Ebû Ubeyde b. Cerrah toplantının yapıldığı yere gittiler. Hiz. Ebû Bekir yaptığı konuşmada ensarın dindeki faziletini ve Hiz. Muhammed'e yaptıkları yardımı övdü. Bununla birlikte Arapların sadece Kureyş'in üstünlüğünü kabul edeceğini vurguladı. Yaşanan tartışmalardan sonra toplantıda bulunan herkes ikna oldu ve Hiz. Ebû Bekir'e biat etti.

◉ ÜSAME ORDUSUNUN SEFERE GÖNDERİLMESİ (REBİÛLAHİR 11 / TEMMUZ 632)

Hiz. Ebû Bekir'in ilk icraatı Üsâme b. Zeyd komutasındaki orduyu sefere göndermek oldu. Ordu iki ay sonra önemli miktarda ganimetle geri döndü.

◉ İRTİDAT-İRTİCA HAREKETLERİ

Halifelik tartışmalarından sonra ümmetin karşılaştığı en büyük sorun irtidat ve irtica hareketleri olmuştur. İman ettikten sonra İslam dininden dönmeye **irtidat**, dinden dönen kişiye de **mürted** denir. İrtidat edenlerle yapılan mücadelelere **ridde savaşları** denilmiştir.

Bu dönemde irtidat edenler arasında Esved-i Ansî, Tüleyha b. Hüveylid, Müseylime, Secah ve Selma sayılabilir. Bu dönemde bazı Arap kabileleri diğer dini yükümlülükleri yerine getirecekleri ancak zekât vermeyeceklerini belirtmişlerdir.

Odaklan !..

- Ridde olaylarının arkasında siyasî ve ekonomik sebepler vardır.
- Mekke, Medine ve Taifliler ridde olaylarına karışmamışlardır.
- İsyanların bastırılmasında Hz. Ebû Bekir'in dirayetli duruşu önemli bir etkidir.
- Kureyş'in üstünlüğünü kabul etmeme düşüncesiyle hareket edilmiştir.
- Bedevî yaşam tarzı isyanlarda önemli bir etkidir.
- Malî ibadetler boyun eğme sembolü olarak görülmüştür.

► KUR'AN'IN TOPLANMASI

Hz. Peygamber'in vefatının ardından İslam toplumunun başına geçen Hz. Ebû Bekir döneminde gerçekleşen birçok savaşta sahabe vefat etmişti. Özellikle Yemâme savaşında birçok hafızın şehit olması Kur'an'ın korunması meselesini gündeme getirdi ve Kur'an-ı Kerim'e karşı son derece hassas olan sahabeyi çözüm arayışlarına itti. Sonuç itibarıyla Hz. Ömer'in teklifi ile Zeyd b. Sabit başkanlığında kurulan bir komisyon tarafından Kur'an Mushaf haline getirildi.

► HZ. EBÛ BEKİR DEVRİ FETİH HAREKETLERİ

Ridde olaylarının bastırılmasının ardından fetihler başlamıştır. İslam fetihleri Irak ve Suriye olmak üzere iki ana bölgede gerçekleşmiştir. Savaşlar devrin iki büyük gücü **Bizans** ve **Sâsânîlere** karşı gerçekleştirilmiştir.

► IRAK SAVAŞLARI

12/634 yılında Halid b. Velid, Amr b. Âs ve Yezid b. Ebû Süfyan Irak ve Suriye'ye gönderilen kuvvetlerin komutanı olarak seçildiler. Halid b. Velid ve Müsenna b. Haris, 18 bin kişilik orduyla Irak'a doğru yola çıktılar. İslam orduları Übülle, Hübeyre, Mezgar, Velece, Nehru'l-Mürre, Ülleys ve Emğişiya'yı İslam Devleti'nin topraklarına dâhil ettiler.

Ordunun Irakta elde ettiği başarılar Sâsânî imparatorluğunda rahatsızlığa sebep oldu. Yemame yolu üzerindeki Kazıma vadisinde, Halid b. Velid komutasındaki İslam ordusu ile Hürmüz komutasındaki İran ordusu karşı karşıya geldi. Savaşı İslam ordusu kazandı. Halid b. Velid komutasındaki ordu daha sonra Hire'ye yönelerek burayı fethetti. Daha sonra sırasıyla Anbar, Aynu't-temr ve Akka fethedildi.

► SURİYE SAVAŞLARI

Amr b. Âs, Ebû Ubeyde b. Cerrah, Yezid b. Ebû Süfyan ve Şurahbil b. Hasene Suriye'nin fethi ile görevlendirildiler. Savaşların kazanılması halinde Amr b. Âs'ın Filistin, Yezid b. Ebû Süfyan'ın Şam, Şurahbil b. Hasene'nin Ürdün valisi olması kararlaştırıldı.

Bu cephede 13/634 yılında Bizansla yapılan Ecnadeyn Savaşı Müslümanların üstünlüğüyle sonuçlanmıştır. Hicrî 13 yılında Bizans ile Yermük Savaşı yapılmıştır. Savaş esnasında Hz. Ebû Bekir'in öldüğü, yerine geçen Hz. Ömer'in Halid b. Velid'in azlettiği ve Ebû Ubeyde'yi tayin ettiği haberi gelmiştir.

► HZ. EBÛ BEKİR'İN VEFATI

Hz. Ebû Bekir 13/634 yılında hastalandı ve mescide çıkamaz hale geldi. 15 gün boyunca namazları Hz. Ömer kıldırdı. Hz. Ebû Bekir yerine Hz. Ömer'i tavsiye etti. Vefat edeceğini anlayan Hz. Ebû Bekir kızı Hz. Âişe'ye, yanında bulunan beytümale ait emanetlerin yerine konulmasını ve Hz. Peygamber'in yanına defnolunmasını vasiyet etmiştir. Cenaze namazını Hz. Ömer kıldırmıştır. Hz. Ebû Bekir vefat ettiğinde 63 yaşındaydı.

► HZ. EBÛ BEKİR'İN YÖNETİM ANLAYIŞI

Hz. Ebû Bekir, halifelik yıllarında Hz. Muhammed'in yöntemlerini uygulamıştır. Bu bağlamda istişare, kararlılık, müsamaha, liyakat ve insan haklarına saygı yönetimde en çok önem verdiği hususlar olmuştur.

2. HZ. ÖMER DÖNEMİ

Ömer b. Hattab, Kureyş'in Adiy koluna mensuptur. Peygamberliğin altıncı yılında 26 yaşında iken Müslüman olduğu rivayet edilir. Câhiliyye döneminde sıfâre (elçilik) görevini yürütmüştür.

► HALİFE SEÇİLMESİ

Hz. Ebû Bekir son zamanlarında kendisinden sonra Hz. Ömer'in hilafetini düşünmüş ve bu konuyla alakalı sahabe ile istişarelerde bulunmuştur. Daha sonra yazdırdığı ahitname ile halka kararını tebliğ etmiştir. Halkın genel kabulüyle Hz. Ömer, İslam Devleti'nin ikinci halifesi olmuştur. Yaklaşık on yıl halifelik yapmıştır. Hz. Ömer döneminin en belirgin özelliği "fetih hareketleri"dir. Bu dönemde Suriye, Irak, İran tamamen, Filistin, el-Cezire ve Mısır'ın büyük kısmı fethedilmiştir.

BİLGİ NOTU !

Hz. Ömer kendisine "Halîfetü Halîfeti Resûlillah" (Rasûlullah'ın halifesinin halifesi) denilmesi üzerine "Siz müminlersiniz, ben de sizin emirinizim" diyerek kendisine "Emîrü'l-Mü'minîn" denilmesini istemiştir. İslâm tarihinde "emîrü'l-mü'minîn" tabiri **ilk defa** Hz. Ömer için kullanılmıştır.

► IRAK VE İRAN FETİHLERİ

Başlangıçta bu bölgedeki savaşları Müsenna b. Harise komuta ediyordu. Daha sonra onun yardımına Ebû Ubeyde gönderildi. İran ordusunun komutanı Rüstem idi. Yapılan savaş Müslümanlar kazandı.

Müslümanlara karşı yaptığı ilk savaşı kaybeden Rüstem, yeni bir ordu sevk etti. Başlangıçta Müslümanlar düşman ordusunu bozguna uğratsa da fillerin yardımıyla İslam ordusunu geri püskürttü. Bu sırada Fırat nehri üzerindeki köprü yıkılınca Müslüman askerler boğuldular. **Köprü Savaşı** adı verilen bu savaşta Müsenna da şehit oldu.

► KADİSİYE SAVAŞI (14/635)

İslam ordusunun başkomutanı Sa'd b. Ebû Vakkas, Kûfe'ye 30 km uzaklıktaki Kadisiye'de ordugâhını kurdu. İslam ordusunda 45 bin asker bulunuyordu. 120 bin kişilik İran ordusunun başında Şehriyar'ın oğlu Yezdicerd bulunuyordu.

Yezdicerd, gönderilen elçileri nezaketsizce geri çevirerek barış istemediğini gösterdi. Bunu üzerine başlayan savaşta Sâsânî ordusunda bulunan filler İslam ordusuna büyük kayıp verdiriyor. Bununla birlikte büyük bir azimle mücadele eden İslam ordusu dört günün sonunda Sasanî ordusuna büyük kayıplar verdirdi. Sâsânî ordusunun komutanlarından Rüstem, Hilal b. Alkame tarafından öldürüldü. Müslümanlar önemli miktarda ganimet elde ettiler. Bunların arasında İran'ın en büyük ve en ünlü sancağı **Drefşigavyani** de bulunuyordu.

Odaklan !..

Kâdisiye Savaşı İslâm tarihinin en önemli zaferlerinden biridir. Savaş sonucunda;

- Kuzey Irak ve İran'ın kapıları müslümanlara açılmıştır.
- İran ordusu ağır bir yenilgiye uğratılmıştır.
- Kısra III. Yezdicerd, saraylarını İslam ordusuna terk ederek doğuya kaçmak zorunda kalmıştır.

Zaferden sonra ağırlıkları ve kadınları bir miktar askerle Kadisiye'de bırakan Sa'd, Babil'e hareket etti. Kadisiye'den kaçan asker ve komutanlar burada toplanmıştı. Yapılan savaşta İranlılar mağlup edildi. Daha sonra Medain ve el-Cezire fethedildi. Böylece Suriyeli Araplarla Iraklı Araplar birleştiler. Bu sırada kazanılan bir diğer başarı da Halid b. Velid komutasında kazanılan **Yermük Savaşı**'dır. Bu savaşta Şam ve Hıms fethedildi.

► NİHAVEND SAVAŞI (21/642)

21/642 yılında Sâsânîler Müslümanlara kaybettikleri toprakları geri almak için harekete geçtiler. Hüzmüz'ün oğlu Merdanşah komutasında 150 bin kişilik büyük bir ordu hazırlandı. Hazırlıklardan haberdar olan Kûfe valisi Ammar b. Yasir'in durumu derhal Medine'ye bildirmesi üzerine, yapılan istişare sonucunda Nu'man b. Mukarrin komutasında Muğire b. Şube, Huzeyfe b. el-Yaman Sâsânîlerle mücadele ile görevlendirildi. Yapılan savaşta "sahte ricat" taktiği kullanıldı. Müslümanların büyük bir zafer elde ettikleri savaşta Nu'man b. Mukarrin şehit düştü. O'nun yerine Huzeyfe geçti ve düşmanı Hemedan'a kadar takip etti. Ele geçirilen mücevher ve ganimet sebebiyle bu zafere "Fethu'l-feth" denildi.

► SURIYE FETİHLERİ

Şam ve Kudüs'ün Fethi

Hiz. Ömer zamanında **ilk fethedilen yer Şam**'dır. İslam ordusuyla Bizans kuvvetleri 12 Receb 15/20 Ağustos 636 günü Yermük vadisinde karşı karşıya geldiler. Yapılan meydan savaşında Bizans ordusu çok ağır bir yenilgiye uğradı. Yermük Savaşı'ndan sonra Suriye Bizans'ın elinden çıktı.

Filistin bölgesi Amr b. As tarafından fethedildi. Daha sonra Kudüs'ü kuşattı. Bir yıllık kuşatmanın sonucunda şehir 17/638 yılında bizzat Hz. Ömer'e teslim edildi. 18/639 yılında Irak, Suriye ve Mısır çevresinde veba salgını çıktı. Ebû Ubeyde, Muaz b. Cebel, Yezid b. Ebû Süfyan ve Haris b. Hişam gibi isimler bu salgın sırasında vefat ettiler.

► MISIR VE İSKENDERİYE'NİN FETHİ

Hiz. Ömer, Amr b. As'ı Mısır'ın fethiyle görevlendirildi. Amr, Kıptiler ile Rumlar arasındaki anlaşmazlığı iyi değerlendirerek Ferema'yı kolaylıkla fethetti. Daha sonra Bilbis ve Yunan kalesini fethetti. Mikdad b. el-Esved ve Übade b. Samit destek kuvvet olarak gönderildi. Birleşik Müslüman ordusu 20/640 yılında tüm Mısır'ı fethetti.

Mısır Mukavkıs'ı Amr ile yıllık belli bir miktar cizye karşılığı anlaşma imzalamıştı. Ancak Bizans kralı Herakl bu anlaşmaya karşı çıkmış ve İskenderiye üzerine bir ordu sevk etmişti. Bu arada İskenderiye'yi Müslümanlar kuşatmıştı. Üç ayın sonunda İskenderiye 21/642 yılında Müslümanlarca fethedildi ve böylece tüm Mısır, İslam hâkimiyetine girmiş oldu. Elde edilen başarılar sonucunda Hz. Ömer tarafından Mısır'a vali tayin edilen Amr b. As'a "Mısır fatihi" unvanı verildi.

BİLGİ NOTU!

Hiz. Ömer'le alakalı olarak;

- Çocukluğunda çobanlık yapmış, sonra da ticaretle uğraşmıştır.
- Hiz. Muhammed, Hiz. Ömer'in Müslüman olmasından sonra Dâru'l-Erkam'dan ayrılmıştır.
- Hiz. Ömer'in hilafeti döneminde divan teşkilatı kurulmuştur.
- Fetihler sonucunda ele geçirilen gayri müslimlere ait topraklar sahiplerine bırakılarak harac vergisi konulmuştur.
- Basra, Kûfe ve Fustat şehirleri garnizon şehirler olarak kurulmuştur.
- Hicret takvim başı olarak kabul edilmiştir.

► HZ. ÖMER'İN ÖLDÜRÜLMESİ

Nihavend Savaşı'nda alınan esirler arasında bulunan Ebû Lu'lu künyeli Firuz isimli Hıristiyan bir köle de vardı. Birden fazla meslek sahibi olduğu için efendisi Muğire b. Şube yaptığı her iş için kendisinden ücret alırdı. Ebû Lu'lu bu durumu Hz. Ömer'e şikâyet etti. Hiz. Ömer alınan ücretin normal olduğunu söyleyince sinirlendi. Ertesi gün sabah namazında hançerle Hz. Ömer'e saldırdı. Kaçamayacağını anlayınca birkaç kişiyi daha yaraladıktan sonra intihar etti.

Hiz. Ömer, üç gün evinde kaldıktan sonra 26 zilhicce 23 / 3 Kasım 644 tarihinde vefat etti. Yerine birini göstermek yerine halife seçim işini altı kişilik bir şuraya havale etti. Bu suikastın Medine'de yaşayan İranlı ve Suriyeli yabancıların tertibi olduğu da ifade edilmiştir.

▶ 3. HZ. OSMAN DÖNEMİ

İslam Devleti'nin üçüncü halifesi olan Osman b. Affan, Kureys'in en önemli iki kolidan biri olan Ümeyyeoğullarına mensuptur. Cahiliye döneminde Mekke'nin önemli tüccarlarından birisi olmuştur. İlk Müslümanlardan olan Hz. Osman'a, Hz. Muhammed'in iki kızıyla evlenmiş olduğundan iki nur sahibi anlamına gelen “zinnureyn” lakabı verilmiştir.

▶ HALİFE SEÇİLMESİ

Hz. Ömer vefat etmeden önce kendisinden sonra aralarından birini üç gün içerisinde halife seçmeleri için Hz. Osman'ın da içerisinde olduğu Hz. Ali, Talha b. Ubeydullah, Zübeyr b. Avvam, Sa'd b. Ebû Vakkas ve Abdurrahman b. Avf'dan oluşan altı kişilik bir şura heyeti belirledi. Şurada gözlemci olarak oy hakkı bulunmayan oğlu Abdullah b. Ömer de vardı. Ayrıca Mikdat b. Esved meclisi topluyor, Ebu Talha el-Ensari güvenliği sağlıyor, Süheyb er-Rumi ise mescitte namazları kıldırıyordu.

Halifelik seçimi başlangıçta Haşimoğulları ile Ümeyyeoğulları arasında siyasî bir rekabete dönüştü. Şura adaylıktan çekilen Abdurrahman b. Avf'ın başkanlığında, Misver b. Mahreme'nin evinde toplandı. Abdurrahman b. Avf, Hz. Osman ve Hz. Ali ile ayrı ayrı görüştü ve halifeliğe dair görüşlerini aldı. Ayrıca çarşı ve pazarlarda halkın nabzını yokladı. Halife seçmeleri için kendilerine verilşen üç günlük sürenin sonunda Abdurrahman b. Avf,

Mescid-i Nebevî'de önce Hz. Ali'den, ardından da Hz. Osman'dan halife seçilmeleri halinde, “Allah'ın Kitabı'na ve Resûlü'nün sünnetine uyma; ayrıca önceki iki halifenin siyasetlerini takip etme” hususunda söz vermelerini istedi. Abdurrahman b. Avf'ın bu isteğine Hz. Ali, “gücümün ve bilgimin yettiği kadar, bunu yapmaya çalışırım” diye cevap verdi. Hz. Osman ise Abdurrahman'ın bu talebini kesin bir şekilde “evet” diye cevapladı. Bunun üzerine Abdurrahman b. Avf, Hz. Osman'ı halife seçtiğini açıklayıp ona biat etti. Neticede Osman b. Affan halife seçildi.

▶ HZ. OSMAN DÖNEMİ FETİHLERİ

Hz. Osman, halife olduğunda İran'da Rey, Hemedan ve İstahr halkının, Azerbaycan ve Ermenistan topluluklarının isyanları ve Bizans'ın İskenderiye'ye saldırısı ile karşılaştı. İsyana sebebi vergileri ödemek istememeleriydi. Ayrıca harac artırımına karşı çıkan Mısır valisi Amr b. Âs'ın yerine halifenin sütkardeşi Abdullah b. Sa'd b. Ebu Serh'in atanması da Mısır'da bir takım karışıklıklara sebep oldu. Bu durumu iyi değerlendiren Bizans kralı Konstantin, İskenderiye'yi ele geçirdi. Amr'ın eski görevine iadesi ile İskenderiye tekrar fethedildi. İbn Ebu Serh, Afrika'nın fethi ile görevlendirildi. Ancak elde edilen gelirin 1/5'ini komutanlık hakkı olarak kendisi için alması dedikoduya yol açtı. Bu dönemde bütün Şam vilayeti Muaviye b. Ebû Süfyan'a bağlandı.

Kıbrıs'ın fethi için 28/49 yılında Ebû Zer ve Ebu'd-Derda'nın da içinde bulunduğu bir ordu sevk edildi. Yapılan savaşı Müslümanlar kazandı. Yıllık 7 bin altın vergi karşılığında anlaşmaya varıldı.

30/651 yılında Cürcan, Horasan, Taberistan, Kabil, Sicistan ve Nişabur fethedildi. Böylece İslam devletinin sınırları Asya'da Anadolu, Çin ve Rusya'ya, Afrika'da Mağrip içlerine, Avrupa'da Portekiz sınırlarına dayandı. Bunlar doğal sınırlar olarak kabul edilebilir.

► HZ. OSMAN'IN ELEŞTİRİLERE SEBEP OLAN İCRAATLARI

Mushafların Yakılması

Farklı bölgelerden gelen Müslüman askerler birbirleriyle karşılaştıklarında mahallî kıraat yüzünden birbiriyle tartışıyordu. Şamlılar Mikdad, Kûfeliler İbn Mesud'dan Kur'an'ı öğrendiklerini söyleyerek kendi okuyuşlarının doğru olduğunu söylüyorlardı. Bunun üzerine Zeyd b. Sabit başkanlığında, İbn Zübeyr, Said b. Âs ve Abdurrahman b. Haris'den oluşan ekip Kureyş lehçesini esas olarak 7 nüsha istinsah ettiler. Kur'an nüshasından biri Medine'de bırakıldı. Diğer nüshalar, aynı zamanda bu nüshaları okutmakla görevlendirilen birer öğretici ile birlikte Mekke, Kûfe, Basra, Şam, Yemen ve Bahreyn'e gönderildi. Bunun dışında kalan gayr-i resmî nüshalar yakıldı.

Bazı Arazilerin Devletleştirilmesi

Medine yakınlarındaki bazı araziler develerin otlaması için devlet malı haline getirildi.

Devlet Adamlarının Tayini

Hiz. Osman'a yöneltilen eleştirilen başında devlet idaresine Emevî ailesi mensuplarını getirmesiydi. İlk tayin olarak, Hiz. Ömer'in vasiyetine uyararak, Sad b. Ebû Vakkas'ı Kûfe'ye atadı. Daha sonra onun yerine ana bir kardeşi Velid b. Ukbe'yi Kûfe valisi olarak tayin etti. Filistin valisini ölümü üzerine burayı Muaviye'ye bağladı. Mısır'da Amr b. As'ın yerine sütkardeşi Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh'i getirdi. Dayısının oğlu Abdullah b. Amir'i önce Kabil'e, sonra Sicistan'a, daha sonra da Basra'ya tayin etti. Eş'as b. Kays'ı Azerbaycan'a, kardeşi Kays'ı Rey'e emir olarak gönderdi.

Ashaba Muamelesi

Bürokrasideki seçkin sahabîleri azledip yerlerine Emevî ailesinden tayinler yapması, Muaviye'nin etkisiyle Ebu Zer'i Rebeze'ye sürmesi, sahabîlerin Hicaz bölgesinde ve dışında serbestçe dolaşmasına izin vermesi, Hiz. Peygamber tarafından Tâif'e sürgüne gönderilen amcası Hakem b. Ebû'l-Âs'ın Medine'ye dönmesine izin verip onun oğlu Mervan'ı kâtibî olarak görevlendirmesi, ileri gelen Kureyşlilerin Medine'den ayrılıp fethedilen bölgelerdeki şehirlere yerleşmelerine ve geride bıraktıkları arazilerin göç ettikleri yerlerdeki arazilerle değiştirilmesine izin vermesi ona yöneltilen başlıca eleştirilerdendir.

Yenilikleri

Ka'be'nin tamiratı, Mescid-i Nebevî'de yapılan tadilat, Cuma namazından sonra iç ezan okutması, yeni elbise diktirmesi, Mina'da namazı mukim kılması, beytu'l-mâl'in 1/8'ine el koyması kendinden önceki halifelerin yapmadığı yenilikler olarak eleştirilmiştir.

► HZ. OSMAN'IN KATLI

Hz. Osman, Muhammed b. Mesleme'yi Kûfe'ye, Üsâme b. Zeyd'i Basra'ya, Ammar b. Yasir'i Mısır'a, Abdullah b. Ömer'i Şam'a göndererek oradaki durum hakkında bilgi istedi. Ammar hariç hepsi eyaletlerde bir sorunun olmadığını söylediler. Ancak Ammar'dan haber gelmedi. Bu sırada Abdullah b. Sa'd b. Ebî Serh, Ammar'ın Mısırlı bir topluluk tarafından kandırıldığını ve muhalifler arasına katıldığını bildiren bir mektup geldi. İsyân eden Mısırlılar Hz. Ali'nin, Basralılar Talha b. Ubeydullah'ın, Kûfeliler Zubeyr b. Avvam'ın halife olmasını istiyorlardı. İsyancılar 18 Zilhicce 35/17 Haziran 656 tarihinde Hz. Osman'ı katlettiler. Devletin hazinesini yağmaladılar. Halifenin cenazesini baki mezarlığına defnedilmesine engel oldular.

BİLGİ NOTU !

Hz. Osman;

- Hem Habeşistan'a hem Medine'ye hicret etmiştir.
- Eşi Rukiye'nin hastalığı sebebiyle Bedir Savaşı'na katılamamıştır.
- Medine'de doğan oğlundan dolayı kendisine Ebû Abdullah künyesi verilmiştir.
- Uhud Savaşı sırasında İslam ordusunun bozguna uğratıldığı sırada savaş alanından ayrıldığı için eleştirilmiştir.

► 4. HZ. ALİ DÖNEMİ

Hz. Ali, Ebû Tâlib'in küçük oğludur. Hicretten yaklaşık yirmi iki yıl önce dünyaya geldiği kaydedilmiştir. Ebû Tâlib'in maddî durumunun bozulması üzerine Hz. Muhammed onun bakımını üstlenmiş ve Hz. Ali beş yaşından itibaren Hz. Peygamber'in evinde büyümüştür. Hz. Ali, Tebuk seferi hariç Hz. Peygamber'in bütün gazvelerine katılmıştır. Hz. Ali'nin Hz. Fâtıma ile evliliğinden Hasan, Hüseyin ve ölü doğan Muhsin adlı erkek çocuklarıyla Zeyneb ve Ümmü Gülsüm isimli kız çocukları dünyaya gelmiştir. Hz. Peygamber'in soyu Hz. Fâtıma ile Hz. Ali'nin çocukları üzerinden devam etmiştir.

► HALİFE SEÇİLMESİ

Hz. Ali, Hz. Osman'ın katlinden sonra kendisine yapılan halifelik teklifini reddetmiştir. Buna gerekçe olarak da uzlaşma olmadan halife seçiminin ciddi sıkıntılara yol açacağını düşündüğünü belirtti. Bununla birlikte Hz. Osman'ın şahadetinden beş gün sonra Medineliler şartlı olarak Hz. Ali'yi halife seçip biat ettiler.

Hz. Ali ilk iş olarak Hz. Osman'ın valilerini, Muğire b. Şube ve Abdullah b. Abbas'ın uyarılarına rağmen, biat etmelerini beklemeden değiştirdi. Neticede şehirlerde Hz. Ali aleyhine bir muhalefet cephesi meydana geldi.

► CEMEL VAKASI

Hz. Osman'ın katillerinin Medine sokaklarında rahatça dolaşması, istikrarsızlığa çözüm bulunamaması üzerine Talha b. Ubeydullah, Zübeyr b. Avvam ve Hz. Aişe birle-

şip Halife'ye karşı muhalefet cephesini oluşturdular. Etraflarına asker toplayıp Hz. Osman'ın katillerini bulup cezalandırmadığı gerekçesiyle Hz. Ali'ye karşı topluca ayaklandılar. Kûfe halkı da onlara katıldı. Basra'dan da iltihak edenler oldu. Muhalifler, bu iki şehirdeki devlet hazinesinden zorla para aldılar.

Hz. Osman'ın katillerini de ordusu saflarına alan Hz. Ali, 14 Cemaziyelahir 36/9 Aralık 656 tarihinde Hureybe de onların karşısında cephe aldı. Hz. Ali'nin sulh teklifini karşı taraf da kabul etti. Ancak asilerin hilesi sonucunda savaş başladı. Savaş, Hz. Aişe'nin devesinin etrafında cereyan ettiği için Cemel Savaşı olarak isimlendirilmiştir. Savaşta Talha b. Ubeydullah ve Zübeyr b. Avvam gibi önemli sahabîler ölmüştür.

BİLGİ NOTU !

Hz. Ali, Cemel Savaşı'ndan sonra muhaliflerine iyi davrandı. Savaşta hayatını kaybedenleri defnettirmiştir. İlâveten taraftarlarına karşı tarafın mallarını yağmalamayı yasakladı yağmalamıştır.

► HZ. ALİ-MUAVİYE MÜCADELESİ VE SİFFİN SAVAŞI

Muaviye b. Ebû Süfyan, Hz. Osman'ın kanlı gömleğini kullanarak Hz. Ali aleyhine propaganda yapıyor ve Hz. Osman'ın kanını talep ediyordu. İki taraf 37/ 657 yılında, Sıffîn'de karşı karşıya geldi. Savaş Hz. Ali'nin galibiyetiyle sonuçlanacakken Mısır fâtihisi ve valisi Amr b. Âs'ın teklifiyle Muaviye'nin askerleri mızraklarının uçlarına taktıkları Kur'an sahifeleriyle aralarında Kur'an'ın hakem olmasını önerdiler. Hz. Ali'nin ordusunun büyük bir kısmı savaşmayı bırakması üzerine Hz. Ali teklifi kabul etmek zorunda kaldı. Özellikle Yemen kökenleri askerleri Hz. Ali'yi tehdit etti. Neticede Ebû Musa Hz. Ali'nin, Amr b. Âs Muaviye'nin hakemi oldu. Çözüm bu iki kişiye bırakıldı.

► HAKEM OLAYI

Hz. Ali, ordusu içinde ayrılığa meydan vermemek için hakeme razı oldu. Ancak bu tutum Muaviye'nin hilafete hak sahibi olduğunu kabul ettiği anlamına geliyordu. Sebebiye taraftarları hakemlerin anlaşmasından endişe ettiler. Müstakil ordu kurup Ali'nin ve Muaviye'nin karşısına ayrı ayrı çıkmayı tasarladılar. Ordudan ayrılmak için bir sebep gerekiyordu. Aksi takdirde asi konumuna düşeceklerdi. Daha sonraları "Harcîler" adı verilen bu grup önce Harura'ya sonra da Nehrevan'da toplandılar. Harcîler öncelikle kabile asabiyetine önem veren kabilelerden meydana gelmekteydi. Bunlar Bekir, Mudar ve Temim kabileleriydi.

İki hakem Ezruh'ta yaptıkları toplantılarda Hz. Osman'ın masum olarak öldüğünü ve katillerini cezalandırılması gerektiğini, Muaviye'nin de onun vasisi olduğunu, her iki temsilcinin de görevlerinden azledilmesi gerektiğini ve meselenin şura yoluyla çözülmesi gerektiğine karar verdiler. Anlaşmanın kararını Eş'as b. Kays okudu. Ancak bu sırada Amr b. As'ın hilesi ortaya çıktı.

► HARİCİLER VE HZ. ALİ

Haricîler, Abdullah b. Habbab ve ailesini Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer hakkında soru sorduktan sonra işkence ile öldürdüler. Hz. Ali katilleri isteyince vermediler. Bunun üzerine Hz. Ali, H. 38 yılında Nehrevan'da yapılan savaşta asilerin tamamına yakınını öldürdü. Sağ kalanlar Nuheyla'da toplandılar. Hz. Ali bir seferde bu bölgeye düzenledi.

Haricîler ile mücadelenin ardından Hz. Ali, Şam üzerine hareket etmek istediye de Eş'as b. Kays ordu yorgun olduğunu söyleyerek Hz. Ali'yi Kûfe'ye döndürmüştür.

► HZ. ALİ'NİN ÖLDÜRÜLMESİ

Nehrevân Savaşı Hz. Ali ile Hâricîlerin arasının iyice açılmasına sebep oldu. Hariciler, Müslümanların içerisinde buldukları durumun müsebbibi olarak Hz. Ali, Muaviye b. Ebu Süfyan ve Amr b. As'ı görüyorlardı. Hâricîler üç isme aynı gün suikast düzenlemeye karar verdiler. Amr b. As'a suikast düzenlemek üzere Mısır'a giden Amr b. Bekr et-Temîmî, Amr'ı tanımadığı için o sabah, namazı kıldıran Hârice b. Huzâfe'yi öldürdü. Muâviye saldırıdan yaralı olarak kurtuldu. Hz. Ali ise Abdurrahman b. Mülcem tarafından sabah namazı sırasında Kûfe Camiinde zehirli hançer ile yaralandı ve 1-2 gün sonra vefat etti.

ÜNİTE -3 - TEST

1. Hz. Ebû Bekir döneminde yaşanan ridde olaylarıyla alakalı olarak;
- Kureyş'in üstünlüğünü kabul etmeme düşüncesiyle hareket edilmiştir.
 - Bedevî yaşam tarzı isyanlarda önemli bir etkidir.
 - Malî ibadetler boyun eğme sembolü olarak görülmüştür.

Hangisi söylenebilir?

- A) Yalnız I B) I ve II
C) I ve III D) II ve III
E) I-II ve III

2. Hz. Ebu Bekir'in halifelik dönemiyle alakalı olarak;
- Ridde olayları önemli bir sorun teşkil etmiştir.
 - Gerçekleştirilen fetihlerle Sâsânîler yıkılmıştır.
 - Hz. Ebû Bekir sorunların çözümünde Kur'an ve sünnete son derece önem vermiştir.

Hangisi söylenemez?

- A) Yalnız I
B) I ve II
C) I ve III
D) II ve III
E) I-II ve III

3. Hz. Ebû Bekir hakkında aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Kendisi hayatta iken bütün aile fertleri İslam'a girmiş tek sahabidir.
B) Müslüman oldukları için eziyet gören birçok köle ve cariyeyi satın alarak özgürlüğüne kavuşturmuştur.
C) İslam'ı ilk kabul edenlerdendir.
D) Hz. Muhammed'in getirdiği haberleri tereddütsüz kabul ederdi
E) Cahiliye devrinde elçilik görevi yapmıştır.

4. I. Medine'nin siyasî hâkimiyetini kabul etmek istememeleri
II. Sasani'lerin kışkırtmaları
III. İslam'ı içlerine sindirememiş olmaları

Bunlardan hangileri Ridde olaylarının sebepleri arasında gösterilebilir?

- A) Yalnız I
B) Yalnız III
C) I ve II
D) II ve III
E) I ve III

5. I. Kuzey Irak ve İran'ın kapıları Müslümanlara açılmıştır.
II. İran ordusu ağır bir yenilgiye uğratılmıştır.
III. İçerisinde kutsal İran sancağının da bulunduğu çok miktarda ganimet elde edildi.

Hangisi söylenebilir?

- A) Nehrevan Savaşı
B) Fihl Savaşı
C) Nihavend Savaşı
D) Kadisiye Savaşı
E) Aynuşems Savaşı

6. Aşağıdakilerden hangisi Hz. Osman döneminde ortaya çıkan karışıklıkların sebepleri arasında **gösterilemez?**

- A) Önemli devlet görevlerine akrabalarını tayin etmesi
B) Kendisine muhalefet eden sahabileri cezalandırması
C) Mervan b. Hakem kâtipliğe getirmesi
D) Hac esnasında namazları mukim olarak kıldırması
E) Fetihler sonucu elde edilen ganimetlerin artması

7. Hz. Osman döneminde Zeyd b. Sabit'in başkanlığında Abdullah b. Zübeyr, Sâid b. As ve Abdurrahman b. Hâris'den oluşan bir komisyon tarafından Kur'an-ı Kerim çoğaltılmıştır.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi Kur'an-ı Kerim'in çoğaltılmasının sebeplerindendir?

- A) Kur'an'ın hadisle karışma korkusu
B) Askerler arasındaki kıraat farklılıkları
C) İlk nüshanın yıpranması
D) İlk nüshanın kaybolma korkusu
E) Devlet sınırlarının genişlemesi

8. İslam tarihinin ilk dönemlerinde gerçekleştirilen fetih hareketleri Müslümanlara çevre devletlerinin yönetimlerini tanıma imkânı vermiştir. Bu durum devlet anlayışında da önemli değişikliklere yol açmıştır.

Buna göre, İslam Devletinin idarî, siyasî, adlî ve malî yapılanması ve kurumsallaşmasının hangi halife döneminde gerçekleştiği söylenebilir?

- A) Hz. Ebû Bekir B) Hz. Ömer
C) Hz. Osman D) Hz. Ali
E) Muaviye b. Ebû Süfyan

9. Hangisi Siffin Savaşı cereyan ederken Hz. Ali'ni ordusundaki askerlerin savaşı bırakmasının sebebi olarak gösterilebilir?

- A) Savaşı kaybedeceklerini düşünmeleri
B) Ölmekten korkmaları
C) Hz. Ali'nin verdiği durum emri
D) Muaviye'nin askerlerinin mızraklarının ucuna Kur'an sayfalarını takmaları
E) Esir olmaktan korkmaları

10. Hz. Ali muhaliflerinin kendileri için Basra'yı tercih etmesinin sebebi olarak hangisi söylenebilir?

- A) Basra'nın merkezden uzak olması
B) Basra'da Hz. Osman taraftarlarının sayısının fazla olması
C) Basra halkının Hz. Ali'ye karşı şahsi kinleri
D) Basra halkının yeni Müslüman olması
E) Basra'nın ekonomik zenginliği

KONU TESTİ - 1

1. Kur'an-ı Kerim geçmiş ümmetlerin hayatlarından örnekler vererek Müslümanların ibret almasını istemiştir. Bu bağlamda Buruc Suresi'nde Himyerliler zamanından örnekler verilerek "uhdûd" kavramı kullanılmıştır.

Buna göre Kur'an-ı Kerim'de bahsi geçen uhdûd neye denir?

- A) Bir tür nefesli çalgı
- B) Bir savaş silahı
- C) Ateş çukuru
- D) Bir tür kumaş
- E) Bir tür sebze

2. İslam tarihinde bazı şehirlerin isimlerinin yanı sıra önemlerine atfen bir takım özel isimlendirmeleri mevcuttur.

Buna göre aşağıdaki isimlendirmelerden hangisi Mekke'ye atfen yapılmamıştır?

- A) el-beledü'l-emîn
- B) el-beledü'l-harâm
- C) Harem
- D) el-beledü'r-rasul
- E) Ümmü'l-kurâ

- 3. I. Ebû Talib ile Suriye seyahati
- II. Abdulmuttalib'in vefatı
- III. Kâbe hakemliği
- IV. Hz. Hatice ile evliliği

Hz. Muhammed'in Mekke yıllarıyla alakalı verilen olayların kronolojik sıralaması hangi şıkta doğru verilmiştir?

- A) II-I -IV-III
- B) IV-I-III-II
- C) IV-III-I-II
- D) I-IV-II-III
- E) III-I-IV-II

4. Hz. Muhammed otuz beş yaşındayken Kabe tamir edilmiştir. Bu tamir sırasında Haceru'l-Esved'in yerine konulması müşrtikler arasında sorun teşkil etmiştir. Kabe'nin tamir edilmesinde;

- I. Kâbe'nin yangın ve selden zarar görmesi
- II. Üzerinin açık olması sebebiyle hırsızlık olaylarının yaşanması
- III. Kureyşlilerin içerisine daha fazla put koyup gelirlerini artırmak istemeleri

Hangileri etkili olmuştur?

- A) Yalnız I
- B) I ve II
- C) I ve III
- D) II ve III
- E) I-II-III

5. Mekkeli müşrikler Hz. Muhammed kendilerine teslim edilene kadar Hâşim ve Muttaliboğullarını düşman olarak gördüklerini bildirdiler ve Müslümanlarla birlikte bu iki kabileye boykot uygulamaya başladılar.

Buna göre aşağıda boykotla ilgili verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Müşrikler amaçlarına ulaşana kadar boykot uyguladıklarıyla alış-veriş yapmayacaklardı.
 B) Anlaşma metni Kâbe'nin duvarına asılmıştır.
 C) Boykot bütün Haşimoğulları ve Muttaliboğulları kapsamaktadır.
 D) Yaklaşık üç yıl süren boykot sırasında Müslümanlar büyük sıkıntılar yaşamışlardır.
 E) Boykot süresince Hz. Hatice ve Ebû Talib bütün mallarını Müslümanlar için harcamışlardır.

6. Aşağıdakilerden hangisi hicretin sonuçları arasında gösterilemez?

- A) İslam'ın geniş kitlelere ulaşmasının önündeki engeller büyük oranda ortadan kalktı.
 B) Hicret ile birlikte kan bağı yerine inanç birliği temelli bir toplum yapısının temelleri atılmış oldu.
 C) Medine'nin siyasi ve dinî önemi arttı.
 D) Bizans ve Sâsânî İmparatorlukları İslamiyeti resmen tanıdılar.
 E) Evs ve Havrec kabileleri arasındaki düşmanlık son buldu.

7. Aşağıdakilerden hangisi Medine'nin hicret yurdu olarak seçilmesinin sebepleri arasında gösterilemez?

- A) Medine'nin Mekke ile bağlantının kesilmeyeceği bir yer olması
 B) Medinelilerin göstermiş olduğu destek
 C) Hz. Peygamber'in Medine ile olan akrabalık bağları
 D) Nüfus açısından Medine'nin Hicaz'daki en önemli yerleşim yerlerinden birisi olması
 E) Kureyş'in Medine'nin siyasi ve askerî gücünden çekinmesi

8. Bedir Savaşıyla ilgili olarak;

- I. Bedir Savaşı'nın ardından Kaynukâ Yahudileri, Müslümanlara meydan okudular.
 II. Mekke'nin liderliği Ebû Ce-hil'den Ebû Süfyan'a geçmiştir.
 III. Savaşın sonra Arap yarımadasında tüm gözler Müslümanlara çevrilmiştir.

İfadelerinden hangileri söylenebilir?

- A) Yalnız I
 B) I ve II
 C) I ve III
 D) II ve III
 E) I-II-III

9. Kur'an Kerim'de de yer alan "Ah-zab" kavramı ile ilgili hangisi söylenebilir?

- A) Müslümanların safında savaşanları ifade eder.
- B) Müslümanlarla işbirliği yapanları ifade eder.
- C) Müslümanları ortadan kaldırmak için bir araya gelen grupları ifade eder.
- D) Hayber'de birleşen Yahudileri ifade eder.
- E) İslam dışındaki dinlere inananları ifade eder.

10. Aşağıdakilerden hangisi Hudeybiye Anlaşmasının maddeleri arasında yer almaz?

- A) Anlaşma on yıl geçerlidir.
- B) Müslümanlar bu yıl umre yapmadan geri döneceklerdir.
- C) Müslümanlara yapamadıkları umre için Müşriklerden tazminat alacaklardır.
- D) İsteyen Arap kabilesi iki taraftan birisiyle birliktelik kurabilecekti.
- E) Kâbe ziyaretini üç günde tamamlayacaklardır.

11. Hudeybiye Anlaşmasıyla ilgili olarak hangisi söylenemez?

- A) İslâm'ın hızla yayılması sebep olmuştur.
- B) Hicaz bölgesinin iki önemli yerleşim merkezi olan Hayber ve Mekke'nin fethine zemin hazırlamıştır.
- C) Bizans, Müslümanlara elçi göndermiştir.
- D) Daha önce Müslümanlarla ilişki kurmak isteyen ancak Kureys'ten çekinen bazı Arap kabileleri Medine'ye gelmiş ve İslâm hakkında bilgi sahibi olma imkânı bulmuşlardır.
- E) Hz. Peygamber, barış ortamından yararlanarak komşu ülkelerin devlet başkanlarına İslâm'a davet mektupları göndermiştir.

12. Hz. Muhammed'in İslam tebliğinin en önemli unsurlarından birisi İslam'ın barış ve huzur dini olduğu vurgusudur. Bu bağlamda Hz. Muhammed galip geldikten sonra dahi şiddete başvurmamıştır. Bunun en güzel örneği de onun "Bugün merhamet günüdür." sözüdür.

Hz. Muhammed bu sözü ne zaman söylemiştir?

- A) Bedir Savaşı'ndan sonra
- B) Mekke'nin fethi sırasında
- C) Hudeybiye Anlaşması sırasında
- D) Hayber'in Fethi'nin ardından
- E) Veda haccı sırasında

13. I. Mekke'nin Fethi
II. Mûte Savaşı
III. Tebük Gazvesi
IV. Huneyn Savaşı
V. Hayber'in Fethi

Bu olayların kronolojik sıralaması hangi şıkta doğru olarak verilmiştir?

- A) I-III-V-II-IV
B) V-III-IV-I-II
C) II-V-III-I-IV
D) V-II-III-I-IV
E) II-IV-III-I-V

14. Hicretin 9. Yılında hac ibadeti farz kılınmış ve Müslümanlar bu yıl ilk hac ibadetini yerine getirmişlerdir.

Buna göre İlk hac ibadeti ile ilgili olarak verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Hac emiri olarak Hz. Ebû Bekir görevlendirilmiştir.
B) Hz. Muhammed veda hutbesini irad etmiştir.
C) Müşriklerin bu yıldan sonra Kâbe yaklaştırılmayacağı ilan edilmiştir.
D) Kâbe'nin çıplak tavaf edilmesi yasaklanmıştır.
E) Berâe (Tevbe) Sûresi'nin ilk 28 âyeti nâzil olmuştur.

15. “Hz. Peygamber bir topluluğa girdiğinde kendisi için ayağa kalkılmasını istemez boş bulduğu yere otururdu. Arkadaşları arasında otururken ayağını uzatmazdı. Sahabîler her işini yapmayı kendileri için şeref saydıkları halde, bütün işlerini kendisi görürdü.”

Bu metinde Hz Muhammed'in hangi özelliğine vurgu yapılmıştır?

- A) Cömertliğine
B) Ahde vefa göstermesine
C) Alçak gönüllülüğüne
D) Adalet sahibi olmasına
E) Katı yürekli olmamasına

16. İslam'ın Mekke döneminde yaşanan;

- I. Habeşistan'a hicret
II. Daru'l-Erkam'dan ayrılış
III. II. Akabe Biati
IV. İlk Vahiy
V. Hz. Hatice'nin vefatı

Bu olayları kronolojik olarak sıralayınız?

- A) III-II-IV-I-V
B) II-I-III-V-IV
C) IV-I-II-V-III
D) I-V-III-II-IV
E) IV-II-I-V-III

17. Aşağıdakilerden hangisi Kureyşlilerin İslam dinine karşı çıkmalarının sebepleri arasında **gösterilemez**?

- A) Kureyş müşrikleri putperestliğin yıkılması halinde sahip oldukları dinî üstünlüğü ve ticarî menfaatleri kaybedeceklerini düşünüyordular.
- B) Mekkelilere göre putperestlik korunması gereken bir değerdi.
- C) Bizans ve Sâsânîler ile ticari ilişkilerinin zarar göreceğini düşünceleri
- D) Mekke müşriklerinin ahiret inancı yoktu. Yaptıklarından hesaba çekilme fikri onları korkutuyordu.
- E) Nesebe dayalı asillik düşüncesi

18. Mekke müşrikler İslam'ın yayılmasını engelleyemeyince sorunun kaynağı olarak gördükleri Hz. Muhammed'i öldürmeye karar vermişlerdir.

Kureyşli müşriklerin yapmış oldukları bu plan hakkında hangisi söylenebilir?

- A) Bütün Müslümanlara ibret olması için Kâbe'de idam etmeyi planlamışlardır.
- B) Hz. Muhammed'in her kabilede seçilen bir kişi tarafından aynı anda öldürülmesi planlanmıştır.
- C) Hz. Muhammed'i Mekke dışından bir kişiye öldürtmeyi planlamışlardır.
- D) Hz. Muhammed'i bir köleye öldürtmeyi planlamışlardır.
- E) Hz. Muhammed'i Müslümanlardan birine öldürtmeyi planlamışlardır.

19. Hudeybiye Anlaşmasıyla ilgili olarak;

- I. İslâm'ın hızla yayılması sebep olmuştur.
- II. Hicaz bölgesinin iki önemli yerleşim merkezi olan Hayber ve Mekke'nin fethine zemin hazırlamıştır.
- III. Müslümanların Kureyş tarafından resmen tanınmasını sağlamıştır.

İfadelerinin hangileri söylenebilir?

- A) Yalnız I
- B) I ve II
- C) I ve III
- D) II ve III
- E) I-II-III

20. Aşağıdakilerden hangisi Hudeybiye Anlaşmasının sonuçları arasında **gösterilemez**?

- A) Müslümanlar bu anlaşma ile müşrikler tarafından siyasi olarak tanıdı.
- B) Anlaşma ile Müslümanlar Hayber'deki Yahudi tehdidini ortadan kaldırmışlardır.
- C) İslamiyet'in yayılması hızlanmıştır.
- D) Arap kabilelerinden bazıları Müslümanlarla ittifak kurdular.
- E) İran Kırsası Müslümanları siyasi bir güç olarak kabul edilmiştir.

KONU TESTİ - 2

1. (I) Suffe
(II) Minare
(III) Minber
(IV) Avlu
(V) Mihrap

Hangisi / hangileri 622’de Hz. Peygamber tarafından inşa ettirilen Mescid-i Nebevî’de yoktu?

- A) III ve I B) II ve V
C) Yalnız II D) IV ve V
E) Yalnız V

2. **Hz. Peygamber (s.a.v.) Mescid-i Nebevî inşâ edilinceye kadar Medine’de kimin misafiri olmuştur?**

- A) Ebû Eyyûb el-Ensârî (Hâlid b. Zeyd)’nin
B) Benî Sâlim b. Avf’ın
C) Benî Beyâza’nın
D) Benî Sâide’nin
E) Benî Zürayk’ın

3. (I) Eğitim öğretim mekânı
(II) İbâdet mekânı
(III) Elçilerin kabul edildiği yer
(IV) Nazil olan âyetlerin duyurulup hayata geçirildiği yer
(V) Askerî işlerin müzâkere edildiği mekân

Hangisi / hangileri Mescid-i Nebevî’de yürütülen siyasi faaliyetlerdendir?

- A) Yalnız III B) Yalnız V
C) I ve II D) III ve V
E) IV ve I

4. (I) Kendilerini Kur’an öğrenimine vakfettiler.
(II) Aralarında yetmiş kişiye “kurra” adı verildi.
(III) Medine dışına irşad ve İslâm’ı anlatmak amacıyla gönderildiler.
(IV) İçlerinden orduya katılanlar diplomatik işlerle görevlendirildi.
(V) Aralarında müezzinlik yapanlar vardı.
(VI) Ticaretle meşgul olurlardı.

Hangisi / hangileri “Suffe Ashabı”nın özelliklerinden değildir?

- A) I, II ve III
B) II ve V
C) Yalnız VI
D) Yalnız III
E) V, I ve IV

5. (I) Mescid-i Nebevî’nin inşâ edilmesi
(II) Suffe Ashabının oluşturulması
(III) Ensar ve Muhacirlerin kardeşleştirilmesi(muâhâtta)
(IV) Medine’deki Evs, Hazrec ve Yahudi kabileleri ile Müslümanlardan oluşan bir idârî yapının kurulması(Medine sözleşmesinin yapılması)
(V) Hz. Peygamber (s.a.v.)’in ve Hz. Ebu Bekir’in ailelerini Medine’ye getirtmeleri

Hangisi / hangileri Hz. Peygamber(s.a.v.)’in bütün Medine halkı olarak bir arada yaşamaya yönelik yaptığı faaliyettir?

- A) Yalnız I B) Yalnız III
C) V ve III D) I, II ve IV
E) Yalnız IV

6. (I) İlk nüfus sayımının yapılması
 (II) Ezanın yürürlüğe konulması
 (III) Cuma namazının farz kılınması
 (IV) Ramazan orucunun farz kılınması
 (V) Zekâtın farz kılınması
 (VI) Bayram namazlarının kılınması
- Hicretin ilk iki yılında Medine’de meydana gelen bu gelişmelerden hangisinin / hangilerinin ibadet boyutu yoktur?**
- A) Yalnız I B) VI, II ve III
 C) IV, V ve II D) I ve II
 E) Yalnız II

7. “Mekke’de müşriklere hoşgörülü davrandıkça, onlar azgınlıklarını, zulümlerini artırmışlardı. Bu saldırganlıkları hicretten sonra da devam etti. Ebû Süfyan ve Übey b. Halef, Ensar’a bir mektup yazarak Hz. Muhammed(s.a.v.)’le kabilesinin arasından çekilmelerini istediler ve aksi takdirde kendileriyle savaşacaklarını bildirdiler. Ensar’ın bunu reddetmesi üzerine Kureyşliler münafıklara ve Yahudilere de buna benzer mektuplar yazdılar. Ebû Süfyan, küçük birliklerle Medine’ye saldırılar düzenlemeye başladı.”

Ensar’a Kureyşliler tarafından yapılan bu baskılar Hz. Peygamber(s.a.v.)’i nasıl bir önlem almaya sevk etmiştir?

- A) Kureyşlilerle görüşme sürecinin başlanmasına
 B) Meşru savunmaya geçilmesine
 C) Ne olursa olsun barış ortamının devam ettirilmesine
 D) Ensar ile Kureyş’in anlaşmasının gerekliliğine
 E) Ensar’ın Kureyş’in şartlarını kabul etmesine

8. “Asker sayısı az veya çok olsun, savaş için yahut başka maksatla hareket edilsin, çarpışma meydana gelsin veya gelmesin Hz. Peygamber(s.a.v.)’in katıldığı bütün seferlere “gazve(ç. gazavat)” denir.”

Hz. Peygamber(s.a.v.)’in bizzat katılmadığı, bir sahâbînin kumandası altında gönderdiği askeri birliklere ne ad verilmiştir?

- A) Seriyeye B) Sefer
 C) Kıtâl D) Cihad
 E) Birlik

9. (I) Hz. Ali
 (II) Sa’d b. Muâz
 (III) Mus’ab b. Umeyr
 (IV) Ebû Lübâbe
 (V) Talha b. Ubeydullah
- Hangisi / hangileri Bedir savaşında sancaktarlıkla görevlendirilmişti?**

- A) Yalnız I B) III, IV ve II
 C) I, II ve III D) Yalnız III
 E) IV ve V

10. Aşağıdakilerden hangisi Bedir savaşı için söylenemez?

- A) Müslümanlarla müşrikler arasında yapılan ilk savaştır.
 B) Müslümanların gayesi Şam’dan gelen kervanı ele geçirmektir.
 C) Mekke’den Ebû Cehil’in komutasında bir ordu gönderilmişti.
 D) Her iki ordunun Bedir’e geldiklerinde birbirinden habersizdi.
 E) Savaş Arap gelenekleri dışında top yekün hücum şeklinde başlamıştı.

11. Aşağıdakilerden hangisini Hz. Peygamber (s.a.v.) Bedir’de savaş başlamadan önce müşrik ordusuna “barış ve güvenlik içinde Mekke’ye dönebilecekleri” mesajını iletmek için göndermiştir?
- A) Hz. Ömer’i
B) Hz. Ebu Bekir’i
C) Sa’d b. Muaz’ı
D) Zübeyr b. Avvam’ı
E) Mu’ab b. Umeyr’i
12. “Mekke’de üç yıl süren sosyal ve ekonomik boykotun ardından amcası Ebû Talib ve eşi Hz. Hatice’yi kaybetmesi, daha sonra Taif’ten de eli boş dönmesi Hz. Peygamber’i oldukça üzmüştü.”
- Aşağıdakilerden hangisinin meydana gelmesi Hz. Peygamber(s.a.v)’in bu üzüntü ve sıkıntısını hafifletmiştir?
- A) Amcası Hz. Hamza’nın Müslüman olması
B) İsrâ ve Mi’rac’ın gerçekleşmesi
C) Hz. Ömer’in Müslüman olması
D) Müslümanların sayısının artmaya başlaması
E) Habeşistan’a II. hicretin yapılması
13. Aşağıdakilerden hangisinden sonra Hz. Peygamber(s.a.v.) ahabının Medine’ye hicret edebilecekleri iznini vermiştir?
- A) Hüzün yılından sonra
B) Taif yolculuğunun ardından
C) I. Akabe bîatından sonra
D) II. Akabe bîatından sonra
E) İsrâ ve Mi’rac’dan sonra
14. Aşağıdakilerden hangisi Bedir Savaşı’nda ölen azılı İslâm düşmanları arasında yer almaz?
- A) Ebû Cehil
B) Ümeyye b. Halef
C) Ebû Leheb
D) Utbe b. Rebîa
E) Şeybe b. Rebîa
15. Aşağıdakilerden hangileri Hz. Hamza’nın Uhud’da Vahşî b. Harb adlı köle tarafından öldürülmesini planlamıştır?
- A) Ebû Süfyan ve Karısı Hind
B) Talha b. Ebû Talha ve Hind
C) Ebû Leheb ve Cübeyr b. Mut’im
D) İkrime b. Ebû Cehil ve Osman b. Ebû Talha
E) Hind ve Cübeyr b. Mut’im
16. “Bedir savaşında(624) büyük bir yenilgiye uğrayan Kureyş, henüz daha bir yıl geçmeden hemen savaş hazırlıklarına başlayarak Uhud’da(625) tekrar Müslümanların karşısına çıkmıştır.”
- Aşağıdakilerden hangisi Kureyş açısından Uhud Savaşının en önemli sebebidir?
- A) Mekke dışındaki Arap kabilelerinin Kureyş ile ittifakını oluşturmak
B) Müslümanlardan Bedir Gazvesi’nin intikamını almak
C) Suriye’ye giden kervan yolunun güvenliğini sağlamak
D) Bölgede İslâm’ın yükselişini engellemek
E) Bölge hâkimiyetinin Kureyş’te olduğunu göstermek

17. Aşağıdakilerden hangisi Uhud savaşında Hz. Peygamber(s.a.v.)'in yüzünü kılıç darbesiyle yaralayan ve Mus'ab b. Umeyr'i şehit ederek "Muhammed'i öldürdüm" diye savaş meydanında bağırarak kişidir?

- A) Abdullah b. Kamie
- B) Ebû Süfyan
- C) Cübeyr b. Mut'im
- D) İkrime b. Ebû Cehil
- E) Safvan b. Ümeyye

18. Aşağıdakilerden hangisi Uhud savaşında Müslümanlar başlangıçta düşmanı büyük bir bozguna uğrattı kovalamaya başladıkları halde sonradan çok fazla şehit vermeleri ve savaş meydanından çekilerek Uhud dağında bir tepeye sığınmak zorunda kalmalarının en önemli sebebidir?

- A) Hz. Hamza'nın şehit edilmesi
- B) Mus'ab b. Ümeyr'in şehit edilmesi
- C) Hz. Peygamber'in yaralanması
- D) Okçuların yerlerini terk etmeleri
- E) Abdullah b. Cübeyr'in şehit edilmesi

19. "Âmir b. Sa'saa kabilesi başkanı Ebû Berâ Hz. Peygamber'e gelerek kabilesine İslâm'ı anlatacak kimseler göndermesini talep eder. Emniyetleri garanti edildikten sonra Ehl-i suffeden 70 kadar kurrâ gönderilir. Heyet yolda konaklar ve içlerinden Harâm b. Milhân'ı Hz. Peygamber'in mektubunu kabile başkanına iletmek üzere gönderirler. Ancak, kabile başkanının öldüğü şayiası üzerine elçi mektubu Ebû Berâ'nın yeğeni Âmir b. Tufeyl'e verir ve kendisi ile yandakileri İslâm'a davet eder. Fakat İslâm'a karşı olan Âmir b. Tufeyl konakladıkları yerde İslâm heyetine saldırarak, Amr b. Ümeyye ve Ka'b b. Zeyd hariç hepsini öldürür. Hz. Peygamber bu olaya çok üzülür ve sebep olan kabilelere otuz veya kırk gün sabah namazlarında beddua eder."

Bu olay aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Karkaratülküdr Olayı
- B) Gatafân Olayı
- C) Bi'ri Maûne Fâciası
- D) Sevik Olayı
- E) Recî' Vakası

20. “Müşriklerin büyük bir ordu ile Medine üzerine yürüdüklerini haber alan Hz. Peygamber(s.a.v.) Medine’de kalıp savunma savaşı yapmak veya düşmanı şehir dışında karşılamak hususunda sahâbilerin görüşlerini aldı. Sonunda savunma savaşı yapılması fikri kabul edildi.”

“Şehrin taarruza açık kısımlarına hendek kazılarak düşmanın karşılanması” görüşünü aşağıdaki sahâbilerden hangisi teklif etmiştir?

- A) Hz. Ömer
- B) Hz. Ebû Bekir
- C) Hz. Ali
- D) Talha b. Ubeydullah
- E) Selmân-ı Fârisî

21. **Aşağıdakilerden hangisinin başkanlığında, Medine’den çıkarılıp Hayber’e sığınan Benî Nâdir Yahudilerinden yirmi kişi, Mekke’ye giderek, Kureyş müşriklerini Müslümanlar aleyhine kışkırtmışlar ve Kureyş dışındaki müşrik Arap kabilelerini de çeşitli vaatlerle ayaklandırarak, Hendek Gazvesi’nin hazırlayıcısı olmuşlardır?**

- A) Huyey b. Ahtab
- B) Ka’b b. Esed
- C) Ka’b b. Eşref
- D) Abdullah b. Übey
- E) Ebû Süfyan b. Harb

- 22. (I) Umre yapılmadan Medine’ye geri dönülmesi
- (II) Mültecilerin tek taraflı iâdesi
- (III) “Resûlullah” ibaresinin metinden çıkarılması

Hudeybiye antlaşmasındaki bu hususlar Müslümanların aleyhine olmasına rağmen, aşağıdakilerden hangisinin gerçekleşmesiyle bu antlaşma diplomatik açıdan büyük bir başarı sayılmaktadır?

- A) Hz. Peygamber’in barış ortamından yararlanarak komşu devlet başkanlarına davet mektupları göndermesi
- B) Bu antlaşmaya kadar Müslümanları tanımayan Kureyş müşriklerinin siyasi bir güç olarak tanımış olmaları
- C) Antlaşmanın Mekke müşrikleriyle kuvvetli dost olan Hayber Yahudilerini bir birinden ayırması
- D) İslâm’ın hızla yayılmasına vesile olması
- E) Hayber’in ve Mekke’nin fethine zemin hazırlaması

23. Aşağıdakilerden hangisi Hz. Peygamber(s.a.v.)'in Mekke'nin fethine karar vermesine ve bu kararını gerçekleştirmesine yol açan asıl sebeptir?

- A) Hudeybiye antlaşmasının geneli itibariyle Müslümanların aleyhine olması
- B) Mekke müşriklerinin Hudeybiye antlaşmasına dayanarak baskı ve zulümlerini artırmaları
- C) Hudeybiye antlaşmasının üzerinden henüz iki yıl geçmeden müşrikler tarafından bozulması
- D) Haccın baskı, korku ve endişelerden uzak bir şekilde yapılmasını sağlamak
- E) Kâbe'nin kontrol ve yönetiminin Müslümanların elinde olmasını sağlamak

24. Hz. Peygamber(s.a.v.) Mekke'yi fethettikten sonra hiçbir asker bırakmadan şehrin yönetimini aşağıdakilerden hangisine bırakmıştır?

- A) Amr b. Sâlim'e
- B) Sa'd b. Muâz'a
- C) Nuaym b. Mes'ud'a
- D) Attâb b. Esîd'e
- E) Halid b. Velîd'e

25. Aşağıdakilerden hangisinin sonucunda Kureyş'ten sonra Arap yarım adasında en etkili ve nüfuzlu kabilelerinden olan Hevâzin ve Sakîf kabileleri İslam'ı kabul etmişlerdir?

- A) Mekke'nin fethinden sonra
- B) Tâîf kuşatmasından sonra
- C) Hudeybiye antlaşmasından sonra
- D) Beni'l-Mustalik Gazvesi'nden sonra
- E) Huneyn ve Evtâs gazvelerinden sonra

26. "Hz. Ali'nin 24 Ocak 661'de yaralanıp birkaç gün sonra vefat etmesiyle Hz. Hasan'a biat edilmiş ve halife seçilmişti. Ancak Hz. Hasan, Muâviye ile anlaşarak Muâviye lehine halifelikten çekilmiş ve ona biat etmiştir."

- (I) Savaş taraftarı bir insan olmaması
- (II) İç savaşın çözüm olmadığına inanması
- (III) Hz. Ali'nin öldürülmesiyle Muaviye'nin güçlenmiş olması
- (IV) Komutanı Ubeydullah b. Abbas'ın Muaviye'nin tarafına geçmesi
- (V) Siyasi kabiliyet ve tecrübe açısından Muaviye'den zayıf olması

Hangisi / hangileri Hz. Hasan'ın Muaviye ile anlaşmasının kişisel sebepleri arasında yer alır?

- A) I, II ve V
- B) Yalnız V
- C) III ve IV
- D) Yalnız I
- E) V ve I

27. Aşağıdakilerden hangisinde Hz. Osman'ın şehit edilmesiyle (17 Haziran 556) İslâm toplumunda ortaya çıkan üç büyük siyasi grup bir arada verilmiştir?

- A) Kufeliler, Haricîler ve Mervâniler
- B) Haricîler, Ali ve Muaviye taraftarları
- C) Ali taraftarları, Hariciler ve Basralılar
- D) Muaviye taraftarları, Hariciler ve Kufeliler
- E) Mervâniler, Haricîler ve Ali taraftarları

28. “Kureyş kabilesinin Ümeyyeoğulları boyundan olan Muaviye, bu kabilenin liderlerinden Ebû Süfyan b. Harb'ın oğludur. Annesi ise Hz. Hamza'yı öldürten Hind'dir. Halife olmadan önce bir müddet Hz. Peygamber'in vahiy kâtipliğini yapmış, Hz. Ebû Bekir (632-634) döneminde ağabeyi Yezid b. Ebû Süfyan ile birlikte Suriye ordularından birine komutan olarak atanmış, Hz. Ömer döneminde 638'de Ürdün çevresinde valilik görevinde bulunmuş sonra Şam Valisi olmuş ve Hz. Osman (644-656) döneminde ise 645'de Suriye genel valiliğine atanmıştır.”

Paragraftaki bilgilere göre aşağıdakilerden hangisi Muaviye'nin halifelik öncesi yaşamıyla ilgili olduğu söylenemez?

- A) Anne ve babası Mekke'nin fetihinden önce İslâm düşmanıydı.
- B) Hz. Peygamber(s.a.v.)'in önde gelen sahabilerindendi.
- C) Hz. Peygamber döneminde yöneticilik yapmıştır.
- D) Mekke'nin seçkin ve aristokrat ailesine mensuptur.
- E) İlk üç halife döneminde askerî ve idârî görevlerde bulunmuştur.

29. Aşağıdakilerden hangisi Muaviye'nin halifeliği(661-684) döneminde yapılan icraatlar arasında yer almaz?

- A) İslâm devleti başkentinin Medine'den alınıp Şam'a verilmesi
- B) Üç cepheden tekrar fetihlere başlanması
- C) Herhangi bir seçim yapılmadan Yezid'in veliaht olarak atanması
- D) Arap olan Müslümanlarla Arap olmayan diğer milletlere mensup Müslümanlara eşit davranılması
- E) İç barışın büyük ölçüde sağlanması

30. “Muaviye ölmeden önce oğlu Yezîd’i veliâht ilan etti. 679 yılında vefat ettiği Abdullah b. Zübeyr, Abdullah b. Ömer ve Hz. Ömer gibi Medine’nin ileri gelen bazı kişileri Yezîd’e biat etmediler ve Medine’deki Emevi baskılarına dayanamayarak şehri terk edip Mekke’ye gittiler. Kufeliler, Hz. Hüseyin’i halife olarak tanıyacaklarını ve Yezîd’e karşı savaşacakları sözüyle şehirlerine davet ettiler. Kûfe’de yaşanan son durumlardan haberi olmayan Hz. Hüseyin yola çıkar ve Kerbelâ’da Ubeydullah b. Ziyad’ın komutanı Ömer b. Sa’d tarafından 10 Muharrem 61 / 10 Ekim 680 tarihinde beraberindeki 70 kişi ile birlikte şehit edilir.” Hz. Hüseyin’in hunharca şehâdeti, Emevilerin durumlarını sağlamlaştırmayıp aksine daha da kötüleştirmiş ve İslâm âleminde ortaya çıkan birçok hadisenin de temelini oluşturmuştur.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi Hz. Hüseyin’in şehâdetiyle ilişkilendirilemez?

- A) Abdullah b. Zübeyr’in Emevilere karşı harekete geçerek Mekke’yi ele geçirmesi
- B) “Tevvâbûn” (pişmanlar) hareketinin başlaması
- C) Muhtar b. Ebî Ubeyd es-Sekâfi’nin 684’de Kûfe’ye hâkim olması
- D) Emevi yöneticilere duyulan kin ve nefretin daha da artması
- E) Medine’de önde gelen bazı şahsiyetlerin Yezîd’e biat etmemesi

31. **Aşağıdaki Emevi halifelerinden hangisinin döneminde Araplar ile Arap olmayan Müslümanlar arasındaki eşitsizlik giderilmeye çalışılıp İslâm dininin daha geniş kitlelere yayılması hedeflenmiştir?**

- A) Muaviye b. Ebû Süfyân(661-680)
- B) Abdülmelik b. Mervân(685-705)
- C) I. Velid b. Abdülmelik(705-715)
- D) Ömer b. Abdülaziz(717-720)
- E) Hişâm b. Abdülmelik(724-743)

32. (I) Vezirlik
(II) Hâciblik
(III) Divanlar
(IV) Şurta Teşkilâtı
(V) Berîd Teşkilâtı

Hangisi / hangileri Emeviler dönemi güvenlik ve iletişim birimidir?

- A) Yalnız IV
- B) II ve V
- C) IV ve V
- D) Yalnız II
- E) I ve III

33. “İlk Siyer ve Meğâzî yazarlarının büyük bir kısmı kitaplarını Emeviler döneminde telif etmesine rağmen sadece bir yazar dışında hiçbirisinin eseri günümüze ulaşmamıştır.”

Bu yazar aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İbn İshak
- B) Urve b. ez-Zübeyr
- C) Ebân b. Osman
- D) İbn Şihâb ez-Zührî
- E) Ubeydullah b. Ka’b

34. Aşağıdakilerden hangisi Emevi dönemi sarayları arasında yer almaz?

- A) Kusayr-ı Amra
- B) Cevsâku'l-Hâkânî
- C) Hırbetü'l-Mefcer
- D) Kasrû'l-Hayri'l-Garbî
- E) Muvakkâr Sarayı

35. (I) Kayravan Ulu Camii
(II) Mescid-i Aksâ
(III) Şam Ümeyye Camii
(IV) Fustat Tolunoğlu Ahmet Camii
(V) Samerra Ebu Dülef Camii
(VI) Harran Ulu Camii

Hangisi / hangileri Emeviler döneminde inşa edilen camiler arasında yer almaz?

- A) I ve II
- B) Yalnız V
- C) III ve IV
- D) Yalnız VI
- E) IV ve V

36. Aşağıdakilerden hangisi Endülüs Emevi Devletinin kurucusudur?

- A) Muaviye b. Yezid
- B) Ukbe b. Nafi
- C) Abdurrahman b. Muaviye
- D) Muaviye b. Ebû Süfyan
- E) Yezid b. Muaviye

37. Aşağıdakilerden hangisi Bağdat şehrini kurup Abbasi devletinin başkenti yapmıştır?

- A) Ebû Ca'fer el-Mansûr
- B) Mütevekkil
- C) Ebu'l-Abbâs
- D) Muhammed el-Mehdî
- E) Hârûnürreşîd

38. Aşağıdakilerden hangi Abbasi halifesi hilafete geçince otoritesini yerli Arap ve Mevâlî İran unsuru yerine Türklere dayandırmayı tercih edip muhafız kıtalarını tamamen onlardan kurmuştur?

- A) Halife Me'mûn
- B) Halife Mu'tasım
- C) Halife Mansûr
- D) Halife Mütevekkil
- E) Halife Vâsık

39. (I) Tahiroğulları(821-873)
(II) Saffaroğulları(873-900)
(III) Sâmânoğulları(873-999)
(IV) Büveyhîler(932-1062)
(V) Fatımîler(909-1171)
(VI) Eyyübîler(1169-1250)

Abbasiler döneminde ortaya çıkan bu devletlerden hangisi / hangileri Şiidir?

- A) Yalnız I
- B) I ve VI
- C) III ve V
- D) IV ve V
- E) Yalnız V

40. Abbasiler döneminde tercüme faaliyetlerinin yapıldığı, seminer ve konferansların düzenlendiği bir akademi, halka açık bir kütüphane gibi hizmet veren Beytü'l-Hikme aşağıdaki şehirlerden hangisinde kurulmuştur?

- A) Şam'da
- B) Basra'da
- C) Kûfe'de
- D) Samarra'da
- E) Bağdat'ta

KAVRAMATİK

Abdullah b. Amr b. Harâm: Uhud Savaşı'nda ilk şehid düşen sahâbîdir.

Abdullah b. Cübeyr: Uhud Savaşı'nda Ayneyn tepesindeki okçuların kumandanlığı yapan sahâbîdir.

Abdullah b. Erkam: Hz. Peygamber'in hârici yazışmalarını idare eden sahâbî.

Abdullah b. Ömer b. Hattâb: Hz. Ömer'in oğlu, en çok hadis rivayet eden, en çok fetva veren yedi sâhâbîden ve abâdileden biridir.

Abdülmuttalib: Hz. Peygamber'in dedesidir.

Akabe Biatları: Mekke'nin Akabe mevkiinde, 621-622 yıllarında Medineli müslümanlarla Hz. Peygamber arasında yapılan iki anlaşmadır.

Akîka: Çocuğun doğumunun ilk günlerinde bir şükran ifadesi olarak kesilen kurbandır.

Alkame b. Mücezziz: İslâm tarihinde ilk deniz seferine çıkan müfrezenin kumandanalığını yapan sahâbîdir.

Amâlika: En eski Arap kabilesi olduğu kabul edilen yarı efsanevî göçebe Sâmî topluluğudur.

Ashâbü's-Şecere: Hudeybiye'de ağaç altında Hz. Peygamber'e biat eden sahâbîler hakkında kullanılan bir tabirdir.

Ayneyn: Hz. Peygamber'in Uhud Savaşı'nda okçuları yerleştiği tepedir.

Bahîrâ: Hz. Peygamber'in henüz çocukken Suriye'de gördüğü rivayet edilen rahiptir.

Bakî Mezarlığı: Medine'de Müslümanların kurduğu ilk mezarlıktır.

Bedevî: Çöl ve vahalarda develeriyle birlikte konargöçer olarak yaşayan Araplar'a verilen addır.

Bedir Gazvesi: Hz. Peygamber ile Mekkeli müşrikler arasındaki ilk savaştır.

Benî Kurayza Gazvesi: Hendek Gazvesi'nden (5/627) sonra Medine'deki son Yahudi kabilesi Benî Kurayza üzerine tertip edilen gazvedir.

Benî Mustalik Gazvesi: Mekkeli müşriklerin müttefiki olan Benî Mustalik'e karşı Hendek Gazvesi'nden (5/627) kısa bir süre önce tertip edilen gazvedir.

Beytülhikme: Ortaçağ İslâm ilim ve kültür tarihinde tercüme ve yüksek seviyedeki ilmî araştırmaların yapıldığı merkezlere verilen addır.

Beytümâl: Devlet hazinesi, devlete ait mal varlığının bütünü ve bununla ilgili idarî-malî kurumdur.

Bîat: İslâm devletlerinde mevcut halife ölünce yerine geçecek kimsenin devlet yönetimindeki etkili gruplarca yeni halife olarak kabul ve tasdik edilmesi. İslâm devletinde idare edenle idare edilenler arasında yapılan, seçim veya bağlılık karakteri taşıyan sosyopolitik akiddir.

Bid'at: Dinde, genellikle Hz. Peygamber'in zamanından sonra ortaya çıkan ve dini bir dayanağı bulunmayan, dinin özüne aykırı olan şeydir.

Bilâl-i Habeşî: Hz. Peygamber'in ilk müezzini olan sahâbîdir.

Bi'rîmaûne: Yetmiş kadar sahâbînin şehid edildiği olay (Safer 4/Temmuz 625) ve bu olayın geçtiği yerdir.

Bi'Set: Genel olarak peygamberlikle görevlendirme, özel olarak da Hz. Muhammed'in peygamberlikle görevlendirilmesi anlamına gelen bir terimdir.

Buâs: Medine'nin güneydoğusunda bulunan bir vahanın ve burada meydana gelen savaşın adıdır.

Busra: Hz. Muhammed'in peygamber olmadan önce iki defa gittiği Suriye'deki tarihî şehirdir.

Bekkâûn: Hicri 9. yılda yapılan Tebuk Gazvesi'ne maddi imkânsızlıkları sebebiyle katılmadıkları için çok üzüldüğü ağılayan sahâbîlerdir.

Bilâl-i Habeşî: Hz. Peygamber'in ilk müezzini olan sahâbîdir.

Câhiliyye: Arapların İslâm'dan önceki inanç, tutum ve davranışlarını İslâmî devirlerden ayırt etmek için kullanılan kavram. Hz. Muhammed'e peygamberlik gelmeden önceki dönem. İslâm öncesi çağ, Arapların o dönemdeki yaşantısıdır.

Çehâryâr: Hz. Peygamber'den sonra halifelik görevini üstlenen Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Ali için özellikle Sünnî Müslümanlar tarafından kullanılan bir tabirdir.

Cemel Vak'Ası: Hz. Ali ile Hz. Âişe arasında cereyan eden savaş.

Cihad: Nefisle mücadele, İslâm'ı tebliğ ve düşmanla savaşma anlamında kullanılan terimdir.

Cirâne: Huneyn Gazvesi'nde elde edilen ganimetlerin dağıtıldığı yerdir.

Cerîb: Hz. Ömer zamanından itibaren İslâm dünyasında kullanılan alan ve hacim ölçüsüdür.

Civâr: Câhiliye devrinde ve İslâmî dönemde Araplar arasında yaygın olan bir himaye müessesesidir.

Cizye: İslâm devletindeki gayri müslim tebaanın erkeklerinden alınan baş vergisidir.

Cüvheriye bint Hâris: Hz. Peygamber'in hanımıdır.

Dârü'l-Erkam: Erkam'ın evi. Kâbe yakınında bulunan ve Hz. Peygamber'in bi'setin ilk yıllarında Mekke'de İslâmiyet'i tebliğ ettiği evdir.

Darunnedve: Danışma evi. Müslümanlıktan evvel Kureyş reislerinin toplandığı Kâbe'nin güneybatısında toplandığı bir yerin adı olup Kusay b. Kilab tarafından kurulmuştur.

Dâru's-Sunne: Medîne-i Munevvere'nin bir adıdır.

Delâil: Peygamberimizin mucizelerini konu edinir.

Dihkan: Sâsânîler'le Ortaçağ'daki bazı İslâm devletlerinin idarî teşkilâtında köy reisi, şehir ve yöre beyi anlamına gelen bir tabirdir.

Dinar: İslâm altın para birimidir.

Dirhem: Bir ağırlık ölçüsü ve gümüş para birimidir.

Dühât-ı Arab: İslâm siyasî tarihinde zekâ ve kabiliyetleriyle tanınmış bazı şahsiyetler hakkında kullanılan bir tabirdir.

Ebrehe: Tarihte Fil Vak‘ası olarak bilinen olayın kahramanı, Yemen valisidir.

Ebu Eyyup el-Ensari: Hicret sırasında Hz. Peygamber’i Medine’de evine misafir eden ve Türkiye’de “Eyüp Sultan” unvanıyla bilinen sahâbîdir.

Ebû Talib: Hz. Peygamber’in amcasıdır.

Ebû Turab: Hz. Ali’nin lakabıdır.

Ehâbiş: Mekke çevresinde yaşayan ve Kureys’in müttefiki olan çeşitli kabilelerin oluştuğu bir topluluktur.

Ehl-i Beyt: Hz. Peygamber’in aile fertleri için kullanılan bir tabirdir.

el-‘Aşeretü’l-Mubeşşere: Cennete gidecekleri Hz. Peygamber tarafından kendilerine müjdelenen on sahâbîdir. Bunlar Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Ebû Ubeyde b. Cerrâh, Abdurrahmân b. Avf, Talha b. Ubeydullah, Zübeyr b. Avvâm, Sa‘îd b. Zeyd, Sa‘d b. Ebû Vakkâs.

Emîrû’l-Mü‘minîn: İslâm tarihinde Hz. Ömer’den itibaren devlet başkanlarına verilen unvandır.

Ensâr: dinleri uğruna Mekke’den Medine’ye hicret eden Hz. Muhammed’i ve ashabını Medine’ye kabul eden ve onlara her türlü yardımı yapan Medineli Müslümanlardır.

Eşnak: İslamiyet’in doğduğu dönemde Mekke’de borçları ve nakdi takdir için oluşturulan memuriyettir.

Evtâs: Huneyn Gazvesi’nde müşriklerin savaştan önce toplandıkları ve savaşın son merhalesinin cereyan ettiği vadidir.

Eyyamü’l-Arab: Câhiliye devrinde ve İslâmiyet’in ilk zamanlarında Arap kabileleri arasında cereyan eden savaşlar için kullanılan bir tabirdir.

Fedek: Hayber’in fethinden sonra barış yoluyla alınan ve yarısı Hz. Peygamber’e tahsis edilen köydür.

Fey: İslâm devletinin gayri müslim tebaadan aldığı cizye, haraç ve ticaret malları vergilerinin ortak adıdır.

Ficâr: İslâm’dan önce bazı Arap kabileleri arasında haram aylarda cereyan eden savaşlardır.

Fidy: Esaretten kurtulmak için veya yerine getirilmeyen yahut kusurlu olarak eda edilen bazı ibadetlerin telâfisi amacıyla ödenen bedeldir.

Ganimet: Gayri müslimlerden savaş yoluyla elde edilen her türlü mal ve esirleri ifade eden terimdir.

Gatafan: Adnânîler’e mensup bir Arap kabilesidir.

Gayri Müslim: Müslüman olmayan kişiye denir.

Gazâ: Özellikle Osmanlılar’da din için yapılan savaşı ifade eden ve bir fetih ideolojisi haline gelen terimdir.

Gazve: Hz. Peygamber'in bizzat sevk ve idare ettiği savaşlar hakkında kullanılan terimdir.

Hacerülesved: Kâbe'nin güneydoğu köşesine tavafın başlangıç noktasını belirlemek amacıyla yerleştirilen taşır.

Hâcib: Başlangıçta saray teşkilâtındaki mâbeyinci mânasında kullanılan, ancak daha sonra çeşitli bölgelerde farklı anlamlar kazanan bir terimdir.

Hadarî: Yerleşik hayata geçmiş olan Araplardır.

Hadramevt: Arabistan yarımadasında, Yemen'in güney ve güneydoğusunda coğrafi bölgedir.

Haraç: Toprak vergisidir.

Harem: Korunan yer, yasak bölge. Mekke ve Medine şehirleriyle çevrelerindeki belirli bölgelerdir.

Hâşim b. Abdümenaf: Hz. Peygamber'in büyük dedesi ve Benî Hâşim'in atasıdır.

Hazrec: Medine'de ensarın mensup olduğu Kahtânî asıllı iki Arap kabilesinden biridir.

Hendek Gazvesi: Müslümanlarla Mekkeli müşrikler ve müttefikleri arasında yapılan savaştır.

Hicâbe: Kâbe'nin bakımı, kapısının ve anahtarlarının muhafazası görevidir.

Hicaz: Arabistan yarımadasında Kızıldeniz'in doğu sahili boyunca uzanan ve Haremeyn ile mîkat yerlerini içine alan coğrafi bölgedir.

Hicr-i İsmail: Kâbe'nin kuzeybatı duvarı ile Hatim arasındaki boşluktur.

Hicr-i Kâbe: Kâbe'nin kuzeybatı duvarı ile hatim arasındaki boşluktur.

Hicret: Dinî sebeplerle bir yerden diğer bir yere göçme ve özellikle Hz. Peygamber'in Mekke'den Medine'ye göç etmesi olayıdır.

Hilâfet: İslâm tarihinde devlet başkanlığı kurumudur.

Hilf: Câhiliye döneminde Araplar arasında yapılan ittifak; dostluk ve dayanışma yemidir.

Hilfü'l-Ahlâf: Abdüddâroğulları'nın Kureyş'ten beş kabileyi yanlarına alarak hilfü'l-mutayyebîne karşı oluşturdukları ittifaktır.

Hilfü'l-Mutayyebîn: Câhiliye döneminde Abdümenâfoğulları'nın Abdüddâroğulları'na karşı bazı Kureyş kabileleriyle yaptıkları ittifaktır.

Hilye: Bilhassa Hz. Peygamber'in fizikî özellikleri, bunları anlatan edebî eserler ve aynı konuda hüsn-i hatla yazılmış levhalar için kullanılan terimdir.

Hira: Hz. Muhammed'e ilk vahyin geldiği mağaranın bulunduğu dağdır.

Hisbe: İslâm devletlerinde genel ahlâkı, kamu düzenini korumak ve denetlemekle görevli teşkilâttır.

Hubâşe: 197 (813) yılına kadar Hicaz-Yemen kervan yolu üzerinde kurulan bir panayırdır.

Hulefâ'ı-Râşidûn: Hz. Peygamber'den sonra İslam Devleti'nin başkanlığı görevini yürütmüş olan ilk dört halifeye verilen özel isimdir. Bu halifeler; Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'dir.

Huneyn Gazvesi: Hz. Peygamber ile Hevâzinliler arasında yapılan savaştır.

Hutbe: Cuma ve bayram namazları başta olmak üzere bazı ibadet ve merasimlerin icrası esnasında topluluğa hitaben yapılan konuşmadır.

Hübel: İslâm'dan önce müşriklerce Kâbe'de bulundurulmuş putlardan biridir.

Hüzün Yılı: Hz. Muhammed'in eşi Hz. Hatice ve amcası Ebû Talib'in vefat ettikleri yıla verilen isimdir.

İfk Hadisesi: Hz. Âişe'ye zina iftirası atılması olayıdır.

İlâf: İslâm öncesi dönemde Kureyş kabilesinin bazı kabile ve ülkelerle yaptığı ticaret antlaşmalarını, bu maksatla verilen serbest dolaşım iznini ifade eden bir terimdir.

İmâre: Kâbe'yi ve Mescid-i Harâm'ı bayındır hale getirme, orada huzuru sağlama görev ve yetkisidir.

İnşikâku'l-Kamer: Ayın yarılmasını ifade eden bir Kur'an terimidir.

İstişare: İnsanların bir konuda görüş alışverişinde bulunması anlamında bir terimdir.

Kâbe: İslâm inancına göre yeryüzünde yapılan ilk mâbed, Müslümanların kıblesidir.

Kabile: Aynı soya mensup aileler topluluğu, boy, aşirettir.

Kahtân: Araplar'ın iki ana kolundan birini teşkil eden Kahtânîler'in atasıdır.

Kasvâ: Hz. Peygamber'in devesidir.

Kaynukâ' (Benî Kaynukâ'): Hz. Peygamber'in Medine'den sürdüğü Yahudi kabilesidir.

Kıyâde: Câhiliye döneminde Mekke'de ordu kumandanlığıdır.

Kisrâ: Araplar'ın Sâsâni hükümdarları için kullandıkları unvandır.

Kubâ: Hicret sırasında Hz. Peygamber'in misafir olduğu ve ilk mescidi bina ettiği köydür.

Kubâ Mescidi: Hz. Peygamber'in hicreti sırasında Medine'den önce son durağı olan Kubâ'da yapılan mescittir.

Kureyş (Benî Kureyş): Hz. Peygamber'in mensup olduğu Arap kabilesidir.

Lât: İslâm öncesi Arap toplumundaki putlardan biridir.

Medine: Hz. Peygamber'in mescidiyle kabrinin bulunduğu hicret yurdu, İslâm'da iki Harem bölgesinden biri, Resûl-i Ekrem ve Hulefâ-yi Râşidîn döneminin başşehridir.

Medrese: İslâm tarihinde eğitim ve öğretim kurumlarının genel adıdır.

Meğâzî: Hz. Peygamber'in savaşlarını konu edinir. İslam tarihinin erken dönemlerinde oluşmuş bir ilim dalıdır.

Mekke: Kâbe'nin bulunduğu ve hac ile umre ibadetinin ifa edildiği kutsal şehirdir.

Menât: İslâm öncesi Arap toplumundaki putlardan biridir.

Mevlâ: (Toplum kesimi olarak) Azat edilen köledir.

Mevâlî: Azat edilen köleler, Arap olmayan Müslüman halklardır.

Mevâlî: Fethedilen bölgelerdeki yerli halktan Müslüman olanlara Araplarca verilen adıdır. Arap olmayan Müslüman halklar için kullanılan bir terimdir.

Mikat: Mekke'ye gidenlerin veya hac ve umre yapacakların ihrama girecekleri noktalardır.

Muallakât: Câhiliye döneminde yedi (veya on) şaire ait seçkin kaside koleksiyonuna verilen addır.

Mudar: Araplar'ın dört ana kolundan biridir.

Muhâcir: Mekke'den Habeşistan'a veya Medine'ye hicret eden sahabidir.

Muhadramûn: Câhiliye zamanında ve İslâm döneminde yaşadığı halde Hz. Peygamber'i müslüman olarak göremeyen kimselere verilen addır.

Mûte Savaşı: Müslümanların Suriyeli hıristiyan Araplar ve Bizans ordusuyla yaptığı ilk savaştır.

Mut'im b. Adî: Hz. Peygamber'i Tâif dönüşü himayesine alan kabile reisidir.

Müellefe-i Kulûb: Gönüllerinin İslâm'a ısındırılması arzu edilen kimseler anlamında fıkıh terimidir.

Necâşî Ashame: Muhacirleri himaye eden ve Hz. Peygamber'in davetini kabul edip Müslüman olan Habeşistan kralıdır.

Nesep: Soy, baba soyu, sülaledir.

Nübüvvet Mührü: Hz. Muhammed'in iki kürek kemiği arasında bulunan ve nübüvvetinin alâmetlerinden biri sayılan bendir.

Öşür: Toprak ürünlerinden alınan zekâttır.

Panayır: Belli zamanlarda ve genellikle küçük yerleşim birimlerinde kurulan, sergi niteliğini de taşıyan büyük pazardır.

Put: Bilinçli ve canlı olduğuna inanılan sûret veya heykel, tamamen veya kısmen bir dinî yapı içinde kurumlaşmış ibadet konusu haline getirilmiş maddî obje, Allah'tan başka ilâh edinilen nesnedir.

Recî' Vak'ası: Adal ve Kâre kabilelerinin kendilerine İslâm'ı öğretmek için davet ettikleri heyete düzenledikleri suikasttir.

Riba: Ödünç işlemlerinde ve alışverişte karşılığı bulunmayan hakiki veya hükûmî fazlalıktır.

Ridde: Bir müslümanın İslâm dininden çıkması anlamında fıkıh terimidir.

Rifâde: Hac döneminde hacılara yemek dağıtma görevidir.

Sahabe: Hz. Peygamber'i, ona iman etmiş olarak gören (ru'yet) veya onunla karşılaşan (lika) ve müslüman olarak ölen kimsedir.

Sakîfetü Benî Sâide: Medine’de Hz. Ebû Bekir’in halife seçildiği yerdir.

Seriyye: Hz. Peygamber’in bizzat katılmayıp görevlendirdiği kumandanlarla sevk ve idare ettiği seferdir.

Sevîk Gazvesi: Bedir’de öldürülen yakınlarının intikamını almak için Medine civarına baskın düzenleyen Ebû Süfyân ve adamlarını takip için çıkılan gazvedir.

Sıffîn Savaşı: Halife Hz. Ali ile Muâviye b. Ebû Süfyân arasında yapılan savaştır.

Sikâye: Mekke’de zemzemle ve su işleriyle ilgili görevdir.

Siyer ve Megâzî: Hz. Peygamber’in hayatını ve şahsiyetini, tebliğ faaliyetlerini, siyasi ve askerî mücadelelerini konu alan bilim dalıdır.

Suffe: Mescid-i Nebevî’nin bitişiğinde yoksul sahâbîlerin barınması için yapılan ve giderek bir eğitim kurumu haline gelen yerdir.

Şemâil: Peygamberimizin fiziksel özellikleriyle yani dış görünüşüyle ve ahlâkî vasıflarıyla ilgilenir.

Şirk: Kâinatı yaratan ve idare eden en yüce varlığın ulûhiyyetine ortak tanıma anlamında bir terimdir.

Şurta: İslâm devletlerinde şehirlerde emniyet ve asayîşi sağlamakla görevli teşkilâttır.

Tebük Gazvesi: Hz. Peygamber’in Bizanslılar’a karşı düzenlediği gazvedir.

Tebliğ: İmamın tekbir ve zikirlerinin cemaate duyurulması anlamında fıkıh terimidir.

Telbiye: İhrama girenlerin lebbeyk şeklinde başlayan zikir cümlelerini söylemesidir.

Uhud Gazvesi: Müslümanlarla Mekkeli müşrikler arasında yapılan ikinci büyük savaştır.

Ukâz: Câhiliye döneminin en meşhur panayıdır.

Ulemâ: Din bilginleridir.

Uzzâ: İslâm öncesi Arap toplumundaki putlardan biridir.

Ümmet: Hz. Muhammed’e inanarak, onun yaptıklarını ve söylediklerini uygulayarak çevresinde toplanan Müslümanların tümüdür.

Vahiy: Allah’ın dilediği emir, hüküm ve bilgileri peygamberine bildirmesi anlamında terimdir.

Zemzem: Kâbe yakınındaki kuyudan çıkan, Müslümanların büyük değer verdiği sudur.

Zimmî: İslâm devleti vatandaşı olan gayri Müslim. Bir başka ifadeyle İslâm devleti tebaasında olan Hıristiyanlar, Yahudiler, Sâbiîler ve Mecûsîlerdir.

Zülmeçâz: İslâm’dan önce hac mevsiminde Mekke yakınlarında kurulan ünlü panayıdır.

İSLAM TARİHİ VE SİYER CEVAP ANAHTARI

ÜNİTE 1- TEST

1. A	2. B	3. A
4. E	5. E	6. E
7. C	8. D	9. E
10. B	11. C	12. C
13. D	14. C	15. B

ÜNİTE -2 TEST

1. C	2. E	3. E
4. C	5. B	6. B
7. C	8. B	9. A
10. C	11. D	12. D
13. A	14. D	15. D

ÜNİTE-3 TEST

1. E	2. C	3. E
4. E	5. D	6. E
7. B	8. B	9. D
10. B		

KONU-1 TEST

1. C	2. D	3. A
4. B	5. C	6. D
7. E	8. E	9. C
10. C	11. C	12. B
13. D	14. B	15. C
16. E	17. C	18. B
19. E	20. E	

KONU-2 TEST

1. B	2. A	3. D
4. C	5. E	6. D
7. B	8. A	9. C
10. E	11. A	12. B
13. D	14. C	15. E
16. B	17. A	18. D
19. C	20. E	21. A
22. B	23. C	24. D
25. E	26. A	27. B
28. C	29. D	30. E
31. D	32. C	33. A
34. B	35. E	36. C
37. A	38. B	39.
D	40. E	

BÖLÜM 7 DİNLER VE MEZHEPLER TARİHİ

ÜNİTE 1: DİNLER TARİHİ

1. Dinler Tarihi

- Tanımı, Konusu ve Metodu
- Din Bilimleri Arasındaki Yeri
- İslam Bilimleriyle İlişkisi
- Diğer Dinleri Öğrenmenin İslam Açısından Önemi
- Türkiye’de Dinler Tarihinin Tarihçesi

2. Dinin Mahiyeti

- Dinin Tanımı ile İlgili Görüşler
- Dinin Kaynağı Hakkındaki Görüşler
- Din ile Mitoloji
- Din ve İnsan

3. Vahye Dayalı Dinler

- Yahudilik
- Hıristiyanlık
- İslamiyet

4. Hint, Çin ve Doğu Asya Dinleri

- Hint Dinleri
- Çin ve Japon Dinleri
- Diğer Dinler

5. Dinlerde İnanç

- Tanrı İnancı
- Peygamber veya Din Kurucusu İnancı
- Ahiret İnancı
- Mehdi-Mesih İnancı
- Kutsal Kitap İnancı

6. Dinlerde İbadetler ve Ahlak İlkeleri

- Dinlerde İbadet
- Dinlerde İbadet Yerleri
- Dinlerde Ahlak İlkeleri

7. Dini Çoğulculuk ve Misyonerlik

- Dini Çoğulculuk
- Türkiye’deki Dini Gruplar
- Misyonerlik

ÜNİTE 2: MEZHEPLER TARİHİ**1. Mezhepler Tarihi ve Mezheplerin Ortaya Çıkışı**

- Tanımı
- Yetmiş Üç Fırka Rivayeti
- Konusu ve Amacı
- Mezheplerin Ortaya Çıkış Nedenleri

2. İlk Ortaya Çıkan Mezhepler

- Haricilik
- Kaderiyye
- Mürcie
- Mu'tezile

3. Ehl-İ Sünnet Ve'l-Cemaat

- Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat
- Ehl-i Hadis ve Selefilik
- Ashab-ı Rey ve Kalam Mezhepleri

4. Şiiilik

- Ortaya Çıkışı ve Kökeni
- Alt Kolları

5. Nusayrîlik, Dürzîlik, Yezîdilik**6. Alevilik ve Bektaşilik****7. Mehdilik İnancı****8. Çağdaş İslami Akımlar**

ÜNİTE 1: DİNLER TARİHİ

1. DİNLER TARİHİ

► TANIMI, KONUSU VE METODU

Dinler tarihi, din ve tarih kelimeselerinden oluşur. Dinler Tarihi'nin ifade ettiği anlamı daha doğru kavrayabilmek için din ve tarih terimlerini izah etmek gerekir. Din, ilk insan ile başlayıp günümüze kadar varlığını sürdürmüş bir fenomendir. Bu gerçek sosyologların, antropologların, arkeologların, filologların ve diğer bilim adamların tespitiyle de ortaya konmuştur. Din; insanların mutlu bir hayat sürmesini amaçlayan tanrının veya din kurucularının kutsal kitaplarında yer alan sözlerinden, insanların bu amacın gerçekleşmesi için yaptıkları davranışlardan ve oluşturdukları kurumlardan meydana gelen bir sistemdir.

Tarih ise, kendine özgü metotları olan sosyal bilimin adıdır. Genel anlamıyla tarih, bireyleri ve toplumları ilgilendiren olayları zaman ve yer göstererek anlatan; bu olayları sebep-sonuç ilişkisi içinde inceleyen bir bilim dalıdır. Tarih ele aldığı konular itibariyle farklı disiplinlere ayrılır. Bu anlamda dinleri konu edinen tarih dalına Dinler Tarihi denir.

BİLGİ NOTU!

Dinler Tarihi kendine özgü olarak “nitelendirici” ve “karşılaştırma” metotlarını kullanır. Bunun yanı sıra dinlerin ortaya çıkışı, diğer inanç ve kültürlerle etkileşimi, çeşitli kollara ayrılması veya yok olması gibi konuları incelerken “tarih” başta olmak üzere farklı metotlardan da yararlanır.

Dinler Tarihi, tarih ve filoloji metotlarını kullanarak dinlerin doğuşunu gelişimini, inanç, ibadet, ritüellerini ve dini kurumlarını objektif olarak ele alıp tarihi seyir içinde inceleyen bir bilim dalıdır. Dinler Tarihi günümüzde mensubu bulunsun veya bulunmasın yeryüzünde tarih boyunca ortaya çıkmış bütün dinleri inceleme konusu yapar. Bu bilim dalı herhangi bir dinin savunuculuğuna soyunmaz. Her bir dini aynı kategoride değerlendirir ve onları olduğu gibi inceler. Buna nitelendirici metot denir. Birden çok dini inceleme konusu yapan Dinler Tarihi, dinler arasındaki münasebetleri, ortak ve farklı yönleri karşılaştırmalı olarak ele alır. Dinlerin doğuşu, gelişmesi ve ortadan kaybolması gibi konuları analiz ederken tarih metodundan yararlanır. Dolayısıyla bu bilim dalı temel olarak tarihten, yaşanan ve tecrübe edilen hayattan beslenir.

► DİN BİLİMLERİ ARASINDAKİ YERİ

Din bilimleri tabiri, dinleri bir nesne olarak ele alıp inceleme konusu yapan bir grup bilim dalı için kullanılır. Dinlerin inanç biçimleri, ibadet anlayışları, ahlak sistemleri, dinî değerler, hayat ile din arasındaki bütün münasebetler din bilimlerinin inceleme konusunu oluşturur. Dinler tarihi, din sosyolojisi, psikolojisi, fenomenolojisi ve felsefesi gibi dalların hepsi din bilimleri çatısı altında yer alır. Din, karşılaştırmalı dinler tarihi ile bunların keşişen kümesini oluşturur. Bu yüzden söz konusu disiplinler ile dinler tarihi'nin

yakın ilişkisi vardır. Dinler tarihi, dinleri incelerken, din bilimlerinin yanı sıra filoloji, mitoloji, arkeoloji, sanat tarihi ve folklor gibi bilim dallarından da yararlanır.

► İSLAM BİLİMLERİYLE İLİŞKİSİ

İslam dininin savunmasını yapan ilahiyat bilimlerine temel İslam bilimleri denir. Temel İslam bilimleri yöntemsel olarak dinler tarihinden farklı olsa da kullandığı malzeme itibarıyla yakın ilişki içindedir. Özellikle o, karşılaştırmalı dinler tarihinin verilerinden yararlanır. Dinler Tarihi'nin ilişki içinde olduğu başlıca temel İslam bilimleri alanları şunlardır:

Tefsir: Kuran ayetlerinin doğru anlaşılıp yorumlanması üzerinde duran Tefsir bilimi, bazı ayetlerin açıklanmasında ve yorumlanmasında dinler tarihi verilerinden yararlanır. Karşılaştırmalı dinler tarihinin verilerine müracaat edilmesi, bu işle uğraşanlara ayetlerin izahında "İsrailiyat" olarak bilinen mitolojik hikâyeler konusunda daha dikkatli davranma imkânı verir.

Hadis: Dinler tarihi verileri, özellikle eski kavimlerden, onların başına gelen olaylardan, inanç ve yaşam biçimlerinden bahseden hadislerin daha doğru anlaşılıp değerlendirilmesine imkân tanır. Dinler tarihi çalışmalarından elde edilen veriler, Kuran'ın özüne ve genel olarak İslam'ın ruhuna uygun düşmeyen bazı hadislerin kaynağını tespit etmede yardımcı olur.

Kelam: Dinler tarihi; Kelam ilmiyle uğraşanlara Allah'ın sıfatları, nübüvvet, vahiy, ahiret ve iman gibi konuların işlenmesinde önemli malzemeler sunar. İşlevsel ve sağlam bir itikat sisteminin geliştirilmesinde dinler tarihinin bu tür verileri önemli rol oynar.

► DİĞER DİNLERİ ÖĞRENMENİN İSLAM AÇISINDAN ÖNEMİ

Diğer dinleri öğrenmenin İslam açısından pek çok faydası vardır. Diğer dinler hakkında bilgi sahibi olmak;

- Diğer din mensuplarını tanıma, anlama ve kendi inancımızla mukayese etme,
- Kendi dinimizin farkını daha iyi görüp değerini takdir etme,
- Kur'an-ı Kerim'de diğer din mensuplarının eleştirilen davranışlarının bizde de bulunup bulunmadığını anlayabilme,
- Misyonerlik faaliyetlerini tanıma ve bunlara karşı önlem alabilme,
- İslam'ı diğer din mensuplarına daha iyi anlatabilme ve din hizmetlerini daha verimli hale getirme,
- İslam'a karışmış hurafeleri ayırt edebilme açısından önemlidir.

► TÜRKİYE'DE KARŞILAŞTIRMALI DİNLER TARİHİNİN TARİHÇESİ

Türkiye'de dinler tarihi çalışmalarının başlangıcı Osmanlı Devleti'nin son zamanlarına rastlar. Osmanlı Devleti'nde on dokuzuncu yüzyıla kadar dinler tarihi ile ilgili yapılan çalışmalar genelde İslam dünyasında mevcut olan *Milel ve'n Nihal ve Kısas-ı Enbiya* geleneği çerçevesinde bazı eserlerin kaleme alınması veya bu tür eserlerden bazılarının tercüme edilmesi şeklinde gerçekleşmiştir. On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise Batı dünyasındaki eserlerden ve gelişmelerden de yararlanarak bir takım çalışmalar ortaya konmuştur. Bu bağlamda 1859 yılında açılan Mülkiye Mektebi'nin resmi ders programında *Tarih-i Edyan* adıyla bir ders konulması, Cumhuriyet dönemi öncesinde dinler tarihi ile ilgili yapılan ilk çalışmalardan biri olmuştur. Akabinde İstanbul Edebiyat Fakültesi'nde 1874 yılından itibaren *Tarih-i Umumi ve İlm-i Esâtiri Evvelin* adıyla dinler tarihi dersi okutulmuştur. Cumhuriyet sonrası dönemde 1949 yılında açılan Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi programında *Dinler Tarihi* dersi yer almıştır. Ülkemizde ilk Yüksek İslam Enstitüsü 1959 yılında İstanbul'da açılmış, I., II. ve III. sınıflara birer saat *Mukayeseli Dinler Tarihi* dersi konulmuştur. 1982 yılında çıkarılan YÖK Kanunu ile bu enstitüler, İlahiyat Fakültesi adıyla yeniden düzenlenmiştir. Günümüzde İlahiyat fakültelerinde Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalına bağlı olarak Dinler Tarihi bilim dalı bulunmaktadır.

► 2. DİNİN MAHİYETİ

► DİNİN TANIMI İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER

Din, Arapça kökenli bir kelime olup Kuran'da “yol, kanun, hayat tarzı ve hesap günü” gibi anlamlarda kullanılmıştır. Din, insanlığın var olduğu ilk günden bu yana var olagelmiş bir olgudur. Tarih boyunca bireylerin din algıları, kültür birikimleri ve sosyal yaşantılarına bağlı olarak dinin tanımı konusunda çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Bunlar üç ana başlıkta toplanabilir.

Din Bilimcilerinin Tanımları: Her bir bilim adamı kendi bakış açısıyla dini tanımlama yoluna gitmiştir. Bu yüzden üzerinde ittifak edilen bir din tanımlaması yoktur.

- Din Sosyolojisi Açısından: “Din, bir cemaatin oluşmasını sağlayan inanç ve uygulamalar sistemidir”. (Emile Durkheim)
- Din Psikolojisi Açısından: “Din; dua, kurban ve inançla kendini gösteren bir olgudur.” (Feurbach)

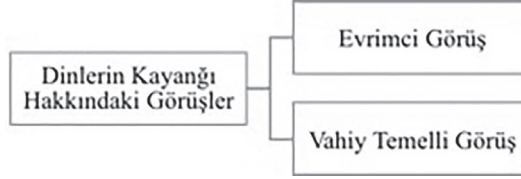
İslam Bilimcilerinin Tanımları: Bunların tanımlamaları dinin yapısına daha uygun olduğu gibi birbirlerine de yakındır.

- “İlahi bir kanun olan din, akıl sahiplerini peygamberin bildirdiği şeyleri tasdik etmeye çağırır”. (Seyyit Şerif Cürcani)
- “Din, akıl sahiplerini kendi iradeleriyle tasdik ettikleri hayra ulaştıran ilahi bir kanundur.” (E. Muhammed Hamdi Yazır)
- “Din, Allah’ın bir kanunudur. O, bu kanunu peygamberleri aracılığıyla insanlara lütuf ve ihsan buyurmuştur. İnsanları hayra götüren bu kanuna uyulduğu takdirde iki dünya saadetine kavuşulur”. (Ömer Nasuhi Bilmen)

Dinin Özünü Oluşturan Unsurlar Açısından: Dinin kutsal kitap ve kurumsallaşma süreci göz önünde bulundurularak yapılan tanımlamalardır. Bu bağlamda din genel olarak “insanların mutlu bir hayat sürmesini amaçlayan tanrının veya din kurucularının kutsal kitaplarında yer alan sözlerinden, insanların bu amacın gerçekleşmesi için yaptıkları davranışlardan ve oluşturdukları kurumlardan meydana gelen bir sistemdir” şeklinde tanımlanır.

► DİNİN KAYNAĞI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLER

Tarihi süreç içinde dinin kaynağını tespit etmeye çalışan çeşitli bilim adamları ortaya çıkmış ve bu konuda bir takım teoriler ileri sürmüşlerdir. İlk başta bu tür teoriler özellikle Batı dünyasında kabul görmüşken ortaya çıkan yeni veriler ışığında bunların eleştirisi yapılmış ve doğru olmadığı kanıtlanmıştır. Burada dinin kaynağı konusunda tarihi veri olarak baz alınabilecek bilgiler, kutsal kitaplarda yer alan bilgilerden öteye geçmediği hatırlatılmalıdır.

Evrimeci Görüş: Dinlerin tarihi süreç içinde çeşitli sebeplere bağlı olarak ortaya çıkıp geliştiğini savunan görüştür. Bu bağlamda 19.yy'dan itibaren 5 farklı ekol türemiştir.

BİLGİ NOTU !

1. Max Müller: Natürizm	2. Edward Tylor: Animizm
3. H. Spencer: Atalar Kültü	4. E. Durkheim: Totemizm
5. W. Schmidt: Monoteist	

► DİN İLE MİTOLOJİ

Mitos, hikâye ve masal anlamına gelir. Mitoloji ise efsaneleri içine alan ve onları belli usullere göre inceleyen bir disiplindir. Efsanelerin yanı sıra ilk ölüm, ilk günah, ilk aile, tufan, kurban, avcılık, ateş gibi unsurlar mitolojinin konuları arasındadır. Mitoslar ile dinin benzer ve farklı yönleri vardır. Mitoslar dinden beslenir. Özellikle dini değerlerin zayıfladığı dönemde mitoslar ön plana çıkar ve gerekli tedbir alınmadığında dinin önüne geçme ihtimalleri vardır.

Mitoslar ve dinin benzer yönleri şunlardır:

- İnsanların mitoslara inanması ve kutsallık atfetmesi,
- Onunla ilgili bir takım uygulamalar yapması,
- Psikolojik olarak rahatlaması yönünden benzerlik gösterir.

Mitoslar ve dinin farklı yönleri şunlardır:

- Dinin özünü tevhit, peygamberlik ve ahiret oluştururken mitoslarda bunlar söz konusu değildir
- Dinde tanrı mücerret iken mitoslarda müşahhas bir varlık olarak görülür
- Din insanlara sorumluluk yüklerken mitosların böyle hukuki bir yönü yoktur
- Din tanrıya dayanırken mitoslar insan hayalinden ve dinden beslenir.

► DİN VE İNSAN

Din, tarih boyunca insan ve toplum hayatı için vazgeçilmez unsurlardan biri olmuştur. Çünkü din duygusuyla insan;

- Manevi, ahlaki yönden olgunluğa erişir.
- Hayatın asıl amacını idrak ederek huzur bulur.

- c. Yüce bir yaratıcıya bağlanarak güçlenir.
- d. Maddi ve manevi sıkıntılar karşısında teselli bulur.
- e. Toplumun diğer fertlerini de kapsayacak ortak bir şuur ve adalet duygusu geliştirir.

▶ 3. VAHYE DAYALI DİNLER

Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam temellerini vahiy üzerine bina etmiş semavi dinlerdir.

▶ YAHUDİLİK

Yahudilik, MÖ 15. Yüzyılda, Hz. Musa'ya Sina Dağı'nda levhalar halinde gelen vahiyle başlamış ve İsrailoğullarına gelen diğer peygamberlerle gelişip devam etmiş bir dindir. Yahudilik belli bir dinin yanı sıra belli bir ırka ve kültüre de mensup olmayı ifade eder. Yahudiler şuanda İsrail başta olmak üzere Amerika gibi dünyanın başka yerlerinde

Yahudi: Bu kavram, İsrailoğulları Babil Sürgünü'nde ortaya çıkmıştır. İsrailoğulları Yahuda bölgesinden geldiği için Babil'in yerli halkı bunlara "Yahudalı" anlamında "Yahudi" demiştir.

İbrani: "Öte tarafın insanları" anlamına gelen İbrani adı, Yahudilere Filistin bölgesinde yaşayan yerli halk tarafından verilmiştir. Bununla Fırat ve Ürdün nehirlerinin öte kıyısından gelen göçmenler kastedilmiştir.

İsrail: "Tanrı'yla uğraşan" anlamına gelen İsrail adı, Hz. Yakup'un lakabıdır. Hz. Yakup'a verilen bu unvandan sonra İbraniler, İsrailoğulları olarak anılmıştır. Kuran'da da bu isim sıkça kullanılmıştır.

yaşamaktadırlar.

Yahudilik'in Doğuşu ve Gelişimi

Yahudilik tarihi, Hz. İbrahim'le başlar. Yahudi inancına göre Hz. İbrahim ilk Yahudi'dir. Tevrat'a göre Hz. İbrahim'in neslini devam ettiren Hz. İshak'ın iki oğlundan biri olan Hz. Yakup, İsrail unvanını kullanarak Yahudi tarihinde ön plana çıkmıştır. Hz. Yakup, çocuklarının içerisinde Yusuf'a derin bir sevgi duymaktaydı. Bu durum, Yusuf'un önce kuyuya atılmasına akabinde Mısır'da köle olarak satılmasına yol açmıştır. Burada Hz. Yusuf, firavunun gördüğü bir rüyayı tabir ederek hapisten kurtuldu. Daha sonra Filistin'de bulunan babasını ve kardeşlerini Mısır'a getirtti. İsrailoğulları böylece Mısır'a yerleşmiş oldu. Burada uzun süre esaret hayatı yaşayan Yahudiler, Hz. Musa'nın görevlendirilmesiyle Mısır'dan çıktı. O, Sina'da vahiyle "on emri" aldı. İsrailoğullarını kutsal topraklara doğru yola çıkardı ama yolda vefat etti. Hz. Musa'dan sonra Hz. Davut Kudüs'ü fethetti. Hz. Süleyman da oraya bir mabet yaptı. Ondandı İsrailoğulları ikiye bölündü. Kuzeydeki İsrail devletini Asurlular, güneydeki Yahuda devletini Babililer yıktı. Yetmiş yıl Babil sürgününden sonra Ezra'nın liderliğinde tahrip olan mabet

yeniden yapıldı. Miladi yetmiş yılında Romalılar tarafından mabet ikinci kez yıkılınca Yahudiler farklı bölgelere dağıldı.

UNUTMA !..

Hz. Musa'nın peygamberliği döneminde Yahudilik'in itikat, ibadet, ahlak ve hukukla ilgili belirlenmiştir. Hz. Süleyman tarafından inşa edilen mabet "Bet-Hamiktas", İslami gelenekte "Beyt'ül-Makdis" olarak bilinir.

Yahudiliğin Temel Özellikleri

Seçilmişlik: Yahudi inancına göre Tanrı; İbrahim, İshak ve Yakup'la bir ahit yapmış ve onların soyunu kendisi için özel bir millet olarak seçmiştir.

Kutsal Toprak: Yahudilere göre Tanrı'nın seçmesiyle belirlenmiş olan kutsal toprakların dışında Yahudilik yaşanmaz. Vad edilmiş topraklar içinde yer alan Kudüs, dünyanın merkezi olup tekrar dirilme de buradan olacaktır.

Mabet: Mabet merkezli bir din olan Yahudilik'te birçok ibadet, Tanrı'nın istemesiyle Kudüs'te inşa edilen Süleyman Mabedi'nde icra edilmelidir.

Mesihçilik: Yahudilik'te Davud soyundan gelecek ve kendilerini kurtaracak Mesih inancı vardır.

On Emir:

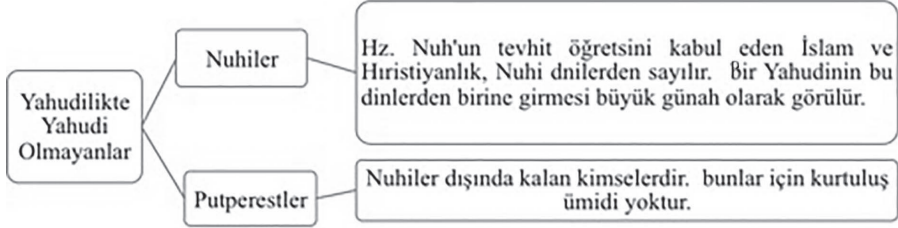
1. Seni Mısır diyarından, esirlik evinden çıkaran Tanrı'n benim.
2. Benden başka Tanrı'n olmayacak.
3. Kendin için yontma put yapmayacaksın. Hiçbir şeyin resmini yapıp tapmayacaksın.
4. Tanrı'nın adını boş yere ağzına almayacaksın.
5. Cumartesi gününü daima hatırlayıp onu kutsal bileceksin. Haftanın altı günü çalışacak, yedinci gün dinleneceksin. Cumartesi, Rabbine tahsis edilmiş genel dinlenme günüdür.
6. Babana ve annene hürmet edeceksin.
7. Öldürmeyeceksin.
8. Zina yapmayacaksın.
9. Çalmayacaksın.
10. Komşuna karşı yalan şahitlik yapmayacaksın. Komşunun evine tamah etmeyeceksin. Komşunun eşine, kölesine, cariyesine, öküzüne, eşeğine, hiçbir şeyine göz dikmeyeceksin.

Günümüzde Yahudilik

Ortodoks Yahudilik: Günümüzde yaygın olan iki Yahudi mezhebinden biridir. Geleneksel anlayışı devam ettiren Ortodokslara göre Tevrat, Tanrı'nın Musa'ya yazdırdığı ilahi bir kitaptır. Tevrat'ın ve din bilginlerinin tesis ettiği kurallar genel geçerdir. Mesih, bir gün gelecek ve Yahudiler'in özlemle bekledikleri mabet yeniden inşa edilecektir.

Reformist Yahudilik: Öncülüğünü Moşes Mendelshon'un yaptığı bu akım, Fransız ihtilali ve Mesih'in gelmemesi gibi etkenlere bağlı olarak 19. yüzyıl başlarında Alman Yahudileri arasında çıkmıştır. Yahudilik'i sadece kültürel bir değer olarak telakki eden Reformistler, Mesih, vaat edilmiş toprak gibi geleneksel Yahudi ilkelerine karşı çıkarlar.

Yahudilik'in Ötekine Bakışı

Kur'an-ı Kerim Açısından Yahudilik ve Yahudiler

Kuran'da Yahudiler'le ilgili genel olarak şu konulara temas edilmiştir:

- Uymaları gereken dini hükümler ve bunlara uymamaları (A'râf/163)
- Peygamberlerine karşı gelmeleri ve bazılarını katletmeleri (Âl-i İmrân/112)
- Kendilerine verilen nimetler ve onların nankörlük etmesi (Bakara/47)
- Bereketli topraklara vâris kılınmamaları (A'râf/138)
- Haddi aşmaları ve bu yüzden ağır hükümlere muhatap kılınmaları (Nisâ/155)
- Ahitlerini bozmaları, vahyi çarpıtmaları ve diğer kavimleri hor görmeleri (Mâide/18; Nisâ/47)

Türkiye'de Yahudilik

1492'de İspanya'dan sürgün edilen Yahudiler, kurtarıcı olarak gördükleri Osmanlı Devleti'ne sığınmışlar ve bu tarihten itibaren Türkiye topraklarında Yahudi nüfusu artış göstermiştir. II. Dünya savaşı esnasında Hitler'in zulmünden kaçan pek çok Yahudi de güvenli liman olarak gördükleri Türkiye'ye gelmiştir. 1948'de İsrail Devleti kurulunca Türkiye'deki Yahudiler'in yarıya yakını buraya göç etmiştir. Günümüzde nüfusları yirmi beş bin civarında olan Türkiye Yahudileri'nin yasal temsilcisi Hahambaşı'dır.

► HİRİSTİYANLIK

Hıristiyan, Mesih'e bağlı demektir. Hz. İsa'dan yaklaşık otuz yıl sonra Antakya'da kullanılmış olan Hıristiyan ve Hıristiyanlık gibi terimler İncil'de bulunmaz. Bu husus dahi Hıristiyanlık'ın Hz. İsa'dan sonra ortaya çıkan bazı gelişmeler neticesinde bugünkü şeklini aldığını göstermektedir. Hz. İsa'nın doğup büyüdüğü Filistin bölgesi Roma'nın hâkimiyeti altında idi. Burada Yahudiler çeşitli mezheplere bölünmüş halde yaşamaktaydı. Dini fonksiyonu azalmış olan Kudüs'teki Mabet, ticaret yerine dönüşmüştü. Putperest Roma'nın zulmünden yorulan Yahudiler bir kurtarıcı arıyorlardı. Böyle bir ortamda dünyaya gelen Hz. İsa, kendinden önceki Yahudi peygamberler gibi toplumu uyardı. Etrafında ona inanan bir grup Yahudi cemaati oluştu. Hz. İsa'nın Yahudiler'in

mevcut yaşantısını eleştirmesi bazı Yahudileri rahatsız etti. Onların da kıskırtmasıyla Romalı idareciler Hz. İsa'yı kendileri için tehdit olarak algılamaya başladı. Bu süreç Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesi ile neticelendi. Hıristiyanlar'a göre Hz. İsa çarmıha gerildikten üç gün sora dirilmiş ve havariler arasında belli bir süre yaşamıştır. Daha sonra Baba'nın yanına yükselmiştir. Bu inanç, Hz. İsa'ya inananların sayısını artırmıştır.

BİLGİ NOTU !

Hıristiyanlar'a göre Hz. İsa, Hz. Âdem'den bu yana gelen insanoğlunun günahına (asli günah) kefaret olmak için çarmıha gerilmiştir. Mesih İsa, kıyamete yakın zamanda tekrar gelerek "tanrısal krallığı" tesis edecektir.

ODAKLAN !..

Havari, Hz. İsa'nın mesaj ve öğretilerini yayma işiyle görevlendirdiği on iki öğrencisinden her birine verilen isimdir.

Hıristiyanlık, Hz. İsa'dan sonra özellikle putperest asıllı Roma topraklarında yaşayan diğer insanlar arasında da yayılmaya başladı. Bu durum Yahudi geleneklerini sürdürmeyi savunan Hıristiyanlar ile bunun gerekli olmadığını düşünen putperest kökenli Hıristiyanlar arasında bazı problemlerin yaşanmasına sebebiyet verdi. Bu noktada Pavlus, sonradan Hıristiyan olanların eski adetleri sürdürmelerinin gerekli olmadığını öne sürerek Petrus ve Yakub gibi diğer havarilerle fikir ayrılığına düştü. Bu tutumuyla Pavlus, Hıristiyanlığı farklı bir şekle büründürdü. Onun bu rahat tavrı, Hıristiyanlık'ın Romalılar tarafından kısa sürede benimsenmesinin yolunu açtı. Fakat bu durum zamanla idarecileri rahatsız etmeye başladı ve Hıristiyanlar'a karşı baskı arttı. Baskılar İmparator Konstantin'in 313'te Hıristiyanlar'a serbestlik tanıyan Milan fermanı'nı ilan etmesiyle son buldu. Serbest ortamda teolojik tartışmalar alevlendi ve İmparator bunun önünü kesmek amacıyla 325'te İznik'te bir konsil topladı. Burada İsa'nın tanrılığı ve dört İncil kanonik kabul edildi. 381'de yapılan İstanbul Konsili'nde de kutsal ruhun tanrılığına karar verilmesiyle teslis inancı tesis edilmiş oldu.

Roma İmparatorluğu 395 yılında Doğu ve Batı Roma şeklinde ikiye ayrılınca İstanbul ile Roma Kiliseleri arasında bazı meselelerde tartışmalar yaşandı. Roma Kilisesi'nin başında bulunan Papa'nın, bütün Batı dünyasının dini ve siyasi lideri haline gelmesi Doğu'yu rahatsız etti. Özellikle Grek düşüncesinin temsilcisi konumunda olan İstanbul Kilisesi, Latin kültürünün temsilcisi sayılan Roma Kilisesi'nin otoritesini reddetti. Bu tür siyasi çekişmelerin yanı sıra dini ve kültürel alanlarda da ortaya çıkan bazı görüş ayrılıkları iki kilisenin Katolik ve Ortodoks şeklinde bölünmesiyle sonuçlandı.

Hıristiyan Mezhepleri

Katolik Mezhebi: Katolik, "evrensel" anlamına gelir ve Batı Roma'nın benimsediği mezhebi tanımlar. Bu mezhebin dini merkezi Vatikan'dır. Temel özellikleri şunlardır:

a. Dinî lider Papa'dır.

- b. O, İsa'nın vekili, Petrus'un halefidir.
- c. Katolik Kilisesi kutsal ruhun yönetimi altında olduğundan evrensel kurtuluş ancak Katoliklik'e bağlanmakla mümkündür.
- d. Roma, Katolikliğin merkezidir ve diğer kiliselerden üstündür.
- e. Kutsal kitap ve gelenek aynı kaynaktan çıkar.
- f. Meryem, hem oğul tanrının hem de kilisenin annesidir.
- g. Rahipler evlenemezler.
- h. Boşanma yasaktır.
- i. 21 konsilin her biri geçerlidir.
1. Yedi sakrament de kabul edilir.

Ortodoks Mezhebi: Doğu Roma'nın benimsediği mezheptir. Merkezi İstanbul'dur. Temel özellikleri şunlardır:

- a. Ruhani lider patriktir. Patrik tek otorite değildir.
- b. Papanın yanılmazlığı söz konusu değildir.
- c. İlk yedi konsil kararları geçerlidir.
- d. Kutsal Ruh, sadece Baba'dan çıkar.
- e. Meryem'in ve azizlerin ikonları önemlidir.
- f. Rahipler evlenebilirler; Piskoposlar ve patrikler evlenemezler.
- g. Belli şartlar çerçevesinde boşanılabilir.
- h. İbadet her ülkenin diliyle yapılabilir.
- i. Yedi sakrament de kabul edilir.

Protestan Mezhebi: Alman Rahip Martin Luther'in başlattığı bu mezhep, 16. Yüzyılda Katoliklik'in uygulamalarına tepki olarak ortaya çıkmıştır. Temel özellikleri şunlardır:

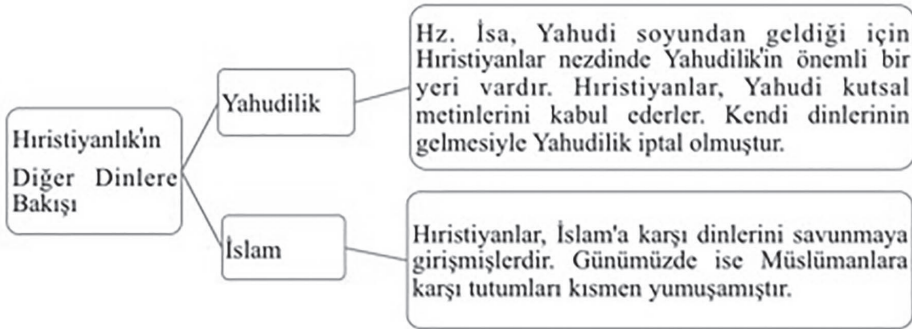
- a. Papanın yanılmazlığı ve otoritesi kabul edilmez.
- b. Dini anlama ve yorumlamada kilise yetkileri değil, kutsal kitap esastır.
- c. Sadece vaftiz ve evharistiya sakramentleri geçerlidir.
- d. Kurtuluştaki amelden çok iman esastır.
- e. Ruhbanlık kabul edilmez.
- f. Azizlere ve Meryem'e önem verilmez.
- g. Resim ve heykel hoş karşılanmaz.
- h. Günah çıkarma kabul edilmez.
- i. Rahipler evlenebilirler.
- j. İbadet ve ritüeller her ülkenin diliyle yapılabilir.

Sakramentler

Sakrament, “dini tören, ayin” anlamına gelir. Yedi adet sakramentten ikisi bütün mezheplerce kabul edilir.

- Vaftiz:** Suya dalma veya bedenın belli kısımlarını yıkama şeklinde yapılır. İnanca göre insanların hem aslı hem de kendi günahlarını siler. Dolayısıyla vaftiz, yeniden doğuştur.
- Kuvvetlendirme (Konfirmasyon):** Vaftiz edilen kişinin kutsanmış bir yağla, vücudun çeşitli yerlerinin yağlanması uygulamasıdır.
- Evharistiya (Komünyon):** Şükretmek anlamına gelen evharistiya, çarınıha getirilmeden önce İsa'nın havarilerle yediği son akşam yemeğini sembolize eder. Kilisede pazar günü yapılan bu ayin, Hıristiyanlarca bir çeşit kurban olarak görülür.
- Evlilik (Nikâh):** Sevginin sembolü olan evlilik, iki kişinin kilisede mukaddes bir bağla bağlanmasıdır.
- Ruhbanlık:** Hayatını dinî hizmetlere adanmayı gönüllü olarak kabul eden kimseye bazı unvanların verilmesi için yapılan dini törendir.
- Günah İtirafı (Tövbe):** Kişinin işlenen günahların kötülüklerinden kurtulmak ve vaftizin etkisini tekrar kazanmak için yapılan dini törendir.
- Son Yağlama:** Hasta ve özellikle ölüm döşeginde olan kişinin rahatlaması için kutsal bir yağla yağlanmasıdır.

Hıristiyanlık'ın Ötekine Bakışı

Kur'an'da Hıristiyanlık ve Hıristiyanlar

Kur'an'da Hıristiyanlar, birtakım ahlaki davranışları ve Müslümanlar'a sevgi bakımından en yakın olmaları ve bazı ahlaki davranışları sebebiyle övülmüşlerdir. Ancak Hıristiyanlar, teslis gibi bazı inançları bakımından Yahudiler'den daha çok eleştirildikleri de vakiadır.

BİR AYET !

“Andolsun, ‘Allah, Meryem oğlu Mesih’tir.’ diyenler kesinlikle kâfir oldu. Oysa Mesih şöyle demişti: ‘Ey İsrailoğulları! Yalnız, benim de Rabb’im, sizin de Rabb’iniz olan Allah’a kulluk edin.’” (Mâide/72)

► İSLAMİYET

Allah’a bağlanıp itaat etmek, Hz. Muhammed’in tebliğ ettiği ilkeleri benimsemek ve her şeyi bütün varlığıyla benimsemek ve bunu yaşamına aksettirmek anlamına gelen İslamiyet, ilahî dinlerin sonuncusudur. Hz. Muhammed’e gelen vahiy 610 yılında başlayıp yirmi üç yıl devam etmiştir. Bu süre zarfında İslam dini tamamlanmıştır. Zaman içerisinde hızla yayılan İslamiyet’in, günümüzde yaklaşık bir buçuk milyar mensubu vardır. Temel özellikleri ve farklılıkları şöyledir:

- Tevhit inancına dayanır.
- Bütün insanları doğuştan hür ve günahsız kabul eder.
- Akla ve bilime vurgu yapar.
- Kadına gerçek hakkını ve değerini verir.
- Diğer dinlerin peygamberlerini ve kutsal kitaplarını tasdik eder. Bunların tahrif edilmiş olduğunu belirtir.
- Putperestliğe ve şirke karşı çıkar. İkonlara tapınmayı ve ibadet yerlerinde bulundurmaya reddeder.
- Yaratıcı ile kul arasında hiçbir vasıtaya ihtiyaç duyulmaz.
- Ruhbanlık yoktur. Tövbe ve bağışlanma kul ile Allah arasındaki bir ilişkidir.
- Peygamber de dâhil hiçbir beşer olağanüstü ilahi nitelikler taşıyamaz.
- Seçilmişlik ve üstünlük anlayışı yoktur.
- Dünya ve ahiret dengesi vardır.
- İslam’ın inanç ve ibadet esasları Kuran’da belirtilmiştir.
- İslam’ın bütün bu özellikleri günümüze kadar değişmemiştir ve kıyamete kadar bunlar korunacaktır.

► 4. HİNT, ÇİN VE DOĞU ASYA DİNLERİ

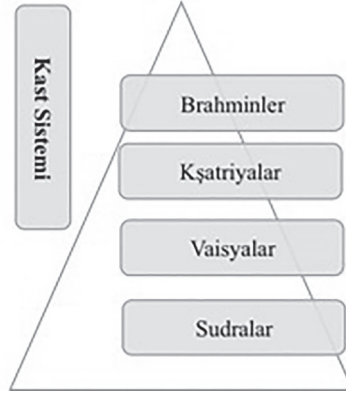
► HİNT DİNLERİ

Hint Dinleri tabiri, Hint yarımadasında doğmuş ve gelişmiş Hinduizm, Budizm, Caynizm ve Sihizm dinleri için kullanılan bir tanımlamadır.

Hinduizm:

Hindu, Farsça’dan kaynaklanmış bir kelime olup İndus nehri etrafında oturan halkı tanımlar. Hinduizm, bu halkın inanç esaslarını tanımlamak için Batılılarca kullanılmış

bir isimlendirmedir. Hindular, “Sanatana Dharma” (Ebedi-Ezeli Düzen/Din) şeklinde adlandırdıkları dinlerini, insanların dünyada huzurlu bir hayat sürebilmesi için Tanrı tarafından tesis edilen yol olarak görürler. Hinduizm’in Sanskritçe yazılmış olan kutsal metin külliyyatı oldukça geniştir. Bunlar arasında Vedalar, Upanişadlar ve Bhagavadgita öne çıkan metinlerdir. Kutsal metinlere, dualara ve diğer önemli işlere “om” kutsal kelimesinin söylenmesiyle başlanır.

Hinduizm’in dikkat çeken özelliklerinden biri kast (varna) sistemidir. Bireyleri çeşitli katmanlara bölen kast, aynı işle uğraşan insanların meydana getirdiği toplumsal sınıflama şeklidir. İlk sırada Brahmin denilen din adamı sınıfı yer alır. Onların temel görevi kutsal metinleri öğrenme ve öğretmedir. İkinci sırada Kşatriya denilen yönetici ve askerler bulunur. Görevleri halkı iç ve dış tehditlere karşı muhafaza etmektedir. Üçüncü sırada Vaisya denilen tüccar, esnaf ve çiftçiler yer alır. Son sırada diğer üç gruba hizmet etmekle görevli olan ve Sudra denilen hizmetçi/işçi sınıfı yer alır. Hindu toplum yapısında bunlara dahil olmayan, hiçbir hakkı bulunmayan ve kast dışı olarak görülen Paryalar bulunur. Kast sistemi, dini bir yapıya dayandırıldığından ve kurtuluş kast görevlerini yerine getirmeye bağlandığından toplum nezdindeki itibarını korumuştur. Günümüzde kastlar arasındaki katı kurallarının kısmen de olsa esnediği bilinse de bu yapının hala devam ettiği vakiadır.

İnsanın beden, zihin ve manevi gücünü bir araya getirme ve zihni olumsuz düşüncelerden arındırma yöntemi olan yoga Hinduizm’de önemli dini kavramlardan biridir. Hinduizm’de ölen kişinin bir sonraki hayatına geçişinde önemli bir basamak olarak görülen cenaze yakma törenlerinin de ayrı bir yeri vardır. Bu törenlerdeki önemli uygulamalardan biri küllerin Ganj nehrine dökülmesidir.

BİLGİ NOTU !

Hinduizm’de samsara/reenkarnasyon ölen insanın ruhunun, dünyada farklı varlık formlarında tekrar bedenlenmesidir. Bunun mahiyetini belirleyen kişinin dünyadayken yaptığı iyi veya kötü amelleri/ davranışları (karma)’dır. Hinduların asıl amacı doğum-ölüm çarkından ve bunun neden olduğu her türlü acıdan kurtulmak (mokşa)’tır.

Budizm:

Budizm, M.Ö. 6. asırda Hindistan'da Hinduizm'deki bazı inanç ve uygulamalara tepkisel bir hareket olarak ortaya çıkmıştır. Kurucusu Siddharta Gautama'ya, "aydınlanmış" anlamına gelen "Buda" ismi sonradan verilmiştir. Budda'nın kurduğu "sangha teşkilatı" (keşişler topluluğu), ölümünden sonra hem Budist düşünceyi yaymış hem de Budda'nın öğretilerini kayıt altına almıştır. Zaman içerisinde Budizm Çin, Burma, Nepal, Taylan ve Japonya gibi yerlere ulaşmıştır. Budda, ilk vaazını "kanun tekerleğini döndürmek" şeklinde açıkladığı için tekerlek, Budizm'in sembolü olmuştur. Buda, iki aşırılık arasında orta yolu telkin etmiştir. Bu orta yol, kişiyi hakiki bilgiye, yani kurtuluşa (Nirvana) ulaştırır. Budizm'in özü, şu dört temel kutsal hakikat öğretisine dayanır:

1. Hayat acı ve ıstıraplarla doludur. Bunlar dünyevi var oluşun temel özelliğidir.
2. Acı ve sıkıntıların nedeni arzulardır.
3. Acı ve sıkıntıları sona erdirmek, arzu ve isteklerden vazgeçmeye bağlıdır.
4. Arzu ve isteklerin üstesinden gelmek için "sekiz dilimli yol"u takip etmek gerekir.

Sihizm:

Gurur Nanak'ın görüşleri etrafında oluşan Sih dini 16. Yüzyılda Hindistan'da ortaya çıkmıştır. Sihizm, tevhit ve eşitlik anlayışı hususunda İslam'dan etkilenmiş, öte taraftan Hinduizm'deki çok tanrıcılığa, putperestliğe ve kast sistemine karşı çıkmıştır. "Sinkretist" (uzlaşmacı) ve milli bir karakter taşıyan Sihizm, İslam ile Hinduizm karışımı bir dindir. Sih öğretisinin sistemleşmesinde ve yayılmasında Nanak ile başlayıp Gobind Sing (ö. 1708) ile tamamlanan on gurunun etkisi olmuştur. Her bir guru, tenasüh inancının bir sonucu olarak Nanak'ın yeni tezahürleri olarak telakki edilmiştir. Kutsal metinleri "Adi Granth/Guru Granth Sahib", Gobind Sing'ten sonra Sihler arasında guru (rehber) olarak kabul edilmiştir. Günümüzde sayıları az da olsa Sihler; siyaset, ekonomi, eğitim, spor ve özellikle askeri alanda güçlüdürler. Temel özellikleri şunlardır:

- a. Tanrı, her yerde hazır ve nazırdır. O, tektir, ebedidir.
- b. Tenasüh (ruh göçü) ve kurtuluş (mokşa) geçerlidir.
- c. Herkes eşittir, sevgi esastır. Kurtuluş için rehber (guru) ihtiyaç vardır.
- d. Putlara ve avatarlara tapınmak yasaktır. Tanrının adını zikretmek önemlidir.

"Khalsa" olarak adlandırılan Sih cemaatinin/teşkilatının temel esasları şunlardır:

1. Saç ve sakal kesilmemesi
2. Bunların tarak takılarak toplanması ve sarıkle örtülmesi
3. Diz altında bağlanan kısa pantolon giyilmesi
4. Sağ bilek üzerine çelik bilezik takılması
5. Kama taşınması

Caynizm:

Caynizm'in M.Ö. 6. yüzyılda ortaya çıktığı düşünülse de Caynistler, kendi dini geleneklerinin çok daha eski dönemlere dayandığını var sayarlar. Caynist öğretiyi geliştirip sistemleşirken Mahavira Vardhamana'dır. Aydınlanmaya kavuştuktan sonra kendisine "muzaffer" anlamında Cina unvanı verilmiştir. Caynizm ve Caynist kullanımları buradan hareketle türetilmiştir. Budda ile aynı dönemde yaşamış olan Cina, Hinduizm'e tepki konusunda benzer esasları savunmuş, züht hayatına Buda'dan daha fazla önem vermiştir. Temel öğretileri "Agamalar" adlı kutsal metinde toplanmıştır. Mahavira'dan sonra rahiplerin yanlarında değerli eşya taşıyıp taşıyamayacağı ve neleri giyip giyemeyeceği gibi bazı konularda görüş ayrılıkları yaşanmış ve M.Ö. 3. yüzyılda Caynizm, Digamara (çıplak gezenler yani havayı elbise edinenler) ve Svetambara (beyaz giyinenler) şeklinde iki mezhebe bölünmüştür. Günümüzde yaklaşık üç milyon mensubu olduğu tahmin edilen Caynizm'in temel özellikleri şunlardır:

SEKİZ DİLİMLİ YOL !..

1. Doğru Bilgi/Kesin İman
2. Doğru Amaç/Doğru Düşünce
3. Doğru Konuşma
4. Doğru Davranış
5. Doğru Meslek
6. Doğru/Sürekli Çaba

BİLGİ NOTU !

Ahimsa: Hiçbir canlıyı incitmeme ve yaşayan her varlığa saygı duyma prensibidir. Caynizm başta olmak üzere Hint dinlerinin benimsediği temel ilkelerden biridir.

- a. Kast sistemine, kanlı kurban törenlerine ve çok tanrıçılığa karşıdır.
- b. Ritüeller esnasında din adamlarının önemli rolü vardır.
- c. Canlılara zarar vermeme (ahimsa) esasına bağlı olarak Caynistler, ziraatla pek uğraşmazlar ve sebze-meyve ile yetinirler. Aşırı titiz olanlar canlı bir şeyi yutmamak için ağızlarını bezle örterler, çiğnemek için önlerini süpürürler.
- d. Asıl amaç doğum-ölüm çarkından kurtulup nihai kurtuluşa ermektir. Bunun yolu kendi dinlerine ve beş temel yasağa uymaktır. Bunu başaran kimseler ölümsüzdürler.

Beş Temel Esas

Öldürmemek	Yalan söylememek	Çalmamak	Cinsî münasebetten kaçınmak	Az mal ile yetinmek
------------	------------------	----------	-----------------------------	---------------------

► ÇİN VE JAPON DİNLERİ

Konfüçyanizm:

Çin dinlerinden olan Konfüçyanizm, Konfüçyüs'ün (Kung Fu-Tzu, MÖ 551- 478) öğretileri etrafında oluşmuş bir dini/felsefi sistemdir. Bu dinin temelinde insan fitratının iyi olduğuna inanma ve bu fitrata uygun hareket etme düşüncesi yatar. Geçmişlerin hikmetini yorumlama metoduna dayanan Konfüçyanizm, 1912 yılına kadar Çin'in resmî devlet dini olmuştur. Temel özellikleri şunlardır:

- Güçlü bir aile ve akrabalık bağı, sosyal düzen ve sağlam bir toplumun inşası için oldukça önemlidir.
- İdarecilerden halka kadar herkesin uyması gereken bir ahlak sistemi vardır. Bunun amacı siyasi bir terbiye ile milleti huzura ulaştırmaktır.
- Rahat bir hayat sürebilmek için hayatın her safhasında orta yol takip edilmeli, aşırılıktan kaçınılmalı, iyiliğe iyilik, kötülüğe de adaletle karşılık verilmelidir.
- Çıkarıcılık hastalığının yok edilmesi adaletin tesis edilmesiyle mümkündür.
- Yöneticiler zülüm, baskı, gaddarlık ve yersiz davranma gibi kötü hasletlerden uzak durup şu beş üstün değere haiz olmalıdır:
 - İsrafa kaçmadan faydalı olmak,
 - Açgözlülük etmeden dilediklerini yapmak
 - Gurura kapılmadan itibar kazanmak
 - Korkutmadan toplum nezdinde değer ve üstünlük elde etmek
 - Halka, pişmanlık duymayacağı görevler vermektir.

Taoizm:

Çin'in en eski dinlerinden olan Taoizm, Konfüçyüs ile aynı yüzyılda yaşamış olan Lao-Tzu tarafından kurulmuştur. O, temel düşüncelerini “Tao Te King” (Hikmete Götüren Kitap) adlı metinde toplamıştır. Taoizm'de yol, kanun, kural anlamlarına gelen “Tao”, yaratıcı prensibe verilen addır. Bu dinde açık bir cennet ve cehennem tasavvuru görülmesi de ruhun ölümsüz olduğuna ve dünyada iyi bir hayat sürenin ölümden sonra Tao'yla beraber olacağına inanılır. Fertler ve toplumlar arasında sağlıklı ilişkilerin kurulabilmesi için ahlaki prensiplere uyulması gerekir. Her birey Tao'nun kanunlarına uymalıdır. Örnek insan; merhametli, dürüst, sadık ve mütevazı olandır. Nefsini bilen kendine hâkim olur. Başkalarına karşı zafer kazanan kuvvetli, kendi nefesine hâkim olan kudretlidir.

Şintoizm

Japonların milli dini olan “Şinto”, “tanrıların yolu” demektir. Kurucusu olmayan Şintoizm'de tabiat güçlerine ve ruhlara tapınma esastır. Bu bağlamda her bir şeyde ruh bulunduğuna inanılır. İnsan zihninin algılayamadığı varlıklar “kami” (üstün, yüce) kelimesiyle tanımlanır. Ölen herkes kami olur. Fakat her kami, tanrı olamaz. Şintoizm'de önemli bir konuma sahip olan imparatorlar, tanrı olarak görülür. İbadet, tapınakta ve evde yapılır. Tapınaklarda tanrıları sembolize eden nesnelere bulunur. Şinto felsefesine

göre asıl olan Japon olmaktadır. Nitekim Japon dilinde din ve millet eş anlamda kullanılır. Şinto öğretisini benimsemiş birisi başka dinlere de mensup olabilir. Japon halkı belli bir dini öğretilerden ziyade geleneksel halk inançlarından etkilenmişlerdir.

► DİĞER DİNLER

Zerdüştlük:

Zerdüş'tün kurduğu Zerdüştlük, M.Ö. 6. yüzyılda İran'da ortaya çıkmıştır. Tek tanrılı din olan Zerdüştlükte yüce tanrı Ahura Mazda'ya ibadet, feriştehlere (melekler) hürmet ve kötü güçlere karşı lanet esastır. Âlemde mücadele halinde olan ve iyilik ile kötülüğü temsil eden iki ruh vardır. İnsanoğlunun bunlardan birini seçmesi kaderini belirler. İlk zamanlar Ahura Mazda manevi bir nur olarak görülürken Zerdüş'ten sonra bu nur ateş olarak düşünülmüştür. Böylece ateş kültü olan Mecusilik gelişmiştir. İnanca göre Ahura Mazda'nın yanında bulunan ve "Ameşa Spenta" (kutsal ölümsüz) olarak isimlendirilen altı melek vardır. İyi akıl, adalet, ilahî irade ülkesi, tevazu, mükemmeliyet ve ölümsüzlüğü simgeleyen bu melekler, tek Tanrı'nın sıfat ve fonksiyonları olarak görülür. Bu dinde zina ve canlı öldürmek büyük günahlardan kabul edilir.

Kabile Dinleri:

Gelişmiş bir hayat tarzı yakalayamamış, geçimlerini ilkel yollarla sağlayan topluluklara kabile denir. Bunlar günümüzde genel olarak Afrika, Avustralya, Pasifik Okyanusu ve Brezilya gibi bölgelerde yaşamaktadır. Kabile dinleri genelde benzer özellik taşımaktadır. Din kurucusunun olmaması, kutsal kitaplarının bulunmaması, büyüye/büyüycüye önem verilmesi, net bir ahiret inancının olmaması, bölgesel bir özellik taşıması, farklı şekillerde betimlense de yüce tanrı inancından bahsedilmesi bunlardan bazılarıdır. Bir de kabile dinlerinde benzer manayı ifade eden çeşitli kavramlar vardır.

Mana: Doğaüstü gizli bir güç, saklı bir enerji anlamındadır.

Fetiş: Manaya sahip olduğuna inanılan taş, muska, maskot gibi şeyleri ifade eder.

Tabu: Tutulması tehlikeli ve yasak olarak görülen şeylerin dokunulmaz olduğunu ifade eder.

Totem: Kabilelerin kendilerini akraba saydıkları hayvan, bitki gibi şeylere verdikleri isimdir.

Şaman: Kabilelerde dinî ayin ve törenlerle meşgul olan, büyü yapan, gelecekte haber veren kişilere verilen isimdir.

Büyü: Kendilerinde gizli güçler olduğu kabul edilen kişilerin, belirli bir gayeye ulaşmak için tabiatüstü güçlerle bağ kurarak uyguladıkları bir işlemdir.

Eski Türk İnançları:

Türkler, İslam dinine girmeden önce Budizm, Maniheizm, Musevilik, Mecusilik gibi farklı dinleri benimsemişlerdir. Bunun yanında "gök tanrı" inancında olduğu gibi kendilerine özgü dinleri de olmuştur. Türkler arasında uzun süre varlığını korumuş olan bu inancın "Şamanizm" olarak nitelendirilmesi doğru değildir. Türklerde tanrı kelimesi,

hem “gök” hem de “ilah” anlamında kullanılmıştır. Gök tanrı inancında Tanrı'nın her şeye gücünün yettiğine inanılır. Dağlar Tegri'nin (Tanrının) makamı olarak görülmüştür. Bu yüzden dağların, göllerin ve ırmakların ruhları olan canlı varlıklar olduğu düşünülmüştür. Su; saf ve temiz olduğundan bilginin, aklın ve gücün simgesi olmuştur. Öte dünya anlayışının bir yansıması olarak ölüyle birlikte değerli eşyaları da gömülmüştür.

BİLGİ NOTU !

Kam: Eski Türkler'de, dini ayin ve kurban törenlerini yöneten, çeşitli yöntemler kullanarak insanları iyi ruhların faydalarıyla buluşturduğuna, kötü ruhların şerrinden de koruduğuna inanılan din adamlarını ifade eder.

5. DİNLERDE İNANÇ

► TANRI İNANCI

Yahudilik: Tevrat'ta yer alan “Dinle ey İsrail! Allah'ımız Rab, bir olan Rab'dir” ifadesinde de görüldüğü üzere Yahudilik'te tek tanrı inancı önemlidir. Tanrı'nın (Yehova), gazap yönünü gösteren Elohim, rahmet yönünü simgeleyen Yahve şeklinde iki ismi vardır. Hiçbir yaratılmış benzemediği için onun resim ve heykelleri yapılamaz. Adı gereksiz yere zikredilemez. İbadet sadece Tanrı'ya yapılır. Bunun yanı sıra Yahudilik'te Yehova'ya güreşmek, yorulmak, oğul isnat etmek gibi beşeri özellikler de atfedilmiştir.

Hıristiyanlık: Hıristiyanlık'taki tanrı inancı, teslis anlayışına dayanır. Hz. İsa'dan sonra ortaya çıkan bu inanç, Pavlus'un öğretileri ve akabinde alınan Konsil kararlarıyla tesis edilmiştir. Teslis'in ilk unsuru olan Baba, yaratıcı, ezeli, ebedi, her şeye gücü yeten ve her şeyi bilen tanrıdır. İkincisi Oğul, kurtarıcı İsa'dır. Baba tanrının insan bedenine girmiş kelimadır. İsa, Babayla aynı cevherden olup, insan ve tanrı yönü bulunan çift tabiatlı bir varlıktır. Üçüncüsü Kutsal Ruh, kutsayıcı Cebrail'dir. Baba tanrı işlerini onunla yapar. Hıristiyanlık'a göre teslis, akli yönden değil imanla idrak edilecek bir mefhumdur.

İslamiyet: İslam'ın esası tevhit inancıdır. Tanrı'nın hiçbir eşi ve benzeri yoktur. Her şey dinamik olan yaratıcının bilgisi ve kudretiyle gerçekleşir. Kuran'da yaratıcının özel ismi Allah'tır. Onun çeşitli sıfatları vardır. İslam'a göre tabiattaki her şey Allah'ın eseridir. Panteist düşüncesinin aksine o, evrenin bir parçası değildir. Her şeyin ötesindedir.

Hinduizm: Hinduizm'de sistematik bir tanrı anlayışı yoktur. Bazı Veda metinlerinde tek tanrı anlayışına vurgu yapılmış olsa da geneli itibarıyla bu din çok tanrılıdır. Erken dönemde önemli görülen Vayu (rüzgâr), İndra (savaş) ve Ağni (Ateş) gibi bazı tanrılar/tanrısal varlıklar tarihi süreç içinde ortaya çıkan gelişmelere bağlı olarak önemini kaybetmiştir. Buna mukabil günümüzde de geçerli olan ve sırasıyla yaratma, koruma ve yok etme/cezalandırmayı simgeleyen Brahma, Vişnu ve Şiva tanrıları ön plana çıkmıştır. Bu üçlü tanrı anlayışına “trimurti” de denir.

Budizm: Buda'nın tanrı inancını reddettiğini gösteren bir bilgi yoktur. Fakat o daha çok, acı dolu hayattan kurtulup Nirvana'ya ulaşma fikri üzerinde durmuştur. Hinduılar-

daki çok tanrıcılığa, antropomorfist tanrı inancına ve putperestliğe karşı çıkmıştır. Tanrı konusunda sessiz kaldığı için Budizm bazılarınca ateist bir din olarak tarif edilmiştir. Budda ölümünden sonra özellikle Mahayana mezhebince bir tanrı olarak kabul edilip tapılmıştır.

Sihizm: Sihlere göre Allah vardır ve birdir. Tanrı, ölümlü olan insan tarafından tam anlamıyla idrak edilemez. Sihler Tanrı'yı, Nam, Ram ve Allah gibi isimlerle çağırırlar.

Konfüçyanizm: Metafizik konulara çok girmemiş olsa da Konfüçyüs'ün tanrı anlayışına sahip olduğu bilinmektedir. Nitekim o, Çinliler tarafından yüce tanrı için kullanılan Tien kelimesini, "her şeye hâkim olan tanrı" anlamında kullanılmıştır. Ona göre Tien; ölümün, hayatın ve her türlü iyiliğin kaynağıdır. O, her şeyi görür, yasaları koyar. İyi davranışta bulunanları ödüllendirir.

Odaklan !..

Taoizm'de tanrı olarak görülen "Tao", yaratıcı prensiptir, dünyayı yöneten sebeptir. Görülmez ve kavranılamazdır. Kendiliğinden vardır. Her şey ondan geldiği için o, "ana" diye de bilinir. Tao'dan bir, birden iki (yin ve Yang), ikiden üç (Yin, Yang ve Nefes) çıkar. Üçten ise evren yaratılır. "Te" kavramı, Tao'nun evrendeki her şeyi değiştiren gücüdür. Tao'nun meydana getirdiği varlıkları "Te" besler, büyütür ve şekle sokar.

► PEYGAMBER VE DİN KURUCUSU İNANCI

İlahi dinlerde Allah, seçtiği peygamberleri aracılığıyla dini ulaştırmıştır. Beşeri kaynaklı dinler ise kurucusu sayılan kişilerin görüşleri etrafında teşekkül etmiştir.

Yahudilik: Yahudiler peygamberlere iman ederler. Onlara göre peygamberlerin en büyüğü, mucizeleri pek çok kişi tarafından görülmüş olan Hz. Musa'dır. O, ideal bir yönetici, hâkimdir. İsteddiği her an Rabbiyle iletişim kurabilir. Onun dışındakiler sadece birer mürşittir ve yalnızca Allah dilediğinde vahiy alabilirler. İsrailoğulları arasından gelen diğer peygamberler Hz. Musa'ya inen dine uymuş ve onu nesh etmeksizin tebliğ etmişlerdir. Yahudiler, Hz. İsa ve Hz. Muhammed'i peygamber olarak görmezler.

Hıristiyanlık: Hıristiyan kutsal kitaplarında peygambere iman konusunda net ifade bulunmadığından bu dine mensup olmak için peygambere iman zorunlu bir ilke değildir. Hıristiyanlar'a göre Hz. İsa, babasız doğması, olağanüstü mucizeler göstermesi gibi nedenlere bağlı olarak diğer insanlardan farklıdır. O, vaftizci Yahya tarafından otuzlu yaşlarda vaftiz edilmesiyle tebliğine başlamıştır. Hz. İsa, Allah'ın oğlu konumunda bir tanrıdır. Peygamber değildir. Bu dinde peygamber konumunda olan tanrı İsa'dan vahiy aldığına inanılan Pavlus'tur.

İslam: Hz. Muhammed 610 yılında peygamberlik görevine başlamıştır. O, insanüstü bir varlık değildir. Tüm insanlığa gönderilen bir peygamberdir. İnsanlığa evrensel mesajlar getirmiştir. Son peygamber ve son ilahi kitabın muhatabıdır.

	YAHUDİLİK	HİRİSTİYANLIK	İSLAM
HZ. MUSA	Kitap verilmiş peygamberdir. Ona gelen dinin aslı bozulmamıştır	Kitap verilmiş peygamberdir. Ona gelen din nesnedilmiştir.	Kitap verilmiş peygamberdir. Ona gelen dinin aslı bozulmuştur.
HZ. İSA	Peygamber olarak kabul edilmez.	Babasız olarak Mer-yem'den doğmuştur. Allah ona tanrısallık vermiştir.	Babasız olarak Mer-yem'den doğmuştur. Allah'ın kulu ve peygamberdir.
HZ. MUHAMMED	Peygamber olarak kabul edilmez.	Peygamber olarak kabul edilmez.	Peygamberler silsilesinin son halkasıdır.

Hint ve Çin Dinleri: Hinduizm, Şintoizm ve ilkel kabile dinlerinin belli bir kurucusu yoktur. Budizm'in kurucusu Buda, hakikati arama yolunda önce aşırı bir züht hayatı yaşamış, bunun doğru olmadığına karar verince daha orta bir yol tutarak tefekkürle dalmıştır. Aydınlanmaya/hakikate ulaştıktan sonra bunu kırk beş yıla yakın insanlara anlatmış ve M.Ö. 483'te vefat etmiştir. Caynist öğretinin sistemleştiricisi Vardhamana, on yılı aşkın riyazet hayatının ardından hakikati bulup aydınlanınca kendisine Cina (muzaffer) ve Mahavira (büyük Kahraman) unvanı verilmiştir. Kendinden önce var olan Caynist öğretiyi yenileyip geliştirmiştir. Shizm'in kurucusu Nanak (ö. 1539), Hem Hindu hem de İslam geleneklerinden etkilendi. İdrak ettiği, tek ve gerçek olan Tanrı'yı ve bununla ilgili düşüncelerini insanlara anlattı. Konfüçyanizm'in kurucusu Konfüçyüs (ö. M.Ö. 478), erdemli insanlardan oluşan erdemli bir toplum oluşturmak için ahlaki ilklere önem verdi. Taoizm'in kurucusu Lao-Tzu, devlet işlerini bırakarak münzevi bir hayat sonucu ulaştığı hakikatleri bir kitapta toplamış ve bunu insanlara aktarmıştır. Zerdüş, Zerdüşlük'ün peygamberi kabul edilir. İnanca göre o, vahiy meleği Behmen vasıtasıyla Ahura Mazdah'dan vahiy almış ve insanları tek tanrıya inanmaya çağırmıştır. Fakat halkı buna tepki göstermiş ve tebliğinde pek netice alamamıştır.

► AHİRET İNANCI

Yahudilik: Yahudi kutsal kitabında ahirete iman hususunda açık bir ifade yer almaz. Bu yüzden Sadukiler bu inancı kabul etmezken Ortodoks Yahudiler, Meymonides'in oluşturduğu iman esasları arasında yer alan "Tanrı'nın bildiği bir zamanda, ölümden sonra dirilme gerçekleşecektir" ifadesine bağlı olarak kabul eder. Yahudi din adamları Rabbilere göre ahirete inanmayan kâfir olur ve ebedi cehennemde kalır. Dünyada iyi amel işleyen cennete gider. İnanç esaslarını inkâr etmeyen ama günahkâr olarak ölen kişi cehenneme gider ve burada en fazla on iki ay kalır.

Hıristiyanlık: Hristiyanlık'ta ahirete iman vardır. Hz. İsa'nın ikinci defa dünyaya dönüşüyle kıyamet kopacak ve ölümler dirilecektir. Bunun zamanını sadece Baba (tanrı) bilir. O, yeniden dirilmeden sonra insanları hesaba çekmek üzere yetkisini oğul İsa'ya verecektir. İyiler mezarda rahat edip kıyamet sonrası ebedi olarak cennete, kötüler de

mezarda azap çekip ebedi olarak cehenneme gideceklerdir. Asıl büyük ödülü hak edenler cennette Allah'ı göreceklerdir.

İslam: Ahiretin varlığı iman esaslarındandır. İslam'da bireyler yaptığı bütün işlerden sorumludur. Kıyamet koştuktan sonra bunlardan hesaba çekileceklerdir. Allah adaletli bir hesaptan sonra insanları iman ve amellerine göre cennet veya cehenneme koyacaktır.

Hint ve Çin Dinleri: Hint dinlerinde ahiret inancı farklıdır. Evren sonsuz olup insanlar amellerine göre öldükten sonra mükâfat veya ceza görürler. Bu geçicidir. Zira nihai kurtuluşa ulaşmaya dek (mokşa/nirvana) kötü fiil işleyenler kötü bedenlerde, iyi işler yapanlar iyi bedenlerde yeniden dünyaya gelirler. Tenasüh inancının olduğu Sihizm'de cennet, tanrının sevgisinde yok olmak; cehennem ise bu değerden mahrum kalmak şeklinde anlaşılır. Konfüçyanizm ve Şintoizm'de net bir ahiret inancı yoktur.

Zerdüştlük: Zerdüştlük'te ahirete iman vurgusu kuvvetlidir. Buna göre mahşerde genel sorguya çekilmeden önce ferdî ruhlar hesaba çekilecek ve sevabı ağır basanlar cinvat köprüsünden geçerek cennete, günahları ağır gelenler köprüden düşerek cehenneme gireceklerdir. Kıyamet sonrası hesap gününde Tanrı'nın adaletiyle iyilerle kötüler birbirinden ayrılacaktır. Zerdüştlükte cehennem arınma yeri olarak görüldüğünden buraya girenlerin azapları bitince cennete gireceklerine inanılır.

► MEHDİ-MESİH İNANCI

İlahi Dinler: Yahudilik'te iman esasları arasında yer alan Mesih inancı, Hz. Davud soyundan kral olarak gelecek kurtarıcının Yahudileri vadedilen topraklarda biraya toplaması, burada tanrısal bir İmparatorluk kurması ve Mabel'di yeniden inşa etmesi fikri üzerine kuruludur. Hıristiyanlar'a göre ise çarmıhtan sonra göğe kaldırılmış olan Mesih İsa, ahir zamanda tekrar yeryüzüne gelerek ilahi bir devlet kuracaktır. O, Yahudiler'in de beklediği mesihdir. İslam'da Mehdi ve Mesih inancı iman esasları arasında yer almaz. Kuranda böyle bir şahsın geleceğine dair bir ayet yoktur. Buhari ve Müslüm mehdi konusundaki rivayetleri hadis kitaplarına almamışlardır. Özellikle Emeviler döneminde Müslümanlar, mehdi beklentisi içine girmişlerdir. Bu inanç Şia'da güçlü şekilde görülür. Onlara göre mehdi olan on ikinci imam bir gün dönerek başa geçecektir.

BİLGİ NOTU !

Sözlükte, "yol göstermek, birini doğru yola sevk etmek" manasına gelen Mehdi, terim olarak Allah tarafından ahir zamanda gönderileceğine ve dünyada Müslümanlığı hâkim kılacağına inanılan bir şahıstır.

Diğer Dinler: Hinduizm'de dünyanın son evresi kabul edilen, zulmün ve adaletsizliğin arttığı dönem olan Kali Yuga'da, Kalki adında bir kurtarıcı gelecektir. O, tanrı Vişnu'nun bir avatari olarak ortaya çıkacaktır. Budizm'de de Maitreya adında bir kurtarıcı beklenmektedir. Zerdüştlük'te beklenen Mehdi, Zerdüş'tün soyundan babasız dünyaya gelecek olan Saoşyant adında biridir. Bunların hepsinin kötülüğü yok edip dini canlandıracağına inanılır.

► KUTSAL KİTAP İNANCI

Yahudilik: Yahudi kutsal metinleri yazılı ve sözlü olmak üzere iki kısımdır. Yazılı kısım dilimizde “Eski Ahit/Ahdi Atık” olarak bilinen Tanah’tır. Tanah üç bölümden oluşur.

1. Tora (Tevrat), Hz. Musa’ya verilen beş kitaptır.
2. Nevim (peygamberler).
3. Ketuvim (Kitaplar).

Din bilginlerinin sözlü olarak aktardıkları rivayetler bütünü ise Talmut adıyla bilinir. Talmut, Mişna ve onun yorumu olan Gemera’dan oluşur.

Hıristiyanlık: Hıristiyan kutsal metinleri, Eski ve Yeni Ahit’ten oluşur. Bunlara Kitab-ı Mukaddes de denir. Eski Ahit, Yahudilerin Tanah’ıdır. Hıristiyanlara göre onun hükmü, Yeni Ahitle birlikte nesholmuştur. Hz. İsa’nın sözleri havarilerce ezberlenmiş, sonraki nesillere sözlü olarak aktarılmış ve daha sonra da yazıya geçirilmiştir. Ortaya çıkan pek çok İncil nüshasından yirmi yedisi kabul edilmiş ve bunların lafzen değil mana itibarıyla vahiy kaynaklı olduğu görüşü benimsenmiştir. İlk üç İncilin muhtevası birbirine benzediğinden bunlar “sinoptik İnciller” olarak da anılmıştır.

Yeni Ahit’in Bölümleri			
Dört İncil (Matta, Markos, Luka, Yuhanna)	Havarilerin 21 mektubu	Resullerin işleri	Vahiy

Hinduizm: Kutsal metinler iki kısma ayrılır. İlki, “rişi” denilen bilge kişilere vahyolunduğuna inanılan (şruti) Vedalar, Brahmanalar, Aranyakalar ve Upanişadlar’dan oluşur. İkincisi sözlü (smriti) metinler olup destan, kanunname, mitolojik anlatım tarzındadır. Vedalar’ın yorumu mahiyetindedir.

Budizm: Tripitaka (üç sepet) adı verilen Budist kutsal metinleri Pali dilinde yazılmıştır. Üç ana bölümden/sepetten oluşur.

1. Vinaya Pitaka: Sangha ve keşişlerle ilgili kuralları ihtiva eder.
2. Sutta Pitaka: Buda ve bazı rahiplerin vaazlarını içerir.
3. Abhidamma Pitaka: Budizm felsefenin savunmasını ve temel doktrinlerin izahını yapar.

Zerdüştlük: Kutsal metinleri Avesta; Yesna, Yeşt ve Videvat şeklinde üç bölümden oluşur. Zerdüşte atfedilen “Gathalar” ilk bölümde yer alır.

Konfüçyanizm: Şiir, Tarih, Ayin, Değişiklikler, İlkbahar ve Sonbahar’dan meydana gelen “beş klasik” ile Konfüçyüs’ten Seçmeler, Orta Yol Doktrini, Mensiyus’tan Seçmeler ve Büyük Bilgi’den oluşan “dört kitap” Konfüçyanizm’in kutsal kitap koleksiyonunu oluşturur.

Diğer Dinler	Kutsal Kitap Adı
Sihizm	Adi-Grant
Caynizm	Agama veya Siddhanta
Taoizm	Tao Te-King
Şintoizm	Kojiki, Nihongi

6. DİNLERDE İBADETLER VE AHLAK İLKELERİ

► DİNLERDE İBADET

Yüce yaratıcının hoşnutluğunu kazanmak için yapılan ibadetler, dinin pratiğe yansıyan boyutudur. Hemen her dinde benzer ibadet şekilleri vardır.

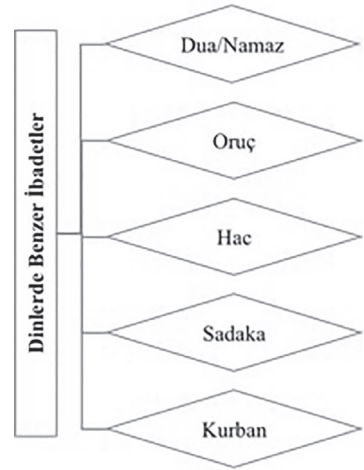
Dua ve Namaz: Dua, bütün dinlerde bireyin kutsala yönelerek isteklerini arz etmesidir. İslam'da dua doğrudan Allah'a yapılır. Yahudilik'te ise Sinagog'da yapılan ibadetler duadan ibarettir. Hıristiyanlık'ta dua, İsa merkezlidir. "Dua, istiğfar ve övgü" anlamlarına gelen namaz, İslam'ın beş esasından biridir. Kuran'da önceki ümmetlere de bu ibadetin emredildiği belirtilir. Mevcut Yahudi ve Hıristiyan kaynaklarında namaz ibadeti açıkça yer almaz. Onlarda ibadet daha çok dua şeklindedir.

Yahudilik'te Kudüs'e dönülerek ayakta yapılan ibadette kıyam ve rükûa benzeyen hareketler olsa da bu İslam'daki namaz gibi değildir. Günlük ibadetler sabah, öğlen ve akşam yapılır. Ayrıca haftalık ibadet cumartesi günü mabetlerde icra edilir. Ferdi ibadet evlerde, toplu ibadette en az on reşit kişiyle Sinagoglar'da yapılır. Mabetlerde kadınlar erkeklerden ayrı yerde durur ve ayinleri izlemekle yetinirler. İbadetlerden önce kutsanmış suyla elleri bileklere kadar yıkamak önemlidir. Yom Kippur'da ise tüm vücut yıkanır.

Hıristiyanlık'ta Hz. İsa tarafından tesis edilmiş kesin bir ibadet biçimi yoktur. Günlük dua ve ibadetler, papazın önderliğinde Kiliseler'de yapılır. Bu esnada kutsal metinden bölümler, özellikle Mezmurlar okunur. Haftalık ibadet ve ayin, Pazar günü toplu halde yapılır. Pazarları yapılan evharistiya başta olmak üzere günah itirafı, kuvvetlendirme, nikâh ve son yağlama Hıristiyanlık'ta öne çıkan dini törenlerdir.

Hinduizm'de çoktanrıcılık yaygın olduğundan ibadetler onların putları önünde yapılır. Tapınakların yanı sıra evlerde, iş yerlerinde ve hatta araçlarda dahi bu tür ikonlar bulunur. Düzenli bir ibadet biçimi olmamakla birlikte sabah ve akşam yapılan ibadetlere genelde "om" kutsal sözcüğüyle başlanır.

Budizm'de ibadet; tapınak, ev, işyeri vb. yerlerde bulunan Buda heykellerine tapınma şeklindedir. İbadete, heykelin önünde diz çöküp "Budda'ya, Sangha'ya ve Dharma'ya sığınırım" ifadesiyle başlanır. Caynistler de tapınaklarda bulunan, manevi önder kabul ettikleri Tirthankara heykelleri önünde ibadetlerini gerçekleştirirler.

Sihler, ibadet öncesi kutsal metinden bölümler okur. Sihizm’de “Altın Tapınak”da yıkanmak önemli bir ibadet sayılır. Sih mabetlerine girmeden önce ayakkabılar çıkarılır, başlar örtülür. Şintoizm’de ibadet, dua ve kurbandan ibarettir. Günümüzde kurban ile maksat pirinç, tahıl, şarap gibi gıdaların tapınaklarda tanrılara sunulmasıdır.

Zerdüştlükte ibadet tek tanrıya yapılır. Mabette kutsal metinden bazı yerler okunur ve dua edilir. Burada Tanrı’nın büyüklüğünü temsil eden ateşin devamlı yanması önemlidir. İbadet sona erdiğinde ateşe sırt çevirmeden mabetten çıkılır. Eski Türkler’de dua edilirken doğuya dönülerek diz çökülmesi, yüz ve ellerin göye doğru çevrilmesi önemli görülmüştür.

Oruç:

İslam’da oruç, tan yerinin ağarmasından güneşin batmasına kadar geçen sürede yeme, içme ve cinsel ilişkiden uzak durma demektir. Oruç yasaklarına karşı kendini tutmaya “imsak”, vakti gelince de orucu açmaya “iftar” denir. Bu yasakların bilerek ihlal edilmesi belirli cezaları gerektirir. Farz olan Ramazan orucu dışında vacip ve nafil oruçlar da vardır.

Yahudilik’te oruç genelde günahlara kefarete, kötü günleri yâd etme ve ağıt amaçlı tutulur. Önemli oruçlardan biri olan Yom Kippur, Tişri ayının onuncu gününde tutulan kefarete orucudur. Bir önceki gün güneşin batmasıyla başlayan ve yirmi beş saat devam eden bu oruçta yeme, içme ve cinsel ilişki yasaktır. Benzer kuralların geçerli olduğu ve mabedin iki defa yıkılması anısına Ağustos ayının (ab) dokuzunda tutulan Teşabeav orucu da önemlidir.

Hıristiyanlık’ta genelde Paskalya’dan önceki kırk günlük Lent Dönemi, oruç zamanı olarak görülür. Bu günlerde tutulan oruçta bir öğün yenebilir. Dolayısıyla oruç, perhiz şeklindedir. Protestan mezhebinde oruç ibadetine fazla önem verilmez.

“Ey iman edenler! Allah’a karşı gelmekten sakınmanız için oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de farz kılındı.” (Bakara/83)

Hinduizm’de her ayın birinci ve on beşinci gününde tutulan oruç ile adak amaçlı peş peşe tutulan on günlük oruç dikkat çeker. Budizm’de Nirvana’ya giden yolun oruçtan geçtiği düşünülür. Gerek Hindular gerekse Budistler’de oruç, perhiz şeklinde olup bazı yiyecekleri tüketmeme esasına dayanır. Günümüzde Hint dinlerinde orucun daha çok din adamlarını ilgilendiren bir uygulama olduğu da vakiadır.

Hac:

Müslümanlar Zilhicce ayında ihramlı şekilde Kâbe’yi tavaf edip Arafat’ta vakfe yaparak hac ibadetini yerine getirirler. Safa ile Merve arasında sa’y, şeytan taşlama ve sonunda da kurban kesme hac esnasında yapılan diğer ibadetlerdir. Mekke’de hac ibadetini başlatan Hz. İbrahim olmuş, ondan sonra gelen peygamberler ve ümmetleri de Kâbe’yi ziyaret etmişleridir.

Yahudilik'te hac yerleri, Kudüs ve civarında bulunan tarihi ve dini özelliğe sahip Ağlama Duvarı gibi mekânlar, Talmut ve Kabala'da adı geçen bilginlerin mezarlarının bulunduğu Celile gibi bölgeler ve Filistin dışında Yahudiler'in yaşadığı merkezler şeklinde üç kısımda toplanabilir. İbadet amaçlı ziyaret edilen bu yerlerde dualar edilir, adaklar adanır ve şefaatchi olmaları için azizlere yakarılır. Tevrat'ın ifadesine göre bütün Yahudi erkekleri Fısh, Şavuot ve Sukkot bayramlarında yılda üç defa Kudüs'te Tanrı'nın huzurunda hazır olmalıdırlar.

Hıristiyanlık'ta önceleri Kudüs'teki Mabet önemli ziyaret mekânı iken sonradan Hz. İsa'nın Beytlehem'de doğduğu mağara ve çarşıya gerildiği yer ziyaret merkezi olmuştur. Ziyaretçiler önce günahlardan sıyrılmak için Hz. İsa'nın vaftiz olduğu Ürdün Nehri'nde suya dalarlar sonra sırasıyla Hz. İsa'nın hayatının geçtiği önemli yerleri dolaşır hacı olurlar. Bunun yanında Pavlus ve Petrus'un Roma'daki mezarları, Yakuba atfedilen İspanya'daki mezar, Anadolu'da bulunan Antakya ve Efes gibi dünyanın farklı yerlerinde Hz. Meryem ve diğer önemli havarilerin yaşadığı bazı yerler Hıristiyanlar için kutsal mekânlardır.

Kutsal Mekânlar	
Hinduizm	Budizm
Benares şehri	Budda'nın doğduğu yer (Lumbini-Nepal)
Ganj Nehri	Budda'nın aydınlandığı yer (Bodhi Gaya, Bihar)
Vişnu ve Şiva gibi önemli tanrılara adanan büyük mabetler	Budda'nın ilk vaazını verdiği yer (Benares, Uttar Pradeş)
Krişna'nın yaşadığı düşünülen Matura ve Brindavan bölgesi	Budda'nın öldüğü yer (Kuşinagara, Uttar Pradeş)

Sadaka:

İbadet maksadıyla muhtaçlara karşılık beklemeden iyilik ve ihsanda bulunma anlamına gelen sadaka, İslam'da pek çok yerde teşvik edilmiştir. Zenginlerin her yıl mallarından belli oranda muhtaçlara zekât vermesi de İslam'a özgü bir ibadet şeklidir. Tevrat'ta yer alan, “kardeşin fakir ve zayıf düşerse ona yardım edeceksin” ifadesi ile İncil'deki “sadaka verdiğin zaman sağ elin sol elinin ne yaptığını bilmesin” cümlesi Yahudilik ve Hıristiyanlık'ta da sadaka ibadetinin bulunduğunu gösterir.

Kurban:

İslam'da kurban, “ibadet maksadıyla belli şartları taşıyan hayvanı usulüne göre kesmeyi ve bunun için kesilen hayvanı” ifade eder. Kurban, Kurban Bayramı'nın ilk üç gününde kesilmelidir. Bunun dışında adak, akika gibi kurban çeşitleri de vardır.

Yeni doğan çocuğun ilk günlerinde Allah Teâlâ'ya bir şükran nişanesi olarak kesilen kurbanı “akika kurbanı” denir. Kurban olmaya elverişli her hayvan akika kurbanı olarak kesilebilir. Kesilen bu kurbanın etinden kurban sahibi, aile fertleri ve yakın dostları yiyebileceği gibi arzu edilirse dağıtılabılır.

Yahudilik'te kanlı (hayvan) ve kansız (takdimeler) olmak üzere iki çeşit kurban bulunur. Erken dönemlerde kefarete, adak, kurtuluş gibi çeşitli maksatlarla yılın farklı dönemlerde sunulan kurban önemli bir ibadetti. Mabet ikinci kez yıkılınca bu ibadet askıya alındı. Günümüzde Yahudiler arınmak için horoz ve tavuk kurban ederler.

Hıristiyanlık'ta Pazar günleri ve Paskalya'da yapılan ekmek şarap aynı kurban ibadetinin yerini almıştır. Zira Hıristiyanlar'a göre bu ritüel, insanlığın günahı için kendini kurban eden Hz. İsa'nın etini ve kanını temsil eder.

Hinduizm'de ve Şintoizm'de tanrılara, tanrısal varlıklara, atalara sunulan kurbanlar hem onların hoşnutluğunu kazanmak hem de onlardan gelebilecek kötülükleri def etmek içindir. Erken dönemlerde inek, at gibi kanlı kurbanlar yaygınken sonradan bunlar terk edilmiştir. Bunun yerini günümüzde de yaygın olan yiyecek, içecek, tütsü, çiçek gibi nesnelere almıştır. Budizm ve Caynizm kanlı kurbanlara karşı çıkmıştır. Mabetlerinde yer alan Budda ve Tirthankara heykelleri önünde mum, tütsü, yiyecek içecek gibi nesnelere takdim etme yaygındır.

Zerdüştlük'te adak ve şükran amaçlı kesilen kurbanlar Hürmüz'e, diğer takdimeler de kötülüğü engellemesi için Ehrimen'e sunulmuştur.

Odaklan !..

Tabiatüstü varlık veya varlıklara yakınlaşma, şükran duygularını ifade etme ya da günahlara kefarete olması gibi niyetlerle sunulan varlık ve nesnelere kurban denir.

Kutsal Günler ve Bayramlar

Bütün dinlerde kutsal zamanlar bulunur. Bunlar daha çok din kurucularının, peygamberlerin veya tanrısal varlıklarının hayatlarındaki önemli olaylara denk gelen vakitlerdir. Bu günlerde ibadet, kutlama ve anma törenleri yapılır.

İslam'da Regaip, Mevlit, Miraç, Berat kandilleri ile Cuma günü ve Kadir gecesi kutsal sayılan dilimleridir. Bunlardan son ikisi sadece Kur'an'da zikredilmiştir. İslam'da bütün Müslümanlarca kutlanan iki de dini bayram vardır.

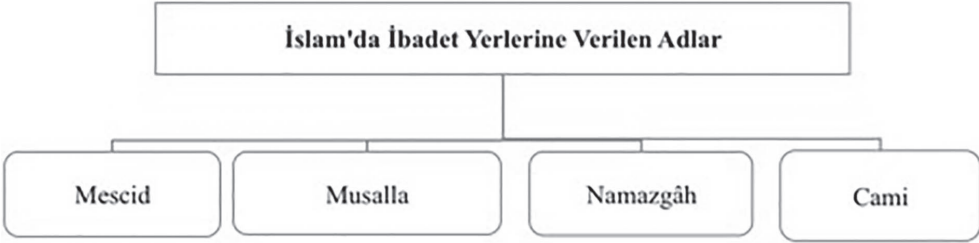
Yahudilikte, Roş-Haşana dini yılbaşı olup iki gün kutlanır. Bir yıllık kaderin yılbaşında belirlendiği inancıyla bu iki gün önemlidir. İkinci günden itibaren on gün süren ve kefarete günleri kabul edilen Yom Kippur'da önemli kutsal zamanlardandır. Haftalık ibadet günü, Cumartesi de kutsaldır. Bunun yanında üç önemli dini bayram vardır. Fısıh, Yahudiler'in Mısır'dan çıkışı anısına; Şavuot, Tevrat'ın tanrı tarafından Yahudiler'e verilmesi anısına ve Sukkot, Yahudilerin kırk yıl çölde dolaşmaları anısına sekiz gün kutlanır.

Hıristiyanlık'ta öne çıkan bayramlardan biri olan Noel, Tanrının oğlu olarak görülen Hz. İsa'nın dünyaya gelişini ve Ürdün Nehri'nde vaftiz oluşunu anmak için kutlanır. Paskalya ise Hz. İsa'nın öldükten sonra dirilişi anısına kutlanan bir bayramdır. Pazar da kutsal gün kabul edilir.

Hinduizm'de kutlama şekli ve zamanı bölgeden bölgeye değişkenlik gösteren kutsal günler ve bayramlar, daha çok tanrılar, tanrıçalar ve dini önderler anısına kutlanır. Budizm'de Budda'nın aydınlanmaya kavuşması anısına, Sihizm'de ise Nanak'ın doğumu

ve ölümü anısına kutlanan çeşitli bayramlar ve törenler vardır. Şintoizm’de ise tanrıyı çağırıp ona hizmete bulunmak amacıyla kutlanan ve yaklaşık on üç gün oruç tutulan “Matcuri” bayramı oldukça önemlidir.

► DİNLERDE İBADET YERLERİ

Yahudilik’te temel ibadet mekânı “Süleyman Mabedi”dir. Fakat bu yıkıldığı için onun yerini standart bir yapısı bulunmayan sinagoglar almıştır. Kutsal sayılan sinagoglarda resim ve heykel bulunmaz. Buraya başı açık girmek Tanrı’ya saygısızlık olarak görüldüğünden kadın ve erkekler sinagoglara başlarını örterek girerler.

Hıristiyanlık’ta başlıca ibadet yeri kilisedir. Küçük kiliseler veya geniş kilise içinde yer alan özel ibadet yerleri için “şapel, normal bir kiliseden daha büyük ve görkemli olan binalara da “katedral” denir. Kiliselerin kapısı doğu tarafındadır. Girişin tam karşısında dini törenlerin icra edildiği mihrap kısmı yer alır. Mihrap ve duvarlar Hz İsa ve azizlerin resim ve heykelleriyle süslüdür. Kilisede başı örtme zorunluluğu yoktur. İbadet yerlerinde Hıristiyanlar kadın, erkek, çocuk beraber otururlar.

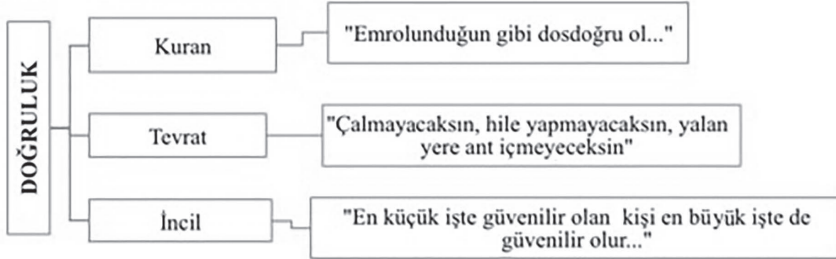
Hinduizm’de ibadet yerlerine genelde “aşram” denir. Tapınaklar genelde tanrıların ikamet yeri olarak görülür. İçinde tanrı(ça)lara ait heykeller bulunur. Hindular bunları ziyaret edip süt, tereyağı, su, tütsü gibi çeşitli takdimeler sunarlar ve istekte bulunurlar. Ayini, tapınakta görevli din adamı yönetir. Tapınaklarda bazen toplu ibadet yapıldığı gibi Hindular daha çok evlerinde ve iş yerlerinde tek başına ibadetlerini de gerçekleştirirler.

Şintoizm’de kutsal sayılan mabetler tanrıların ikamet yerleri olarak düşünülür. Bu yerlere tanrı evi anlamında “jinsa” veya “miya” adı verilir. Budizm’de ibadet mekânına “vihara”, Budda’nın heykelinin bulunduğu yapılara “pagoda” denilir. Bir diğer kutsal yapı olarak görülen “stupa”lar ise Buda’ya ait kalıntıların saklandığı yerlerdir. Sihizm’de mabetlere “gurudvara” adı verilir. Buralarda resim, heykel bulunmaz. Mabetlerin zemini halı veya örtü ile kaplı olup içinde kutsal metnin saklandığı/örtüldüğü bir bölüm yer alır. Gurudvaralara baş kapatılarak ve ayakkabılar çıkarılarak girilir.

► DİNLERDE AHLAK İLKELERİ

Ahlak, sözlükte huy, mizaç, seciye gibi anlamlarına gelir. Huy ve mizaç gibi etkenlere bağlı olarak ortaya çıkan söz ve davranışlar bütününe ahlak denir. Her millet, toplum ve dinde ahlak anlayışı görülür. Dinlerdeki bazı ahlaki ilkeler benzerlik gösterir.

Doğruluk: İnsanın özünde ve sözünde bir olması, tutarlı davranışlar sergilemesidir. Sahtekârlık, yalan ve aldatma bunun zıddında yer alan kötü huylardır. Bütün dinler doğruluk ilkesine vurgu yapmıştır.

Temizlik: Dinlerde temizlik maddi ve manevi olarak iki yönden ele alınmıştır. İslam dini her iki yöne de önem vermiştir. İlk inen ayetlerde temizliğin önemine dikkat çekilmiştir: "...Sadece Rabb'ini büyük bil. Elbiseni tertemiz tut. Kötü şeyleri terk et". Maddi temizlik, bazı ibadetlerin şartları arasında yer almıştır. İslam, kötülüklerden sakınarak da manevi yönden temizlenmeyi emretmiştir. Hıristiyanlık'ta daha çok manevi temizlik vurgusu yapılmıştır. İncillerde yer alan "...ağzından giren şey insanı kirletmez. Onu kirleten ağzından çıkar" gibi ifadelerden hareketle insanı maddi şeylerden çok kötü söz ve davranışların kirlettiği düşüncesi gelişmiştir. Yahudilik'te ibadet etmek için temizlenmek gerekir. Bu durum maddi temizliğin daha çok ön plana çıktığını gösterir. Budizm ve Hinduizm'de daha çok manevi temizlik üzerinde durulmuş, acıya sevk eden kötü düşüncelerden kalbin temizlenmesi gerektiği vurgusu yapılmıştır.

İyilik ve Yardımseverlik: Dinlerde ortak olan ahlaki ilkelerden biri de iyilik ve yardımseverliktir. İslam'a göre iyilik, kimseyi incitmeden ve sadece Allah rızasını gözeterek yapılmalıdır. İyilik; yolda duran bir taşı kaldırmaktan yetim başı okşamaya, bir hayvanı beslemekten tebessüm etmeye kadar çok yönlü ve çok işlevsel bir ibadet biçimidir. Yahudilik'te Tevrat'ın emri gereği herkes gücü ölçüsünde yardım ve iyilikte bulunmalıdır. Hıristiyanlık'ta iyilik ve yardımseverlik ebedi mutluluğa ulaştırın yollarından biri olarak görülür ve bu ibadetin gösterişten uzak yapılması gerektiği belirtilir. Benzer şekilde Hint dinlerinde de iyilik ve yardımseverlik kişiyi ebedi kurtuluşa ulaştırın erdemlerden biridir ve bu erdem, ayırım yapmaksızın tüm canlılar için geçerlidir. Yardımseverlik, Konfüçyanizm'de de temel ahlaki faziletler arasında yer alır.

Büyükklere Saygı		
İslam	Yahudilik	Hıristiyanlık
"Rabbin ana-babaya iyi davranmanızı kesin olarak emretti. Eğer onlardan biri, ya da her ikisi senin yanında ihtiyarlık çağına ulaşırsa, sakın onlara "öf!" bile deme; onları azarlama; onlara tatlı ve güzel söz söyle."	"Ak saçlı insanların önünde ayağa kalkacak, yaşlılara saygı göstereceksin."	"İyilik bulmak, yeryüzünde uzun yaşamak için annene ana-babana saygı göstereceksin."

Başkalarına Zarar Vermemek

İslam	Yahudilik	Hıristiyanlık
“Müslüman, Müslümanların elinden ve dilinden emin olduğu kişidir.”	“Sana kötü gelen şeyleri arkadaşlarına yapma. Bu Tevrat’ın özüdür.”	“İnsanların sana nasıl davranmasını istiyorsan sen de onlara öyle davran.”

Yalancı Şahitlik Yapmamak

İslam	Yahudilik	Hıristiyanlık
“...Yalan sözden sakının.”	“komşuna karşı yalan yere şahitlik etmeyeceksin.”	“Yalan yere tanıklık etmeyeceksin.”

Başkalarına saygı gösterme, zarar vermeme ve yalancı şahitlikte bulunmama, bütün dinlerde temel ahlaki erdemler olarak zikredilmiştir. İnsanların canına, malına, namusuna ve kişiliğine yönelik her türlü saldırı men edilmiş ve çirkin görülmüştür. Her insanın temel hakkı olan yaşama hakkına kastetmek dinlerde yasaklanmış ve büyük günahlardan sayılmıştır. İslam’da haksız yere bir cana kıyanın bütün insanları öldürmüş gibi olacağı, bir hayat kurtaranın da bütün insanların hayatını kurtarmış sayılacağı belirtilir. Dinlerde öldürmemek, kurtuluşa ve ebedi mutluluğa ulaşmanın temel şartlarından biridir. Hint dinlerinde “ahimsa” prensibi, hiçbir canlıya zarar vermeme ilkesine dayanır. İnsanın içine düştüğü ızdıraptan kurtulmasının yollarından biri, bu ilkeye uygun hayat yaşamaktır. Adaletsizliklere ve insanların mağdur olmasına neden olan yalan ve yalancı şahitlik dinlerde yasaklanmış çirkin davranımlardan birdir. Bu, ilahi dinlerin hepsinde büyük günahlardan sayılmıştır. Hint dinlerine göre de doğum-ölüm döngüsünden kurtulmanın yollarından biri, daima doğru konuşup doğru hareket etmeye bağlıdır.

İlahi ve beşeri bütün dinlerde hoş görülme ve yasaklanan kötü davranışlardan biri de hırsızlıktır. Hile, dolandırıcılık, rüşvet ve yalancı şahitlik gibi yollarla başkasının malını haksız yere elinden almak, büyük günahlardan sayılmış ve kişinin kurtuluşa ulaşmasına engel olan temel nedenler arasında gösterilmiştir. Zina da insan neslinin devamını tehdit ettiğinden tarih boyunca toplumlar ve dinler tarafından kötü bir davranış olarak görülmüştür. Zina ilahi dinlerde büyük günahlar arasında sayılmıştır. Budizm’de çalmamak ve zina yapmamak uyulması gereken beş ahlaki ilke arasında zikredilmiştir.

7. DİNİ ÇOĞULCULUK VE MİSYONERLİK

► DİNİ ÇOĞULCULUK

Farklı dinlere mensup bireylerin birbirlerinin hak ve hukuklarına, yaşantı ve inanç biçimine saygı göstererek bir arada barış içinde yaşamalarına “dini çoğulculuk” denir. Plüralizm de denilen dini çoğulculuk, felsefi anlamda bütün dinlerin insanları kurtuluşa ulaştırmada eş değere sahip olduğu fikrine de dayanır. Bu görüşte olan Arnold Toynbee, Joh Hick gibi kimseler bütün dinleri, Tanrı’ya götüren eşit yollar olarak betimler.

► TÜRKİYE'DEKİ DİNİ GRUPLAR

Türkiye asırlardır pek çok din, medeniyet ve kültüre ev sahipliği yapmış zengin bir ülkedir. Geçmişten bu yana ülkemizde varlık gösteren her bir dini-kültürel grup, diama huzur ve güven içinde olmuşlardır. Tarih, bunun en canlı şahididir. Ülkemizdeki dini gruplardan olan ve günümüzde sayıları yaklaşık yirmi altı bini bulan Yahudiler, tarihte İspanya ve Rusya'dan gördükleri zulüm sebebiyle Osmanlı'ya sığınmışlar ve bu topraklarda adalet ve hoşgörüyle muamele görmüşlerdir.

Düşünelim !..

“Dini Çoğulculuk” ifadesi neleri çağırıştırır?

Hıristiyanlık'ın gelişiminde Anadolu toprakları önemli merkezlerden olmuştur. Hıristiyan inanç sisteminin şekillenmesinde kilit rol oynayan konsillerin önemlileri ülkemiz topraklarında toplanmıştır. Günümüzde Türkiye'de yaşayan Hıristiyan gruplar arasında Ermeniler (yaklaşık atmış bin), Süryaniler ve Arap Ortodoksları bulunmaktadır. Ülkemizde sayıca fazla olmayan Süryaniler, Suriye Şam Patrikliğine; Arap Ortodokslar ise Antakya Patrikliğine bağlıdır.

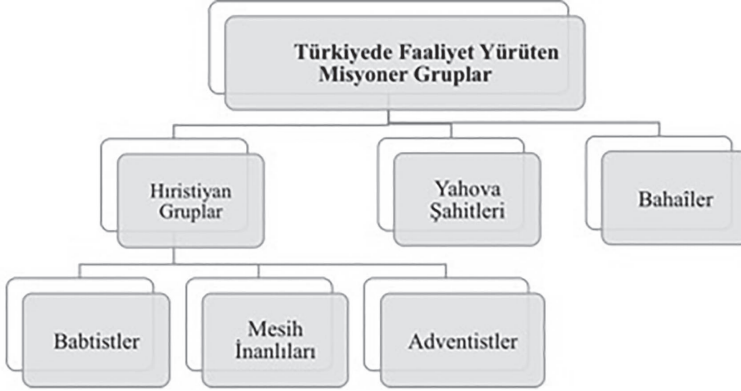

Unutma !..

Ermeniler, Süryaniler ve Arap Ortodoksları Türkiye'de yaşayan Hıristiyan gruplardandır.

► MİSYONERLİK

Küçük bir köy halini alan dünyada bireylerin diğer din mensuplarıyla temasa geçmesi ve onlarla iletişim içinde olması kaçınılmaz hale geldi. Bu gelişme diğer dinler hakkında malumat edinme imkânını da geliştirdi. Birlikte yaşamanın zorunlu hale geldiği dünyamızda dinler arası ilişkiler önem kazandı. İnsanların başkalarının inanç ve görüşlerine saygı duyarak huzur içinde yaşamaları olması gerektirir. Buna ilaveten din mensuplarının inançlarını başkalarına duyurmaya çalışmaları, temel haklar çerçevesinde doğal karşılanabilir. Fakat bu hususta faaliyet gösteren kimi tarafların her zaman iyi niyetli ve açık görüşlü olmadıkları da ortadadır. Özellikle belli bir dinin propagandasını yapan misyonerlere karşı dikkatli olunmalıdır. Zira misyonerliğin temel özelliklerinden biri, hileli yollarla insanların bir takım zaafalarını suiistimal ederek onları din değiştirmeye zorlamasıdır.

Hristiyan Gruplar: Türkiye Hristiyanlar için çok önemli bir merkezdir. Pavlus'un Tarsuslu olması, Hristiyanlık'ın Anadolu üzerinden yayılması gibi nedenler bunda etkilidir. Bu yüzden bu topraklar üzerinde Hristiyan dinini yayma çabası, öteden beri var olagelmiş, 19. yüzyıldan sonra hız kazanmıştır. Ülkemizde önceleri Ermeniler üzerinde faaliyet yürütmüşler sonradan açtıkları okullar aracılığıyla Müslüman Türklere de yönelmişlerdir. Hristiyanlar'a göre İsa, Tanrı'nın kutsal mesajını insanlara duyurma misyonuyla yeryüzüne inmiş ve bunu havarilerine devretmiştir. Misyonerlik düşüncesinin temelinde bu fikir yatar.

17. asırda Hollanda'da doğan ve ilk Protestan misyonerliğini başlatan Babtistler, ülkemizde misyonerlik faaliyeti yürüten gruplardan biridir. Bir diğer grup olan Adventistler, 19. yüzyılda Amerika'da kurulmuş Protestan ve Mesihçi bir harekettir. Bunun bir kolu olan Yedi Gün Adventistlerine göre Hristiyanlık'ın hem yayılmasını engellemiş hem de Meshin'in gelişini geciktirmiş olan Türk engelini ortadan kaldırmak gerekir. Ülkemizde yaygın misyonerlik faaliyeti yürüten bir diğer grup, Evanjelik Hristiyanlık olarak da bilinen Mesih İnanlıları veya Müjdeciler'dir. Temel metotları şunlardır:

- a. Özel okullar açmak
- b. Ücretsiz sağlık hizmetleri sunmak
- c. Kilise evleri açmak
- d. Kimsesizlere/muhtaçlara yardım etmek
- e. Gençleri din ve kültürlerinden uzaklaştırmak
- f. Araştırma enstitüleri kurmak
- g. Sevgi söylemini öne çıkarmak
- h. Ücretsiz İncil, materyal dağıtmak
- i. Dil kursları açmak
- j. Sesli ve görsel medyayı etkili kullanmak

Yahova Şahitleri: 19. yüzyılda Charles Taze Russell tarafından kurulmuş Yahudi Hristiyan karışımı mesihçi misyoner bir harekettir. Bu hareketin temeli; dünyadaki düzenlerin yakında sona ereceği, İsa Mesih'in gelip yeryüzünde Tanrısal/Yahova krallığını kuracağı ve kendi akidelerini benimseyenlerin bu krallığın gerçek sahipleri ve şahitleri

olacağı fikrine dayanır. İsa Mesih bu krallığı Yahova şahitleriyle birlikte bin yıl yönetecektir. Bu süre içinde insanlık Hz. Âdem'in ilk günahından daha önceki hale dönecektir. Bunlar kendileri dışındaki inançları sahte olarak görürler. Kuran'ı ve Hz. Muhammed'i kabul etmezler. Kan ve organ nakline karşıdır. Sistemli ve ısrarcı bir misyonerlik faaliyeti yürütürler. Her gün tek tek veya gruplar halinde ev ev dolaşarak inançlarını yaymaya çalışırlar. Genelde vaaz ederek, anlatarak ve kitap, broşür dağıtarak bu işi yaparlar. Bunların ülkemizdeki misyonerlik faaliyetleri 20. yüzyılın başında başlamıştır. Bu dönemde İzmir'de, Yahavo şahitlerinin Tarassut Kulesi adlı dergisi etkili oldu. Önceleri Ermeni ve Rum vatandaşlarımıza yönelik çalışmalar yaparken süreç içinde Müslüman Türkler arasından az da olsa taraftar bulmuştur.

Odaklan !..

Laiklik, devlet ile din işlerinin birbirinden ayrı olması; devletin, din ve vicdan özgürlüğünün tesis edilmesi için tarafsız olması demektir. Bu bakımdan laikliğin esası, din ve vicdan özgürlüğünün korunmasıdır. Ülkemizde laiklik ilkesi zaman zaman iç ve dış tehditlerle maruz kalmaktadır. Bunlardan biri Kuran'ın ve sünnetin temel prensiplerinin dışına çıkarak aşırı dinî yorumları benimseyip onları başkalarına dayatmaya çalışan gruplar, değeri ise yürütülen misyonerlik çalışmalarıdır.

ÜNİTE -1 - TEST

1. I. Din Sosyolojisi
II. Din Fenomenolojisi
III. Arkeoloji
IV. Filoloji
Dinler tarihi dinleri incelerken yukarıdaki bilim dallarından hangilerinden yararlanır?
A) I ve II B) II ve IV
C) I, II ve III D) I, III, IV
E) I, II, III ve IV
2. **Diğer dinleri öğrenmenin İslam açısından önemiyle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?**
A) İslam'ın açıklamakta eksik kaldığı dini konulara makul cevaplar bulma
B) Misyonerlik faaliyetlerini tanıma ve bunlara karşı önlem alabilme
C) İslam'a karışmış hurafeleri ayırt edebilme
D) Din hizmetlerini daha verimli hale getirme
E) Diğer din mensuplarını tanıma, anlama ve kendi inancımızla mukayese etme

3. I. Din tanrıya dayanırken mitoslar insan hayalinden ve dinden beslenir.
II. Gerek dinler gerekse mitoslar insanı psikolojik olarak rahatlatır
III. Dinde tanrı mücerret iken mitoslarda müşahhas bir varlık olarak görülür

Din ve mitos arasındaki ilişki açısından yukarıdaki yargılardan hangileri doğrudur?

- A) Yalnız I
B) Yalnız III
C) I ve II
D) II ve III
E) I, II ve III

4. “Tanrı’yla uğraşan” anlamına gelen bu isim, Hz. Yakup’un lakabıdır. Yahudi kutsal metninde anlatıldığına göre Hz. Yakup Tanrı’yla güreşip yenilemeyince kendisine bu unvan verilmiştir. Kuran’da da bu kelimenin kullanıldığı görülür.

Parçada bahsedilen kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yehuda B) İsrail
C) İbrani D) Yakubi
E) Mesih

5. Yıllık ibadetler yıl içinde kutlanan bayram ve anma günlerinden oluşur.

Aşağıdakilerden hangisi Hıristiyanlıkta yıllık ibadetlerden değildir?

- A) Paskalya B) Hac Yortusu
C) Evharistiya D) Noel
E) Meryem Ana Günü

6. I. Uzlaştırıcı
II. Kapsayıcı
III. Kilise Merkezli

Bu yaklaşımlardan hangisi Hıristiyanlık’ın diğer dinlere bakışını yansıtır?

- A) Yalnız I
B) Yalnız III
C) I ve II
D) I ve III
E) I, II ve III

7. Günümüzde yaygın olan iki Yahudi mezhebinden biridir. Geleneksel anlayışı devam ettirirler. Onlara göre Tevrat, Tanrı’nın Musa’ya yazdırdığı ilahi bir kitaptır. Tevrat’ın ve din bilginlerinin tesis ettiği kurallar genel geçerdir. Mesih, bir gün gelecek ve Yahudilerin özlemleri bekledikleri mabet yeniden inşa edilecektir.

Parçada özellikleri verilen Yahudi Mezhebi hangisidir?

- A) Ortodoks Yahudilik
B) Ferisiler
C) Reformist Yahudilik
D) Sadukiler
E) Sabataycılar

8. “Mesih” kelimesi Kuran-ı Kerim’de hangi peygamber için kullanılmaktadır?

- A) Hz. Musa
- B) Hz. İbrahim
- C) Hz. Yusuf
- D) Hz. İsa
- E) Hz. Muhammed

9. Hinduizm’de inancı ölen insanın ruhunun, dünyada farklı varlık formlarında tekrar bedenlenmesini ifade eder. Bunun mahiyetini belirleyen faktör, kişinin dünyadayken yaptığı iyi veya kötü amelleri/ davranışları anlamına gelen’dır. Hinduların asıl amacı doğum-ölüm çarkından ve bunun neden olduğu her türlü acıdan kurtulma anlamına gelen’ya ulaşmaktır.

Parçada boş bırakılan yerleri tamamlayan ifadeler hangi seçenekte sırasıyla verilmiştir?

- A) Avatar – Karma- Nirvana
- B) Samsara – Karma- Mokşa
- C) Varna – Samsara – Nirvana
- D) Samsara – Nirvana – Mokşa
- E) Avatar – Varna - Mokşa

10. Gurur Nanak’ın görüşleri etrafında oluşan bu din 16. yüzyılda Hindistan’da ortaya çıkmıştır. Tevhit ve eşitlik anlayışı hususunda İslam’dan etkilenmiş, öte taraftan Hinduizm’deki çok tanrıcılığa, putperestliğe ve kast sistemine karşı çıkmıştır. İslam ile Hinduizm karışımı bir din olup sinkretist (uzlaşmacı) ve millî bir karakter taşır.

Parçada söz konusu edilen din aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Cayinizm
- B) Şintoizm
- C) Budizm
- D) Sihizm
- E) Kadıyanilik

ÜNİTE 2: İSLAM MEZHEPLERİ TARİHİ

1. MEZHEPLER TARİHİ VE MEZHEPLERİN ORTAYA ÇIKIŞI

► TANIMI:

İslam Mezhepleri Tarihi, geçmişten günümüze değin siyasi ve itikadi nedenlere bağlı olarak ortaya çıkmış olan beşeri ve toplumsal yapıların doğdukları ortamı, doğuş sebeplerini, teşekkül süreçlerini, fikirlerini, mensuplarını, edebiyatını, yayıldığı bölgeleri, İslam düşüncesine katkılarını temel kaynaklardan hareketle zaman-mekân bağlamında ve fikir-hadise irtibatı çerçevesinde betimleyici metotla ve objektif olarak inceleyen bir bilim dalıdır.

Unutma !..

“Fırka”: İtikadi ve siyasi gayelerle vücut bulmuş fikirler ve şahıslar etrafındaki gruplaşmalardır.

“Mezhep”: Daha geniş bir anlama sahip olup inanç, ibadet ve muamelatla ilgili karşılaşılan meselelere çözümler üretmek için ortaya çıkan İslam düşünce ekollerinin tamamını ifade eder.

“Makalat”: Ehl-i Sünnet dışındaki fırka mensuplarının kendi görüşlerini açıklamak, mezhebini savunmak ya da başkalarının görüşlerini reddetmek amacıyla kaleme aldıkları küçük eserlere denir.

“Millet”: Çoğulu mileldir. Allah’ın peygamberler yoluyla, insanlara inanmaları için gönderdiği kitaplı dindir.

“Nihal”: İddia, mezhep gibi anlamları vardır. Bir din ve inanca yönelmek anlamlarında kullanılmıştır. İnanmadığı halde bir din ve inanç üzere olduğunu iddia eden kişilere verilen sıfattır.

► KONUSU VE AMACI

İslam Mezhepleri Tarihi, geçmişte ortaya çıkmış ve günümüzde yaşamakta olan mezhepleri inceler. Bu bağlamda mezhep ve akımların doğuş sebepleri, teşekkül süreçleri, doğdukları mekân ve coğrafya ile olan ilişkileri, yayıldıkları bölgeler, ne tür toplumsal yapılar ile başladıkları, temel fikir ve kavramları, oluşturdukları edebiyat, yaşadıkları iç bölünmeler, diğer dini ve siyasi oluşumlarla ilişkileri, günümüzdeki durumları, İslam düşüncesine katkıları ve haklarında yapılmış çağdaş araştırmalar İslam Mezhepleri Tarihi’nin üzerimde durduğu temel konulardır. Dolayısıyla söz konusu disiplin çeşitli mezhep, akım ve cemaatleri tüm yönleriyle araştırarak günümüz Müslümanlarının sahip oldukları değişik düşünce biçimlerinin daha iyi anlaşılmasını amaçlar.

Eş’ari’nin (v. 935) “Makâlâtü’l-İslamiyyîn”i, Abdülkâhir Bağdâdî’nin (v. 1037) “el-Fark beyne’l-Fırak”ı ve Şehristânî’nin (v. 1153) “el-Milel ve’n-Nihal”i; Mezhepler Tarihi edebiyatının önemli eserlerindedir. Bu alanda eser üreten müellifler arasında İbn Sa’d, Belâzurî, Yakûbî, Taberi, İbn Kuteybe, Zehebî, İbn Hacer, Câhız, Zurkân, Belhî, İsfehânî ve İbnü’n-Nedîm gibi isimler de vardır.

► YETMİŞ ÜÇ FIRKA RİVAYETİ

Hız. Peygambere nispet edilerek nakledin bir hadiste ümmetin yetmiş üç fırkaya ayrılacağı, bunlardan birinin cennete, diğerlerinin ise cehenneme gideceği rivayet edilmektedir. Cennete gidecekler, “kurtuluşa eren grup” anlamında “fırka-i nâciye” olarak nitelenmekte ve Hız. Peygamberin ve ashabının yolu üzere oldukları ifade edilmektedir. Bu rivayet sıhhat yönünden tartışılmış ve çeşitli yorumlara sebep olmuştur. Bir kısım yazarlar rivayeti reddederken, çoğunluk bu rivayeti esas alarak eserler yazmıştır. Özellikle yetmiş üç rakamını tamamlamak için yazarlar, aşırı zorlamalara gitmiş ve zaman zaman farkında olmadan çelişkilere yol açmışlardır. Söz konusu rivayet tarihi realiteyi göstermesi açısından önemlidir. Fakat içeriği itibarıyla istismara müsaittir. Bu yüzden her mezhep kendisinin kurtulan fırka olduğunu ileri sürmüş, kendi dışında kalanların ise dalalet üzere olduklarını iddia etmişlerdir. Bu bağlamda mezhepler kendileri için “ehl-i hak/istikamet, kendinden olmayanlar için de ehl-i batıl/dalalet tabirini kullanmışlardır.

Odaklan !..

Bid’at, “önceden olmadığı hâlde sonradan icat edilen şey” demektir. Bid’atçı, ayrılıkçı, dalalet yollarında dolaşan ve heva ve heveslerine tabi olan gruplar/kesimler, genellikle İslam dairesi dışında görülmez. Zira aynı kibleye yönelenler, küfür ile suçlanamaz.

► MEZHEPLERİN ORTAYA ÇIKIŞ NEDENLERİ:

- Her insanın düşünme ve yaşama biçiminin; tutum, huy, davranışının ötekinden farklı olması
- Allah’ın eli”, “Allah’ın yüzü”, “Allah’ın arşa istiva etmesi” gibi müteşabihat (manası açık olmayıp kapalı olan ve anlam benzerliği) olan konuların farklı yorumlanması
- İslam’ın farklı din ve kültürler arasında yayılması sonucu yeni Müslüman olan kimselerin, eski kültürel dokularını ve yaşam şekillerini belirli ölçüde muhafaza etmiş olmaları,

- d. Hz. Muhammed'in vefatı sonrasında dört halife döneminde ortaya çıkan halife seçimleri, Hz. Osman'ın idaresi sırasındaki olaylar ve Hz. Ali döneminde yaşanan Cemel ve Sıffin olayları.

Halife seçimleri konusunda yaşanan tartışmalar daha çok Şia'nın iddiaları doğrultusunda vuku bulmuştur. Hz. Peygamber'de sonra Hz. Ebu Bekir'in halifeliği konusunda toplumsal mutabakat sağlanmış ve Sahabe ona biat etmişken, Şia farklı bir iddia gündeme getirmiştir. Onlara göre Hz. Muhammed, Ğadîr-i Hum denilen yerde ashabını toplayarak, Hz. Ali'nin kendisinin vasîsi olduğunu bildirmiş ve Hz. Ali'nin halifeliğine işaret etmişti. Ancak ilk üç halife, onun hakkını gasp etmişlerdir. Hz. Osman döneminde ise ferihlerin durması gibi nedenlerle bazı kesim onun halifeliği bırakması gerektiğini gündeme getirdi. Hz. Osman'ın bu tür itirazları dikkate almadı. İsyancılar da sonunda onu şehit etti. Mezheplerin ortaya çıkmasında etkili olan sosyo-politik etkenlerden biri Cemel ve Sıffin savaşıdır. Hz. Aişe, Talha ve Zübeyr'in de aralarında bulunduğu bir kesim Hz. Ali'ye karşı birleşti. Talha ve Zübeyr gibi birçok sahabînin şehit olduğu Cemel Savaşı, Hz. Ali ve taraftarlarının lehinde sonuçlandı. Hz. Ali'nin gücünü ve otoritesini artırdı. Fakat Suriyeliler ve Şam valisi olan Muaviye b. Ebi Süfyan, Hz. Ali'nin halifeliğini tanımadı. Muaviye, Şam valiliğinin de vermiş olduğu güçle iktidarı Haşimîlere bırakmamak için yoğun bir mücadele başlattı. Bu durum Sıffin ovasında Muâviye ile Hz. Ali'nin ordusunun karşı karşıya gelesine yol açtı. Sorunun çözümü için iki hakem tayinine karar verildi. Fakat Hz. Ali'yi hakeme başvurulması için zorlayan bir grup, daha sonra bu görüşünden vazgeçerek, hakeme rıza gösterdiği için onu tekfir etti. Olaylarda her iki taraftan binlerce Müslümanın hayatını kaybetti.

BİLGİ NOTU !

Müslümanlar, Cemel ve Sıffin savaşlarında itibaren bu çatışmalara sebep olanlar ile bu savaşlarda ölen ve öldürülenlerin hem dünyada hem de ahiretteki dinî durumlarını sorgulanmaya başladı. Tartışmalar daha çok imâmet, iman, küfür, fisk, zulüm, büyük günah ve iman-amel ilişkisi gibi konular etrafında yoğunlaştı. Bu tartışmalar Haricîlik, Mürcie, Şia ve Mutezile gibi çeşitli itikadî ve siyasî ekollerin ortaya çıkmasıyla sonuçlandı.

2. ORTAYA ÇIKAN İLK MEZHEPLER

► HARİCİLİK

Haricîler, ilk olarak 657–8 yılında Sıffin Savaşında ortaya çıkan ve Hz. Ali'den ayrılan Haricîler, ne Ali'nin ne de Muaviye'nin tarafında yer almışlardır. Her iki kesimi de tekfir ederek yeni bir siyasî oluşum meydana getirmişlerdir.

Temel Özellikleri ve Görüşleri:

- Hariciler kendi görüşlerini benimsemeyen, Hz. Ali ve Hz. Osman'ı tekfir etmeyen ve lanetlemeyen Müslümanları küfürle suçlamışlar ve katletmişlerdir.
- Haricîler, devlete karşı çıkardıkları isyanlar ve kendilerinden olmayan Müslüman halka yönelik şiddet eylemleriyle tanınmışlardır.

- c. Halifelik için Kureyşli olma şartını kabul etmemişler, her Müslüman'ın hakkı olduğu konusunda ittifak etmişlerdir.
- d. Haricîlerin tamamına yakını Nehrevân'da, Hz. Ali'nin ordusu tarafından öldürülmüş olsa da Emevîler döneminde Hâricî isyanları devam etmiştir.
- e. Kurucu liderlerine nispetle, İbaziyye, Muhakkime el-Ula, Ezarika, Necedât ve Sa'lebiyye gibi alt kollara ayrılmışlardır.
- f. Abdullah b. İbâd'ın kurucusu olduğu İbaziyye, diğer Haricîlerden farklı olarak, dinî hükümler konusunda daha esnek ve kendileri dışındaki Müslümanları dışlayıcılıktan daha uzak bir tavır geliştirmişlerdir. Devlet başkanı belirlemenin dinî bir görev olduğunu dile getirmişlerdir. Allah'ın sıfatlarının zatından ayrı olmadığına inanmışlardır.

► MÜRÇİE

İslâm'ın ilk dönemlerinde ortaya çıkan ve uzlaşmacı fikirleriyle dikkat çeken siyasi ve itikadî bir firkadır. Abdullah b. Ömer'in hayatının sonlarına doğru (60/680) ortaya çıkmaya başlayan Mürciîler, Müslümanların, Haşimîler ve Ümeyyeoğulları etrafında iki gruba bölünmelerini hoş karşılamamışlar ve her ikisine de eşit mesafede durmaya çalışmışlardır. Onların bu tutumları, zamanla itikadî bir tavra dönüşmüştür.

Temel Özellikleri ve Görüşleri:

- a. Büyük günah işleyen de dâhil tüm Müslümanları iman dairesi içerisinde değerlendirmişlerdir.
- b. Daha çok fıkıhla meşgul olmuşlardır. İtikadi konulara fazla eğilmedikleri için itikadi tartışmalarda geri planda kalmışlardır.

Unutma !..

“Mürchie”, büyük günah işleyenlerin durumlarını

Allah'a bırakarak, onların cennetlik veya cehennemlik oldukları konusunda hiç bir fikir ortaya koymayan kişi ve toplulukların ortak adı olarak kullanılmıştır.

► KADERİYYE:

İnsanın irade, ihtiyar ve kudret sahibi bir varlık olduğu, Allah'ın bir müdahalesi olmaksızın fiillerini bizzat kendi gücüyle meydana getirdiğini savunan görüştür. Kader konusunu gündeme getiren ilk kişinin Emevi halifelerinden Abdülmelik b. Mervan döneminde Haccâc tarafından öldürülen Ma'bed el-Cühenî (v. 80/699), olduğu düşünülür. Kaderiyye inançları el-Cühenî'den sonra, Halife Hişam b. Abdülmelik döneminde Geylân ed-Dimeşkî tarafından daha sistemli bir biçimde savunulmuştur. Kaderiyye'ye zıt bir görüşe sahip olan Cebriyye kulun hiçbir gücünün, kudretinin olmadığını; tüm fiillerini yaratanın Allah olduğunu ileri sürmüştür. İnsanın yükümlülüğünü ve sorumluluğunu ortadan kaldırmıştır. Kaderiyye'nin, kulların fiilleriyle ve kaderle ilgili görüşleri hicri II. yüzyıl başlarında Vasıl b. Atâ' (Ö.131/748) tarafından kurulduğu kabul edilen Mutezile tarafından devam ettirilmiştir.

► MU'TEZİLE

İslam'ı savunma amacı ve çeviri faaliyetleri Müslümanları felsefi düşünceye sevk etmiştir. Bu gelişme, kelami-felsefi meselelerle tanınmış bir ekol olan Mu'tezile'nin teşekkülüne etki eden önemli faktörlerden biridir. İlk Mu'tezili fikirlerin öncü isimleri Vasıl b. Atâ, Amr b. Ubeyd'dir. Mu'tezile ekolünün teşekkülü ve sistemleşmesinde ise, Ebû'l-Hüzeyl Allaf, Nazzam, Bısr b. El-Mu'temir ve Cahız gibi bilginler önemli rol oynamıştır.

Temel Özellikleri ve Görüşleri:

- Ahirete ve metafiziğe ait bazı konuları akıl ile izah etmeye çalıştığı için akla kaldıramayacağı bir yük yüklemiştir.
- Yeryüzünde tevhibi savunan yegâne mezhebin kendisi olduğunu ileri sürmüştür.
- Adl kavramını, Allah'ın iyi (hasen) fiilleri işleme, kötü (kabih) fiillerin meydana gelmesinde etkisinin bulunmaması olarak izah etmiştir.
- Bir kimseye gelecekte bir faydanın ulaştırılacağını veya ondan bir zararın giderileceğini bildiren habere Va'd, birisinin ileride zarar göreceğini veya bir faydadan mahrum bırakılacağını bildiren habere ise va'id denmiştir. Dolayısıyla Allah'ın va'd ve va'idinde durmaması veya verdiği haberin gerçekleşmemesi diye bir şeyin söz konusu olmadığını savunmuştur.
- Büyük günah işleyen kişinin, küfrü gerektiren bir inkârda bulunmadığı müddetçe kâfir olmadığını dile getirmiştir. Fakat böyle kimsenin işlediği günah sebebiyle imanda kalamayacağı için bu ikisi arasında bir yerde bulunduğunu ileri sürmüştür.
- Her Müslümanın temel görevlerinden birisinin insanlara iyiliği emretmesi ve onları kötülüklerden sakındırması olduğunu bildirmiştir. Sapıklık içinde olanların hidayete ermesi ve İslam'a zarar vermek isteyenlerin önüne geçilmesi için bunun elzem olduğunu savunmuştur.

► 3. EHL-İ SÜNNET VE'L-CEMAAT

► EHL-İ SÜNNET VE'L-CEMAAT

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat, Hz. Muhammed ve ashabının dini uygulamalarına uyan ve ondan ayrılmayan kimselerdir. Bu tabir, sözü edilen özelliklere haiz ilk dönem Müslümanların dini anlama, açıklama ve yaşama biçimini belirtmek için kullanılmıştır. Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat kavramı Haricî, Şîî, Mutezili, Mürcîî olmayan Müslüman grupları tanımlamak için hicrî üçüncü asırdan itibaren kullanılmıştır. Ehl-i Sünnet zihniyetinin çekirdeğini oluşturan şahsiyetlerin başında Hasan Basrî (v. 110/728) gelir. Kendisinden itibaren sistemleşmeye başlayan Ehl-i sünnet akaidi, hicri 2 ve 3. Yüzyıllarda bir taraftan İmam Mâlik (v. 179/795), İmam Şâfiî (v. 204/819) ve Ahmed b. Hanbel (v. 241/855) gibi Ehl-i hadis âlimlerinin oluşturduğu kesimce; diğer taraftan da Ebû Hanîfe (v. 150/767) ve öğrencilerince temsil edilmiştir. İlk grup itikadi konularda naslara sınıksız bağlanmayı zaruri ve yeterli görmüşken ikincisi nasları esas almakla birlikte itikadi meselelerin akıl ilkeleriyle desteklemesi gerektiğini savunmuştur. Ehl-i Sünnet, sonraki

süreçte Maturidilik ve Eş'arilik şeklinde iki ana ekole ayrılmıştır. Bu süreçten itibaren Ehl-i Sünnet ve'l Cemaat kavramı, kelami ve siyasi görüşleri ile sistemleşmiş, belli toplumsal yapı veya yapılar karşılık olarak kullanılmıştır. Ehl-i Sünnet, günümüzde Müslümanların yaklaşık % 90'ını oluşturmaktadır.

► EHLİ HADİS VE SELEFİLİK

“Ehlu'l-Hadis”, “Ehlu's-Sunne” veya A'shâbu'l-Hadis” adıyla bilinen Hadis Taraftarları, hadis ve sünnete dayalı bir anlayışı hâkim kılmaya çalışan bir düşünce ekolu olarak hicri II./VIII. asrın ortalarında ortaya çıktı. İbrahim en-Nehaî, Amir eşŞa'bi, Zührî ve Katade bu şahsiyetlerdendir. Bu ekol Haricî, Mürciî ve Mu'tezile'nin aşırı fikirlerine, yabancı kültür ve felsefi fikirlere bir tepki olarak doğmuştur. Bu ekol, Hz. Peygamber'e kadar uzanan sünnet ve hadislerin yeniden hayata geçirilmesiyle İslam toplumundaki yozlaşmadan kurtulmanın mümkün olabileceğine inanmıştır.

Hadis Taraftarları, İslam'ın iman, ibadet, ahlâk ve diğer alanlarını birbirinden ayırmaksızın ele alma eğilimindedirler. Onlara göre iman; söz, niyet ve ameldir. İman, İslam'dan başka bir şeydir. Ameller imanın bir parçasıdır, artar ve azalır. Hayır ve şer, Allah'ın kazası ve kaderiyedir. Her yaratılmışın bir eceli vardır. Kitap ve Sünnet'te her ne emredilmişse uyulur, her ne yasaklanmışsa ondan kaçınılır. Dinin önderlerinden olan selefe ittiba edilir. Bu ekol genellikle Hanbelî mezhebine mensup Müslümanlardan oluşuyordu. Maliki ya da Şafii olup Eş'ari kelim okulunu izlemeyenler de bu grup içindeydi. Selefiler, bütün görüşlerinin Ahmed b. Hanbel'e dayandığını ileri sürmüşlerdir. Selefiye ekolü, hicri 8. yüzyılda İbn Teymiyye (v. 728/1328) tarafından tekrar canlandırılmıştır.

Odaklan !..

Ehli Hadis, hicri 4. yüzyıldan itibaren, daha çok Selefiyye adı altında kendini konumlandırmıştır. Selefi düşünceler, hicri 12. yüzyılda Muhammed b. Abdülvahhâb (v. 1206/1792) tarafından Arap yarımadasının merkezinde Necd bölgesinde Vehhâbiyye adı altında yeniden güçlü şekilde seslendirilmiştir. Hadis Taraftarlığı günümüzde Selefilik adı altında yayılmaktadır.

► ASHAB-I REY VE KELAM MEZHEPLERİ

Ashab-ı Rey: Rey Taraftarları, II./VIII. asrın ortalarında, Irak merkezli Ebû Hanîfe'nin öncülüğünde sorunları çözmeye aklı önemli bir nüfuz alanı tanıyan bir ekol olarak ortaya çıkmıştır. Re'y Taraftarlarının önderi olan Ebû Hanîfe, Ehl-i Sünnet'in itikadi görüşlerinin şekillenmesinde oldukça etkili olmuştur. O, dört büyük fikhî mezhepten birisi olan Hanefiliğe adını vermiş olan bir âlimdir. Daha sonra teşekkül eden Ehl-i Sünnet'in en önemli kolu olan Maturidilik, Ebû Hanîfe'den gelen bir çizgi üzerinde vücut bulmuştur.

Eş'arilik: Ebû'l-Hasan el-Eşarî'nin fikirleri etrafında oluşmuş kelâmî bir düşünce ekolüdür. Eşarilik, Bakillânî, Cuveynî, Gazzalî, Fahreddin Razî, İcî, Cürcânî gibi âlimlerle güçlendi. Eş'arilik, Irak'ta, İran, Suriye, Mağrip, Mısır, Yemen'de, Nisabur, Belh, Herat, Isfahan, Merv, Basra ve Musul'da yayılmıştır.

Unutma !..

Selefiyye'nin takip ettiği genel prensipler şunlardır:

- Tasdik: Kur'an ve Sünnette yer alan Allah'ın isim ve sıfatlarını olduğu gibi kabul etmedir.
- Takdis: Allah'ı, layık olmadığı isim ve sıfatlardan tenzih etmedir.
- Aczi itiraf: Müteşabihatın bilinmesinde aczin ifade edilmesidir.
- Sükût: Cahilin müteşabihat hakkında soru sormaması, âlimin de bu çeşit sorulara cevap vermemesidir.
- İmsak: Müteşabih ayetleri tevil etmemedir.
- Keff: İtikaden şüpheli meseleleri kalbe dahi getirmemedir.
- Marifet ehline teslim: Müteşabihat hakkında Nebî ve ashabının açıklamalarına tabi olmaktır.

Temel özellikleri ve görüşleri şunlardır:

- Allah'ın zatıyla kaim olan ezeli sıfatları vardır ve onlar yaratılmış değildir.
- Kuran-ı Kerim Allah'ın kelimidir ve mahlûk değildir.
- Allah ahiret gününde müminler tarafından görülebilecektir.
- Allah'ın varlığını bilmek akıl ile değil, şeriat yoluyla vaciptir.
- İnsanların bütün fiillerini yaratan, ecel ve rızıklarını takdir eden Allah'tır. İnsan ise bunu kesb eder.
- Allah, kullarını güç yetiremedikleri şeylerle mükellef kılabilir.
- İman, bilgi ve kalp ile tasdiktir. Ameller imanın asıl rüknü değildir.
- İyi ve kötü, güzel ile çirkin akılla değil vahiyle bilinebilir.
- Büyük günah işleyen günahkâr olur ama imandan çıkmaz. Tövbe etmeden ölürse, durumu Allah'a kalmıştır.
- İmamet nas ve tayin ile değil, ittifak ve seçimle olur. İmamlar masum değildir.

Maturidilik: Mansur el-Maturidi'nin (v. 333/944) fikirleri etrafında oluşmuş kelami bir düşünce ekolüdür. Bu ekol, dini konularda ne hadi taraftarları gibi nakli öncelemiş ne de Mutezile gibi akla öncelik vermiştir. İki arasında orta bir yol tercih etmiştir. İmam Maturidi, İmam Azam Ebu Hanife'nin fikirlerini sistemleştirmiş ve daha sonra Ehli Sünnet adıyla meşhur olacak itikadi bir yapıya büründürmüştür. Matüridiyye'nin ekolleşmesi, Ebû'l-Muîn en-Neseî (v. 508/1111) ile olmuştur.

Temel özellikleri ve görüşleri şunlardır:

- Allah'ın zatî ve subutî bazı sıfatları vardır. Bu sıfatlar, Allah'ın kendisi de değildir, ondan başka bir şey de değildir.
- İnsanın akıl yoluyla Allah'ın varlığına ulaşması vaciptir.
- İmanın asıl unsuru kalp ile tasdik etmektir. Dilin ifadesi ise kalpteki imanın anlatılmasına ilişkin bir araçtır.
- Ameller imanın bir parçası değildir. Onları terk etmekle veya günah işlemekle

- iman azalmaz. Büyük günah işleyen imandan çıkmaz.
- Kur'an Allah'ın kelâmıdır. Kelâm, Allah'ın zatî ile kaim olan ezeli bir sıfattır.
 - İnsanın fiilleri, yaratma yönünden Allah'a, kesb (kazanma) yönünden insana aittir. İnsan bütün fiillerinden sorumludur.
 - İnsan bir işi yapmaya azmettiği zaman, Allah bu fiilin gerçekleşmesi için kudret yaratır; insan da bu kudretle o fiili gerçekleştirir.
 - Kabirde sorguya çekilme, azap veya nimet görme, ahad hadislerle sabittir. Buna işaret eden ayetler de vardır. Kabir hâllerini, dünya hayatı ve şartlarına benzetip inkâr etmek doğru bir tavır değildir.
 - Allah'ın ahirette müminler tarafından görülebileceği, naklî ve aklî delillerle sabittir.

BİLGİ NOTU !

İmam Eş'arinin Eserleri, “el-İbane an usûli'd-diyâne, el-Lum'a fi'r-reddi alâ ehli'z-zeyği ve'l-bid'a, Makâlâtü'l-İslamiyyîn”dir.
Ebû Mansur Maturidî (v. 333/944) nin günümüze ulaşan eserleri, “Kitâbü't-Tevhîd” ve “Te'vilâtü'l-Kur'an”dır.

4. ŞİİLİK

► ORTAYA ÇIKIŞI VE KÖKENİ

Şia, Arapça bir kelime olan sözlükte, “peşinden gitmek, taraftar olmak, ayrılmak, firkalaşmak” gibi anlamlara gelir. Şia tabiri ilk zamanlar daha çok Hz. Ali ve soyunun haklarını arayan, onlara yardım eden taraftarlar anlamında kullanılmıştır. Bir mezhep adı olarak Şia, Ali b. Ebî Talib'i Hz. Muhammed'den sonra insanların en faziletlisi olarak kabul edip onun nass ve tayinle imam olduğuna, ondan sonra imametin kıyamete kadar Ali'nin soyunda devam edeceğine inanan toplulukların ortak adıdır. Şia'nın doğuşunu hicri I. asrın sonları II. asrın başlarıyla tarihlemek mümkündür. İmamet nazariyesinin oluşumu ve kelami bir sisteme kavuşması ise daha sonra gerçekleşmiştir. Şiilik içerisinde yaşanan görüş ayrılıkları neticesinde zaman içerisinde değişik kollar ortaya çıkmıştır.

Şiiliğin Ana Kolları

Zeydiyye: Şia'nın bir kolu olan Zeydiyye, İmamiyye fırkasının dördüncü imamı Ali Zeynelabidin'in oğlu Zeyd'i imam kabul ederler. Karizmatik liderci din anlayışının hâkim olduğu Zeydiyye, siyasî-itikadî nitelikli bir firkadır. İmamet kendi hakları olduğuna inanan ve iktidarı ele geçirme politikası güden Zeydîler, Taberistan ve Yemen'de belli ölçüde hâkimiyet kurmuşlardır. Zaman içerisinde güçleri zayıflamış olsa da günümüzde bu ekol, Kuzey Yemen bölgesinde hâkim unsur olarak varlığını sürdürmektedir.

Temel İnançları:

- İnsan, aklıyla Allah'ı bilmekle mükelleftir. İnsan aklı eşyanın iyi ve kötü (husun-kubuh) vasfını bilebilir.
- Hz. Peygamber, sağlığında isim vererek ve şahıs belirterek yerine bir imam tayin etmemiş ve vasiyette bulunmamıştır.
- Allah, küfrü, zulmü ve adaletsizliği yaratmaz, insanlara sadece iyiliği ve itaati emredip kötülüğü yasaklar ve insanı kendi fiilinde serbest bırakır.
- Allah, müminleri ebedî cennetle ödüllendirecek, inkârcıları ise yine ebedî cehennemde kalmakla cezalandıracaktır. Büyük günah işleyen mümin tövbe etmediği takdirde ebedî olarak cehennemlidir.
- İmamet, Ali-Fatıma soyundan gelen, bizzat imametini ilan ederek mücadeleye girişen, âlim, zahid ve cesur kimselerin hakkıdır.

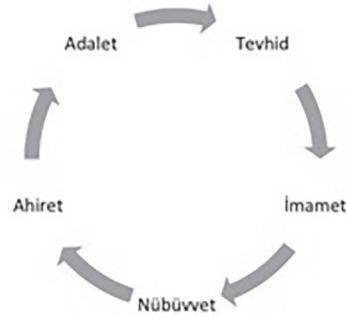
İsmâiliyye: İmametın Cafer es-Sadık (148/765)'tan sonra en büyük oğlu İsmail ve soyundan gelenlerin hakkı olduğunu ileri sürerler. Bu ekol, Muhammed b. İsmail'den sonra gizli imamlar yoluyla davet faaliyetlerini sürdürmüştür. Özellikle İran, Horasan-Maveraünnehir, Yemen ve Kuzey Afrika gibi bölgelerde yoğunluk kazanmışlardır. İsmaililik içerisinde ilk ayrışma, Dürzilik hareketinin ortaya çıkmasıyla; ikincisi ise, Fatımî halifelerinden el-Mustansır'ın ölümü ile birlikte bu ekolün, Nizâriyye ve Müsta'liyye şeklinde iki ana kola ayrılmasıyla yaşanmıştır. Nizârî imamları, 46. İsmailî imamı Hasan Ali Şah'tan itibaren Ağa Han unvanı ile anılmışlardır. Günümüzdeki Nizârî İsmailiyye'nin lideri 49. imam olan Kerim Ağa Han'dır İsmaililere göre yeni bir şeriat getiren her peygamberle beraber gönderilen dinin zahirî yönü değişirken, sonsuz ebedî hakikatleri ihtiva eden dinin batınî yönü değişmeden kalır. İsmaililer'de velayet ya da imamet en önemli iman esasıdır. İman, ancak zamanın imamına bağlanmakla gerçekleşebilir.

İmamiyye: İmamiyye, Hz. Peygamberin vefatından sonra Hz. Ali ve sırasıyla onun iki oğlu ile torunlarını Allah'ın emri, Peygamber'in tayini ve vasiyeti ile meşru imam kabul eden ve böylece on iki imama inanmayı dinin asıl rükünlerinden biri olarak görenlerin mezhebidir. Bunlara, on iki imama inanma esas olduğundan "İsnâ aşeriyye" (onikiciler) ve hem itikad hem de ibadet ve muamelatta İmam Sadık'ın görüşlerine dayandıklarından dolayı da "Caferiyye" denilir. Günümüzde Şiilik denildiği zaman özellikle bu ekol anlaşılır.

İmâmiyye'yi diğer mezheplerden ayıran en önemli husus İmâmettir. Bu ekole göre yeryüzü masum bir imamdan yoksun olamaz. Allah ve Rasulü, insanlığı yönetme yetkisini Ehl-i Beyt mensubu 12 İmam'a nas ve tayinle vermiştir. On ikinci imam Muhammed Mehdî ölmemiştir, kıyamet kopmadan önce gelerek dünyada zulme ve adaletsizliğe son verecektir. İmamlar masumdur, ilahî bir ilme sahiptirler.

On İki İmam

1. Ali b. Ebî Tâlib
2. Hasan b. Ali
3. Hüseyin b. Ali
4. Ali b. Hüseyin Zeyne'l-Âbidîn
5. Muhammed el-Bâkır b. Ali Zeyne'l-Âbidîn
6. Cafer es-Sâdık b. Muhammed el-Bâkır
7. Mûsâ el-Kâzım b. Cafer es-Sâdık
8. Ali er-Rızâ b. Mûsâ el-Kâzım
9. Muhammed Cevâd et-Takî b. Ali er-Rızâ

5. NUSAYRILIK, DÜRZİLİK, YEZİDİLİK

Nusayrılık, Dürzilik ve Yezidilik mezhepleri, İslâm düşüncesinin klasik döneminde ortaya çıkan belli başlı düşünce ekollerindedir. Bunlar dinî, siyasî, coğrafi ve kültürel etkenlere bağlı olarak tarihsel süreçte farklılaşmışlardır.

Nusayrılık, Muhammed b. Nusayr en-Nemirî'nin kurduğu ve Hamdân el-Hasîbî'nin sistemleştirdiği bir ekoldür. Şîfî fırkalarında görülen ulûhiyet, peygamberlik ve mehdilik anlayışı, dini konulardaki bilgisizlik, Hıristiyan kültürü, siyasi otoritenin olmaması gibi nedenler Nusayri inancının şekillenmesinde etkili olmuştur. Kutsal kitapları "Kitabü'l Mecmu"dur. Burada Ali'nin ilahlığı, kelime-i şehâdet, mânâ-isim-bâb üçlemesi ve yaratılış nazariyesine ilişkin inançları yer almıştır. Buna göre, Allah olan Ali, kendi nurundan Muhammed'i, Muhammed de Selman el-Farisî'yi yaratmıştır. Fakat Nusayrılık'teki ulûhiyet iddialarını Batînilik çerçevesinde anlamak daha uygundur. Üstü kapalı da olsa Tevhit gerçeği Nusayrılık'te de mevcuttur. Yaratılış nazariyesi ise tenasüh ve hulul anlayışı çerçevesinde şekillenmiştir. Nitekim ruhun, ölümle bedenden ayrıldıktan sonra yeni bir canlının bedenine girdiği ve kötülükten arınıncaya kadar dünyaya farklı inançlara mensup bedenlerde gelmeye devam ettiğine inanılır. Günümüzde mezhep, çoğunlukla Suriye'nin Lazkiye ve Cebel-i Ensariyye'de, Lübnan'ın kuzey bölgesinde, Türkiye'de Antakya, Adana, Mersin, İskenderun ve Tarsus civarında on bin civarında mensubuyla varlığını sürdürmektedir.

Dürzilik:

- XI. yüzyılda İsmailîyye mezhebi içinde önceki dinlerin nesh edildiği ve Fatımî halifesi Hâkim Biemrillâh'ın tanrı olduğu iddiasıyla zuhur etmiştir.
- Davetin fikri boyutunu sistematik hale getiren ve örgütsel kurumsallaşmayı sağlayan kişi, Mısır'da tartışma oturumlarına katılan ve kaleme aldığı risalelerle Hâkim'in imamlığını ve tanrılığını savunan Hamza b. Ali'dir.
- Dürzilik, süreç içerisinde Muktenâ Bahaeddin'in belirlediği ilkeler çerçevesinde, mezhebe giriş ve çıkışın yasaklandığı kapalı bir toplum hâline gelmiştir.
- Bütün varlıkların kaynağı Allah'tır. Allah kendisini, daha iyi anlaşılabilmesi için beşer idrakine bir insan (nâsüt) şeklinde birçok kez göstermiştir.

- Temel inançlar; emri tanımak, beş hududu ve yedi esası bilmek ve onlara hürmet etmektir. Dürziliğin temel inançları arasında yer alır.
- Ruh ölmez, bir cisimden bir başka cisime geçerek beden değiştirir.
- Hamza b. Ali'nin kâleme aldığı ve Dürzî bilgilerin elinde bulunan Resa'î-lü'l-hikme veya el Hikmetü'sşerîfe adlı eserler kutsal kitaplar olarak kabul edilir.
- Günümüzde 450.000 civarında nüfzü olduğu tahmin edilen Dürziler, Lübnan'ın dağlık bölgelerinde, Suriye, Filistin, İsrail ve Ürdün'de ve bazı Batı ülkelerinde dağınık topluluklar hâlinde yaşamaktadır.

BİLGİ NOTU !

Yedi esas; doğru sözlü olma, iman kardeşlerini koruma ve yardımlaşma, önceki tüm ibadetlerin ve dinsel inançların terk edilmesi, İblîs'i ve bütün şer güçleri tanımama, Hâkim'in tek Tanrı olduğuna inanma, Hâkim'in buyruk ve fillerine rıza gösterme, açık ve gizli onun ilahî iradesine teslim olma

Yezidîlik:

- Yezidîlik, Emevi soyundan gelen Şeyh Adiy b. Müsafir'e nispet edilir. Bu ekol, Şîî'lerin Yezid b. Muaviye'yi lanetlemelerine karşı tepkisel bir hareket olarak oluşmuştur.
- Kutsal kitapları Kitabü'l-cilve (Tecelli Kitabı) ve Mushaf-ı reş (Kara Kitap)'tir. Bunlarda Melek Tavus'un üstün nitelikleri ve görevleri yaratılışla ilgili teoriler ve Yezidîlere dair geçmişte yaşanmış olaylar yer alır.
- Yezidîliğe göre Tanrı, dünyanın sadece yaratıcısıdır. En büyük melek olan Melek Tavus ise dünyanın koruyucusu ve yöneticisidir.
- Yezidî inancına göre ölümden sonra beden toprağa karışır ve toz olur. Ruh ise ölümsüzdür ve başka bedenlere geçerek varlığını sürdürür.
- Ölümden sonra bir yaşam, cennet veya cehennem inancı yoktur. İnsanların cezalandırılması veya mükâfatlandırılması bu dünyada olur.
- Yezidîler, yeni doğan çocuklarını Adiy b. Musafir'in Lâleş'teki türbesi çevresindeki zezem dedikleri suya üç kere daldırarak vaftiz ederler.
- Yezidîlik'in, inanç ve uygulama yönünden çeşitli dinlerden izler taşıdığı görülür.
- Yezidîler günümüzde Suriye, İran, Gürcistan, Azerbaycan ve Irak'ta; ülkemizde ise Güneydoğu Anadolu bölgesinde yoğunluklu olarak yaşamaktadırlar.

6. ALEVİLİK VE BEKTAŞİLİK

Alevî, Hz. Ali'yi öven ve seven, ona mensup ve bağlı demektir. Alevîlik ise Hz. Muhammed'den sonra Hz. Ali'nin Allah ve Hz. Peygamber tarafından halifelîğe tayin edildiğine inananlar anlamına gelir. Bektaşîlik ise Hacı Bektaş Veli'ye bağlı olan ve onun izinden gidenlerin oluşturduğu yolun adıdır. Dolayısıyla Alevîlik-Bektaşîlik

düşüncesinin kurucusu Hacı Bektaşî Veli'dir. Onun etkilendiği şahıs ise Hoca Ahmet Yesevi'dir. Moğol istilalarının da etkisiyle Hacı Bektaşî Veli, Anadolu'dan Balkanlara uzanan tasavvuf yorumun öncüsü olmuştur. Rum Abdallarının gayretiyle Hacı Bektaşî Veli'nin öğretileri yayılmıştır. Alevilik ve Bektaşilik, göçebe yahut yarı göçebe toplulukların önceki inançlarını İslam'la bağdaştırmaları sonucu zuhur etmiş bir yapıdır. Bu yapı eski Türk inanç ve geleneklerinden, tasavvufi düşünceden, İsmaili etkiye bağlı olarak kısmen batınî

anlayışlardan, Zerdüştilik, Hurûflik ve İsnâaşeriyye'ye ait unsurlardan izler taşır. Yeniceriliğin lağvedilmesi Bektaşiliğin etki alanının azalmasına yol açmıştır. Günümüzde Alevilik ve Bektaşilik dernekleşmiştir. Hacı Bektaşî Veli inanç, ibadet ve ahlaka ilişkin görüşlerini Makalat adlı eserinde "dört kapı kırk makam" ilkesi çerçevesinde izah eder.

Dört Kapı Kırk Makam

Şeriat Kapısı	Tarikat Kapısı	Marifet Kapısı	Hakikat Kapısı
İman etmek	Tövbe etmek,	Edepli olma	Açık gönüllü olmak
İlim öğrenmek	Mürit olmak	Bencillik ve kinden uzak durma	Kimseyi ayıplamak
İbadet etmek,	Saç, sakal, giyim ve kuşama dikkat etmek	Perhizkarlık	İyiliği esirgememek
Haramdan uzak durmak	Nefisle mücadelede pişmek	Sabır ve kanaat	Bütün varlıkları sevmek, bir görmek
Nikah kıymak	Hizmet etmek	Haya	Birliğe yönelmek ve yöneltmek
Çevreye zarar vermemek	Haksızlıktan korkmak	Cömertlik	Gerçeği gizlememek
Peygamberin emirlerine uymak	Ümitsizliğe düşmemek	İlim	Seyrüsülük
Şefkatli olmak	Hırka, zenbil, seccade, tespih taşıyıp ibret almak	Hoşgörü	Sır saklamak
Temiz olmak	Nasihat, kanaat ve muhabbet ehli olmak	Kendini bilme	Münacaat
İyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmak	Aşk ve şevk duymak, alçakgönüllü olmak	Marifet	Tanrı'ya kavuşmak

Alevilik-Bektaşilik geleneğinde, Allah sevgisi kişinin kendisini bilmesine bağlıdır. Hakikat makamı, Allah sevgisine dayandığından tek amaç Allahın sevgisini kazanmaktır. "Hak-Muhammed Ali" ifadesinde ikinci sırada Hz. Peygamber yer alır. Hz. Muhammed peygamber olarak kabul edilir ve hem kendisine hem de ehl-beytine (ailesine, evine) salat ve selam getirilir. Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin soyundan gelenler de sevilir. Muharrem ayında on iki gün oruç tutulur, orucun bittiği son akşam cem ayini yapılır.

Alevilik-Bektaşılık'te Hz. Ali ile başlayıp İmam Mehdi ile son bulan on iki İmam çok önemlidir. Bunlar masum kabul edilirler ve dini konularda rehber olarak görülürler. Bu gelenekte dikkat çeken bir diğer kavram iki kişinin birbiriyle yol arkadaşlığı/kardeşliği kurması anlamına gelen “musahiplik”tir. Bu uygulama, hicretten sonra Hz. Muhammed'in Hz. Ali ile kardeş olduğunu ilan etmesi olayına dayandırılır. Musahiplik geleneğine göre musahip olacaklar yaş, yaşadıkları muhit gibi konularda birbirine yakın olmalıdırlar. Bunlar birbirlerinden sorumludurlar ve her konuda birbirlerine danışıp güvenirler.

Cem Töreni ile ilgili bazı uygulamalar:

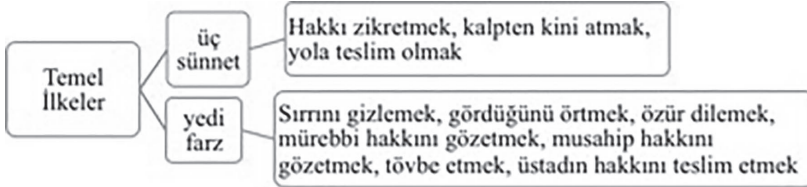
- Dedeler ve babalar liderlik yapar.
- Ozanlar tarafından bağlama çalınır.
- Ehli Beyt, On iki İmam ve Kerbela ile ilgili mersiyeler, tevhid nefesleri ve dualar okunur.
- Semah dönülür, kurban kesilir, lokmalar dağıtılır.
- Dargınlar barıştırılır, kardeşlik vurgusu yapılır.
- Cemi yönetene “dede”, onun olmadığında cemi idare edene “rehber”, cemdeki düzeni sağlayana “gözcü”, alanı aydınlatan görevliye “çerağcı”, cem esnasında deyiş vs. söyleyerek semahı idare edene “zâkir”, suyu dağıtana “sakka”, kurban/yemek işlerine bakana “sofracı”, semaha öncülük edene “pervane”, cemin başlayacağını haber verene “peyik”, cemin yapılacağı mekânı düzenleyene “iznikçi” denir.

BİLGİ NOTU !

Alevi-Bektaşi kültüründe Hz. Muhammed, Hz. Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin isimleri beş parmağtan oluşan el ile sembolize edilir. Bunun işlendiği levhaya, “Ali Pençesi Levhası” denir. Yine bu kültürde “tevilla” terimi söz konusu isimleri sevmeyi, onlardan şefaata ummayı; “teberra” terimi ise Yezid ve taraftarlarını sevmemeyi, onlardan uzak durmayı ifade eder.

Üç sünnet Yedi farz:

7. MEHDİLİK İNANCI

Tarih boyunca sosyal sarsıntıların ve bunalımların yaşandığı dönemler, daima karizmatik bir kurtarıcı fikrini ön plana çıkarmıştır. Beklenen kurtarıcı fikri, ilahi ve beşeri her bir dinde olmuştur. Yahudiler, tarihte gördükleri zulüm ve baskı yüzünden ve Ma-

betlerini kaybetmiş olmanın verdiği üzüntüyle Hz. Davud soyundan gelecek, onun gibi güç ve iktidar sahibi olacak bir Mehdi beklentisi içine girmişlerdir. Hıristiyanlar, Hz. İsa'yı mehdi olarak görmüşler ve onun ahir zamanda tekrar yeryüzüne inerek tanrısal krallığı kuracağına inanmışlardır. Hindular, tanrı Vişnu'nun dünyanın sonunda Kalki adıyla yeryüzüne gelerek bozulan düzeni (adhama) yeniden tesis edeceğini, Budistler de Maitreya adında bir kurtarıcının geleceğini telkin etmişlerdir. İslam'da ise mehdilik anlayışı, daha çok Şîî çevrelerce sahiplenilmiştir. Sünnî çevreler de sosyal ve siyasal şartlara bağlı olarak bundan zaman zaman etkilenmişlerdir. Şîîlik'te, beklenen on ikinci imamın temel vasıflarından biri mehdi olmasıdır. Dolayısıyla bu ekolde mehdilik bir inanç meselesidir. Sünnîlerde ise mehdilik bir inanç meselesi değildir.

Geçmişte olduğu gibi modern dönemde de kurtarıcı fikrini esas alan mehdici hareketler ortaya çıkmıştır. 18. asırdan itibaren İslam dünyasında mehdi inancına dayalı olarak Arap Yarımadasında Vehhabilik, Hint alt kıtasında Kadiyanilik ve İran'da Babilik-Bahailik öne çıkmıştır. İran'da Şahları'nın adaletsizlikleri ve baskısı altında ezilen insanlar, bu durumdan kendilerini çıkaracak bir kurtarıcı beklentisi içine girmişlerdir. İran'ın Ruslar, İngilizler ve Fransızlar tarafından işgal tehdidi altında olması da böyle bir beklentinin gelişmesinde etkili olmuştur. Buradaki Müslümanlar, Şia'daki mehdilik fikrini esas alarak söz konusu inançlarını desteklemişlerdir. Bu gelişmeler neticesinde İran'da Şirazlı Mirza Ali Muhammed Babilik adıyla bir hareket başlatmıştır. Daha sonra bunu Mirza Hüseyin Ali, Bahailik olarak devam ettirmiştir.

UNUTMAYALIM !..

Arap Yarımadasında "Vehhabilik", Hint alt kıtasında "Kadiyanilik" ve İran'da "Bahailik" modern dönemde mehdilik fikrine dayalı olarak ortaya çıkan önemli dini hareketlerdendir.

Hindistan'da ortaya çıkan mehdilik inancını tetikleyen birkaç sebep vardır. Birincisi İslam'ın Hint alt kıtasına girdikten sonra burada öteden beri yaşamakta olan çeşitli dini geleneklerle temas haline geçmiş olmasıdır. Müslümanlar pek çok hususta onları etkilediği gibi bazı noktalarda, kurtarıcı fikrinde olduğu gibi, onlardan etkilenmişlerdir. İkincisi ortaçağdan itibaren bu bölgede çeşitli Sünnî Sufî tarikatların da etkisiyle, kurtarıcı (mehdî) ve yenileyici (müceddid) fikrin yaygınlaşmış olmasıdır. Üçüncüsü Müslümanların, bu bölgede modern dönemde nüfuzları artan İngilizlere ve Hıristiyanlara karşı bakış açılarıdır. Nitekim İngilizlerin Hint alt kıtasını sömürgeleştirme faaliyetleri bölgede Müslümanlar arasında büyük bir hayal kırıklığına sebep olmuştur. Bütün bu siyasî, dinî ve toplumsal sıkıntılardan bunalan bazı Müslüman çevreler, kendilerini kurtaracak karizmatik önderler beklemeye başlamıştır. Müslümanları bu bunalımdan kurtarmak iddiasıyla Mirza Gulam Ahmet mehdiliğini ilan etmiştir. Bu iddiası belli bir karşılık bulunca, kıyamet kopmadan önce mehdi ve mesihin geleceğine dair rivayetlerden hareketle mehdilik, mesihlik, müceddidlik ve nebilik iddialarında bulunmuştur. Onun önderliğinde başlayan hareketin merkezi Pencap-Kadiyan olduğu için bu harekete Kadiyanilik adı verilmiştir.

8. ÇAĞDAŞ İSLAMİ AKIMLAR

Dünyanın farklı bölgelerinde Müslümanlar arasından çıkan bazı çağdaş mütefekkir ve ilim adamı, İslam dinini canlandırma ve yenileme teşebbüsünde bulundu. Böyle bir harekete girişenlerin temel hedefleri şunlardır: Dinin temel kaynaklarını baz alarak İslam'ı yeniden gündelik hayata entegre etmek, nakli ve akli ilimlerde yaşanan gerilemenin önüne geçmek, dini kurumları islah edip işlevselliğini artırarak ilerleme kaydetmek, Müslüman birliğini tesis etmek, yönetimi tekelcilikten kurtarıp şura kültürü geliştirmek, batıda yaşanan gelişmeleri takip edip olumlu yönlerinden istifade etmek, yabancı ideolojilerin açtığı tahribatın önüne geçecek çalışmalar yapmak, günümüz İslam dünyasındaki dini akımları ve fikirleri yakından takip etmek. Bu çerçevede günümüz İslam dünyasında zuhur etmiş ana dinî akımlar; gelenekçi, ıslahatçı veya modernist özellik taşır.

Vehhabilik, Muhammed b. Abdülvehhab (1703- 1787)'ın başlattığı dinî-siyasî bir harekettir. Tarftarları kendilerini Muvahhidûn (tevhidciler) adıyla anmışlardır. Vehhabilik ismi muhaliflerce verildi. Vehhabilik, Arabistan bölgesinde yayılma imkânı buldu. Osmanlıları uzun süre uğraştırmış olsalar da Mehmet Ali Paşa, 1813 yılında Mekke, Medine ve Taif'te bunların etkinliğini kırmıştır. Ancak, daha sonra İngilizlerin desteği ile devlet kuran Vehhabiler, 1927 yılında bağımsızlığını ilan etti. Vehhabi ideolojiyi benimseyen bu devlet, günümüzde Suudi Arabistan Krallığı olarak devam etmektedir. Nitekim Vehhabilik, Suudi Arabistan'ın resmî mezhebidir. Suudi Arabistan, Selefilik adı altında Endonezya, Malezya, Afrika'da, Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde, Balkanlarda ve Arap ülkelerinde bu mezhebi yaymaya çalışmaktadır.

Temel görüşleri:

- Tevhit, Allah'ı zatı, sıfatları ve ona yapılan ibadetler açısından birlemektir. Yani Allah'a ibadet doğrudan yapılmalıdır. Araya mürşid, şeyh, veli gibi araçlar koymamak gerekir. Tevhide bu şekilde inanmayanın malı ve canı helâldir.
- Allah'ın ayetlerinde ve Hz. Peygamber'in sünnetinde bulunmayan evliya kabri ve sakalı şerif ziyareti, mevlit ve kaside okuma, çalgı dinleme ve eğlenme gibi her çeşit dinî uygulama bidattir. Bu bağlamda mezar ve türbe yapmak, onlara adak adamak ve onları ziyaret etmek de kişiyi küfre götürür.

Kadiyanilik: Mirza Gulam Ahmet tarafından Kadiyan'da kurulmuş bir mezheptir. Kurucusunun adına nispetle Ahmedilik veya Mirzaiye olarak da isimlendirilir. Mehdici fikirler etrafında düşüncesini şekillendiren Gulam Ahmet, İngilizlerin Hint alt kıtasında güçlenmesi karşısında ümitsizliğe düşen Müslümanları için müceddidlik iddiasında bulundu ve kendisinin beklenen kurtarıcı olduğunu ileri sürdü. Bu iddiası bazı kesimlerce ilgiyle karşılandı. Onun dört ciltlik Berâhin-i Ahmediye adlı eseri oldukça popülerdir. Burada düşüncelerini izah etmiş, keramet ve kehanetlerine yer vermiştir. Vahyin kesilmediğini, sezgi yoluyla vahiy aldığını ileri sürmüştür. Kıyamet öncesinde gelmesi beklenen Mesih'in, Müslümanların beklediği Mehdi'nin kendisi olduğunu savunmuştur. Gulam Ahmet mesihlik, mehdilik, nebîlik ve resûllük iddiasını güçlendirmek için Hindulara ait bir inancı da kullanmıştır. Bu bağlamda Hindu toplumunda yaygın olan Krişna kültürünü esas alarak Hinduların beklediği kurtarıcı Krişna'nın (Kalki) da kendisi olduğunu öne sürmüştür.

Kadiyaniler, iman konusunda Eş'ari ve Maturidiler'le hemen hemen aynı görüşü paylaşırlar. Fikhî konularda Hanefî mezhebine göre amel ederler. Kadiyâniler 1913 yılından itibaren Avrupa ülkelerinde çeşitli merkezler açmış ve buraları kullanarak düşüncelerini yaymaya çalışmışlardır. Verilen rakamlar arasında ciddi farklar olmakla birlikte günümüzde bu mezhebe mensup olanların sayısının 2 ile 10 milyon arasında olduğu tahmin edilmektedir.

Babilik- Bahailik: Mirza Ali Muhammed'in kurucusu olduğu Babilik, Şîî kültür içerisinde çıkmış bir çeşit gulat hareketidir. Bu hareket İslâm, Hıristiyanlık, Yahudilik, Mecûsilik ve Putperestlikten izler taşır. Bu akım, Mirza Hüseyin Ali'nin önderliğinde Bahaiyye'ye dönüşmüştür. İslâmın temel ilkelerine aykırı pek çok görüş ileri süren bu akım, müstakil bir din olma iddiasındadır.

BİLGİ NOTU !

“Gulât/Gâliyye”, sözlükte haddi aşmak manasına gelen gulûv kökünden türemiş çoğul anlamında bir nispet ismidir. İtidal çizgisini aşanlar manasındadır. Terim olarak kullanıldığında ise daha çok Şia'ya mensup olan ve aşırı düşünceler taşıyan grupları ifade eder.

Temel özellikleri: inançları:

- Bahailik kendisini evrensel bir din olarak sunar.
- Bahailik dünyada ortak bir din ve dil oluşturma çabası içindedir.
- Vahiy sona ermediğinden Nebilik devam etmektedir.
- Bahailer, mallarının yaklaşık yirmide birini vergi olarak dini kurumlarına verirler.
- Cemaatle namaz geleneği yoktur. Günde üç defa dua ederler.
- Bâbiliğe göre on dokuz sayısı kutsaldır. Bu açıdan on dokuz gün oruç tutarlar.
- Bahailiğin idari merkezi İsrail'in Hayfa kentindedir. Bahailik buradaki Umumi Adalet Evi tarafından idare edilir. İbadetlerinde buraya yönelirler.
- Dünyanın çeşitli yerlerinde Bahaî merkezleri ve mabetleri bulunmaktadır.

ÜNİTE -2 - TEST

1. I. Eş'ari : “Makâlâtü'l-İslamiyyîn”
- II. Abdülkâhir Bağdâdî: “el-Fark beyne'l-Fırak”
- III. Şehristânî: “el-Milel ve'n-Nihal”

Bunlardan hangileri Mezhepler Tarihi edebiyatının önemli eserleri arasında yer alır?

- A) Yalnız II B) Yalnız III
C) I ve II D) I ve III
E) I, II ve III

2. I. Dinler Tarihi
- II. İslam Tarihi
- III. Siyaset Bilimi
- IV. Kelam

Mezhepler Tarihi ele aldığı konuları incelerken yukarıdaki bilim dallarından hangilerinden yararlanır?

- A) I ve II B) II ve IV
C) I, II ve III D) I, II ve IV
E) I, II, III ve IV

3. Geçmişten günümüze değin siyasi ve itikadi nedenlere bağlı olarak ortaya çıkmış olan beşeri ve toplumsal yapıların doğdukları ortamı, doğuş sebeplerini, teşekkül süreçlerini, fikirlerini, mensuplarını, edebiyatını, yayıldığı bölgeleri, İslam düşüncesine katkılarını temel kaynaklardan hareketle zaman-mekân bağlamında ve fikir-hadise irtibatı çerçevesinde betimleyici metotla ve objektif olarak inceleyen bilim dalı hangisidir??

- A) Dinler Tarihi
B) İslam Tarihi
C) Mezhepler Tarihi
D) Kelam
E) Felsefe Tarihi

4. Aşağıdakilerden hangisi erken dönem Mezhepler Tarihi alanında eser veren müelliflerden değildir?

- A) İbn Hacer
B) Muhammed Abduh
C) Zehebî
D) Belâzurî
E) Câhız

5. İlk olarak 657–8 yılında Siffin Savaşında ortaya çıkmışlardır. Bunlar ne Hz. Ali'nin ne de Muaviye'nin tarafında yer almışlardır. Her iki kesimi de tekfir ederek yeni bir siyasî oluşum meydana getirmişlerdir. Kendi görüşlerini benimsemeyen, Hz. Ali ve Hz. Osman'ı tekfir etmeyen ve lanetlemeyen Müslümanları küfürle suçlamışlardır.

Parçada özellikleri verilen mezhep hangisidir?

- A) Mürcie
B) Haricilik
C) Şia
D) Cebriyye
E) Ehl-i Hadis

6. (I) Eşarilik ve Maturidilik: İman için kalp ile tasdik kâfidir. Kalben tasdik etmeksizin sadece dil ile inandığının söylenmesi kişiyi mümin yapmaya yetmez.
(II) Mürcie ve Kerramiye: Dil ile tasdik iman için yeterlidir.
(III) Hariciler, Mutezile: İman; kalben tasdik etmek, dil ile ikrar etmek ve dinin temel rükünleri ni yerine getirmektir.

Bazı mezheplerin tasdik ve inkâr konusundaki görüşlerine yer verilmiştir. Bunlardan hangileri doğrudur?

- A) Yalnız II
B) Yalnız III
C) I ve II
D) I ve III
E) I, II ve II

7. İnanç esaslarıyla ilgili meselelerde ayet ve hadislerde bildirilenleri aynen kabul eden, Allah'a cisimlere mahsus özellikler atfetmemekle beraber (tecsim) te'vil yoluna da gitmeyen mezhep aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Mu'tezile
B) Cebriyye
C) İsmailiyye
D) Selefiyye
E) Kaderiyye

8. (I) Büyük günah işleyen de dâhil tüm Müslümanları iman dairesi içerisinde değerlendirmiştir.
(II) Daha çok fıkıhla meşgul olmuş, itikadi konulara fazla girme miştir.
(III) Büyük günah işleyenlerin durumlarını Allah'a bırakarak, onların cennetlik veya cehenemlik oldukları konusunda fikir belirtmemiştir.

Bazı özellikleri verilen düşünce ekolü hangisidir?

- A) Mürcie
B) Kaderiyye
C) İmamiyye
D) Mutezile
E) Haricilik

9. Tevhit, Allah'ı zâtı, sıfatları ve ona yapılan ibadetler açısından birleştirmektedir. Yani Allah'a ibadet doğrudan yapılmalıdır. Araya müşid, şeyh, veli gibi araçlar koymamak gerekir. Tevhide bu şekilde inanmayanın malı ve canı helâldir. Allah'ın ayetlerinde ve Hz. Peygamber'in sünnetinde bulunmayan evliya kabri ve sakalı şerif ziyareti, mevlit ve kaside okuma, çalgı dinleme ve eğlenme gibi her çeşit dinî uygulama bidattir. Bu bağlamda mezar ve türbe yapmak, onlara adak adamak ve onları ziyaret etmek de kişiyi küfre götürür.

Parçadaki görüşleri savunan çağdaş İslami akım hangisidir?

- A) Kadıyanilik
- B) Nusayrilik
- C) Bahailik
- D) Vehhabilik
- E) Yezidilik

- 10. I. Vehhabilik
- II. Kadıyanilik
- III. Bahailik
- IV. Mecusilik

Bunlardan hangileri mehdilik fikri etrafında ortaya çıkan ekollerden değildir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız III
- C) Yalnız IV
- D) I ve II
- E) III ve IV

KONU TESTİ - 1

1. Hıristiyanlıkta, Hz. Âdem'in işlediği asli günahıtan bireyi kurtardığına inanılan ve bireyin Hıristiyanlığa girmesini sağladığı düşünülen sakrament hangisidir?

- A) Paskalya
- B) Konfirmasyon
- C) Rahip Takdisi
- D) Tevbe
- E) Vaftiz

2. M.Ö. 6. yüzyılda İran'da ortaya çıkmıştır. Bu dinde yüce tanrı Ahura Mazda'ya ibadet, feriştehlere (melekler) hürmet ve kötü güçlere karşı lanet esastır. Âlemdede mücadele halinde olan ve iyilik ile kötülüğü temsil eden iki ruh vardır. İnsanoğlunun bunlardan birini seçmesi kaderini belirler. Bu dini gelenekte ilk zamanlar Ahura Mazda manevi bir nur olarak görülürken sonradan bu nur ateş olarak düşünülmüştür

Parçada özellikleri verilen dini gelenek aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Zerdüştlük
- B) Yahudilik
- C) Budizm
- D) Sabilik
- E) Maniheizm

3. Papanın yanılmazlığını ve otoritesini kabul etmeyen, dini anlama ve yorumlamada kilise yetkileri değil, kutsal kitap esas alır. Sadece vaftiz ve evharistiya sakramentlerini geçerli kabul eder. Kurtuluşta amelden çok imanı esas alır. Ruhbanlığa ve Azizlere fazla önem vermez.

Parçada bahsedilen Hıristiyan mezhebi hangisidir?

- A) Ortodoksluk
- B) Katoliklik
- C) Protestanlık
- D) Rus Kiliseleri
- E) Ermeni Kilisesi

4. I. Mana: Doğaüstü gizli bir güç, saklı bir enerji anlamındadır.

II. Tabu: tutulması tehlikeli ve yasak olarak görülen şeylerin dokunulmaz olduğunu ifade eder.

III. Totem: kabilelerin kendilerini akraba saydıkları hayvan, bitki gibi şeylere verdikleri isimdir.

IV. Şaman: Kabilelerde dinî ayin ve törenlerle meşgul olan, büyü yapan, gelecekte haber veren kişilere verile isimdir.

Bu kavramlardan hangileri doğru şekilde açıklanmıştır?

- A) I ve III
- B) II ve IV
- C) III ve IV
- D) I, II ve III
- E) I, II, III ve IV

5. Aşağıda verilen din ve kutsal kitap eşleştirmelerinden hangisi yanlıştır?

- A) Sihizm – Adi Granth
- B) Taoizm – Tao Te King
- C) Hinduizm – Vedalar
- D) Budizm – Agama
- E) Zerdüştlük - Avesta

6. I. Yahova Şahitleri
II. Baptistler
III. Bahaîler

Bu dini gruplardan hangileri Türkiye’de misyonerlik faaliyeti yürütmektedir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve III
- E) I, II ve III

7. “Caynizm başta olmak üzere Hint dinlerinin benimsediği temel ilkelere biri, hiçbir canlıyı incitmeme ve yaşayan her varlığa saygı duyma prensibidir.”

Hint dinlerinde ortak ahlaki erdemlerden biri olan bu ilke hangi kavramla ifade edilir?

- A) Dharma
- B) Ahimsa
- C) Karma
- D) Nirvana
- E) Yoga

8. I. Seçilmişlik
II. Mabet
III. Kurban
IV. Ahit

Bunlardan hangileri Yahudiliğin temel özellikleri arasında yer almaz?

- A) Yalnız II
- B) Yalnız III
- C) Yalnız IV
- D) I ve III
- E) III ve IV

9. İslam kaynaklarında vahye dayalı dinleri ifade etmek için aşağıdaki kavramlardan hangisi kullanılır?

- A) Milet
- B) Makalat
- C) Fıtrat
- D) Mezahib
- E) Nihal

10. I. Yahudiliğe göre en büyük ve önemli Peygamber Hz. Musa’dır
II. Hıristiyanalar göre Hz. İsa baba sız dünyaya gelmiştir.
III. Hz. Muhammed Allah’ın elçisi ve yeryüzündeki vekilidir.
IV. Hinduizm’de kutsal metinlerin kendilerine verildiği peygamberler vardır.

Dinlerde Peygamber inancıyla ilgili olarak bunlardan hangileri yanlıştır?

- A) Yalnız II
- B) II ve III
- C) III ve IV
- D) Yalnız IV
- E) I, II ve IV

11. Aşağıdakilerden hangisi Hint dinlerinden biri değildir?

- A) Caynizm B) Sihizm
C) Hinduizm D) Taoizm
E) Budizm

12. (I) Bütün Hint dinlerinde ortak bir inanıştır.

- (II) Öldükten sonra ruhun tekrar yer yüzünde farklı varlık formlarına bürünmesi anlamındadır
(III) Bu inanç ile İslam'daki ahiret inancının bir arada bulunması düşünülemez.

Özellikleri verilen inanç hangi seçenekte verilmiştir?

- A) Hulul B) Tenasüh
C) Nirvana D) Tao
E) Ahimsa

13. I. Psikopos
II. Rahip
III. Brahman
IV. Haham

Bunlardan hangileri Hristiyan din adamları için kullanılan terimlerden değildir?

- A) Yalnız I B) Yalnız III
C) Yalnız IV D) I ve III
E) III ve IV

14. İnsan fiillerinin sadece ilahi irade ve kudretin etkisiyle gerçekleştiğini ve bireylerin gerçek anlamda herhangi bir fiil sahibi olmadığını ileri süren itikadi mezhep hangisidir?

- A) Mu'tezile B) Nusayriye
C) Cebriyye D) Eşariyye
E) Kaderiyye

15. I. Takdis
II. Aczi İtiraf
III. Sukut
IV. Tasdik

Bunlardan hangileri Selefiyye tarafından benimsenen ilkeler arasında yer alır?

- A) I ve II
B) II ve III
C) III ve IV
D) I, II ve IV
E) I, II, III ve IV

16. el-İbane an usûli'd-diyâne, el-Lum'a fi'r-reddi alâ ehli'z-zeyğî ve'l-bid'a, Makâlâtu'l-İslamiyyîn gibi eserlerin müellifi kimdir?

- A) İmam Eş'ari
B) İmam Maturidi
C) Ebu Hanife
D) Enes B. Malik
E) İmam Şafi

17. Kendini itikat, ibadet ve muamelatta İmam Cafer-i Sadık'ın görüşlerine dayandırır. Günümüzde Şiilik denildiği zaman özellikle bu ekol anlaşılır. Onu diğer mezheplerden ayıran en önemli husus imamettir. Bu ekole göre yeryüzü, masum bir imamdan yoksun olamaz.

Bazı özellikleri verilen Şia'ya bağlı ekol aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Zeydiyye
B) İsnâ Aşariyye
C) İsmailiyye
D) Nusayriyye
E) Kaderiyye

18. I. Tahtacılar
II. Işıklar
III. Kızılbaş
IV. Toprak

Bunlardan hangileri Alevilik için kullanılan isimlendirmelerdendir?

- A) Yalnız I
B) I ve III
C) II ve III
D) I, III ve IV
E) I, II, III ve IV

19. Sıratın varlığına inanmayı kabul eder. Fakat sıratı cennetlikler için genişleyen, cehennemlikler için daralan bir yol şeklinde yorumlar. Büyük günah işleyen kişinin, küfrü gerektiren bir inkârda bulunmadığı müddetçe kâfir olmadığını öne sürer.

Bu görüşleri savunan itikadi mezhep aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Mu'tezile
B) Cebriyye
C) Kaderiyye
D) Maturidilik
E) Cemhiyye

20. Şiî kültür içerisinde çıkmış bir çeşit gulat hareketidir. İslâm, Hıristiyanlık, Yahudilik, Mecûsîlik ve Putperestlikten izler taşır. Mirza Ali Muhammed tarafından kurulan bu hareket, İslâm'ın temel ilkelerine aykırı pek çok görüş ileri sürmüş, müstakil bir din olma iddiasında bulunmuştur. Onlara göre vahiy sona ermediğinden Nebilik devam etmektedir. On dokuz sayısı kutsaldır. Bu açıdan on dokuz gün oruç tutulur. Cemaatle namaz geleneği yoktur. Günde üç defa dua edilir.

Parçada özellikleri verilen dini hareket hangisidir?

- A) Bahailik
B) Kadıyanilik
C) Vehhabilik
D) Dürzilik
E) Nusarilik

KONU TESTİ - 2

1. Aşağıdakilerden hangisi İnanç esasının temelini “İmamet’in oluşturduğu mezheptir?

- A) Şia B) Haricilik
C) Müşebbihe D) Cebirilik
E) Kaderilik

2. Aşağıdakilerden hangisi Ehl-i Sünnetin inançlarından farklı olan ve kıbleye yönelip İslam’ın beş vakit namazını kıldıkları için kendilerini Ehl-i Kible olarak niteleyen kimselerin müşterek adıdır?

- A) Ehl-i Hak B) Ehl-i Sünnet
C) Ehl-i Bid’at D) Ehl-i Ehvâ
E) Ehl-i Bâtl

3. Aşağıdakilerden hangisi Sıffin savaşından sonra hakem olayıyla birlikte Hz. Ali’nin safından ayrılarak farklı bir topluluk meydana getiren mezheptir?

- A) Hanefilik B) Haricilik
C) Selefilik D) Cebirilik
E) Kaderilik

4. “İmamet Allah’ın yapılmasını emrettiği diğer farzları gibi bir farzdır. Çünkü emirleri ve nehiyleri uygulamak ancak imametle mümkündür. Allah’ın farz kıldığı emir ve nehiyeler hususunda adaleti ayakta tutmak, düşmanlarla mücadele etmek ve her icraatında kitap ve sünnetten delil getirmesi şartıyla imamla akitleşmek farzdır.”

Aşağıdakilerden hangisi bu paragrafta imametle ilgili siyasi görüşleri belirtilen mezheptir?

- A) Eş’arilik B) Muhakkime
C) İbazilik D) Mu’tezile
E) Mürcie

5. “İslam Tarihinin erken dönemlerinde, kendine özgü yorumları ve insicamlı öğretisiyle ortaya çıkan siyasi ve itikadi bir fırkadır. Özellikle imamet konusundaki görüşleriyle diğer Şii mezheplerden ayrılmıştır. Kendi kaynaklarında mezhebin temel esasları; Tevhid, Adalet, İmamet, el-Va’d ve’l-Vaid ve el-Emru bi’l-Maruf ve’n-Nehyi ani’l-Münker olarak belirlenmiştir.”

Paragrafta bazı özellikleri verilen mezhep aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Mu’tezile
B) Haricilik
C) Şafilik
D) Hanbelilik
E) Zeydilik

6. Aşağıdakilerden hangisi büyük günah işleyen kimsenin, ne mümin ne de kâfir olduğu, ikisinin arasında bir yerde bulunduğu ve tevbe etmediği takdirde ceennemlik olacağı şeklinde açıklanan ‘el-Menzi-letü beyne’l-Menzi-leteyn’ prensibini benimseyen mezheptir?

- A) Mu’tezile
B) Haricilik
C) İbazilik
D) Hanefilik
E) Maturidilik

7. Aşağıdaki seçeneklerden hangisinde “Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat” terimi doğru bir biçimde açıklanmıştır?

- A) Sünni iktidarların yanında yer alanlar
- B) Sünni iktidarın karşısında duranlar
- C) İslam toplumunun çoğunluğunu teşkil eden genel dini akımdan ayrılanlar
- D) Resulullah, ashabı ve sonraki neslin dini uygulamalarına uyan ve Müslüman yöneticiye itaat edenler
- E) Resulullah, sahabe ve tabiûn zamanından sonra ortaya çıkan değişik inanç, fikir ve ibadetleri benimseyenler

8. İslam mezheplerinde kullanılan bazı temel kavramlar vardır. Bu kavramlardan biri de “Ehl-i Furkat”tır.

Bu kavram aşağıdakilerden hangisini belirtir?

- A) İslam toplumunun çoğunluğunu teşkil eden genel dini akımdan ayrılanları
- B) Resulullah, ashabı ve sonraki nesillerin dini uygulamalarına uyanları
- C) Resulullah'ın tatbikatının ruhunu benimseyerek onun zihniyeti doğrultusunda uygulamalarda bulunanları
- D) Resulullah, sahabe ve tabiûn zamanından sonra ortaya çıkan inanç ve ilkeleri benimseyenleri
- E) Herhangi bir din ve inanç üzere olmayanları

9. Aşağıdakilerden hangisi mezheplerle ilgili doğru bir değerlendirmedir?

- A) Mezhepler Resulullah döneminde ortaya çıkıp şekillenmiştir.
- B) Mezhepler dinin özüdür.
- C) Mezhepler dinin anlaşılma biçimleri ile ilgili beşeri oluşumlardır.
- D) Mezhepler dinin anlaşılması için gereklidir.
- E) Mezheplerin oluşumu için insanları Resulullah teşvik etmiştir.

10. (I) Başka kültür ve medeniyetlerin etkisi

(II) Sosyal değişme ve siyaset

(III) İslam'ın insana tanıdığı düşünce özgürlüğü

(IV) İslam'ın geniş bir coğrafyaya yayılması

(V) Dinin temel kaynaklarında mezhep oluşumunun istenmesi

Bunlardan hangisi /hangileri mezheplerin doğuşunda etkili olan sebeplerden değildir?

- A) Yalnız II
- B) Yalnız V
- C) I ve II
- D) II ve IV
- E) IV ve V

11. İmamet veya hilafetle ilgili konular, bütün mezhepler tarafından tartışılmıştır. Ehl-i Sünnet, özellikle Şia ve Haricilerin imamet anlayışlarına tepki olarak bu konuyu ele almışlardır. Ancak Şiiler genelde imameti Haşimilere; Ehl-i Sünnet ise Kureyş'e ait görmüşlerdir. İmamların Kureyşten olması rivayeti ile ilgili olarak görüşlerini "Diyanet ve siyaset ayrı şeylerdir. Hilafetin Kureyş'e tahsisi; diyaneten değil siyaseten doğrudur." şeklinde açıklayan Ehl-i Sünnet âlimi aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Ebu Hanife
B) Maturidi
C) Eş'ari
D) Şafii
E) Caferi

12. Aşağıda günümüzde mezheplerin Müslümanlar arasındaki yaygınlığına dair verilen bilgilerden hangisi doğru **değildir**?

- A) Günümüzde dünya Müslümanlarının büyük çoğunluğu Ehl-i Sünnet'tir.
B) İtikatta Müslümanların çoğu Eş'ari ve Maturidi mezhebine mensuptur.
C) Fıkıhta Müslümanların çoğu Hanefi, Maliki ve Hanbeli mezhebine mensuptur.
D) Eş'arilik genelde Arap dünyasında, Maturidilik Türk dünyasında hâkimdir.
E) Fıkıhta Hanefi olanların çoğu Eş'ari mezhebindedir.

13. "Allah'ı bilmek aklen vaciptir. Eğer Allah hiç resul göndermeseydi, yine de insanların akıllarıyla Allah'ın varlığını ve birliğini bilmesi, onun layık olduğu sıfatlarla tanımlaması ve Allah'ın evrenin yaratıcısı olduğunu bilmesi gerekirdi. Çünkü bunları bilmenin yolu akıldır. Dolayısıyla vahiy ulaşmayan kimse, bu konuda sorumlu olup mazur görülemez. Resul, ibadetlerin miktarı ve şekli ile Şeriat konusunda gereklidir."

Bu paragrafta belirtilen düşünceler aşağıdaki Ehl-i Sünnet âlimlerinden hangisine aittir?

- A) Ahmed b. Hanbel
B) Eş'ari
C) Maliki
D) Maturidi
E) Şafii

14. Aşağıdaki görüşlerden hangisi İmam Maturidi'ye ait **değildir**?

- A) İslam'a girmenin şartı ameller değil, Allah'ı tasdikdir.
B) İnsanlar amellerini terketmekle mümin vasfını kaybetmez.
C) Nassların ve şeriatın birincisi zahir, diğeri de batın olmak üzere iki ayrı boyutu vardır.
D) İnsanlar tasdikte birbirine eşit, fakat amellerde birbirinden farklıdır.
E) Fakirin zekâtı vermesi gerekmez, ama zekâtın farziyetine inanması gerekir.

15. (I) Hanefilik
(II) Malikilik
(III) Maturidilik
(IV) Şafilik
(V) Hanbelilik

Bunlardan hangisi/hangileri Ehl-i Sünnet'in fıkhi mezheplerinden değildir?

- A) Yalnız II
B) Yalnız III
C) I ve III
D) II ve IV
E) II, IV ve V

16. Dini sorunları çözebilmek için fakihler farklı yöntemler izlediler ve birbirinden farklı sonuçlara ulaştılar. Sünni kesimde, günümüze kadar yaşamayı başaran fıkhi oluşumlar Hadis Taraftarları ve Rey Taraftarları olarak tanımlanmıştır. Meselelerin çözümünde akla ve akli çözümlere daha fazla önem verenler Rey Taraftarları olarak değerlendirilmiştir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi Ehl-i Sünnet çevrelerde Rey taraftarlarını temsil eden mezheptir?

- A) Hanefilik
B) Malikilik
C) Şafilik
D) Hanbelilik
E) Ca'ferilik

17. "Asıl adı Numan b. Sabit'tir. el-Fıkhu'l Ekber ona isnad edilen en meşhur eserlerinden biridir. Kendisi ve öğrencileri rey ve akli öne çıkaran yöntemleriyle toplumda yer alan problemlere çözüm üretmiştir."

Aşağıdakilerden hangisi bu paragrafta bazı özellikleri belirtilen fakihdir?

- A) Hammad b. Ebi Süleyman
B) Ebu Yusuf
C) İmam Şafii
D) Ebu Hanife
E) Malik b. Enes

18. "Hadis ehlinin öncülerinden Malik b. Enes el-Eshabi'ye nispet edilir. Fıkıh anlayışında Medinelilerin sünnet anlayışının ve uygulamalarının delil olarak kullanıldığı fıkıh ekolüdür. En çok yaygın olduğu bölgeler arasında Kuzey Afrika ülkeleri, Mısır ve Endülüs gibi coğrafyalar yer almıştır."

Aşağıdakilerden hangisi bu paragrafta bazı özellikleri verilen mezheptir?

- A) Hanefilik
B) Malikilik
C) Şafilik
D) Ahmedilik
E) Hanbelilik

19. Din-Mezhep ilişkisiyle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Din ve mezhep farklıdır.
- B) Mezhepler beşeri oluşumlardır.
- C) Hiçbir mezhep İslam ile aynileştirilemez.
- D) Gruplaşmalar insanın sosyal bir varlık oluşunun doğal sonuçlarıdır.
- E) İslam'ın Kur'an ve Hz. Peygamberin örnek uygulamaları yerine mezhep üzerinden öğrenilmesi ve yaşanmaya çalışılması gerekir.

21. Hz. Osman ve Hz Ali başta olmak üzere bütün büyük günah işleyenlerin durumunu Allah'a bırakarak, onların cennetlik veya cehennemlik oldukları konusunda hiçbir fikir ortaya koymayan kimseler ve toplulukların oluşturduğu siyasi ve itikadi fırkaya verilen müşterek ad nedir?

- A) Mürcie
- B) Mu'tezile
- C) Haricilik
- D) Kaderilik
- E) Cebriyye

20. - Hakem olayının reddi, hakemlerin ve onların görüşlerini kabul edenlerin tekfir edilmesi

- Zalim imama karşı ayaklanmanın gerekliliği

- Mümin insanın müttaki olup, haramlardan ve şüpheli şeylerden sakınması gerektiği

- Büyük günah işleyenlerin tekfir edilmesi

Aşağıdakilerden hangisi en temel özellikleri verilen ve Hakem olayından sonra ortaya çıkmış mezheptir?

- A) Mu'tezile
- B) Mürcie
- C) Haricilik
- D) Şia
- E) İsmaililik

22. Aşağıdakilerden hangisi din-mezhep ilişkisi bağlamında doğru bir din anlayışını göstermez?

- A) İslam, bir din olarak hiçbir kimsenin, hiçbir gurubun tekelinde değildir.
- B) Dinin ve mezhebin özdeş olarak anlaşılmasında herhangi bir sakınca yoktur.
- C) Her Müslümanın İslam'ı iyi anlama ve iyi Müslüman olma hakkı her zaman vardır.
- D) Dini anlayan, yorumlayan ve yaşayan insandır, mezhepler de beşeri oluşumlardır.
- E) Bir kimsenin Müslüman olması için gerekli olan temel ortak payda tevhid, ahiret ve nübüvvettir.

23. “Allah’ı bilmek aklen değil, naklen vaciptir. İnsanın ilahi teklifle muhatap olabilmesi için akıl tek başına yeterli değildir. Bu konuda belirleyici olan vahiydir. Vahiy gelmediği sürece insan olumlu ya da olumsuz yaptığı hiçbir şeyden sorumlu değildir. Peygamberi bilmeden Allah’ı bilmek mümkün değildir.”

Aşağıdakilerden hangisi bu paragrafta “Marifetullah” ile ilgili temel bazı görüşleri verilen itikadi mezheptir?

- A) Eş’arilik
- B) Maturidilik
- C) Ca’ferilik
- D) Mu’tezilik
- E) Haricilik

24. **Tasavvufu ilgili olarak aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?**

- A) Mutasavvıflar tasavvufun doğuşunu tamamen İslami temellere dayandırır.
- B) Tasavvuf Kitap ve Sünnet Menşelidir.
- C) Tasavvufun hedefi Hakk’a yönelmektir.
- D) Zühd ve takva içinde bir hayat tasavvufta esastır.
- E) Bir tarikata girmeden İslam yaşamamaz.

25. “Ali itaat edilmesi Allah ve Resulü tarafından farz kılınan bir imamdır. Halkın onun söylediklerini kabul etmesi ve her şeyi ondan öğrenmesi vaciptir. Ondak başkasından bir şey almak caiz değildir, ona itaat eden Allah’a itaat etmiş olur. İsyan eden ise Allah’a isyan etmiş olur.”

Bu paragrafta verilen bilgi aşağıdaki mezheplerden hangisine aittir?

- A) Maturidilik
- B) Hanefilik
- C) Eş’arilik
- D) Şia
- E) Hanbelilik

26. **Hıristiyanlıkta tanrı inancı ile ilgili aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?**

- A) Baba, Oğul ve Meryem Ana Hıristiyan teslisini oluşturur.
- B) Üçlü tanrı anlayışı Baba, Oğul ve Kutsal Ruh’tan oluşur.
- C) Hıristiyanlara göre bir olan Tanrı’da üç kişi vardır.
- D) Bir olan öz ve cevherdir, üç olan ise kişidir.
- E) Tanrı’daki kişiler tanrısallığı paylaşmamışlardır ancak her biri ayrı ayrı tanrıdır.

27. **Aşağıdakilerden hangisi Hıristiyanlık’taki Sakramentler arasında ver almaz?**

- A) Vaftiz
- B) Oruç
- C) Kuvvetlendirme
- D) Evlilik Töreni
- E) Günah İtirafı

28. Aşağıdakilerden hangisi Hıristiyanlık'ta Hz. İsa'nın öldükten sonra yeniden dirilmesini anmak üzere kutlanan kutsal gün veya bayramdır?

- A) Paskalya B) Noel
C) Epifani D) Advent
E) Haç Yortusu

29. Aşağıdakilerden hangisi Hıristiyan din adamlarından biri değildir?

- A) Piskopos B) Diyakos
C) Haham D) Rahip
E) Rahibe

30. Aşağıdakilerden hangisi Hıristiyanlık'ta İsa Mesih'in doğum gününde kutlanan bayramdır?

- A) Pentakost B) Noel
C) Epifani D) Paskalya
E) Evharistiya

31. "451 yılında Kadıköy'de düzenlenen konsilde İsa Mesih'in hem beşeri, hem de insani tabiatı olduğunu kabul eden kiliselerden ayrılmışlardır. İsa Mesih'in insani tabiatının ilahi tabiatı içinde eridiğine ve onun yalnızca ilahi tabiata sahip olduğuna inanmışlardır. Bu inancı benimsemiş kiliseler arasında Süryani, Ermeni, Kıpti ve Habeş Kiliseleri yer alır."

Bu paragrafta en önemli ayırt edici özelliği vurgulanan Kiliselere ne ad verilir?

- A) Diyofizit
B) Heteredoks
C) Protestan
D) Monofizit
E) Katolik

32. Kurtuluşun iman ile olacağını, Kutsal Kitap'ın herkes tarafından anlaşılabilceğini, Papa'nın ve ruhbanların günahları affetme yetkilerinin bulunmadığını, günahtan dolayı alınan cezanın Kilise tarafından affedilmesi şeklindeki Endüljans uygulamalarının yanlışlığını savunan kiliselerdir.

Aşağıdakilerden hangisi bazı özellikleri verilen kiliselerdir?

- A) Ortodoks B) Eklektik
C) Senkretik D) Katolik
E) Protestan

33. İnançlarının esaslarını yalnızca iman (Sola Fide), yalnızca lütuf (Sola Gratia), yalnızca kutsal yazılar (Sola Scriptura) olarak belirlemiş olan Hıristiyan guruplarıdır.

Aşağıdaki kavramlardan hangisi bu grubu belirtir?

- A) Protestanlık
B) Katoliklik
C) Ortodoksluk
D) Senkretik
E) Monofizitlik

34. (I) Mecusilik
(II) Budizm
(III) Sabiilik
(IV) Yahudilik
(V) Hıristiyanlık

Bunlardan hangisi /hangileri Kur'an-ı Kerim'de zikredilen dinlerden değildir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II
C) Yalnız IV D) I ve II
E) II ve III F) I, II ve V

35. “Ahura Mazda adını verdikleri Tanrıya inanırlar. Kutsal kitapları Avesta’dır. Mabedlerinde yanan ateş, Tanrı Ahura Mazda ile insanlar arasındaki ilişkinin canlılığını ve Ahura Mazda’nın yeryüzündeki hâkimiyetini simgeler”.

Aşağıdakilerden hangisi bu paragrafta bazı özellikleri verilen inanç sistemidir?

- A) Yahudilik B) Şintoizm
C) Caynizm D) Hinduizm
E) Mecusilik

36. “Kur’an’da zikredilen dinlerden biridir. Gnostik düşünceden neşet etmiştir. En önemli kutsal metni “büyük hazine, büyük kitap” olarak bilinen Ginza’dır. Vaftiz, en temel ibadet biçimidir. Işık Kralı ve Karanlık Kralı adı verilen yüce varlık inancı sahip oldukları düalist teolojiji gösterir.”

Aşağıdakilerden hangisi bu paragrafta bazı özellikleri belirtilen inanç sistemidir?

- A) Hıristiyanlık B) Mecusilik
C) Sabiilik D) Yahudilik
E) Haniflik

37. (I) Hinduizm
(II) Budizm
(III) Caynizm
(IV) Şintoizm
(V) Sihizm

Bunlardan hangisi/hangileri Hint kökenli dinlerden değildir?

- A) Yalnız II B) Yalnız IV
C) Yalnız V D) II ve IV
E) IV ve V

38. Hint dinlerinin ortak özelliklerinden biri olan ve dünyadaki doğum, ölüm ve yeniden doğuş döngüsünü ifade eden öğretilerdir.

Bu aşağıdaki kavramlardan hangisiyle belirtilir?

- A) Samsara
B) Karma
C) Avidya
D) Mokşa
E) Nirvana

39. Vedalar, aşağıdaki dinlerden hangisine ait kutsal metinlerdir?

- A) Hinduizm
B) Budizm
C) Caynizm
D) Sihizm
E) Taoizm

40. “Hinduizm’in en belirgin özelliklerinden biri olan anlayışa göre; herkes doğuştan farklı sosyal sınıflara mensup olarak dünyaya gelir ve yaşamı boyunca bu statüsünü değiştiremez.”

Aşağıdakilerden hangisi Hinduizm’in bu anlayışını belirten kavramdır?

- A) Aristokratlar
B) Seçkinler
C) Kast
D) Ruhbanlar
E) Paryalar

KAVRAMATİK

Adak: Nezr. Allah rızasının elde edilmesi veya bir isteğin yerine gelmesi veya bir belâ ve musibetin giderilmesi maksadıyla Allah için oruç tutmak, kurban kesmek gibi başlı başına ibadet olan veya benzeyen bir şeyi kendisine vacip kabul etme.

Aforoz: Hıristiyanlık ve Yahudilikte, dinden ve cemaatten uzaklaştırma cezası.

Ahd-i Atık: Eski ahd. Hıristiyanlarca Hz. Mûsâ'ya inen kitap. Bu ismi ilk olarak Hıristiyanlar kullanmışlardır. Hıristiyanların Kitab-ı Mukaddes denilen kitapları Ahd-i Atık ile Ahd-i Cedîd'den meydana geldiğinden onlar da Ahd-i Atık'i kutsal kabul etmektedirler. Yahûdiler, Ahd-i Atık yerine Tanah demektedirler. Bugün elde mevcut olan Ahd-i Atık, Hz. Mûsâ'dan asırlarca sonra yazılmıştır.

Akîde: Bir şeye inanarak bağlanış, inanç, din inancı. İtikad, iman.

Amelî: İslam'ın ibadet, muamelat ve dinî hükümleriyle ilgili hususlar.

Animiz: Tabiat varlıklarının şuurlu bir yaşayış içinde bulduklarını ileri süren görüş.

Âraz: Kendi başına var olamayan ancak bir cevhere ilintisel olarak var olan şey, durum ve keyfiyet. Renk, koku, şekil, ağırlık, hareket, sükûn gibi.

Ayin: Dini merasim, tören.

Bahauallah: Allah'ın bahası, Allah'ın ululuğu, güzelliği, parlaklığı, azameti. Bahailikte Mirza Hüseyin Ali'nin unvanıdır

Batıl: Boş, yalan, çürük. Fâni, geçici, devamlı olmayan, yok olan. Abes, boş, boşuna, sebepsiz yere, yok yere.

Batinî: Gizli, görünmeyene ait. Kur'an ayetleri veya hadislerin zahirî, açık ve hakikî manasına değil, gizli, kapalı ve örtük manalarını esas alan yaklaşım biçimi.

Beşerî: İnsan ürünü, insanî, insanla ilgili.

Biat: Kabul etmek, razı olmak ve onaylamak demektir. Terim olarak, bir Müslümanın, yetkili organlarca seçilmiş halifeye, itaat edeceğine dair söz vermesi veya onu onaylaması anlamına gelmektedir.

Bidat: Dinde olmayıp da dine sonradan giren âdetler; sonradan ortaya çıkan şey, ilk defa benzersiz bir şey ortaya koymak.

Buda: Budizm'in kurucusu. Milattan altı asır evvel yaşamış olup, asıl adı Guatama veya Gotama'dır.

Burhân: Bir davayı ispat eden kesin delil. Mantık ilminde mukaddime denilen ve kesin neticeye ulaştıran iki cümle, önerme.

Büyü: Sihir. İlme, fenne uymayan gizli sebepler kullanarak garip işler yapmayı sağlayan ilim.

Cevher: Boşlukta bizzat yer tutan ve varlığını bizzat hissettiren şey. Asıl, madde.

Dâî: Davet eden kişi. İsmâîlilikte, İsmailî görüşleri yayan özel eğitilmiş kişiler.

Cismani: Cisimle, bedenle ilgili. Dinî bir inanışla ilgili düşüncelere bağlı olmayarak, yalnız maddi temellere dayanan.

Dehrî: Zamanla ilgili, kıyamete inanmayan imansız felsefeci; Allah'a ve ahirete inanmayıp, dehr (zaman) sonsuzdur ve dünyanın başlangıcı ve sonu yoktur görüşünü benimseyen düşünce ekolü.

Delalet: Delil olma, yol gösterme. İşaret etmek, göstermek. Bir lafzın (sözün) bir manayı (anlamı) ifade etmesi, göstermesi.

Dogmatik: Deney bilgisini, deneye dayanan kanıtları yadsıyarak, kanılarını inanç öğretilerinden çıkaran düşünce biçimi.

Düalizm: Seneviyye. İkcilik. İnanç-bilgi, ruh-beden, zihin-madde, maddi-ruhani gibi birbirine indirgenemeyen iki ayrı özün veya iki nihai prensibin her şeyin temelini oluşturduğunu savunan felsefi görüş.

Ehl-i Kitap: Kur'an'da Yahudiler ve Hıristiyanlar için kullanılan genel ad.

Ehl-i Beyt: Hz. Peygamber'in aile fertleri ev halkı; Hz. Peygamber'in neslinden olan.

Fısıh: Yahudilerin Mısır'dan çıkışları anısına kutladıkları bayram.

Fısk: Allah'a isyan etme, hainlik, dinsizlik, ahlaksızlık. Allah'ın emirlerini terk edip günah işlemek, İslam'ın yasakladığı şeyleri yapmak.

Gelenekçi: Geleneklere aşırı değer verme eğilimi. Eski olana, alışkanlıklara, eski inanışlara yakınlık duyan yaşama tutumu.

Gnostisizm: Tanrı, âlem, insan ve bunların birbiriyle ilişkisini kendine has kutsal gizli bilgi doktrini temeline dayalı olarak açıklamaya çalışan dini-felsefi gelenek.

Gulât: Aşırılar demektir. Nübüvvet, hulûl, tenasüh veya ilahlık iddiasında bulunan Şîa'nın aşırılarına denir.

Halku'l-Kur'an: Kur'an-ı Kerim'in yaratılmış olup olmadığı meselesi.

Hateme'n-Nebiyîn: Peygamberlerin sonuncusu, son peygamber.

Havari: Yardımcı. Hz. İsa'ya inanan ve fikirlerini yaymaya çalışan on iki kişiden her biri.

Hulûl: Girme, Tanrı'nın insan suretine girmesi inancı.

Hüccet: Kanıt, delil. Bir iddianın gerçekliğini ve doğruluğunu ispat için gösterilen kanıt. Şîa'da imamların bir başka adı.

Hüsün-kubuh: Bir şeyin iyi (güzel) ya da kötü (çirkin) olması.

İblis: Şeytanın isimlerinden biri veya şeytanların reisi.

İlahî: Allaha dair; Allah Teâlâ ile alâkalı, ona ait, ondan gelen, onun gönderdiği, indirildiği.

İmam: Namaz kıldırın kimse, büyük âlim, siyasî önder. Şîa'da, nasla ve tayinle belirlenmiş Müslümanların politik ve dinî lideri anlamında kullanılır.

İnzivâ: Bir köşeye çekilmek. Haramlardan ve günahlardan korunmak, nefsini terbiye etmek ve sadece Allah Teâlâ'yı anmak ve ahireti düşünmek için bir yerde yalnız kalma.

İlhâm: Kalbe gelen veya doğan anlam, söz ve fikirler. Tasavvufta, Allah tarafından feyz yoluyla kalbe doğan söz, fikir ve anlam. İlham, bir delil kabul edilmez.

İmamet: İmamlık, imam olmak ve liderlik etmek, devlet başkanlığı görevi.

İrade: Dilemek, arzu etmek, seçmek, bir şeyi yapıp yapmamaya karar verme gücü. İstenen iki şeyden birinin meydana gelmesini isteme ve tercih etme.

İtikâd: İnanma, gönülden bağlanma. Zihnin kesin olarak verdiği hüküm; inanmak, inanç, sıdk doğruluğuna kalben kararlı olmak, gönülden tasdik ederek inanmak; dinin temelini meydana getiren şeylere inanmak

İsmet: Küçük-büyük bütün günahlardan, yanılmaktan, unutmaktan münezzeh olmaktır

İstitaat: Gücü ve kudreti yerinde olmak. İnsanlara fiillerinigerçekleştirme esnasında veya fiillerini gerçekleştirmeden önce verilen yapabileme gücü. İnsanın fiillerini gerçekleştirebilme gücüne sahip oluşu.

Kabbala: Yahudi mistisizmi.

Karma: İş. Eylem. Sanskritçe bir terim olup bireyin yaptığı her türlü fiili ifade eder.

Kati: Kesin.

Keşif: Açmak, gizli bir şeyi bulmak, ortaya çıkarmak. Bir şeyin üzerindeki kapalılığı kaldırmak. Evliyanın, his ve akılla anlaşılmayan şeyleri, kalbine gelen ilham yoluyla bilmesi.

Kronolojik: Zaman bilimsel (zaman dizimsel).

Kebire: Dünya ve ahirette cezayı gerektirdiği kesin delille belirtilmiş olan yasak iş, haram.

Kilise: Hıristiyanlıkta hem mabedi, hem de Hıristiyan toplumunu ifade eden kavram.

Kominyon: Evharistiya ayininin diğer adı. Hıristiyanlıkta ekmek-şarap ayini.

Konsül: Üst düzey Hıristiyan din adamlarının teolojik sorunlarla ilgili meseleleri görüşmek ve bir karara bağlamak üzere bir araya geldikleri toplantı

Kozmik: Kainatla ilgili.

Masumiyet: Günahsızlık. Korunmuşluk. Şîa'da İmamlar masum olarak kabul edilir.

Mecaz: Sözün asıl anlamının dışında bir manada kullanılması.

Mehdi: Kendisine rehberlik edilen. "Mehdi" kendisine Allah tarafından yol gösterilen ve başkalarına rehberlik yapan kimse manasına gelir. İslam kültüründe ahir zamanda geleceğine inanılan, beklenen kurtarıcı. Şîa'da, 12 imamın sonuncusu Muhammed'in lakabıdır.

Mesih: Arapça'da "ölçmek, meshetmek, günahlardan temizlenmiş, sıddık, seyahat eden" anlamlarına gelir. Eski Ahit'te herhangi bir göreve gelen kişi için kullanılır. Hıristiyan geleneğinde Mesih, özelde İsa için kullanılır.

Misyonerlik: Bir dinin özellikle de Hıristiyanlığın yayılması için yapılan faaliyetler.

Mitos: konusu gerçek veya gerçeğe yakın olaylar olan eski zamanlar ait hikâyeler.

Muhkem: Sağlam, kati, kesin, içinde hüküm bulunan, manası açık olan ayet. Muhkem, verilmek istenen anlama kesin olarak götüren, her türlü seçenek ve karışıklıktan uzak olan ayetlerdir.

Nazar: Düşünme, inceleme, akıl yürütme, ilmi tefekkür; bilinmeyeni elde etmek için bilinenleri belli bir kaideye göre sıralama.

Nebî: Haber getirici. Terim olarak, kitabı olmayan peygamber demektir.

Nebîl: Babiler'in, peygambere verdiği isim. Nebîl ile kastettikleri kişi ise, Mirza Ali Muhammed'dir.

Nifak: Görünüşte Müslüman gibi davranıp aslında kâfir olma, münafık hali.

Normatif: Bir kural değerini, gücünü taşıyan, norma ilişkin. Bilimlerden kural ve norm koyucu olanlar.

Nübüvvet: Nebilik, risalet ya da peygamberlik kurumu.

Paradigma: Belirli bir bilim adamları topluluğunun paylaştığı ortak değerler, inançlar ve anlayışların oluşturduğu düzlem. Bilgi üretimini mümkün kılan kavramsal şema.

Piskopos: Başpapaz.

Putperestlik: İslâm öncesi dönemde, putlara tapanların bağlı bulunduğu anlayış, düü şünce sistemi.

Ricat: Şîf anlayışa göre, ölen kimselerden bazılarının dünyaya geri döndürülecekleri inancı.

Resûl: Elçi. Terim olarak. Cenab-ı Hak tarafından doğrudan doğruya insanları ıslah ödeviyle gönderilen kitap sahibi kişilere verilmiştir.

Ruhani: Ruhla ilgili. Dinî meseleleri ele alan, bunlarla ilgili olan.

Selefilik: Geçmiş nesillerin din ve dünya görüşünü veya inancını ihya etmek isteyen yaklaşım.

Selefiyye: İtikadî konularda, ayet ve hadislerde geçen hususları teşbihe kaçmaksızın olduğu gibi kabul eden ve te'vile (yoruma) başvurmayan kimseler demektir.

Sinkretist: Ayrı dinn ve mezhep veyafikirleri birleştirmeye çalışan.

Sübût: Sabit oluş, kesinlik, kesinleşme, kaynak, gerçekleşme, şüpheye yer bırakmaya, cak şekilde ortaya çıkma.

Şaman: İlkel kabile dinlerinde ruhlarla muhabbet edebilen, etrafa şifa dağıtabilen doktor, büyücü.

Şefaât: Sözlükte aracılık etmek demektir. Terim olarak Ahirette bir kısım günahkâr müminlerin affedilmeleri veya itaatkâr müminlerin de yüksek mertebelere erişmeleri için Hz. Peygamber ve diğer zatların Allah'tan niyaz ve istirhamda bulunmaları.

Taassup: Herhangi bir doktrin veya dinî inanca aşırı taraftarlık.

Tabu: Toplum tarafından ayıp, yasak görülen davranış.

Takva: Allah'tan sakınma. Allah bilinci ile yaşama.

Takiyye: İdare, korunmak, sakınmak; ikiyüzlülük; sevmediği kimse ile dost geçinmek. Bir kimsenin hakikatte sâhip olduğu görüş ve inancını saklaması.

Takdis: Kutsal sayma, kutsama.

Tayin: Belirlemek, tespit etmek, atamak.

Tefekkür: Fikretmek, düşünmek. Fikri harekete getirmek; İbret alacak ve faydalanacak şekilde derin düşünme.

Teberrî: Uzak durmak ve uzaklaşmak demektir. Belli şahıslardan uzaklaşmak ve onlara karşı olmak.

Tecsim: Allah'ı insan biçimci bir şekilde tanımlamak.

Tecelli: Belirme, görünme, ortaya çıkma, zuhur etme, meydana çıkma. Tanrı'nın insanlarda ve doğada görünmesi.

Tecessüm: Boyut kazanma, cisimleşme. Görünmeye başlama, belirme. Göz önüne gelme canlanma.

Tekammus: Gömlek değiştirme. Dürzî inanca göre insanın ölümünden sonra ruhun gömlek değiştirir gibi bir cisimden bir başka cisime geçip beden değiştirmesi.

Tenasüh: Ölümden sonra ruhların bir bedenden başka bir bedene sonsuza dek dolaşması. İnsanın dünya üstündeki yaşamında gösterdiği erdemli veya kötü davranışlarından dolayı sonraki yaşamında hayvan veya insan olarak tekrar bedenlenmesi. Reenkarnasyon

Tenzih: Suç ve noksanlıktan uzak saymak. Allah'ı her türlü eksik ve noksanlıklardan, her türlü benzetme ve ortaklıktan uzak bilme ve söyleme. Tanrı'yı her türlü kötü nitelermelerden uzak görme.

Teşbih: Allah'ı yaratılmışlara benzetmek.

Tevellî: Benimsemek ve dost edinmek demektir. Bazı şahıslarla dost olmak ve onları sevmek.

Totemcilik: Bir toteme inanma üzerine kurulu toplumsal bir birlik, dinî uygulama biçimi.

- Va'd:** Söz vermek, vaatte bulunmak demektir. İstilahî olarak va'd, emir ve yasaklarına uyan kimseyi Allah'ın ödüllendireceğine söz vermesi ve bu va'dinden dönmemesidir.
- Vaftiz:** Hıristiyanların küçük çocuklara ve dinlerine girenlere uyguladıkları suya sokma veya su serpmeye merasimi.
- Va'îd:** Tehdit etmek, cezalandırmak ve uyarmak demektir. Terim olarak, emir ve yasaklarına uymayanları ve bazı büyük günah işleyenleri Allah'ın ebedî bir ceza ile tehdit etmesidir.
- Vasiyyet:** Hz. Peygamberin kendinden sonra halife olacak kişiyi belirlemesi veya bir önceki imamın bir sonraki imamı bildirmesi.
- Velayet:** Yetki, salahiyet, dostluk. Şia'da İslam toplumunu yönetme yetkisi.
- Yakinî:** Şek ve şüpheden uzak olan; kesin. Sağlam, sarsılmayan, şüphe ve tereddüt bulunmayan îtikâd, iman.
- Yoga:** Fiziksel ve ruhsal tekniklerle, bilincin yükseltilmesi hadisesi. Sakinlik, efendilik.
- Zahirî:** Açık olan, görünür olan. Kelime, cümle veya dinî bir metnin lafzî anlamını esas alan.
- Zâhiriye:** Kur'ân-ı Kerîm ve hadîs-i şerîflerin zâhir, görünen mânâlarından başka hiçâ bir delîl ve kıyâsı kabûl etmeyen Dâvûd ez-Zâhirî'nin görüşlerini benimseyenlere verilen ad.
- Zatî:** Allah'ın kendine özgü, zatına ait.

DİNLER VE MEZHEPLER TARİHİ CEVAP ANAHTARI

ÜNİTE 1- TEST

1- E	2- A	3- E	4- B
5- C	6- E	7- A	8- D
9- B	10- D		

ÜNİTE -2 TEST

1- E	2- E	3- C	4- B
5- B	6- E	7- D	8- A
9- D	10- C		

KONU-1 TEST

1- E	2- A	3- C	4- E
5- D	6- E	7- B	8- B
9- A	10- C	11- D	12- B
13- E	14- C	15- E	16- A
17- B	18- E	19- A	20- A

KONU-2 TEST

1- A	2- D	3- B	4- C
5- E	6- A	7- D	8- A
9- C	10- B	11- B	12- E
13- D	14- C	15- B	16- A
17- D	18- B	19- E	20- C
21- A	22- B	23- A	24- E
25- D	26- A	27- B	28- A
29- C	30- B	31- D	32- E
33- A	34- B	35- E	36- C
37- B	38- A	39- A	40- C

BÖLÜM 8 DENEME SINAVLARI

DENEME -1-

1. “Andolsun ki o Cebrâil’i apaçık ufukta görmüştür.” (Tekvir, 23)
“Andolsun onu, bir kez daha Sidretu’l-Müntehâ’nın yanında görmüştür.” (Necm, 13-14)

Bu ayetlerden aşağıdakilerden hangisiyle doğrudan ilişkilidir?

- A) Vahyin niçin indiği
B) Vahyin tedricen indirildiği
C) Vahyin bir bütün olarak indirildiği
D) Cebrâil’in Hz. Peygamber’e aslî suretiyle görünerek vahiy getirdiği
E) Vahyin iletişim aracı olduğu

2. - Hz. Peygamber hayatta olduğu müddetçe vahiy devam ediyordu. Bu nedenle bazı ayetlerin neshedilme ihtimali vardı.

- Ayet ve sûreler nuzül tarihine göre sıralanmıyordu. Bazen, daha önce inen bir sûreye, sonradan inen bazı ayetler ilave ediliyordu.

Bunlar aşağıdakilerden hangisinin gerekçelerini oluşturur?

- A) Kur’an’ın cem edilmesinin
B) Kur’an’ın Hz. Peygamber döneminde cilt haline getirilmeyişinin
C) Kur’an’ın intinsah edilmişinin
D) Kur’an’ın istinsah edilmeyişinin
E) Kur’an’ın niçin yazıya geçirildiğinin

3. Osman b. Ebî’l Âs şu hâdiseyi aktarmaktadır: “Bir gün Hz. Peygamber’le beraber otururken o, birden bakışlarını bir noktaya dikti ve sonra doğrulup: “Cebrâil bana geldi ve *“Muhakkak ki Allah, adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder; çirkin işleri, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor”* (Nahl, 90) ayetini, ait olduğu sûrenin şurasına yerleştirmemi açıkça istedi” buyurdu.”

Bu olay aşağıdakilerden hangisine delil oluşturur?

- A) Kur’an surelerinin tertibinin vahye dayanmadığına
B) Kur’an ayetlerinin tertibinin tevkifi olduğuna
C) Kur’an ayetlerinin tertibinin icma ile belirlendiğine
D) Kur’an surelerinin tertibinin icma ile belirlendiğine
E) Kur’an’ın vahiy mahsulü olduğuna

4. Bu kişinin kendi ilim alanında çalışma yapabilmesi için şu ilimlerde bilgi ve birikimi olması gerekir: Arap dili ve Edebiyatı, Kur’an İlimleri, Fıkıh, Fıkıh Usûlü, Hadis, Nüzül Sebepleri, Sosyo-Kültürel Tarih, Sosyal-Psikoloji, Astronomi.

Bahsedilen kişi kimdir?

- A) Muhaddis
B) Müfessir
C) Müerrih
D) Müeddib
E) Mürebbi

5. Sözlükte, *birini su kaynağına götürmek ve su içirmek* gibi anlamlara gelir. Terim olarak ise “Kur’an’ı Kur’an, Hz. Peygamber’in sünneti ve selefin açıklamaları ile tefsir etmek” diye tanımlamak mümkündür. Bu tefsire bu yüzden *me’sûr* veya *naklî tefsîr* de denilmektedir.

Açıklaması yapılan tefsir türü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Rivayet
B) Dirayet
C) Mezhebi
D) Konulu
E) İctimai

6. Kur’an ayetlerinin kahir ekseriyeti herhangi bir sebep olmaksızın nâzil olmuştur. Bununla birlikte bazı ayetler de vardır ki nüzûl döneminde meydana gelen hadiselerle ilgili olarak nâzil olmuştur. Bunların bir kısmı Hz. Peygamber’e sorulan sorulara cevaben; bir kısmı da toplumda iz bırakan bir olay münasebetiyle inmiştir. Kur’an’ın Hz. Peygamber döneminde belirli olaylara cevap olarak inmesi sonraki dönemde müfessirlerin Kur’an’ı yorumlarken başvurdukları önemli bir tarihî referans ve anlama yöntemi haline gelmiştir.

Bu metin aşağıdaki Kur’an ilimlerinden hangisiyle ilgilidir?

- A) Siyak ve Sibak
B) Nasih ve Mensuh
C) İ’cazü’l-Kur’an
D) Fedailü’l-Kur’an
E) Esbabü’n-Nuzûl

7. Hadis tarihini çeşitli açılardan ele alıp incelemek mümkündür. Bunlardan birisi de siyasi kronolojidir. Bunlardan birisi de, hadis rivayetinin yaygınlaştığı ve hadis yazım faaliyetinin yoğunlaştığı dönemdir.

Bahsedilen siyâsî dönem hangisidir?

- A) Emevîler
B) Abbasîler
C) Memlûklular
D) Hulefâ-i Râşidin
E) Osmanlılar

8. **Hadis ilminin her açıdan zirve yaptığı ve destek gördüğü siyâsî dönem hangisidir?**

- A) Hulefâ-i Râşidin
B) Emevîler
C) Abbasîler
D) Memlûklular
E) Osmanlılar

9. Hadis ilimleri zaman içerisinde çeşitlenmiş ve gelişmiştir. Bu ilimlerden birisi de Birbiriyle çelişkili gibi görünen hadisleri inceleyen ilim dalıdır.

Tanımlanan hadis ilmi hangisidir?

- A) Rical İlmi
B) Muhtelefu’l-hadis İlmi
C) İlelu’l-hadis İlmi
D) Garîbu’l-hadis İlmi
E) Nâsîh ve Mensuh İlmi

10. İlelu'l-hadis İlmî ile ilgili olarak hangisi söylenebilir?

- A) Hadis râvîlerini, hadis rivâyeti bakımından tetkik eden alandır.
- B) Birbiriyle çelişkili gibi görünen hadisleri inceleyen daldır.
- C) Hadislerin sıhhatini zedeleyen gizli kusurların tetkik edildiği bir sahadır.
- D) Hadislerin hangi sebeplere binâen ortaya çıktığını ele alır.
- E) Hadis metinlerinde yer alan, ancak hem lügat hem de dinî tabir olarak ne anlama geldiği bilinemeyen müphem kelimeleri konu edinen bilgi alanıdır.

- 11.** Hadis metinlerinde yer alan, ancak hem lügat hem de dinî tabir olarak ne anlama geldiği veya nasıl yorumlanacağı bilinemeyen, anlaşılması zor, sıklıkla kullanılmayan müphem kelimeleri konu edinen bilgi alanına denir.

Cümlede boş bırakılan yere gelebilecek en uygun ifade hangisidir?

- A) Rical İlmî
- B) Muhtelefu'l-hadis İlmî
- C) İlelu'l-hadis İlmî
- D) Garîbu'l-hadis İlmî
- E) Nâsîh ve Mensuh İlmî

- 12.** Hadis kitapları derlenirken bir kısmı râvîlerine göre, bir kısmı ise konularına göre yazılmışlar ve ona göre isimlendirilmişlerdir. Râvîlerine göre yazılan hadis kitaplarından birisi de müsned türü eserlerdir.

Buna göre aşağıdaki şıklardan hangisinde müsnedin tanımı doğru verilmiştir?

- A) Râvîler'in rivâyet ettikleri hadisleri, kendi ismi altında bir araya getiren eser türüdür.
- B) Hadislerin ilk râvîleri veya son râvîleri tertip edilerek, her râvînin kendi ismi altında naklettiği tüm hadislerin toplandığı kitaptır.
- C) Hadislerin konularına göre düzenlendiği hadis kitabı türüdür.
- D) Hadisleri; İman, ahkâm, rikak-zühd, âdâb, et'ime veya eş-ribe, tefsîr, mağâzî-siyer veya cihad, menâkıb, fiten ve melahim bölümleri halinde bir araya getiren eserlerdir.
- E) Fıkıh konularına göre hadisleri bir araya getiren eserlerdir.

- 13. I.** Hadislerin konularına göre düzenlendiği hadis kitabı türüdür.

II. Bu çalışmalar iman, ahkâm, âdâb, rikak-zuhd, tefsîr, mağâzî, şemâil ve menâkıb bölümlerini içerir.

III. Malik b. Enes ve Abdurrazzak es-Sanânî eserini bu türde kaleme almıştır.

Bazı özellikleri verilen hadis kitabı türü hangisidir?

- A) Musannef
- B) Câmi'
- C) Sünen
- D) Âsâr
- E) Munteka

14. Aşağıdakilerden hangisi Müşriklerin Hz. Peygamber'e karşı tepkileriyle alakalı olarak söylenemez?

- A) Hz. Muhammed'in Kur'an'ın Cebr isimli bir köleden öğrendiğini iddia etmişlerdir.
- B) Müşrikler başlangıçta Hz. Peygamber ve Müslümanlarla alay etmişlerdir.
- C) İslam'ın putları kötülmesi üzerine müşriklerin tepkileri artmıştır.
- D) Hz. Muhammed'i bir süre hapsedmişlerdir.
- E) Hz. Muhammed'in Mekke'ye dışarıdan gelenlerle görüşmesini engellemeye çalışmışlardır.

15. Her türlü baskı ve eziyete rağmen Hz. Muhammed'in tebliğ faaliyetine devam etmesi üzerine müşrikler uzlaşma arayışlarına girdiler.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi Müşriklerin Hz. Peygamber'e getirdikleri uzlaşma tekliflerinden birisi değildir?

- A) Her iki tarafın birbirinin ibadet ettiklerine tapması
- B) Zaman içerisinde İslamiyeti kabul etme
- C) Davasından vazgeçmesi halinde istediği kadar mal verme
- D) Mekke'nin lideri yapma
- E) Tedavi ettirme

16. Hayber'in Fethi ile ilgili olarak hangisi söylenemez?

- A) Hz. Muhammed'e zehirli etle suikast girişiminde bulunulmuştur.
- B) Hz. Ali büyük kahramanlıklar göstermiştir.
- C) Hz. Peygamber, Cüveyriye ile evlenmiştir.
- D) Hayber kuşatması devam ederken Ca'fer b. Ebû Talib başkanlığındaki son grup Habeşistan'dan dönmüştür.
- E) Hayber Yahudileri Suriye ticaret yolunun güvenliğini tehlikeye sokuyorlardı.

17. Aşağıdakilerden hangisi Mûte Savaşı'nın sebepleri arasında gösterilebilir?

- A) Yahudilerin Müslümanlar aleyhine faaliyetleri
- B) Mekke müşriklerin faaliyetleri
- C) Hz. Muhammed'in Busra valisine gönderdiği elçisinin öldürülmesi
- D) Bizans hükümdarının Medine'ye saldırma hazırlığı
- E) Yalancı peygamberlerin faaliyetleri

18. Mekke'nin Fethi öncesinde Hz. Muhammed;

- I. Kâbe'ye sığınanlar
- II. Ebû Süfyan'ın evine sığınanlar
- III. Evlerinden dışarı çıkmayanlar

Gruplarından hangilerine dokunulmayacağını haber vermiştir?

- A) Yalnız I
- B) I ve III
- C) II ve III
- D) I ve II
- E) I-II ve III

19. Hz. Muhammed'in vefatının ardından yaşanan ridde olayları sırasında Müslümanlara "Arapların mallarını almaktan vazgeçerseniz, sizin sözü-nüzü dinlerler, size itaat ederler, aksi halde onlar sizin etrafınızda toplanmazlar" denilmiştir.

Bu ifade Ridde olaylarının hangi yönüne işaret etmektedir?

- A) İctimai B) Siyasî
C) Ekonomik D) Dinî
E) Toplumsal

20. Müslümanların girişmiş oldukları fetih hareketleriyle alakalı olarak;

I. İlây-ı kelimetullah'ı yayma isteğiyle yapılmıştır.

II. Ganimet elde etmek için yapılmışlardır.

III. Kısa süre içerisinde çok başarılı sonuçlar elde edilmiştir.

İfadelerinden hangisi söylenemez?

- A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) I ve II
D) II ve III
E) I ve III

21. Hz. Peygamber'in vefatının ardından İslam toplumunun başına geçenlere halife denilmiştir. Bununla birlikte halifeler için bir takım özel tanımlamalar da kullanılmıştır.

Buna göre İslam tarihinde ilk defa "emîru'l-mü'minîn" tabiri hangi halife için kullanılmıştır?

- A) Hz. Ebû Bekir B) Hz. Ömer
C) Hz. Osman D) Hz. Ali
E) Muaviye b. Ebû Süfyan

22. Kur'an diliyle alakalı olarak;

I. ا ث ذ ظ harfleri peltek okunurlar.

II. ا ح خ ح ا ه غ غ خ ح ا ه boğaz harfleridir.

III. م و م ب dudak harfleridir.

İfadelerinden hangileri doğrudur?

- A) Yalnız I B) I ve II
C) I ve III D) II ve III
E) I-II ve III

23. Medd-i Lâzım'ın çeşitlerini anlatan Zeynep öğretmen "bu çeşitte sükûn-u lazım kelimede şeddde halinde bulunur. Örnek olarak الحاقفة verilebilir" demiştir.

Zeynep öğretmenin anlattığı Medd-i Lâzım çeşidi hangisidir?

- A) Medd-i Lazım Kelime-i Musakale
B) Medd-i Lazım Kelime-i Muhaffefe
C) Medd-i Lazım Harf-i Musakkale
D) Medd-i Lazım Harf-i Muhaffefe
E) Medd-i Lazım Kelime-i Kalkale

24. Şerafettin Paşa Camii İmam-Hatibi Akif Hoca, Kur'an-ı Kerim'in Hûd Suresi'nin 42. ayetinde geçen اُرْكَبُ مَعْنَا ifadesini, tecvid kuralları çerçevesinde اُرْكَمَعْنَا şeklinde ب harfini م harfine idğam ederek, mim harfini şeddeli şekilde okur.

Akif Hoca burada hangi tecvid kuralını okumuştur?

- A) İdğam-ı Misleyn Bila-Ğunne
B) İdğam-ı Şemsiyye
C) İdğam-ı Misleyn Meal-Ğunne
D) İdğam-ı Mütecaniseyn
E) İdğam-ı Mütekaribeyn

25. وَالْعَصْرُ kelimesinde Ra (ر) harfinin okunuşuyla alakalı olarak;

- I. İnce okunur.
- II. Kalın okunur.
- III. Hem ince hem kalın okunur.

İfadelerinden hangisi doğrudur?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve II
- E) I ve III

26. Özellikle Yemâme savaşında birçok hafızın şehit olması Kur'an'ın korunması meselesini gündeme getirdi ve sahabeyi çözüm arayışlarına itti. Sonuç itibariyle Kur'an, Hz. Ebu Bekir döneminde Mushaf haline getirildi.

Kur'an'ın Mushaf haline getirilmesiyle görevli heyetin başkanı kimdir?

- A) Ali b. Ebu Talib
- B) Zeyd b. Sabit
- C) Ebu'l-Esved ed-Düelî
- D) Abdullah b. Zübeyr
- E) Abdullah b. Abbas

27. Anneleriniz size haram kılındı.” (Nisâ, 23.) Bu ayet özel bir konu ile (analarla evlenme konusu ile) ilgilidir ve bu konu hakkında belli bir hükmü (böyle bir evliliğin haram olduğunu) göstermektedir.

Buna göre Nisâ suresi 23. ayet ne tür bir delildir?

- A) İcmali
- B) Tafsili
- C) Ameli
- D) Kelami
- E) Fıkhi

28. İslam fikhının yardımcı kaynakları olan Örf ve Âdet, Seddu'z-Zerâî, İstishâb, Sahabî Kavli, Şer'u men Kabilenâ (bizden öncekilerin şeriatleri), Şer'î Hüküm ve kısımları, hüküm, mahkûm aleyh, mahkûm bih, ehliyet ve ehliyete ârız olan haller, ictihâd ve taklîd, lafızlar ve lafızların delâlet yolları konuları bu ilmin konularındandır.

Konuları hakkında bilgi verilen ilim aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kalam
- B) Fıkıh
- C) Usulü'l-Tefsir
- D) Usulü'l-Hadis
- E) Usulü'l-Fıkıh

29. I. Fıkıh Usulü kuralları çoğunluk ifade eden kurallardır. Fıkıh kuralları ise genel kurallar olup istisnaları yoktur.

II. Fıkıh Usulü kuralları, bünyesinde, kendisinden şer'î hükümler çıkarılabilecek tafsilî deliller içeren meseleleri barındırırken fıkıh kuralları bünyesinde, Fıkıh Usulü kurallarına dayanılarak elde edilmiş fikhî hükümleri barındırır.

III. Fıkıh Usulü kuralları, amelî-şer'î hükümleri elde edebilmeyi sağlayan bir araçtır. Fıkıh kuralları ise aynı illetle birbirine benzeyen aynı hükümlerin -bir anlamda- toplamından ibarettir. Fıkıh Usulü kuralları, furûdan (fer'î meselelerden) önce vardır. Fıkıh kuralları ise fer'î meselelerin varlığından sonra vardır.

IV. Fıkıh Usulü kurallarının konusu, şer'î hükümlerin elde edilmesini sağlayan delillerdir. Fıkıh kurallarının konusu ise mükellefin fiilleridir.

Bunlardan hangileri Fıkıh Usulü kuralları ile fıkıh kuralları arasındaki farklardan değildir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız III
- C) I ve III
- D) II ve IV
- E) IV ve V

30. Bu fiillerin/hükümlerin amacı, bireye ait olan bir menfaatin korunmasıdır. Bu tür fiillerde kişi dilerse, bu hakkının yerine getirilmesini edilmesini isteyebileceği gibi, dilerse bir bedel karşılığında veya bedelsiz olarak hakkından vaz geçebilir. Bireyin malı üzerindeki hakları ve mali sonuçları bulunan hakları bu kapsamdadır. Kişinin, alacağının ödenmesini isteme hakkı bu tür fiillere örnek olarak gösterilebilir.

Açıklaması yapılan hüküm aşağıdakilerden hangisine örnek oluşturur?

- A) Sırf Allah hakkı olan hükümler
- B) Sırf kul hakkı olan hükümler
- C) Allah hakkının fazla olduğu hükümler
- D) Kul hakkının fazla olduğu hükümler
- E) Allah ve kul hakkı olup olmadığı belirsiz olan hükümler

31. I. Hata
II. Şaka
III. İkrâh
IV. Unutkanlık
V. Sefeh

Bunlardan hangileri semâvî ehliyet ârizaları kapsamında değerlendirilebilir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız IV
- C) I ve III
- D) I ve IV
- E) IV ve V

32. “Bütün rükün ve şartları taşıyan bir alım-satım akdi” **şağıdaki şer’î hükümlerden hangisine örnek oluşturur?**

- A) Sahih
- B) Farz
- C) Mubah
- D) Bâtl
- E) Fâsid

33. I. İslam fıkıhçıları rey ve icthâd ile kavranamayacak bir konu ile ilgili olması durumunda, sahâbî kavlinin kaynak olacağını kabul etmişlerdir.

II. İslam fıkıhçıları, bir sahâbî kavlinin diğer sahâbî müctehidler için bağlayıcı olacağını konusunda görüş birliğine varmışlardır.

III. Fakihlerin bazıları, Kitab, Sünnet ve İcmâda hüküm bulunmayan konularda sahâbe kavlinin bağlayıcı bir delil olduğu kanaatinde idirler.

IV. İlk Hanefî İslam fıkıhçılarına göre sahâbenin görüşü çoğunlukla doğrudur. Çünkü onlar Hz. Peygamber’in çevresinde yetişmişlerdir.

V. Şâfiî, sahâbî kavlinin delil olmayacağı görüşündedir.

Bunlardan hangileri sahabî kavli hakkında doğru olarak değerlendirilemez?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) I ve II
- D) II ve IV
- E) II ve V

34. I. Ortaya çıkan mesele hemen çözümlenmesi ve hükme bağlanması gereken bir mesele ise
- II. Zaman geniş veya karşılaşılan meselenin çözümü için müraaat edilebilecek başka müctehidler varsa
- III. Henüz ortaya çıkmamış, tasavvur edilen bir mesele ise
- IV. Kasten nassa aykırı yapılıyorsa
- V. Meseleye çözüm getirecek müctehid yoksa

Bu durumlardan hangilerinde icthâd yapmak farz-ı kifâyedir?

- A) Yalnız II
- B) Yalnız V
- C) I ve II
- D) II ve IV
- E) III ve V

35. Bu devirde İslam fıkıhçıları metinleri ezberliyor, bilgilerini şerhlerden ve hâşiyelerden elde ediyorlardı.

Bu ifade şağıdakilerden hangisini ifade eder?

- A) Medrese eğitiminin kurumsallaştığını
- B) Vahiy döneminin kapandığı
- C) Dört halife döneminin bittiğini
- D) İctihâd faaliyetlerinin durağanlaştığını
- E) Müctehid imamlar döneminin başladığını

36. “Berâet-i zimmet asıldır.”

Bu prensip şağıdaki delil veya yöntemlerden hangisi ile ilgilidir?

- A) İstihsân
- B) Istishâb
- C) Istislah
- D) Kıyas
- E) Sahabî kavli

37. I. Farzın yapılması sevabı, terki cezayı gerektirir.
 II. Sünnetin yapılması sevabı, terki kınamayı gerektirir.
 III. Haramın işlenmesi cezayı, terki sevabı gerektirir.
 IV. Nâfilenin yapılması ile terki eşittir.

Hanefilere göre bu teklîfi hükümler ve sonuçları ile ilgili hangileri yanlıştır?

- A) Yalnız I
 B) Yalnız IV
 C) I ve II
 D) II ve III
 E) III ve IV

38. Belirli bir tarihte bir eşyanın bir kişinin malı olduğu biliniyor ve o malın o kişinin mülkiyetinden çıktığına dair de bir bilgiye ulaşılamıyorsa kişinin mülkiyet hakkının devam ettiğine hükmedilir.

Bu hüküm aşağıdaki külli kaidelerden hangisi ile doğrudan ilgilidir?

- A) Zarar bi kaderil imkân def' olunur.
 B) Zaruretler kendi miktarlarınca takdir olunur.
 C) Bir zamanda sabit olan şeyin hıfzına delil olmadıkça bekasıyla hükmolunur.
 D) Beraet-i zimmet asıldır.
 E) Ukûd'da itibar makâsîd ve meâniyedir, elfâz ve mebaniye değildir.

39. Aşağıdakilerden hangisi sırf Allah hakları kapsamında **değildir**?

- A) Kıyas B) Kefaretler
 C) Sadaka-i Fıtr D) İbadetler
 E) Haddler

40. Anne karnındaki henüz doğmamış çocuğun ehliyeti aşağıdakilerden hangisine örnek oluşturur?

- A) Tam vücûb ehliyeti
 B) Tam edâ ehliyeti
 C) Nâkıs vücûb ehliyeti
 D) Nâkıs edâ ehliyeti
 E) Hem nakıs hem vücub ehliyeti

41. Aşağıdakilerden hangisi melekların görevlerinden biri **değildir**?

- A) Müminleri desteklemek
 B) Tabiatın sevk ve idaresi ile meşgul olmak
 C) Peygamberlere vahiy getirmek
 D) İlahi kanunları icra etmek
 E) Gaybı bilmek için çaba sarf etmek

42. “Dünya hayatı bir oyun ve eğlence-
den başka bir şey değildir. Sorumlu-
luk sahibi olanlar için âhiret yurdu
muhakkak ki daha hayırlıdır. Hâlâ
akıl erdiremiyor musunuz?” (En’âm,
32)

**Bu ayetten hareketle aşağıdakiler-
den hangisi söylenemez?**

- A) Dünya hayatının insanı aldatan
bir yanı vardır.
- B) Dünyadan tamamen el etek çekip
sadece âhiret için uğraşılması ge-
rekir.
- C) Dünya geçicidir ve asıl yaşam
ahirettir.
- D) Akıllı insan âhirette ebedî mutlu-
luğa ulaşmak için dünya hayatını
iyi değerlendirir.
- E) Âhiret nihai yurdumuzdur.

43. Sözlükte, “yetişen”, “kavuşan” an-
lamına gelir. Fıkıh terimi olarak na-
mazın başından sonuna kadar imama
uyup bütün rek’âtları onunla birlikte
kılan kimseyi ifade eder.

**Tanımlanan kavram aşağıdakiler-
den hangisidir?**

- A) Muktedî
- B) Lâhık
- C) Mesbûk
- D) Münferid
- E) Müdrık

44. Namaz kılan bir kişi namazında ken-
di işiteceği kadar güldü ve başka biri-
sinin verdiği selamı aldı.

Bu durumda ne olur?

- A) Namazını kılmaya devam eder.
- B) Namazı bozulur.
- C) Sehv secdesi yapar.
- D) Mekruh işlemiş olur.
- E) Namazını beş rekâta tamamlar.

45. Mehmet Bey oruç tuttuğu esnada
unutarak yiyip içti, gusül abdesti aldı
ve kan aldırdı. Kendisine bu davra-
nışlarının orucunu bozduğu söylendi.

**Bu durumda Mehmet Beye siz ne
dersiniz?**

- A) Orucunun bozulmadığını tutma-
ya devam etmesini
- B) Orucunun bozulmadığını ancak
mekruh davranışlar işlediğini
- C) Orucunun bozulduğunu rama-
zandan sonra kaza etmesi gerek-
tiğini
- D) Orucunun bozulduğunu ve kefa-
ret gerektiğini
- E) Orucunun zedelendiğini ve adak
vermesi gerektiğini

46. Ali Bey zekâtını verecektir. Ancak
kimlere vereceği konusunda tam bir
bilgiye sahip değildir.

**Buna göre Ali Bey aşağıdakilerden
hangisine zekât verebilir?**

- A) Anne ve babasına
- B) Dedesine
- C) Torunlarına
- D) Karısına
- E) Kardeşine

47. İslam'ı savunma amacı ve çeviri faaliyetleri Müslümanları felsefi düşünceye sevk etmiştir. Bu gelişme, kelâmî-felsefî meselelerle meşgul olmuş ve be şekilde üne kavuşmuş bazı ekollerin teşekkülünde önemli rol oynamıştır. Bu çerçevede ortaya çıkan ekollerden biri, ahirete ve metafiziğe ait bazı konuları akıl ile izah etmeye çalıştığı için akla kaldıramayacağı bir yük yüklemiştir. Yeryüzünde tevhide savunan tek mezhebin kendisi olduğunu iddia etmiştir. Büyük günah işleyen kişinin ise küfrü gerektiren bir inkârda bulunmadığı müddetçe kâfir olmadığını belirtmiştir. Fakat böyle kimsenin işlediği günah sebebiyle imanda kalamayacağı için bu ikisi arasında bir yerde bulunduğunu ileri sürmüştür.

Parçada bazı özelliklerine temas edilen itikadi mezhep aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Mürcie
- B) Şia
- C) Mu'tezile
- D) Maturidilik
- E) Haricilik

48. İnsan, doğru ya da yanlış yolları kendisi seçer. Özgür iradesiyle tercihte bulunduğu için bunların sorumluluğunu da üstlenir. Kur'an, kişinin hidayetinin kendi lehine dalaletinin ise kendi aleyhine olduğunu vurgulayarak bu konuda bir zorlamanın fayda vermeyeceğini belirtir. Çeşitli ayetlerde kişinin dalalette kalmasının nedenleri hakkında bilgi verir.

Aşağıdakilerden hangisi bu nedenlerinden biri değildir?

- A) Sorgulamak
- B) Küfürde ısrar etmek
- C) Aşırı yalan konuşmak
- D) Zulmetmek
- E) Günah işlemeye devam etmek

49. I. Peygamberler davranışlarıyla insanlara örneklik ederler.
II. Davalarının hak olduğunu ispatlamamak için mucize gösterirler..
III. Peygamberler Allah'ın elçisi ve yeryüzündeki vekilidir.
IV. Peygamberlere itaat Allaha itaattir.

Yukarıdakilerden hangileri peygamberlerin özellikleri arasında yer alır??

- A) I ve III
- B) II ve IV
- C) I, II ve III
- D) I, II ve IV
- E) I, II, III ve IV

50. Ateizm, Allah'a inanmaz ve onun varlığını deliller göstererek reddetmeye çalışır. Tanrı tanımazlık, tarihin farklı dönemlerinde bireysel de olsa varlığını sürdürmüş, özellikle Batı dünyasının bazı filozofları tarafından benimsenmiştir. Tarihi süreçte ateizm içinde çeşitli fikirler ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri insanın doğuştan inançsız olduğunu savunan görüştür.

Parçada bahsedilen ateist görüş hangi isimle anılır?

- A) Mutlak Ateizm
- B) Teorik Ateizm
- C) Pratik Ateizm
- D) İlgisizlerin Ateizmi
- E) İdeolojik Ateizm

51. İslam dini ise ahiret inancına vurgu yapmıştır. İnsanın öldükten sonra ruhunun yeni bir bedene girmesi inancını reddetmiştir. Nitekim Kur'an'da dünya hayatını iyi amellerle geçirmiş kimselerin ölüm geldiğinde bu dünyaya yeniden dönme isteklerinin boş bir arzu olduğu vurgulanmıştır.

Parçada bahsedilen bilgiler İslam'ın aşağıdaki düşüncelerden hangisine karşı çıktığını göstermektedir?

- A) Hulûl
- B) Mistisizm
- C) Tenasüh
- D) İrfaniyye
- E) Ateizm

52. (I) İnsanın çaba ve muhakeme sonucu elde ettiği bilgiye iktisabi bilgi denir.
- (II) Kelam ilmine göre akıl, temel olarak iki tür bilgi edinme yoluna kaynaklık eder.
- (III) Zaruri bilgi ile aklın hiçbir çaba göstermeksizin ede ettiği bilgi kastedilir.

Kelam ilminin temel konularından biri olan bilgi sorunu ile ilgili bunlardan ifadelerden hangileri doğrudur?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız III
- C) I ve II
- D) II ve III
- E) I, II ve III

53. İslam dininde iman; şüphe, tereddüt ve kuşku kabul etmez. Bir kişinin iman etmesi için iman edeceği şey hakkında kesin bir bilgiye sahip olması gerekir. Bu yüzden insan aklının, Tanrı ve evren hakkında mutlak gerçeği bilemeyeceğini iddia edenlerin düşüncesinde iman ve tasdikten bahsedilemez.

Kelam ilminde "lâedriyyûn" terimiyle de ifade edilen ve metinde dolaylı yoldan temas edilen felsefi akım hangisidir?

- A) Ateizm
- B) Mistisizm
- C) Pozitivizm
- D) Agnostisizm
- E) Nihilizm

54. (I) Felsefe akıldan hareketle işe başlar. Bir konuyu incelerken akla uymadığını düşündüğü meselelerde nakli esas almaz.
- (II) Kelamın hareket noktası vahiydir. İnanç konularını açıklamada vahyi esas alır, akla yer vermez.
- (III) Ele aldıkları meselelerde kelam salt nakilci, felsefe salt akılcı davranır.

Felsefe-Kelam ilişkisi bakımından yukarıdaki ifadelerden hangileri yanlıştır?

- A) Yalnız II
B) Yalnız III
C) I ve II
D) II ve III
E) I, II ve III

55. “Benden önce gelen Tevrat’ı doğrulayıcı olarak ve size haram kılınan bazı şeyleri helâl kılmak için gönderildim ve Rabbiniz tarafından size bir mucize de getirdim. Artık Allah’a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin.” (Al-i İmran/50)

Bu ayeti kerimeden hareketle Hz. İsa ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi söylenemez?

- A) Doğa olaylarına aykırı bazı eylemlerde bulunmuştur.
B) Bazı konularda Tevrat’ı nesh etmiştir.
C) Kendisine tapınılmasını emretmiştir.
D) Yeni bir şeriat getirmiştir.
E) Tevrat’ın ilahi bir kitap olduğunu tasdik etmiştir.

56. I. Uymaları gereken dini hükümler ve bunlara uymamaları
II. Peygamberlerine karşı gelmeleri ve bazılarını katletmeleri
III. Kendilerine verilen nimetler ve onların nankörlük etmesi
IV. Bereketli topraklara vâris kılınmaması

Kuran-ı Kerim’de Yahudilerle ilgili bu bilgilerden hangileri yer alır?

- A) I ve II
B) II ve III
C) I, II ve IV
D) II, III ve IV
E) I, II, III ve IV

57. Hayat acı ve ıstıraplarla doludur. Bunlar dünyevi var oluşun temel özelliğidir. Acı ve sıkıntıların nedeni arzulardır. Acı ve sıkıntıları sona erdirmek, arzu ve isteklerden vazgeçmeye bağlıdır. Arzu ve isteklerin üstesinden gelmek için “sekiz dilimli yol”u takip etmek gerekir.

Parçadaki görüşü savunan din aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sihizm
B) Hıristiyanlık
C) Hinduizm
D) Budizm
E) Konfüçyanizm

58. Eski Türklerde, dini ayin ve kurban törenlerini yöneten, çeşitli yöntemler kullanarak insanları iyi ruhların faydalarıyla buluşturduğuna, kötü ruhların şerrinden de koruduğuna inanılan din adamlarını ifade eder.

Parçada bahsedilen kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Tabu
- B) Şaman
- C) Kam
- D) Mana
- E) Bilig

59. I. “Fırka”: itikadı ve siyasî gayelerle vücut bulmuş fikirler ve şahıslar etrafındaki gruplaşmalardır.

II. “Mezhep”: daha geniş bir anlama sahip olup inanç, ibadet ve muamelatla ilgili karşılaşılan meselelere çözümler üretmek için ortaya çıkan İslam düşünce ekollerinin tamamını ifade eder.

III. “Makalat”: Ehl-i Sünnet dışındaki fırka mensuplarının kendi görüşlerini açıklamak, mezhebini savunmak ya da başkalarının görüşlerini reddetmek amacıyla kaleme aldıkları küçük eserlere denir.

IV. “Millet”: Allah’ın peygamberler yoluyla, insanlara inanmaları için gönderdiği kitaplı dindir.

Bu kavramlardan hangileri doğru şekilde açıklanmıştır?

- A) I ve III
- B) II ve IV
- C) I, II ve III
- D) II, III ve IV
- E) I, II, III ve IV

60. Yazılı kutsal metin geleneği bulunmaz. Ata kültürüne saygı ve ölümlere tazim ön plandadır. Belli bir kurucusundan söz edilemez. Büyüye/büyücüyü önem verilir. Açık bir ahiret inancı yoktur. Farklı şekillerde belirtilse de yüce tanrı inancından bahsedilmesi bunlardan bazılarıdır.

Aşağıdaki dinlerde hangisi parçada bahsedilen özellikleri taşır?

- A) Budizm
- B) Taoizm
- C) Caynim
- D) Şintoizm
- E) Kabile Dinleri

DENEME -2-

1. Sözlükte, gizli ve süratli bir şekilde bildirmek, seslenmek, gizli konuşmak, fısıldamak, emretmek, telkin etmek, işâret etmek, yazı yazmak, bir şeyi başkasına intikal ettirmek, elçi göndermek gibi anlamlara gelir. Terim olarak “Allah’ın insanlara ulaştırılmasını istediği mesajlarını peygamberlerine, alışılmışın dışında gizli bir yolla süratli bir şekilde bildirmesi” olarak tanımlanır.

Hakkında bilgi verilen kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İlham
- B) Vahiy
- C) Keşf
- D) Tebliğ
- E) Peygamber

2. Hz. Peygamber’e 23 yıl zarfında, çeşitli sebeplere binâen, farklı zaman ve zeminlerde vahiyler inmiştir. Bunlar, durumlarına göre bazı özel terimlerle ifade edilmişlerdir. Bunlardan biri de Hz. Peygamber seferde ve misafirlikte bulunmadığı zamanlarda inen vahiylerdir. Kur’an’ın ekserisi bu şekilde nâzil olmuştur.

Bu tür vahiyleri ifade eden kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sayfi
- B) Nehari
- C) Hadari
- D) Şitai
- E) Ardi

3. Ermenistan ve Azerbeycan’ın fethi sırasında Kur’ân’ı, Ubey b. Ka’b’in kırâatına göre okuyan Suriyeli askerlerle, onu Abdullah b. Mes’ûd’un kırâatına göre okuyan Iraklı askerler arasında kırâat ihtilafı çıktı. Hatta içlerinden birbirlerini tekfir edenler oldu. Orduyu kumanda eden Huzeyfe İbnu’l-Yemân bu duruma çok üzüldü. Medîne’ye döner dönmez evine gitmeden Hz. Osman’ın huzuruna çıkarak, “ey mü’minlerin emîri! Şu ümmet, Yahudi ve Hıristiyanların kitaplarında düşmüş oldukları ihtilafa düşmeden önce sen bu işin çaresine bak” dedi.

Bu olay aşağıdakilerden hangisi için bir gerekçe oluşturur?

- A) Kur’an cem’i
- B) Kur’an’ın istinsahı
- C) Kur’an’ın kitabete
- D) Kur’an’ın ezberlenmesi
- E) Kur’an’ın tebliği

4. Sözlük manası itibariyle aslına dönmek anlamına gelip, döndürmek ve herhangi bir şeyi varacağı yere vardırmak demektir. Terim olarak da ayetin lafzî tahlilinden sonra ortaya çıkan manasını, -makul ve kuvvetli delillerle desteklenmiş olmak şartıyla muhtemel manalarından bağlamına en uygun olana çevirme faaliyetidir.

Açıklaması yapılan kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Tefsir
- B) Meal
- C) Tercüme
- D) Te’vil
- E) İctihad

5. - Kur'an'ı ayet ayet baştan sona tefsîr etmemişlerdir.
- Zaman zaman aralarında bir kısım ihtilâflar ortaya çıkmıştır. Ancak bu ihtilâflar tezat ihtilâfı olmayıp tenev-vü (çeşitlilik) ihtilâfı idi.
- Ahkâm ayetlerinden hüküm istinbatında bulunmuş değillerdi.
- Tefsîr bu dönemde henüz tedvin edilmemişti.
- Ayetlerin nuzûl sebeplerini açıklamışlardır. Onların en önemli özelliği ayetlerin inmesine sebep olan olaylara şahit olmalarıydı.

Özellikleri verilen tefsir dönemi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sahabe
B) Tabiun
C) Etbâu't-tâbiîn
D) Tedvin
E) Tasnif

6. - Tefsîrde uydurma haberlerin çok olması
- İsnatların hafzedilerek sadece metinlerin yer alması
- İsrailiyata dair haberlerin tefsîre karışması

Bunlar aşağıdaki tefsir türlerinden hangisinin zayıf noktalarıdır?

- A) Rivayet
B) Dirayet
C) İlmi
D) İctimai
E) Mezhebi

7. Hadisçilere göre hadis takririnde;

- I. Okuyup geçme usulü
II. Açıklanması gereken noktaları açıklama usulü
III. Uzun uzun açıklama usulü

Yöntemlerinden hangileri kullanılmaktadır?

- A) Yalnız I
B) I ve II
C) I ve III
D) II ve III
E) I-II ve III

8. Hadis lafızlarını hatırlamakta güçlük çeken sahabe hadislerin manen rivayet edilebileceğini söylemiştir. Bununla birlikte bunu bazı şartlara bağlamışlardır.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi mana ile hadis rivayetinin şartlarından biri değildir?

- A) Manen hadis rivayet eden kişi lafızların anlamlarını bilmelidir.
B) Değiştirilen lafzın müteradifleri kullanılmalıdır.
C) Hadis Cevamiu'l-kelim cinsinden olmalıdır.
D) Hadisin aslı ezberinde ise manen rivayeti caiz değildir.
E) Hadis müteşabih olmamalıdır.

9. İslam bilginlerine göre bir kimsenin sahabi olduğunun anlaşılması için;

- I. Tevatür yolu
- II. Şöhret yolu
- III. Şehadet yolu
- IV. İkrar yolu

Yöntemlerinden hangisi kullanılmaktadır?

- A) I ve II
- B) I ve III
- C) II ve III
- D) I-III-IV
- E) I-II-III ve IV

10. I. İbn Abdilberr el-Kurtubî - el-İstiâb fi ma'rifeti'l-ashab
II. İbnu'l-Esîr el-Cezerî - Üsdu'l-ğabe fi marifeti's-sahabe
III. İbn Hacer el-Askalaânî - el-İsabe fi temyizi's-sahabe

Verilen eserlerden hangisi sahabe nesli ile ilgilidir?

- A) Yalnız I
- B) I ve II
- C) I ve III
- D) II ve III
- E) I-II ve III

11. Cerh ve tadil işlemleri sonucunda râviler;

- I. Muaddel
- II. Mecruh
- III. Makbul

Kategorilerinden hangisine ayrılırlar?

- A) Yalnız I
- B) I ve II
- C) I ve III
- D) II ve III
- E) I-II-III

12. I. Kitaplarına almamış olsalar da Buharî ve Müslim'in şartlarına uyan hadisler
II. Buharî ve Müslim'in ortaklaşa kitaplarına aldıkları hadisler
III. Müslim'in yalnız başına rivayet ettiği hadisler
IV. Buharî'nin yalnız başına rivayet ettiği hadisler

Verilen sahih hadisin dereceleri hangi sıktta doğru olarak verilmiştir?

- A) II-III-I-IV
- B) I-IV-III-II
- C) II-IV-III-I
- D) III-II-IV-I
- E) IV-I-III-II

13. Hadisler senedlerindeki inkita sebebiyle zayıf olarak değerlendirilmişlerdir. Tabii'nin sahabîyi atlayarak Hz. Muhammed'e izafe ettiği hadis de bu şekilde değerlendirilmektedir.

Tanımlanan hadis çeşidi hangisidir?

- A) Mürsel
- B) Mu'dal
- C) Muallak
- D) Müdelles
- E) Munkatı

14. Kurulduğu dönemden itibaren Mekte şehri;

- I. Cürhümlüler
- II. Huzâalılar
- III. Kureyş

Kabilelerden hangisinin yönetimine girmiştir?

- A) Yalnız II
- B) II ve III
- C) Yalnız III
- D) I ve III
- E) I-II ve III

15. Aslen Arap olmayıp sonradan Araplaşan kabilelere Arab-ı Müsta'ribe adı verilir.

Buna göre aşağıdaki isimlendirmelerden hangisi bu kabilelere verilen diğer isimlerden değildir?

- A) Adnânîler B) Meaddîler
C) Nizarîler D) Semûdîler
E) İsmailîler

16. Hüzün Yılı'ndan sonra Hz. Peygamber yeni bir yurt arayışına girmiştir. Bu çerçevede Taif'e gitmiştir. Ancak Taifliler Hz. Muhammed'e olumsuz cevap vermişlerdir. Bunun sebebi olarak;

- I. Kureyş ile olan akrabalık bağları
II. İki tarafın karşılıklı ticarî ilişkileri
III. Hz. Muhammed'in kabilesiyle olan kan davaları

İfadelerinden hangisi söylenebilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II
C) I ve III D) II ve III
E) I ve II

17. Hz. Ömer hilafeti döneminde Kureyş'in ileri gelenlerinin Arap Yarımadasının diğer şehirlerine yerleşmesini yasaklamıştır.

Hz. Ömer'in bu uygulamasıyla alakalı olarak hangisi söylenebilir?

- A) Sahabînin mal-mülk hevesine kapılmasından duyduğu endişe
B) Medine'nin nüfusunun azalmasından korkması
C) Hz. Muhammed'in bu konuyla alakalı tavsiyesi
D) Ekonomik hayatın zarar görmesinden duyduğu endişe
E) Yahudilerin tekrar etkin olmasından çekinmesi

18. Hz. Ömer'in yönetim anlayışı hakkında hangisi **söylenemez?**

- A) İnsanların sosyal konumunu önemsemezdi.
B) Mescitte halkın şikâyet ve arzularını dinlerdi.
C) Yönetimde kan bağına önem vererek tayinlerde bulunmuştur.
D) Devlet malı konusunda çok hassastı.
E) Geceleri sokaklarda dolaşarak muhtaçların ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırdı.

19. Hz. Muhammed'in vefatından dinden dönenlerle yapılan mücadelelere Ridde Savaşları denilmiştir.

Buna göre Hz. Ebû Bekir döneminde gerçekleşen Ridde savaşlarıyla alakalı olarak hangisi **söylenemez?**

- A) Ridde olaylarının arkasında siyasî ve ekonomik sebepler vardır.
B) İsyân edenler arasında Taiflilerde bulunmaktadır.
C) Özellikle İslam'ı tam olarak anlayamamış kabileler bu faaliyetin içerisinde olmuşlardır.
D) Hz. Ebû Bekir döneminde Müslümanların karşılaştıkları en büyük tehlikedir.
E) Hz. Ebû Bekir'in dirayetli duruşuyla çözülmüştür.

20. I. Fetihler sırasında bölgeyi tanıyan isimlerle istişare etmiştir.
II. İstişare ettiği isimler arasında kadınlar da vardı.
III. Eyaletlerde halk ile istişarede bulunmuştur.

Hangileri Hz. Ömer'in yönetimde takip ettiği yollar arasında gösterilebilir?

- A) Yalnız I B) I ve II
C) I ve III D) II ve III
E) I-II ve III

21. Aşağıdakilerden hangisi Hz. Osman'ın halifeliği döneminde ortaya çıkan karışıklıkların sebepleri arasında **gösterilemez**?

- A) Hz. Osman'ın önemli görevlere akrabalarını tayin etmesi
B) Sahabilerin maaşlarını kesmesi ya da azaltması
C) Sahabilerin Medine dışına yerleşmesine izin vermesi
D) Kendisine muhalefet edenleri sürgüne göndermesi
E) Gayr-i Müslimlere kötü davranması

22. Tecvid kurallarını öğrenmeye çalışan Ahmet "Bu kurala örnek olarak sûre başlarındaki الم ve المص verilebilir."

İfadesini okuyorsa hangi kuralı öğreniyordur?

- A) Medd-i Lazım Kelime-i Musakkale
B) Medd-i Lazım Kelime-i Muhaffefe
C) Medd-i Lazım Harf-i Musakkale
D) Medd-i Lazım Harf-i Muhaffefe
E) Medd-i Lazım Harf-i Ârızî

23. فِرْقِ örneğinde olduğu gibi ra (ر) harfi cezimli, kendinden önceki harfin harekesi esre, ra (ر)dan sonra gelen harf de esreli bir kalın harf ise, Ra (ر);

- I. İnce okunur.
II. Kalın okunur.
III. Hem ince hem de kalın okunabilir.

İfadelerinden hangisi doğrudur?

- A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) Yalnız III
D) I ve II
E) I ve III

24. وَدَّتْ طَائِفَةً ifadesinde hangi tecvid kuralı vardır?

- A) İdğam-ı Misleyn Bila-Ğunne
B) İdğam-ı Mütecaniseyn
C) İdğam-ı Mütekaribeyn
D) İdğam-ı Şemsiyye
E) İdğam-ı Misleyn Meal-Ğunne

25. Tilavet secdesinin sebepleriyle alakalı olarak;

- I. Secde ayetinin okunması
II. Secde ayetini başkasından işitmek
III. İmama uyma

İfadelerinden hangisi doğrudur?

- A) Yalnız I
B) I ve II
C) I ve III
D) II ve III
E) I-II ve III

26. Okçular Camii İmam-Hatibi Muhammed Akif Hoca, Mürselat Suresi'nin 20. ayet-i kerimesinde geçen نَذَلْنَاكُمْ kelimesini tecvid kuralları uyarınca نَذَلْنَاكُمْ şeklinde okumuştur.

Muhammed Akif Hoca'nın uyguladığı tecvid kuralı hangisidir?

- A) İdğam-1 Şemsiyye
- B) İdğam-1 Meal-Ğunne
- C) İdğam-1 Bila-Ğunne
- D) İdğam-1 Mütecaniseyn
- E) İdğam-1 Mütekaribeyn

27. Fıkıh Usulü ile Fıkıh arasında sağlam, köklü bir bağ vardır. Bu yüzden bu iki ilim birbirinden ayrı düşünülemez. Ancak, bu bağın var olması, bu iki ilmin tek bir ilim olduğu anlamına gelmez. Aksine Fıkıh Usulü başlı başına bağımsız bir ilim olduğu gibi, Fıkıh da başlı başına bağımsız bir ilimdir. Fıkıhın kendine ait bağımsız kuralları vardır. Fıkıh Usulünün de kuralları vardır.

Fıkıh usulündeki bu kurallara ne ad verilir?

- A) el-Edilletü'l-İcmâliyye
- B) el-Edilletü'l-Kelamiyye
- C) el-Edilletü'l-Şer'iyye
- D) el-Kavâidu'l-Fıkhiyye
- E) el-Kavâidu'l-Şer'iyye

28. Bu yöntemin temel özelliği, usulcülerin ihtilâflarına da işaret ederek usul kuralını/kaidesini ortaya koymak, daha sonra da üzerinde ihtilâf edilen bu kuralla ilgili fikhî meseleleri ortaya koymaktır. Bundan amaç, farklı ve yaygın furû meselelerin çıkarıldıkları asıllarıyla bağlantısını kurmaktır.

Hakkında bilgi verilen fıkıh usulü ile ilgili eserlerin yazılmasında uygulanan yöntem aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Fukaha
- B) Mütেকellimin
- C) Karma
- D) Asllara dayanarak fer'i meseleler üretmek
- E) Fıkıh Usulünü, şerîa,,tın maksatlarını esas alarak ortaya koyan yöntem

29. Bu ekole göre göre akıl, Allah'ın koyduğu bir hükmü tek başına anlayamaz. Allah'ın koyduğu hükmü aklın anlayabilmesi için peygamberlerin aracılığına ve tebliğine ihtiyaç vardır.

Allah'ın kullarının fiilleri hakkında koyduğu hükümler ile ilgili bu yaklaşım aşağıdaki ekollerden hangisine aittir?

- A) Mu'tezile
- B) Matiridilik
- C) Eş'arilik
- D) Haricilik
- E) Zeydilik

30. Bu hüküm, Şâri'in mükelleften herhangi bir talepte bulunmadığı ancak, iki şeyden birini diğerine, sebep, şart veya mâni kıldığı ya da bir şeyin sahih olup olmadığını açıkladığı hükümdür.

Tanımlanan hüküm ifade eden kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Teklîfî hüküm
- B) Vad'î hüküm
- C) Fıkhî hüküm
- D) Tafsîlî hüküm
- E) İcmalî hüküm

31. Şâri tarafından kesin bir şekilde yapılmaması istenen, terk edildiğinde mükellefe sevap, işlendiğinde ise günah ve bazı durumlarda dünyevî ceza da gerektirebilen fiildir.

Tanımlanan kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Mendub
- B) Mekruh
- C) Mübah
- D) Haram
- E) Mani

32. Belirli bir ülke ya da bölge halkının veya belirli bir çevrenin bir davranışı ya da bir lafzın özel anlamda kullanılmasını adet edinmesine denir.

Tanımlanan kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Örf-i Sahih
- B) Örf-i Hâss
- C) Örf-i Fasid
- D) Örf-i Amelî
- E) Örf-i Âmm

33. - Mezheplerin toplumun ihtiyacı olan hukuki istikrarı sağlayıcı işlevleri, özellikle siyasi iktidarların mezhep yapılanmasını destekleme

- Yetişkin talebelerin hocalarının görüşlerinin yayılmasına yönelik gayretleri ve hocalarının görüşlerini tedvin etmeleri

Bunlar aşağıdakilerden hangisine yol açan faktörlerdir?

- A) Mezhep yapılanmasının yaygınlaşmasına ve yerleşmesine
- B) Mezhepler arasındaki tartışmaların büyümesine
- C) Mezheplerin sivilleşmesine
- D) Mezheplerin eğitim programlarının oluşmasına
- E) Mezheplerin birleşmesine

34. I. İslam hukukunda ilk kanunlaştırma örneğidir.

II. Muhtevası, eşya hukuku, borçlar hukuku ve yargılama hukukuyla ilişkilidir.

III. 1851 maddeden oluşmaktadır.

IV. Dört mezhebin görüşlerinden yararlanarak hazırlanmıştır.

V. 1876-1905 yılları arasında hazırlanmıştır.

Bunlardan hangileri Mecelle ile ilgili yanlış bir bilgidir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız IV
- C) I ve III
- D) I ve IV
- E) IV ve V

35. Bu ehliyet, insanlık vasfından kaynaklanır ve hayatta olan herkes bu ehliyete sahiptir. Eksik ve tam olmak üzere ikiye ayrılır. Eksik olanı, sadece bazı haklara sahip olmayı sağlayan ehliyettir ve cenîn için söz konusudur. Tam olanı ise, bazı haklar yanında birtakım borçlar altına girebilmeyi de sağlar. Tam olanı kişinin doğumu ile başlar ve ölene kadar devam eder.

Açıklaması yapılan ehliyet aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Eda
- B) Vücub
- C) Şart
- D) Mani
- E) Sebeb

36. “Mevrid-i nassda ictihada mesâğ yoktur.”

Bu ilke aşağıdakilerden hangisini ifade eder?

- A) Bütün ictihadî hükümlerinin nasslarda mevcut olduğunu
- B) Nass ile doğrudan belirlenmiş konularda ictihadın yapılamayacağını
- C) İctihadın yalnızca nassları iyi bilenler tarafından yapılabileceğini
- D) İctihadın sadece nasslar üzerinde olmayacağını
- E) İctihadın nassa uygun olmasının şart olmadığını

37. Mehrin muaccel (peşin) ve müeccel (belirli bir süreye ertelenmesi) şeklinde iki kısma ayrılarak toplum tarafından kabul edilmesi uygulamasıdır.

Bu uygulama örfün hangi çeşidine örnek oluşturur?

- A) Sahih
- B) Fâsîd
- C) Âmm
- D) Hâss
- E) Amelî

38. Her biri, ayrı bir va’z ile olmak üzere, birden fazla manaya sahip olan lafızdır.

Bu tanım aşağıdaki lafız türlerinden hangisine aittir?

- A) Âmm
- B) Hâss
- C) Mücmel
- D) Zâhir
- E) Müşterek

39. I. Eşitlik

II. Hürriyet

III. Kişilik hakları

IV. Nasslara kayıtsız şartsız uyma

V. Adalet

Bunlardan hangileri İslam fıkhnın temel ilkelerinden değildir?

- A) Yalnız II
- B) Yalnız III
- C) Yalnız IV
- D) I ve IV
- E) III ve V

40. “Kim zerre kadar bir iyilik yaparsa karşılığını görür. Kim de zerre miktarı bir kötülük yaparsa karşılığını görür.” (Zelzele, 6-8)

Bu ayetten hareketle aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) İyilikler ve kötülükler az olması halinde dikkate alınmaz.
- B) İnsan, dünya hayatında yaptıklarının karşılığını âhirette görür.
- C) Allah adaletlidir, hiç kimseye haksızlık yapmaz.
- D) Dünya âhiretin tarlasıdır.
- E) İnanan kimseler dünya ve âhret mutluluğu için çalışmalıdır.

41. I. Kıyas, ilkten hüküm koymaz, naslarda var olan hükmü açığa çıkarır.
- II. Kıyas, usulcülerin büyük çoğunluğuna göre meşru bir yöntemdir.
- III. Kıyasın illeti bazen naslarda yer alır, bazen yer almaz.
- IV. Kıyas ile ulaşılan sonuçlar kesindir.
- V. Kıyasta illetin açık, istikrarlı ve münasip bir vasıf olması gerekir.

Kıyas ile ilgili olarak bunlardan hangileri doğru olarak değerlendirilemez?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız IV
- C) I ve III
- D) II ve III
- E) II ve V

42. Gerekli şartları kendinde toplayarak şer’î hükümleri çıkarma melekesini elde eden kişiye denir. Böyle bir vasfa/unvana olmanın en temel şartı şer’î hükümlerin kaynaklarını çok iyi bilmektir.

Bazı özellikleri verilen kişiyi ifade eden kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Müerrih
- B) Mürid
- C) Şeyh
- D) Müctehid
- E) İmam

43. Allah’ın birliğine ve Hz. Peygamber’in getirdiklerine inandıklarını söyleyen ve Müslüman olarak görünen fakat gerçekte kalben inanmayan kişilerdir. Göründükleri gibi olmayan içi ile dışı farklı olan kimselerdir.

Tanımlanan kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Fasık
- B) Münafık
- C) Kâfir
- D) Müfeccir
- E) Paganist

44. Tabiat olayları ile görevli olan melektir ve dört büyük melek içerisindedir. Aynı zamanda yaratılmışların rızıklarını idare etme görevi de bulunmaktadır.

Bazı özellikleri verilen melek hangisidir?

- A) Cebrail
- B) Mikail
- C) Azrail
- D) İsrail
- E) Rıdvan

45. • Niyet etmek

- Elleri toprağa ya da toprak cinsinden bir şeye vurup ilk vuruşta yüzü sonraki vuruşta kolları meshetmek

Bunlar teyemmümün neleridir?

- A) Farzları
- B) Sünnetleri
- C) Mekruhları
- D) Adapları
- E) Sünnet ve mekruhları

46. I. Namaza “Allahu Ekber” diyerek başlamak

II. Sübhâneke duasını okumak

III. Namazda Fâtiha suresini okumak

IV. Fatiha suresini okunacak olan diğer sureden önce okumak

Bunlardan hangileri namazın vacipleridir?

- A) Yalnız II
- B) I ve II
- C) II ve III
- D) I, II ve III
- E) I, III ve IV

47. “Bir kimsenin kalbi tam bir imanla dolu olduktan sonra zorlama sonucu, dili ile ifade edeceği imana aykırı sözler hiçbir değer taşımaz.”

Bu metin aşağıdaki ekollerden hangisinin düşüncesini yansıtmaktadır?

- A) İmamiyye
- B) Eş’ariye
- C) Maturidiye
- D) Mutezile
- E) Cehmiyye

48. (I) Kuran-ı Kerim Allah’ın kelamıdır ve mahlûk değildir.

(II) İyi ve kötü, güzel ile çirkin akılla değil vahiyle bilinebilir.

(III) Allah ahiret gününde müminler tarafından görülebilecektir.

(IV) Büyük günah işleyen günahkâr olur ama imandan çıkmaz. Tövbe etmeden ölürse, durumu Allah’a kalmıştır.

Eş’arili mezhebine göre bu ifadelerden hangileri doğrudur?

- A) I ve II
- B) II ve III
- C) III ve IV
- D) I, III ve IV
- E) I, II, III ve IV

49. **Ölümlle başlayıp yeniden dirilmeye kadar devam edecek hayat, İslami literatürde hangi kavramla ifade edilir?**

- A) Ahiret
- B) Berzah
- C) Sekerat
- D) Haşr
- E) Ar’af

50. (I) İnanç alanında naklin yanında, akla önem vermenin önemini ortaya koyan bilimsel çalışmaların yapılması
- (II) İslam'ın inanç ilkeleri etrafında oluşan klasik kelimelî kültürünü eleştirel bir yöntemle ele alması
- (III) Dini konuları izah ederken sosyal ve pozitif bilimlerin verilerine ihtiyaç duymaması
- (II) Çağdaş akımların etkisiyle ortaya çıkan yeni kelamî problemleri ele alıp incelemesi

Hangileri günümüz kelam ilminin klasik döneme nazaran öne çıkan farklılıklarıdır?

- A) I, II ve III
B) I, II ve IV
C) I, III ve IV
D) II, III ve IV
E) I, II, III ve IV

51. (I) Ayinlerinde insan ve hayvanlara işkence, intihar ve cinayet gibi şiddet içeren fiiller bulunur.
- (II) İnsan, ancak görülebilen olguların tespitine dayanan deneysel bilgiyi elde edebilir.
- (III) İnsanın normal sınırlarını aşarak ruhunda var olan üstün bir idrakle yücelebileceğine ve Tanrı ile bir olabileceğine inanırlar.

Temel özellikleri verilen yeni felsefi akımlar sırasıyla hangi seçenekte verilmiştir.

- A) (I) Satanizm
(II) Pozitivizm
(III) Mistisizm
- B) (I) Nihilizm
(II) Pozitivizm
(III) Gnostisizm
- C) (I) Nihilizm
(II) Ateizm
(III) Deizm
- D) (I) Satanizm
(II) Deizm
(III) Mistisizm
- E) (I) Agnostisizm
(II) Nihilizm
(III) Deizm

52. (I) Felsefi bir görüş olarak pozitivizme karşı çıkmıştır.
 (II) Materyalizm ve Darwinizm gibi akımlara cevap vermiştir.
 (III) Allah'ın varlığını ispat ederken klasik ilimleri ve yöntemleri reddetmiştir.
 (III) Geçmişî taklit değil, akıl yürütme ve sağlam bilgi üretmeye öncelik vermiştir.

Bunlardan hangileri Yeni İlm-i Kelam'ın özellikleri arasında yer alır?

- A) I, II ve III
 B) I, II ve IV
 C) II, III ve IV
 D) I, III ve IV
 E) I, II, III ve IV

53. "...Göklerin ve yerin gaybı O'nundur. O, ne güzel görmekte ve ne güzel işitmektedir. Onun dışında onların bir velisi yoktur. Kendi hükmünde hiç kimseyi ortak kılmaz." (Kehf/ 26)

Bu ayeti kerimede temas edilen Allah'ın sıfatları hangi seçenekte bir arada verilmiştir?

- A) İrade – Basar – Tekvin
 B) Kudret - Tekvin – Semi
 C) Semi - İrade – Kudret
 D) Vahdaniyet - Semi – Tekvin
 E) Semi - Basar – Vahdaniyet

54. İslam inancına göre Allah yaratıcı faaliyeti, ilmi, hikmeti ve lütfuyla âleme her an müdahale eden yüce bir varlıktır. "Göklerde ve yerde bulunan herkes, ondan ister. O, her an yaratma halindedir." Ayetiyle bu hususa dikkat çekilir. İslam inancında Allah-âlem-insan arasındaki ilişki, vahiy ve rahmetle Allah'tan âleme ve insana doğru inen; itaat ve ibadetle de âlemden ve insandan Allah'a yükselen dinamik ve canlı bir ilişkidir.

Parçada aşağıdaki felsefi görüşlerden hangisine cevap verilmiştir?

- A) Dualizm
 B) Naturalizm
 C) Ateizm
 D) Deizm
 E) Agnostisizm

55. Yapılış şekli ve bazı özellikleri farklı olsa da her dinde ibadet anlayışı mevcuttur. Din mensupları hem bir araya toplanmak hem de ibadetlerini gerçekleştirmek için belli yerler belirlemişler ve buralara mabedler inşa etmişlerdir. Her bir dini gelenek mabed için çeşitli isimlendirmeler kullanmıştır.

Buna göre aşağıda din-mabed eşleştirmesinden hangisi yanlıştır?

- A) Yahudilik – Havra
 B) Budizm – Pagoda
 C) Hıristiyanlık – Kilise
 D) İslam – Mescid
 E) Sihizm – Katedral

56. • İnsanın akıl yoluyla Allah'ın varlığına ulaşması vacip olduğunu ileri süren,
- İmanın asıl unsurunun kalp ile tasdik etmek olduğunu savunan,
 - Amelleri terk etmekle veya günah işlemekle imanın azalmayacağını belirten,
 - Allah'ın ahirette müminler tarafından görülebileceğinin naklî ve aklî delillerle sabit olduğunu ifade eden

Bu İtikadi mezhep hangisidir?

- A) Mu'tezile
- B) Maturidilik
- C) Cebriyye
- D) Eş'arilik
- E) Kaderiyye

57. XI. yüzyılda İsmailiyye mezhebi içinde önceki dinlerin nesh edildiği ve Fatımî halifesi Hâkim Biemrillâh'ın tanrı olduğu iddiasıyla zuhur etmiştir. Mezhebin fikri boyutunu sistematik hale getiren ve örgütsel kurumsallaşmayı sağlayan kişi, kaleme aldığı risalelerle Hâkim'in imamlığını ve tanrılığını savunan Hamza b. Ali'dir. Zaman içerisinde Muktenâ Bahaeddin'in belirlediği ilkeler çerçevesinde, mezhebe giriş ve çıkış yasak hale gelmiştir. Temel inançları emri tanımak, beş hududu ve yedi esası bilmek ve onlara hürmet etmektir.

Parçada bazı özellikleri verilen ekol aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Dürzilik
- B) Kadıyanilik
- C) Nusayrilik
- D) Yezidlik
- E) Vehhabilik

58. I. Hıristiyanlıkta İnciller Hz. İsa tarafından yazıldıktan sonra harvarilere telsim edilmiştir.
- II. Yahudi kutsal metinleri yazılı ve sözlü olmak üzere iki kısma ayırılır.
- III. Hinduizm'de şrutî adı verilen kutsal metinlerin vahyedildiğine inanılır.
- IV. Budizm'in kutsal metinleri tripita denilen üç ayrı bölümden oluşur.

Dinlerde kutsal metin anlayışı ile ilgili olarak bunlardan hangileri doğrudur?

- A) I ve II
- B) II ve III
- C) I, II ve III
- D) II, III ve IV
- E) I, II, III ve IV

59. Mirza Gulam Ahmet tarafından kurulmuş bir mezheptir. Mehdcî fikirler etrafında düşüncesini şekillendiren Gulam Ahmet, İngilizlerin Hint alt kıtasında güçlenmesi karşısında ümitsizliğe düşen Müslümanları için müceddidlik iddiasında bulundu ve kendisinin beklenen kurtarıcı olduğunu ileri sürmüştür. Vahyin kesilmediğini, sezgi yoluyla vahiy aldığını iddia etmiştir. Kıyamet öncesinde gelmesi beklenen Mesih'in, Müslümanların beklediği Mehdî'nin kendisi olduğunu savunmuştur.

Parçada bahsedilen çağdaş İslami akım aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Vehhabilik
- B) Dürzilik
- C) Kadıyanilik
- D) Nusayrilik
- E) Bahailik

60. I. Hz. Muhammed'in kendisinden sonra halife olacakların isimlerini açıkça belirtmemiş olması
- II. Her insanın düşünme ve yaşama biçiminin, davranışının ötekinden farklı olması
- III. Allah'ın eli", "Allah'ın yüzü", "Allah'ın arşa istiva etmesi" gibi müteşabihat olan konuların farklı yorumlanması
- IV. Yeni Müslüman olan kimselerin, eski kültürel dokularını ve yaşam şekillerini belirli ölçüde muhafaza etmiş olmaları

Bunlardan hangileri mezheplerin ortaya çıkış nedenleri arasında gösterilemez?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız III
- C) Yalnız IV
- D) I ve III
- E) II ve IV

DENEME -3-

1. (I) İçinde bulunulan gün, güneş batmadan önce ertesi günün orucuna niyet edilemez.
- (II) Güneş battıktan sonra herhangi bir oruca niyet edilmesi halinde, ikinci fecre kadar yeme, içme ve cinsel ilişkide bulunmak niyete ve oruca zarar vermez.
- (III) Oruç tutup tutmayacağına tereddüt olması durumunda veya niyetin bir şarta bağlanması durumunda niyet gerçekleşmiş olmaz.
- (IV) Ramazanda, ramazan orucundan başka oruç tutulamayacağı için, hangi oruca niyet edilirse edilsin ramazan orucu yerine geçer.
- (V) Hem kefarete hem de nâfileye niyet edilerek tutulan oruç, kefaret orucu yerine geçer; fakat hem kazâya hem de yemin kefareatine niyet edilerek tutulan oruç, her ikisi de vâciplik açısından eşdeğer olduğu için, hiçbirinin yerine geçmez, nâfile olur.

Oruçla ilgili bu ifadelerinden hangileri doğrudur?

- A) I, II ve III
- B) I, IV ve V
- C) I, III ve V
- D) I, III, IV ve V
- E) I, II, III, IV ve V

2. **Geceden niyetlendiği orucu tutarken, gündüzün yola çıkmak durumunda kalan kimse Hanefî mezhebine göre ne yapmalıdır?**

- A) Orucunu tamamlayıp yolculuk ruhsatına uymalıdır.
- B) Her halükarda niyet ettiği orucuna devam etmelidir.
- C) Orucunu başka bir gün kaza etmelidir.
- D) Bu orucunu tamamlasa daha iyi olur; fakat orucunu bozması durumunda kefaret gerekmemektedir.
- E) Orucunu bozması halinde kefaret orucu tutmalıdır.

3. (I) Mümeyyiz çocuklar iman, namaz, oruç gibi dini ödev ve ibadetlerle yükümlü değildirler.
- (II) Henüz ergenlik çağına gelmemiş olsalar bile çocuklar; hibe, sadaka, vasiyet gibi fayda yönü bulunan hukuki işlemleri kimşenin izin ve onayına bağlı kalmaksızın kabul ederler.
- (III) Mümeyyiz çocukların hukuki-malî sorumlulukları bulunsa da cezaî sorumlulukları bulunmamaktadır.

Mümeyyiz çocuklarla ilgili verilen bu bilgiler aşağıdaki kavramlardan hangisi çerçevesinde değerlendirilir?

- A) Ehliyyetu'l Hitab
- B) Eksik Vücup Ehliyeti
- C) Vücup Ehliyeti
- D) Eksik Eda Ehliyeti
- E) Eda Ehliyeti

4. “Sana vahyedilen kitabı oku ve namazı kıl. Şüphesiz ki namaz hayâsızlıktan ve kötülükten alıkoyar.” (Ankebüt, 29/45)

“Namazlara, özellikle orta namaza devam ediniz.” (Bakara, 2/238)

“...Anaya, babaya, akrabâya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaş, yolcuya ve mâliki bulunduğunuz kimselere ihsân ile muâmele edin, iyi davranın...” (Nisâ, 4/36)

Bu ayetlerde emredilen dini davranışlar aşağıdakilerden hangisinin kapsamında değerlendirilir?

- A) Ahkâm-ı İlahiyye
B) Ahkâm-ı Şer’iyye
C) Ahkâm-ı Fer’iyye
D) Ahkâm-ı Diniyye
E) Ahkâm-ı Usuliyye

5. - Namaz için vaktin girmesi
- Namaz kılmak için abdest almak
- Namazda Kur’an okumak
- Nisap miktarı malı bulunan bir kimşenin bu miktarın yarısı kadar borcu bulunması

İfade edilen örneklerdeki vaz’î hükümler hangi seçenekte sırasıyla verilmiştir?

- A) Sebep, Şart, Mani, Rükün
B) Mani, Sebep, Şart, Rükün
C) Sebep, Mani, Şart, Rükün
D) Sebep, Şart, Rükün, Mani
E) Mani, Rükün, Sebep, Şart

6. Fatma ile Ali’nin nikâhları kıyılmış, ancak nikâh kıyarken Ayşe için mehir belirlenmemiştir.

Bu durumda Ayşe ile Ali’nin nikâhlarının durumu aşağıdakilerden hangisi ile nitelendirilir?

- A) Nikâh batıldır, yeniden gerçekleştirilir.
B) Nikâh fasiddir, mehir miktarı sonradan belirlenir.
C) Nikâh sahihtir, bir şey yapılmasına gerek yoktur.
D) Mehrin belirlenmemesi nikâh akdini geçersiz kılmıştır.
E) Nikâh akdi bozulmuştur.

7. (I) Namazda Fâtiha’nın okunması
(II) Ramazan orucunun tutulması
(III) Abdest alırken ağza ve buruna su vermek

Bunlar sırasıyla aşağıdaki teklifi hükümlerin hangisinin kapsamındadır?

- A) Vacip, Farz, Mendup
B) Farz, Farz, Vacip
C) Vacip, Farz, Farz
D) Mendup, Farz, Vacip
E) Farz, Vacip, Mendup

8. Bu gün size temiz ve hoş şeyler helâl kılındı. Kendilerine kitap verilenlerin yiyecekleri size helâl, sizin yiyeceklerinizin de onlara helâldir. (Mâide, 5/5)

Bu ayette ifade edilen durum aşağıdaki teklifi hükümlerden hangisi kapsamında değerlendirilir?

- A) Sünnet
B) Farz
C) Vacip
D) Mubah
E) Mendup

9. “Onlar Allah’ı bırakıp hahamlarını, rahiplerini ve Meryem oğlu İsa’yı Rab edindiler...” (Tevbe, 9/31) ayeti nazil olduğunda, daha önce Hristiyan iken Müslüman olan Adî b. Hâtim Hz. Peygamber’e gelerek, “Ya Resûlallah! Onlar din adamlarına ibadet etmediler ki!” demiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber şu açıklamayı yapmıştır: “Evet, dediğin doğrudur. Ancak Yahudi ve Hristiyan din adamları helâli haram, haramı da helâl saymışlar, onlar da buna tâbi olmuşlardır. İşte onların din adamlarına ibadet etmeleri bundan ibarettir.” (Tirmizî, Tefsîr, 9-10)

Bu paragraftan aşağıdaki yargılardan hangisi çıkarılamaz?

- A) Haram kılma tasarrufu sadece Allah’a aittir.
 B) Peygamberler de helal ve haramı belirleyebilirler.
 C) Hristiyanlar din adamlarını rab edinmişlerdir.
 D) Hristiyan din adamları ahkâmı değiştirmişlerdir.
 E) Dini ahkâmı değiştiren din adamlarına itaat etmek şirktir.
10. Allah, bir kimseyi ancak gücünün yettiği şeyle yükümlü kılar. Onun kazandığı iyilik kendi yararına, kötülük de kendi zararınadır.” (Bakara, 2/286)

Bu ayetten hareketle aşağıdakilerden hangisi İslam dininin mükellefiyet konusunda gözettiği ilkedir?

- A) Kolaylık
 B) Tedricilik
 C) Zaruret
 D) Teşvik
 E) Gönüllülük

11. Aşağıdakilerden hangisi hac ve umrenin birlikte yapıldığı hac çeşididir?

- A) Hacc-1 Temettü
 B) Hacc-1 Kıran
 C) Hacc-1 İfrâd
 D) Hacc-1 Tativvu’
 E) Hacc-1 Mebrur

12. Hacıların Müzdelife’de akşam ile yatsı namazlarını, yatsı namazı vaktinde cem etmelerine ne ad verilir?

- A) Cem-i İsneyn
 B) Cem-i Takdîm
 C) Cem-i Te’hîr
 D) Cem-i Azim
 E) Cem-i Cemil

13. Hz. Peygamber, “Üzerinden bir -kamerî- yıl geçmedikçe, o malda zekât yoktur.” (İbn Mâce, “Zekât”, 5) buyurmuştur. Buna göre zekâta tâbi mallarda aranan şartlardan biri de, o malın üzerinden bir kamerî yılın geçmiş olması şartıdır.

Bu aşağıdaki kavramlardan hangisiyle ifade edilir?

- A) Havaic-i asliyye
 B) Havelânü’l-havl
 C) el-milkü’t-tâm
 D) Deyn-i zaîf
 E) el-âmilîn

14. Aşağıdaki koyunlardan verilmesi gereken zekât miktarlarından hangisi **yanlıştır**?

- A) 1'den 39'a kadar (zekâttan muaf)
- B) 40'tan 120'ye 1 koyun
- C) 121'den 200'e 2 koyun
- D) 200'den 399'a 3 koyun
- E) 400'den 500'e 5 koyun

15. Yasin: Zekât veren insan malını temizlemiş olur.

Ahmet: Zekât farz bir ibadettir.

Emre: Zekât sadece Ramazan ayında verilir.

Zekâtle ilgili, yukarıda kişilerden hangisinin/hangilerinin verdiği bilgi yanlıştır?

- A) Yalnız Yasin
- B) Yalnız Emre
- C) Yasin ve Ahmet
- D) Ahmet ve Emre
- E) Yasin ve Emre

16. "Allah araz, cisim, cevher olmadığı gibi herhangi bir şekle bürünmüş veya sınırlandırılmış da değildir. O nicelik ve hacimden, basit ya da birleşik parçalardan oluşmamıştır, sonlu değildir. Mahiyet ve keyfiyetle de nitelendirilemez. Mekân tutmaz, üzerinden zaman geçmez. Hiçbir şey O'na benzemez ve hiçbir şey ilim ve kudretinin dışında kalmaz."

Bu ifadeler Allah'ın sıfatlarından hangisine örnek oluşturmaktadır?

- A) Haberî
- B) Tenzihî
- C) Fiilî
- D) Subûfî
- E) Manevî

17. Şek ve şüphenin ortadan kalktığı, aklen onayladığımız, tecrübemize de konu ettiğimiz bir nesneyi içsel-leştirmemiz durumunda ortaya çıkan kesinlik derecesi aşağıdakilerden hangisi ile ifade edilmektedir?

- A) Hakka'l-yakîn
- B) Burhan-ı İnnî
- C) Ayne'l-yakîn
- D) İlme'l-yakîn
- E) Burhan-ı Limmî

18. Aşağıdakilerden hangisi her şeyi Allah'ın tecellisinden ibaret gören, 'duyan', 'gören', 'yardım eden' vs. gibi kişisel özellikler atfedilen Tanrı tasavvurunu reddeden hem teizm hem de ateizmi dışlayan tasavvurdur?

- A) Deizm
- B) Panenteizm
- C) Panteizm
- D) Henotezim
- E) Politeizm

19. Allah, mesajını iletmekle görevli olan elçilerini üstün kavrayışa sahip insanlardan seçmiştir. Kendilerine doğruyu yanlıştan ayırma yeteneği verildiği gibi güçlü akli delillerle donatılmışlardır.

Aşağıdakilerden hangisi peygamberlerin elçilik görevlerini layıkıyla yapabilmeleri için gerekli olan bu sıfattır?

- A) Emanet
- B) İsmet
- C) Sıdk
- D) Tebliğ
- E) Fetanet

20. “Eğer kulumuza indirdiklerimizden herhangi bir şüpheye düşüyorsanız, haydi onun benzeri bir süre getirin. Eğer iddianızda doğru iseniz Allah’tan başka şahitlerinizi (yardımcılarınızı) çağırın. Bunu yapamazsınız- yakıtı insan ve taş olan cehennemin azabından sakının...” (Bakara, 2/23-24)

Bu ayet aşağıdakilerden hangisine örnek oluşturmaktadır?

- A) Kur’an’ın Allah tarafından korunmuş olmasına
- B) Kur’an’ın son ilahi kitap oluşuna
- C) Kur’an’ın parça parça indirilen bir kitap oluşuna
- D) Kur’an’ın mucize oluşuna
- E) Kur’an’ın getirdiği hükümlerin kıyamete kadar geçerli oluşuna

21. (I) Duyu organları ile algılanamayan varlıklardır.
 (II) Mutlak gabya dair bilgileri vardır.
 (III) İman ve ilahi emirlere itaat etmekle yükümlüdürler.
 (IV) İnsanlarda olmayan bazı özel yeteneklerle donatılmışlardır.
 (V) Allah’a isyan etmeyen, mü’min varlıklardır.

Cinler hakkında verilen bu bilgilerden hangisi/hangileri doğrudur?

- A) Yalnız II
- B) Yalnız V
- C) II ve V
- D) I, II ve V
- E) I, III ve IV

22. **Duyu ya da akıl yoluyla kavranabilen, mevcudiyeti düşünülebilen, Allah’ın dışındaki varlık ve olayların tamamını ifade eden terim aşağıdakilerden hangisi ile ifade edilmektedir?**

- A) Cevher
- B) Vacip
- C) Âlem
- D) Mümteni
- E) Mahiyet

23. • Haricilik ve Mu’tezile’nin görüşlerine tepki olarak ortaya çıkmıştır.

• Büyük günah işleyen kimseyle ilgili hükmü ahirete ertelemişlerdir.

• Amelin imanın bir parçası olmadığı görüşündedirler.

• İman bir bilgi ve dil ile ikrardır.

Aşağıdakilerden hangisi hakkında bilgi verilen ekoldür?

- A) Maturidiyye
- B) Mürcie
- C) Eş’ariyye
- D) Mu’tezile
- E) Şia

24. **Aşağıdakilerden hangisi “İnsanın sorumluluğunu açıklayabilmek amacıyla Eş’ariler tarafından geliştirilen, yaratılmış bir güçle insandan meydana gelen şey şeklinde” tanımlanan Kalam terimidir?**

- A) Kesb
- B) İstitaat
- C) Azm
- D) Dai
- E) Tevlid

25. Kalam'da mutekaddimûn ve müteah-hirûn şeklinde ayrıma neden olmuş-tur. Kendisinden önceki kalamcıların kullandığı metodolojiyi eleştirerek bunun yerine mantıkçıların kullandığı yöntem ve kavramları önermiştir.

Bu kalamcı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Ebu Mansur el-Matürîdî
- B) Ebu Yüsr el-Pezdevî
- C) Ebu Hâşim el-Cübbâî
- D) Ebu Hâmid el-Gazalî
- E) Ebu İshak el-İsfereyani

26. Aşağıdakilerden hangisi kesin bilgi ve delillere dayanmaksızın, çevrenin telkini ile doğup büyüdüğü toplumun inançlarını herhangi bir sorgulama yapmaksızın kabul ederek oluşturulan iman türüdür?

- A) Tafsilî
- B) Taklidî
- C) İcmalî
- D) Tahkikî
- E) Tecrübî

27. Allah'ın buyruklarına boyun eğmeyen insanlardan yardımını kesmesi anlamında kullanılan ve nusret, lütuf ve tevfikin karşıtı olan terimdir.

Aşağıdakilerden hangisi tanımı verilen terimdir?

- A) Hızlan
- B) İsyân
- C) Dalâlet
- D) Ma'siyet
- E) Ceza

28. “Dünyanın herhangi bir ülkesinde bulunan bir şehrin ismini duyan herhangi bir kimse, o şehrin varlığını haber verenlerin çokluğu karşısında, onu reddetmek imkânına sahip değildir. O şehri görmediğini, hatta o şehrin bulunduğu ülkeye hiç gitmediğini sebep göstererek, kendi gözü ile görmediği bir şeyin varlığına inanmayacağını ileri süremez veya o şehirden bahsedenleri yahut onun varlığını haber verenleri yalancılıkla itham edemez. Çünkü o şehir hakkında haber verenlerin bir yerde toplanarak, aslında bulunmayan bir şehrin, bulunduğu yolunda yalan bir haber üzerinde ittifak etmelerine ve sonra da bunu halk arasında yaymalarına imkân yoktur.”

Bu paragrafta anlatılan haber çeşidi hangisidir?

- A) Âhad
- B) Meşhur
- C) Mutevâtir
- D) Ma'ruf
- E) Mahfûz

29. Mursel hadis isnadından sahabinin düştüğü hadistir; buna göre tabii râvi, hadisi işittiği sahabiye zikretmek-sizin, sanki Peygamberden kendisi işitmiş gibi nakleder. İsnadındaki bu kopukluktan dolayı Mursel hadisler zayıf kabul edilmiştir.

Buna göre sahabiler âdil oldukları için, sahabinin isminin isnadda açıkça zikredilmemesinin hadisin sıhhatine engel olmaması gerekirken, zayıf addedilmesinin nedeni nedir?

- A) Sahabilerin hepsi âdil olmadığı için düşürülen sahabinin kim olduğunun bilinmesi gerekir, sahabinin kimliği bilinmediği takdirde hadisteki zayıflık devam eder.
- B) Tâbii râvi, isnaddan bir başka tabiiyi ve onunla beraber sahabiye düşürmüş olabilir; bu durumda hadis, sahabiden dolayı değil bir başka tabiinin düşmüş olma ihtimalinden dolayı zayıf kabul edilir.
- C) Sahabiler âdil kabul edilmekle beraber, hadisin sahih olabilmesi için isnadının muttasıl olması şartı vardır. Sahabinin düşmesi bu ittisal şartını ortadan kaldıracığı için hadisin usûlen zayıf kabul edilmesi gerekir.
- D) Sahabilerin âdil oldukları düşüncesi hadisçilere aid bir ön yargı olup tüm İslam uleması bu görüşte değildir. Usûle dair bir meselede sadece hadisçilerin değil ümmetin ittifakı gereklidir.
- E) Sahabiler de cerh ve tadile tabidirler. İsmi isnaddan hafzedilmiş sahabinin cerh ve tadil bakımından durumunu araştırma imkânı yoktur. Böyle bir durumda hadis hakkında kesin hüküm verme imkânı ortadan kalkmaktadır.

30. “Önceleri isnaddan sormuyorlardı; ne zaman ki fitne zuhur etti, ‘bize kendilerinden rivayet ettiğiniz kimselerin isimlerini söyleyin’ demeye başladılar. Ehl-i sünnetten olanlara bakıyorlar ve onların hadislerini alıyorlar; ehl-i bid’attan olanlara bakıyorlar, onların hadislerini de terk ediyorlardı.”

İbn Sirin’in yukarıdaki ifadeleri hadis tarihi açısından neyi göstermektedir?

- A) Hadiste isnad uygulamasının ilk fitnelerden hemen sonra başladığını
- B) İslam tarihinde fitne olaylarının oldukça erken bir dönemde başladığını
- C) İlk fitnelerin hadis uydurma faaliyetleri üzeri de ne denli etkin olduğunu
- D) Ehl-i Sünnet kavramının ilk fitnelerle beraber ortaya çıktığını
- E) Ehl-i Sünnet ve Ehl-i Bid’at kavramlarının ilk kez İbn Sirin tarafından kullanıldığını

31. “Ümmetim arasından Muhammed b. İdris (eş-Şafii) adında birisi çıkacaktır. Bu adamın ümmetime zararı iblisin zararından büyük olacaktır. Yine ümmetim arasından Ebu Hanife adında bir adam çıkacak ve bu adam, ümmetimin ışığı olacaktır.”

Bu hadis hangi nedenle uydurulmuştur?

- A) Siyasi nedenler
- B) Halkı hayra yöneltme arzusu
- C) Halife ve emirlere yaklaşma arzusu
- D) Kelami/itikadi nedenler
- E) Mezhep taassubu

32. Sahabi Ubâde b. Samit, savaşa gitmek üzere olan oğluna şöyle dedi: “Ey oğlum! Bil ki sana isabet edecek olan şey, seni şaşmaz ve mutlaka gelir sana isabet eder. Sana isabet etmeyecek olan şey ise asla sana gelmez”.

Ubade'nin bu sözü hakkında aşağıdaki tanımlamalardan hangisi doğrudur?

- A) Merfu' B) Mevkuf
C) Mevzu' D) Musned
E) Mursel
33. Büyük muhaddis İsmail b. Ayyâş bir raviye şöyle sordu: “Halid b. Ma'dan'dan ne zaman hadis yazdın?” Adam “113 senesinde” diye cevap verdi. Bunun üzerine İbn Ayyâş adama “demek ki sen ondan ölümünden yedi sene sonra hadis dinlemişsin, zira o 106 senesinde vefat etti.” dedi.

İsmail b. Ayyâş'ın adamın yalan söylediğini tesbit etmesini sağlayan bilgilere aşağıdaki kitaplardan hangisinde ulaşabiliriz?

- A) Câmi türü eserler
B) Sünen türü eserler
C) Siyer ve megaziler
D) Vefeyât kitapları
E) Hadis usûlü kitapları
34. Hadis alma yöntemlerinden biri olarak, ravinin, bir şeyhe ait olup da ondan işitmediği, fakat herhangi bir kitaptan veya başka bir şahıstan aldığı hadisleri, şeyhe başvurarak ona okumak suretiyle rivayet hakkını elde etmesine ne denir?
- A) Sema B) Vicâde
C) Vasiyye D) Arz
E) Munâvele

35. “Hadis toplamak için birçok ülke dolaşmış, dolaştığı yerlerde karşılaştığı binin üstüne şeyhten hadis yazmıştır. Yazıp da isnadını bilmediği ve hıfz etmediği bir tek hadis yoktur. Tedvin ve tasnifin altın çağı diyebileceğimiz bir devri idrak etmiş olması dolayısıyla, hadis ilmindeki geniş bilgisinin, metin ve isnatlardaki illetlere, ricalin cerh ve tadil yönünden değişik hallerine derin vukufunun ve nihayet sahih hadisi sakim olanından ayırmak hususunda gösterdiği son derece titiz davranışının sayesinde, mükemmel bir hadis eseri tasnif etmeyi başarmış ve bu eser, İslam dünyasında, Kur'an-ı Kerim'den sonra dinin ana kaynağı olmak vasfını kazanmıştır.”

Bu paragrafta hakkında bilgi verilen hadis âlimi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Müslim
B) Nesâi
C) Buhari
D) Tirmizi
E) Darimi

36. “Mekke’yi ilk mesken edinenler Amâlikalılardır. Daha sonra Güney Arabistan kökenli Cürhümlüler yerleşmişlerdir. Cürhümlüler zamanında Hz. İbrahim hanımı Hâcer ve oğlu İsmail ile Mekke Vadisi’ne gelerek, Kâbe’yi inşâ etmiştir. Hz. İsmail burada büyümüş ve Cürhümlülerden bir kızla evlenmiştir. Mekke’nin yönetimi Cürhümlülerden alan Huzaâlılar Kâbe’ye putlar yerleştirdiler. Mekke’nin İslam tarihinde Müslümanlar nazarında da önemli bir yeri vardır. Hz. Peygamber burada doğmuş, büyümüş, evlenmiş ve ilk vahyi burada almıştır. Kâbe, Mescid-i Harâm, Safâ ve Merve buradadır. Haccın menâsiklerinden bir kısmının yerine getirildiği Arafât, Müzdelife ve Minâ Mekke’nin çevresindedir.”

Paragrafa göre Mekke hakkında aşağıdakilerden hangisi söylenmez?

- A) Mekke’ye tevhid inancını yerleştiren Hz. İbrahim’dir.
- B) Mekke’de puta tapma Huzaâlılarla başlamıştır.
- C) İslâm’dan önce Mekke önemli bir şehir değildi.
- D) Müslümanlar Mekke’ye gitmeden hac ibadetini yapamazlar.
- E) Mekke Kâbe ile var olmuştur.

- 37. (I) Haniflik
- (II) Mecûsilik
- (III) Hristiyanlık
- (IV) Yahudilik
- (VI) Putperestlik
- (VII) Sâbîlik

Hangisi / hangileri İslam’ın geldiği yıllarda Mekke ve Medine çevresinde yaygın olmayan inançlar arasında yer alır?

- A) I, II ve VII
- B) II ve III
- C) III, III ve VI
- D) Yalnız VII
- E) Yalnız I

- 38. (I) Abdullah b. Abdülmuttalib
- (II) Abdülmuttalib b. Hâşim
- (III) Hâris
- (IV) Ebû Talib
- (V) Ebû Leheb
- (VI) Ebû Cehil
- (VII) Ebû Süfyan
- (VIII) Vehb b. Abdümenâf

Hangisi / hangileri Hz. Peygamber(s.a.v.)’in yakın akrabası değildir?

- A) III ve VIII
- B) VI ve VII
- C) VI, II ve V
- D) Yalnız III
- E) I, III ve II

39. “Hz. Peygamber hicretten sonra, Müslümanların yanı sıra Medine toplumunu oluşturan Yahudileri ve diğer grupları bir şehir devleti halinde teşkilatlanmaya ikna etti. Enes b. Mâlik’in evinde toplanılarak durum müzakere edildi ve Medine toplumunu düzenleyen bir sistem oluşturmaya karar verilerek, bugünkü anayasalarla hayli farklı da olsa anayasa niteliğinde bir metin hazırlandı.”

Aşağıdakilerden hangisi bu metne verilen isimlerden biri değildir?

- A) Medîne Belgesi
- B) Sahife
- C) Kitâp
- D) Medine Sözleşmesi
- E) Medine Müzakeresi

40. “Hz. Ali 631 yılı Zilhicce’nin onuncu, yani bayramın birinci günü Mina’da Cemre’nin yanında toplanan insanlara Berâe (Tevbe) suresini birinci ayetinden başlayarak, müşriklerle ilgili ayetleri okudu. Sonra kâfirlerin cennete giremeyeceklerini, bu yıldan sonra artık hiçbir müşrik kimsenin hac yapamayacağını, kimsenin çıplak olarak Kâbe’yi tavaf edemeyeceğini, süresiz antlaşmaların iptal edildiğini, bu durumda olanlara dört ay süre verildiğini, süreli antlaşmaların süresinin ise sonuna kadar devam edeceğini bildirdi.”

Paragraftaki bilgilerden hareketle aşağıdakilerden hangisi çıkarılamaz?

- A) Müşriklere, zamanlaması ve içeriği Yüce Allah tarafından tespit ve tayin edilen bir ulti-matom verilmiştir.
- B) Putperestlere süre verilerek, İslâm’a girmeleri tavsiye edilmiştir.
- C) Kâbe-i Muazzama ve Mescid-i Harâm sadece tevhid inancına sahip mü’minlere tahsis edilmiştir.
- D) Müşriklerin Mekke’deki durum ve statüleri değişmemiştir.
- E) İslâm’ı kabul etmeyenlerin ahiretteki durumları açıkça belirtilmiştir.

41. Tefsir ilmiyle ilgili olarak aşağıda verilen bilgilerden hangisi **yanlıştır**?

- A) Tefsir, Kur'ân yorumunun son noktasıdır.
- B) Tefsirin kaynakları ve yöntemi müfessirin öznelliğini sınırlar.
- C) Tefsirin verdiği bilgiler doğrudan hayata aktarılmaz.
- D) Tefsirin temel yöntemi dil ve tarih bilgisine dayanmaktadır.
- E) Tefsir, Kur'ân'da bulunan anlam ve değerlerin sonraki zamanlara taşınması için yeterli değildir.

42. Aşağıdakilerden hangisi müfessirin ayetleri açıklarken elindeki delilleri kullanarak, bunlar arasında tercihte bulunarak yaptığı ve müfessirin etkisinin fazla olduğu yoruma verilen addır?

- A) Te'vîl
- B) Tefsîr
- C) İ'râb
- D) Terceme
- E) İstinbât

43. Aşağıdakilerden hangisi ayetlerin dil alanına ilişkin yönlerini inceleyen Kur'an ilimleri arasında **yer almaz**?

- A) Garîbu'l-Kur'an
- B) Nâsîh-Mensûh
- C) Muhkem-Müteşâbih
- D) Vücûh-Nezâir
- E) Umûm-Husûs

44. "Tefsir ilmi, ayetleri açıklarken aklî ve naklî ilimlerden bir ölçüde yararlanabilir."

Buna göre aşağıdakilerden hangisi tefsirin ayetleri açıklarken yararlandığı naklî ilimlerden biri değildir?

- A) Sîret
- B) Tarih
- C) Kelam
- D) Hadis
- E) Siyer

45. Aşağıdakilerden hangisi ayetler arasında ihtilaf ve çelişki gibi görünen durumları inceleyen Kur'an ilmidir?

- A) İ'câzu'l-Kur'an
- B) Garîbu'l-Kur'an
- C) Aksâmu'l-Kur'an
- D) Müşkilü'l-Kur'an
- E) Mübhemâtu'l-Kur'an

46. (I) Sahabiye yöneltilen bir soru

(II) Nüzûl ortamını resmetmesi/tasvir etmesi

(III) Bir veya birkaç ayetin hadiseye/soruya cevap vermek veya hükmünü açıklamak üzere inmesi

Bunlardan hangisi/hangileri sebeb-i nüzûlün tanımının unsurlarından değildir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve III
- E) II ve III

47. Kur'an ilimleriyle ilgili olarak, aşağıda verilen bilgilerden hangisi **yanlıştır**?

- A) Kur'an üslubunun özelliklerinden biri tekrarların olmasıdır.
- B) Kur'an lafızları açıklık ve kapalılık bakımından farklı isimlere sahiptir.
- C) Kur'an ayetlerinin her birinin kendine has bir sebab-i nüzûlu vardır.
- D) Mukatta'a harfleri ile başlayan surelerin çoğu Mekki'dir.
- E) Kur'an'da yabancı kelime bulunmadığı konusunda alimler arasında ittifak söz konusu değildir.

48. Sahabe dönemi tefsiriyle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi **yanlıştır**?

- A) Sahabe, müşahedelerine dayalı açıklamalar yapmıştır.
- B) Sahabe, İslam öncesi şiiri ayet açıklamaları için kullanmamıştır.
- C) Sahabenin açıklamaları sonraki nesiller için temel kaynak olmuştur.
- D) Sahabenin şahsi bilgileri tefsir kaynakları arasındadır.
- E) İbn Abbas, sahabe arasında tefsir konusunda öne çıkan isimlerdendir.

49. Aşağıdakilerden hangisi harflerin mahreçlerinden biri **değildir**?

- A) Ağız ve boğaz boşluğu
- B) Burun
- C) Boğaz
- D) Dudak
- E) Dil

50. Aşağıdaki surelerden hangisi **hemze-i kat'** ile başlar?

- A) Hâkka
- B) Kâri'a
- C) Rahmân
- D) Tekâsür
- E) Kehf

51. **ءَأَعْجَبِيَّ وَعَرَبِيَّ** (Fussilet, 41/44)

Ayette **altı çizili** yerde İmâm Âsım'a göre hangi tecvid kuralı vardır?

- A) İsmâm
- B) İmâle
- C) Hadr
- D) İzhâr
- E) Teshîl

52. Aşağıdaki surelerden hangisi **mu-katta harfi** ile başlar?

- A) Hucurât
- B) Rahmân
- C) Hacc
- D) Meryem
- E) Kehf

53. **لَا تَأْمَنَّا عَلَى يُوسُفَ** (Yûsuf, 12/11)

Ayette **altı çizili** yerde İmâm Âsım'a göre hangi tecvid kuralı vardır?

- A) İsmâm
- B) İklâb
- C) İhfâ
- D) İmâle
- E) Kalkale

54. **فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ** (A'râf, 7/157)

Aşağıdakilerden hangisinde ayette **altı çizili** olan kelimelerin neyi kasettiği **sırasıyla** doğru olarak verilmiştir?

- A) Peygamber – Kur'an
- B) Allah – Peygamber
- C) Cebrâil – Kur'an
- D) Allah – Peygamber
- E) Peygamber – Cebrâil

55. كَمَثَلِ الشَّيْطَانِ إِذْ قَالَ لِلْإِنْسَانِ اكْفُرْ فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِّنْكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ (Haşr, 59/16)

Bu ayete göre aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Şeytan Allah korktuğunu kendi dileyile ifade etmiştir.
- B) Şeytan insanı günaha davet eder.
- C) Allah şeytanı, insanı günaha itmeyi istemesinden ötürü azabıyla korkutmuştur.
- D) Allah âlemlerin rabbidir.
- E) Şeytan, kötülük yaptırdığı insana karşı, kendisiyle ve yaptığı kötü işle bir alakasının olmadığını söyler.

56. “Belli bir kurucusu yoktur. Sırasıyla yaratıcı, koruyucu ve yok edici olarak bilinen Brahma, Vişnu ve Şiva tanrı inancını gösterir. Rama ve Krişna Tanrının en önemli iki enkarnasyonudur.”

Paragrafta tanrı inancı ile ilgili temel özellikleri verilen inanç sistemi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sihizm
- B) Budizm
- C) Hinduizm
- D) Caynizm
- E) Şintoizm

57. “Ahit, Yahudilik’te Tanrı ile İsrailoğulları arasındaki antlaşmayı ifade eder. Bu yüzden Yahudilik bir ahit dini olarak görülür. Yahudi kutsal kitabı Tanah da, Tanrı ile İsrailoğulları arasındaki ahit kurallarını içerir. Tanrı daha sonra Hz İsa’nın şahsında insanlarla yeni bir ahit yapmıştır.”

Paragrafta verilen bilgiler ışığında Hıristiyanların Yahudi Kutsal Kitabına verdikleri isim aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Eski Ahit
- B) Yeni Ahit
- C) Talmud
- D) Mişna
- E) Gemara

58. Dinlerde kutsal mekân, ayrıcalıklı bir mekândır. Kutsal mekân, herhangi bir şekilde kendini insana ilham eder. Başka bir ifadeyle, bir mekânın kutsallık kazanması kendiliğinden veya tesadüfen değil, doğaüstü, ilahi bir gücün onunla temasının sonucunda gerçekleşir.”

Buna göre aşağıdakilerden hangisi dinlerde bir mekânı kutsal kılan faktörlerden biri değildir?

- A) Tanrının, bir mekânın kutsal olduğunu bizzat bildirmesi
- B) Bir yerin uluhiyete tahsis edilmesi
- C) Uluhiyetin herhangi bir yerde tecelli etmesi
- D) Eski kültürlerden miras olarak alınan arkeolojik mekânlar
- E) Peygamber, din kurucusu, veli gibi dinde kutsallık atfedilen kişilerin bir yerin kutsal olduğunu bildirmesi

59. “Sözlükte; yaşlı kimse anlamında-
dır. Tasavvufta veli, pir ve mürşitle
eş anlamlı olarak kullanılır. Tasavvuf
ehline göre bir tarikata intisap ederek
seyr ü sülukunu tamamlayan, şeriat,
tarikât ve hakikat ilimlerinde yüksek
dereceye ulaşan kimsedir.”

**Paragrafta bazı özellikleri verilen
tasavvuf terimi aşağıdakilerden
hangisidir?**

- A) Mürit
- B) Şeyh
- C) Silsile
- D) Derviş,
- E) Salik

60. “Kavram olarak anlamı; genellik-
le başkasını kendisine tercih etmek,
cömert ve şefkatli olmaktır. Zaman
zaman tasavvufta aynı anlamda kul-
lanılmıştır. Muhammed (s) gibi hal-
kî düşünmek, insanların dertleriyle
dertlenmek, kendi için istediğini baş-
kaları için de istemek, kusur ve ayıp-
ları örtmek, eline geçen ile elinden
çıkamı bir görmek, kimseye düşman
olmamak, çalışıp kazanmak ve baş-
kalarına yük olmamak başlıca özel-
likleridir. Anadolu’da Ahiliğin teme-
lini oluşturmuştur.”

**Tasavvufta bazı özelliklerinden söz
edilen bu anlayış aşağıdaki kav-
ramlardan hangisiyle belirtilmiş-
tir?**

- A) Hubbullah
- B) Sehavet
- C) Kanaat
- D) Seyr alellah
- E) Fütüvvet

DENEME SINAVLARI CEVAP ANAHTARI

DENEME SINAVI -1

1. D	2. B	3. B	4. B
5. A	6. E	7. A	8. C
9. B	10. C	11. D	12. A
13. A	14. D	15. B	16. C
17. D	18. E	19. C	20. B
21. B	22. E	23. A	24. D
25. B	26. B	27. B	28. E
29. A	30. B	31. B	32. A
33. B	34. A	35. D	36. B
37. B	38. C	39. A	40. C
41. E	42. B	43. E	44. B
45. A	46. E	47. C	48. A
49. D	50. A	51. C	52. E
53. D	54. D	55. C	56. E
57. D	58. C	59. E	60. E

DENEME SINAVI -2

1. B	2. C	3. B	4. D
5. A	6. A	7. E	8. C
9. E	10. E	11. B	12. C
13. A	14. E	15. D	16. B
17. A	18. C	19. B	20. E
21. E	22. C	23. C	24. B
25. E	26. E	27. A	28. D
29. C	30. B	31. D	32. B
33. A	34. E	35. B	36. B
37. E	38. E	39. C	40. A
41. B	42. D	43. B	44. B
45. A	46. E	47. C	48. E
49. B	50. B	51. A	52. B
53. E	54. D	55. E	56. B
57. A	58. D	59. C	60. A

DENEME SINAVI -3

1. E	2. D	3. D	4. C
5. D	6. B	7. A	8. D
9. B	10. A	11. B	12. C
13. B	14. E	15. B	16. B
17. A	18. C	19. E	20. D
21. E	22. C	23. B	24. A
25. D	26. B	27. A	28. C
29. B	30. A	31. E	32. B
33. D	34. D	35. C	36. C
37. A	38. B	39. E	40. D
41. A	42. A	43. B	44. C
45. D	46. A	47. C	48. B
49. B	50. D	51. E	52. D
53. A	54. A	55. C	56. C
57. A	58. D	59. B	60. E

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Adam, Baki (1997). *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*. Ankara.
- Adam, Baki (2002). *Yahudilik ve Hristiyanlık Açısından Diğer Dinler*. Ankara
- Adam, Baki (2007). “Yahudilik”. *Yaşayan Dünya Dinleri*. Ankara: TDV Yayınları.
- Adıbelli, Ramazan (2011). *Mircea Eliade ve Din*. İstanbul.
- Akarsu, B.(1984). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Savaş yayınları.
- Akbulut, A. (2001), *Sahabe Dönemi İktidar Kavgası*, Pozitif Matbaacılık, Ankara
- Akseki A.H. (1970). *İslâm Dini*, Ankara.
- Akyol, T.(1988). *Haricilik ve Şia*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat
- Alıcı, Mehmet (2012). *Kadim İnan'da Din Monoteizm'den Dualizm'e Mecusi Tanrı Anlayışı*. İstanbul: Ayışığı.
- Apak, Adem (2016), *Ana Hatlarıyla İslam Tarihi (1)*, İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Atar F. Çelebi İ. Erdoğan M. Yaran R. (2009). *İslâm İlmihali*, İstanbul.
- Atar, F. (1992), *Fıkıh Usulü*, İstanbul.
- Atasagun, Galip (2002). *İlahî Dinlerde (Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'da) Dinî Semboller*. Konya.
- Atay, H. (1983). *Ehl-i Sünnet ve Şia*. Ankara: AÜ. İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Atay, Hüseyin. (1995). *Kur'ana Göre Araştırmalar IV*, Ankara.
- Aydın, M. Â. (2009). *Türk Hukuk Tarihi*, İstanbul.
- Aydın, Mehmet (1995). *Hristiyan Kaynaklarına Göre Hristiyanlık*. Ankara
- Aydın, Mehmet (2005). *Ansiklopedik Dinler Sözlüğü*. Konya.
- Aydınlı, O. (2001). *İslam Düşüncesinde Aklileşme Süreci -Mutezile'nin Oluşumu ve Ebû'l-Hüzeyl Allaf-*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Aydınlı, O. (2003). *Mu'tezile ekolü: teşekkülü, ilkeleri ve İslâm düşüncesine katkıları*. Marife Dergisi, Cilt:3, Sayı:3. 27-54.
- Bağdadî, A. (1979). *Mezhepler Arası Farklar; (el-Fark beyne'l-fırak)* (çev. Ethem Ruhi Fiğlalı). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Bilmen, Ö. N. (1985). *Hukukî İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*, IVIII, İstanbul.
- Bilmen, Ö. N. (1996). *Büyük İslâm İlmihali*, İstanbul.
- Bolay, S. (1984). *Felsefî Doktrinler Sözlüğü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Cerrahoğlu, İsmail (2012), *Tefsir Usulü*, Ankara: TDV Yayınları.
- Çakan, İsmail Lütfi (2001), *Hadis Usulü*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Demirci, Kürşat (1991). *Hinduizm'in Kutsal Metinleri Vedalar*. İstanbul.

- Dinler Tarihi*. (ed. A. Hikmet Eroğlu), Ankara Üniversitesi Uzaktan Eğitim Yayınları. Ankara: 2011
- Diyanet İslam Ansiklopedisi*.
- Düzgün, Şaban Ali, (1998). *Neseфі ve İslam Filozoflarına Göre Allah-Alem İlişkisi*, Ankara, Akçağ Yayınları.
- Ebû Hanife, (1985), *el-Fıkhu'l-Ekber*, (İmam-ı A'zam'ın Beş Eseri, içinde haz. M. Öz), İstanbul.
- Ebu Zehra. Muhammed (1986), *İslam Hukuku Metodolojisi: (fıkıh usulü)*, çev. Abdulkadir Şener, Ankara: Fecr Yayınları.
- el-Bağdâdî, A. (2001). *Mezhepler Arasındaki Farklar* (El-Fark Beyne'l-Fırak). (Arapça'dan notlarla Çev.: E. Ruhi Fırlalı). 2. Baskı. Ankara: TDV Yay.
- Eliade, Mircea (1999). *Şamanizm*, Çev. İsmet Birkan. Ankara.
- Erdem, Mustafa (2005). *Hız. Âdem (İlk İnsan)*. Ankara.
- Erdoğan, M. (2009). *Fıkıh İlmine Giriş*, İstanbul.
- Fahreddin Razi, (1978). *Kelam'a Giriş*, çev. Hüseyin Atay, Ankara
- Fırlalı, E. R. (1976). *İbâdiye'nin Siyasî Ve İtikâdî Görüşleri*. *AÜİFD.*, XXI, 323-344.
- Fırlalı, E. R. (1978). *Hâricîliğin Doğuşu ve Fırkalara Ayrılışı*. *AÜİFD.*, XXII (1978), 245-275.
- Fırlalı, E. R. (1984). *İmâmiyye Şîası*. İstanbul: Selçuk Yayınları. .
- Fırlalı, E. R. (1996). *Çağımızda İtikâdî İslâm Mezhepleri*. 8. Baskı. İstanbul: Selçuk Yayınları.
- Gözler, K. (1998), *Hukuka Giriş*, Bursa.
- Günay, Ü. (1986). *Din Sosyolojisi Ders Notları*. Kayseri.
- Gündüz, Şinasi (1998). *Din ve İnanç Sözlüğü*. Ankara
- Gürkan, Salime Leyla (2008). *Yahudilik*. İstanbul.
- Hizmetli, Sabri (1999), *İslam Tarihi –ilk dönem-*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- İslam Düşünce Ekolleri* (2011). (ed. Hasan Onat), Ankara Üniversitesi Uzaktan Eğitim Yayınları. Ankara: 2011.
- İslâma Giriş* (2008). Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara.
- İzutsu. T. (1984), *İslam Düşüncesinde İman Kavramı*, Pınar Yay., İstanbul.
- Karaçam, İsmail (2009), *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, İstanbul: İFAV.
- Katar, Mehmet (1998). Dinlerde Günlük İbadet Uygulamaları. *Dini Araştırmalar Dergisi*, Cilt I, Sayı I, Mayıs 1998 Ankara, ss. 59-75.
- Kaya, Davut (2014), *Tecvidli Kur'an Okuma Rehberi*, Ankara: DİB Yayınları.
- Kaya, Korhan (1999). *Buddhistlerin Kutsal Kitapları*. Ankara.

- Koçyiğit, Talat (1998), *Hadis Tarihi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Komisyon (2006), *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Ankara: TDV Yayınları.
- Komisyon (2010), *Yaşayan Dünya Dinleri*, Ankara:
- Komisyon (2013), *İlmihal I-II*, Ankara: TDV Yayınları.
- Komisyon. (1987). *Mezhepler ve Tarikatlar Ansiklopedisi*. İstanbul: Tercüman Yayınları.
- Kur'an-ı Kerim Ders Kitabı* (2010), Ankara: MEB.
- Kutlu, S. (1999). *İlk Mürcî Metinler: İrca Kasidesi (I) ve İrca Kasidesi (II)*. *AÜİFD.*, XXXIX (1999), 239-252.
- Kutlu, S. (2000). *İslam Düşüncesinde İlk Gelenekçiler*. Ankara: Kitabiyât yayınları.
- Kutlu, S. (2002). *Türklerin İslâmlaşma Sürecinde Mürcie ve Tesirleri*. 2. Baskı. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kutlu, S. (2002). *Türklerin İslâmlaşma Sürecinde Mürcie ve Tesirleri*. 2. Baskı. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kutluay, Y. (1959). *İslamiyet'te İtikadî Mezheplerin Doğuşu*. Ankara: Balkanoğlu Matbaası.
- Kutlutürk, Cemil (2014). *Hindu Kutsal Metinleri Upanişadlar*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kutlutürk, Cemil (2014). *Hinduizm'de Avatara İnancı*. (Basılmamış Doktora Tezi) Ankara: A. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Küçük, Abdurrahman vd. (2009). *Dinler Tarihi*. Ankara.
- Laoust, H. (1999). *İslâm'da Ayrılıkçı Görüşler*. (Fransızca'dan Çev.: E. Ruhi Fığlalı – Sabri Hizmetli. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Mehmet Zihni. (1986). *Nimet-i İslâm*, İstanbul.
- Meral, Yasin. (2013). *İbn Meymun'un Eserlerinde İslam ve Müslümanlar*. (Basılmamış Doktora Tezi) Ankara: A. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Onat, H. (1993). *Emeviler Devri Şii Hareketleri ve Günümüz Şiiliği*, Ankara: TDV.
- Özkan, Mustafa (2016), *Allah'ın Son Elçisi*, Ankara: Fecr Yayınları.
- Özkavukçu, Şaban (2015), *Siyer Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Sarıçam, İbrahim (2004), *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Ankara: D.İ.B. Yayınları.
- Sarıçoğlu, Ekrem (2002a). *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*. Isparta.
- Schimmel, Annemarie (1955). *Dinler Tarihine Giriş*. Ankara.
- Sistemantik Kelam* (2011). (ed. Ahmet Akbulut), Ankara: Ankara Üniversitesi Uzaktan Eğitim Yayınları.
- Şaban, Zekiyyüddin (1990), *İslam Hukuk İlminin Esasları: Usulü'l-Fıkh*, ter. İbrahim Kafi Dönmez, Ankara: TDV Yayınları.
- Şulul, Kasım (2014), *Ana Hatlarıyla Siyer-i Nebî*, İstanbul: Ensar Neşriyat.

- Tan, M. (2005). *İsmailiyye'nin Teşekkül Süreci*. Ankara: A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Basılmamış Doktora Tezi.
- Yaman, Ahmet (2002). *İslam Aile Hukuku*, Konya.
- Yardım, Ali (1997), *Hadis I-II*, İstanbul: Damla Yayınevi.
- Yeprem, S. (2000), *Mâturîdînin Akide Risalesi ve Şerhi*, M. Ü. İ. F. Yay, İstanbul.
- Yitik, Ali İhsan, (2005). *Hint Dinleri*. İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları.
- Zeydan, A. (1985), *İslam Hukukuna Giriş*, Çev. A. Şafak, İstanbul.
- Zühayli, V. (1994). *İslâm Fıkıh Ansiklopedisi*, İstanbul.

Nuri Pakdil'in onursal katılımlarıyla

GÜLDESTE

Din Görevlisi Hatıra Yarışması

Konu: Din Görevlisi ve Toplum

Sendikacılığın eğitim ve kültür hizmetleri ile daha da ileriye gideceğine inanan ve hizmet kolu olan Diyanet çalışanlarının insana hizmet dine hizmettir anlayışı ile büyük fedakarlıklarla yürüttükleri mesleklerinde edindikleri tecrübeleri paylaşmak amacıyla "Din Görevlisi Hatıra Yarışması" düzenleniyor.

Geleneksel hale getirmeyi düşündüğümüz ve ödüllü olan yarışmamızda il birincilerinin eserlerinin kitaplaştırılacağı yarışmamızın ilkinin teması "Din Görevlisi ve Toplum" olacak. "Güldeste" başlığı ile açtığımız ve katılımcıların unutamadıkları Din görevlisi ve cemaatle olan farklı ilişkilerinin yansıtılacağını düşündüğümüz yarışmaya Diyanet hizmet kolunda çalışan sendikamıza üye olsun olmasın tüm din görevlileri ve emeklileri katılabilecektir.

Eserler 15 Haziran 2017 tarihine kadar, yazarın bulunduğu ildeki sendikamızın il başkanlığına bilgisayar ortamında ulaştırılacaktır.

İllerde birinciler seçildikten sonra isimleri kapatılarak Genel Merkez'e gönderilecek ve camiamızın seçkin yazarlarından oluşan jürimiz tarafından seçilecek ilk 5 esere çeşitli ödüller verilecektir.

Ödül Töreni 06 Ekim 2017'de Camiler ve Din Görevlileri haftasında eser sahiplerinin de katılımı ile Ankara'da yapılacaktır.

Yarışma şartnamesini aşağıda sunuyoruz:

YARIŞMA ŞARTNAMESİ

1-Yarışma üyemiz olsun olmasın bütün Diyanet çalışanlarına açıktır. (Emekliler dahil)

2- Başvurular her ilde Diyanet-Sen Şube Başkanlıkları'na yapılacaktır. Birden fazla şube bulunan illerde işyerinin bulunduğu semtteki şubeye müracaat edilecektir. Şube bulunmayan illerde İl temsilciliğine müracaat edilecektir.

3- Eserler CD bir çıktısı alınarak teslim edilecektir.

4-Eserler 12 punto olarak en fazla 5, 6 (Beş,Altı) A4 sayfa olacaktır.

5- Yarışmaya Diyanet-Sen Genel Yönetim Kurulu Üyeleri ve Genel Demetleme ve Genel Disiplin Kurulu asil üyeleri ile sendikamızın şube başkanları, il temsilcileri, şube yönetim kurulu üyeleri katılamaz.

6 -"Din Görevlilerinin Hatıraları Yarışması"nda ana tema Din görevlisi ve Dine hizmettir.

7-Eserler daha önce yayınlanmamış olmalıdır.

8- Diyanet-Sen Genel Merkezi'ne yapılacak başvurular dikkate alınmayacaktır.

9- Yarışmaya her kişi ancak bir eser ile katılabilir

10- Hatıra sahibinin adı, soyadı, adresi, e-posta ve telefon numarası belirtilmelidir.

11-Hatıralar imla kurallarına uyularak yazılmalıdır.

YARIŞMA TAKVİMİ

Son katılım tarihi:

15 Haziran 2017

İl Birincilerinin belirlenmesi:

30 Haziran 2017

Türkiye Genel'nde dereceye girenlerin ilan edilmesi:

01 Eylül 2017

Ödül Töreni: 06 Ekim 2017

ESERLERİN DEĞERLENDİRİLMESİNDE İZLENECEK YOL

Diyanet-Sen Şube Başkanları ve İl Temsilcilerine teslim edilen hatıralar, 3 kişiden oluşan tarafsız jüri üyelerince değerlendirilecektir. Eserler okunurken isimler kapatılacak, her hatıraya bir kod numarası verilecektir. Hatıralar jüri üyeleri sayısına çoğaltılarak, her üye ayrı ayrı eserleri puanlayacaktır. Daha sonra üyelerin verdiği puanlar toplanarak aritmetik ortalaması alınacaktır. Puanlama işi tamamlandıktan sonra isimler açılacaktır. En yüksek puan alan eser il birincisi ilan edilecektir.

Bir tutanak düzenlenerek jüri üyeleri tarafından imzalanacaktır.

Aynı yöntem il birincileri arasından Türkiye Geneline dereceye girenleri belirlemede uygulanacaktır.

SEÇİCİ KURUL ÜYELERİ:

Prof. Dr. Kazım Arıcan

(Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, TYB Başk.)

Prof. Dr. Zülfikar Güngör

(Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi)

Prof. Dr. Hicabi Kırılgaç

(Ankara Üniversitesi D.T.C. Fakültesi)

Prof. Dr. Ali Yılmaz

(Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi)

ÖDÜLLER:

Türkiye Birinciliği : 3.000 TL

Türkiye İkinciliği : 2.000 TL

Türkiye Üçüncülüğü: 1.000 TL

Mansiyon : 500 TL

Jüri Özel Ödülü : 500 TL

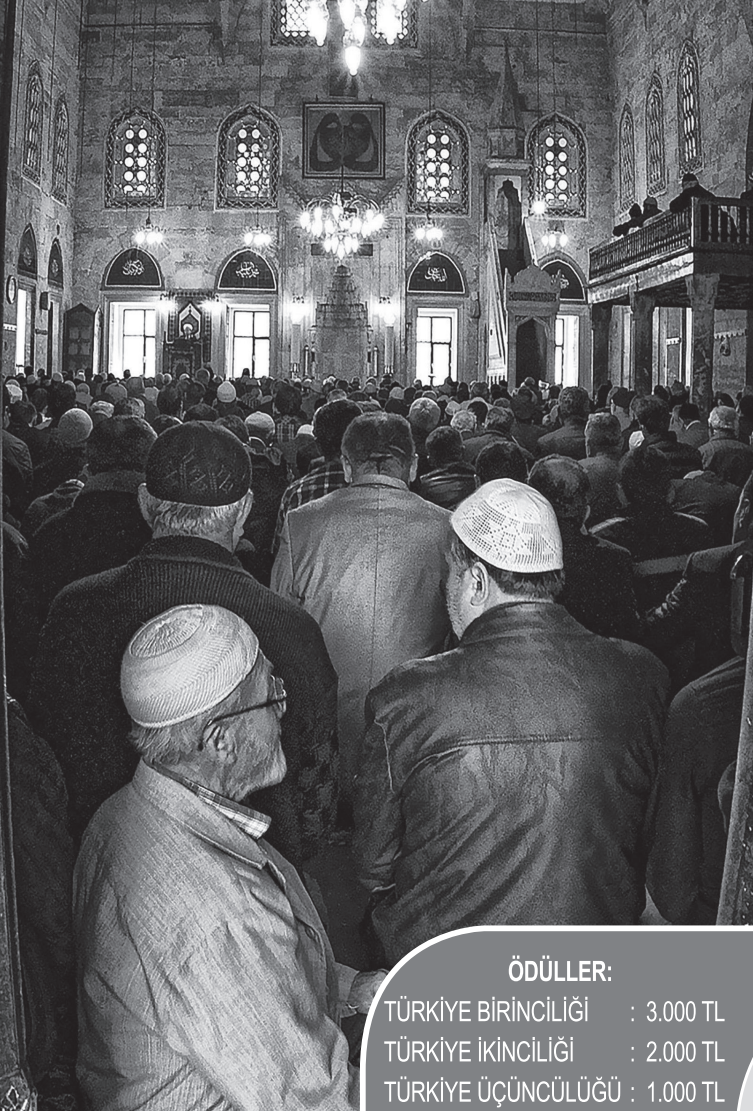
DİYANET-SEN

TÜRKİYE DİYANET VE VAKIF GÖREVLİLERİ SENDİKASI

Nuri Pakdil'in onursal katılımlarıyla

GÜLDESTE

Din Görevlisi Hatıra Yarışması

ÖDÜLLER:

TÜRKİYE BİRİNCİLİĞİ	: 3.000 TL
TÜRKİYE İKİNCİLİĞİ	: 2.000 TL
TÜRKİYE ÜÇÜNCÜLÜĞÜ	: 1.000 TL
MANSİYON	: 500 TL
JÜRİ ÖZEL ÖDÜLÜ	: 500 TL

“Son Başvuru”

15
Haziran
2017

Rüzgarlı Sokak No:15/B Ulus/ANKARA
Telefon : +90 312 230 46 86
+90 312 231 57 22
Faks : +90 312 232 13 99

www.diyamet-sen.org.tr